

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

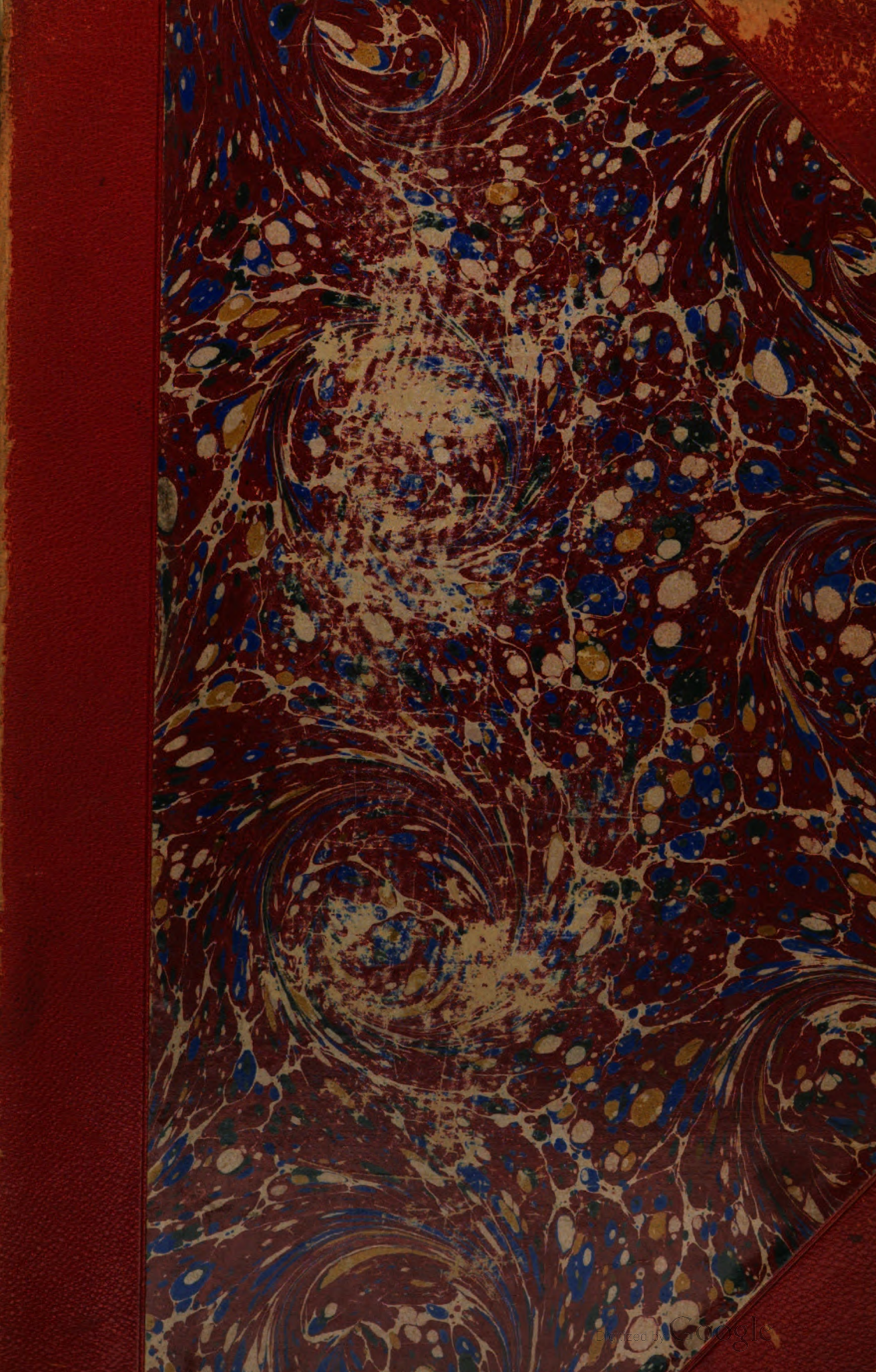
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

C5480.5

Harvard College Library

FROM THE

BRIGHT LEGACY.

Descendants of Henry Bright, jr., who died at Watertown, Mass., in 1780, are entitled to hold scholarships in Harvard College, established in 1880 under the will of

JONATHAN BROWN BRIGHT

of Waltham, Mass., with one half the income of this Legacy. Such descendants failing, other persons are eligible to the scholarships. The will requires that this announcement shall be made in every book added to the Library under its provisions.

CORPUS
DOCUMENTORUM
INQUISITIONIS
HAERETICAE PRAVITATIS
NEERLANDICAE

^o
Ghent - Universiteit
=

HOOGESCHOOL VAN GENT

Werken van den practischen leergang van vaderlandsche geschiedenis

X

CORPUS
DOCUMENTORUM
INQUISITIONIS
HAERETICAE PRAVITATIS
NEERLANDICAE

VERZAMELING VAN STUKKEN
betreffende de
PAUSELIJKE EN BISSCHOPPELIJKE INQUISITIE IN DE NEDERLANDEN

uitgegeven door

Dr. PAUL FREDERICQ

GEWOON HOOGLEERAAR AAN DE FACULTEIT VAN WIJSBEGEERTE EN LETTEREN
DER HOOGESCHOOL VAN GENT

EN ZIJNE LEERLINGEN

DERDE DEEL
STUKKEN TOT AANVULLING VAN DEELEN I EN II
(1236-1513)

GENT
J. VUYLSTEKE

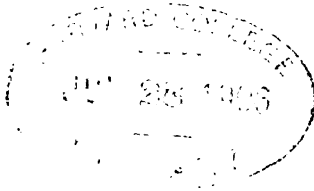
'S GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF

GENT, DRUKKERIJ I.-S. VAN DOOSSELAERE

1906

C 5480.5

~~III. 8761~~

Bright Fund
(III)

AAN
MIJNEN AMBTGENOOT
CHARLES MOLINIER
HOOGLEERAAR TE TOULOUSE
VRIENDELIJK
OPGEDRAGEN

INHOUD

	Blz.
VOORBERICHT	ix
LAATSTE NAGEKOMEN STUKKEN	xii
KLEINE AANTEEKENINGEN	xviii
ALGEMEENE CHRONOLOGISCHE LIJST VAN KETTERS EN KETTERIJEN IN DE NEDERLANDEN (1025-1520)	xx
ALGEMEENE CHRONOLOGISCHE LIJST VAN PAUSELIJKE EN BISSCHOPPELIJKE INQUISITEURS (1232-1520)	xxxviii
VERZAMELING VAN STUKKEN BETREFFENDE DE PAUSELIJKE EN BISSCHOPPELIJKE INQUISITIE IN DE NEDERLANDEN (1236-1513) TOT AANVULLING VAN DEELEN I EN II	1
AANHANGSEL VAN NAGEKOMEN STUKKEN	160
AANGEHAALDE HANDSCHRIFTEN EN DRUKWERKEN	169
VERBETERINGEN EN AANVULLINGEN	174
ALGEMEENE CHRONOLOGISCHE LIJST DER STUKKEN VAN CORPUS I, II EN III	179
AANHANGSEL	230
ALGEMEEN REGISTER OP CORPUS I, II EN III	240

Degenen, die zich de moeite zouden getroosten, in eenig tijdschrift of dagblad, dit werk te bespreken, zullen mij zeer verplichten, indien zij er mij kennis van willen geven, en alle recht op mijne dankbaarheid verwerven met mij een afdrukje hunner recensie te laten geworden.

P. F.

VOORBERICHT

Aan mijnen Franschen ambtgenoot Charles Molinier, hoogleeraar te Toulouse, wordt dit boek vriendelijk opgedragen.

Hij was de man, die, te gelijk met kanunnik C. Douais (nu bisschop van Beauvais) de wetenschappelijke studie der middel-eeuwsche Inquisitie in Zuid-Frankrijk aanving met zijn werk *L'Inquisition dans le Midi de la France au XIIIe et au XIVe siècle* (1880), waarin hij de schier onbekende bronnen uit de bibliotheken van Parijs, Carcassonne, Toulouse en Clermont-Ferrant en uit het archief der Haute-Garonne bewerkte, terwijl hij later zijn onderzoek volledigde in zijne *Études sur quelques manuscrits des bibliothèques d'Italie concernant l'Inquisition et les croyances hérétiques du XIIe au XVIIe siècle* (1887).

Reeds zijn deel IV en deel V van mijn *Corpus doc. Inquisitionis Neerlandicae* verschenen in 1900 en in 1903. Zij behooren tot de *tweede* reeks, die als ondertitel draagt: « Tijdvak der Hervorming in de zestiende eeuw. »

Dit later verschijnend *derde* deel moet dienen om de *eerste* reeks te volledigen, die de stukken bevat betreffende de oude pauselijke en bisschoppelijke Inquisitie der middeleeuwen tot aan hare herinrichting en versterking door keizer Karel V.

Men vindt hier een honderdvijftigtal stukken, die deel I en deel II komen aanvullen. Ieder stuk draagt twee nummers, waarvan het laatste de plaats aanwijst, waar het in de twee vorige deelen zou moeten ingeschoven worden.

Te recht heb ik klachten moeten hooren over dat gedurig aanbrengen van supplementen en aanhangsels.

Storend werkt zulks natuurlijk; maar het was onvermijdelijk, daar de stukken door mij werden ontdekt of mij vriendelijk werden toegezonden, niet alle te gelijk, maar over eene tamelijk lange reeks van jaren.

Omstreeks 1884 begon ik deze bronnen voor de geschiedenis der Nederlandsche Inquisitie te verzamelen. In December 1888 was ik met het eerste deel klaar, dat 446 stukken over de jaren 1025-1520 bevatte. In 1896 kwam een tweede deel uit met 203 stukken tot aanvulling van het eerste deel.

Nu verschijnt een nieuw bijvoegsel van 149 stukken (1), dat de eerste reeks zal besluiten, maar dat wellicht niet het allerlaatste zijn zal, daar ik niet de verwaandheid heb te beweren den schat der inquisitoriale oorkonden volledig bijeen te hebben gekregen.

Hoever veel stukken, die ons verrassende onthullingen brengen kunnen, liggen nog rechts en links onaangeroerd en kunnen eens door een gelukkig toeval ontdekt of door stelselmatig onderzoek opgespoord worden. Doch, dat ik reeds veel meer bijeen kreeg dan ik zelf bij den aanvang mijner studie, vóór zoowat twintig jaren, dorst hopen, mag ik hier niet zonder eenige fierheid verklaren.

Tevens vervul ik eenen aangenamen plicht met hier de namen dergenen, die mij voor dit derde deel zoo bereidwillig geholpen hebben, dankbaar te vermelden: het zijn vooral Dom Ursmer Berlière, der Benedictijnerabdij van Maredsous, thans bestuurder van het pas opgericht Belgisch Instituut te Rome; Prof. kanunnik A. Cauchie, te Leuven; Prof. Dr. Jos. Hansen, stadsarchivaris te Keulen, die mij zoo bereidwillig zijne aantekeningen uit het archief der Predikheeren te Rome afstond; Félix Brassart, stadsarchivaris te Dowaaï; Guesnon, te Parijs; Léopold Delisle, algemeen bestuurder der Nationale Bibliotheek te Parijs; Prof. Ch. H. Haskins, van de University of Madison (Wisconsin); Prof. J. Finke, te Freiburg in Breisgau; Dr. R. Arnold, van het Pruisisch Staatsarchief te Berlijn; Prof. P. J. Blok, te Leiden; Prof. S. Riezler, hoofdbibliothekaris te München; wijlen ridder von

(1) Te zamen 798 stukken voor het tijdvak 1025-1520. De stukken van dit 3de deel waren reeds in 1904 afgedrukt en hebben tot nu toe moeten blijven liggen, daar de vervaardiger van het algemeen Register op de drie eerste deelen zoolang getalmd heeft.

Arneth, algemeen rijksarchivaris te Weenen; Mr. S. Muller Fz., rijksarchivaris te Utrecht; G. Tassez, oud-stadsarchivaris te Rijsel; P. Vanden Gheyn S. J., conservator der handschriften aan de Kon. Bibliotheek te Brussel, en zijn hulp-conservator Eug. Bacha; J. Cuvelier, beambte aan het algemeen Rijksarchief te Brussel; Dr. Victor Vander Haeghen, stadsarchivaris, en A. Van Werveke, adjunct-archivaris te Gent; A. Hocquet, stadsarchivaris te Doornik; E. Poncelet, rijksarchivaris te Bergen; A. Diegerick, rijksarchivaris te Gent; de paters predikheeren Paulus Maria de Loë te Dusseldorf, F. Portmans te Gent, A. Hoogland te Rotterdam en H. M. Rousseau te La Sarte bij Hoei; wijlen K. Piot, algemeen rijksarchivaris te Brussel; Bamps te Hasselt; J. Laenen, archivaris van het aartsbisdom te Mechelen; alsmede mijne oud-leerlingen Prof. Dr. H. vander Linden te Luik, Prof. Dr. W. Des Marez te Brussel, wijlen Dr. Julius Frederichs te Oostende, Dr. A. Van Renterghem te Brugge en Dr. K. Vanden Haute te Namen.

Twee onder mijne oud-leerlingen moet ik hier bijzonder vermelden: Dr. V. Fris, die mij menig belangrijk stuk aanbracht, en A. Blyau, die mij als secretaris bij het ordenen en aantekenen der stukken alsook bij de proefverbetering behulpzaam was en daarenboven het vervaardigen van het algemeen Register op de drie eerste deelen van het *Corpus* op zich nam, waardoor hij de dankbaarheid van iederen lezer verdiend heeft.

Tot meerdere bruikbaarheid der drie eerste deelen laat ik hier tevens algemeene lijsten van inquisiteurs, kettters en ketterijen volgen, die ook welkom zullen zijn, naar ik vertrouwen mag.

Drie nagekomen stukken kreeg ik in handen tusschen het afdrucken van den tekst en het afdrucken van het Register. Ik laat ze hier insgelijks nog volgen.

Gent, Maart 1906.

P. F.

LAATSTE NAGEKOMEN STUKKEN⁽¹⁾.

147 (259bis).

1420, *Doornik*. Brokken uit een vlugschrift van de partijge-
nooten der Hussieten in die stad verspreid en door den bisschop aan
de geleerde Faculteit van Parijs gezonden.

*Assertiones erroneae et detestandae, procedentes ex erroribus Pragensium post
Wicleff, missae ad sacram Facultatem a domino episcopo Tornacensi circa
annum Domini millesimum quadringentesimum vigesimum.*

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen. Omnibus burgensibus,
manentibus et habitantibus in villa et civitate Tornacensi, gratia sit vobis et
pax a Deo Patre nostro et Domino nostro Jesu Christo.

Cum ita sit, quod circa festum S. Johannis, anni millesimi quadringentesimi
et vicesimi, aliqui missi ex parte papae vos concitaverint et inflammaverint
contra illos de regno Bohemiae et specialiter contra illos de Praga, denun-
ciantes vobis eos tenere errores, et destruere et succendere ecclesiam prae-
sentem, et quod sub umbra hujus apprehenderunt, collegerunt et extorserunt
a vobis et ab aliis multum magnum numerum auri et argenti fraudulentem,
sicut vos ultra legenda poteritis percipere, si Deo placuit. Et quod ego, qui
hoc praesens opus feci cum auxilio Dei, hoc sciverim et perceperim, clerum
non denunciasset nec manifestasset vobis, supremum vexillum impii et unum
aliud supremum regni Hungariae, et adhuc unum aliud cum curribus, equis
et praedis et aliquibus multum nobilibus de acie imperatoris esse captos et
adductos per dictos Pragenses et eorum dictam civitatum circa natale proxime
sequens, ego vobis scripsi hos praesentes rotulos ad hoc, quod de caetero non
velitis vos amplius permittere seduci ab eis, sicut vos fuistis usque adhuc. In
quibus rotulis est contenta causa, pro qua illi de dicto regno Bohemiae et de
dicta civitate Pragensi bellant contra ecclesiam praesentem, scilicet contra

(1) Deze stukken konden in de algemeene chronologische lijst (blz. 179 en
volg.) niet meer opgenomen worden.

papam et omnes ei adhaerentes, vel complures, et contra imperatorem adjuvantem. Et postea vobis scripsi fornicationem spiritualem, quae regnat hodie fere in tota terra, maxime in illa quae dicitur christiana : postea statum ecclesiae praesentis, consequenter brevem destructionem et subitum interitum ejus...

Igitur vos rogo, quantum diligitis vestram salutem, quatenus velitis deducere ad opus hoc, quod intus invenientes scriptum, non timentes clerum nec dominum quemcumque, scientes quod unusquisque nostrum reddet Deo rationem pro se, et non clerus pro nobis, sicut S. Paulus testificatur ad Romanos, quarto decimo capitulo.

Et primo sequuntur quatuor articuli, pro quibus supradicti Bohemi et Praegenses bellaverunt et bellant usque ad praesens. Unde primus est, quod omnis veritas publicetur et annuncietur per totum mundum sine ullo impedimento et contradictione, sicut Jesus praecepit suis apostolis dicens in Matth. et Marc. ultimis capitulis : « *Euntes in universum mundum, praedicate Evangelium omni creaturae.* » Quia in veritate vobis certifico, quod omni die ante recessum meum de dicta civitate Pragensi sine ullo impedimento erant praedicatae veritates scriptae per sanctos apostolos et prophetas publice in schauffaudo et adhuc, si Deo placeat, sunt in praesenti, et non prohibebatur cuicumque de habendo Bibliam in ejus idiomate. Sed in hac patria non est ausum loqui, sicut nec habere libros, quia episcopi et eorum gentes rapiunt statim dicendo, habentes esse incredulos, quatenus possint semper cooperire eorum nequitiam.

Secundus articulus est, quod omnia peccata destruantur, auferantur et prosternantur, tam in occulto quam in aperto. Et quod sit verum, non fuisset repertum in eorum dicta civitate et dominio ejus, tempore mei recessus et longo tempore ante lupanar, nec fatua mulier, nec lusor cum deciis aut aleis aut scacchis aut cum aliis ludis inutilibus, nec auditum carmen mundanum quodcumque, sed cantabant cantica spiritualia, sicut *Pater noster, Credo*, decem praecepta et similia, et adhuc (si Deo placeat) esse sic ad praesens.

Tertius articulus est, quod omnes presbyteri volentes uti ordine presbyterali nunc regulantur regula et vita apostolica, quam Jesus Christus nos docet, Matth 10., Marc. 6. et Luc. 10. capitulis, praeciendo suis discipulis et dicendo : *Gratis recepistis, gratis date. Nolite possidere aurum neque argentum nec pecuniam in zonis vestris et neque duas tunicas habeatis*, etc.... Potestis autem videre omnia opera contraria in toto clero hodierno, incipientes a papa usque ad minimum, quia papa et cardinales, archiepiscopi et episcopi et canonici non possident tantum hoc, quod est eis necessarium pro corpore singulorum aut pro eorum familia, sed habent dominationes et principatus, sicut terras bonas, villas, castra et fortalitia, ut potestis videre in praesenti. Unde potestis videre, quod non sunt discipuli Christi, sed sunt discipuli diaboli et sunt antichristi, id est contra Christum...

Item et Jesus Christus praecepit, dicens Matth. 23 : *Nolite vocare vobis Patrem supra terram, quia unus est Pater vester qui est in caelis, et non vocemini Magistri, quia unus est Christus magister vester. Qui major est vestrum, erit minister vester.* Et vos potestis videre clare papam, qui se facit nominare omnino ad contrarium Patrem sanctum, etiam episcopi reverendos patres in Deo, tam in eorum literis, quam Deo.... Unde scitote in propria civitate

Pragensi et in dominio ejus civitatis habere in eorum manibus omnes possessiones, quas eorum sacerdotes solebant possidere, tam in bonis mobilibus quam in haereditibus.

Quartus articulus est, quod presbyteri antiquitus ministrabant sacramentum altaris omnibus convenienter dispositis ad ipsum recipiendum sub duplici specie, scilicet sub specie panis et vini; sic et Jesus Christus praecipit suis apostolis, sicut apparet Matth. 26., Marc. 14. et Luc. 22. et S. Paulus hoc testificans 1. Cor. 11...

Et vos videtis, quod fere in tota terra vocata christiana communicatur pauperi populo omnino ad contrarium, scilicet sub una specie panis contra praedictam institutionem Jesu Christi. Vae, vae Papae et suo Collegio, sic ducentibus populos in mortem, non solum corporalem, sed aeternam...

Item scitote, quod imago, sculptura, idolum, statua aut simulachrum, omnia haec sunt unum. Hic nos docent Scripturae, quod illi sunt propinqui confusio et perditioni, qui colunt aut faciunt imagines aut sculpturas quascumque contra tenorem antedicti primi mandati. Et primo hoc nobis demonstrat Spiritus Sanctus per os David dicentis: *Confundantur omnes, qui adorant sculpsilia et qui gloriantur in suis simulachris, etc.*

Sequitur status ecclesiae praesentis, de qua David loquitur dicens: *Odium ecclesiam malignantium*, quae figuratur per civitatem Babyloniae regnantem sicut reges terrae, sicut angelus loquens sancto Johanni in Apocalypsi 18. nobis testificatur, etc.

(Postea sequuntur prophetiae denunciantes interitum futurum ecclesiae praesentis antichristianae antedictae...)

(Sequitur qualiter subito ejus interitus veniet: Apoc. 18...)

(Sequitur ipsius destructio: Isaï. 21: *Cecidit, cecidit Babylon, et omnia sculpsilia Deorum suorum contrita sunt in terra...*)

(Sequitur quomodo omnes gentes inebriatae sunt vino suarum abominationum, sicut apparet Apoc. 17... etc...)

Item scitote, quod propter istas praesentes veritates illi de dicto regno Bohemiae et de Praga pugnant et incendunt ecclesiam praesentem antichristianam et stabiliunt et restaurant ecclesiam apostolicam.

Item scitote, quod propter has praesentes veritates mortui sunt in vestra dicta villa, etiam Valencensis et Duaco, quamquam clerus fecerit intelligere ad contrarium, etc.

Item recordamini rotulorum dudum positorum in vestra dicta villa, qui fuerunt affixi sancto Quintino, in quibus hae praesentes veritates erant inscriptae et quae fuerunt raptae a clero et a vestris superioribus absque hoc, quod scivissetis tenorem eorum. Noli pati sic fieri de istis praesentibus veritatibus.

Item habete memoriam de ludo meretricis contentae in Apocalypsi, tenentis vas aureum in manu sua, qui lusus fuit in dicta villa Insulensi...

Fratres mei charissimi, scitote pro vero me laborasse hoc opus praesens cum auxilio Dei esse in medio vestri, et, si placet vobis obedire his supradictis veritatibus aut ampliorem de eis haberi declarationem aut scire multas alias necessarias vobis, quas propter certas occupationes non potui hic intus scribere, amplius scire de statu, vita et conversatione supradictorum Bohemorum et Pragensium, hoc sit signum inter vos et me: Ponite unum schaffaudum

in vestro magno foro, et communitate ibi congregata, cum Dei auxilio, apparebo sustinens has praesentes veritates contra quoscumque volentes sustinere aut contradicere illis, confidens in Christo, qui promisit bonum Spiritum petentibus, sicut in Evangelio S. Matth. 7. cap. Quia non solum volo posuisse hunc praesentem laborem pro vestra salute, sed etiam corpus. Quod est maxima dilectio, quam potest habere in hoc mundo alter ad alterum, sicut Jesus Christus nobis testatur in Evangelio Johannis, 15. cap.

Duplessis d'Argentré, *Collectio Judiciorum de novis erroribus*. (1728) deel I, blz. 172-174. — De verzamelaar voegt er de volgende aantekening bij: « Haec excerpsti e magno volumine MSS. censurarum sacrae Facultatis Parisiensis, a N. Boda collectarum. Et multa omisi sine quibus notio falsarum intentionum ab Hussitis prolatarum satis habetur. Parisienses autem magistri a censoria nota illis erroribus inurenda abstinuerunt, quia in Constantiensi Concilio errores Joannis Wiclephi, tum Joannis Hus et Hieronymi de Praga speciatim proscripti erant. »

148 (295ter).

1455, *September 12, Mechelen*. Vonnis door de commissarissen van den Kamerijkschen bisschop uitgesproken tegen den volder Jan Vander Moere, van Gent, als bigamist, valschen priester en ketter. — Omdat hij, een handschermaker, zich voor priester heeft doen doorgaan en herhaaldelijk de mis gelezen heeft, wordt hij tot levenslange gevangenis op water en brood veroordeeld. Aan de goedertierenheid van den bisschop wordt overgelaten deze straf later te verzachten.

Die 12 Septembris prodiit sententia per dominum officialem Cameracensis episcopi lata adversum Johannem Van der Moere, hominem laicum Gandavensem, bigamum, fullonem, etc., qui in diversis ecclesiis Mechliniae, simulato sacerdotali habitu, missam legere attentaverat aliaque plura nefanda commiserat.

Datum feria sexta post festum Nativitatis B^{tae} Mariae Virginis, die quidem XII mensis Sept.

Quia per relationem venerabilium dominorum decani Christianitatis Bruzellensis, et Joannis Roest, secretarii reverendi in Christo patris domini episcopi Cameracensis, virtute commissionis ejusdem vivae vocis oraculo eis factae, nobis constitit et constat, quod Joannes Van der Moere, oriundus de Gandavo, bigamus et fullo, tonsuram sacerdotalem gestans, ut ejus praetextu eleemosinas et vitae necessaria acquirere posset uberores, in opprobrium cleri, sub fictis insigniis militiae spiritualis seu sacerdotalis mendicavit, mechanicum fullonis officium postponens, manus temerarias ad vetitum et sibi detestabile officium magna temeritatis audacia misit, ac diabolico instinctu ad sacra sanctorum accedere, missam pro defunctis publice prima vice in capella S. Nicolai sita in parochia Sancti Joannis oppidi Mechliniensis, et

deinde semel in hospitali Sanctae Trinitatis inibi prope portam Sanctae Catharinae fundato, et postremo, tribus vicibus, in ecclesia carmelitarum oppidi praedicti, nulloque vero caractere a sancta matre ecclesia instituto et ordinato insignitus, ceremoniis in missis vere decantandis et legendis false et fecte sacro canone dumtaxat excepto fraudulentè adhibitis, cantare, celebrare et legere presumpsit, divino ministerio abutendo christianum populum et seipsum damnabiliter decipiendo, apostasiam et ydolatriam incurrendo, sacrilegium perpetrando, militiae spirituali et sacerdotali turpiter detrahendo, et alias graviter et enormiter circa sacrificium divinum (proch dolor!) excedendo et delinquendo.

Ea propter nos, communicato nobis jurisperitorum consilio, Christi nomine invocato, dicimus, decernimus et declaramus praedictum Joannem Van der Moere, tamquam palmitem instructuosem et nocivum in hujusmodi fictis, praesumptis, perversis et excogitatis sacrificiis divinis, imò verius prophana-tionibus, ydolatriis et superstitionibus Deo dignos fructus afferre non valentem, fuisse et esse apostatam et haereticum, scismaticum et divini officii et ecclesiastici ac sacrorum vasorum, quantum in eo fuit, contaminatorem, christiani populi illusorem necnon insigniorum spiritualis militiae detractorem censendum esse et censeri debere.

Et propterea eundem Joannem ante cimiterium beati Rumoldi Mechliniensis et tandem ante fores Sanctae Gudulae Bruxellensis, mensa prius ad instar altaris calice, cereo aut ligneo et libro parata et coram se posita, capitique suo cum titulo circumscripto : « *Hic laicus et bigamus, nullo caractere sacerdotali insignitus, officium missae false et fecte celebrare praesumpsit.* » publice inscalandum esse et ad scalam poni debere.

Caeterum quia dignum est, ut hujusmodi nefandi flagitii severitas amplius extendatur et propter enormitatem delicti modus culpae exuberet, saepe dictum Joannem, apostatam, scismaticum et haereticum in carcere includi, in quo ipsum perpetuo remanere, per se commissa inibi defiendo, ac in pane doloris et aqua tristitiae vesci et nutriri debere, donec et quousque a praedicto reverendo domino episcopo Cameracensi misericordiam meruerit obtinere, secum in hac parte pie juris temperare seu mitigare rigorem volentes, poenitentiam sibi hujusmodi imponendam duximus et imponimus; eundem ad ipsam peragendam condemnantes, sententialiter diffiniendo in his scriptis.

Archief van het Aartsbisdom te Mochelen, HS. van kanunnik
J. F. Foppens, *Mechlinia Christo nascens et crescens*, fol.
143-146.

149 (371^b).

Omstreeks 1481, Gent. Aanteekening van den tijdgenoot Mollinet over het geschil tusschen de predikheeren en den magistraat aangaande zoogezegde talrijke kettens in die stad.

Aulcun temps paravant [ce premier mars 1483], environ an et demi, une question s'estoit meute entre les Jacobins de Gand et ceux de ladite ville, pour ce que lesdits Jacobins avoient dit en leurs sermons qu'il y avoit plusieurs

mescréans et gros chrétiens en leur ville. Les Ganthois s'en contentèrent fort mal, et voudrent sçavoir qui estoient iceux mescréans, afin d'y procéder par justice; mais lesdits Jacobins ne les voulurent divulguer ne dénommer.

Monseigneur de Tournay, leur diocésain, en fut adverty. Si envoya faire information pour cognoistre s'il y avoit aucuns hérétiques, et furent oys plusieurs dignes de foi, et ne fut quelqu'un vaincu de ce crime. La matière fut envoyée à Rome, et plaidèrent ceux de la ville contre lesdits Jacobins; et ce temps pendant les Ganthois deffendirent à leurs manans et habitans, sur grosse amende, que nul ne favorisast, n'allast ne ne vinst en l'église desdits Jacobins, qui tenoient leurs huis clos.

Néanmoins ils aulmosnoient et donnèrent autant pour Dieu que par avant, dont grandement chacun s'esbahissoit.

En ceste façon firent Ganthois leurs monstres(1) au caresme; et estoit leur grand doyen Jehan Van den Bauder(2), *alias* Bovier Treniste, homme fort aimé du peuple, vertueux comme il sembloit, car il refusoit tous dons qui lui estoient offerts; et faisant ceste office, exposa grandement de ses biens. Il estoit petit homme de corps, mais fort éloquent en deux ou trois langaigés, et plain de vif sens naturel. Les Jacobins dirent que, quant vint la nuit de Saint-Thomas d'Aquin(3), ils lui prièrent qu'il lui pleut souffrir ouvrir l'église, afin que le peuple vinst acquérir les pardons le lendemain, mais ne s'y voulut consentir et le refusa; et ce mesme jour que les Ganthois monstrèrent leurs triomphes de gendarmerie, qui estoit le jour dudit Saint-Thomas, et qui devoient passer, comme ils firent, devant l'église desdits Jacobins(4), le dit grand doyen estant en grand bruit avecq les aultres, illecq cheut en appopleisie, si que onques puis ne parla; et cela dirent les Jacobins que ce fut chose miraculeuse à cause de son dit refus. Il fut enterré aux Chartreux, et Jehan Van den Baures(5), doyen des febvres, fut esleu grand doyen.

Jean Molinet, *Chroniques*, uitgave van Buchon, deel II, blz. 374 en 375 (deel XLIII der *Collection des Chroniques nationales*). — Zie over deze zaak de stukken afgedrukt in *Corpus II*, blz. 273-276.

(1) *Monstres*, wapenschouwing.

(2) Lees: Jan van den Buundere (*Memorieboek der stad Ghent*, deel I, blz. 315).

(3) De feestdag van St. Thomas van Aquino valt op 7 Maart.

(4) Er staat bij Buchon, blz. 375: « devant l'église dudit Saint-Thomas »; doch dit is voorzeker eene *ditto*graphie, door den vorigen regel veroorzaakt.

(5) Lees: Jan van den Abeele (*Memorieboek der stad Ghent*, d. I, blz. 327).

KLEINE AANTEKENINGEN.

Deel I, stuk n° 65.

Was de ketter David de Dinant afkomstig uit de stad Dinan in Bretagne of uit de stad Dinant in het bisdom Luik? Daarover is veel gestreden en men kwam tot geenen ernstigen uitslag, toen de heer A. Boghaert-Vaché in het tijdschrift *Wallonia* van Luik (af. Aug.-Sept. 1904) de aandacht vestigde op deze regels uit eene kronijk van eenen kanunnik van Laon, waarin de schrijver, nadat hij over den ketter Amaury de Bène heeft gesproken, aldus vervolgt: " ... Magister vero David, alter haereticus de Dinant, hujus novitatis inventor, circa papam Innocentium conversabatur, eo quod idem papa subtilitatibus studiose incumbabat. Erat enim idem David subtilis ultra quam deceret, ex cujus quaternis, ut creditur, magister Almaricus et caeteri haeretici hujus temporis suum haeserunt errorem. " (Dom Bouquet, *Recueil*, deel XVIII, blz. 715.)

Deze aantekening bracht de heer Boghaert-Vaché in verband met eenen brief van paus Innocentius III (6 Juni 1206), gericht tot den abt en het kapittel der kerk van Dinant in *het Luiksche bisdom* (Abbati et capitulo ecclesiae de Dinant, *Leodiensis dioceseos*), waarin hij spreekt van " dilectus filius magister David capellanus noster " en beveelt een deel eener vroeger praebende, aan dezen David toebehoorende in de kerk van Dinant, over te brengen op eenen neef: " partem praebendae, quam in ecclesia vestra possidebat. " (Migne, *Patrologia latina*, deel CCXV, kol. 901, 902.)

Zie ook over David van Dinant, Duplessis d'Argentré, *Collectio judiciorum*, deel I, blz. 126-133.

Deel I, stuk n° 90 en volg.

In zijne belangrijke verhandeling *Robert le Bougre and the beginnings of the Inquisition in Northern France* (*American historical Review* 1902), heeft Charles H. Haskins, professor van Harvard University (Mass., Vereenigde Staten van Noord-Amerika), een nieuw en verrassend licht geworpen op de persoonlijkheid en de werkzaamheid van den eersten algemeenen pauselijken ketterjager onzer gewesten op den linker oever der Schelde in *regno Franciae*. Zijn eigenlijke naam moet geweest zijn Robert le Petit (*frater Robertus dictus le Petit*). De studie van Haskins komt die van wijlen Dr. Julius Frederichs (*Robert le Bougre, premier inquisiteur général en France*, Gent 1892) op eene merkwaardige wijze volledigen.

Deel II, stuk 102 (223¹¹).

Over de Dansers te Luik in de veertiende eeuw zie eene gelijktijdige aantekening bij Otto, *Commentatio in Codd. Giessens* (Giessen, 1842), blz. 163.

Deel I, stukken n° 305 en 333, en Deel II, stuk n° 165 (365bis).

Over het *Flagellum haereticorum fascinariorum* (1458) van den predikheer Nicolaas Jacquier (Jacquierius), zie J. Hansen, *Quellen und untersuchungen zur Geschichte des Hexenwahns und der Hexenverfolgung im Mittelalter* (Bonn, 1891), blz. 133-145. Men vindt er uitgebreide uittreksels uit dit werk, dat met de vervolging der Atrechtsche Waldenzen in verband staat (*Corpus I*, n° 333, blz. 411 en II, blz. 388). — Over den *Sermo (Tractatus) de secta Vaudensium* (1460) van den Doornikschen godgeleerde Jan Tinctoris (Jean Taincture) en de Fransche bewerking ervan, zie ook Hansen, blz. 183-188 (*Corpus I*, n° 305, blz. 357 en II, n° 165 (365bis), blz. 269). — Zie ook in Hansen's werk het excursus: *Die « Vauderie » im 15. Jahrhundert* (blz. 408-415).

Deel III, stuk n° 145 (85bis).

De bul van Paulus II (Rome, 5 Mei 1470) heb ik reeds afgedrukt in mijne verhandeling *L'hérésie à l'Université de Louvain vers 1470*, verschenen in het *Bulletin de l'Académie royale de Belgique* (Classe des Lettres), n° 1, 1906, blz. 16-20.

Uitgebreide uittreksels uit de *Acta Universitatis [Lovaniensis] ab anno 1455 usque 1474* (tom. 3), berustende op het algemeen Rijksarchief te Brussel, geef ik daar aangaande de geheele kettervervolging en de houding der Hoogeschool in het geschil tusschen Hendrik van Zoemeren en Petrus de Rivo (*Bulletin*, blz. 20-65).

Deel I, stukken n° 366, 389 en 403.

Eustachius Leeuwercke, Adriaan De Mil en Nicolaas Venne, de inquisiteurs der Predikheerenorde, die te Brugge op 't einde der 15de en in de eerste jaren der 16de eeuw dienst deden, bleven later als geleerde verdedigors van 't geloof aldaar voortleven in de herinneringen der tijdgenooten, zooals blijkt uit een tooneelstuk van den Brugschen rederijker Cornelis Everaert: *Tspel van de wellicomme vanden Predicaren jnt capittelle provinciael A^o 1523*.

Eustachius Leeuwercke wordt er geheeten: « een verclouckere inden ghelooove, een ondersouckere (*inquisiteur*), in zijnen tyt predikant van zoete eloquencie. »

Van Nicolaas Venne wordt getuigd :

(Hi) dede met predicacien sulc labuer,
dat hy van erruer
besceermde den volcke.
Ondersoucker vanden ghelooove,
dat was hy in trouwen.

En over Adriaan De Mil lezen wij aldaar :

Doctuer ende ondersoucker in zijnen tyt,
doende den volcke menich scoon sermoen.

(Zie *Spelen van Cornelis Everaert*, uitgegeven door Dr J. W. Muller en Dr L. Scharpé, 1ste afl., blz. 153; Leiden 1898.)

ALGEMEENE
CHRONOLOGISCHE LIJST
VAN
K E T T E R S E N K E T T E R I J E N
in de Nederlanden
(1025-1520).

1025. Kettters uit Italië herkomstig te Atrecht, wier hoofdman *Gundulfus* heette, bekeeren zich en bekomen genade van den bisschop I, 1-5.
1025. Kettters in 't bisdom Luik, door den bisschop niet veront-rust, I, 1.
1049. Talrijke ketterijen in onze gewesten, I, 8.
1076. *Hubertus*, aartsdiaken van Terenburg, door eenen pause-lijken legaat te Montreuil veroordeeld en door paus Gregorius VII vervolgd, I, 10, 11. Later wordt hij ket-tersche bisschop van Terenburg (1080), I, 12, 13.
1077. *Ramihrdus*, van Scherem (bij Dowaaï), door den bisschop van Kamerijk vervolgd en aldaar verbrand, I, 11, 12; II, 1; door paus Gregorius VII niet voor eenen ketter gehouden en in zijne eer hersteld, I, 12.
1083. *Lambertus*, bisschop van Terenburg, door paus Grego-rius VII vervolgd, I, 13, 14.
- 1100? Talrijke kettters in het bisdom Terenburg, II, 2.
- 1101? Broeder *Lambertus*, verzoend ketter in het bisdom Teren-burg, door paus Paschalis II aan den bisschop aanbe-voelen, II, 2.
1102. Kettters in het Kamerijksche, I, 14, 15.
1102. *Hendrik*, hoofdman der ketterij, in Vlaanderen? I, 14, 15.
- 1112-1115. *Tanchelm*, met zijne volgelingen den smid *Manasses* en den priester *Everwacher*, krijgt veel aanhangers in de kustlanden van 't bisdom Utrecht, Vlaanderen, 't eiland Walcheren, Brabant, enz., I, 15-18; 22-29; II, 3-6

- Te Antwerpen wordt Tanchelm op een schip door eenen priester vermoord (1115), I, 25, 26, 28.
1112. De priesters *Frederik* en *Dominicus Willem* en de leeken *Durandus* en *Hamelricus*, allen van Ivoy (Luxemburg), staan te Trier vóór den bisschop te recht; twee herroepen, twee ontvluchten, I, 18-22.
- c. 1126. Talrijke volgelingen en overblijfsels van Tanchelm's secte te Antwerpen met moeite door de Norbertijners onderdrukt, I, 22-28.
1135. Kettters te Luik, waarvan één levend wordt verbrand, twee zich met de Kerk verzoenen en de anderen 's nachts ontvluchten, I, 30.
1135. Kettters door keizer Lotharius te Trier en te Utrecht verbrand, I, 30, 31.
1145. Aangehoudene kettters te Luik, waaronder *Americus* aan paus Lucius II wordt gezonden, I, 31-33.
1145. Al de Fransche en Luiksche steden met ketterij besmet, I, 31, 33.
1153. Talrijke kettters in 't bisdom Atrecht, I, 33, 34.
- 1152-1157. *Jonas* (een Brabander?) door verscheidene kerkprelaten als ketter veroordeeld, I, 34, 35.
1157. *Piphili* en *Catharen* in onze gewesten, I, 35.
- 1160-1161. Kettters, uit Vlaanderen afkomstig, te Oxford in Engeland vervolgd en gestraft, II, 7-9.
- 1162-1163. *Populicani* in Vlaanderen door den aartsbisschop van Reims vervolgd, I, 37-39.
1163. Elf Vlaamsche kettters, acht mannen (waaronder *Arnoldus*, *Marcilius* en *Theodoricus*) en drie vrouwen, te Keulen verbrand, I, 40-43.
1172. *Robert*, priester, te Atrecht verbrand op bevel van den aartsbisschop van Reims, I, 45.
- c. 1175-1177. De Luiksche priester *Lambertus* (*Lambert le Bègue*) als ketter vervolgd en gekerkerd; hij ontsnapt en gaat naar Italië bij den antipaus Calixtus III in beroep tegen zijnen bisschop Radulphus van Zähringen; hij wordt door den paus vrijgesproken en sterft bij zijnen terugkeer te Luik, II, 9-36.
- 1182-1183. *Adam*, *Radulfus* en twee ongenoemde kettters met veel anderen van beider kunne en van alle standen op bevel van den aartsbisschop van Reims en van den graaf

- van Vlaanderen te Atrecht, te Ieperen en Vlaanderen door vervolgd, waarvan enkelen verbrand, I, 47-52; II, 36-37.
- c. 1190. *Publicani* in Vlaanderen door den graaf streng gestraft, I, 60, 61.
- 1196-1197. Talrijke ketterijen in Vlaanderen, waarover Stephanus, bisschop van Doornik, zucht, II, 37.
1208. Kettersche priester van 't bisdom Atrecht, die zeven jaar gevangen was geweest, I, 63, 64.
1210. *David van Dinant*, I, 64; III, xviii.
- c. 1217. Veel ketters te Kamerijk aangehouden, die na de proef van het gloeiend ijzer verbrand worden, I, 69.
1231. Drie kettersche secten in 't aartsbisdom Trier ontdekt. Drie mannen en eene vrouw, *Luchardis* geheeten, worden verbrand, I, 81, 82.
- 1231? Kettersche ouders van eenen geestelijke uit het bisdom Doornik overtuigd van hunne misdaad, nadat hun zoon de priesterwijding had ontvangen, II, 39.
1231. Drie kettersgroepen te Trier onderdrukt; de ketterin *Lucardis* en een ketter verbrand, II, 40-41.
- 1234-36. Te Kamerijk, Dowaaï, Atrecht en omstreken vervolgt de pauselijke inquisiteur Robert veel ketters (*Bougres*). Velen, mans en vrouwen, onder anderen ongeveer twintig, waaronder de ketterin *Alaydis*, te Kamerijk, en tien ouderlingen van beider kunne te Dowaaï, worden verbrand; anderen, namelijk een dertigtal te Dowaaï en omstreken, worden ingemuurd; op den tijd van drie maanden worden aldus een vijftigtal verbrand of levend begraven, I, 95-98, 100-107, 111-113, 638, 639; II, 41-49; III, 1-3.
1235. *Bogri* te Kamerijk en Dowaaï verbrand, I, 95.
1235. Kettersche gewoonten onder het volk van Ieperen en omstreken, I, 98, 99.
1235. De kluzenaar van Stitswerd (Groningerland) door twee predikheeren vervolgd en levenslang in eenen onderaardschen kerker gevangen, I, 102, 103.
1236. *Ægtidius Boogris* in het Kamarijksche verbrand door de list van eenen priester, I, 104, 105. (Dezelfde als *Eligius*, I, 106.)
1237. De behandeling en de onkosten van onderhoud der gevangene ketters van het bisdom Doornik worden door paus Gregorius IX geregeld, III, 178.

1238. Kettters in het bisdom Luik, I, 109, 110.
1241. Talrijke kettters te Antwerpen, I, 113, 114.
- c. 1244. *Hendrik Hukedieu*, vroeger door den inquisiteur Robert vervolgd, in 't bisdom Atrecht, I, 115, 116; III, 174.
1247. Kettters te Antwerpen, I, 118, 119.
- c. 1252. *Willem Cornelisz*, kanunnik der O. L. Vrouwekerk te Antwerpen, hoofdman van kettters, na zijnen dood op bevel van den bisschop van Kamerijk ontgraven en verbrand, I, 120, 121.
- c. 1256. Vervolgingen tegen de kettters in 't bisdom Kamerijk, I, 128, 129.
1275. *Mathilde Billarde* te Doornik wegens laster tegen de Moeder Gods tentoongesteld, verbannen en beboet, I, 139, 140.
1277. *Sigerus* van Brabant en *Bernerus* van Nijvel, beide kanunniken der St. Maartenskerk te Luik, als kettters vóór den inquisiteur Simon Du Val gedaagd, I, 140, 141.
- 1277? *Beggarden* en andere verdachte lieden strooien ketterijen in 't aartsbisdom Trier, I, 141, 142.
1279. De ketttersche gewoonten heerschen voort onder het volk van Ieperen en omstreken, I, 142, 143.
1294. Kettters in het bisdom Utrecht, I, 148-149.
- c. 1300. Kettters en duivelskunstenaars te Rijsel en in 't gansche bisdom Doornik, I, 149.
- 1301, 1303. Kettters in 't aardsbisdom Reims, I, 150.
1307. Ketttersche *Beggarden* en *Apostels* in 't aartsbisdom Keulen, I, 150-154.
- 1307-1312. Ketttersche Tempelridders in de Nederlanden, II, 51-63, 65-72.
1309. Rondreizende *Lollarden* in Henegouwen en Brabant, I, 154.
1310. *Beggarden* en *Apostels* in 't aartsbisdom Trier, I, 154, 155.
1310. De Begijn *Margaretha Porete* uit Henegouwen te Parijs met hare ketttersche schriften verbrand, I, 155-160; II, 63-65.
1311. Kettters in het bisdom Utrecht, I, 161.
1311. Ketttersche *Tempelridders* in de aartsbisdommen Keulen en Trier, I, 161-163.
1311. *Beggarden* en *Begijnen* in de Duitsche landen, I, 168, 169.
1314. Twaalf kettters (en achttien kettterinnen) te Brugge verbrand? III, 3.

1318. De Begijnen van het bisdom Utrecht door bisschop Frederik II van Zyrik alleen geduld, wanneer zij tot den Derden Regel van den heiligen Franciscus overgaan, II, 74-77.
1319. De Begijnen van Vilvoorde met de Kerk verzoend, II, 79, 80.
1319. Ketters in 't bisdom Utrecht, I, 169, 170.
- c. 1321-1322? Een inquisiteur te Ieperen? III, 4.
1322. Een minderbroeder uit een aanzienlijk geslacht te Utrecht als ketter verbrand, III, 5.
1322. *Walther*, een Hollander, hoofdman der *Lollarden* en *Fratricellen*, te Keulen gevangen en verbrand, I, 172, 173.
1323. De Begijnen van Brussel vrijgesproken, II, 81-85.
- 1324-1325. De Begijnen van Luik, Tongeren, Maastricht, St. Truiden, Leuven, Tienen, Zoutleeuw, Diest, Borchloon, Hasselt, Aarschot en Roermond vrijgesproken, II, 85-89.
- 1326-1329. *Jacob Peyt*, van Winoksbergen, hoofdman der Vlaamsche opstandelingen, na zijnen dood ontgraven en verbrand, op bevel van den bisschop van Terenburg, I, 181-184; III, 8-10.
1335. *Beggarden* en *Zusters* in 't aartsbisdom Keulen, I, 184, 185; III, 12.
- c. 1336. *Bloemaardine* (*Zuster Hadewijch*, *Hadewijch Bloemaerts*) met talrijke aanhangers te Brussel, I, 185-187; 272, 276.
1336. " Gods viande " en " buggers " (kettters?) te Gent, II, 94.
1337. Ketters in het bisdom Luik, III, 13.
1341. Ketters in 't bisdom Doornik, I, 189.
- 1349-1350. *Geeselaars* of *Cruusbroeders* in Vlaanderen, Holland, Brabant, Henegouwen, 't land van Namen en van Luik, te Brugge, Gent, Sluis, Dordrecht, Luik, Tienen, Leuven, Damme, Edingen, Namen, Nieuwpoort, Eekloo, Kassel, Deinze, Diksmude, Bergen, Oudenaarde, Genappes, Rijsel, Maubeuge, Belle, Brussel, Mechelen, Deventer, Nijvel, Condé en Valencijn, I, 190-198; II, 96-142, 303; III, 13-39,
- c. 1350. *Lollarden*, *Cellanen*, *Beggarden* en *Lutezusters* in Vlaanderen, I, 198, 639, 640.
1353. *Geeselaars* en aanhangers van dezen onder de geestelijken van 't aartsbisdom Keulen, I, 202, 203.
1353. Ketters in 't bisdom Utrecht, I, 204.
1353. *Beggarden* in de Deutsche landen, I, 204, 205.

1354. *Margaretha sMoenx* te Gent, veroordeeld tot eene buitenlandsche bedevaart, II, 142.
1355. *Jacob Clerici*, verzoende ketter, door den bisschop van Doornik tot gevangenschap en ballingschap veroordeeld, II, 142, 143.
1357. *Beggarden* en *Zusters* in 't aartsbisdom Keulen, I, 205, 523.
1365. *Beggarden* en *Begijnen* in 't koninkrijk Frankrijk, I, 205, 206.
1368. *Beggarden* in de Duitsche landen, I, 206, 207.
1369. *Beggarden*, *Begijnen*, *Zusters*, *Vrijwillige Armen*, *Conventzusters* in de Duitsche landen, I, 208-222.
1372. *Beggarden* en *Fratricellen*, Wicleff's volgelingen, in de Rijnlanden, Holland en Brabant, I, 224, 225.
1372. *Beggarden* en *Begijnen* in Holland en Brabant, I, 225.
1373. *Beggarden* en *Begijnen* in Luxemburg, Limburg, Brabant, gebieden van Trier, Keulen, Luik, enz., I, 225-228.
1373. Kettters in 't koninkrijk Frankrijk en in de Nederlanden, I, 228.
1373. *Vader Heyne* te Leiden wegens godslastering gestraft, II, 303.
1374. Verdachte secten in de aartsbisdommen Keulen en Trier, in Vlaanderen en Brabant, I, 228-231.
1374. *Dansers* en *Geeselaars* te Aken, Maastricht, Tongeren, Luik, Herstal, St. Léonard bij Luik, enz., tot aan Henegouwen en in 't bisdom Utrecht, I, 231-236; II, 144-150; III, 40-45.
1375. *Meulen Heerbrecht*, gezegd *Zughere*, wegens godslastering te Ieperen gestraft, III, 45.
1376. Ketttersche leeringen en predikingen in de Duitsche landen, I, 236, 237.
1377. De volder *Pol de Haestighe* te Ieperen als ketter verbrand, III, 45, 46.
- c. 1380. De augustijnen van 't klooster te Dordrecht verdacht van ketterij, I, 240.
- c. 1380. *Bartholomaeus* (of *Bertholdus*), augustijn van Dordrecht, heeft veel aanhangers te Kampen en elders, en wordt als ketter te Utrecht veroordeeld, I, 239-248.
- c. 1380. *Gerbrand*, heelmeester te Kampen, waar hij veel aanhangers heeft, te Utrecht door de geestelijke rechtbank veroordeeld, I, 239, 248.

- c. 1380. *Vrije Geesten* in 't bisdom Utrecht, I, 239, 240, 242.
- c. 1380. *Matthaeus* (*Matthaeus Lollaert, Meus of Miewes*) van Gouda, waar hij veel aanhangers heeft, wordt na zijnen dood ontgraven en te Utrecht verbrand op bevel van den bisschop, I, 248, 250.
- Vóór 1384. Begin der verdachtmaking der Broeders en Zusters van het gemeene leven door de bedelmonniken en de inquisiteurs, II, 150-152; III, 46.
1388. Kettlersche preeken van predikheeren, III, 47.
1390. *Hannin van Roey* wegens godslastering te Ieperen gestraft, III, 48.
- c. 1393. *Gerardinenzusters* door den inquisiteur Eylard Schoneveld te Utrecht verontrust, I, 251, 252.
- c. 1393-1394. Verdachte Zusters van het gemeene leven te Utrecht, Renen en elders door den inquisiteur verontrust, II, 153-156.
1394. Verdachte secten in de Duitsche landen, Vlaanderen en Brabant vervolgd, I, 253-256.
- Vóór 1395. *Elias* te Leiden wegens godslastering gestraft, II, 304.
1396. *Beggarden, Lollarden* en *Zusters* in de Duitsche landen opnieuw aan de Inquisitie overgeleverd, I, 256, 257.
1396. *Simon de Méry* en *le Camus* te Bergen bepredikt, I, 258.
- 1395-1398. Verweerschriften ten gunste der verdachte Broeders en Zusters van het gemeene leven, II, 156-181.
- 1398 *Michel le Divel* te Brugge *du fait de bougerie* verbrand, III, 48.
- Na 1398. Klachten van den Nederlandschen inquisiteur tegen de Broeders en Zusters, II, 181-185.
1400. Kettlers krielen in 't aartsbisdom Keulen, enz., I, 258, 259.
- c. 1400. *Maria van Valencijn* en haar kettersch boek, II, 188.
1400. De tweede *Geeselaars* of *Cruusbroeders* te Gent, te Maastricht, te Visé en te Tongeren, II, 188-190; III, 49.
1401. De verdachte Broeders en Zusters van het gemeene leven door den Utrechtschen bisschop Frederik van Blankenheim in hunne levenswijze goedgekeurd, II, 190-193.
1403. *Maria Ducanech* van Kamerijk, tot herroeping, gevangenschap, bedevaarten, enz., aldaar veroordeeld, maar gaat in beroep vóór den aartsbisschop van Reims, I, 261-264.
- c. 1406. *Maria de Bervy* en andere nonnen van Robermont bij Luik verdacht van ketterij, II, 193-194.

- c. 1410. Stoutmoedige overblijfsels van Bloemaardine's secte te Brussel, I, 266, 267.
1411. *Willem van Hildernissem*, Brusselsche Vrouwenbroeder, en *Aegidius Cantor*, beide leiders van de talrijke secte der *Homines intelligentiae* te Brussel. Willem wordt te Kamerijk tot herroeping, gevangenschap, enz., veroordeeld, I, 267-279.
1411. Beprediking van ketters te Doornik, II, 198.
1411. De ketter broeder *Thoenken* uit Brabant gebannen, II, 198.
- 1411, 1412. Ketters te Rijsel vervolgd, I, 279, 280.
1412. Eenige augustijnen prediken ketttersche sermoenen te Doornik, II, 198-199.
1414. Twee minderbroeders en twee leeken te Bergen bepredikt, waarvan de twee monniken verbrand worden, I, 280.
1416. *Pieter dou Pret*, lakenwerker, te Doornik verbrand, I, 281.
- c. 1416. In de bisdommen Kamerijk, Atrecht, Doornik en Terenburg houden talrijke aanhangers van ketttersche leerstellingen der Waldenzen, Armen van Lyon, Beggarden, enz., veel geheime bijeenkomsten, II, 207.
- 1416-1424. Vervolgingen tegen den kettterschen augustijn *Nicolaas Serrurier* te Doornik, te Constanz, te Florence en te Lausanne, II, 199, 200, 204-216, 229-242, 243-247, 252-256, 257-261.
1417. De ketttersche priester *Richard du Crocquet* te Doornik tot eene bedevaart veroordeeld, II, 200-203.
1417. De ketter *Coppin de Scoemaker* te Brussel ter dood gebracht, II, 303.
1417. Drie ketters te Rijsel verbrand, I, 281, 282.
1418. *Jan van Alkmaar*, Hollander, priester uit het Utrechtsche bisdom, herroept te Constanz op het Algemeen Concilie zijn ketttersch schrift, dat verbrand wordt, I, 297; III, 51-55.
1418. Drie ketters te Rijsel door den inquisiteur bepredikt, III, 55.
- 1418-1419. Vervolgingen tegen den kettterschen predikheer *Matthaeus Grabow* te Constanz en te Florence, II, 216-229, 395 en volg.
1420. De ketterin *Margaretha de Lousielle* te Doornik, II, 243.
1420. *Wattier Quaret* te Doornik levenslang gebannen, I, 298.
- 1420-1421. *Mattheus van Ysendike*, zoon van Jan, te Brugge gevangen genomen, I, 299.

1421. Talrijke kettters te Dowaaï en omstreken, waarvan enkelen te Atrecht, Dowaaï en Valencijn verbrand; hun hoofdman was van Valencijn; onder hen bevond zich eene uiterst hardnekkige vrouw *Catharina Mamarde*, I, 299-303; III, 56-63, 109-111.
1423. Volgelingen van Wicleff, Hus en Hieronymus van Praag in 't aartsbisdom Trier, III, 65.
1423. *Gilles Mersault* te Doornik verbrand, I, 304; II, 247-252; 302-307; III, 63-65.
1423. *Jacob de Bléharies* te Doornik gebannen, III, 63-65.
1426. *Vred. Vredericsson* te Utrecht wegens godslastering aan de kaak gesteld en voor vijf jaren gebannen, I, 304, 305.
1426. *Jacquemart le Phlon* te Dowaaï wegens lastering van Maria vervolgd, III, 66.
1427. De voortvluchtige ketterinnen *Bartraet, Lisebet vd. Meern, Suster Rutger en Suster Jutte* te Utrecht voor vijf jaren gebannen, I, 306.
1427. *Jacob de Bléharies* te Doornik vervolgd, bepredikt en tot tien jaren gevangenis veroordeeld, III, 67-72.
1427. De verdachte Doorniksche ketter *Jacquemart Toriel* te Kamerijk in de gevangenis, III, 72.
1428. *Judas* gezegd *Pelsken* door den Leuvenschen magistraat te Verrijck opgespoord, I, 306, 307.
1428. De Bretonsche karmeliet *Thomas Conecte* in Vlaanderen, Artois, het Kamerijksche en het Doorniksche; later te Rome verbrand, I, 307-310; II, 262; III, 176.
1429. *Jacob de Bléharies* en zijne aanhangers te Doornik verbrand, I, 310; II, 262, 308, 309; III, 177.
1429. *Wathier Le Maieur* gezegd *le Noleur, Jan Desgoutières, Jan de Menin, Bertrand le Marcant* en anderen te Rijsel verbrand, I, 311, 316; III, 74-80, 121, 122.
1430. *Jan Gillebert* en zijne vrouw te Bergen door den inquisiteur vervolgd en bepredikt, I, 311, 314.
1430. Kettters en ketterinnen in de kasselrijen Rijsel en Orchies, waaronder *Willem Dubos* en *Olivier Deledeuille* te Doornik verbrand, I, 312; II, 309, 310.
1430. *Aleaume Polet, Thomas Vuemel, Pieter du Puch, Pieter Estoquiel, Nicolaas Gulant, Jan Hacoul, Piat Morel, Jacob de Goutières, Mattheus Quedin, Jan du Pire, Willem Flament, Jan de Hellin, Hendrik Des Mons,*

Jan Dannetières, Pieter le Maire, Jan d'Egremont gezegd *Le Brun, Jan Tart, Vincent Blahuer, Pieter Brassart* en *Jan du Breuch*, allen voortvluchtige kettters van Rijsel en omstreken, in die gewesten opgespoord, I, 312-314.

1430. De ketterin *Johanna de Mons* hangt zich te Valencijn op vóór 't einde van haar proces, I, 318.
- c. 1430. *Adrienne Faneuse* in 't bisdom Kamerijk ter dood gebracht, I, 318.
1431. Verdachte *Cellebroeders* en *Vrijwillige Armen* van beider kunne in Duitschland, Brabant en Vlaanderen door paus Eugenius IV tegen de bisschoppen en inquisiteurs onder zijne bescherming genomen, I, 319-322.
1431. De gehuwde priester *Johannes de Hiellin* uit het bisdom Doornik, berouwhebbend ketter van de secte der Husieten, wordt door paus Eugenius IV in genade ontvangen, III, 80-82.
1436. Kettters te Namen, I, 324.
- Vóór 1440. *Willem Duyker Ysbrantsz*, te Leiden wegens godslastering gestraft, II, 310, 311.
1441. *Coman Claesz*, te Utrecht verbrand, I, 324.
1442. De oude schoenmaker *Meynaert Boeck*, te Utrecht wegens heiligschennis gestraft, III, 82.
1444. *Clais Willemsz*, te Leiden wegens bespottung van het Heilig Sacrament de hand afgehouden en anders gestraft, II, 311.
1444. *Ghysbert Hermansz*, gezegd *Keelman*, wegens heiligschennis gestraft, III, 83.
1446. *Charlotte le Brun* te Dowaai wegens hekserij verbrand, evenals hare moeder *Jehenne Hochard*, III, 83, 84.
1447. *Bertrand Parent*, koordedraaier, te Bergen bepredikt, I, 325; eenige maanden later als hervallen ketter aldaar verbrand, I, 325.
1447. *Jacob Charlon* en *Willem De la Motte* te Valencijn wegens ketterij door den inquisiteur vervolgd, I, 326.
1448. Enkele kettters te Rijsel verbrand, I, 327.
1448. Twee verdachte minderbroeders te Gent, die om ketttersche sermoenen vervolgd worden, 327-329; een van beiden te Doornik veroordeeld, I, 329.
1450. *Jan Marke*, augustijn te Rijsel, herriep vroeger en bleef te Atrecht gedurende zeven jaren gevangen, I, 329.

1451. *Jacob Acarin* van Chaussée-Notre-Dame (Henegouwen), wegens lastering tegen Maria te Kamerijk en te Zinnik (Soignies) bepredikt, drie jaren gevangen, enz., I, 330-333; III, 84.
1451. De augustijn *Jehan Marlière*, die wegens ketterij te Atrecht zeven jaar gevangen gezeten had, krijgt eene aalmoes van den magistraat te Rijsel, III, 85.
1454. Bisschoppelijke verordeningen tegen de godslasteraars in 't Luikergebied, III, 85.
1455. De Gentsche volder *Jan Van der Moere* als bigamist, valsche priester en ketter te Mechelen tot levenslange gevangenis op water en brood verwezen, III, xv.
1456. *Remys Wesselssoen* te Dordrecht wegens ketttersche waarzeggerij gestraft, II, 311, 312.
1457. *Geeraard Robin*, barbier te Doornik, wegens godslastering gemijterd, aan de kaak gesteld, de tong doorboord, een teen afgekapt en hij zelve tweemaal levenslang gebannen, I, 336.
- 1457-1458. *Nicolaas van Naarden*, priester, en *Epo* (Edo), kleermaker, te Haarlem, I, 337; beide aldaar bepredikt en tot allerlei boetedoening veroordeeld, I, 337-340.
1458. *Lieven Van der Eecken*, priester, *Lieven de Meyere*, kousenmaker, *Jacops*, *Nicasius* en *Lieven Van der Crucen*, gevangene kettters te Gont; de laatste aldaar bepredikt, I, 337.
1459. De heremijt *Alfons* of *Gonzalve* van Portugal te Rijsel verbrand, I, 346, 347.
1459. De karmeliet *Hubert Leonardi*, die wegens verdachte stellingen in een sermoen te Valencijn gepredikt door den bisschop van Atrecht vervolgd wordt, I, 342-345.
1459. *Robinet de Vaux*, heremijt uit Artois, als ketttersche Waldenzer te Langres verbrand, I, 346, 347.
- 1459-1460. *Aelis*, ketterin van de secte der Waldenzen, te Nijvel op de pijnbank gelegd en uit Brabant gebannen, II, 265.
- 1459-1461. Ketttersche secte der *Waldenzen* te Atrecht en omliggende plaatsen, I, 345-397 en 460-483; III, 89-113. — *Dentsette Greniere*, lichte vrouw, te Dowaaï verbrand; — *Coleta du Gey* gezegd *Lestrevée*, *Johanna Wissemande* gezegd *Printemps Gay*, *Catherina Fourmelle* gezegd *la Gringaude*, *Margaretha Briselame* gezegd

la Parqueminère, Johanna Bayarde gezegd *le Lucque, Vergongnon, Blancqminette*, alle zeven lichte vrouwen; *Jan Lavitte* of *Tannor (Tannoye)* gezegd *l'Abbé de peu de sens*, schilder en rederijker; *Jacob Molnier*, kok van den gouverneur van Atrecht; *Colin de Bullencourt*; *Pieter du Carieulx*, rijke burger; *Johanna Dauvergne*, edelvrouw van Neuves-Estignes; alle twaalf te Atrecht verbrand; — *Jan le Febvre*, sergeant, hangt zich in de gevangenis op; — *Colas de Gaverelle*, tot levenslange gevangenzitting veroordeeld; — *Belotte*, lichte vrouw, bijna verbrand, wordt gebannen en in bedevaart gezonden; — *Jan du Bois*; *la Franche-Comté*, vrouw van eenen zadelmaker; *Willem le Febvre*, zeer rijk burger en schepen; *Jacob Maupetit*, sergeant; alle vier tot levenslange gevangenschap veroordeeld en later door 't Parlement van Parijs in vrijheid gesteld; — *Hugo Aymery* gezegd *Patrenostre*, barbier, tot twintigjarige gevangenzitting veroordeeld en later door den bisschop in vrijheid gesteld; — *Jan Tacquet*, schepen, tot tienjarige gevangenzitting veroordeeld en later door 't Parlement van Parijs in vrijheid gesteld; — *Colart* gezegd *Payen, heer van Beaufort*, ridder, zeer rijk en aanzienlijk edelman, tot geeseling en zevenjarige gevangenzitting veroordeeld; met geweld uit den kerker verlost en door 't Parlement van Parijs in vrijheid gesteld; — *Jacob d'Athies* voor twee weken gebannen; — *Jacob de Baillæul*; *Egidtus de Blancourt*; alle twee als kettters vervolgd en veroordeeld; — *Thomas Fouré*, bontwerker; *Henriot*; *Antoon Sacquespée*, rijk burger en schepen; *Jan Josset*, waard van de herberg *La Clef* en schepen; *Jan de Royville*, sergeant; *Marten Cornille*, ontvanger van het graafschap Artois; *Johanna d'Amiens*; *Jacob Gilleman* of *Willeman*, zoon van eenen Atrecht-schen kanunnik; *Jan le Febvre*, paardenkoopman; *Hotin Loys*, sergeant; *Jan de Bairy* of *de Vavry*, houtkoopman; *Rogier*, knecht van den heer van Beaufort; alle twaalf vervolgd en later in vrijheid gesteld. — Te zamen acht en dertig gekende vervolgden van de sectie der Waldenzen te Atrecht alleen. Anderen te Doornik en elders vervolgd.

1460. *Jennin* van Inchy bepredikt en als hervallen ketter te Kamerijk verbrand, I, 356, 357.
1460. Enkele *Waldenzen*, waaronder een sergeant des Konings, te Doornik gevangen genomen en later losgelaten, I, 360, 361.
1460. *Jacob de Gommie*, Spaansche koopman te Brugge, onplichtig aan ketterij te Doornik verklaard, I, 361-364.
1460. Andere Spanjaarden te Brugge wegens ketterij vervolgd, I, 361, 363, 364.
1460. *Pierre le Secq*, *Mahieu de le Bosquielle*, *Catron Benoitte* en *Jennevière Daigremont*, verdacht te behooren tot de secte der Waldenzen van Atrecht, worden te Doornik vervolgd, II, 263, 264.
1460. De ketterin *Catherine Patée* te Rijsel tentoongesteld en gebannen, II, 265, 266; III, 112.
1460. De magistraat van Rijsel is van oordeel, dat er Waldenzen in de stad schuilen, II, 266.
1460. *Noël Ferre* te Mantes bij Atrecht verbrand, III, 111.
1462. Gevangen ketter te Brugge door den magistraat aan den bisschop van Doornik uitgeleverd, 397.
1463. De Kamerijksche minderbroeder *Denijs Soncaine* predikt twee verdachte sermoenen te Valenciën en herroept, I, 398-409.
1464. *Hendrik Huart*, timmerman, te Bergen bepredikt, I, 409.
1465. Vijf of zes *Turlupijnen* te Rijsel, waarvan één verbrand wordt, I, 409-412; III, 116.
1466. Twee minderbroeders prediken verdachte sermoenen te Kamerijk en te Dowaaï, I, 412, 413. Die van Kamerijk herroept, I, 419-422.
1468. *Jan, graaf van Nevers*, wegens ongeloof te Brugge uit de Guldenvliesorde gesloten, II, 266, 267.
1470. Blijkens eene bul van Paulus II zijn er talrijke kettters te Leuven, die sedert een viertal jaren in den schoot der Hoogeschool en in omliggende plaatsen hunne dolingen verbreiden, III, 165-167; III, xix.
1470. *Hendrik van Zoemeren* te Leuven verdacht, I, 423.
1471. *Pieter de Rivo* te Leuven verdacht, I, 423.
1471. *Michiel Delhaye* en *Steven de Pospo* te Leuven als kettters vervolgd en gestraft, II, 268.
1471. Zekere ingezetenen van Nijvel aldaar wegens ketterij gevangen, II, 268.

- Vóór Nov. 1472. Een lasteraar der Maagd Maria te Kamerijk vervolgd, I, 424.
- ” *Jan Leonis* te Mechelen verdedigt verdachte stellingen, I, 425-427.
 - ” Een priester met zijnen medeplichtige *Egidius* in het bisdom Doornik wegens duivelskunstenarij van ketterij verdacht, I, 428.
 - ” *Masstinus* in 't bisdom Doornik gekerkerd, 429-431.
 - ” Een priester te Atrecht vervolgd wegens lastering eener reliquie, I, 421, 432.
 - ” *Mattheus Mignot* met twee andere verdachten in 't bisdom Kamerijk vervolgd, I, 432, 433.
 - ” Een prediker van verdachte stellingen in het bisdom Kamerijk gekerkerd, I, 433, 434.
 - ” Een karmeliet van 't bisdom Atrecht wegens twee verdachte sermoenen vervolgd, I, 434-436.
 - ” Een minderbroeder predikt te Rijsel een verdacht sermoen en wordt vervolgd, I, 436, 437.
 - ” *Marcus Cornet* in 't bisdom Kamerijk, I, 438, 439.
 - ” *Hottinus de Marques* verkoopt zijne ziel aan den duivel, I, 438.
 - ” Een lasteraar der Maagd Maria vervolgd, I, 439, 440.
 - ” Drie verdachte priesters in 't bisdom Kamerijk, I, 440, 441.
 - ” Een verdachte, die weigert de dogma's der Kerk onder eede te bezweren, I, 441-443.
- 1472-1475. Kettters te Nijvel, I, 443.
1475. *Lodewijk van Peene, Pieter Pyn, Pieter Lenaert en Frans Boucaert* te Gent wegens het eten van boter en eieren in de vasten voor den tijd van drie jaren gebannen, I, 524.
1478. *Amelberge Jacobs*, na lange jaren gevangenschap als verdachte, te Gent in vrijheid gesteld, I, 444.
1478. *Jan*, geestelijke koster van Becelare, die vroeger reeds gebannen was, te Brugge bepredikt, ontwijd en tot levenslange gevangenzitting veroordeeld, I, 444-446.
1478. *Jehanneken s Wilden* wegens godslastering te Gent gebannen, II, 280.
1479. De predikheer *Herman van Dortmunden* te Utrecht, te gelijk met eene vrouw, van ketterij verdacht, I, 447, 448.

1480. *Lodewijk vander Linden* te Gent wegens godslastering drie dagen achtereen gebrandmerkt, aan de kaak gesteld, zijne tong gekort en hij zelve uit Vlaanderen gebannen, I, 449, 450; II, 280; III, 122.
1480. *Ector De Prosst, Joos Boone* alias *De Pointere, Pieter van Ydegem, Joos Reghelise, Willeken Lippens, Pieter Potrain* en *Pauwels van Hoolbeke* alias *Vander Mersch* wegens godslastering te Gent gebannen, II, 272.
1481. *Roland De Decker* wegens godslastering te Gent gebannen, II, 272, 280.
1481. Talrijke kettters te Gent, volgens de sermoenen van den predikheer Jacob Weyts aldaar, II, 273-276; III, xvi.
1481. *Pieter Renuyt (Vrancw)* te Gent wegens overspel en 't eten van boter in de vasten voor den tijd van tien jaren gebannen, I, 524, 525; III, 177.
1482. De minderbroeder *Jan Angeli* predikt te Doornik veertien verdachte stellingen door de godgeleerde Faculteit van Parijs veroordeeld en herroept, I, 450-453; III, 124-130, 132-139.
1483. *Pieter de Mersman* en *Lieven Boudins* alias *Francken* te Gent wegens godslastering tentoongesteld « in de mande » en gebannen, II, 277, 280.
1483. *De Ghellancken Maye* en *Pieter Thuim* wegens godslastering te Gent gebannen, II, 280.
1484. *Martine*, huisvrouw van Pieter Priejsbier, wegens godslastering te Brugge vijfmaal gebrandmerkt, aan de kaak gesteld, de tong gekort en zes jaren uit Vlaanderen gebannen, I, 454.
1484. Uitbreiding der ketterij en der tooverij in de Duitsche landen, I, 455-458.
1484. Een Christusloochenaar te Brugge aan de kaak gesteld en zijne tong doorboord, I, 457.
1484. *Hannyn Vander Brugghen, Colette Longe* alias *Madelieve* en *Marie Vollaerts* te Gent wegens godslastering gebannen, II, 280.
1484. Een Grieksche ridder te St. Omaars door den inquisiteur vervolgd, III, 139.
1485. *Jehanne Gillemans* te Gent wegens godslastering gebannen, II, 280.

1485. *Petrus de Querin (Vander Eecken)* te Brugge verdacht van de ketterij der Hussieten, die in Vlaanderen zeer verbreid was, III, 141.
1489. *Jacob vanden Bussche* bijgenaamd *Cootkin* en *Lodewijk Hemmins* te Brugge wegens godslastering aan de kaak gesteld, den eerste daarenboven zijne tong doorboord, I, 457, 458.
1489. Eene vrouw van Jabbeke te Brugge wegens ongeloof tweemaal gemijterd en aan de kaak gesteld, I, 458.
1489. *Cornelis Cools*, een molenaarsknecht, te Brugge wegens godslastering met eenen ijzeren band om den hals aan de kaak gesteld, I, 458.
1491. *Michiel Minne 1^s Jans* te Brugge wegens lastering tegen God en Maria aan de kaak gesteld, de tong doorboord en voor zes jaren uit Vlaanderen gebannen, I, 459.
1491. Eereherstelling door 't Parlement van Parijs van de veroordeelde *Waldenzen* van Atrecht, I, 462-483.
1491. *Johanna Potière* tot levenslange gevangenschap en de andere bezetene kloosterzusters van Le Quesnoy tot vier jaren veroordeeld, I, 483-486.
1491. *Hanneken van Uphove* te Brugge wegens godslastering driemaal gegeeseld, tentoongesteld, zijne tong met een gloeiend ijzer doorstoken en hij zelf uit Vlaanderen gebannen, II, 277-278.
1491. *Hendrik Hoste* te Gent wegens godslastering gebannen, II, 278.
1491. *Katheline, Willem sLozen weduwe*, te Brugge wegens godslastering met een gloeiend ijzer driemaal gestreken, een groot stuk harer tong afgesneden en verbrand, en zij zelve uit Vlaanderen gebannen, II, 279.
1492. *Christiaan van Vaernewijc* te Gent wegens godslastering gebannen, II, 279.
1492. *Matthijs van Eeke* te Gent wegens bespottig van het Heilig Sacrament gebannen, II, 279.
1493. *Adriaan Castelain* te Gent wegens godslastering gebannen, II, 280.
1498. De minderbroeder *Jean Vitrier (Vitrarius)* predikt te Dornik zestien verdachte stellingen, die door de godgeleerde Faculteit van Parijs veroordeeld worden, I, 490-492.
1498. *Tassart le Thérier* te Atrecht wegens godslastering gestraft, III, 152.

1500. *Jan Huter Wulghen* te Gent wegens vloeken en godslastering gestraft, III, 153.
1500. Een slotmaker, Gentenaar van geboorte, als ketter te Brussel verbrand, I, 492, 493.
1502. De pasteibakker *Quinten Zouwen* te Leuven, wegens lastering van Maria, tot eene boetedoening, het doorboren zijner tong en eene gevangenschap van een jaar op water en brood veroordeeld, I, 493.
1502. De ketter *Herman van Rijswijck* te 's Gravenhage tot levenslange gevangenzitting veroordeeld, I, 494.
1502. Een ketter te Brussel verbrand, I, 495.
1503. Een ketter te Brussel verbrand, die in 't openbaar den maagddom van Maria geloochend had, II, 293.
1503. *Splinter Wiggersz*, te 's Gravenhage wegens godslastering gebannen, II, 293, 294.
1506. *Jacob de Zomer* te Gent wegens slecht gedrag, vloeken en heiligschennis gestraft, III, 156.
1507. *Jan Steinic* te Gent wegens godslasterende woorden gestraft, III, 157.
- 1509-1510. *Gillis Bailly* te Kortrijk wegens godslastering openbaar gekastijd, I, 497.
1510. De predikheer *Wouter*, wegens kettersehe sermoenen vervolgd, herroept te Utrecht, I, 498.
- 1510-1512. Vier kettersehe vrouwen van de secte der Waldenzen te Bouvignes en Aveloys in het graafschap Namen gevangen en gebannen, I, 500.
1511. De schipper *Symoen de Pape* wegens vloeken en godslastering te Gent gestraft, III, 159.
- 1511-1512. *Jan*, geboortig van Gent, wegens lastering tegen Maria te Brugge gegeeseld en zijne tong doorboord, I, 500.
- 1511-1512. *Adriaan Baert* te Brugge, wegens lastering van God en zijne heiligen, de tong doorboord, I, 501.
- 1511-1512. *Margaretha le Hallière* als ketterin van de secte der Waldenzen te Bergen gevangen en gebannen, I, 501.
1512. Meester *Herman van Rijswijck* als hervallen ketter te 's Gravenhage verbrand, I, 501-503.
1512. *Elisabeth Petersdochter* te Utrecht gedurende meer dan achttien weken gevangen en door de kettermeesters vrijgesproken, I, 504.
- 1512-1513. *Anthoine*, zoon van Jehan Martins, te Brugge wegens godslastering gestraft, III, 159.

1513. *Michiel Bailge* te Veurne wegens lastering van Maria gekastijd, I, 504.
- 1514-1515. *Pieter Danebrouck* te Kortrijk wegens lastering van Maria en van Christus aan de kaak gesteld, geeeseld, zijne tong doorboord en hij zelf gebannen, I, 505.
1515. *Joost Vielbeke* gezegd *Wagheman*, *Cornelis van Goerle* gezegd *Schoelcorfken*, *Nicolaas Robaerts* gezegd *Gebrantwijnken* en *Jan van den Velde* gezegd *Buelinck* te Antwerpen tijdelijk gebannen en tot bedevaarten veroordeeld, wegens het eten van vleesch in de vasten, I, 505, 506.
1515. *Pieter Aerens* te Gent wegens godslastering aan de kaak gesteld, zijne tong doorboord en hij zelf tot eene bedevaart veroordeeld, I, 510-512.
- 1512-1517. *Maria le Blancq*, ketterin van de secte der Waldenzen, te Bouvignes gevangen, gepijnigd en verbrand, I, 512.
1517. *Hendrik van Eemijck* te Leeuwarden wegens godslastering voor honderd jaren en éénen dag gebannen en zijne tong gekort, I, 512, 513.
1517. *Torreken van der Perre* te Oudenaarde wegens lastering van 't Heilig Sacrament geeeseld en tot boetedoening in de processie veroordeeld, I, 514, 515.
1517. De priester *Jaspar Fournier* als ketter gevangen te Doornik, II, 294-299.
1518. *Daniel Jacopsz.* en *Mees Symonsz.* te Leiden wegens het afnemen en beleedigen van een O. L. Vrouwenbeeld gestraft, II, 312, 313.
1518. *Lauken van Moeseke* te Brussel wegens lastering van het Heilig Sacrament gepijnigd, zijne tong doorboord, hij zelf met het zwaard onthoofd en zijn lijk op een rad gesteld, I, 515, 516.
1519. *Kathelijne*, huisvrouw van den waard « In de Violierebloeme » Nicolaas Janssens, te Antwerpen wegens lastering van het Heilig Sacrament tijdelijk gebannen en tot eene bedevaart en boetedoening in de processie veroordeeld, I, 517, 518.
-

ALGEMEENE
CHRONOLOGISCHE LIJST
VAN
PAUSELIJKE EN BISSCHOPPELIJKE INQUISITEURS
in de Nederlanden
(1232-1520).

1232. Pauselijke inquisiteurs der predikheerenorde door paus Gregorius IX aan den hertog van Brabant aanbevolen, I, 82, 83; en door dezen laatste aan de geestelijke en wereldlijke overheden van zijne landen aanbevolen, I, 86-87.
- 1233-1236. *Robert le Petit of le Bougre*, predikheer, pauselijke inquisiteur over onderscheidene Fransche bisdommen en geheel Vlaanderen, I, 90-98, 100-107, 111-113; II, 41-49; III, xviii.
1235. Twee predikheeren in Groningerland, I, 102, 103.
1238. De predikheeren in het bisdom Luik met de kettervervolgung gelast, I, 109-110.
1238. De Inquisitie in het klooster der predikheeren te Atrecht ingesteld, I, 49; de eerste inquisiteur is er pater *Petrus d'Arvin*, III, 160.
1255. De provinciaal der predikheeren en de gardiaan der minderbroeders van Parijs als pauselijke inquisiteurs in het koninkrijk Frankrijk door paus Alexander IV aangesteld, II, 125-128.
1258. Het getal der pauselijke inquisiteurs der predikheerenorde in het koninkrijk Frankrijk van twee op zes gebracht, I, 130.
1266. Vier pauselijke inquisiteurs dier orde in het koninkrijk Frankrijk, I, 133, 134.
1273. Zes pauselijke inquisiteurs dier orde in Frankrijk, I, 139.
1277. *Simon Du Val*, predikheer, pauselijke inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk, I, 140, 141.

1280. Reizende pauselijke inquisiteurs (?) der predikheerenorde in 't hertogdom Brabant, I, 144.
1288. Pauselijke inquisiteurs der predikheerenorde moeten in zekere steden van het bisdom Luik verblijven, I, 146, 147.
1290. Zes pauselijke inquisiteurs dier orde in Frankrijk, I, 148.
- 1290-1291? Protest der Fransche bisschoppen tegen den prior der Parijsche predikheeren als inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk, II, 300.
1307. De predikheer *Willem van Parijs*, algemeene pauselijke inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk (linker oever der Schelde), leidt de vervolging tegen de Tempelridders, II, 53, 56-57.
1309. *Rolinus*, deken der St-Servaaskerk te Maastricht, algemeen pauselijke inquisiteur op den rechter oever der Schelde in de zaak der Tempelridders, II, 385.
- Vóór 1310. De inquisiteur van Lotherring onderzocht met den bisschop van Kamerijk eene Henegouwsche ketterin, I, 158, 159.
1310. De pauselijke inquisiteur *Willem van Parijs* leidt aldaar de vervolging tegen de Henegouwsche begijn Margaretha Porete, II, 63-65.
1310. *Willem van Parijs*, predikheer, pauselijke inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk, I, 155-160.
1318. Scherp onderzoek door de Utrechtsche geestelijkheid, op bevel van bisschop Frederik II van Zyrik, ingesteld over de Begijnen, die tot den Derden Regel van den heiligen Franciscus overgaan, II, 74-77.
1319. *Jan*, bisschop van Vaison (?) en commissaris van den Kamerijkschen bisschop, gelast den deken der christenheid van Brussel met de verzoening der Begijnen van Vilvoorde, II, 79, 80.
1323. De abt der St-Bernaardsabdij te Antwerpen, de deken der St-Gudulakerk te Brussel en *Jan van Aalst*, pastoor van Moortzele, commissarissen van Pieter, bisschop van Kamerijk, spreken de Begijnen van Brussel vrij, II, 81-85.
1323. *Jan van Aalst*, pastoor van Moortzele, kapelaan van den bisschop van Kamerijk, door hem met de dekens van Ste-Gudula te Brussel en van O. L. Vrouwe te Antwerpen in een inquisitoriaal geding aangesteld, I, 173-175.
- 1324-1325. *Adolf vander Mark*, bisschop van Luik, leidt het

- inquisitoriaal onderzoek, dat ten gunste der Begijnen in zijn bisdom uitvalt, II, 86-89.
- 1324-1326. *Pierre de Mirepoix*, bisschop van Kamerijk, vervolger der kettters, III, 164.
1328. *Raymundus de Pinoliis*, kanunnik, en *Jan gezegd Cordiele*, officiaal van Doornik, door den bisschop dier stad in een inquisitoriaal geding aangesteld, I, 178-181.
1335. Een pauselijke inquisiteur der predikheerenorde, die tegen de kettters in 't aartsbisdom Keulen te zacht handelt, I, 184, 185.
1336. *Justaes Passcaris*, ridder, handelt te Gent « jeghen Gods viande » (kettters?) II, 94.
- 1348-1353. *Jan Schandelant* (Schadelant, Scadland), predikheer, pauselijke inquisiteur in de Duitsche landen, I, 204, 205, 522, 523.
1355. Broeder *Livinus de Sancto Petro*, plaatsvervanger van den (pauselijken) inquisiteur in het bisdom Doornik, werkt met den bisschop mede in het geding tegen den verzoenden ketter Jacob Clerici, II, 143.
- 1368-1369. *Lodewijk de Caliga*, predikheer, pauselijke inquisiteur in de Duitsche landen, I, 206, 207, 214-221.
1370. Inquisiteurs door den paus aanbevolen in het bisdom Utrecht, III, 39.
- 1369-1371. *Walther Kerling* (Kerlinger of Herlinger), predikheer, pauselijke inquisiteur in de Duitsche landen, I, 202, 208-222.
1372. Een pauselijke inquisiteur voor het aartsbisdom Keulen, en een voor het aartsbisdom Utrecht, 222-224.
1373. *Jan de Boland*, predikheer, pauselijke inquisiteur in de bisdommen Trier, Keulen en Luik, I, 225-228.
- Vóór 1376. *Herman Helstede*, predikheer, pauselijke inquisiteur in de Duitsche landen, I, 202.
- c. 1376. *Hendrik Halberti*, predikheer, pauselijke inquisiteur in de Duitsche landen, I, 202.
- c. 1393-94. De inquisiteur *Jacob van Soest* (of *Sweve*) handelt tegen de verdachte Zusters van het gemeene leven, II, 153. (Zie ook II, 96, 197.)
1394. De inquisiteur *Eylard Schoneveld* verontrust de Zusters te Utrecht, II, 181, 182.
1395. Een pauselijke inquisiteur in het aartsbisdom Keulen, en een in 't bisdom Utrecht, I, 256.

1396. *Hugo de Tolvis*, hulpbisschop van Kamerijk, handelt als commissaris van den bisschop te Bergen, I, 259.
- 1397? Tegen eenen inquisiteur te Utrecht verdedigt de deken der St. Salvatorskerk aldaar de Broeders en Zusters van het gemeene leven, II, 160, 165, 167, 168.
- 1397? Tegen de inquisiteurs verdedigt een onbekende de Broeders en Zusters der geestelijke provincie Keulen, II, 169.
1397. Tegen de inquisiteurs verdedigt Arnold, abt van Dikningen, hen insgelijks, II, 173, 175, 176.
1398. Tegen den inquisiteur worden de Broeders en Zusters verdedigd door acht voorname godgeleerden der geestelijke provincie Keulen, II, 176, 177, 180.
- Na 1398. De Nederlandsche inquisiteur (*inquisitor Belgicus*) wederlegt dit gunstig oordeel, II, 181.
1400. Een pauselijke inquisiteur in het aartsbisdom Keulen, I, 258, 259.
1403. *Nicolaas de Péronne*, predikheer, vicaris van den algemeen pauselijken inquisiteur in Frankrijk, I, 261-264.
- c. 1393-1404. *Eylaard Schoneveld*, predikheer, pauselijke inquisiteur in de Saksische provincie, I, 251, 252, 259, 260, 264, 265.
1409. De pauselijke inquisiteur *Gyselbertus de Trajecto Inferiori* (Utrecht), professor in de godgeleerdheid te Keulen en provinciaal der predikheeren, stelt zijnen medebroeder *Jacob de Susato* (of *van Soest*) tot inquisiteur aan in de bisdommen Keulen, Utrecht, Munster, Osnabruck, Minden en Paderborn, II, 196, 197.
- c. 1410. *Hendrik Selle* van Herenthals en *Laurens Geruntij*, bisschoppelijke inquisiteurs in 't bisdom Kamerijk, I, 266, 267.
1411. De prior der predikheeren van Saint-Quentin, pauselijke inquisiteur in 't bisdom Kamerijk, I, 267, 279.
- 1411-1420. *Pieter Floure*, predikheer, vicaris van den pauselijken inquisiteur in Frankrijk voor 't aartsbisdom Reims, I, 279, 280, 281, 282, 298, 299; III, 49, 109-111.
1412. Een inquisiteur predikt te Terenburg, III, 50.
- 1413-1420. *Jan Polet*, predikheer, algemeene pauselijke inquisiteur in Frankrijk, I, 299.
- 1416-1417. De bisschop en de inquisiteur der provincie Reims (*Pieter Floure?*) vervolgen den ketterschen augustijn Nicolaas Serrurier te Doornik, II, 207, 231.

1417. De inquisiteur *Pieter Floure*, predikheer, neemt deel aan het kettergeding tegen den ketterschen priester Richard du Crocquet, geleid door den Doornikschen bisschop *Jan van Thoisy*, II, 200, 201.
1418. *Johannes*, patriarch van Constantinopel, algemeen inquisiteur in het kettergeding tegen den augustijn Nicolaas Serrurier op het Concilie van Constanz, II, 207, 209.
1418. Een inquisiteur bepredikt drie ketters te Rijsel, III, 55.
- 1418-1419. *Antonius*, kardinaal van Aquileja, leidt het kettergeding tegen den predikheer Matthaëus Grabow op hetzelfde concilie, II, 225, 226.
1419. *Jan Rijke (Dives)*, predikheer, inquisiteur te Leuven, I, 298.
- 1419-1420. *Angelus*, kardinaal van Verona, leidt het beroepsge-
ding tegen Nicolaas Serrurier, II, 230, 232, 233, en wordt na zijnen dood achtereenvolgens vervangen door *Petrus*, kardinaal van Venetië, II, 230, 233, en door *Antonius*, kardinaal van Aquileja, II, 230, 233, die te Florence het eindvonnis uitspreekt, II, 235, 236, 241.
1420. *Martin Porée*, bisschop van Atrecht, vervolgt met den inquisiteur *Pieter Floure* zestien ketters van Dowaaï, waarvan zeven verbrand worden, III, 56-63.
1421. Inquisiteur te Atrecht en Dowaaï, I, 300-303.
1423. De officiaal en de vicaris van den inquisiteur van Verdun zenden eenen monnik naar Doornik om inlichtingen te geven over eenen ketter, II, 248.
1423. De bisschop van Doornik laat den inquisiteur (*inquisiteur des Bougres*) komen om den ketter Gillis Mersault te vervolgen, II, 306.
- 1423-1424. *Willem IV van Challant*, bisschop van Lausanne, *Orric van Torrente*, inquisiteur aldaar, en *Theobaldus van Rougemont*, aartsbisschop van Besançon, worden door paus Martinus V aangewakkerd om tegen den weerspannigen ketter Nicolaas Serrurier, te Lausanne gevangen, krachtdadig te handelen, II, 252-255 en 257-261.
1427. *Willem Brunairt*, predikheer, pauselijke inquisiteur over het bisdom Utrecht, waaronder Holland, Zeeland en Friesland, I, 310.
1427. De Kamerijksche inquisiteur onderzoekt te Kamerijk in zijne gevangenis den Doornikschen ketter Jaquemart Toriel, III, 72.

1429. Inquisiteur te Doornik met drie commissarissen van den bisschop, I, 310.
1429. *Lambert de Campo*, predikheer, vicaris van den algemeenen pauselijken inquisiteur, te Rijsel, I, 315, 316.
1429. De inquisiteur bepredikt te Doornik den ketter Jacquemart de Bléharies en zijne aanhangers, II, 262, 308, 309; III, 67-72.
1430. De inquisiteur onderhandelt met den magistraat van Doornik over de verbranding van enkele ketteren, II, 309.
1430. *Simon*, inquisiteur te Bergen, I, 311, 314.
1430. Inquisiteur te Doornik, met den plaatsvervangor des bisschops, I, 312.
1430. Inquisiteurs in de kasselrij Rijsel en omstreken, I, 313.
1430. *Simon de Lande*, inquisiteur te Valencijn, I, 318.
1431. Inquisiteurs in Vlaanderen en Brabant, I, 319-322.
1431. *Hendrik Kaleyser*, predikheer, pauselijke inquisiteur in de bisdommen Luik en Kamerijk, I, 323, 324.
1436. Inquisiteurs te Namen, I, 324.
1447. *Jan Delawie*, inquisiteur te Bergen, I, 325,
- 1447, 1451. *Jan de l'Abbaye (de Abbatta)*, inquisiteur te Valencijn, I, 326, en te Kamerijk, I, 330-333.
1448. Een vicaris van den inquisiteur te Rijsel, I, 327.
1451. De vicarissen-generaal van Kamerijk namens den bisschop in samenwerking met den inquisiteur Jan de l'Abbaye, I, 330.
1452. De inquisiteur *Nicolaas Jacquier* reist naar Bohemen op last van hertog Philips van Bourgondië met het oog op de ketterij der Hussieten, III, 239.
1453. De predikheer *Roland le Cosic*, pauselijke inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk, I, 334, 335.
1453. *Antoon Laecman*, waarschijnlijk inquisiteur, sterft te Leuven, I, 335, 336.
1458. Predikheer van Groningen, inquisiteur te Haarlem, in samenwerking met de commissarissen van den bisschop van Utrecht, den wijbisschop *Judocus Borre* en meester *Dirk*, vice-cureit van Haarlem, I, 337-340.
1459. De inquisiteur *Nicolaas Cottin* onderzoekt te Rijsel den ketterschen heremiet Alfons van Portugal (Gonzalve), III, 86-89, 153.
- 1459-1461. De predikheer *Pieter Le Broussart*, vicaris in 't bisdom

- Atrecht van Roland le Cosic, pauselijken inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk, te Atrecht werkzaam tegen de Waldenzen, in samenwerking met de vicarissen-generaal en den deken *Jacob Dubois*, I, 345-397; III, 89-92; — met eene kettervolging te Rijsel door den magistraat tegen de Waldenzen gelast, II, 266.
1460. De predikheer *Victor Clementis*, vicaris van den pauselijken inquisiteur in 't koninkrijk Frankrijk, te Doornik in samenwerking met de vicarissen-generaal van den bisschop, I, 361, 362.
1460. De Kamerijksche deken *Gillis Cartier* (Carlerius), de Kamerijksche officiaal *Gregorius Nicolle* (Nicolai) met de twee Atrechtsche vicarissen-generaal *Pieter du Hamel* en *Jan Thieubauld* door paus Pius II uitsluitend met de vervolgingen tegen de Waldenzen van Atrecht gelast, I, 376-378.
1460. Een predikheer, inquisiteur van Doornik, te Atrecht, I, 373, 374, 377.
1460. Een predikheer, inquisiteur van Kamerijk, te Atrecht, I, 379, 380.
1461. Een predikheer, inquisiteur van Parijs, te Atrecht, I, 379, 380.
1462. De predikheer *Roland le Cosic*, algemeene pauselijke inquisiteur in Frankrijk, I, 397, 398.
1464. Inquisiteur te Bergen, I, 409.
1465. De predikheer *Nicolaas Jacquier* (*Jacqueries*), inquisiteur te Rijsel, I, 411; III, 115, 116; III, xix.
1465. Broeder *Jan le Fel* handelt tegen de ketters van Rijsel, I, 412.
1469. De inquisiteur *Pieter Lesbroussart* door het Parlement van Parijs met andere ketterjagers veroordeeld om kruisen en opschriften te plaatsen, waar hunne in eere herstelde slachtoffers de Waldenzen van Atrecht verbrand waren geworden, III, 116-118.
1470. *Willem*, bisschop van Doornik, door paus Paulus II gelast met eene inquisitoriale zending tegen de ketters der Leuvensche hoogeschool en in de omliggende plaatsen, III, 165-167.
1471. *Hubert Leonardi*, inquisiteur in het bisdom Luik, leidt eene kettervervolging te Leuven, Nijvel en omstreken, II, 268.

1471. *Johannes de Bomalia*, inquisiteur in het bisdom Luik, wordt in die hoedanigheid door de Hoogeschool van Leuven erkend, II, 269.
1471. De predikheer *Roland le Cosic*, pauselijke inquisiteur in het gansche koninkrijk Frankrijk, over verdachte stellingen te Leuven, I, 423.
1471. De predikheer *Jan de Bomal*, pauselijke inquisiteur, door de Hoogeschool van Leuven erkend, I, 423, 424.
- Vóór Nov. 1472. Inquisiteur te Atrecht, I, 431, 432.
- Vóór Nov. 1472. Inquisiteur in 't bisdom Kamerijk, I, 432, 433, 434, 439, 440.
- 1472-1475. De karmeliet *Hubert Leonard*, inquisiteur in het bisdom Luik, tegen kettters van Nijvel, I, 443; III, 118-120.
1475. *Jacobus Hondighem*, predikheer van het klooster te Ieperen, aangesteld tot onderinquisiteur in het bisdom Terenburg, III, 120.
1475. *Eustachius a Laude (Alauda, Leeuwercke)*, predikheer van het klooster te Brugge, aangesteld tot onderinquisiteur in het bisdom Doornik, III, 121.
1478. De predikheer *Eustacius Leeuwercke*, algemeene inquisiteur te Brugge, in samenwerking met de commissarissen van den bisschop van Doornik, I, 444-446.
1479. De inquisiteur *Jan van Oudaen* te Utrecht, I, 447.
1479. De pauselijke inquisiteur *Jacob Sprenger* in aantocht naar de Nederlanden, I, 448, 449.
1479. De predikheer *Jan de Angulo (Du Coin)*, inquisiteur te Rijsel, I, 449, 452; III, 153.
1479. *Jan le Vasseur (Vassoris)*, predikheer van het klooster te St-Omaars, aangesteld tot inquisiteur in de bisdommen Terenburg, Kamerijk, Doornik en Atrecht, III, 122; bevestigd in 1484, III, 141; nogmaals in 1486, III, 144; nogmaals in 1487, 1488 en 1491, III, 149, 150.
1481. *Jacob Sprenger*, predikheer van het klooster te Keulen, aangesteld tot inquisiteur in de bisdommen Mainz, Trier, en Keulen, III, 123.
1482. *Michiel François (Francisci)*, predikheer van het klooster te Valencijn, aangesteld tot inquisiteur in het bisdom Kamerijk, III, 123; bevestigd in 1484, III, 140.
1482. Zekere Utrechtsche geestelijken geven zich voor inquisiteurs uit, I, 453.

1483. De inquisiteur *Jacob Sprenger* vertoeft te 's Hertogenbosch, I, 454.
1484. De inquisiteur *Jan le Vasseur* vervolgt eenen Griekschen ridder te St. Omaars, III, 139.
1484. Meester *Joannes*, predikheer van het klooster te Utrecht, tot inquisiteur aangesteld, III, 140.
1484. *Thomas van Dordrecht*, predikheer van het klooster te Utrecht, tot inquisiteur in het bisdom Utrecht aangesteld, III, 140; bevestigd in 1490, III, 150.
1484. De predikheeren *Hendrik Institoris* en *Jacob Sprenger*, vroeger reeds tot pauselijke inquisiteurs in de Duitsche landen aangesteld, met nieuwe machten voorzien, I, 455-457; hun werk *Malleus Maleficarum*, III, 144-148.
1485. De inquisiteur *Eustacius Leeuwercke* sterft te Brugge, I, 445; III, XIX.
1487. De predikheer *Adriaan de Mil*, inquisiteur, komt te Brugge, III, 143.
1489. De inquisiteur *Joannes Houdaen (van Oudaen)* met eene zending gelast aangaande het predikheerenklooster te Kalkar, III, 149.
1490. De inquisiteur *Michiel François* door keizer Maximiliaan tot leermeester van zijnen zoon Philips den Schoone aangesteld, III, 123.
1490. De predikheer *Willem Turnout* sterft als inquisiteur te 's Hertogenbosch, III, 150.
1491. De predikheeren *Nicolaas Gonor* en *Jan Sarasin*, waarschijnlijk inquisiteurs, te Le Quesnoy en Kamerijk, in samenwerking met den bisschop van Kamerijk en zijnen deken *Gillis Nettelet*, I, 483-486.
1491. *Robert Briçonnet*, abt van St. Vaast en inquisiteur, te Atrecht, I, 487.
1492. De predikheer *Adriaan de Mil* sterft te Brugge als inquisiteur, I, 487; III, XIX.
1493. De predikheer *Michiel François*, inquisiteur in 't bisdom Kamerijk en over de geheele Nederlanden, I, 487; III, 151, 152.
1494. De predikheer *Jan Cosard*, pauselijke inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk, I, 488.
1495. De inquisiteur *Jacob Sprenger* sterft te Leuven, I, 489.
1495. De predikheer *Jan van Ommaten* als inquisiteur te Utrecht of te Zutten, I, 489.

1497. De predikheer *Jan Brehali*, pauselijke inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk, I, 489.
1498. *Johannes Ummaten (van Ommaten)*, predikheer van het klooster te Zutfen, aangesteld tot inquisiteur in het bisdom Utrecht, III, 152.
- 15de eeuw. De predikheer *Nicolaas Rollin*, inquisiteur te Rijsel, I, 492.
1502. De inquisiteur *Jan van Ommaten* te 's Gravenhage, I, 494.
1502. Een inquisiteur der predikheerenorde predikt de vasten te St. Omaars, III, 154.
1502. De predikheer-inquisiteur *Bernartus de Franckell* vermeld te Luxemburg, III, 167.
1503. De predikheer *Johannes de Torcundis* (Tourcoing) aangesteld tot inquisiteur in het Waalsch gedeelte van het bisdom Kamerijk, III, 154.
1503. De predikheer *Nicolaas Vant (Venne)* aangesteld tot inquisiteur over geheel Vlaanderen, III, 154.
1503. *Johannes Baufrenus (Beaufrêne)*, vicaris der predikheerenorde in Holland, aangesteld tot inquisiteur in het bisdom Doornik, III, 155.
1504. De predikheer *Mathias Capitoli* aangesteld tot inquisiteur in de bisdommen Amiens, Atrecht en Terenburg, III, 155.
1504. *Johannes de Nivel* (Nijvel), prior van het predikheerenklooster te Brussel, aangesteld tot inquisiteur in het Vlaamsch gedeelte (*pro lingua Alemanica*) van het bisdom Kamerijk, III, 156.
1505. De predikheer *Ægidius van Holland*, pauselijke inquisiteur over het bisdom Luik, I, 495.
1505. De predikheer *Nicolaas Venne* sterft te Brugge als inquisiteur, I, 495, 496; III, XIX.
- 1505-1526. De predikheeren *Sebastiaan de Witte*, *Jan Hellinck* en *Andries Caulis*, inquisiteurs te Brugge, I, 496.
1507. De predikheer *Johannes Ferlin*, van het klooster te Rijsel, aangesteld tot inquisiteur voor het Vlaamsch gedeelte (*maxime in lingua Teutonica*) van het bisdom Doornik, III, 156.
1508. De predikheer *Daniel Alarts*, van het klooster te Gent, aangesteld als inquisiteur voor het Vlaamsch gedeelte (*in lingua Theutonica*) van het bisdom Doornik, III, 157.
1508. De predikheer *Jan Vasseur* sterft als inquisiteur te St. Omaars, I, 397.

1510. De predikheer *Jacob van Hoogstraten*, o. a. inquisiteur in het aartsbisdom Keulen, I, 498, 499.
1512. De predikheer *Jacob van Hoogstraten* als inquisiteur te 's Gravenhage, in samenwerking met *Jacob Ruysch*, deken der Hofkapel en commissaris van den bisschop van Utrecht, I, 501-503.
1512. De predikheer *Andreas Hugo* van Delft, inquisiteur te 's Gravenhage, I, 503.
1512. De inquisiteur *Olyslagher* met andere kettermeesters te Utrecht, I, 504.
1514. De predikheer *Egidius Charondelli* door paus Leo X als inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk aangesteld, I, 505.
1515. De predikheer *Daniel Alaert* sterft te Gent als inquisiteur, I, 508.
1517. De officiaal van Doornik treedt handelend op in het kettergeding van den priester Jaspar Fournier, II, 294-299.
1518. De predikheer *Raymond Gosin* door paus Leo X als inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk aangesteld, I, 515.
1519. De predikheer *Jan de Colle (Vanden Heuvel?)* sterft als inquisiteur te 's Hertogenbosch, I, 518.
-

VERZAMELING VAN STUKKEN

BETREFFENDE

DE PAUSELIJKE EN BISSCHOPPELIJKE

INQUISITIE IN DE NEDERLANDEN

Tot aanvulling van deelen I en II.

1 (104¹).

(1236, Maart 2, Dowaaï.) Aanteekening uit de 15de eeuw over de verbranding der kettters aldaar door broeder Robert.

Et en y a plusieurs ars par devant, tant au quemin des Bougres comme vers le Braïelle, comme il est escript au livre couvert d'argent, qui est en l'église Saint Amet de Douay, comme l'escrivant a trouvé en certains mémoires qu'il a veues.

Stadsarchief te Dowaaï, Reg. AA. 85, fol. xvij verso. — De schrijver (*l'escrivant*) is, zooals de heer stadsarchivaris Brassart mij mededeelde, de griffier Noël Pollet. — Voor den tekst van den *Liber argenteus* der St. Amatuskerk, zie *Corpus* I, blz. 98. Naar de *Notae S. Amati Duacenses* is die tekst zuiver uitgegeven door Waitz in de *Monumenta, Scriptorum*, deel XXIV, blz. 30. Aldaar vindt men vermeld, als plaats van de verbranding der kettters: *extra portam Oliveti in via leproscorum, que via iter dirigit apud Lambres*. Hier heet het: *au quemin des Bougres comme vers le Braïelle*. Het gehucht *La Brayelle* is gelegen in *le terroir de Lambres-lez-Douay, paroisse de Brebrières*.

2 (109bis).

(c. 1236, Atrecht.) Beslissing van het Hof van den Franschen koning Lodewijk IX den Heilige, aangaande de goederen der verbrande kettters ten tijde van broeder Robert's vervolging. — De goederen, die van den kant van den verbranden ketter komen,

blijven aan den heer, onder wien zij gelegen zijn, maar de weduwe behoudt er het vruchtgebruik van haar leven lang. De aanwinsten; sedert het huwelijk gedaan, gaan voor de eene helft aan de weduwe en hare kinderen, voor de andere aan den heer, onder wien zij gelegen zijn, doch de weduwe behoudt ook hiervan haar leven lang het vruchtgebruik.

Li jugement des Bougres qui furent ars au tans frère Robert.

Si fu tens fais en le cort le roy Loeijs de France, que tout li aretage, ki viennent naissant de par le bougre qui est jugé à ardoir vit, doivent demourer au seigneur dont il muet, sauf cou que li feme de ce bougre si a sen douaire tant quele vit, et après se mort revient au seigneur perpétuelement; et en tous les aquests kil ont aquis ensanle, li feme et si oirs en ont le moitié et li sires lautre moitié, et en cele moitié doit li feme avoir sen douaire tant quele vit, et après sen décès doit venir au seigneur don le iretages muet.

Archief van het bisdom te Atrecht, *Cartulaire de St Vaast dit Livre Rouge*; afschrift op het Archief van het Dep. Pas de Calais te Atrecht (1884), fol. 157 en verso. — Bovenstaande bepalingen vindt men gedeeltelijk terug bij onzen zestiendeewschen Wielant, *Practijche criminele*, cap. LXV, *Van confiscatie van goede*, waar hij (uitg. Orts, blz. 91-92) het aanslaan der goederen bespreekt in geval van « crisme van lese majesté » (o. a. « blasphemien, heresie, simonie ende dijergelijcke »); aldaar zegt hij : « Die leenen ende erven aldaer gelegen ter plaetse daer 't fait gebuert is, volghen den heere van dijer plaetsen : L. si filius C. de bo. vacan. — Ende de leenen ende erven elders gelegen, keeren weder aenden heere, daeronder zij gelegen sijn, als strangiers goet, want de kinderen oft hoirs die niet aenverden en mogen : L. tutores § heredem FF. de adm. tuto. et dic. L. si filius. — De douarien vanden vrouwen noch oock de goedingen vanden wijven en sijn niet te confisqueren om de delicten van hueren mans : CA. de criminis de herede : li. VI°. . . . » — Vgl. hiermede Damhoudere, cap. LXVI.

3 (109ter).

1237 (*sic*), *Nederlanden*. Uittreksel uit eene vijftiendeewsche kronijk van Rijsel over het verbranden van vele kettters door den predikheer Robert met toestemming van den Franschen koning.

L'an mil cc.xxx.vij, frères Robers, qui estoit de l'ordène des prescheurs, fist ardoir les bougres et en trouva pluseurs qui tous esroient en le foy, lesquelx il fist tous ardoir par le consentement du roy de France.

En cel an fu li église de Songnies en Haynau dédiée.

Nationale Bibliotheek te Parijs, *MS. Fr. n° 23018, anc. Cordeliers 16*, fol. 182 verso, bevattende Waalsche kronijken, in 1432 (waarschijnlijk te Rijsel) gecompileerd.

4 (172^{3a}).

1314, April 14, Brugge. Uittreksel uit de *Chronique tournaisienne* (midden der 15de eeuw) over het verbranden aldaar van twaalf ketters.

L'an mil IIIe.XIII, le xiiij^e jour d'avril, par ung dimence, furent ars à Bruges xij. hommes pour i estre acuset de estre hérétiques.

Chronique Tournaisienne aangehaald bij F. Funck-Brentano, *Chronique artésienne (1295-1304)*, blz. 94. — De latere *Chronijk van Maestricht en omstreken*, uit het begin der 16de eeuw (uitgegeven door J. Habets in de *Publications de la Société d'archéologie dans le duché de Limbourg*, deel I, blz. 71), teekent daarover aan : " 1313. Int jaer MCCCXIII, op Sint Jans avont, worden te Brugge in Vlaengeren xviii wyver verbrant van ketterye. "

5 (175^a).

1321, Januari 31 (?), Avignon. Aanteekening over de bul van Johannes XXII aangaande het onderzoek naar de rechtgeloovigheid der Begijnen, gericht tot den bisschop van Kamerijk.

Copie en parchemin transcrite de la bulle de Jean xxii adressée à l'Évêque de Cambrai, par laquelle, après avoir fait mention qu'en vertu de plaintes portées à Clément V contre plusieurs Béguines, spécialement celles d'Allemagne, qu'on disoit soutenir plusieurs erreurs contre la Trinité et la nature divine, led. Clément V avoit excommunié cesd. Béguines et anéanti cesd. béguinages; mais, n'étant pas juste que les Béguines de bonnes mœurs et conduite se trouvassent enveloppées dans cette condamnation, led. Jean xxii ordonne aud. Évêque de Cambrai de s'informer exactement des vie et mœurs des femmes Béguines de son diocèse, et que, les trouvant de bonne conduite, il ne souffre pas qu'elles soient aucunement inquiétées

ny molestées, luy enjoignant même de punir par censure ecclésiastique et sans appel ceux qui les y troubleroient. — Donnée à Avignon le 31 janvier 1321.

Archief van het Noorderdepartement te Rijsel, HS. n° 230, *Inventaire des titres et papiers du béguinage de Ste Elisabeth à Valenciennes* (18de eeuw), fol. 58-59. — Dit stuk en de hier volgende n°s 7 en 9 zijn niet meer te vinden in het karton bevattende zeer veel andere oorspronkelijke charters, enz. van dat Begijnhof. — Is de opgegeven datum van deze bul wel juist? Elders hebben wij tweemaal den tekst dezer bul onder dagteekening van 30 December 1320 aangetroffen. (Zie *Corpus* I, n° 175, blz. 170, en n° 178, blz. 173.)

6 (175ter).

(c. 1321-1322 ?), *Ieperen*. Een inquisiteur (?) gemengd in de betaling eener rekening van 's graven heelmeester.

Mestres Jehans Masegard dYpre servi Monseigneur de Flandres et luj cura le mal de se gambe à Ypre ij semaines et plus, et lessa, pour l'ocoison de celuj cure, toutes autres cures à entreprendre, et refroidierent celles kil avoit, adonc lequele chose luj dommaga grossement; et à ledicte cure Monseigneur, si comme il dut, il songa et veilla et jour et nuit ententieument et i mist tout son tans, et che connoist bien Guios, li cambrelens Monseigneur; et fu li dite cure faite à le gambe Monseigneur et dont il wari par l'ajuwe de Diu tout nettement, dont li dis mestres Jehans tient bien pour voir, et tout veu et considéré kil a bien déservi xij livres de parisis et plus; non pourquant il le lesse dou tout à le volenté Monseigneur de Flandres. Si vous prie, seigneur inquisiteur, ke vous l'en voelliés aviser, ensi ke vous saveis ke drois et raisons enseignent.

Archief van het Noorderdepartement te Rijsel, B. 3230; slordig afgedrukt bij J. Finot, *Inventaire*, deel VII, blz. 3. — De hier bedoelde graaf moet zijn Robrecht van Bethune († te Ieperen 1322). Wellicht heeft hier het woord *inquisiteur* eenvoudig de beteekenis van onderzoeker of opziener der uitgaven?

7 (176bis).

1322, Augustus 5, *Valencijn en Kamerijk*. Aanteekening over de stukken van het onderzoek naar de rechtgeloovigheid der Begijnen van Valencijn ingesteld. — De bisschop van Kamerijk had

Godfried, abt van Vicogne, met dat onderzoek gelast, dat op de eerherstelling dier Begijnen uitliep.

Lettre en parchemin en latin contenant lad. bulle de Jean xxii (31 janvier 1321) et l'ordonnance de l'Évêque de Cambrai adressée à Godefroid, abbé de Vicogne, pour exécuter lad. bulle; — l'information faite par led. abbé de la conduite des Béguines de Valenciennes; — et l'approbation et confirmation de leur estat, faite en conséquence desd. bulle et ordonnance, sans pouvoir être aucunement troublées ny molestées. — En datte du 5 aoust 1322.

Archief van het Noorderdepartement te Rijsel, HS. n° 230, *Inventaire du béguinage de Valenciennes*, fol. 59. — De oorkonde is zoekgeraakt. (Zie de aantekening achter ons stuk n° 5 hierboven.)

8 (177^a).

1322, *Utrecht*. Uittreksel uit de kronijk van den tijdgenoot Willelmus Procurator over de veroordeeling en verbranding als ketter van eenen minderbroeder uit een aanzienlijk geslacht. — Op de aanklacht van den aartsdiaken van Utrecht gevangengenomen, werd deze minderbroeder onderzocht door eenen broeder der Predikheerenorde en, van ketterij overtuigd, aan de wereldlijke macht overgeleverd, die hem tot den brandstapel verwees. Twee dagen na elkaar aan den paal vastgebonden, werd de veroordeelde nochtans door de vlam niet geschaad, tot groote ontsteltenis van den inquisiteur, die wel zag, dat de duivel er mede gemoeid was. Den derden dag bond men den ketter nog eens aan den paal, en, ofschoon de inquisiteur de voorzorg genomen had biecht te spreken en de mis te lezen en een stuk van de hostie in zijnen schoot medegebracht had, bleef de veroordeelde weer ongedeerd. Onder zuchten en tranen riep de inquisiteur nu de Godheid aan, vragend wat er van de Kerk zou geworden, als hare vijanden in hunne boosheid werden gesterkt. Waarop het hout vlam vatte en de ketter den vuurdood stierf.

Eodem anno [M. CIO. XXII], relatione archidiaconi Trajectensis, cuidam magni generis et fratri Minorum ordinis pravitas haeretica objicitur. Cujus labe cunctis quasi provinciae terminis infamatur. Ad quem unus inquisitor, frater videlicet ordinis Praedicatorum, dirigitur, a quo, forma juris servata, convincitur et curiae praesentatur. Quo similiter in praesentia cardinalium [scabinorum?] arguitur et, probatis contra ipsum denuo articulis, condemnatur. Qui, ut moris est, potestatibus secularibus traditur, ut ipsis animadversione debita puniatur. Cui incendium ascribitur. Ad cujus locum ducitur

stipitique appositus flammis jungitur; sed earum medio quasi rore salvifico temperatoque balneo subportatur. Super quo inquisitor non modicum confunditur, qui reliquis astantibus stupendumque videntibus ammiratur. Praefatus itaque haereticus stipite tollitur, carceri traditur, donec transacta nocte dies crastina praesentatur. Qua lucescente nec non hora dictis congrua veniente, idem inquisitor vehementi instantia summaque diligentia dictum postulat ut prius poenis dirigi et flammaram incendiis alligari, qui ut pridem palo jungitur, igni imponitur, sed nec pilis nec vestibus flammae voracitas operatur. Unde stipiti subtractus, illaesus et intactus ergastulo sociatur. Super quo dictus inquisitor cum ceteris, verum multo prae ceteris, tangitur et suspiranti studio quid res acta velit innuere percunctatur. Hic itaque vir peritissimus talique negotio sagacissimus, sciens istum veraciter haereticum incendiique poenis dignissimum, cogitat ista non posse fieri nisi arte daemonum, nutu Dei. Quapropter die tertia, juventutis delicta repetens et puram confessionem faciens, altari jungitur, missa perficitur, quaedam substantia pixidi imposita ejus gremio deportatur. Interea ad instantiam inquisitoris dictus haereticus carcere promitur, igni attrahitur et stipiti jam tertio combinatur, qui, ut prius, flammis non tangitur, cute non laeditur nec quavis sui parte corporis infestatur. Cujus admiratione nec non stupenda ratione inquisitor prae ceteris dejicitur, qui prolata pixide, veri numinis invocatione, tali sono carminis elevatur : « O Deus piissimè, o Christe clementissime, cujus corpus sanctissimum praesenti vasculo deferimus, fide integra cordis hospitio deportamus, pande tuam, quaeso, pietatem nostraeque fidei veritatem, ut, cur iste despectissimus, omni catholico inimicus, igne non roditur, ostendatur. Nam si sua haeresi contra fidem praevaluerit nec ipsum flammaram vorago involverit, necesse est orthodoxae cultores deficere Petrique naviculam, id est, sanctam matrem Ecclesiam, despectorum fluctibus vacillare. » Qua oratione suspirii prolata lacrimisque finita, sicut fraxinus pice madida pinusque sudans resina, iste maledictus uritur et stipularum more leviori incendio devoratur. Cujus hora vox caliginoso aere percipitur, quae utique daemonibus traditur : « Majoris nostri praesentia te amplius non possumus defendere nec tui custodia praevalere. »

Willelmi chronicon monachi et procuratoris Egmondani, ab anno DC. XLVII. usque ad annum CIO. CCC. XXXIII, bij Antonius Matthaeus, Analecta, 2de uitgaaf, deel II (1738), blz. 589-591.

9 (177^b).

1323, Juli, Valencijn en Kamerijk. Aanteekening aangaande het onderzoek van den abt van Vicogne over de Begijnen van Valencijn, alsmede aangaande het onderzoek over die van Antwerpen, Brussel en andere plaatsen van Vlaanderen en Brabant, (gelegen in het geestelijk gebied van den bisschop van Kamerijk).

Lettre en parchemin en latin, y appendant le sceau de Pierre, évêque de Cambrai, adressée à l'abbé de Vicogne, luy ordonnant, en exécution de lad. bulle (de 31 janvier 1321) y reprise, de faire les informations des vie et mœurs des Béguines de Valenciennes et autres, et de les confirmer et protéger, s'il les trouve de conduite irréprochable, d'empêcher même qu'elles soient aucunement troublées, sous les peines canoniques. — Du mois de juillet 1323.

Et une copie en papier en latin de lad. bulle, au bas de laquelle est autre copie de l'information des vie et mœurs des béguinages d'Anvers, Bruxelles et autres de Flandres et Brabant, et de l'ordonnance de l'Évêque de Cambrai rendue en conséquence. — De l'an 1323.

Archief van het Noorderdepartement te Rijsel, HS. n° 230, *Inventaire du béguinage de Valenciennes*, fol. 59-60. — De stukken over de Begijnen van Antwerpen en Brussel zijn reeds afgedrukt in *Corpus* I en II. Door « autres de Flandres » verstaat men waarschijnlijk die van het graafschap Vlaanderen, welke in het bisdom Kamerijk waren gelegen, bij voorbeeld de begijnhoven van Aalst, Oudenaarde, Ninove, Geeraardsbergen, Ronse, enz. Het stuk is zoekgeraakt (zie de aantekening achter n° 5) en dit verlies is zeer te betreuren.

10 (177^c).

1323, Augustus 16, (*Atrecht?*). Uittreksel uit de acte van den bisschop van Atrecht, waarbij hij de Begijnen van Dowaaï in hunne eer herstelt. — Op een afschrift der bul van Johannes XXII tot dien bisschop gericht om hem een onderzoek naar de rechtgelovigheid der Begijnen van zijn bisdom voor te schrijven, volgen een paar brokken uit de acte, waarbij de bisschop van Atrecht den staat der Begijnen (van Dowaaï) toelaat, zoolang de paus er niet anders over beschikt, en verder verbiedt haar eenigen last aan te doen, op straf van de geestelijke censuur.

Copie d'une bulle apostolique de l'abolition et perpétuelle destruction des femmes Béghuynes en universel.

Datum per copiam :

Johannes episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri episcopo Atrebatensi salutem et apostolicam benedictionem.

Cum de mulieribus, que Beghine vulgariter et communiis nuncupantur, felicitis recordacionis Clementi pape et predecessori nostro,

 proficientes semper de virtutibus in virtutes, mereantur retributionis eterne premium, quod non intransigentibus, sed perseverantibus in consummatione prestatum.

Datum Avenione, vijl. Kal. Decembris pontificatus nostri anno sexto (1).

Item per copiam decretum edictum per reverendum patrem episcopum Atrebatensem :

Nos itaque decrevimus et decernimus mulieres hujusmodi permittendas esse per nos juxta modum et ritum per eas hactenus et diutius observatum nec molestandas esse nec permittendas esse molestari in personis aut in bonis occasione prohibitionis et absolutionis hujusmodi, quousque de statu earum fuerit aliter per sedem apostolicam ordinatum, ac molestatore, si qui fuerint, per nos per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendos esse juxta apostolicarum litterarum tenorem.

Datum anno Domini m° ccc° vicesimo tertio, feria tertia post assumptionem beate Marie virginis.

Supscriptum : Mentionem : « Volumus autem, quod predictas mulieres attente et accurate premeoneas eis que discrete precipias, ne de hujusmodi disputationibus contra hujusmodi » (2) approbamus.

Datum ut supra.

Archief van het Noorderdepartement te Rijsel, *Abbaye des Prés*, carton 5, afschrift van den tijd, los stuk met brokje van ahangend zegel. — In 1477 werd het Begijnhof van Champflori te Dowai met de *Abbaye des Prés* derzelfde stad vereenigd en de archieven der twee kloosters ineengesmolten. Ons stuk is afkomstig uit het archief van het Begijnhof aldaar en heeft er natuurlijk betrekking op, alhoewel de medegedeelde brok het niet uitdrukkelijk inhoudt.

11 (178^b).

1327, November, St. Winnoksbergen. Brief van 16 Februari 1329, gericht door Jan Lain, deken van St. Winnoksbergen, tot den commissaris door Robrecht van Cassel aangesteld, waarin de verbittering van den ketter Jacob Peyt — een der aanvoeders van den opstand van 1325-1328 — tegen de geestelijkheid treffend wordt afgeschilderd.

A vous, très chier singneur, commissaire député de par Monseigneur Robert de Flandre, singneur de Cassel, as plaintes et as supplications de chiaus qui ont souffert damages, griez et périls pour le raison des esmeutes de Flandre,

(1) Zie eene verkorting dier bul van Johannes XXII aan den bisschop van Atrecht (Avignon, 24 November 1321) in *Corpus II*, n° 49, blz. 81

(2) Dit zijn de eerste regels van de slotparagraaf der bul van Johannes XXII aan den Atrechtschen bisschop (24 Nov. 1321), die hier door dien bisschop herhaald worden.

monstre en complaignant maistre Jehans Lain, prestres curés de Dunkerke et doyens de le chrestienté de le ville et dou tieroir de Berghes, que, come ou temps de excellent prince Charle clère mémoire, jadis roy de France et Navarre, no sire, sentences d'excommuniement et d'interdit.... furent jetées et publiées par le conté de Flandre, horsmis aucunes bones villes et leurs apertanches, à le instance doudit roi nostre seigneur et dou révérent père en Diu le évesques de Senlis, comissaire no saint père le Pape; as queles sentences li clerget de Flandre, pour les esmeutes et les orribles rébellions des malvais, se doutoit de cesser grandement, et à tenir et warder lesdites sentences se requist ledit maistre Jehan Lain et fist requere lidit clerget de West-Flandre, que il voulsist nunchier, publier et manifester devant tous lesdites sentences à tenir et warder; et il, qui estoit en liu dou révérent père en Dieu M. Ingerr[am], par le grâce de Diu évesque de Tirewane, come un de ses doyens, à le requeste doudit clerget fist appieller abbés, prévos, chanoines,.... moines, prestres, chapelains et closement tout le clerget de West-Flandre en un certain liu, chest à savoir en l'église Sainct-Martin en ledite ville de Berghes. A lequele assalée vint Coppins Peyt li Renoyes, maistre de toutes esmeutes devant dites, a tout iic armures de fer. Et illeuc, appelé le grâce dou Saint-Espirit premièrement, il, come doyens, prononcha et manifesta devant aus tous lesdites sentences publiés et jetées à tenir [et] warder fermement. Et à celle heure lidis clergetz et lidis maistre Jehans eussent été tué et mordry desdites malvais, se Diex leur n'eust aydié. Et pour chou, à la requeste doudit Coppin Peyt le Renoyet, et que lidis maistre Jeh[an]s ne voloit rappeler, après le pays faite à Arkes(1), chou qu'il avoit pronunchié devant, et que il ne voloit cognoistre que les dites sentences furent fausses et malvaises, fist-il défendre par toutes les églises dou tieroir de Berghes que nuls audit clerget ne payast rentes ne débites nulles. Après, il fist défendre que nuls leur servist sour paine d'estre anemy à la communauté dou pays et sous paine de x libr. par. payer, toutes les foys que aucuns, quelque il fuist, yroit ou feroit contre ledit comandement, si que toute sa masnie le laissas guerpyet. Et après che, manecha il ledit maistre Jehan à tuer, s'il ne widast le pays; et le fist manechier par ses compaignons. Si lui convint à forche et soudainement widier le pays de Flandre et guerpir sen liu, ses biens et ses héritages à si grant haste, que ses biens meubles et non meubles demorèrent ou pays de Flandre; et si ala manoir en le ville de St-Omer, là où il manut un an et XIII semaines, avant que il revint à son liu. Par lequel ocoyson il est apouris et adamagiés de ^{vo} libr. par. et plus; car liditz maufauteurs et rebelles prinsent et reubèrent et emportèrent tous ses biens meubles qu'ils puerent trouver, brisièrent ses maisons, recheurent ses rentes, si que il lui convint vivre hors de son pays à pouverté selonc son estat, et est cheus en grandes usures pour l'ocoyson devant dite.

Pour laquele chose supplie lidis maistre Jehans, doyens, à vous, très chiers singneurs commissaires dessusdis, que restitution de sa perte lui soit faite, selonc Diu et raison, par vostre débonnairété, sour les biens de chiaus qui audit maistre Jehan fisent les damages, pertes, griefs et molestes en sour le tieroir de Berghes et les villes à ce consentans, ou là où il vous samblera que

(1) Te Arques bij St. Omaars werd in Maart of April 1326 die vrede gesloten.

droys est et raison. Et tant voilliés faire en ce cas que Diex vous en puisse mérir. Et lidis maistre Jehans offre à prouver et mettre en voir tout chou et aussi avant que mestier lui sera, à vostre pourveue ordenance et volenté.

Et en tesmoignage de vérité, a lidis maistre Jehans ceste présente supplication scellée dou scel de le dyenné de ledite chrestienté de Berghes.

Faite l'an de grâce MCCC vingt et wyt, le xve jour dou mois de février.

Chest le playnte et supplication de maistre Jehan Lain, curé de Dunkerke, doyen de le chrestienté de Berghes deseure dit, abrégiet.

Premièrement, à le requeste dou clergiet, ensi que deseure est dit, lidis maistre Jehans pronuncha les sentences d'excommuniement et d'enterdit warder, et pour chou voulant Coppin Payt et si compaignon maufaiter qu'il les eust rappiellé et congnut qu'elles fussent fausses [et] malvaises, et dist lidis Coppins que il feroit plegerie d'amende, damage et vilénye qu'il avoit fait en commun, ou il n'aroit nient en sa vie ne en ses biens; sour chou, il fist défendre que nuls lui servist ne fesist aucune subvencion; après, il le manacha et fist manechier; dont lidis — vida le pays un an et XIII semaines, et laissa tous ses biens, lesquels il perdit pour les esmeutes, dont il est adomagiez de v^e libr., dont il supplie que le damage lui soit restoré.

Donné comme deseure.

Archief van het Noorderdepartement te Rijsel, oorspronkelijk stuk, *Chambre des Comptes*, n° 6383; afgedrukt door A. Bonvarlet, *Documents pour servir à l'histoire de la chrétienté de Dunkerque*, in het *Bulletin du Comité flamand de France*, deel II (1860-1862), blz. 282-285. — Een jaar en veertien weken vóór 't schrijven van den brief brengen ons terug tot Nov. 1327.

12 (178⁷).

1327-1328, (*Avignon?*). Uittreksel uit de gelijktijdige Westfaalsche kronijk van Hendrik van Herevord, den inhoud bevattende van de verloren bul *In agro dominico* van paus Johannes XXII, tegen de kettersche Beggarden en Begijnen gericht. — Daarin worden een groot getal hunner kettersche stellingen opgesomd. De paus verbiedt eenieder op straf van den banvloek zulke stellingen aan te kleven of te verkondigen. Daarenboven zullen degenen, die aan dit bevel niet gehoorzamen, als kettters vervolgd worden.

Item, hoc anno [1327], Johannes papa constitutionem edidit, que incipit *In agro dominico*, contra singularia dubia, suspecta et temeraria propter Begardos hereticos et Beghinas predicantes, ut Verbi gratia :

Quod in anima nostra est aliquid increatum et increabile, scilicet intellectus.

Item, Deus non est bonus neque melior neque optimus, et ita maledico, quando dico, Deum esse bonum, ac si dicerem, album esse nigrum.

Item, quod in omni malo, tam culpe quam pene, manifestatur et relucet equaliter gloria Dei.

Item, quod vituperans quemquam, ipso peccato vituperii laudat Deum, et quanto plus vituperat et gravius peccat, tanto amplius Deum laudat.

Item, quod homo blasphemando Deum ipsum laudat.

Item, quod petens a Deo hoc aut hoc, malum petit et male, quia petit negationem boni et negationem Dei, et orat sibi Deum negari.

Item, quod in illis hominibus honoratur Deus, qui non intendunt res, nec honores, nec utilitatem, nec devotionem internam, nec sanctitatem, nec premium, nec regnum celorum, sed omnibus hiis renuntiaverunt

Item, quod homo debeat bene deliberare, utrum ipse velit a Deo aliquid recipere, quia, ubi esset homo a Deo aliquid accipiens, ibi esset sub Deo vel infra eum sicut unus famulus vel servus, et Deus esset sicut dominus in dando; et sic non debemus esse in vita eterna.

Item, quod nos transformamur totaliter in Deum et convertimur in eum; simili modo, sicut in sacramento panis convertitur in corpus Cristi, sic ego convertor in eum, quia ipse operatur me suum esse unum, non simile, et quia per viventem Deum verum est, quod ibi nulla est distinctio.

Item, quod aliquis dicat : - Quidquid Deus pater dedit unigenito filio suo in humana natura, hoc totum michi sicut sibi. -

Item, quod quidquid dicit Scriptura sacra de Cristo, hoc totum verificatur etiam de quolibet homine bono et justo.

Item, quod quidquid proprium est nature divine, hoc totum proprium est homini justo et divino; propter hoc homo iste operatur, quidquid Deus operatur, et creavit una cum Deo celum et terram, et est genitor Verbi eterni, et Deus sine tali homine nesciret quidquam facere.

Item, quod bonus homo debet conformare voluntatem suam voluntati Dei, ut ipse velit, quidquid Deus velit; et quia Deus vult, aliquo modo me peccasse, ideo nollem ego, quod peccata non commissem, et hec est vera penitentia; sic enim impletur voluntas divina in terra, hoc est, in delictis, sicut in celo, hoc est, in benefaciendo.

Item, quod si homo commisisset mille peccata mortalia, si homo esset tali necessitate dispositus, non deberet velle, se ea non commisisset.

Item, quod Deus non precepit proprie actum exteriorem.

Item, quod actus exterior non est bonus neque divinus, neque operatur ipsum proprie Deus.

Item, quod Deus amat animas, non opus extra.

Item, quod bonus homo est unigenitus filius Dei.

Item, quod homo nobilis est ille unigenitus filius Dei, quem pater eternaliter genuit.

Item, quod omnes creature sunt unum purum nichil.

Et innumera talia temeraria et enigmatica, propter ypocritas utriusque sexus hereticaliter ob questum viventes et singularem vitam ducentes et consimilem vite, i.e. fucatam, doctrinam querentes, quidam periculose predicant.

Precipit autem papa in hac constitutione universis et singulis, in virtute sancte obedientie et sub pena excommunicationis, quam scienter contrarium facientes ipso facto incurrere vult, ne aliquis talia predicet vel doceat vel

talibus inficere presumat auditores. Contrarium facientes, preter penam predictam, pro quibusdam eorum tamquam hereticalibus et pro aliis tamquam suspectis de heresi et temerariis puniantur.

Et hanc constitutionem edidit dominus Johannes, anno pontificatus su duodecimo (1).

Liber de rebus memorabilibus, sive Chronicon Henrici de Herevordia (uitg. Potthast 1859), blz. 247-248. — Deze bul werd door d'Argentré (zie zijne *Coll. judic. de nov. erroribus*, deel I, blz. 312), niet teruggevonden. Hij vermeldt evenwel, dat hij er een afschrift van uit het Vatikaan verwachtte. — Mosheim, *De Beghardis et Beguinabus*, blz. 283, geeft bijna denzelfden korten inhoud naar den kronijkschrijver Hermannus Coernerus, of beter Korner, die in de 15de eeuw schreef en zijne kronijk grootendeels uit die van Hendrik van Herevord putte.

13 (187^a).

1335, Maart 6, Keulen. Bevel van aartsbisschop Walram tegen de Beggarden en Zusters. — Na herinnerd te hebben aan het bevel van zijnen voorganger Hendrik (1307), waarbij deze ketters uit zijn geestelijk gebied gebannen werden, beveelt Walram aan zijne geestelijkheid, zonder mededoogen tegen de Beggarden en Zusters en hunne begunstigers te werk te gaan.

Walamus, Dei gratia sanctae Coloniensis ecclesiae archiepiscopus, Sacri Imperii per Italiam archicancellarius, etc., dilectis abbatibus, praepositis, decanis ecclesiarum collegiatarum, necnon collegiis et conventibus, ac decanis christianitatum, plebanis et eorum vices gerentibus necnon omnibus et singulis clericis saecularibus et religiosis ac universis Christi fidelibus nostrarum civitatis et dioecesis, salutem in Domino sempiternam.

Olim bonae memoriae Henricus, praedecessor noster, homines, qui Beggardi et Suestriones appellantur, propter vitam et conversationem eorum suspectam, eorum sectam cupiens extirpare, ne, communiione eorum periculosa, caeterorum Christi fidelium gregem tanquam oves morbidae coinquinarent, processus quosdam fecit, in quibus eos, monitione canonica praemissa, suam praecepit exire dioecesis, et, si qui manere debeant, sub certis modis et conditionibus fuerant remansuri; ipsosque postmodum, si remanerent seu ad suam reverterent dioecesis et civitatem vel venirent, seu mandatis suis salubribus non parerent, monitione legitima praemissa, excommunicavit, et excommunicatos mandavit publice denunciari, et alios

(1) Het 12de jaar van het pausschap van Johannes XXII gaat van 5 Augustus 1327 tot 5 Aug. 1328. — d'Argentré plaatst die bul in 1328.

diversos et eis merito formidandos processus contra ipsos duxerat emittendos; nosque, ejus vestigiis inhaerentes, secundum eorundem processuum continentiam, contra eos et eorum personas nostros processus duximus faciendos ac etiam publicandos, sicut haec ad vestram seu vestrum majoris partis notitiam devenisse minime dubitamus, prout haec et alia in literis, tam praedecessoris nostri quam nostris super hoc confectis, plenius continentur.

Verum, quia, prout ad nostram relatum est audientiam, hujusmodi hominum pernicioosa de novo incipit adeo in nostra civitate et dioecesi invalescere multitudo, ut, nisi de novo eis per competentia contraria resisteretur, pejora prioribus pericula subintrabunt, vobis, plebanis, et vices vestras gerentibus, in virtute sanctae obedientiae et sub poena excommunicationis, districte praecipiendo mandamus, quatenus contra omnes hujusmodi sectarum homines, Beggardos et Suestriones, secundum praefati praedecessoris nostri et nostrorum processuum continentiam procedatis, ipsos processus contra eos et ipsos in domos suas recipientes, communicantes eisdem seu eis quidquam dantes, necnon eorum fautores et eis opem seu operam conferentes, procedatis, vosque omnes et singuli supradicti ipsos arctius evitetis; et intimamus vobis, quod, si in praemissa executione aliqui ex vobis inventi fuerint desides vel remissi, contra tales per rigorem justitiae sine dubio procedemus.

Datum crastino dominicae *Invocavit*, anno 1335.

Hartzheim, *Concilia Germaniae*, deel IV, blz. 436 (*Concilium Coloniense, anno MCCXXXV*, Cap. V : *Contra Beggardos et Suestriones*).

14 (190bis).

1337, October 7, *Luiik*. Uittreksel uit de synodale statuten van Adolf van der Marck, waarbij de bisschop aan de priesters verbiedt de gebanvloekten tweemaal gedurende de mis af te roepen, tenzij het kettters geldt.

Ne presbiter aliquem bis denunciaret in missa excommunicatum.

.... Item, non mandetur alicui nec in aggravatione ponatur, quod executor sacris indutus cum cruce et aqua benedicta lapides projiciat ad ostium excommunicati vel quid simile, nisi forte contra hereticos talis executio fieri mandaretur.

Bormans, *Recueil des ordonnances de la principauté de Liège*, 1° serie [deel I], blz. 242.

15 (194^{bis a}).

1349, *Brugge*. Uittreksel uit de Fransche voortzetting van de *Chronique des rois de France* van Guillaume de Nangis, behel-

zende eenige artikels uit het reglement, dat de Brugsche Geeselaars aan het kapittel van Doornik ter goedkeuring verzonden.

Isti sunt articuli extracti a regula Flagellatorum, quam Flagellatores de Brugis miserunt capitulo Tornacensi, ut ap[p]robaretur eorum status.

- Primo, quod, recepta cruce, non debeant recipere elemosinas.
- Item, debent habere quatuor rectores seu magistros.
- Item, debent simul intrare civitates.
- Item, quando habent aliquas causas seu discordias, debent conqueri suo magistro.
- Item, qualibet nocte mutabunt hospicia.
- Item, non loquentur cum mulieribus.
- Item, nichil[!] poterunt recipere a mulieribus.
- Item, nullus recipiet aquam vel manutergium nisi de terra.
- Item, non debent ponere super se vestem albam, qua utuntur penitentes.
- Item, infirmos suos non debent dimictere in aliqua villa, per quam ibunt, sed secum ducere.
- Item, homicide et adulteri aliter jacebunt super terram quam alii.
- Item, non debent reffutare elemosinas.
- Item, durabit fraternitas 33 diebus cum dimidio.
- Item, transgressores punientur per magistros.
- Item, in die Parrave flagellabunt se ter de die et semel de nocte, quam diu vixerint.

Nationale Bibliotheek te Parijs, Ms. fr. 2598 (*Ancien fonds Colbert*, HS. n° 8208), Fransche voortzetting van de *Chronique des rois de France par frère Guillaume de Nangis*, fol. 56-57. — Behalve de woorden: « ut approbaretur eorum status » en behalve het vijfde artikel, komt de rest van dit stuk voor in het vollediger reglement, uit hetzelfde HS. — naar den tekst van Kervyn, *Histoire de Flandre* (1ste uitg.) deel III, blz. 354-355, noot 1 — overgenomen in *Corpus* II, blz. 111-112. Zie echter een paar correcties op dien tekst onder de *Verbeteringen en aanvullingen* in *Corpus* III.

16 (194bis b).

1349, op vele plaatsen. Uittreksel uit de Fransche voortzetting van de *Chronique des rois de France* van Guillaume de Nangis over de gebruiken en bijgeloovigheden der Geeselaars. — Niet alleen hebben zij talrijke zonderlinge gebruiken, maar zij beweeren ook mirakels te kunnen verrichten en de zieken van allerlei kwalen te kunnen genezen, hetgeen door velen valsch bevonden werd.

*Iste sunt ceremonie, supersticiones et fraternitates eorum,
que vise sunt fieri in multis locis.*

Visum est in multis villis, quod, dum dicti penitentes se verberabant, aliqui habebant panniculos lineos, et eis tergebant eorum sanguines, et quasi essent sanctorum reliquie, aliqui populares, tam viri quam mulieres, petebant illos panniculos, et aliqui eorum petebant illis panniculis oculos sibi tangi, et ita fiebat.

Item, dicunt et publicant, quod Deus facit pro ipsis miracula, et in hoc menciuntur, ut expertum est a multis.

Item, adducuntur ad eos infirmi et languidi et ceci, et eos nituntur curare per suorum baculorum contactum, eorum orationes et corrigiarum suarum ligationem circa eorum collum et suorum pilleorum appositionem supra caput.

Item, si mulier intret infra passionem, vel clericus, dum faciunt suas penitencias, ipsi reincipiunt a capite suas penitencias.

Item, faciunt portare cruces et vexilla ante se, per villam quam per patriam.

Item, non possunt comedere panem nec aliquod fecculum, nisi prius hospes, vel alius, frangat vel scindat eis panem vel fecculum.

Item, habent magistros suos, quibus obediunt in omnibus.

Item, vocantur in multis villis ad visitandum infirmos, ut ipsi melius habeant, et ad eos venientes, ponunt pileos suos super eorum capita, et colla sua ligant suis flagellis, dicentes *Pater noster, Ave Maria*.

Item, alique societates eorum habent pilleos sive mantellos, sive comedant, sive bibant, nisi cum vadunt ad opus nature.

Item, aliquarum societarum fratres non intrant hospicia, ad que sunt invitati vel vocati, nisi aliquis unum eorum traxerit per manum, eos introducendo.

Item, vocant se invicem *fratres*, dicendo : - *Frater Johannes, frater Petre,* - etc.

Item, quilibet eorum portat mantellum vel pileum, crucem ante et retro in mantello et pilleo.

Item, portant crucem magnam et vexilla, cum incedunt per villas et patriam.

Nationale Bibliotheek te Parijs, Ms. fr. 2598 (*Ancien fonds Colbert*, HS. n° 82983), Fransche voortzetting van de *Chronique des rois de France par frère Guillaume de Nangis*, fol. 56-57.

17 (194^{bis c}).

1349, Augustus 24, Kortrijk. Vlaamsche vergunningsbrief van graaf Lodewijk van Male aan de kruisbroeders van de kasselrij van Ieperen, om in 't openbaar hunne boetedoening te volbrengen. — Gezien de toelating, door hen verkregen van de vicarissen van den

bisschop van Terenburg (Terwaan), verleent hij hun op zijne beurt zijne toelating en beveelt, dat zij hierom door niemand mogen gehinderd worden, zoolang ze binnen de voorwaarden van de vergunning van de geestelijke macht blijven.

Lettre, dat min here consent doet, dat de Cruusbroeders van Ypre alomme haer penitentie doen.

Wij, Lodewijc, etc. doen te wetene allen lieden, dat, vte dien dat wij verstaen, dat vele persone van onser stede van Ypre ende van der gheburten daer ontrent, duchtende onsen here Jesus Kerste, haren behouderere, wesende verbolghen te sinen kerstinen volke waert, om de grote zonden, die zij van langhen tiden ghedaen hebben ende noch daghelix doen, ghepurret vte deuotien om te smeekene de gramscepe van Gode onsen heere behouderere, ende dat hi sine ghenaden doen wille vp hemlieden ende vp al zijn kerstine volc, ende hemlieden ende elken kerstinen mei[n]ssche bescermen van deser plaghe van der epydimie of gaadoot, die es commen, alsoe men ghemenlike houd, vter vorseide gramscepe Goods, hebben beloofd ende meenen, teerst ghebiecht met goeder berauwenessen, te doene ende te vulcommene enighe penitentien openbarlike, om de zalichede van harren zielen, in ghedinkenessen van der passien ons liefs heren Jhesus Kersts vorseit; vp de welke zaken onse goede liede van onser stede van Ypre orlof hebben de vorseide penitentien te doene van den vicarisen van den bisscop van Teremborch, haren gheesteliken vader ende berechtere, met lettren bezeghelt metten zeghele van den houe van Theremborch, ende hebben ons ooc ghesupplijert onse consent, als prinche, in de vorseide zaken te doene.

So eist, dat wij, dien de vorseide deuotien dinken wesende louelijc ende ten behoude van haren zielen, namelike om den orlof ende consent, dien zij hebben van den houe van Theremborch, die hemlieden in dese zaken te berechtene hebben, consenteren, approueren ende willekeuren onsen goeden lieden vorseit ende allen den ghenen van onser stede ende castelrie van Ypre, die de vorseide penitentien begheren te doene, de vorseide dinghen, als verre als hem thof van Teremborch vorseit gheorloft heeft ende de lettren, die zij derof hebben, in houden, ombieden ende scerpelike beuelen allen onsen baillius, onderbaillius, mannen, scepenen, wethouders ende anders onsen ondersaten, edelen ende onedelen, vp al dat zij houden van ons, dat zij onsen vorseiden lieden penitentie doende, alsoe vorseit es, niet jmpechieren no letten in lechamen noch in goede, no ghedoghen te doene enighen anderen, mar hemlieden vriendelike ende minlike ontfaen ende laten liden alomme, elc deur sine macht ende jurisdictie, wel wetende, waert zoe, dat hem yemen, wie hi ware, yet mesdade, dat zouden wij nemen ghelijc het ghedaen ware vp ons seluen.

Bi der orconscience — Ghegheuen te Curtrike, den xxiiij dach van Ouste jnt jaer xlix.

Rijksarchief te Gent, *Cartulaire de Louis de Male*, fol. xxiiij; afgedrukt door graaf Th. de Limburg-Stirum (voor de *Société d'Émulation de Bruges*), *Cartulaire de Louis de Male*, deel I, n^o CVII, blz. 109-110.

18 (194^{bis d}).

1349, Augustus 24, Kortrijk. Fransche vergunningsbrief van Lodewijk van Male aan de kruisbroeders van de kasselrij van Ieperen tot het houden hunner openbare boetedoening.

Lettre general van den vorseiden personen, dat zij alomme paisiuelike moeghen liden.

Loys, etc., atous gouverneurs, capitains, castellains, baillius, sergans, justichiers, leur lieus tenans et autres sur les frontières de nostre conté et païjs de Flandres, as quels cez lettrez seront monstrées, salut.

Comme plusieurs personnes de nostre ville et castelrie d'Ypre soient meus en déuotion de faire aucunes pénitences corporeles, de quoy il ont congié et octroy des vicaires de réuèrent père en Dieu léuesque de Terrewane, nous vous prions chirement et à cascun de vous aparlui, que nos bonnes gens dessus dictez, venans et passans par vos bonnes villes, jurisdictions et destroys, et faisans leur pénitences dessus dictez, siauant que les lettrez de congiet et octroy dessus dictez contienent, vous receues bénignement et lessies venir, passer et repairier (1) paisiurement, sans eux ne leur gens empêchier en aucune manière en corps ne en biens, tant, en ce faisant cescuns de vous, que bon gré vous en puissions sauoir et en soions tenus à vous et cascun de vous, comme le contraire nous desplairoit forment.

Donné à Courtray, le xxiiij jour daoust lan xlix.

Rijksarchief te Gent, *Cartulaire de Louis de Male*, fol. xxij; afgedrukt door graaf Th. de Limburg-Stirum (voor de *Société d'Émulation de Bruges*), *Cartulaire de Louis de Male*, deel I, n^o CVIII, blz. 110-111.

19 (194^{bis e}).

(1349, Augustus 30), Doornik. Uittreksel uit de Fransche voortzetting van de *Chronique des rois de France* van Guillaume de Nangis over de leeringen, door eenen Luikschen broeder (predikheer) te Doornik voor het volk gepreekt ter verdediging en verrechtvaardiging der Geeselaars. — Hij preekte o. a., dat het bloed der Geeselaars, die hij zijne *roode soldaten* noemde, onafscheidbaar verbonden was met dat van Christus; dat er geen kostbaarder vergoten was sedert Christus' dood; dat eene pauselijke machtiging niet behoorde aangevraagd te worden, en ook niet eene pauselijke bul;

(1) *Repairier*, verblijven.

dat hij niet twijfelde of allen, die de boetedoening volbrachten, zouden zalig zijn; en dat wie het tegendeel beweerde, al ware het zijn eigen vader, verdiende verbrand te worden, met meerder recht dan de Joden, die alleen het lichaam schaden, terwijl gene aan ziel en lichaam kwaad berokkenen.

*Isti sunt articuli, quos predicavit unus frater de Leodio,
Tornachi coram populo.*

Primo, se verberantes nominabat *milites rubicundos*, et dicebat et predicabat : Si sanguis istorum justus est militum, et unitus cum sanguine Christi; et si sanguis Christi est in paradiso, et sanguis istorum; et si sanguis istorum in inferno, et sanguis Christi; et si dampnatus est iste sanguis, et alter.

Item, predicavit et dixit idem predicator, quod, post effusionem sanguinis Christi factam die Veneris sancta, non fuit tam preciosus effusus sicut sanguis istorum militum.

Item, quod ad penitentiam, quam faciebant dicti sui milites, assumendam et peragendam, auctoritas pape non erat requirenda; hec erat requirenda bulla ipsius pape, si dicta auctoritas requirenda esset ad implenda sine bulla pape, ut puta de honore parentum et de sacramento.

Item, predicavit, quod illi, qui dicunt dictos suos milites non se posse colligare, ut faciunt, nesciunt quid dicunt nec jura intelligunt.

Item, predicavit, quod ipse non dubitabat, quin omnes facientes talem penitentiam, quam faciebant ipsi sui milites, essent salvati.

Item, proposuit, quod si quis fuerit, qui dicat contrarium premissorum, dignus est ut comburatur, et magis debent comburi quam Iudeus nocens corporibus tantum, ille vero qui dicit, gravum (?) corporibus et animabus; et si pater ipsius predicatoris diceret contrarium premissorum, bene mitteretur in ignem, ut combureretur.

Item, predicavit, quod falsi predicatorum celaverunt istam penitentiam, quam faciunt dicti sui milites, propter ipsius penitentiae dulcedinem, populum in hoc decipiendo.

Item, dixit, quod si aliquis predicator predicat contra aliqua premissorum, quod populus insurgeret et diceret predicanti contrarium dictorum premissorum, quod descenderet de loco ubi predicaret, et quod ipse non diceret veritatem, cujuscumque dignitatis vel status idem predicans contrarium premissorum.

Item, predicavit, quod beatus Paulus portaverat stigmata Christi in corpore, sed non in conscientia, et quod idem beatus Paulus nunc in magna inedia esset, si viveret, si multos socios haberet stigmata Christi ferientes.

Nationale Bibliotheek te Parijs, Ms. fr. 2598 (*Ancien fonds Colbert*, HS. n° 8298³), Fransche voortzetting van de *Chronique des rois de France par frere Guillaume de Nangis*, fol. 56-57. — Vergelijk den inhoud van dit sermoen van den Luikschen predikheer, met hetgeen Li Muisit erover mededeelt (*Corpus II*, blz. 97 en 102).

20 (194¹⁰).

(1349), *Brussel*. Uittreksel uit Li Muisis bevattende eene vermelding der Geeselaars aldaar.

In ducatu Brabantiae, in villa quae dicitur Bruxella, erant dux Brabantiae et ejus filius primogenitus. In villa qua unus Judaeus dives multum morabatur. Iste a longo tempore quamplurimum familiaris fuerat dicto domino duci, et dux multum eum diligebat et de eo confidebat. Ipse autem Judaeus fecte fuit baptizatus; vidensque quod in dicta villa homines poenitentiam agentes et cruces rubeas portantes veniebant et apparebant, et ibidem poenitentiam faciebant, venit ad ducem et dixit ei: "O domine, ex quo apparent homines talia facientes? Certum est, quod ego et tota secta Judaeorum, ubicumque poterunt inveniri, destruemur."

Chronica Aegidii Li Muisis, uitg. door J. J. De Smet, *Corpus chronicorum Flandriae*, deel II, blz. 343. — De vrees van den Brusselschen jood was volkomen gegrond, daar hij weinigen tijd nadien met al zijne geloofsgenooten door het Brusselsch gepeupel werd vermoord.

21 (194¹¹).

1349, *Valencijn*. Uittreksel uit de *Récits d'un bourgeois de Valenciennes* (14de eeuw) over de aanwezigheid der Geeselaars aldaar, over hunne kleeding en manier van boetedoen. — Er waren er 300 uit Dordrecht, 300 uit Gent, 250 ridders uit Brugge, 80 geestelijken uit Condé, en 140, zoowel burgers als ridders, uit Nijvel.

En l'an 1349 furent les penanchiers en grant nombre, desquels, pour une journée, se trouvèrent en la ville de Valenciennes de bonnes gens de la ville de Dourdrex le nombre de trois cens, et de la ville de Gand semblablement trois cens, et de la ville de Bruges deux cent et cinquante chevaliers, et de Condé quatre-vins clerqs; et de la ville de Nyvielle sept-vingt, que bourgeois que chevaliers. Et se batoient yceulx penanchiers sy fort d'unes escorgies à boutons de cuir, et en yceulx boutons y avoit pointillons de fer dont ils se sainioient sy fort, que le sang leur couloit parmy les rains; et avoient entour eulx corroies de cuirs, blanquaiges royés et ridés; et les aucuns les avoient tous gaunes; et portoient blancs capprons à croix vermeilles.

Récits d'un bourgeois de Valenciennes, uitg. door Kervyn de Lettenhove (Leuven 1877), blz. 50-51.

22 (194¹²).

1349-1350, *Luikerland*. Uittreksel uit de *Chronique Liégeoise de 1402* (14de eeuw) over de Geeselaars aldaar. — Verbreiding hunner geeselingen, verbetering der zeden, veroordeeling der secte door den Paus.

Eodem anno [M^o CCCXLIX^o], circa festum Johannis Baptiste, occasione mortalitatis, que regnavit in multis locis, venerunt de partibus inferioribus in Leodium quidam flagellatores, qui exuebant vestes suas et calciamenta, et, pudendis honeste velatis, ante et retro verberabant se in scapulis et in tergo flagellis corrigiatis cum aculeis ferreis usque ad effusionem sanguinis; unde videntes compungebantur ad penitentiam; et multi de diversis partibus et locis, tam divites quam pauperes, nobiles et ignobiles, fecerunt illam penitentiam, peregrinantes et cantantes Deo cantilenas, XL diebus vel xxx. Unde venerunt multa bona, quia multi remittebant odia magna et rancores, quia oportebat eos confiteri et accipere corpus Christi. Tandem dicebatur, quod sanabant egros et faciebant miracula. Unde papa Clemens sextus informatus prohibuit, sub pena excommunicationis, ne illa penitencia amplius publice fieret.

La chronique liégeoise de 1402 (vroeger gezegd *Chronicon Gemblacense*), uitgegeven door Eug. Bacha, blz. 342-343, naar het HS. der Koninklijke Bibliotheek te Brussel, n° 3802-3807, fol. 233.

23 (197).

1349-1350, *Vlaanderen, Brabant, Henegouwen en het Noorden van Frankrijk*. Uittreksel uit de Fransche voortzetting van de *Chronique des rois de France* van Guillaume de Nangis, over de Geeselaars, hunne manier van boetedoen en hun voortdurend toenemen in getal. — In Augustus 1349 waren de eerste Geeselaars, komend uit de Dietsche landen, nl. vooral uit Vlaanderen, Brabant en Henegouwen, in Frankrijk verschenen, doch gingen niet verder dan tot aan Troyes in Champagne en Reims. Koning Philips VI gaf last ze overal te vatten, waar men ze vond. Maar hun aantal groeide steeds aan: op Kerstdag 1349 waren er wel 800,000 Geeselaars, — waaronder vele personen van aanzien en edellieden, — die zich ophielden in Vlaanderen, Brabant en Henegouwen.

(1) En l'an CCCXLIX furent Pasques le XIIe jour d'avril, et, ou mois d'aoust après ensuivant, s'esmut ou royaume de France, en aucunes

(1) *In margine*: Nom de ceulx qui se batoient d'escourgées.

parties, une secte de gens qui se batoient d'escourgées de trois lasnières, en chascune desquelles lanières avoit ung neu, ou quel neu avoit IIII pointes, ainsi comme d'aguiilles; lesquelles pointes estoient croisées par dedans ledit neu et paioient dehors en quatre costés dudit neu; et se faisoient seignier en eulx batant, et faisoient plusieurs cérémonies, tant comme ils se batoient, avant et après; et se faisoient en place commune, en chascune ville où ilz estoient, deux fois de jour par XXXIII jours et demy, et ne demouroient en une ville que ung jour et une nuit; et portoient croix vermeilles en leurs chappiaux de feustres et en leurs espauls devant et derrières; et disoient qu'ils faisoient toutes les choses qu'ils faisoient par la révélation de l'ange, et tenoient et créoient que, leur dicte pénitance faicte par XXXIII jours et demy, ils demouroient purs, netz, quictes et absolz de tous leurs péchiez, ainsi comme ilz estoient après leur baptesme.

Et vindrent ceste gent en France premièrement de la langue thioise, comme de Flandres, de Breban et de Hennault, et ne passoient point Lisle, Douay, Boemie (1), Saint-Omer, Tournay, Arras et ces marches d'environ les frontières de Picardie. Mais assez tost après, s'en esmut plusieurs tourbes, de Lisle, de Tournay et des marches d'environ, vindrent en France jusques à Troyes en Champagne, jusques à Reims et jusques ès marches d'environ. Mais ilz ne passèrent plus avant, car le roy de France Philippe si manda que l'en les preinst par tout son royaume, où l'en les trouverroit faisans leurs cérémonies. Mais nonobstant ce, ils continuèrent leurs folies et multiplièrent en telle manière, que dedans le Noël ensuivant, qui fut l'an mil CCCXLIX, ils furent bien VIIIe mil et plus, si comme l'en tenoit fermement. Mais ils se tenoient en Flandres, en Hennault et en Breban, et y avoit grant foison de grans hommes et gentils.

Nationale Bibliotheek te Parijs, Ms. fr. 2598 (*Ancien fonds Colbert*, HS. n° 8298³, Fransche voortzetting van de *Chronique des rois de France par frère Guillaume de Nangis*, fol. 56-57. — In *Corpus* I, blz. 195, en II, blz. 118-119, vindt men enkel de 2de alinea van dit stuk, naar den tekst van Kervyn, *Histoire de Flandre* (1ste uitg.), deel III, blz. 353 en 359, noot. — De plaats in de *Grandes Chroniques de France* (uitg. Paulin Paris), deel V, blz. 492-493, die met den hierboven gegeven tekst overeenstemt, biedt geene noemenswaarde afwijkingen aan.

24 (197bis).

(1349-1350), *Mechelen*. Uittreksel uit de Fransche voortzetting van de *Chronique des rois de France* van Guillaume de Nangis,

(1) Lees *Bethune*.

gevende den inhoud van den brief, dien de Geeselaars beweerden hun van God door eenen engel gezonden te zijn en dien de Geeselaars van Mechelen aan den bisschop van Kamerijk overhandigden. — Die brief was, naar hun zeggen, door God eigenhandig op eene steenen tafel gegrift, die hun door eenen engel op het altaar van St. Pieters te Jerusalem werd gebracht, in het bijzijn van den patriarch (van Jerusalem). Hij bevatte de verklaring van de rampen, die het menschdom zouden teisteren, en de voorschriften, die men moest naleven, om zich met God te verzoenen, want God was voornemens geweest op 10 September, zijnde den Zondag na Mariageboorte (1), de wereld te doen vergaan, maar had zich door het gesmeek van de H. Maagd en van de engelen laten vermurwen.

Et s'ensuit la teneur de leur table, qui disoient que Dieu leur avoit envoyée, escripte de sa propre main, et dont la teneur s'ensuit :

Isti sunt articuli extracti ex littera, quam dicunt Flagellatores sibi missa[m] a Deo per angelum, quam litteram tradiderunt Flagellatores de Machelinia domino episcopo Cameracensi.

Quod istud mandatum est Jhesu Christi missum per angelum, scriptum in tabula lapidea, quam tenebat angelus super altare Sancti Petri in Iherusalem.

Item, ad adventum angeli magna claritas refulsit et populus stupescens cecidit in terram super facies suas, clamando *Kyrieleyson!*

Item, quia christiani et infantes non jejunaverunt in die Veneris, Deus substraxit ab eis victualia et multa beneficia, et promisit eos incedere in multas tribulaciones et persecuciones Sarracenorum et aliorum.

Item, propter supradicta precepit Sarracenis persequi christianos et infantes et clades pluries inmisit.

Item, quod Deus cogitaverat propter peccata christianorum destruere totum seculum, nisi dimisisset ad preces angelorum providencium ad pedes Dei.

Item, quod Iudei celebrabunt diem dominicam.

Item, quod Deus precepit jejunare per diem Veneris et observari dominicam a meridie diei Sabbati usque mane diei Lunae.

Item, quod Deus, in littera supradicta, episcopis, sacerdotibus et fratribus precepit, quod ipsi ordinarent viagium, sumendi crucem, jejunandi et orandi.

Item, quod Deus cogitaverat destruere quitquid vivit in hoc seculo, decima die Septembris, hoc est die dominica sequente nativitatem sancte Virginis, quod et factum esset, nisi Deus preventus fuisset precibus beate Marie Virginis et sanctorum angelorum.

Item, quod in dicto mandato Deus juravit eis per sanctos angelos suos.

(1) Opmerking verdient, dat, ~~in~~ 1349, de 10 September een Donderdag was. De Zondag na Mariageboorte viel dat jaar op 13 September.

Item, quod Deus juravit, nisi observent diem dominicam et jejunent die Veneris et abstineant a malis juramentis, Deus destruet eos taliter, quod eorum amplius non erit memoria.

Item, quod Deus dixit : " Quicumque non crediderit scripta in dicto mandato, volo, quod sit excommunicatus et maledictus coram patre suo; et qui crediderit, benedictio mea veniet in domum suam. "

Item, quod iudex iudicans die dominica est excommunicatus perpetuo.

Item, quod Deus dedit christianis quicquid habent.

Item, quod patriarcha fuit presens in dacione istius mandati.

Item, quod angelus juravit, quod istud mandatum non fuit scriptum per manum alicujus creature, sed sola manu Dei. Et qui hoc non credit, excommunicatus est; qui vero hec credit, Deus miserabitur ejus.

Item, quod [qui] hoc scribit vel mittit per villas vel domos, benedictio Domini veniet super eum, et super sacerdotem, qui ista annuntiabit populo.

Nationale Bibliotheek te Parijs, Ms. fr. 2598 (*Ancien fonds Colbert*, HS. n° 8298³), Fransche voortzetting van de *Chronique des rois de France par frère Guillaume de Nangis*, fol. 56-57. — In *Corpus II*, blz. 119, gaven wij slechts enkele gedeelten van dit stuk, naar den onvolledigen tekst bij Kervyn, *Histoire de Flandre* (1ste uitgaaf), deel III, blz. 353-354, noot.

25 (199ter).

1349-1350, *Nederlanden*. Waalsch lied door de Geeselaars onder hunne oefeningen gezongen.

Item s'ensuit la teneur d'une prière qu'ils [les flagellans] disoient en chantant, quand ils se batoient de leurs escourgées.

1.

En commençant no pénitance,
Soit la Vierge et la Trinité,
Et, tout en parfaite puissance
Des cieulx, le hault divin secret.
Sire Dieu, croissiez (1) vo vengeance,
Les fruis des ventres respitez (2),
Car esté a en grant balance
Longtemps toute crestienté.

(1) *Croissiez*, breek.

(2) *Respitez*, geef verademing.

2.

Or, avant, entre nous tuit (1) frère,
 Batons nos charoingnes bien fort,
 En remembrant la grant misère
 De Dieu et sa piteuse mort,
 Qui fut prins de la gent amère,
 Et vendus et trahis à tort,
 Et battu sa char vierge et clère :
 Ou nom de ce, batons plus fort.

3.

O Maria, vierge royne,
 O temple de virginité,
 O glorieuse char divine,
 Depriez pour crestienté!
 Vostre filz nous a montré le signe
 De croix, par mortalité :
 Rapaisiez-le, dame engeline (2),
 Et prenez notre penance en gré.

4.

O roy des roys, char précieuse,
 Dieux Pères, Filz, sains Esperis,
 Vostre saintisme char glorieuse
 Fut pendue en croix par Juifs;
 Et là fut grief (3) et douloureuse,
 Car du saint sanc bénéis
 Fut la croix vermeille et hideuse :
 Loons Dieu, et batons noz pis (4).

5.

Et, en la douce remembrance
 De ce que tu feus abeuvrez,
 Avec le crueux cop de la lance,
 D'aisil (5), o (6) fiel fut destrampes (7),
 Alons à genoulx par penance,
 Loons Dieu, vos bras estandez,
 Et, en l'amour de sa souffrance,
 Chéons jus (8) en croix à tous lez (9).

-
- (1) *Tuit*, allen.
 (2) *Dame engeline*, vrouw engelin.
 (3) *Grief*, ellendig.
 (4) *Pis*, borst.
 (5) *Aisil*, azijn.
 (6) *O*, waarin.
 (7) *Destrampes*, gemengd.
 (8) *Chéons jus*, vallen wij neder.
 (9) *A tous lez*, te allen kant.

6.

Hélas! qui n'a en remembrance
 Les seignies (1) Dieu en escript,
 Auxquelles n'ot vin ne pitance,
 Mais fiel avec aisil confit (2)?
 Qui n'y pence, il fait ignorance;
 Or, tous à genoux sans respit,
 Rechéons en croix sans bobance (3)
 Pour Dieu, qu'en croix expiravit.

7.

Or, relevons de bon couraige
 Et devers le ciel regardons.
 Que de mort soudaine et de rage
 Dieux nous estint (4), coupes batons (5);
 Et pour trestout humain lignaige,
 Biaux sires Dieux, vous deprions,
 Qu'il [ne] part au pèlerinaige,
 S'il vous plaist, qu'aumosne facions.
 Jhésus, par tes trois dignes noms,
 Fay nous de noz péchiez pardons;
 Jhésus, par tes cinq rouges playes,
 De mort soudaine nous deslayes.

8.

Or, rebatons nostre char villainne.
 Que Dieux saulve crestienté
 Et deffende de mort soudainne,
 Et si pensons à la grieffté
 De la grief mort Dieu souveraine,
 Que piez croisiez, chief encliné,
 Et bras tendus et en croix penez (6),
 Avec la playe du côté.

9.

O royaulx vierge corps Marie,
 Dame, tu fus à son trespas.
 Je suis (7) dolente et esmarrie,
 Quant ses nerfs de piez et de bras
 Véis rompre sa char transie,
 Et sa face encliner sus son bras.
 Terre crola, pierre fut brisée,
 Souleil faillit, mort suscitas.

(1) *Seignies* (= *saignées*?), de wonden?

(2) *Confit*, bereid.

(3) *Bobance*, aanmatiging, hoogmoed.

(4) *Estint*, verwijderd houde.

(5) *Coulpes batons*, bekennen wij schuld (door op ons hart *mea culpa* te kloppen).

(6) *Penez*, gepijnigd.

(7) Dit schijnt wel eene fout te zijn voor : *Tu fus*.

10.

Par cest mort, vray Dieu de gloire,
 Nous méis à salvacion.
 Or, nous garnissiez de victoire
 Contre toute temptacion.
 Le sathan est de grant mémoire
 Et nous de foible opinion :
 Se nous pourroit retraire (1) ancores,
 Dieux, se nous n'avions pardon.

11.

Or, nous relevons. Qu'a Dieu plaise,
 Que no penance puist valoir!
 Batons noz piz, batons no face,
 Tendons noz bras de grant vouloir.
 Dieux, qui nous a fait, nous parface
 Et nous doint des cieux le manoir,
 Et gart tous ceulx, qu'en ceste place
 En pitié nous viennent veoir.
 Jhésus, *ainsi comme devant*.

12.

Ave, regina, pure et gente!
 Très-haulte, *ave, maris stella!*
Ave, précieuse jovante,
 Lune, où Dieu s'esconsa (2) !
Ave, sainte glorieuse ente (3) !
Ave, tu plena gracia!
 Faictes finer, rose excellente,
 Le mortuaire qui ores va.

13.

O créeresse de créature,
 Qui oncques ne fustes créé,
 Défendez-nous de grief morsure (4) :
 Sire Dieux et vous asrenez (?).
 Hée! douce royaulx vierge et pure,
 Priez que pour nous soit pitez;
 Au peuple laissez l'œuvre obscure
 De péchié; si vous amendez.

(1) *Retraire*, aanlokken ?

(2) *S'esconsa*, zich verborg, nederdaalde.

(3) *Ente*, spruit.

(4) *Morsure*, kommer, leed.

14.

Nous te prions, Vierge louée,
 En ceste penance faisant,
 Pour toute créature née;
 Et requiers ton père et enfant,
 Que cest mortaire soit destournée,
 Et Saint Esperit voist (1) régnaunt
 Et (2) noz cuers, par humble pensée,
 Car d'ayde avons mestier (3) grant.

15.

Se ne fust la vierge Marie,
 Le siècle fust piéça perdus.
 Batons noz chars plaines d'envie!
 Batons, d'orgueil, plus et plus!
 Pour paresse et pour glouttonnie
 Et pour ire qui het vertus,
 Pour avarice et lècherie,
 Et pour tous péchiez déceus!

16.

En démontrant signifiante
 Que tous nous convendra morir,
 Et en terre, en très grant witance (4),
 No pécheresse char pourrir,
 En fin de nostre pénitance
 Nous fault à genoulx revenir.
 Tous mourrons : c'est la remembrance
 Qui nous fait tierce fois chéir.
 Jhésus, ainsi comme devant.

17.

Relevons-nous la tierce fois,
 Et loons Dieu à nuz genoulx,
 Jointes mains tenons l'escourgiee.
 Crémons (5) Dieu, aions les cuers doulx,
 Et chantons, à la départie (6),
 Grâce Dieu, car elle est en nous.
 Prions pour l'umaine lignie.
 Baisons la terre; levons-nous.

-
- (1) *Voist*, ga, worde.
 (2) *Et* (of *es*), in?
 (3) *Mestier*, behoefte.
 (4) *Witance* (= *viltance*), verachting.
 (5) *Crémons*, vreezen wij.
 (6) *A la départie*, voor het afscheid.

Nationale Bibliotheek te Parijs, Ms. fr. 2508 (*Ancien fonds Colbert*, HS. n° 8298³), Fransche voortzetting van de *Chronique des rois de France par frère Guillaume de Nangis*, fol. 57 verso en 58; reeds afgedrukt bij Leroux de Lincy, *Recueil de chants historiques français*, deel I (1841), blz. 237-242. — Aan het slot van zijne inleiding tot dit lied — in welke inleiding bijzonderheden worden medegedeeld over de Geeselaars, en brokstukken overgedrukt uit het hierboven genoemde handschrift (zie deze in *Corpus* III, n° 23, blz. 20-21) — zegt Leroux de Lincy: « Après ces détails, on trouve un cantique en vers français divisé en deux parties, que je donne ici en entier. » Kervyn, *Histoire de Flandre*, 1ste uitg., deel III (1847), blz. 356-357, nam alleen het tweede deel van dit lied op en deze tekst is overgegaan in ons *Corpus* II, n° 87, blz. 139-140. Na onderzoek bleek, dat de splitsing in twee deelen (str. 1-11 en 12-17) eene geheel willekeurige was en de indeeling in strophen veel te wenschen liet. De twee stukken vormen wel degelijk één geheel, — str. 16 heft hieromtrent allen twijfel op, — samengesteld uit zeventien gelijkvormig gebouwde strophen, ieder van acht viervoetige jambische verzen met gekruiste rijmen (*ababab*). Op str. 7 volgen vier verzen, te herhalen achter strophen 11 en 16, wat aangeduid wordt door de herhaling van den aanhef: *Jhésus*, en de woorden: *ainsi comme devant*, door Leroux de Lincy tweemaal *als vers* in den tekst gebracht. Deze verbeteringen met eene nauwkeuriger interpunctie en eene zorgvuldige collatie op het HS. hebben toegelaten den te voren weinig duidelijken tekst bijna overal verstaanbaar te maken.

26 (201bis).

1349, October 5, Avignon. Plechtig sermoen tegen de Geeselaars, door broeder Johannes Du Fayt, doctor in de godgeleerdheid van de Parijsche Faculteit, te Avignon gehouden in tegenwoordigheid van paus Clemens VI en het H. College. — De secte der Geeselaars is derwijze aangegroeid, dat ze zich reeds over bijna alle landen der christenheid heeft verspreid en doorgedrongen is tot in het Noorden van Frankrijk. Vele bisschoppen en vorsten, niet wetende of ze haar mogen toelaten of haar moeten bestrijden, besloten de Parijsche godgeleerde Faculteit te raadplegen. Deze echter, oordeelende dat men in groote en ingewikkelde zaken zich tot het hoofd der Kerk moet wenden, nam eenparig het besluit den Paus zelf over dit moeilijk geval te laten beslissen, tevens den Koning verzoekende den Paus dit besluit mede te deelen. Gevolg gevende aan

dit verzoek, droeg de Koning — en de godgeleerde Faculteit met hem — aan broeder Johannes Du Fayt, die de Geeselaars met eigen oogen aan het werk gezien had, de taak op, den Paus bij brieve en bij monde volledig over hen in te lichten. In zijn sermoen wijst broeder Johannes er vooral op, dat het meerendeel der Geeselaars onbeschaafd en intellectueel weinig ontwikkeld zijn; dat de geestelijken, die met hen meedoen, zulks niet uit godsvrucht doen, maar om den broode; dat echter hun voorbeeld er anderen toe brengt de secte als heilig en wettig te beschouwen, terwijl nochtans het goede, dat schijnbaar uit haar geboren wordt, niets is dan bedrog van den duivel om het ongelukkige menschedom te verschalken; dat die simpele lieden ook gelooven, dat zij door hunne boetedoening den vollen afaat krijgen, dien men verdient door eene bedevaart naar Rome tijdens het jubeljaar, alsook dat zij mirakels, als bv. de genezing van zieken, kunnen bewerken. De secte, in Duitschland — door eenen geestelijke, naar men zegt — ontstaan, heeft zich alreede verspreid over Hongarije, Bohemen en andere landen van het Oosten, en, in het Noorden, over Friesland, Brabant, Henegouwen, Vlaanderen en Picardië. Wegens de groote menigte harer aanhangers hebben vorsten en prelaten tot nog toe haar niet met straffen durven te keer gaan, ten einde grooter kwaad te voorkomen. Nieuwe wetten en gebruiken zijn steeds gevaarlijk, wanneer ze minder noodzakelijk of van geen merkelyk nut zijn: de verplichtingen der Geeselaars verkeerden in dit geval, ten bewijze waarvan broeder Johannes er dertien van mededeelt. Vooral hun haat tegen de Joden, die ze overal zoeken uit te moorden, is niet te verrechtvaardigen, al zoo min als de beschuldiging, door het vergiftigen der waterputten de groote smetziekte en sterfte te hebben verwekt. Aan het slot van zijne bewijsvoering, door tal van aanhalingen uit de H. Schrift, de kerkvaders en de wijsgeeren gestaafd, richt broeder Johannes, in naam des Konings en der godgeleerde Faculteit, tot den Paus de bede, de secte der Geeselaars uit te roeien, en haar toch vooral niet, door een langer zwijgen, eene nog grootere uitbreiding te laten nemen.

Sermo factus Avinione coram papa Clemente v^o contra Flagellatores, anno Domini M.CCC. alix, die Lune post festum sanctj Remigij.

Est populus per omnes prouincias regnj tui dispersus, novis vitens legibus et cerimonijs. Hester 3° (1).

(1) *Esther* 3, 8.

Beatissime pater et domine, ne, pretendendo sermonem, aures attedem pluribus negotijs occupatas, verbum abbreviatum faciam de prolixo negotio. Vtique, pater sanctissime, ut verbum coram Vestra Sanctitate ac presentj Sacro Collegio preassumptum ad negotium, pro quo missus sum, aliqualiter valeam applicare, ja primis hanc propositionem assumo : magna et ardua negotia sunt ad summum principem referenda. Hanc propositionem philosophice et theologice declarare propono.

Primo quidem philosophice. Nam post Platonem gentilium philosophorum eximus, scilicet Aristotiles, in libro suo *De secretis secretorum seu de regimine principum*, ita scribit : « Decet, » inquit, « regem abstinere et non multum frequentare consortium subditorum et maxime villum personarum, quia nimia familiaritas hominum honorem minuit et parit contemptum; et propter hoc pulcra est consuetudo Indorum in dispensatione regnj et ordinatione regis, qui statuerunt, quod rex semel in anno appareat coram hominibus in regali apparatu et armorum exercitu, sedens nobilissime in suo dextrario, ornatu et armorum pulcritudine decoratus, et stare faciat volgus aliquantulum a remotis, nobiles vero et barones circa ipsum; tunc solet ardua negotia expedire, varios et preteritos rerum euentus declarare, curam et operam suam, quam circa rem publicam fideliter proprie gessit, ostendere; consuevit siquidem illa die dona largirj, non nimis reos de carceribus emancipare, grauia onera releuare et multa pia opera exercere. » Hec ibj. Hic approbat philosophus Indorum consuetudinem, qua per reges solent ardua negotia expedirj, per hoc sufficienter innuens, quod ad supremorum principum iudicium et examen debent ardua referri negotia.

Hec etiam sententia potest theologice declarari, vt enim habetur *Exodi* 18 : Ietro, sacerdos Madian, Moysi, socero suo, supremo principj sinagoge, consuluit, ut sub se principes constitueret, quj minora negotia iudicarent et ad ipsum maiora referrent. « Esto, » inquit, « tu populo in hiis, que ad Deum pertinent, ut referas que dicuntur ad Deum; ostendasque populo cerimonias et ritum colendj viamque per quam ingredj debeant et opus quod facere; prouide autem de omnj plebe viros potentes et timentes Deum, in quibus sit veritas et quj oderint auariciam, et constitue ex eis tribunos et centuriones et quinquagenarios et decanos, qui iudicent populum omnj tempore : quidquid autem maius fuerit, referant ad te, et ipsj minora tantummodo iudicent (1). » Quibus auditis, ut dicitur ibidem, Moises fecit omnia, ut ille suggesserat, et electis viris strenuis de cuncto populo Israel, quidquid grauius erat, referebant ad eum, faciliora tantummodo iudicantes (2). Juxta istud propositum legimus etiam *Actuum* 15 cap., quod in Antyoehia, sedicione facta non minima super necessitate vel cessatione circuncisionis et aliorum legalium inter conuersos ex gentilitate et Iudaismo, statuit ecclesia hanc arduam questionem referre ad Petrum, apostolorum principem, et alios apostolos supremos, pastores ecclesie, quj, facta magna

(1) *Exodi* 18, 19-22.

(2) *Exodi* 18, 24-26.

inquisitione, super hac re sententiam protulerunt. Hoc exemplo probatur magna negocia ad summum principem debere referri.

Hanc etiam questionem possem canonicè, id est auctoritate canonum, declarare; sed mihi theologo licet minimo. Fontes sufficit allegare, ex quibus postmodum ortum habuerunt canonicè sanctiones: *EXTRAUAGANS De inquisitionibus*, cap. *Qualitèr et quando*.

Porro, sanctissime pater ac domine, predicta ad propositum applicando, quoddam magnum et arduum negotium nuper emersit. Insurrexit siquidem quorundam hominum, quos alij *Flagellatores* appellant, noua secta, nouas leges et cerimonias, id est singulares obseruantias circa cultum diuinum obseruans; quequidem secta, seu potius superstitio. iam sic creuit et iam per tot christianitatis prouincias se dispersit, ut, yperbolice loquendo, qua locutione solet frequenter vtj Scriptura ad exprimendum eius magnam quantitatem seu multitudinem, congrue dicj possit per omnes christianitatis prouincias iam esse diffusa. Sane autem, sanctissime pater, cum ista superstitio nuper usque ad inferiores partes Francie peruenisset, nonnullj episcopi ac principes, quorum terras inuaserat nescientes, sed multum perplexj, quid eis esset super hoc negotio faciendum: vtrum essent permittendj facere quod volebant, vel eis esset resistendum tam per censuram ecclesiasticam quam per brachium seculare (1), Parisiense studium, ubj, teste Pe[tro] Ble[sensi], in quadam epistola, difficilium questionum nodj intricatissimj resoluuntur, et presertim facultatem theologie per litteras et nuncios consulere decreuerunt. Parisienses autem magistrj, reputantes hoc negotium esse valde magnum et arduum, tum propter huic secte adherentium multitudinem copiosam, tum propter huius secte et obseruantiarum ipsius insolitam nouitatem, ex qua imminere videtur ritus ecclesiastici magna mutatio, determinauerunt vnanimj consilio huius negotium fore Vestre Beatitudinj nunciandum, quj, tamquam summus princeps, toti Ecclesie presidetis, et, ut hoc fieret solemnus, magistrj p[re]fatj illustrissimo principj domino regj Francie supplicauerunt humiliter, ut pro isto negotio Vestre Sanctitatj scribere dignaretur, quiquidem dominus rex, tamquam princeps catholicus zelator christiane religionis et fidei, confestim eorum precibus annuebat; quapropter ipse dominus rex et magistrj super hac re per me, quj predictam sectam fide cognoueram oculata, licet tanta legatione indignum, Vestre Sanctitatj scribere decreuerunt, iniungentes mihi, ut idem negotium Vestre Sanctitatj plenius explicarem, quod ut facerem, thema preassumptum coram Vestra Sanctitate proposui.

Est populus, etc. regnj tuj, id est totius christianitatis seu militantis Ecclesie, quod est idem, cuj principaliter presidetis; de quo regno Saluator noster vestro predecessorj, Petro scilicet, dicebat *Mathei* 16 (2): « Tu es Petrus, et super hanc petram edificabo Ecclesiam meam et porte inferj non preualebunt aduersus eam, et tibi dabo clauas regnj celorum. » Glosa interlinearis: « id est Ecclesie vtique regnum istud vestrum est, nam eos, quj intus sunt,

(1) HSS. *brachium singulare*.

(2) *Matthaei* 16, 18-19.

jd est intra Ecclesiam, etiam tantum professione et nomine, vos iudicatis; illos autem, quj foris sunt, utputa Iudeos et alios infideles, vestra non interest iudicare, saltem penam spirituales infligendo eisdem. » Hoc est, quod ait apostolus *Prime ad Corinthios* 5° (1) : « Quid enim mihi est de hijs, quj foris sunt, iudicare? nonne Deus iudicabit eos? » Glosa : « Deus tantum, non enim nobis commisit, ut eos iudicemus; de hijs autem, quj intus sunt, iudicatis. »

Est ergo populus per omnes prouincias regnj tuj dispersus, nouis vtens legibus et cerimonijs. In quibus quidem verbis, quantum ad istos Flagellatores, 3^a tanguntur : nam in primis, quantum ad intellectum, tangitur eorum ruditas nubilosa, cum dicitur : *populus*; 2°, quantum ad numerum eorum, quantitas copiosa, cum dicitur : *per omnes prouincias regnj tuj dispersus*; 3°, quantum ad affectum, eorum vanitas curiosa, cum dicitur : *nouis vtens legibus et cerimonijs.*

In primis ergo tangitur istorum hominum, quantum ad intellectum, ruditas nubilosa, cum dicitur : *populus*; vt enim experientia, rerum magistra, demonstrat, communiter populus est indoctus et rudis, ignorantie nubilo obfuscatus. Hoc est, quod innuit Philosophus 3 *Rethorice* 34 cap. : « Vbi, » inquit, « maior est populus, ibj minor uel remotior intellectus. » Hinc est, quod de communi Iudeorum populo Pharisej dicebant : « Turba, » inquit, « hec, que non nouit legem, » *Johannis* 7° cap. (2), quasi dicerent : « turba hec ignorans et rudis. »

Et reuera, pater sanctissime, nulli virj litteratj et etiam paucissimj de laicis maioribus vigentibus intellectu huic secte adherent, sed quasi sunt omnes homines populares. Vnde, licet aliqui sacerdotes uel religiosi istos mendicantes sequantur vel obsequantur eisdem, coram eis celebrando per viam, isti tamen non sunt virj litteratj, sed asinj coronatj, legem Dominj ignorant, quj sequuntur eos non propter Deum, cum sint homines indeuoti, sed propter questum et escas; vtique in mej et multorum aliorum presentia quidam frater interrogatus, cur illis adhereret, cum audiret et sciret istorum facta et ritus episcopis et clericis maioribus displicere, respondit : « Certe oportet nos viuere de bonis burgentium huius ville, et siue sit bonum siue malum, quod faciunt, eis obsequj nos oportet. » Exceptis ergo huiusmodi sacerdotibus et religiosis mendicantibus, quasi omnes alij sunt homines populares et per consequens indoctj, ignarj et rudes. Hec autem ruditas et ignorantia causa est, saltem pro maiorj parte, quare multj eorum credunt istam sectam esse sanctam et licitam. Vident enim quedam apparentia bonitatis indicia, et nesciunt profunde discernere inter bonum et malum, solum superficialiter iudicantes, non aduertentes, quod ait Crisostomus, *Omitia 27 super Matheo*, in opere imperfecto, ubj sic inquit : « Omnis seductio non potest seducere, nisi habeat bonj colorem, propter quod videatur bonum esse, quod malum est; omne enim malum voluit Deus latere sub colore bonj, et omne bonum uoluit esse sub caligine obscuritatis, ut tu nec bonum sine labore inuenias, nec malum sine labore euites. Negligens autem nec bonum

(1) 1 *Ad Corinthios* 5, 12-13.

(2) *Johannis* 7, 49.

inueniat, nec malum euitet : omnia enim posuit Deus in labore, ut in omni re mercedem prestaret, secundum illud Iob : « Omnis vita nostra temptatio est. » » Hec ille. Primo quidem vident predictj quosdam sacerdotes et religiosos huic secte fauere, qui debent aliis esse exemplum et forma viuendj, credentes eos talia non facturos, si essent illicita, et non considerant seu aduertunt, quod ait Christus *Mathei 7* (1) : « Attendite a falsis prophetis, quj veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupj rapaces. » Item vident ex ista secta quedam bona, utputa reformationes discordiarum, continentiam et similia prouenire, non aduertentes, quod huiusmodj bona sunt quedam decipule diaboli, quj, transfigurans se in angelum lucis, sub specie bonj simplices decipit. De quo Origenes, *Omilia 7 super Ezechiel*, sic ait : « Quomodo quasdam illecebras escarum aucupes proponunt, ut facilius aues capiant per oblectamentum gule, [sic], ut audatius dicam, est quedam castitas diaboli, jd est decipula humane anime, ut per istiusmodj castitatem et mansuetudinem et iusticiam possit facilius capere et falsis sermonibus irretire. Diuersis diabolus pugnat insidijs, ut miserum perdat hominem (2). » Hec ille. Quibus consonat, quod ait Jeronimus in *Epistola ad Aletam de institutione filie*, ita dicens : « Venena non dantur, nisi melle circumlita, et vicia non decipiunt, nisi sub specie vmbraque virtutum. » Per istum modum, quasi per decipulas quasdam, istj simplices et ignarj deceptj credunt hanc sectam esse sanctam et licitam, imo in tantum, quod credunt eciam per huiusmodj penitentiam peccatorum remissionem plenariam impetrarj, eam peregrinationj Romane annj iubilej sibj equiualeere putantes. Credunt etiam huiusmodj Flagellatores sanctitatem huiusmodj penitentie miracula operarj. Vidj vtique, quod ad huiusmodj Flagellatores adducebantur infirmj, ut sanitatem haberent, et super ipsos infirmos ipsi pileos suos et baculos imponebant, ut bene haberent; ymo quidam simplices ad tantam dementiam deuenerunt, quod sanguinem per huiusmodj flagellationem effusum pro reliquijs venerantur. Ita vidj, in quadam villa, quod, dum se flagellarent et a dorsis suis modicus sanguis exiret, quedam vetule et alij simplices peciis pannj linej detergebant huiusmodj sanguinem et ipsum suis et aliorum oculis quasi reliquias apponebant; et hoc huiusmodj miserj Flagellatores ad magnam ostentationem sibj fierj permittebant; sicut autem dixj, huiusmodi abusuuum pro maiorj parte causa erat ruditas nubilosa, que tangebatur in themate, cum premititur : *populus. Ysaie 27* : « Non est populus sapiens. »

Dicebam 2º, quod in nostro themate tangitur istorum Flagellatorum, quantum ad numerum, quantitas copiosa, cum dicitur : *per omnes prouincias*, etc. Ad litteram, pater sanctissime, tanta est huiusmodj hominum multitudo, quod vix est aliqua christianitatis magna prouincia, ad quam non deuenerit ista secta. Ab Almannia enim, ubj ortum a quodam religioso dicitur habuisse, jam transiit in fines Vngarie, Boemie et multas alias prouincias orientis; descendens etiam versus aquilonem, iam est in Frizia, Brabantia, Hanonia, Flandria, et inferiorj parte Francie, scilicet in Picardia, imo, ut in summa concludam, ad orientem, meridiem, occidentem et aquil-

(1) *Matthaei 7*, 15.

(2) *Migne*, deel XXV, kol. 745.

lonem iam iste populus ita se dilatauit, ut de ipsis dicatur illud 3 *Regum* 3 (1): « Numerarj non potest pre multitudine. » Et hec est vna causa, quare principes et prelatj hactenus non processerunt ad istorum punitionem debitam, quoniam propter multitudinem delinquentium aliquando punitio dimittitur seu differtur, iuxta illud: « Ob populum multum crimen permansit inultum. » Juxta quod legimus 2 *Regum* 18 (2), quod Ioab cecinit bucina et retinuit populum, ne persequeretur fugientem Israel, volens parcere multitudinj. Videbant etiam istam multitudinem esse tantam et ita potentem, quod si vellent procedere contra ipsos et ipsj vellent de facto resistere, sicut iam fecerunt in nonnullis partibus, sicut in Boemia, ubj sacerdotes et clericos, quibus laicos opido infestos tradit antiquitas, occiderunt, peiora mala, puta rebelliones contra principes et scismata contra ecclesiam, sequerentur. Licet autem mala non sint facienda, ut veniant bona, iuxta apostolum *Ad Romanos* 3, tamen, secundum sanctorum et etiam philosophorum sententiam, mala quandoque sunt permittenda, ne deteriora contingant. Vnde dicit Augustini communis auctoritas: « Aufer meretrices de ciuitatibus et omnia turbabis libidinibus. » Hac de causa sanctus Dauid Ioab, qui proditorie occiderat Abner et Amasam, impunitum reliquit, ne peius malum inde sequeretur, scilicet rebellio et inobedientia contra ipsum; sciebat enim, quod Ioab et Abisay, frater suus, erant ita potentes in populo, quod poterant ad se trahere totam miliciam et per consequens sibj de facto resistere, si voluisset eos punire. Sic etiam Dauid, ut patet 2 *Regum*, cap. 19, ipsum Semej, reum criminis lese maiestatis, punire pretermisit, scilicet ne sua punitio fuisset occasio maioris malj, scilicet magne scissionis contra Dauid. Istitis etiam alludit verbum philosophi 2 *Politice*, 19 cap.: « Sinendum, » inquit, « quedam mala, et legislatoribus et principibus: non enim tantum proderit quj mutauerit, quantum nocebit principibus rebellare assuescens. Causa ergo, quare pontifices et principes nundum processerunt ad punitionem Flagellatorum, fuit eorum, quantum ad numerum, quantitas copiosa, que tangitur in themate, cum dicitur: *per omnes prouincias regnj tuj dispersus. Exodi* 5 (3): « Dispersus est populus super omnem terram. »

Dixj 3°, quod tangitur ipsorum, quantum ad affectum, vanitas curiosa, cum dicitur: *nouis vtens legibus et cerimonijs*. Ad quandam enim animj vanitatem et curiositatem pertinet, sine magna necessitate uel vtilitate notabili antiquas leges et obseruantias immutare et nouas inducere: hoc enim periculosum est reipublice et nociuum. Hoc innuit philosophus 2 *Politice*, 19 cap., ubj Politicam Ypodamj, de honore conferendo nouas leges inuenientj, redarguens, dicit ita: « facile mutare ex existentibus legibus ad alteras leges nouas, est facere debilem legis virtutem; » nam, ut innuitur ibidem, leges magnum robur habent ex consuetudine, et ideo non sunt mutande faciliter. Tangitur ergo huiusmodj Flagellatorum curiosa vanitas, cum dicitur: *nouis vtens legibus et cerimonijs*.

(1) 3 *Regum* 3, 8.

(2) 2 *Regum* 18, 16.

(3) *Exodi* 5, 12.

Si autem queratur, que sint ille leges, cerimonie seu obseruantie, quas obseruant, respondeo eas tot esse, quod omnes explicare nescirem, attamen inter cetera 13 obseruantias recolo, quas tenent pro statutis et legibus :

Primo quidem habent 5° suj status insignia ab alijs tamquam Pharisej diuisi, scilicet vestem lineam, descendantem a renibus usque ad pedes, qua vtuntur certis temporibus, baculum seu burdonem, mantellum, in quo ante et retro burdo depictus est, pilleum et quandam virgulam, in qua pendent 3 vel 4 corrigie siue funiculj, habentes in fine nodos aculeatos.

Simul congregatj multj de vna villa circu[m]eunt per alias villas 30 diebus, cruces et vexilla portantes.

3°, ieiunant qualibet die Veneris, asserentes non ieiunare die Veneris esse peccatum cuilibet christiano.

Quarto, qualibet die bis, nudj a renibus et supra, in locis publicis se flagellant cum corrigiis memoratis, certis etiam vicibus se prosternentes ad terram.

Quinto, in huiusmodj flagellatione se percutiunt usque ad sanguinis effusionem, hanc Deo placere putantes, similes sacerdotibus Baal, de quibus legitur 3 *Regum* 18 (1), quod, inuocantes deum suum Baal, incidebant se cultris atque lanceolis; quod fierj diabolo instigante haud dubium est, vt enim dicit magister in historijs super illo passu : « Demones plurimum delectantur in effusione sanguinis humani; » ut dicit etiam magister Nicholaus de Lira in postilla sua ibidem : « In talibus demones solent dare responsa. » Ysidorus, *Ethnicorum* libro 8, cap. 9 : « Amare sanguinem demones creduntur, ideoque, quotiens nigromantia fit, cruor aliqua miscetur, ut colore sanguinis facilius prouocentur. »

Sexto, dum se flagellant in foris uel alijs locis publicis, ad modum choree ordinatj, habent cantores 3 vel 4 de ipsis, quj quasdam cantilenas, quas de materia huius penitentie composuerunt, cantant per versus, tota congregatione ad versum quemlibet respondente.

Septimo, dum faciunt suam penitentiam, si mulier intrat infra choream, reputant suam penitentiam prophanatam esse et eam resumunt a capite.

Octauo, si contingat eos manere in vna villa pluribus diebus, oportet, quod quilibet mutet hospicium qualibet die, non recolentes verbum Christj, *Mathei* 10 cap. (2) : « In quamcumque ciuitatem aut castellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus sit, et ibj manete, donec exeatis; » vbj glosa interlinearis : « non est cursitandum per domos; » et alia glosa marginalis : « ideo domus eligenda est, ut mutandj hospicij necessitudinisque violande causa non suppetat. »

Nono, salutantes honestas personas non deponunt suos pilleos, imo etiam, quod peius est, cum corpus Christi eleuatur, suos pilleos de capitibus non deponunt.

Decimo, cum sunt in mensa, non possunt panem comedere, nisi panis sit fractus ab alio.

Vndecimo, abluendo manus non possunt aquam fundere super manus, sed, peluj sibj ad terram posita, mergunt manus in aquam.

(1) 3 *Regum* 18, 28.

(2) *Matthaei* 10, 11.

Duodecimo, per 30 dies, quibus debent facere suam penitentiam, debent ab vxoribus continere, etiam earum consensu, minime requisito; cum tamen dicat apostolus *Prime ad Corinthios* 7° (1): « Nolite inuicem fraudare, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationj. »

Tercio decimo, nituntur vbique Iudeos occidere, putantes Deo placere in exterminio Iudeorum, non aduertentes illud, *Psalmus* 58 (2): « Deus ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos. » Quod verbum exponens Augustinus de Iudeis, inimicis Christj, non occidendis, in expositione dictj psalmj, sic inquit: « Hoc de Iudeis potest intelligi. Istos inimicos meos, quj me occiderunt, noli tu occidere. Maneat gens Iudeorum (3) » Hec ibj. Huius vnam causam assignat ibidem quare, scilicet non sunt occidendj: quoniam, ut subdit, necessarij sunt credentibus gentibus. Hoc probat consequenter, exponens alium versum eiusdem psalmj immediate sequentem, ubj sic ait: « Disperge illos in virtute tua. » « Iam, » inquit, « factum est: per omnes gentes dispersi sunt Iudej, testes iniquitatis sue et veritatis nostre. Ipsi habent codices, de quibus prophetatus est Christus, et nos tenemus Christum. Et si forte aliquando aliquis paganus dubitauerit, cum ej dixerimus prophetias de Christo, quarum euidenciam obstupescit, et admirans putauerit a nobis esse conscriptas, de codicibus Iudeorum probamus, quia hoc tanto ante predictum est. Videte quemadmodum de inimicis vestris nostros confundimus inimicos. » Hec Augustinus. Non aduertunt etiam predictj Flagellatores, Iudeos exterminare volentes, qualiter Ecclesia catholica credit Iudeos ad Christum in fine seculi conuertendos, iuxta illud apostoli *Ad Romanos* 11 (4): « Cecitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel saluus fieret. » Vbi glosa: « et sic, jd est postquam intrauerit plenitudo gentium omnis Israel, predicante Helya et Enoch, saluus fieret emulando gentes. » De hoc loquens, Hugo, libro 2 *De sacr[amentorum institutione]*, par. 18, cap. 6 (5), sic inquit: « Per Heliam, magnum mirabilemque prophetam, exposita sibj lege, nouissimo tempore ante iudicium, Iudeos in Christum verum, jd est in Christum nostrum, esse credituros, celeberrimum est in sermonibus cordibusque fidelium; » et infra (6): « Cum venerit exponendo legem spiritualiter, quam nunc Iudej carnaliter sapiunt, conuertet cor patrum ad filios. Sic enim cor patrum ad filios conuertetur, cum intelligentia patrum perducetur ad intelligentiam filiorum, et cor filiorum ad patres eorum, dum in id, quod senserunt illj, consentiunt et istj. » Hec Hugo. Vtinam istj Flagellatores bene aduenterent, quod ait Bernardus in *Epistola ad Henricum, Maguntinensem archiepiscopum*, vbj quemdam religiosum, quj necj Iudeorum consenserat, pulcre redarguit in hunc modum: « Nonne copiosius triumphat Ecclesia de Iudeis per singulos dies uel conuincens uel conuertens eos, quam si semel et simul consumeret eos in ore gladij? Numquid incassum constituta

(1) *1 Ad Corinthios* 7, 5.

(2) *Psalmorum* 58, 12.

(3) Migne, deel XXXVI, kol. 705.

(4) *Ad Romanos* 11, 25-26.

(5) Bij Migne, deel CLXXVII, kol. 598: lib. 2, pars 17, cap. 16.

(6) *Ibidem*.

est illa vniuersalis oratio Ecclesie, que offertur pro perfidis Iudeis a solis ortu usque ad occasum, ut Deus et Dominus auferat velamen de cordibus eorum, ut ad lumen veritatis de suis tenebris eruantur? Nisi enim eos, qui increduli sunt, credituros speraret, superfluum videretur et vanum orare pro eis. Sed considerabat oculo pietatis, quod Dominus habet respectum gratie apud eum, qui reddit bona pro malis et dilectionem pro odio. Vbi est ergo, quod dictum est Iudeis: « Ne occidas eos (1) »? vbi est: « Cum plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Israel saluus fiet (2) »? vbi est: « Edificans Iherusalem Dominus, dispersiones Israelis congregabit (3) »? Tu esne ille, qui mendaces facies prophetas et euacuabis omnes thesauros pietatis et misericordie Iesu Christi? (4) » Hec Bernardus. Si predicti Flagellatores ista diligenter aduerterent, non putarent se Deo placere in exterminio Iudeorum. Verum est autem, quod adhuc est vna causa, quare volunt eos occidere: imponunt enim eis, quod huius magne mortalitatis, que incepit iam sunt tres anni et amplius et adhuc viget in nonnullis partibus, ipsi sunt in causa. Dicunt enim, quod aquam, vnde maxima pars humani nutrimenti dependet, infecerunt in fontes et puteos prociendo venena, nec volunt credere epidemiam, quod est infectionem aeris creatam a corporibus celestibus, mortalitatis prehabite causam esse; quam tamen astronomi ex cursu astrorum esse futuram hoc tempore longe ante dixerunt.

Has et multas alias ineptas obseruantias faciunt et obseruant pro statutis et legibus.

Verum, pater beatissime, quantum Vestre Sanctitatis congrue potest dici, quod dictum est sancto Moysi, principi sinagoge supremo, vestri principatus seu presidentie gerentis figuram, *Exodi* 18: « Esto tu populo in hiis, que ad Deum pertinent, ut referas que dicuntur ad Deum, ostendasque populo ceremonias et ritum colendi, viamque per quam ingredi debeant et opus, quod facere. » Eapropter, cum optime noueritis, regno vestro predicto, scilicet militantis Ecclesie, minimum expedire, ut ista secta, cui tacendo videbimini consentire, per vestram dissimulationem amplius recipiat incrementum, nomine predictorum dominorum meorum, quorum sum nunciarius licet immeritus, Vestre Sanctitatis humiliter supplico, flectens genua, cordis mei: quatinus huius secte seu potius erroris manifestum zizania, ne triticum suffocet, eradicare velitis, finem faciendo sermonibus, Vestre Sanctitatis repetens thema in principio preassumptum, cum quibusdam verbis in eodem textu sequentibus: *Est populus per omnes prouincias regni tui dispersus, nouis vti legibus et ceremonijs*; et optime nosti, quod non expediat regno tuo, ut insolescat per licentiam, quod est crescat per simulationem. Si tibi placet, decerne, ut pereat. Quod vobis vna cum hoc Sacrosancto Collegio taliter facere concedat Altissimus, ut, secundum verbum vestri predecessoris, primi vicarij Iesu Christi, Petri scilicet, *Prima Petri* 5 (5): « Cum apparuerit princeps pastorum, percipiatis immarcessibilem eterne glorie coronam. » Ad quam nos perducat, etc.

(1) *Psalmorum* 57, 12.

(2) *Ad Romanos* 9, 25-26.

(3) *Psalmorum* 146, 2.

(4) Migne, deel CLXXXII, kol. 571.

(5) *1 Ad Corinthios* 5.

Stadsbibliotheek te Dowaaï, HS. n° 509, (verkeerdelijk) getiteld *Egidii de Campis Sermones*, fol. 129 verso-132 verso; ook in minder zuiveren tekst, in HS. n° 96 (313) *Johannis du Fayt Sermones* der stadsbibliotheek te Bergen, fol. 99 verso-102. — De eigenlijke titel van deze handschriften luidt (fol. 1): *Sermones facti in diuersis locis per fratrem Jo. de Fayt, doctorem in theologia, prius monachum Sancti Amandi in Pabula et postmodum abbatem Sancti Bauonis Gandensis*. — A Egidius de Campis was de afschrijver van het exemplaar van Dowaaï, blijkens eene melding, voorkomend op de keerzijde van de laatste folio der inhoudstafel: « *Sequentes sermones scripsit N. Egidius de Campis, monachus professus monasterij Hasnonensis, anno Domini 1475....* »

27 (202^{bis a}).

1349, (November 3 of 4), Deventer. Uittreksel uit de *Cameraarsrekeningen* over het luiden der klokken bij den terugkeer der Deventersche Geeselaars of *Cruciferi*.

Jtem, Petro Vigili de compulsatione campanarum in aduentu ciuium Dauentriensium crucife[ro]rum de sua peregrinatione per scabinos v s. viij d.

De Cameraars-rekeningen van Deventer, uitgegeven door J. I. van Doorninck, deel II: 1348-1360 (1885), blz. 89. — Deze post komt voor tusschen de *feria tertia* en de *feria quinta* na Allerheiligen, dat is waarschijnlijk op *feria tertia* of *feria quarta*.

28 (207ter).

1357, Keulen. Bevel van aartsbisschop Willem van Gennep tegen de Geeselaars. — De aartsbisschop heeft vernomen, dat, alhoewel deze secte, door de vroegere maatregelen tegen haar genomen, verdwenen was, onlangs nieuwe Geeselaars verschenen waren. Hij beveelt in alle kerken te herinneren, dat zij binnen de zeven dagen zich moeten onderwerpen. Indien zij dit niet doen, zijn zij gebanvloekt en hunne namen zullen afgeroepen worden. Waar Geeselaars hunne oefeningen verricht hebben, zullen de diensten gedurende drie dagen geschorst worden. Eindelijk roept de bisschop de hulp van den wereldlijken arm in, om die secte te onderdrukken.

Wilhelmus, Dei gratia, sanctae Coloniensis ecclesiae archi-episcopus, Sacri Imperii per Italiam archi-cancellarius, etc.

Ad eliminandam flagitiosam hominum quorundam (qui se Flagellatores

appellabant) sectam, tam apostolica quam nostra ordinaria autoritatibus varios nos pridem processus meminimus emisisse, quorum districtione dictae sectae sectatores ab ejus exercitio in nostra civitate et dioecesi Coloniensi desistere sunt compulsi. Ad nostrum tamen, non absque perturbatione gravi, pervenit auditum, quod nonnulli superstitiosi homines et nefandi, in hujusmodi detestabilem et damnatum recidivantes errorem, his diebus hujusmodi sectae exercitium intra nostrae jurisdictionis terminos restaurare praesumptione diabolica praesumpserunt, falso confingentes se a nobis super hoc licentiam accepisse.

Nos igitur, ne hujusmodi sectae nefariae recidiva peste resurgat exercitium, vobis et cuilibet vestrum sub excommunicationis poena districte praecipiendo mandamus, quatenus in vestris ecclesiis publice moneatis homines praescriptos pestiferos, quos et nos tenore praesentium monemus, ut, intra septem dies post vestram monitionem, Deo et nobis de hujusmodi suis perniciosus excessibus condignam praestent emendam. Alioqui ipsos omnes et singulos, qui hoc anno sectae praedictae exercitium restaurare praesumpserunt vel in posterum exercere praesumunt (quos propter hoc his scriptis excommunicamus), excommunicatos nominatim et in specie, quorum nomina sciveritis vel in posterum scire poteritis, alias vero in genere publice et solenniter, campanis pulsatis, candelis accensis et in terram projectis et extinctis, intimetis, et in locis quibuscunque, ad quae hujusmodi sectae exercitium exequendo pervenerint, quamdiu ibi fuerint, et per sequens triduum, cessetis penitus a divinis.

Hortamur insuper et requirimus universos terrarum dominos, potestates et justitiaros saeculares, ut hujusmodi homines a sectae praedictae exercitio arcere studeant manus appositione militaris. In quo nedum reipublice non modicum consulent, quin etiam obsequium acceptum Divinae praestabunt Majestati, absolutione omnium praemissorum transgressorum nobis tantummodo reservata.

Datum anno Domini mcccclvii.

Hartzheim, *Concilia Germaniae*, deel IV, blz. 485-486 (*Coloniae synodus anno MCCCLVII*, Cap. VII : *Ubicunque Flagellatores exercent exercitium sectae suae, cessandum est per triduum, absolutionem excessuum eorundem retinente sibi dioecetano*).

29 (215bis).

Na 1372, Juli 23, Villeneuve-lex-Avignon? Bul van paus Gregorius XI aan den Utrechtschen bisschop Jan van Arkel om hem de inquisiteurs van zijn bisdom aan te bevelen.

[*Littera recommendatoria ex parte pape pro inquisitoribus heretice pravitatis.*]

Gregorius, etc.

Cum ex debito commisso-tibi officio tenearis esse pro catholice fidei conservacione sollicitus, fraternitatem tuam rogamus et hortamur attente,

mandantes quatenus dilectis filiis in tuis civitate et dyocesi inquisitoribus heretice pravitatis, presentibus et futuris, in hiis, que pravitatis extirpationem et fidei augmentum concernunt, prompte assistas consiliis, auxiliis et favoribus oportunis.

Bibliotheek van Wolfenbüttel, Helmstadter HS. n° 277; afgedrukt door Prof. H. Finke, in *Römische Quartalschrift*, 1896, Heft IV, blz. 526, waar hij gist, dat dit stuk een vervolg zal geweest zijn op de bul van denzelfden paus tot aanstelling van inquisiteurs in de geestelijke gebieden van Mainz, Keulen, Utrecht, Salzburg, Maagdeburg en Bremen (23 Juli 1372, *Corpus I*, n° 215, blz. 222-224).

30 (222bis).

1374, Juli 15, September 14-November 1 en later, Luik en Luikerland. Uittreksel uit de *Chronique liégeoise de 1402* over de Dansers te Aken, Maastricht, Herstal, St Léonard en Luik. — Zeer omstandig verhaal, vooral van de geheime samenzwering tot uitmoording der geestelijkheid en van de verjaging der duivels te Luik. (Deze kronijk geeft nagenoeg dezelfde bijzonderheden, maar met andere woorden, als Radulphus de Rivo. Zie *Corpus I*, blz. 232-235.)

Eodem anno [M^o oCCLXXIIII^o], in festo divisionis apostolorum (1), venerunt quidam dansatores promiscui sexus, tam viri quam femine, primo Aquis ad dedicationem ejusdem ecclesie Domine nostre; unde saltabant ante altare et recedebant super pedes suos; unde videntes eos terrebantur. Inde venerunt Trajectum receperuntque plures Trajectenses egritudinem illam. Postea venerunt Harstallium ad ecclesiam beate Marie Virginis, ubi aliqui fuerunt sanati et reliquerunt ibi tuellas suas, unde cingebantur, in signum curationis sue ad honorem Domine nostre. Circa festum exaltationis sancte Crucis (2) venerunt ad Sanctum Leonardum prope Leodium, inde Leodium; et quotidie multiplicabantur, unde multi terrebantur.

In festo sancti Severini (3), cum dedicatio esset ecclesie Sancte Crucis Leodii, quidam scolaris servitor altaris cepit in vespere ludere cum thuribulo: unde domini ridebant putantes eum esse ebrium. Post vespere autem exiens ecclesiam cepit fortiter dansare et saltare. Quod videntes clerici ecclesie tulerunt eum in claustrum Sancte Crucis; ibi veniens ad eum quidam

(1) 15 Juli.

(2) 14 September.

(3) 21 of 23 October, volgens dat de hier bedoelde heilige bisschop Severinus die van Bordeaux of van Keulen was.

juvenis capellanus, dixit ei, quod diceret *Pater noster*. Qui noluit dicere. « Dic, » inquit, « *Credo*. » — « *Credo*, » ait ille, « in diabolum. » Ad hec iratus capellanus juravit, dicens : « Si haberem, nequam, stolam et exorcismum, ego adjurarem eum. » Vix poterat teneri a pluribus; sed allato libro baptismi, ubi in principio scriptus est exorcismus, et stola, cepit eum capellanus adjurare. Quo adjurato aliquantulo, dixit ille scholaris : « Ecce, nequam recedit cum parva toga et calceis rostratis. — Dic tunc, » inquit capellanus, « *Credo et Pater noster*; » qui utrumque perfecte dixit, et sic primus fuit hoc modo curatus.

Sed cotidie multiplicabantur ubique et, nudatis capitibus, portabant sarta quedam super capita sua, dicebantque sepius saltando : *Frisis* (1). Et ibant ad ecclesias ante altaria et ymages, specialiter sancte Marie, et dansabant ac saltabant ibi. Obsessi erant a demonibus, et quando spiritus descendebat in crura eorum, non poterant continere a dansatione et saltu; quando autem ascendebat in parvum ventrem, tunc torquebantur dure, et ideo habebant tuellas et parvos baculos, unde stringebant se circa umbilicum fortiter, et trudebant vel faciebant se trudi pugnis in ventre parvo, et sic cessabat dolor eorum aliquantulum projiciebantque a longe baculos suos et habebant terribilem aspectum. In principio, quando videbant aliquam personam habentem vestem rubeam, volebant eam dilaniare vel verberare, et quando videbant rostrum habentem in calceis suis, querebant scindere; ymmo, quod plus est, quidam eorum, existens in ecclesia majori Leodii, vidit in spiritu maligno et presensit quemdam habentem calceos rostratos, antequam ascendisset gradus ejusdem ecclesie, et occurrit ei intranti ecclesiam ad scindendum rostra sua. Propter hoc fuit prohibitum Leodii in ministerio sutorum fieri calceos cum rostris.

Uno mane, ante festum Omnium Sanctorum, fuerunt multi eorum congregati apud Harstallium ibique habuerunt tale consilium inter se, quod in die Omnium Sanctorum venirent omnes pariter ad ecclesiam Sancti Lamberti Leodiensis et occiderent omnes canonicos, presbiteros et clericos, confringerentque omnia, que invenirent; sed Deus aliter disposuit. Nam, cum quidam capellanus, ymmo canonicus mense majoris ecclesie Leodiensis, qui dicebatur magister Symon Loues, post matutinas ante festum Omnium Sanctorum more solito intrasset capellam nostre Domine in claustro Sancti Lamberti ad salutandum beatam virginem Mariam et orandum, ecce plures dansatores intraverunt eandem capellam dansantes et saltantes fere usque super altare; quo viso, capellanus ille expavit ita, quod capilli capiti ejus inhorruerunt, se levantes quod sentirent presentiam demonis, dixitque mulieri custodienti capellam : « Habetisne aliquam stolam? » Cui illa respondit : « Habeo. » — « Detis, » ait, « michi. » Accipiensque stolam dixit illi, qui videbatur esse principalis inter illos dansatores : « Accedite, magister, vos luctabimini contra fortiozem vobis. » Hec dicens, projecit stolam in collum ejus et cepit legere Evangelium sancti Johannis : *In principio erat Verbum*, etc. super caput ejus; quod ille pacifice accepit et audivit, et sic

(1) Waarschijnlijk voor *Friskes*. (Zie *Corpus* I, blz. 232.)

ceasavit a dansatione fuitque illico sanatus. Hoc sic curato, idem fecit aliis sociis suis circiter novem, qui omnes recesserunt sani et incolumes, Nuntiatum fuit hoc dominis Sancti Lamberti in ecclesia. Qui accurrentes, interrogaverunt ipsum capellanum, si teneret hoc esse miraculum. Quibus ille respondit: « Vos estis meliores clerici quam ego sum et bene videtis quid sit; si sit miraculum, vos ipsi judicate. » Tunc domini fecerunt triplicari et pulsari campanas tota die et, audientes hoc, multi accurrerunt ad videndum quid ibi fieret. Postquam hoc fuit ibi divulgatum, accurrerunt illuc de diversis partibus et locis tam viri quam mulieres; alii adducebantur ab amicis, alii autem violenter trahebantur, ut sanarentur. Ille vero capellanus sanabat quotquot poterat. Videntes alii capellani, et specialiter rector ejusdem capelle, scilicet nostre Domine, necnon et duo canonici ejusdem majoris ecclesie, qualiter sanabat eos, ceperunt dicere et facere sicut ille, legendo et dicendo exorcismum, qui est scriptus ante baptismum et Evangelia convenientia, scilicet sancti Johannis: *In principio erat Verbum, etc.*, faciebantque egros et egras dicere: *Et Verbum caro factum est et habitavit in nobis*. Alia etiam Evangelia legebant eis, scilicet Ascensionis: *Recumbentibus, etc.*, ubi legitur in fine: *Mortuos suscitavit, leprosos mundavit demones ejecit*, et similia. Tandem habuerunt adjurationes sancti Ambrosii et Hilarii, unde utebantur ibi et in Sancto Bartholomeo et in aliis locis. Plures tamen, qui non poterant sanari in Sancto Bartholomeo et alibi, sanabantur in illa capella nostre Domine, in claustro majoris ecclesie, forte propter honorem nostre Domine vel propter reliquias ibi presentes. Et sic fuerunt sanati, credo, plus quam tria milia, quidam levius, quidam difficilius. Quando non poterant cito sanari, ponebatur corpus Domini super capita eorum vel monstrabatur eis nude per manus sacerdotum, ponebaturque stola in colla ipsorum dabaturque eis aqua benedicta ad bibendum, et confitebantur ibi peccata sua sacerdotibus, et sic exibant spiritus immundi de corporibus eorum. Et aliqui etiam suffocabantur a demonibus et cadebant mortui in illa capella nostre Domine ante altare. Sacerdotes etiam eos exorcisantes, dicebant: « Exi, spiritus immunde, da honorem Deo vero, da honorem Spiritui Sancto. Exi, maledicte, dampnate! » Et hec dicentes, ponebant digitos, scilicet pollicem et indicem, in ora ipsorum profunde usque ad guttur, nec poterant eos mordere; et in aures eorum dicebant: *Effeta*, quod est adaperire, et insufflabant in facies eorum, quasi exsufflantes virtutem inimici. Pauci tamen clericorum ac divitum habuerunt illam egritudinem. Quidam capellanorum interrogavit obsessum, dicens: « Quare intrastis corpora talium personarum et non divitum aut clericorum? » Demon respondit: « Clerici et presbiteri dicunt tot bona verba et tot orationes, quod non possumus intrare corpora ipsorum; si vero fuisset expectatum per quindenam vel mensem, nos intrassemus corpora divitum et postea principum, et sic per eos destruxissemus clerum. » Hec dixit demon apud Sanctum Bartholomeum in ecclesia, audientibus adhuc xl personis.

La chronique liégeoise de 1402 (vroeger gezegd *Chronicon Gemblacense*), uitgegeven door Eug. Bacha, blz. 359-364, naar het HS. der Koninklijke Bibliotheek te Brussel, n° 3802-3807, fol. 235 verso-236 verso; reeds afgedrukt bij P. Fredericq, *De Secten der Geeselaars en Dansers*, blz. 59-62.

31 (222ter).

1374, *September 11 en volgende, Luik*. Uittreksel uit de rijm-kronijk van den tijdgenoot Jean des Preis, dit d'Outremeuse, over de Dansers in die stad en in de omstreken. — Mannen en vrouwen dansten in 't openbaar en riepen St. Jan-Baptist aan. Dat alles was de schuld van den duivel. Ook heimelijk in de huizen danste men. De kronijkschrijver, toen 36 jaar oud, was er ooggetuige van.

- Item, sour l'an XIIIe LXXIII, en septembre XI jour,
 Vinrent en la citeit de Liège, droit
 D'aquilone (oncques bins n'y venoit),
 12380 Conpangnie de gens, dont cascuns fors dansoit,
 Et loiiés de tuelhez (1), et trippoit (2) et sailhoit;
 Et tout parmi le ventre la tuelhe strendoit,
 As i fors waroquéal entour l'entortilhoit;
 Et S. Johans-Baptiste dont en hault réclamoit;
 12385 Et leurs palmes ensemble cascons mult fort batoit.
 Teil tempest mainent, que cascons en hisdoit,
 Et de la grant hisdeur tous li cuer li trembloit :
 Si que tous fours de Liège adont ons les cachoit;
 Mais chu valit mult pou, par Dieu en cuy on croit!
 12390 Car li dyable d'ynfer trestous les governoit
 Et affaire cel mal ensi le conseilhoit,
 Ensi que sainte Engliese clèrement l'exprovoit.
- Tout chu est vériteis.
 Les hommes astoient tous gens sens raison, et les femmes deleis
 12395 Èrent femmez légier;
 Tous dansoient ensemble les gens de tous costeis.
 Li paiis en fut tout plains :
 Par les engliesez aloient ensiment atourneis;
 En citeis et en vilhes de Liège et dyoceis
 12400 En pou de gens à Liège astoient retorneis
 En deminant teilh frinte (3) si grande tempesteis;
 Bin sembloit que li monde dewist estre fineis;
 Grosses femmez et aultres en sont si tormenteis,
 Leur corps ensi que morte astoient renporteis;
 12405 Et s'avoit de cesti de teilhe volenteis
 Qu'en leur maison dansoient en toudis en secreis.

(1) *Tuelhez*, lijnwaad (*toile*).

(2) *Trippoit*, trippelden.

(3) *Frinte*, gerucht?

Tout chu vis vraiment et ancors plus asseis :
J'astoe xxxvi ans d'eage tous compleis.

Jean d'Outremeuse, *La Geste de Liège*, v. 12378-12408, gelijktijdige rijmkronijk uitgegeven door S. Bormans in *Ly myreur des histors, chronique de Jean des Preis dit d'Outremeuse*, deel VI (1880), blz. 697, 2de kol., en 698, 1° kol.

32 (223° a).

1374, November 18, Maastricht. Verordening van den dubbelen magistraat tegen de Dansers. — Verbod op straat of in de kerk te dansen, op straf van ballingschap; ieder zal het in zijn huis mogen doen; de vreemde dansers mogen niet lang in de stad verwijlen; men mag met niet meer dan vier dansers samen vergaderen; enz.

Anno LXXXIII° in octava beati Martini ordinatum erat per quodque consilium utriusque jurisdictionis :

Item, nyemant en sal dansen, noch porter noch portersekent van disen sieken luyden, op die strote noch in die kerken; ende en ighelick sal moeghen dansen met synre dweelden ende mit sinen huede in sinen huysse ende anders nergens.

Ende so we dit verbreke, die sal die stat verliesen eyn joer; ende queme hi dar boven binnen der stat oft in der stat vriheyde, daer oever soeldmen richten na der stat recht.

Ende so we eynen vreemden man der denser of densersen herberghde me dan eyn nacht, die soelde eyn joer die stat verliesen ende daer tu op iii marc sin.

Ende soelen egheyne vreemde denser langer in die stat bliven dan dat hi eyn moeltyt eten moeghe.

Ende of die ambtlyude die voerschr. denser of densersen om honre onghehoersaemheyte aentasden ende si om hulpe yemant eyngen purter aen spreke, die hoem niet en hulpe, die solde syn op iii marc, also dekke alst ghevele.

Ende nyemant van den sieken en sal vergaderinghe maken, noch boven honre viere bi eyn syn.

Staatsarchief te Hasselt, afgedrukt bij Dr. A. Habets, *De Secte der Dansers te Maastricht in de XIVe eeuw*, in het tijdschrift *L'ancien Pays de Looz*, jaargang 1902, blz. 73. — Zie ook aldaar (blz. 74) het stukje van Dr. C. Bamps, *A propos de la Dansomanie au Pays de Liège au XIVe siècle*. — Ook afgedrukt door Dr. A. Habets, *Le plus ancien registre aux résolutions du Conseil communal de Maastricht, conservé au dépôt des archives de l'État à Hasselt (1368-1379)*, in het *Bulletin des Mélophiles de Hasselt*, deel XXXVII (1901), blz. 93.

33 (223¹⁴).

1374 en 1375, *bisdom Utrecht*. Uittreksel uit eenen zendbrief van bisschop van Aernt van Hoern (31 Mei 1375) over de vervolging der tovenaars en tooverheksen, waarin hij terloops aan de Dansers van dat jaar en van 't vorige herinnert.

.... demone mille meandris instigante, sicut eciam in chorisatoribus nuper anno presenti et elapso obsessis contingebat.

S. Muller Fz., *Mandamenten van bisschop Aernt van Hoern tot handhaving der kerkelijke tucht (1372-1375)* afgedrukt in het *Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht*, deel XVII (1889), blz. 128.

34 (223¹⁵).

1375, *Februari 7, Ieperen*. Uittreksel uit een stadsregister over de veroordeeling van Meulin Heerbrecht, gezegd Zughere, tot eene bedevaart, afkorting zijner tong en zeven jaar ballingschap uit Vlaanderen wegens godslastering.

Le merkedy, viie jour de février, l'an 1374.

Meulin Heerbrecht, dit *Zughere*, est jugié destre en pellerin et dacourtier se langhe, et en après est bannis 7 ans hors le pays de Flandres, seur le jubet, pour les despiteuses, inhonestes et matérièles paroles, blasfèmes, quil dist sour nostre seigneur Jhésu Crist et de le glorieuse benoite verge Marie.

Stadsarchief te Ieperen, Reg. *Diversche memorien ende bewijsen ghetrocken uutten ferien van s Wonsdachs ghedinghe*, fol. 48 verso.

35 (224bis).

1377, *Maart 18, Ieperen*. Uittreksel uit een stadsregister over de verbranding aldaar van den volder Pol de Haestighe wegens ketterij, nadat hij door de inquisiteurs was onderzocht geworden.

Le merquedi devant le jour des Palmes, jour de plait, xviiie jour de marche, lan mil ccc lxxvi, à sis eschevins.

Pool le Haestighe, foullon, convaincu de hérésie par devant les inquisiteurs commis de la sainte Église, par eaulx rendu outre au seigneur et juges, fut ars sour le marquet dYppre.

Stadsarchief te Ieperen, Reg. der 14de eeuw, bevattende de voornaamste vonnissen der schepenen tusschen 1300 en 1400; afgedrukt bij Alph. Vandenpeereboom, *Ypriana*, deel IV (*Mouvement communal*), blz. 52.

36 (224ter).

1377, Maart 18, Ieperen. Uittreksel uit een stadsregister over de verbranding aldaar van den volder Pol de Haestighe wegens ketterij.

Mercredi devant le jour de Palmes, 18^a Martii 1376, fol. 48 (1).

(Op den rand :) *Convaincus de hérésie.* — Pol de Haesteghe, foulon, convaincu de hérésie par devant les inquisiteurs commis de la sainte Église et par eulx rendu oultre au seigneur et juges, fut ars sur le marchié d'Ypre.

Stadsarchief te Ieperen, Reg. *Van diverschen appointementen ende vonnessen gheetraheert, etc.*, fol. 13 verso.

37 (235er).

Vóór en na 1384. Uittreksel uit de *Vita venerabilis Joannis Brinckerinck* over de vervolgingen onderstaan door de Broeders van het Gemeene Leven als verdacht van ketterij.—Vóór en na Geert Groote's dood, scheldt de slechte geestelijkheid hen uit voor Beggarden en Lollarden en bedreigt hen met ondergang en vuurdood. Als hun beschermer treedt de Deventersche schepen Jan ter Poorten op.

Quemadmodum magister Gerardus adhuc viuens multas sustinuerat molestias et obloquia a dissolutis canonicis, vagis monachis, focaristis, concubinarijs clericis et his similibus, qui eum vocabant Baggardum siue Lollardum aut aliud simile opprobriosum vocabulum imponebant, eo quod illis veritatem diceret, nequicias eorum carperet moresque detegeret, ita et discipulos illius in vita ipsius et eciam post obitum (2) eisdem contumelijs afficiebant.

Nam et quidam ex ipsis ignominiosa quedam carmina composuerant contra illos, que in tabernis vino delibuti cantare consueuerant. Alij vero dicebant se manus apponere velle, ut sicut strumuli in truncis malleis cederentur. Alij vero dicebant se libenti animo cespites et combustilia exponere velle, quibus magister Gerardus cum suis Lollardis et Beginis consumeretur incendio.

Hee et similia familia Domini quotidiane perferebat, sed amplius, cum iam patronus omnium deuotorum magister Gerardus obiisset, ita ut vix

(1) Dit verwijst naar het folio van het register, waaruit deze aantekening werd getrokken. Alle opzoekingen naar dat register bleven tot nog toe zonder eenigen uitslag.

(2) Geeraard Groote stierf den 20 Augustus 1384.

publice per plateas auderent incedere. Sed Dominus, non oblitus familie sue defensorum, illi providit quendam, videlicet scabinum oppidi Dauentriensis, probum et Deo deuotum ac eciam communi plebi venerabilem atque reuerendum, Johannem ter Porten (1) vulgariter appellatum, qui eciam sua probitate et industria plerosque alios viros ac mulieres ad fauorem et dilectionem deuotorum facillime inducebat, quibus eciam populares turbe, permota inuidia, opprobriosa vocabula imponebant. De Johanne vero ter Porten predicto dicebant irridentes, quod papa et pontifex esset Lollardorum, cuius, nisi munimine defenderentur, digna meritis suis incendia non possent euadere. Talibus siquidem dyabolus, omnium bonorum exosor, exorta virtutum germina opprimere nitebatur, sed Omnipotens suos non passus est exterminari, sed, quanto plus opprimebantur, tanto amplius multiplicabantur.

Vita venerabilis Joannis Brinckerinck, HS. der Koninklijke Bibliotheek te Brussel n° 8849-8859, fol. 28 recto en verso; afgedrukt bij D. A. Brinkerink, *De « Vita venerabilis Joannis Brinckerinck »*, in het *Nederl. Archief voor Kerkgeschiedenis*, deel I (1901), blz. 326-327. — Verder vindt men nog eene schilderachtige bijzonderheid over die verdachtmaking van ketterij, waaronder de Broeders van het Gemeene Leven tot in 't begin der 15de eeuw bij de onwetende gemeente te lijden hadden: « Cum [c. 1419] autem senuisset [frater Johannes Brinckerinck] et ex pluribus laboribus debilitatus esset, equitabat aliquando, sed frequencius, quia religiosius, carruca ad Diepenveen vehebatur, acclamantibus aliquibus mechanicis in plateis ad aurigam in derisionem deuoti patris: « Quo iam vehitis Lollardum istum? Vertite bigam et dyabolum istum in Ysulam vehite! » Que opprobria tam mansuete et pacienter pertulit, quasi de alio et non de se dicta fuissent. » (Fol. 40 recto van het Brusselsch handschrift; *Ned. Archief*, blz. 350.)

38 (235⁴).

1388, in alle landen. Uittreksel uit de gelijktijdige Doorniksche *Chronique des Pays-Bas, de France, d'Angleterre et de Tournai* betreffende de onderdrukking van de kettersche preeken der Dominikaner monniken, die de onbevleete ontvangenis der H. Maagd loochenden.

Cedit an [mil m^o m^{xx} et viij], les Jacoppins de tous pays furent escachiés, pour ce que ilz preischoient et soustenoient que la virge Marie avoit esté

(1) Over Jan ter Poorten, zie Dumbar, *Analecta*, deel I (Deventer 1719), blz. 11.

conçupte en péchié originel, et que se ainsi ne eüst esté, elle ne eüst point porté le Rédempteur du monde.

Chronique des Pays-Bas, de France, d'Angleterre et de Tournai, bij J. J. De Smet, *Corpus chronicorum Flandriae*, deel III, blz. 284. — Meyerus benuttigde deze plaats in zijne *Annales* (Antwerpen 1561), fol. 209 recto, als volgt: „ Scriptor Tornacensis author est, hoc anno [M CCC LXXXVIII] pulsos fuisse multis ex locis monachos Dominicanos, propterea quod perseuerarent in concionibus suis asserere Deiparam Virginem conceptam fuisse in peccato originali adderentque alioqui Seruatorem mundi non potuisse concipere, qua tamen stultitia coacti fuere desistere. „

39 (235^b).

1390, October 5, *Ieperen*. Uittreksel uit een stadsregister over de veroordeeling van Hannin Roey wegens godslastering. — Hij werd veroordeeld om in de Ieperlee gedompeld te worden en voor twee jaar gebannen.

Merkedy, jour de plait, lan 1390, le 5e jour doctobre.

Hannin Roey, varlet du mestre des tisserans, fu jugiet dameneir a quatre hueres après diner par le conte des Ribaus, loiet dune corde, de le prison jusques au pond d'Elverdinghe et dycelli pond jeter en l'Yppre; et fu jeté dedens, et avec ce fu bannis 2 ans hors le pays de Flandres, sour le gibet, pour horribles, despiteuses paroles et villaines maudissons quil paria et maudit envers nostre seigneur Jhésu Crist et nostre Dame sa mère, en son jeu des tables sur lessoole.

Stadsarchief te Ieperen, Reg. *Diversche memorien ende be-wijsen ghetrocken uut en ferien van a Wonsdachs ghedinghe*, fol. 61.

40 (242^a).

1398, *Brugge*. Uittreksel uit de rekening van den schout over de kosten van het verbranden van Michel le Divel *du fait de bougerie*.

Au pendeur pour faire la justice de Michel le Divel, lequel fu ars du fait de bougerie, iij s.

Pour estrain, xvj s.

Pour buse, xxij s.

Pour j estaque de bois et une kaine de fer, xxvj s.

Rijksarchief te Brussel, *Chambre des Comptes* n° 13679; afgedrukt bij L. Gilliodts-Van Severen, *Inventaire des archives de Bruges*, deel V, blz. 84, noot 11. — *Bougre, bougerie* beteekent zoowel ketterij als sodomie; daarom blijft dit geval duister. In 1416 noemt men nog te Doornik den inquisiteur *le maistre des bougres* (*Corpus* I, blz. 281, en II, blz. 200). *Maistre et inquisiteur des bougres* of eenvoudig *inquisiteur des bougres* noemt men hem ook te Rijsel in 1411-1418 (*Corpus* I, blz. 280 en 281, en III, blz. 50, 51 en 55), te Atrecht in 1421 (*Corpus* I, blz. 302), te Doornik, in 1423 (*Corpus* II, blz. 306) en te Bergen in 1430 (*Corpus* I, blz. 311).

41 (244bis a).

1400, *Luikerland*. Uittreksel uit de *Chronique liégeoise de 1402* over het verschijnen der Geeselaars aldaar. — Zij verschenen te Maastricht en te Visé, maar de heer van Perweis deed hen gevangen nemen. Vóór Tongeren gekomen, werden zij verjaagd. Te Maastricht was er door hun toedoen veel twist en sloot men zelfs de poorten vóór den bisschop, om welk feit later velen vóór diens gerechtshof te Luik werden gedaagd.

Anno Domini m° cccc° resurrexerunt Flagellatores, specialiter Trajecti, quos rex Francie mandavit reprimi, veneruntque usque Visetum; sed dominus de Perweis occurrit eis et fecit eos ibi poni in vinculis. Cum autem vellent intrare Tongris, repulsi sunt et clause fuerunt eis porte. Trajecti eciam fuit magna discordia propter eos, quia meliores totius opidi nolebant eos; quedam vero ministeria, scilicet fullonum et aliorum parvulorum ministeriorum, volebant eos. Unde proclamaverunt magistros ipsorum extra oppidum ipsorum et multos bonos cives eis adherentes, fecerunt alios magistros. Et cum dominus Leodiensis vellet intrare Trajectum, clauserunt ei portas; unde multi eorum postea fuerunt vocati ad anulum palatii.

La chronique liégeoise de 1402 (vroeger gezegd *Chronicon Gemblacense*), uitgegeven door Eug. Bacha, blz. 442-443, naar het HS. der Koninklijke Bibliotheek te Brussel, n° 3802-3807, fol. 247 en verso; vroeger reeds afgedrukt bij P. Fredericq, *De secten der Geeselaars en der Dansers*, blz. 62.

42 (249°).

1411, *Juli 13, Rijsel*. Uittreksel uit de stadsrekeningen van Rijsel over een wijngeschenk aan den inquisiteur Pierre Floure, aan Thomas Vivart, doctor in de godgeleerdheid, en aan den

zegelbewaarder van het geestelijk hof van Doornik, toen zij aan de schepenen bewezen, dat er ketters in de stad waren, — waarop er verscheiden werden gevangen genomen.

A maistre Pierre Floure, inquisiteur des bougres de France, maistre Thomas Vivart, docteur en théologie, et au scelleur de le court espirituelle de Tournay, xii los de vin, du command d'eschevins présentés par le dit Jehan le Borgne le xiiiie jour dudit mois de julle [1411], pour ce que le dit jour eulx furent en halle pardevers eschevins eulx remonstrer, que en ledicte ville de Lille avoit aucunes personnes qui estoient souspeçonnées d'estre bougre et incrédule, dont les aucuns en furent enprisonnés; les vi los vin vermeil de Beaune prins au dit Bauduin de Langlée au pris de iii s. vi d. le lot, et les autres vi los vin blanc franchois prins au dit Jehan de le Vigne au pris de iii s. le lot, et xiiii d. pour portage, sont xlvi s. ii d. fors.

Stadsarchief te Rijsel, *Stadsrekening 1411*, kapittel : *Présens de vins*. — Zie ook Diniaux, *Archives historiques et littéraires*, 3de serie, deel VI, blz. 209, en *Corpus I*, n° 250, blz. 280.

43 (250ter).

1412, Augustus 22-25, *Rijsel en Terenburg*. Uittreksel uit de stadsrekeningen van Rijsel over het zenden van eenen bode aan den bisschop en aan de wet van Terenburg, waar de inquisiteur in zijn sermoen vermeld had, dat er ketters te Rijsel waren, ten einde hieromtrent door hen de waarheid te vernemen.

A Baudart Meurin, envoyé par eschevins porter lettres closes tant à monseigneur l'évesque de Thérewane comme à le loy de le dicte ville de Thérewane, sur ce qu'il estoit venu à le cognoissance des eschevins de Lille, que le maistre et inquisiteurs de bougres au dit lieu de Thérewane, en sa prédicacion faisant, avoit accusé et empeschié du péchiet d'éréxie certaines personnes demorant à Lille, adfin qu'ilz se volsissent sur ce informer et en rescripre le vérité; ouquel voyage le dit Baudart vaqua, alle[r], besoigner et retourner par iii jours, finis le xxve jour du dit mois d'aoust [1412]; pour ses gages de ce xxviii s. fèbles pour jour, montant par quittance monstrée à l'audition de ce compte, cxii s. fèbles.

Stadsarchief te Rijsel, *Stadsrekening 1412*, kapittel : *Voyages et journées*. — Zie ook Diniaux, *Archives historiques et littéraires*, 3de serie, deel VI, blz. 209, en *Corpus I*, n° 250, blz. 280.

44 (251bis).

1415, November 16-17, *Rijsel en Doornik*. Uittreksel uit de stadsrekeningen van Rijsel over de reis van een raadslid naar

Doornik om den bisschop en den inquisiteur tot zachtheid te stemmen jegens inwoners van Rijsel, te Doornik wegens geloofs-zaken gedagvaard.

A maistre Grard Declèbèque, conseiller de ledicte ville de Lille, envoyé à Tournay vers monseigneur l'évesque dudit lieu et le inquisiteur des bourgeois, afin qu'ilz trétaissent douchement et sans escandèle aucuns bourgeois et manans de la ville de Lille qui estoient cités pardevant eulx pour le fait de le foy; où il vaqua par deux jours, finis le xve jour du mois de novembre l'an mil iiiie et xv; pour ses gages de ce XLVIII s. fèbles pour jour, montant, par quittance monstrée à l'audicion de ce compte, iiiie xvi s.

Stadsarchief te Rijsel, *Stadsrekening 1416*, kapittel: *Voyages et journées*. — Zie ook Houdoy, *Chapitres de l'histoire de Lille*, blz. 48, en *Corpus I*, n° 253, blz. 281.

45 (255).

1418, (*April?*), *Constanz*. Afzwering in de hoofdkerk vóór het Algemeen Concilie door Johannes van Alkmaar, geestelijke uit het Utrechtsche bisdom, van zijn kettersch geschrift, dat verbrand wordt. — In een opstel, bevattende 30 artikels, had hij beweerd, dat alle wereldlijk gezag en alle wereldlijke goederen aan de geestelijken van beider kunne moeten ontnomen worden in 't belang der Kerk zelve. Dit opstel had hij aan niemand medegedeeld noch er over gepredikt, maar hij had er afschriften van gezonden aan (Sigismond), Roomschen koning, en aan (Hendrik V), koning van Engeland, met den raad om de wereldlijke goederen der Kerk aan zich te trekken of ze aan de voornaamste staten of vorsten over te geven in ieder land. Deze stellingen herroept hij als kettersch en oproerig, mitsgaders al de dolingen van Wicleff, Hus en andere veroordeelde kettters. Hij belooft tevens zijne herroeping, door hem eigenhandig geschreven, aan den koning van Engeland en aan zijne geboortestad Alkmaar te zullen zenden.

Abiuracio Iohannis de Alkmaria in concilio Constanciensi facta, quod layci non debent auferre bona temporalia a clericis (1).

Cum in divinis Scripturis Sanctus Spiritus proclamat: « Qui subtrahit aliquid a patre suo et a matre sua et dicit hoc non esse peccatum, particeps

(1) Onder dit opschrift staat met roode letters: *Malefecisti quod abiurasti penitens in illo mundo*.

homicide est (1), » et rursus : « Et si pater sensu defecerit, veniam da (2), » porro sanctam ecclesiam esse matrem ipsiusque prepositos fore parentes nemo fidelium dubitat, postquam eorum cura in spem future beatitudinis gignitur et nutritur, quatenus tali genealogia clericorum numerus consumetur, cumque prefati parentes, pro huius generacionis perpetuacione et assiduitate continuanda usque ad consumacionem seculi, decenti possessionum temporalium, se sustentancium, opus perpetuacione habeant, profecto subtrahentes et auferentes sive diminuentes talem possessionum habundanciam, predictam generacionem sustentantem, non tantum homicide et patricide censendi sunt, sed etiam atrocissimi generacionis Christi fere destructores. Quam ob rem, et si predictos parentes pretactis possessionibus etiam abuti contingeret, intra limites fidei revera sic indulgendum est, quod propter talia delicta ecclesia suis possessionibus et iuribus non spoliatur, quia scriptum est, quod « delictum persone in dampnum ecclesie redundare non debet (3) »; persona vero delinquens ad arbitrium sui iudicis competentis et non alterius, maxime subditi et layci, est punienda, quia servus aut stat aut cadit suo domino (4). Et ita presertim hoc casu agendum est, ne tam benedicta generacio interpollacionem recipiat vel aborsum unum, et termina istorum parentum a prole tegenda sunt Christofillorum Noe, Sem et Iaphet, ne proles, paternis insultans obprobriis, percelleretur maledictionibus Cham, qui iuxta sanctorum Augustini et Ieronimi sententiam, quia ex hinc maledicta proles extiterat, recte etiam punitur in prole; qualis denique Iohannes Hus in hoc sacro Constantiensi generali concilio iusto Dei iudicio dampnatus fuerit, suis demeritis et erroribus exigentibus, inter cetera ex eo et pro eo, quia pertinaciter asserebat et astruebat, per laycos ad sum arbitrium posse bona temporalia licite auferri a personis ecclesiasticis propter eorum peccata, intelligere nesciens quod temporalia spiritualibus sic sunt annexa, quod spiritualia sine temporalibus diu esse non possunt, et quod bona temporalia ita sustentant sacerdocium ewangelicum, sicut sacramenta ecclesie cum suo cultu ipsi soli sacerdotes concelebrantes et ministrantes sustentant atque conservant; unde temporalia bona non tam pro sacerdotum quam pro cultus divini celebratione, continuacione, sustentacione fundata et Deo oblata sunt, et quia sacramenta sacerdotum bonitas vel malicia substancialis nequit meliorare vel deteriorare, quoniam eorum dumtaxat potencia sufficiat illa sacramenta celebrare, conficere seu ministrare et continuare in ecclesia. Qua de re, auferentes temporalia viris ecclesiasticis, cultum religionis christiane destruunt, quia sustentacionem sacerdotum auferunt, cuius fulti robore prefato vacabunt celebrationi et cultui; qui tunc cultus multipliciter destruitur, quando decentes possessionum sustentaciones personis ecclesiasticis auferuntur, ipse quoque persone,

(1) *Prov.* XXVIII, 24.

(2) *Ecclesiastici* III, 15.

(3) *Decretalia Gregorii*, lib. II, tit. xxv, cap. 6, in *Corpus iuris canonici*, ed. Lancelotti, blz. 303.

(4) *Rom.* XIV, 4.

nolentes deficere, ex defectu sustentacionis in obprobrium cleri mendicare vel secularibus insudare, contra normam apostoli, quia « nemo militans Deo se implicat secularibus negotiis (1) », compelluntur.

Sed cur hec premisi, tandem aperire curabo.

Revera, prefatis doctrinis saluberrimis non obstant[ibus], quorum noticiam et verum intellectum habere debui, ego, Johannes de Alkmaria, clericus Traiectensis diocesis, magister in artibus studii Parisiensis et in theologia baccalaureus, contra premissas doctrinas sanctissimas quandam scripturam composui, xxx articulos continentem, qua persuadere curavi serenissimo et katholico principi, domino regi Romanorum, primo presentando eandem, et deinde eandem transmisi excellentissimo principi regi Anglorum, licet nulli alteri communicaverim in scriptis, nec predicaverim vel in scolis docuerim; quod feci, ductus simplicitate et ex malicia, credens benevolentiam tantorum principum per has mendaces fallacias acquirere et exinde temporalem compensationem reportare, nec esse tanti periculi quanti iam fore conspicio, presertim per talem doctrinam erroneam sic dampnabiliter deceptis seu decipiendis, postquam prefatis regibus persuasi licere etiam laycis auferre et usurpare ecclesiastica bona temporalia, solis ecclesiasticis mancipata dominis, et eis invitis contrectare et, iuxta divina eloquia, velut sacra seu Deo dedicata, non vero a sacerdotibus contrectanda, dispensanda, administranda et debitis usibus applicanda, nec [per] talem possessionem a spiritualium vacatione distrahi: quibus Altissimus, omnium prescius, « dedit regiones gentium, ut labores populorum possiderent et custodirent iustificationes eius et legem eius requirerent (2) ». Et quia ego, Iohannes supradictus, scriptis meis in diversis passibus in premissos errores coincidi eosque de directo approbare et iustificare contendi, et presertim in ea parte, in qua scribo in fine primi articuli fucato, sophistico et fallaci exquisito colore, quod « Tollatur ab omnibus ecclesiasticis cuiuscumque status aut sexus omne temporale dominium, quia eo impediuntur divinis vacare, a quo exonerati, expeditius spiritualibus deservirent », dolose non attendere me dissimulans, quod etiam regibus et principibus in lege Domini prohibetur: « Non furtum facies aut rapinam, » et quod non sunt fienda mala propria, etiam ut inde veniant bona aliena, nec non quod tam accleratam facinus committere nedum furtum seu rapina existeret, sed etiam sacrilegium grave in prefatorum imperatoris, regis et laycorum salutis dispendium, quibus etiam non remitteretur peccatum, nisi prius restitueretur ablatum; ubi continenter infero: « Et tu, sancte imperator, secundum modum meliorem et utiliorem salutem dominici populi, dominia temporalia, per eos occupata, terre tue (3) aut civitatibus principalioribus aut principibus illis vicinioribus dignanter committe. » Insuper idem contendo consulere et persuadere effectualiter, licet per alia verba, in articulis xvii, xviii, xxii, xxv et xxvi. Ideoque eosdem articulos, in dicta mea scriptura contentos, tanquam

(1) 2 Tim. II, 4.

(2) Psalm. CV, 44, 45.

(3) HS. t'retine.

hereticales et sapientes heresim, ac contra fidem et mores erroneos et tanquam scandalosos, sediciosos et pacis turbativos, de quibus fui et sum infamatus et per confessionem meam convictus, sciens me errasse in illis quam plurimum, ore confiteor; corde firmiter credo omnes articulos supra-scriptos, cum determinacione huius sacri concilii Konstantiensis, non esse catholicos, sed hereticos, nec dogmatizandos. Insuper libera mente, nullo cogente aut impellente, hoc proprio meo scripto coram vobis, reverendissimis in Christo patribus et dominis meis generosissimis sacrosancte Romane ecclesie cardinalibus et ceteris in Christo patribus et dominis archiepiscopis, episcopis et abbatibus, coramque doctoribus et magistris variarum facultatum doctissimis ceterisque dominis quorumcumque statuum aut graduum singulis et universis huius sacre congregacionis, profiteor quod sto et semper paratus sum stare firmiter et fideliter cum sancta apostolica, catholica et Romana Dei ecclesia in determinacionibus et ordinacionibus eius, tanquam cum matre mea atque omnium Christifidelium, nedum decretorum sed et decernendorum vere magistra, cui sensum meum non coequans seu preferens, sed reverenter subiciens, nunc et semper humiliter obedio atque semper obedire paratus sum, prout fidelis filius, qui tenetur fideliter pro viribus sue honestissime matris tueri honorem, ubilibet fortiter et constanter defendere. Et continenter eadem libertate profiteor atque veridice, quod cum hoc sacro Constanciensi generali concilio, universalem Dei ecclesiam representante, sto et stabo et semper stare paratus sum fideliter et firmiter super determinacionibus et ordinacionibus eius, et presertim hiis, que ad fidem pertinent, ratas nedum credens eas aut profitens, sed constanter tenturus et professurus, specialiter super condempnacione XLV articulorum Iohannis Wicleff de Anglia et xxx articulorum Iohannis Hus de Bohemia, directe atque sincere profitens, rite et utiliter illas esse condempnatas conclusiones tanquam Christifidelibus obnoxias atque dicte ecclesie turbativas. Et in ista fide et sententia quemcumque fidelem catholicum viatorem esse iudico permansurum, et pertinaciter contrarium asserentem fore hereticum, teneo et assero tenendum. Et ad firmitatem et ostensionem sinceritatis et puritatis mentis mee, ne non pura mente sed simulante huic sacre congregacioni me existimer conformari, abiuro et anathematizo singulas hereses et errores predictorum hereticorum condempnatorum Io. Wicleff et Io. Hus, et omnem aliam heresim ac quoscunque errores, se extollentes vel erigentes contra et adversus tradicionem apostolicam, et observantiam ecclesiasticam de ipsius ecclesie sacramentis et clavibus, veneracionem sanctorum et eorumdem reliquiarum et indulgenciarum approbans et approbaturum me promittens et bona fide iurando nunc et semper, Dei gratia semper cooperante, sinceram fidem et credulitatem sancte katholice et Romane ecclesie de prefatis; et iuro per sanctam Trinitatem et per hec sancta Dei Evangelia, que in manibus meis teneo, me in veritate ecclesie katholice, ad quam Deo propicio sum reversus, semper et sine dubio permanere, et eos, qui contra hanc determinacionem huius sacri concilii et presentem meam professionem venerint, cum dogmatibus suis eterno anathemate dignos esse pronuncio. Quod si ego ipse, quod absit, contra hanc veritatem et confessionem aliquando aliud sentire, tenere, predicare aut asserere publice vel occulte, verbotenus vel in scriptis, pre-

sumpsero, canonum severitati tanquam relapsus subiaccebo et me subiacere debere iudico ipso facto.

Et hanc confessionem et obligacionem, proprio iuramento vallatam et manu propria scriptam, volo dirigere ad regnum Anglie, regi, regine et baronibus ac episcopis, et ad oppidum Alkmarie, unde traxi originem, ut hoc scriptum fiat sempiternum munimentum fidei mee orthodoxe, et eciam ne quis sit in quoquam angulo mundi, qui audeat nomine meo istas reprobatas et iuste dampnatas per hoc sacrum Constanciense concilium tueri aut approbare conclusiones, et ut toti christianitati resplendeat, nedum me istis conclusionibus seu sectis non esse propicium, verum esse atque continuum fore sempiternum inimicum. Insuper volo et consencio, rogo et obsecro, dictam meam scripturam tanquam hereticam et erroneam publice comburi.

Lectum per me, Iohannem supradictum, Constancie in sessione concilii generalis in maiore ecclesia Constancienci, pro christiana fide.

Keizerlijke Bibliotheek te Weenen, Handschrift beschreven onder n° 4902 der *Tabulae codicum manuscriptorum in bibliotheca Palat. Vindobonensi asservatorum*; afgedrukt door W. Moll, *Johannes van Alkmaar vóór het kettergerigt der kerkvergadering van Konstanz*, in *Studiën en bijdragen op 't gebied der historische theologie*, deel III (1876), blz. 20-25, naar een afschrift, op zijn verzoek door F. von Hellwald te Weenen vervaardigd. — Reeds Moll heeft erop gewezen (blz. 19), hoe „de codex soms een onzuiveren of onzekeren tekst levert”, terwijl geene HSS. bekend zijn, die ter collatie zouden kunnen dienen. De emendatiën zijn, op eenige na, van zijne hand. — In *Corpus I*, n° 255, blz. 297, komt enkel eene beknopte ontleding der *Abiuracio* voor.

46 (254^s a).

1418, Juni 11, Rijsel. Uittreksel uit de stadsrekeningen over het verteerde door schepenen, raadsleden en meer andere personen, ter gelegenheid van de beprediking van drie kettters door den inquisiteur in het bijwezen van den bisschop van Doornik en andere geestelijken van aanzien.

A Jehan Ségrard, qu'il a païé pour despens de bouche, fais par eschevins, plusieurs du conseil, officiers et notables bourgeois de le dicte ville, le xe jour dudit mois [de juing 1418], que lors eulx furent occupés tout le jour et se tinrent ensamble pour cause d'une prédicacion faicte en ycelle ville par le inquisiteur des bougres, présent ad ce monseigneur l'évesque de Tournay et plusieurs notables gens d'église, à trois personnes errans contre le foy chrétienne; pour ce, par quittance monstrée comme dessus, VIII l. x s. fèbles.

Stadsarchief te Rijsel, *Stadsrekening 1418*, kapittel: *Dépence commune*. — Zie ook Houdoy, *Chapitres de l'histoire de Lille*, blz. 48, waar de datum verkeerdelijk als 1417 wordt opgegeven, en *Corpus I*, n° 253, blz. 282.

47 (254^{5 b}).

1418, Juni 11, Rijsel. Uittreksel uit de stadsrekeningen over een wijngeschenk aan den bisschop van Doornik ter gelegenheid van de beprediking van drie ketters.

A révérend père en Dieu monseigneur l'évesque de Tournay, xxiiii los de vin, du command d'eschevins présenté par Martin Fremault le xie jour dudit mois de juing [1418], pour honneur de ce que le dit jour il estoit venus en le dicte ville et que lors il fu présens à prêchier iii personnes errans contre le foy; les xii los vins franchois prins à Pierre Hostelard au pris de v s. fèbles le lot, et xviii d. pour portage, sont lxi s. vi d. fèbles, mis en l'estat de ce compte et cy — Néant; et les autres xii los vin blanc franchois prins à Willaume Lekom au pris de v s. le lot, et xviii d. fèbles pour portage, sont lxi s. vi d. fèbles.

Stadsarchief te Rijsel, *Stadsrekening 1418*, kapittel : *Présens de vins*. — Zie ook Houdoy, *Chapitres de l'histoire de Lille*, blz. 48-49, en *Corpus I*, n° 253, blz. 282, en III, n° 46, blz. 55.

48 (260bis).

1420, Mei 9-10, Atrecht en Dowaaï. Uittreksel uit een gelijktijdig stadsregister van Atrecht over de veroordeeling aldaar van zestien ketters van Dowaaï, waarvan er zeven werden verbrand. — Op 9 Mei 1420 werden de beschuldigten vóór vele duizenden personen in het bisschoppelijk hof door Martin Porée, bisschop van Atrecht, bepreekt, waarna hun vonnis werd uitgesproken. Werden veroordeeld : Simon Becquet tot 3 maanden opsluiting en Jehenne Rose, zijne vrouw, tot 7 jaar; hun zoon Jaquet Becquet tot 9 jaar en hunne dochter Jehenne Becquette tot 12 jaar; Guillaume Lencoin tot 15 jaar; Jehenne Fourdine tot 7 jaar; Tassart Fourdin tot 15 jaar, met verbranding van zijn kettersch boek; Jehan Fourdin tot levenslange opsluiting op water en brood en verbeurdverklaring zijner goederen, en Gille des Angniaulx tot dezelfde straf met verbranding van zijn kettersch boek. Deze hadden allen herroepen en om genade gesmeekt. De zeven overblijvenden : Pierre des Catoires, Jehan de Baillon, Gille Nepveu, Bertoul Thuoin, Katherine Mainarde, Hennequin de Langle en Jehan Cornu werden tot den brandstapel veroordeeld en de twee laatstgenoemden, als geestelijken, ontwaard. De veroordeelden hadden kettersch gevoelen gehad over de H. Drie-

vuldigheid, het H. Sacrament, de H. Maagd, de heiligen, de kloosters, de biecht, het wijwater, het vieren van den Zondag, het kruisteeken en de missen voor de overledenen. Na uitspraak van het vonnis werd één hunner (Bertoul Thuoin) door het bisschoppelijk gerecht verbrand; deze stierf berouwvol. Al de anderen werden overgeleverd aan het wereldlijk gerecht van Dowaaï en den volgenden dag werden de gevonnisten allen naar die stad overgebracht, behalve één dergenen, die tot levenslange opsluiting veroordeeld waren (Gille des Angniaulx). Te Dowaaï werden zij bepreekt en verbrand. Katherine Mainarde liet geen berouw blijken en worgde zich zelf. Nog vóór de bepreeking was begonnen, stortte de stellage in, waardoor verscheiden personen werden gekwetst of gedood.

Jugement de hérèses.

Le jedy, ixe jour de may lan mil cccc et vint, Martin Porée, alors évesque d'Arras, qui estoit del ordonne des Jacoppins, fist éuocacion de plusieurs de son éveschié, et y eut assemblé en le court dudit éveschié grant nombre, et disoient les plusieurs quil y auoit bien lieu vij^m, x^m, xij^m et plus de gens, tant abbés, chevaliers, gens déglise, baillis, maieurs, eschevins et autres gens; et remonstra par prédicacion, comment par le grâce de Nostre Seigneur il estoit venu à se congnoissance que, par le moyen daucuns de Douay, bons chrestiens, que plusieurs, dont en auoit xvj personnes, où jl auoit iij femmes, qui estoient prisonniers présens, auoient fait aliance de hérèses et, en destruisant nostre loy, faisoient assemblées et preschemens secrez, lisoient liures, en soustenant plusieurs erreurs, est asscavoir : quil ne créoient point ou Père, ou Fil, ou Saint Esprit que ce fust une mesme personne, que le sacrement que on célébroit nestoit riens, que Nostre Dame auoit eu plusieurs enfans, que sains ne sainte nauoit en paradis qui eust puissance, que le moustier nest que un bordel, que le confession nest riens à un prestre néant plus que à un autre, que leauwe benoite nestoit que abus, quil faisoient leur sabat en samedy, que le signe dele croix nestoit que un gibet et que on ny deuoit faire nulle réuérrence, que les messes de requien nestoient de nulle valeur aux trespasés et autres plusieurs hérésies.

Et après le remonstrance, fut faite condempnacion en le manière qui sensuit.

Primes de ceulx qui point nauoient soustenu ne voloient soustenir entièrement leur oppinion, dont les noms et les causes sont cy après :

Et primes :

Simon Becquet, qui soutenoit et estoit doppinion de faire au samedy le sabat, iij mois en quatre condempné.

Jehenne Fourdine disoit que leauwe benoite nestoit de néant plus grant effect que eauwe dun puch, condempné vij ans.

Jehenne Rose, femme dudit Simon Becquet, qui soustenoit que le sacrement de lautel que le prestre célèbre, nestoit riens que abus, a esté condempné sept ans.

Guillaume Lencoin, pour non auoir creu le Trinité et que Notre Dame auoit eu plusieurs enfans auant Nostre Seigneur Jhésucrist, condempné xv ans.

Jaquet Becquet, fil dudict Simon, pour auoir esté aseuré plusieurs hérésies et par especial que liauwe benoite nestoit que abuserie, creu ce, condempné ix ans.

Jehenne Becquette, fille dudict Simon et sereur dudict Jaquet, pour auoir publié, oy démontré (?), creu que les messes de requien ne valent riens aux trespasés, que le sacrement dele messe nest que abus, a esté condempné xij ans.

Tassart Fourdin, qui auoit un liurè par lequel il ne créoit point ou sacrement de lotel, que liauwe benoite estoit abbus, fu condempné à mettre le liure au fu et ars deuant lui, à xv ans en cartre.

Gille des Angniaulx, pour auoir juré fraternité de hérésie avec ses compaignons de non acuser lun lautre, porté un liure hérétical, lequel de nuit il lisoit aux assemblées quilz faisoient pour eulx mououir, et creu les choses dessus dictes, fu condempné de mettre le liure ou fu de sa main, ars deuant luy, et en cartre perpétuelle à pain et eauwe de douleur.

Jehan Fourdin, pour auoir dit quil ny a saint ne sainte en paradis, que le croix vraye nest que un gibet, que on ne doit point faire signe de le croix ne le honorer, condempné avec le précédent, et les ij condempné perpétuellement leurs biens confisquez.

Hérèzes.

Après laquelle condempnacion faite contre les dessus nommés, qui estoient réuocquez et prié de grâce, fu mis à iceulx et à chascun deulx, excepté des deux condempnés perpétuellement, croix gaune et atachié à leurs poitrines deuant et derrière; et puis les fist on mettre à genoulx deuant monseigneur léuesque, et ledit monseigneur léuesque et le inquisiteur de ramons les batirent sur le teste, disant certaine escripture par manière de punicion.

Sensuiuent les noms et les causes des condempnés à mort, pour ce que autresfois auoient enquen (?) quil soustenoient leur mauuaistis.

Et primes :

Pierre des Catoires, qui soustenoit le croix estre un gibet, que on ny deuoit faire nulle réuérrence, et que Nostre Dame auoit eu plusieurs enfans, que on ne le deuoit nient honorer.

Jehan de Baillon, qui auoit parlé contre Nostre Seigneur et Nostre Dame.

Hennequin de Langle, pour faire le sabat le samedy et autres causes, fut par monseigneur léuesque dégradé de se clergie en tondant ses cheueulx dunes forchettes, et auoit un drap autour du col en luy hostant et despouillant de se clergie et lisant les mos à ce pertinens, que ne deuoit joir du priuillage.

Gille Nepueu, pour auoir soustenu que léglise nestoit que manière de bordel, que on paioit pour auoir largent ainsi que une fillette, que les représentacions de Dieu, de Nostre Dame et sains estoit pour abuser, que ce nestoit riens des prestres, que à eulx on ne deuoit confesser.

Hérèzes.

Bertoul Thuoin, pour auoir fait le sabat en samedy, non croire ou sacrement de léglise, atrait plusieurs à le fausse loy, eulx remonstré par Escripiture.

Katherine Mainarde, qui par xxxij ans auoit gardé faux liures, les leu à plusieurs, fait croire à ses enfans que Nostre Dame auant Nostre Seigneur auoit eu plusieurs enfans, filz et filles, et autres choses jndument; plus, que

sil aloient à léglise et on célébroit, quil regardaissent ailleurs; que sil prenoient del eauwe benoite dun doit, que lautre le esconsist; que le batesme et confession nestoit rien; les liures ars deuant icelle; et disoit aux autres: « Nous nauons à endurer que deux heures, et mourray vraye martir. »

Jehan Cornu, pour auoir parlé dele réuérance de Dieu nostre créateur, dele benoite vierge Marie et tant de maulx que pitié, fu dégradé comme Hennequin de Langle.

Et à tous les dessus nommez et femme fus mis mittre pourtraité de représentation de diables.

Après lequelle sentence ainsi rendue, fu lun diceulx ars à le justice de monseigneur léuesque prestement et ot repentance, prians à chascuns que on ne vouldist mies croire ainsi quil auoit fait; et les autres furent rendus à le justice laye de Douay et menez lendemain à Douay, excepté un condempné perpétuellement, que pour aucunes causes demeura; et illeuc furent preschiés et ars, et sestrangla le dicte Katherine delle meismes, sans repentance, comme on dist. Et par auant leur mort et preschement, le hourt de Douay chéy et furent bléchiés plusieurs notables clers et autres, et y eut de personnes qui orent les gambes ou bras rompus jusques à xiiij^e, dont les aucuns moururent, qui fu un grant pitié et meschief; et fu par faute de viez bos, dont estoit faict le hourt.

Stadsarchief te Atrecht, Reg. BB. *Mémorial 1419-1425*, fol. 9 verso-fol. 11. — Zie *Corpus I*, n^{rs} 261-264, blz. 299-303.

49 (260ter).

1420, Maart 25-Mei 10, Dowaaï en Atrecht. Aanteekening van Noël Pollet, griffier der schepenbank van Dowaaï (1438-1478), over de aanhouding, het geding en de veroordeeling van achtien ketters, waarvan er zeven werden verbrand. — Op 25 Maart 1420 werden 18 personen, waaronder vier vrouwen, wegens ketterij in de nabijheid van Dowaaï aangehouden door Guillaume Mattre, plaatsbekleeder van den gouverneur dier stad, hierin bijgestaan door verscheiden ambtenaars van den graaf van Vlaanderen en verscheiden schepenen, raadsleden en ambtenaars van Dowaaï, en in de stadsgevangenis opgesloten, terwijl op de kamer van Catherine Mainard, eene der gevangen vrouwen, kettersche boeken werden aangeslagen. De gevangenen werden, voor het geestelijk onderzoek, opgeëischt door den bisschop van Atrecht (Martin Porée) en hem met hunne boeken uitgeleverd; deze sprak, na afloop van het onderzoek, met den predikheer-inquisiteur Pierre Floure, hun vonnis uit. Pollin Dupuy, van Ennevelin, en Andrieu le Carlier kwamen vrij. Al de anderen werden bepreekt, waarna Ghilebert Thulin, van Valencijs, met een deel der boeken verbrand werd op het wereldlijk gebied van den bisschop van Atrecht. Gilles des Auniaux werd veroordeeld tot levenslange opsluiting en bleef

te Atrecht in de bisschoppelijke gevangenis; Simon Becquet werd veroordeeld tot drie maanden opsluiting op water en brood en tot eene bedevaart. De overige dertien gevangenen werden met de overgebleven boeken naar Dowai gebracht op Donderdag, 9 Mei 1420, en den volgenden dag door den inquisiteur Pierre Floure op een schavot op de markt bepreekt. Toen de bepreeking zou beginnen, stortte de stellige in, waardoor velen werden gewond en enkelen er het leven bij inschoten. Na de bepreeking werden de boeken verbrand en de vonnissen uitgesproken. Werden veroordeeld: Jehan Fourdin tot levenslange opsluiting; Tassart Fourdin tot 15 jaar op water en brood; Guillaume Lancrin, de weduwe van Jacquemart Becquet, Jacquemart Becquet zoon, gezeid *Cotaine*, en de vrouw van Simon Becquet tot verschillende straffen en boetedoening. Gilles le Nepveult, Jehan de Baillon de oudere, Piérart des Catoires, Catherine Mainard, Jehan de Langle en Jehan de Hornut werden dienzelfden dag op de gerechtsplaats aldaar verbrand. De plaatsbekleeder van den gouverneur van Dowai had de goederen dezer kettters aangeslagen voor verbeurdverklaring ten profijte van den graaf van Vlaanderen in geval van veroordeeling. Daar dit strijdig was met de privilegies van de stad Dowai, waar het recht van verbeurdverklaring niet bestond, werd door de stad hierover bij ridder Hue de Lannoy, 's graven gouverneur voor de steden en kasselrijen Rijsel, Dowai en Orchies, geklaagd en deze hief het beslag op, zoodat de erfgenenamen in het bezit der goederen kwamen. (Zie verder onze stukken n° 78 en 89.)

Incrédulles ars et emécitez.

Le lundi, jour Nostre Dame en march, l'an mil iij^e dix noef, furent prins et mis en main de justice, en le maison de Grain Noury, appartenant à Jehan de Fiérin, filz de feu Pierre, séans en l'eschevinage de Douay, dehors le porte Morel, entre le cauchie et le ryvière, par Guillame Mattre, lieutenant de monsieur le gouverneur à Douay, acompaignié de pluseurs des gens et officyers de monseigneur le duc de Bourgoingne, conte de Flandres, et de pluseurs des eschevins et aultres du conseil et officiers de le dicte ville de Douay, et admenez en halle et tenus prisonniers ès prisons de la ville, dix huit personnes acusez de hérèzye, desquelz les noms et sournoms sont chy après nommez; c'est assavoir :

Gilles le Nepveult, demourant audit lieu de Grain Noryt,
 Guillame Lancrin, tapisseur,
 Caterine Maynard, demourant en le maison dudit tapisseur,
 Jehan de Baillon l'aisné, faiseur d'esguielles,
 Jehan de Hornult, qui estoit marissal,
 ung nommé Jehan Delangle,
 Marie de Bourghielle, vesve de feu Jacquemart Becquet,

Jacquemart Becquet, dit *Cotaine*, filz d'icelle,
 Simon Becquet, frère audit *Cotaine* Becquet,
 le femme dudit Simon Becquet, nommée —,
 Andrieu le Carlier, meulequinier,
 ung nommé Piérot des Catoires,

tous ces dénommez demourant en le ville et eschevinage de Douay ;

Tassart Fourdin,

Jehan Fourdin,

Jehenne Lourdel, femme audit Jehan Fourdin,

demourans à Wasiers, emprès leditte ville de Douay ;

Gilles des Auniaux, escuier, demourant emprès le pont à Marcque ;

Pollin Dupuch, d'Anevelin, varlet audit Gilles ;

et Ghuillebert Tulin, demourant à Valenchiennes.

Et après le prinse et emprisonnement des dessus nommez prisonniers, fu alé en le maison dudit Willame Lancry en une cambre, là où ledicte Caterine Mainard tenoit sa résidence; ouquel lieu fu trouvé plusieurs livres, lesquels furent apportez en halle.

Lesquelles prinses venues à la congnoissance de révérend père en Dieu monseigneur l'évesque d'Arras, il envoya à le loy de Douay maistre Pierre Brunet, son secrétaire, et maistre Jehan Carète, son promoteur, chargiez de lettres de crédençe, affin que iceux prisonniers lui fussent envoyés pour d'iceux congnoistre sy avant que son droit espérítuel en appartenoit. Et ainsi fu fait, et lesdis prisonniers et leurs livres envoyez pardevers ledit monseigneur l'évesque d'Arras.

Item, et lesdis prisonniers et leurs livres envoyés et menez à le court espérítuelle d'Arras, et eulx interroghiés et examinez sur le cas de hérésie, et alencontre de eulx et chascun d'eulx fait et conclud son procès, fu par ledit monseigneur l'évesque d'Arras et par maistre Pierre Floure, de l'ordre des frères prescheurs, inquisiteur de la sainte foy chrestienne, déclaré les sentences en la manière qui senssieult :

Premièrement, lesdis Pollin Dupuy, d'Anevelin, et Andrieu le Carlier furent absolz et mis au délivré avant le preschement fait.

Item, et après le preschement fait, Ghilebert Thulin, de Valenchiennes, fu ars en le juridiction temporelle de monseigneur l'évesque d'Arras et une partie des livres ars.

Item, ledit Gilles des Auniaux fu condempné en chartre perpétuelle et demoura ès prisons dudit monseigneur l'évesque d'Arras, sans revenir en Douay.

Item, Simon Becquet fu condempné à tenir prison audit lieu iij mois au pain et à l'eaue, et après iceux trois mois passez, condempné à aler en pèlerinage à Saint Nicolay de Warengewille faire une offrande de ung cherge de chire pesant une livre.

Et les autres xij prisonniers et le remanant de leurs livres furent radmenez à Douay, le jeudi, ixe jour de may l'an mil iiij^e xx; et le landemain, qui fu venredi, x^e jour dudit mois de may iiij^e xx, furent preschiés par le devant nommé maistre Pierre Flourre, inquisiteur de la sainte foy chrestienne, sur ung hourt fait sur le Marchié au bled à Douay.

Item, et après ledit preschement fait, le remanant de leurs livres furent ars sur le hourt.

Item, Jehan Fourdin fu condempné en chartre perpétuelle.

Item, Tassart Fourdin, xv ans au pain et à l'eau.

Item, Willame Lancrin, le vesve Jacquemart Becquet, Jacquemart Bequet, dit *Cotaine*, et le femme Simon Becquet, chascun d'eulx fu condempné en aucune pugnicion et réparation à l'onneur de Dieu et de l'église.

Item, furent condempnez à ardoir : Gillot le Nepveult, demourant à Grain Nory, Jehan de Baillon l'aisné, Piérart des Catoires, Caterine Maynard, Jehan de Langle et Jehan de Hornut, marissal, lesquelz furent ars en le place de le justice de le ville de Douay, ledit x^e jour de may, l'an mil iiij^e xx.

Item, est véritez que, tantost après la prinse faicte des dessus nommez hérèses, et eulx tenus prisonniers ès prisons de la ville, Guillaume Mattre, lieutenant à Douay de monseigneur le gouverneur, prist et mist en la main de monseigneur le duc de Bourgoingne, conte de Flandres, tout ce que les prisonniers, subgés de mondit seigneur et demourant en le ville et eschevinage de Douay, avoient vaillant en biens moebles, cateulx et héritages, et dist que se lesdis prisonniers estoient atains et comdempnez dudit cas de hérésye, tout ce que ilz avoient vaillant estoit confisqué au droit de mondit seigneur le conte de Flandres.

Item, et pour ce que la prinse des biens et héritages d'iceux hérèzes estoit contre les drois, franchises, libertez, usages et coutumes de la ville, loy et eschevinage de Douay, en tant qu'il n'y a point de confiscation en le ditte ville et eschevinage de Douay, et que ledit lieutenant ne se voloit cesser dudit exploit, non obstant remonstranches et contredit ad ce mis par le procureur général de laditte ville de Douay, fu, par l'ordonnance des echevins et conseil de leditte ville, le cas mis par escript et porté par ledit procureur pardevers hault et noble monseigneur Hue de Lannoy, chevalier, seigneur de Santes, lors gouverneur, de par nostre dit seigneur le duc, des villes et chastèlenies de Lille, Douay et Orchies, et autres conseilliers de mondit seigneur.

Et finalement, ledit procureur oy en tout ce qu'il volt dire, proposer et administrer, ledit monseigneur le gouverneur leva et fist lever la main de justice qui, pour le cas dessus dit, estoit mise et assise aux biens et héritages d'iceux hérèzes. Et furent iceux biens et héritages mis à plaine délivrance, en quite et en délivré, au prouffit des hoirs et héritiers d'iceux hérèzes, et fu tout le empeschement, qui mis y estoit, hosté et levé.

Il en parle encores au iiij^e feullet enssuivant, en le seconde paige (1).

Pour incrédules ars et exécutez par feu.

Mémore que en l'an mil iiij^e xx, à Douay, advint, le xe jour du mois de may, que on ardi, en le place du gibet, v hommes et une femme qui estoient incrédules. Et furent paravant preschiez ou marquiez, à Douay. Et quant on commencha à preschier, li hours fonda, qui estoit emprès le bretesque, et y ot bien iiij ou iiij^e hommes qui fondirent et qu'érent avecuq, et en y ot bien de xij à xiiij qui orent les bras et les gambes brisie, et s'en y ot qui morurent à ceste cause.

(1) Hier eindigt fol. xiiij verso. Het nu volgende staat op fol. xvij verso.

Et en y a plusieurs ars par devant, tant au quemin des Bougres comme vers le Braielle, comme il est escript ou livre couvert d'argent qui est en l'église Saint Amet de Douay, comme l'escrivant a trouvé en certains mémoires qu'il a veues.

Stadsarchief te Dowaaï, *Second registre aux privilèges* (vroeger gequoteerd R, begonnen omstreeks 1438 en in de 15de eeuw het *verd registre* genoemd), AA. 85, fol. xij-xij verso en xvij verso.—Voor de vroegere verbranding in 1236, zie *Corpus I*, n^{rs} 94-98, blz. 95-98, n^r 106, blz. 104-105, en n^r 109, blz. 106-107. Verder ook *Corpus II*, blz. 385, waar de juiste datum wordt aangegeven, en eindelijk nog *Corpus III*, n^r 1, blz. 1.

50 (266^{bis a}).

1423, Maart 10-Juli 22, Doornik. Aanteekening uit eene gelijktijdige kronijk over den ketter Gillet (Mersault).—Hij had 's nachts (10 Maart) op verschillende plaatsen schriftjes met kettersche stellingen rondgestrooid, vragende om deze in 't openbaar vóór 't volk te mogen verdedigen. Hij werd aangehouden (14 Maart) en in den kerker van den bisschop gevangengezet. (Jacquemart de) Bléharies, de zoon van eenen lakensnijder, eischte en bewam van den magistraat zijne invrijheidstelling (11 Juni); maar de hoofdlieden der lakenweversnering, op wier bevel hij beweerde gehandeld te hebben, teekenden protest daartegen aan. Mersault en Bléharies werden daarop gevangengenomen, de eerste als ketter verbrand (22 Juli) en de tweede uit de stad gebannen.

Item, ces choses ainsy faictes et advenues, et tantost après lesdites bannières ainsy eslevées (1), ung incrédule appellet Gillet, lequel avoit aultresfois demouret à Tournay et escript en le halle de messieurs comme clerc d'aulcuns officiers de ladicté ville, vint à Tournay et semist et sema en plusieurs plaches,

(1) Dit doelt op de woelingen van den Dinsdag, Woensdag en Donderdag, 8-10 Juni 1423, toen de neringen ter verdediging hunner privilegies op de Markt te wapen liepen, hiertoe vooral opgestookt door den lakenwever Jehan de Bléharies (zie hierover de uittreksels uit het *Reg. des Consaux* en uit de *Stadsrekeningen*, bij H. Vandenbroeck, *op. cit.*, blz. 42-44, en ook de aangehaalde kronijk *Troubles à Tournai*, blz. 303-304, waar nochtans de chronologische gegevens veelal onjuist zijn). Het onmiddellijk volgende is een terugblik op de aanhouding van den ketter Gilles Mersault (op Zondag, 14 Maart 1423), die als toelichting moet dienen voor het verhaal van een nieuw opstootje, waarvan Jacquemart de Bléharies, de zoon van eenen lakensnijder, de leider was, en dat voor doel had Gilles Mersault uit de gevangenis te bevrijden.

de nuit (1), aucuns rolle de papier et de livres, où il mestoit pluseurs articles contre le foy chrestienne, et se disoit qu'il les prouveroit par aucuns capitles de le Bible, mais que on le volsist oyr parler; le quel capitle le voloit entendre et donner à entendre aultrement que les docteurs de sainte église ne les entendoient, et voloit en iceux escripts pluseurs raisons; pour lesquelles choses il requéroit audit commun que il le volsissent oyr parler, et il leur remonstreroit plus-clèrement. Lesquelles choses, venues à la cognoissance de messieurs de l'église et de le ville, firent que, en icelle meisme nuit (2), icelluy Gillet fut pris; et le trouva sire Caron d'Estrayelles, prévost, en une povre maison, où il s'estoit muchiez, et l'amena en l'hostel monsseigneur l'évesque prisonnier.

Item, le lendemain au matin (3), ung appellet Blaries (4), fils d'un tailleur de draps de Tournay, vint à messieurs de capitle de Nostre-Dame et aux vicaires de monsseigneur l'évesque, et leur dist comment ledit Blaries (5), parmentier, et les aultres doyens parmentiers voloient avoir icelluy Gillet, parmentier, mis hors de prison et au délivré; lesquels dicts seigneurs, doubtans le fureur du peuple ainsy nouvellement esmeult à cause de leurs dictes bannières, mirent hors de prison et au délivré ledit Gillet. Et ce venu à la cognoissance dudit Blaries, parmentier, et des aultres doyens parmentiers, vinrent tantost par deviers les seigneurs et leur dirent que ce n'estoit point de leur fait ne de leur adveu, mais voloient que on en feist justice, telle comme il apertenoit.

Lequel Gillet avecq ledit Blaries fut par ledit prévost, un peu devant le disner, repris et mis comme devant en le prison monsseigneur l'évesque; et puis après, ledit Blaries fut bannis de Tournay et ledit Gillet eschaffaudéz et ars, comme incrédules (6).

(1) Dit gebeurde in den nacht van den Woensdag vóór Zondag 14 Maart, dat is op 10 Maart. (Zie *Compte d'entremises* in *Corpus* II, blz. 307, en het uittreksel uit de *Stadsrekeningen* aldaar, blz. 248, waar echter door eene drukfout « *avtij*» jour du mois de Mars » te lezen staat. H. Vandebroeck, t. a. p., blz. 21, van wien de tekst overgenomen is, heeft « le dimence xiiij» jour du mois de Mars », dat dan ook de juiste datum is.

(2) De aangehaalde rekeningen zeggen integendeel, dat Gilles Mersault slechts den volgenden Zondag (14 Maart) verklikt werd.

(3) Bedoeld is de morgen, die op het opstootje van Donderdag, 10 Juni 1423, volgde.

(4) Jacquemart de Bléharies.

(5) Jehan de Bléharies, dezelfde die op 8-10 Juni 1423 te Doornik bovengemeld oproer verwekte, deswege gebannen werd, in 1425 genade verkreeg, en op 28 September 1428 werd onthoofd. (Zie over dezen Bléharies de *Reg. des Consaux* en de aangehaalde kronijk *Troubles à Tournai*, *passim*, alsmede de *Chronique des Pays-Bas*, etc., bij de Smet, *Corpus chronicorum Flandriae*, deel III, t. a. p., en G. de Nédonchel, *Des anciennes lois criminelles en usage dans la ville de Tournai*, in de *Mémoires de la Société historique et littéraire de Tournai*, deel IX (1867), blz. 293.)

(6) De verbranding van Gilles Mersault gebeurde op 22 Juli 1423. (*Corpus* I, blz. 304.)

Gelijktijdige kronijk, uitgegeven door A. de la Grange, *Troubles à Tournai (1422-1430)*, in de *Mémoires de la Société historique et littéraire de Tournai*, deel XVII (1882), blz. 304-305, naar het zeventiendeuwsch afschrift van het verloren origineel, en gedeeltelijk opgenomen in het HS. 19684 der Kon. Bibliotheek te Brussel (op het einde der 15de eeuw geschreven), afgedrukt bij de Smet, onder den titel *Chronique des Pays-Bas, de France, d'Angleterre et de Tournai*, in zijn *Corpus chronicorum Flandriae*, deel III, blz. 373-405. — Jean Cousin, in zijne *Histoire de Tournai*, heeft insgelijks het vroegere handschrift benuttigd (zie *Corpus II*, n° 191, blz. 304-305, en de *Verbeteringen en aanvullingen* op dat stuk in *Corpus III*).

51 (266^{10 a}).

1423, *Trier*. Uittreksel uit de bisschoppelijke statuten van Otto van Ziegenheim tegen de navolgers van Wicleff, Hus en Hieronymus van Praag en hunne begunstigers. — Geestelijke noch leek mag hunne ketterijen aannemen noch de belijders ervan of hunne begunstigers bijstand verleen. Al wie daartoe macht bezit, moet hen aanhouden en aan de hogere geestelijkheid overleveren, opdat deze hen zoude onderzoeken. De lagere ambtenaars moeten die kettters onmiddellijk, óf zelf óf door tusschenkomst van de wereldlijke rechters, bij de hogere geestelijken aanklagen.

CAP. I. De fide catholica.

Sanctam orthodoxam atque apostolicam ecclesiam, sanguine victimae Paschalis dedicatam, unicum aeterni sponsam Regis, ipso sponso in canticis proclamante : « Una est columba mea, etc., » extra quam non est salus, per unicum arcam Noe tempore generalis diluvii, extra quam cuncta animantia super terram deleta sunt, designata, pro qua Dominus per Prophetam oravit, dicens : « Erue a framea, Deus, animam meam et de manu canis unicum meam, » ubi primum pro se, tanquam pro capite, deinde pro unica ejus sponsa oravit, hanc credimus et simpliciter profitemur; in qua, secundum cultum christianae religionis a Spiritu Sancto per sanctos apostolos, ecclesiae primates, primitus introductum martyrumque constantia roboratum, confessorum et virginum exemplis decoratum, per sanctos ecclesiae doctores plantatum atque per Romanos pontifices, Christi vicarios, Petri successores, suis monitis et praeceptis traditum et expressum, vivere tenemur. Hunc siquidem catholicae fidei ritum et vere fidelium cultum quidam pseudo-prophetæ suis falsis dogmatibus et reprobatis doctrinis nitebantur pervertere his modernis temporibus, inter quos primo Wicleff, demum Husz et Hieronymus haeresiarchoe, ecclesiam Dei turbarunt, qui, licet cum suis erroribus et falsis doctrinis, cum eis adhaerentibus, per ecclesiam sunt damnati ac in sacrosancta generali Constantiensi synodo per sententiam reprobati, plures tamen ipsorum errores

sequentes reliquerunt, qui, ut experientia didicimus, suis lupinis morsibus et caninis latratibus, per se et certos ipsorum nuntios per mundum vagantes, suo letifero potu vix numerabilium errorum, via quadam anthichristiana Dei ecclesiam nituntur ad exterminium ducere et veros Christi fideles a via veritatis declinare et diabolico instinctu in fauces rugientis producere: volentes itaque super grege dominico nobis commisso pervigili cura, ut tenemur, vigilare, autoritate hujus sacri concilii provincialis statuimus et in virtute sanctae obedientiae ac sub poena excommunicationis latae sententiae, quam pro nunc prout ex tunc, firmiter in his scriptis, salvis aliis poenis in jure expressis, mandamus, ne aliquis clericus vel laicus scienter perversam dictorum Wicleff, Huz et Hieronymii, aut eorum sequentium, qui vulgo *Hussitae* vocantur, vel quorumcumque etiam aliorum ab ecclesia damnatorum doctrinam acceptet, neque tales, aut eorum defensores, aut receptatores, aut nuncios scienter ad sua hospitia recipiant, auxilium, favorem vel defensionem administrent quomodolibet vel assistant. Praecipimus insuper omnibus et singulis dominis, temporalem jurisdictionem habentibus, ut quam statim tales in suis territoriis adesse noverint, ipsos captivent et praelatis suis superioribus, ad quos spectat talium examen, ad examinandum eosdem praesentent et quilibet eorum praesentet, sub praedictis poenis; inferioribus vero, jurisdictionem non regentibus, sub praedictis poenis injungimus, ut praefatos sic errores seminantes sine dilatione praelatis superioribus denuntient, si eorum accessum commode habere poterint; sin autem, iudicibus temporalibus manifestare procurent, qui sub poenis praedictis tales denuntiatos captivent et, ut praefertur, praelato superiori ad examinandum eosdem absque mora studeant perscrutari. Hortamur insuper et omnibus vere fidelibus et devotis utriusque sexus, et praesertim religiosis, injungimus, ut puro corde et humili spiritu Deum omnipotentem exorent, ut, sua inoblita bonitate, mentes fidelium errorum armis suae inexpugnabilis potentiae protegat et defendat.

Hartzheim, *Concilia Germaniae*, deel V, blz. 223-224 (*Concilium Treverense provinciale, anno MCCCCXXIII*).

52 (266¹³).

(1426, April 4,) *Dowaai*. Aanteekening over Jacquemart le Phlon, die, wegens lastering van Maria aangehouden, vóór baljuw en schepenen terecht stond en aan den deken der christenheid werd uitgeleverd.

Jacquemart le Phlon, sergent de la gouvernance de Douay et d'Orchies, avoit esté mis prisonnier au chastel à Douay par l'ordonnance du lieutenant de monseigneur le gouverneur, pour avoir parlé villainement de la vierge Marie.

Se fut rendu par ledit lieutenant, après pluissieurs débatz, à la congnoissance desdits eschevins. Se fut callengé par le bailly en halle, présent eschevins, puis par eulx rendu au doien de chrestienté.

Stadsarchief te Dowaai, Reg. EE, fol. 93bis (uittreksels in 1551 genomen uit een Reg. ter halle berustende en beginnende den 8 Sept. 1425).

53 (267bis).

1427, Januari 21, 23, 25 en 26, Doornik. Uittreksel uit de besluiten van den magistraat over zijne onderhandelingen met den inquisiteur en met het volk der stad aangaande den verdachten ketter Jacquemart de Bléharies.

Mardj, xxvj jour de jenvier mil cccc xxvj.

De Jacquemart de Bléharies. — On dira que le mandement du roy son jnformacion seroit veu et la charge quilz [ont] en brief mise par escript et monstré au peuple pour mieux conduire le besongne, etc.; et tel est lassens des consaulz.

Du xxvij^e jour dud. mois.

De parler de ce que monseigneur linquisiteur a dit de Jaquemart de Bléharies touchant le foy. — Linquisiteur sera requis de baillier par escript les cas dont Bléharies est conuaincus et attains; et sur ce sera assemblé le peuple.

Samedj, xxve jour de jenvier.

De Jacquemart de Bléharies. — Le cédulle se mettra par bannière pour le conduit de le besongne.

Le dimance, xxvj^e jour dudit mois, fu pardevant nous, les iij consaulz, assemblés en halle, fait le rapport de lassens du commun de la ville, qui celui jour auoit esté assemblé par collèges sur le fait touchant Jackes de Bléharies et les requestes que sur ce en auoit faites linquisiteur de la foy chrestienne et des hérétiques, etc., adfin dauoir lassistance dudit commun.

Et sur ce [eu] aduis, sommes doppinion, que le rapport, fait par nous, doyens, de laduis et déliberacion dudit commun quant ad ce, sera leu ou exposé de bouche aud. inquisiteur, et que se selon le contenu dicelui jl se vult reuler (1) et ordonner, sil en requiert coppie, on ly baillera; et se jl en fait quelque difficulté, on ly requerra que, sans volloir touchier au fait de la foy en quelque manière, jl ly plaise à tenir le fait dudit de Bléharies en délay et estre au desoure de ly (2) par détencion de bonne et seure prison, tant que par nous y soit plus avant délibéré.

Stadsarchief te Doornik, *Reg. des Consaulz* (5 Juni 1425-14 Juni 1427), op de datums; gedeeltelijk ontleed bij H. Vandebroeck, *Extraits des anciens Registres aux délibérations des Consaulz de la ville de Tournai (1422-1430)*, in de *Mémoires de la Société historique et littéraire de Tournai*, deel VIII (1863), blz. 224-225.

54 (267ter).

1427, Januari 29 en 30, Doornik. Aankondiging namens den magistraat van de bepreeking van Jacquemart de Bléharies en maatregels te dier gelegenheid voorgeschreven. Volksvergadering van den

(1) *Se reuler*, zich schikken.

(2) *Estre au desoure de ly* (= *être au-dessus de lui*), macht over hem behouden.

volgenden dag. — Bléharies had vroeger (11 Juni 1423) den ketter Mersault uit zijne gevangenis verlost en valschelijk beweerd, het op bevel van enkele poorters gedaan te hebben. De inquisiteur heeft hem onderzocht en zal hem in 't openbaar bepreeken. Niemand mag twist of onrust veroorzaken. Den volgenden dag vergaderde het volk en keurde de handelwijze van inquisiteur en magistraat goed.

On vous fait assavoir que, pour cause de l'offence japiécha faite par Jaquemart de Bléharies, d'avoir allé quérir et extrait des prisons de révérend père en Dieu monseigneur l'évesque de Tournay Gillart Mersaut, qui lors y estoit prisonnier comme hérèze et malcréant en la foy, pour lequel cas ledit Mersaut a été exécuté à mort, et aussy pour l'injure et offence qu'il puet avoir commis envers pluseurs du peuple de la ville, d'avoir maintenu de avoir prins et extrait ledit Mersaut hors desdites prisons à leur requeste, en eulx de ce chargant et soy en excusant sur eulx contre vérité, pour de ce donner audit de Bléharies telle pugnicion que au cas en appartenra et réparer publiquement l'injure faite audit peuple, comme il appartient: il est ordonné par monseigneur l'inquisiteur de la foy et aultres de l'église, pour tant que ce puet touchier à nostre foy, que à demain la prédication qui appartient à faire en tel cas, se fera, présent ledit de Bléharies, en l'atre (1) et chemitère de l'église Nostre-Dame de Tournay, et là endroit, par mondit seigneur l'inquisiteur, sera donné pugnicion audit de Bléharies telle que au cas appartenra.

Et pour ce que puis nagaires, touchant ceste matère, a esté conclud et délibéré par le peuple et communauté de ladite ville pour ce assemblez par collèges de bannières, qu'ilz voellent à ce faire tenir la main, comme bons chrestiens et filz de sainte église doivent faire, et avec ledit inquisiteur assister et demourer en ce faisant, messeigneurs de la loy de ladite ville signifient et font savoir au peuple et bonnes gens d'icelle ville ce que dit est, afin que ceulx qui se volront véir et oïr, y puissent estre, se bon leur semble.

Et font deffence mesdis seigneurs de la loy qu'il ne soit aucune personne qui, en ce faisant, devant ne après, face ne die chose dont murmure, mal ne inconvénient quelconques se puist ensuir à ceste cause, mais assiste et demeure un chacun en ce faisant avec lesdis de la loy, ledit inquisiteur et autres de l'église, comme bons chrestiens et filz de sainte église doivent faire, ainsi qu'il a esté et est délibéré et conclud estre fait par ledit peuple, à peine celui ou ceulx qui feroyent le contraire, d'en estre incontinent pugny criminellement ou autrement, selon l'exigence du cas, à le discrétion et ordonnance de messeigneurs prévostz et jurez et par l'assens des bonnes gens des bannières, se mestier est.

Et le joedi xxxe jour dudit mois ensuiant, pour cause de ce que plusieurs du peuple n'estoient point contens de la punition que ledit inquisiteur avoit de ce donnée audit de Bléharies et voloient oïr ledit de Bléharies en ses excusations, que faire ne devoient de raison, en allant du tout contre la

(1) *L'atre*, de plaats vóór de kerk.

deffence et ordonnance dessus déclarée, environ le closque du vespre on fist ung cry aux bretesques et de quarfour en quarfour, que toute personne estant en bannière, armé et abastonné, veinst incontinent au marchié desoubz sa banière, pour pourvêir et remédier sur ceste matière, à l'onneur de Dieu, du roy nostre sire et de la dite ville. Et en obtempérant audit cry, les bonnes gens de la dite ville s'assemblèrent prestement audit marchié; et la chose à eux mise en termes, ilz disrent tous d'une mesme voix, qu'ils avoient agréablement tout ce que fait avoit esté par ledit inquisiteur et y voloient tenir la main comme bons chrestiens et filz de sainte église. Et de tant ung chacun s'enala et retourna en sa maison et ostel bellement et douchement, requérant les plusieurs que on feist pugnicion par justice, comme il appartra, de ceulx qui estoient coupables d'eux ainsi avoir fait assembler sans cause raisonnable.

Stadsarchief te Doornik, *Reg. des Consaux* (5 Juni 1425-14 Juni 1527), op de datums; afgedrukt bij H. Vandenbroeck, *Extraits des anciens Registres aux délibérations des Consaux de la ville de Tournai (1422-1430)*, in de *Mémoires de la Société historique et littéraire de Tournai*, deel VIII (1863), blz. 225-227.

55 (267⁴).

1427, *Februari 1, Doornik*. Uittreksel uit de besluiten van den magistraat over een onderzoek, ingesteld naar de schuldigen aan de onlusten tijdens de bepreeking van Jacquemart de Bléharies.

Du premier jour de février iiijc awvj.

Du cry qui se fist que toute personne assistast avecq l'inquisiteur sur certaine paine, à quoy plusieurs ont désobéy. — Commis : des eschevins, Jehan Au Toupet; des eswardeurs, Rasse Delarcq; des doyens, le doyen de celj contre qui on traittera, avecq le souverain doyen et soubsdoyen, pour sur ce faire jnformacion et tel pugnicion des délinquans quil appartenra et principalement de ceulx qui en ce faisant ont dit parolles mal sonnans et désobéissant à justice et qui cryèrent que on alast ou Becqueriel, en alant fournement contre lad. deffence; et se fera lad. jnformacion, présents messeigneurs les jurez en nombre dassens.

Stadsarchief te Doornik, *Reg. des Consaux* (5 Juni 1425-14 Juni 1427), op den datum.

56 (267⁵).

1427, *Februari 5, Doornik*. Beraadslaging van de vier leden van den magistraat over de maatregels, die te nemen zijn tegen de oproermakers, welke bij Bléharies' bepreeking wanorde hebben veroorzaakt. — De vier leden zijn het niet eens; twee ervan zijn van gevoelen, dat men het volk moet raadplegen.

Le merquedj, v^e jour de février mil cccc et xxvj.

Les iiij consaulx assemblés en halle pour le fait de ceulx qui le juedj précédent sestoient rebellés et désobbeï au cry et à justice et fait entre eux, par voye mauuaise de sédicion, congrégation et monopole, assemblées à le (?) en Biequeriel, pour esmouoir le peuple ad ce que on alast quérir par violence et oster des prisons monseigneur lévesque Jacquemart de Bléharies, qui y estoit comme fauteur et réceptateur de feu Gilles Mersaut et autrement délinqué, et dont des coupables jnformation [a (?)] encore esté faite. Et ycelle leue et oïe par les dictz consaulx et sur ce eu aduis, fu dit et oïe :

Premiers par les escheuins, quilz en requierquoyent les jurez pour en faire selon leurs consciences et voloient, ou fait de justice, assister avecq eux.

Item, les eswardeurs autel (1), et oultre, que, si auant que justice, on feist grâce à ceulx qui dignes en seroient en équité; et se pugnicion criminelle eschéoit à faire sur aucuns, et que on trouast quil euissent desservie mort et que les cas fussent criminelz, yceux eswardeurs en le plus grande partie furent doppinion que on en ordonnast pour lauis du peuple par banières.

Item, et les dis doyens ne sont point doppinion que pour lesdis meffaictz on en pugnist aucuns criminelment sans le conseil du peuple, entendu le péril qui y poroit estre, et aussi comment contre autres délinquens on a procédé par cy deuant; et encores se le peuple le voloit, si y prendroit-il doute; et pourtant nen sont point daccort et en vuellent auoir plus grant conseil.

Stadsarchief te Doornik, *Reg. des Consaux* (5 Juni 1425-14 Juni 1427), op den datum; ontleed bij H. Vandebroek, *Extraits des anciens Registres aux délibérations des Consaux de la ville de Tournai (1422-1430)*, in de *Mémoires de la Société historique et littéraire de Tournai*, deel VIII (1863), blz. 229.

57 (267e).

1427, *Februari 12, Doornik*. Dagvaarding door den magistraat van vijf burgers, die deel genomen hadden aan de wanordelikheden aangaande de zaak van Jacquemart de Bléharies. — Zij hadden den 30 Januari gepoogd hem gewapenderhand uit zijne gevangenis te verlossen en daarenboven geëischt, dat Bléharies zich tegen het vonnis van den inquisiteur verweren mocht.

Du merquedy, vij^e jour de février.

Que Piérart du Moliniei, Jehan Moyen, Colart de Foriest, Jehan Ogimont, siellier, et Jehan Castiel de Rumegnies viennent en personne en halle pardevant messeigneurs les prévostz et jurez à heure de plais à lundy

(1) De zin is, dat de *eswardeurs* dezelfde beslissing nemen.

prochain venant sur leur premier jour, au merquedi onsuivant sur leur second jour, au venredi après sur leur thierch jour et au lundi sans moyen ensuivant sur leur quart et derrenier jour d'abondant pour tous délais, pour respondre au procureur général de la dicte ville, à cause d'office, à tout ce qu'il leur volra et sora demander et contre eulx et chacun d'eulx requerre, proposer et conclure, à l'occasion des assemblées que le pénultième jour de janvier dernier passé eulx et chacun d'eulx avec autrez firent à main armée et par manière d'effroy, trouble et commocion, et sans le gré, licence et auctorité de justice, en contendant par rigueur désordonnée et en grant vitupre et desrision de justice, que Jaquemart de Bléharies, prisonnier en la court espirituèle de Tournay par la sentence du maistre inquisiteur sur le fait de la foy, fuist oije en ses deffenses et un mandement, que ledit de Bléharies avoit subrepticement impétré du roy nostre sire, leu (1), nonobstant la dicte sentence et l'ordonnance et deffence sur ce faite de par messeigneurs les quatre consaulx pour le conservacion et entretènement du bien, paix, honneur et tranquillité de la dicte ville; à déclarer tout ce plus adplain en temps et en lieu où, pour eulx ent sauver et deffendre inthimacion, que viengnent ou non, il sera procédé contre eulx et chacun d'eulx à tels bans et pugnicions que au cas appartendra, selon raison, justice et les droits, franchises et privilèges de la dicte ville.

Stadsarchief te Doornik, *Reg. des Consaux* (5 Juni 1425-14 Juni 1427), op den datum; ontleed bij H. Vandebroeck, *Extraits des anciens Registres aux délibérations des Consaux de la ville de Tournai (1422-1430)*, in de *Mémoires de la Société historique et littéraire de Tournai*, deel VIII (1863), blz. 230.

58 (267').

1427, *Februari, Doornik*. Uittreksel uit eene gelijktijdige kronijk over de onlusten, die de bepreeking van (Jacquemart de) Bléharies vergezelden. — Hij werd tot tien jaren gevangenschap veroordeeld, maar later (21 Dec. 1429) verbrand.

Item, en fevrier l'an 1426 (2), le commun de Tournay s'esmeult à le cause d'un incrédule quy estoit nommés Blaries, dont dessus ay parlet (3), quy fist mettre ung incrédule hors de le prison, et le quel Blaries fut adont banys. Et estoit venus à Tournay, et fu prins et mis ès prison de monsieur l'évesque, et le devoit on escauffaude; mais aucuns du commun s'esmeurent, et ledit commun cria alarme et aux banières, et tant que ledit ne fut point

(1) Zie hierboven n° 53, blz. 67.

(2) Eigenlijk op 30 Januari 1427 (zie het voorgaande stuk).

(3) Hierboven ons n° 50, blz. 63-65.

escauffaudez; et en y eult plusieurs bany de ceux par qui ce fu; et fu ledit Blaries condemnez à estre en le chartre dix ans; lequel Blaries, une espasse de temps après, fu prins et escauffaudez et ars avecq aultres incroyables (1).

Gelijktijdige kronijk, uitgegeven door A. de la Grange, *Troubles à Tournai (1422-1430)*, in de *Mémoires de la Société historique et littéraire de Tournai*, deel XVII (1882), blz. 323-324.

59 (267^a).

1427, Mei 16, Doornik. Uittreksel uit de besluiten van den magistraat aangaande den verdachten ketter Jaquemart Toriel. — Hij ligt te Kamerijk gevangen en werd er door den inquisiteur op last van den bisschop van Kamerijk onderzocht. Men overhandigt de processtukken aan den inquisiteur en keurt zijne handelwijze goed, hem biddende Toriel met zachtheid te behandelen en hem in vrijheid te stellen, indien hij onschuldig blijkt te zijn.

Le venredi, xvj^e jour de may mil cccc xxvj, furent les consaulx assemblés pour le fait de le prinse de Jaquemart Toriel, prisonnier à Cambray, dont l'inquisiteur du fait de la foy envoyé de monseigneur l'évesque de Cambray a fait information, sur che qu'on le dist estre hérétique et pour avoir esté contre la foy; laquelle information, qui estoit close et scellée soubz le scel de sire Jehan du Bos, prévost, et autres, il requis à ravoir pour monstrier et faire savoir audit monseigneur l'évesque ce que il avoit chi fait.

Lesquelles choses et autres, qui avoient sur che esté dites à l'ostel monseigneur l'évesque de Tournay en le présence de l'official de Tournay maistre Liévin de Blequere et autres gens de monseigneur l'évesque et aussy les quiefz de loy et officiers de le ville, maistre Jehan de Maude qui, avecq maistre Jehan Plantehaye, avoient ad ce esté présens, dist et remonstra auxdis consaulx; lesquelz sur ce eu advis, fu accordé que ledit inquisiteur ait sadite information et que, s'il en vuelt faire, il le face et li (?), et que en ce il ayt confort et ayde, en lui priant que ledit Toriel il vueille traitier doucement, et s'il n'est coupable, qu'on le délivre.

Stadsarchief te Doornik. *Reg. des Consaux* (5 Juni 1425-14 Juni 1427), op den datum; afgedrukt bij H. Vandenbroeck, *Extraits des anciens Registres aux délibérations des Consaux de la ville de Tournai (1422-1430)*, in de *Mémoires de la Société historique et littéraire de Tournai*, deel VIII (1863), blz. 234-235.

(1) Dit is niet volkomen juist. Jacquemart de Bléharies werd op 21 December 1429 terechtgesteld, maar niemand met hem. Doch eenige weken later, op 16 Februari 1430, werden verscheiden kettters te Doornik bepreekt en twee hunner verbrand. (*Corpus* I, n° 275, blz. 312, en II, n° 196 en 197, blz. 309 en 310.)

60 (269bis).

1428, April 17, Utrecht. De Raad gebiedt, dat ieder, die niet ter kerk gaat, wekelijks eene boete van eenen Beierschen gulden zal betalen, de helft ten bate der kerk, de andere helft ten bate der stad. — De kerkmeesters der vier parochiekerken zullen de namen der schuldigen opgeven. Is er twijfel, zoo moet de verdachte zijne aanwezigheid in de kerk door twee getuigen bewijzen en zelf zweren het H. Sacrament aanschouwd en aanbeden te hebben.

Vanden kerckganck.

Anno XXVIII, 's Saterdaghes na Quasi modo, byden raden, oude ende nywe.

Die rade van onser stat, oude ende nywe, syn eendrachtelic overdragen, waert yemant, man of wyf, die tot sinen jare ghecomen ware, oude of jonc, also tot xx jaren toe, die van deser tyt voert niet te kercken en ghinghen ende misse ende godsdienst niet en hoirden, als alle goede kersten lude schuldich syn te doen ende die Doemkerc doet ende te doen ghebiet, ende men dat ter waerheit vonde, die sel verbueren, die men hem ofhalen sel ende wtpanden, elcke weke enen Beyerschen gulden, als hy niet te kerken gheweest en hadde, ende des en sel men nyemant verdragen.

Ende dit heeft die Raet bevolen te vernemen ende wt te rechten, ende daer nyemant inne te verschonen, den kercmeysteren van onse vier prochiekercken bi haren eden, die si daerop doen sellen, elken in sinen kerspel die broken op te boeren, die daerop verschinen sellen; ende hier sel elke prochiekerke tot hore tymeringhe of hebben, van dat in horen kerspel verschinen sel, die eene helfte, ende die andere helfte die Raet vander stat; ende segghen daer openbaerlic, wye die ghene syn, die hier brueckich inne gheworden syn.

Ende elker kerspelkerken kercmeyster sellen nemen enen stat knaep of knecht, die dese brueckighe die koeren afhalen sellen; ende viel dien daer weer inne, soe sellen die busmeysteren vanden Rade of vanden oudermans dit bi horen ede, tot vermaninghe der kercmeysters, terstont wtpanden; ende daer sellen die busmeysters of hebben hoer recht, also van elker pandinghe een pont, ende daer sellen die busmeysters der stat knapen of knechten, die dese pandinghe mede doen sellen, voert of lonen.

Ende yemant, daer den kercmeysteren in sinen kerspel an twivelde, dat hi niet te kerken gheweest en hadde, of seyde, dat hi te kerken gheweest hadde van diere weken, die sel dat den kercmeyster bewisen mit twee goeden tughen, die dat ghesien hebben, dat hi of si in diere weken misse ghehoert hadden al wt, als voerscreven is; (ende daer toe sellen si selver ten heilighen sweren, dat si dat weerde heilighe Sacrament mit weerdicheiden ende ghehelen ghelove ghesien ende aenghebeet hebben, of men sal se panden als voerszeit is).

Het Utrechtsche Buurspraech-boeck, uitgegeven door J. J. Dott van Flensburg in zijn *Archief voor kerkelijke en wereldsche geschiedenissen, inzonderheid van Utrecht*, deel V, blz. 87-88.

— Het vorig jaar (1427) waren reeds veroordeelingen wegens het niet ter kerk gaan uitgesproken. Zie *Dodt, Archief*, deel V, blz. 87, en *Corpus I*, n° 269, blz. 306. — De volgende vermelding uit de *Besluiten des Raads* van Utrecht van hetzelfde jaar 1427 schijnt eveneens op overtredingen van gelijken aard te doelen :

1427. *Vanden kercganc ende van Wyck.*

Dese hebben ter antwoord gheweest :

Joncfr. Jannen vander Velde, beghyn.

Joncfr. Agniete vander Ameyde, beghyn.

Joncfr. Wendelmoet van Abcouwe, beghyn.

Joncfr. Ayt Sweders, de beghyn.

Alyt Wten Leen.

Agniete de beghyn vander Meer.

Jan Raven, linnewever. Margriet, syn wyf.

Claes Jans Gherytsz., by x oude sc. Des Woensd. na S. Berth.

Henric Pelgrims meecht sel men ter antwoord setten, ruerende vanden kercganc. (*Dodt, Archief*, deel V, blz. 194.)

61 (271ter).

1429, November 26-December 2, *Rijsel*. Uittreksels uit de stadsrekeningen over onkosten gedaan gedurende het geding en de bestraffing van verscheiden ketters, waarvan er vijf werden verbrand (*Watier le Noleur, Jehan Desgoutières* en consoorten : zie het volgend stuk). — Het zijn: onkosten van zittingen, wijngeschenk aan den inquisiteur, betaling van schutters, die de stad bewaakten, terwijl de terechtstelling plaats had, kosten der terechtstelling.

Item, à lui [Lotard Fremault, maistre d'eschevins], qu'il a païé pour samblables despens de bouche, fais le xxvie jour dudit mois de novembre avoec et en la compaignie de maistre Jaques des Muchos, maistre Baudes Galle et autres, pour ce que ledit jour ilz furent devers eschevins en halle à leur requeste, baillièrent leurs conseil et advis touchant le fait de pluseurs personnes sousschonnez estre entequés du péchiet d'érésie, pour ce LXII s. (*Desp.*)

A monseigneur l'inquisiteur de la foy, XII los de vin, par ledit Jehan le Nepveu dudit command d'eschevins présentés le xxviiie jour dudit mois de novembre, pour honneur de ce que ledit jour il avoit esté devers eschevins en halle pour le fait d'aucuns hérèses; les vi los vin de Riin prins audit Jehan Thibaut au pris de viii s. le lot et ix d. pour portage, et les autres vi los vin franchois prins à Jehan Commère au pris de vii s. le lot et ix d. pour portage, montent ces parties III l. XI s. vi d. (*Prés.*)

A Jaques d'Yppre, pour lui, Robert de le Vacquerie, Jehan de Raisse, Jehan Delehalle, Jehan Courtois et Louys de Lannoyt, eschevins de le dicte ville, que ottroyé leur a esté pour despens par eulx fais durant le temps qu'ilz ont tenu informacion secrète sur le vie, estat et gouvernement de pluseurs personnes de mauvaise vie et deshonneste conversacion, XLVIII s. (*Desp.*) (1).

A Jehan Courtois, tavernier, qu'il a païé pour despens de bouche, fais par eschevins, pluseurs du conseil et serviteurs de le dicte ville avoec et en la compagnie du prévost de Lille, le lieutenant du bailli de Lille, pluseurs officiers de nostre très redoubté seigneur et autres notables bourgeois de le ville de Lille, par trois jours continueulx, est assavoir le darrain jour de novembre et les premier et 1re jour de décembre IIIme et XXIX, que lors eulx furent et se tinrent ensemble pour cause de pluseurs hérèses qui lors furent escafaudés et préchiés en ceste dicte ville et dont en furent les cinq ars, avoec pour ordonner et visiter les gués qui pour la sceurté d'icelle ville furent lors fais, par quittance monstrée comme dessus, XXVII l. IX s. (*Desp.*)

A Jehan Courtois, tavernier, pour ung quartron de laigne de rondel (2), à lui prins le darrain jour dudit mois de novembre, arse et alever (3) en le halle des drappiers par ceulx qui faisoient lors le guet pour le sceurté de le dicte ville touchant le fait des hérèses. (*Desp.*)

A Jehan Delehalle le filz, tavernier, qu'il a païé que donné a esté en courtoisie à XII arballétriers qui le premier jour dudit mois de décembre fisent le guet à trois des portes de le dicte ville, durant le temps que la justice fu faicte des hérèses dessusdis, si comme à chacun v s., sont LX s. (*Desp.*)

A Miquiel Havrelant, messagier de Lille, que donné lui a esté en courtoisie pour avoir fait le guet par deux nuys et veillié avoec le loy d'icelle pour le sceurté de la dicte ville touchant le fait desdits hérèses, VIII s. (*Desp.*)

A Thomas le Nepveut, pour lui, Jehan le Nepveut, Jehan Lechierf et Pierre Lebouck, que donné leur a esté pour pluseurs peines et travaux par eulx euz extraordinairement à cause de leur office, durant le temps que l'en a esté occuppés pour cause de pluseurs hérèses qui furent préchiés en ceste dicte ville, pour ce XXIII s. (*Desp.*)

A Jehan Courtois, qu'il a païé que donné a esté en courtoisie du command d'eschevins aux arballétriers et archiers de ceste dicte ville, affin d'estre en récréacion ensemble, pour ce que le premier jour dudit mois de décembre ilz avoient esté en armes et habillés de trait sur le marchiet de le dicte ville pour le sceurté d'icelle, durant le temps que le précement et exécucion de pluseurs hérèses fu fait, pour ce, par quittance monstrée à l'audicion de ce compte, III l. XVI s. (*Desp.*)

Stadsarchief te Rijsel, *Stadsrekening 1430*, kapitpels: *Despense commune (Desp.)* en *Présens de vins (Prés.)*. — Er zijn twee exemplaren dier rekening: een in-folio en een in-4°; het tweede is het volledigste en beste.

(1) Men vindt nog andere gelijksortige stukken in de stadsrekeningen; maar men spreekt er nergens van kettens of verbeurdverklaring van goederen.

(2) *Laignez de rondel*, ongekloofd brandhout.

(3) *Alever*, naar boven brengen.

62 (278bis).

1429, *December 7-1430, Maart 31, Rijsel.* Uittreksels uit de stadsrekeningen over de onkosten gedaan wegens een geding, ingespannen om te beletten, dat de goederen van vijf verbrande ketters — waaronder Watier le Noleur en Jehan Desgoutières — zouden verbeurdverklaard worden. — Onkosten voor reizen van boden om vergaderingen van ambtenaren bijeen te roepen, naar andere steden om naar het gebruik aldaar te vernemen, naar Brugge bij den hertog, naar Doornik bij den bisschop en den inquisiteur; onkosten voor vergaderingen van ambtenaren en rechtsgeleerden, voor het opmaken van stukken, enz.

Aux quatre baillis des haulx justiciers de la chastellenie de Lille, monseigneur de Croix et autres nobles de ladicté chastellenie, xvi los de vin, par Jehan le Nepveu du command d'eschevins présentés le xxiie jour de décembre, pour honneur de ce que ledit jour furent en halle et baillièrent leur oppinion et conseil avoec eschevins, adfin que au joesdi ensuivant plusieurs autres notables de ladicté chastellenie fuissent mandés venir en halle pour avoec eulx avoir délibéracion, commend et par quel manière l'en avoit à soustenir et deffendre certaine cause d'appel, enterjettée par le procureur de ceste ville de Lille de la sentence nagaires rendue par monseigneur de Tournai et le inquisiteur de la foy contre Watier le Noleur et autres hérèses, en tant que la dicte sentence portoit ou contenoit confiscacion des biens et héritages en ceste ville et chastellenie de Lille; les viii los vin de Beaune prins à Pierre Lawulle au pris de ix s. le lot et xii d. pour portage, et les autres viii los vin franchois prins à Jaquemme le Wauquier au pris de vii s. le lot et xii d. pour portage, montent ces deux parties vi l. x s. (*Prés.*)

Item, à lui [Alard le Preudhomme], qu'il a païé pour despens de bouche, fais par eschevins, conseilliers et serviteurs de le dicte ville, le xxiie jour dudit mois de janvier (1), que lors eulx furent occupez outre heure en le halle de le dicte ville avoec et en le compaignie des iii haulx justiciers et plusieurs nobles de le chastellenie de Lille touchant le fait de confiscacion pour le condempnacion d'aucuns hérèses, LXXIII s. (*Desp.*)

A Miquiel Havrelant, messagier, envoyé à Bruges porter lettres closes par devers monseigneur de Roubais et monseigneur de Commines, adfin de eulx advertir de la confiscacion qui de nouvel l'en voloit mettre sus en la ville et chastellenie de Lille pour le condempnacion d'aucuns hérèses, et qu'ilz visissent avoec la dicte ville tenir la main au contraire; à quoy il vaqua par vi jours, finis le xve jour de décembre m^{re} et xxix; pour ses gages de ce xxiiii s. pour jour, sont, par quittance monstree à l'audicion de ce compte, vii l. iii s. (*M.*)

(1) Dit zal wel *décembre* moeten zijn.

A Jaquemme le Wauquier, tavernier, que du command d'eschevins il a délivré à Pierre Cauvet, clerc de la ville de Lille, envoyé à Douay et d'illecq à Amiens, chargé de audit lieu de Douay soy traité pardevers le loy d'icelle ville, adfin d'avoir par fourme de vidimus le coppie d'aucuns arrêts ou sentences de la court de parlement qu'ilz ont soubz eulx, touchans le non confiscacion audit Douay; et audit lieu d'Amiens chargé de illecq soy faire conseillier sur unes mémoires à lui bailliés touchans la sentence nagaires prononchié par révérend père en Dieu monseigneur de Tournay et l'inquisiteur de la foy contre Watier le Noleur, Jehan Desgoutières et autres hérèses, et meismement au regard de ce que par le dicte sentence lesdits monseigneur de Tournay et inquisiteur ont les biens meubles et immeubles desdits condempnez jugiés estre confiscier, qui est ou despointement de la franchise et liberté de la dicte ville et chastellenie de Lille; ouquel voyage ledit Pierre vaqua par ix jours, finis le xve jour de ce présent mois de décembre mil m^{me} et xxix; pour ses gages de ce xxviii s. pour jour, sont, par quittance servant, de lxvi s. en *Procès*, et pour ceste partie de xii l. xii s. (V.)

Audit Miquiel Havrelant, envoyé porter lettres closes aux quatre haulz justiciers et aux nobles de le chastellenie de Lille, adfin qu'ilz fuissent en le halle d'icelle ville à certain jour pour avoir advis avec eulx sur le fait de la confiscacion que l'en voloit mettre sus pour cause de la condempnacion d'aucuns hérèses; à quoy il vaqua par deux jours, finis le xxviiie jour dudit mois de décembre; pour ses gages de ce xxiiii s. pour jour, sont xlvi s. (M.)

Aux dessusdis baillis, le seigneur de Croix et autres nobles, xvi los de vin, par Pierre Lebouk du command d'eschevins présentés le xxixe jour dudit mois de décembre, pour honneur de ce que ledit jour furent en très grand nombre en le dicte halle et de rechief conclurent avec eschevins de soustenir et defendre ladicte cause d'appel et meismement ad ce que en ladicte ville et chastellenie confiscacion ne se puisse ou doye estendre; les viii los vin de Beaune prins à Pierre Desemerepont au pris de ix s. le lot et xii d. pour portage et les autres viii los vin de Riin prins à Jehan Courtois au pris de viii s. le lot et xii d. pour portage, montent ces parties vi l. xviii s. (*Prés.*)

Item, encore audit Alard, qu'il a païé pour samblables despens de bouche, fais par lesdits eschevins, conseilliers et serviteurs de le dicte ville, le xxxe jour dudit mois de décembre, pour samblable occupacion par eulx en outre heure avec les haulz justiciers et nobles dessusdis et pour ladicte cause de confiscacion, xlix s. (*Desp.*)

Audit Lotard Fremault le père, maistre d'eschevins, pour lui, maistre Baudes Orghet, conseillier, Bauduin Meurin, procureur, et Miquiel Havrelant, messagier de la ville de Lille, envoyés à Bruges par devers notre très redoubté seigneur monseigneur le duc et son Grand Conseil, pour obvier au fait de la confiscacion que l'en vouloit contendre, prendre et avoir sur les biens et héritages demourés de Watier le Noleur et autres exécutés comme hérèses, où lors furent aussi monseigneur d'Enghien pour monseigneur de Brabant, madame le sénéscalle de Haynau et autres députés pour les quatre haulz justiciers de la chastellenie de Lille; et avoient venu pour Gand, où estoit monseigneur le duc, qui d'illecques vint à Bruges, où estoit

son chancelier et son Grand Conseil, et aussi pour avoir provision de justice sur la maison nagaires abatee emprés la porte de Derignau (1) et pour pluseurs autres causes regardans la franchise du bourgage de la dicte ville; dont pour ent appointier messieurs de Tournay et de Santes furent commis et vaquèrent en ce faisant par xii jours, finis le xiiie jour de janvier l'an mil iiie et xxix, ledit mayeur, qui y fu à trois chevaux, à lvi s. pour jour, ledit maistre Baudes et Bauduin Meurin chacun à xlviij s. pour jour, et ledit messagier à xxiiii s. pour jour, sont, par quittance servant, de iii l. ou capitle de *Procès* cy après en despense, et pour ceste partie de cxi l. xii s. (V.)

A Bauduin Meurin, envoyé du command d'eschevins à Bruges pardevers monseigneur de Bourgogne et son Conseil pour le fait de la confiscacion que l'en vouloit prendre sur les biens et hiretages de pluseurs hérèses et autres choses regardans ceste dicte ville, en quoy faisant, besoignant et retournant, il vaqua par v jours, finis le xviiie jour de mars iiie et xxxix; pour ses gages de ce xlviij s. pour jour, sont, par quittance, xii l. (V.)

A Jehan Courtois, qu'il a païé à Bauduin Meurin, envoyé à Amiens pour avoir consultacion sur le fait de la cession que requéroient Chrétien Després et Collard Denys contre le franchise de le dicte ville et pour autres affaires regardans icelle ville, à quoy il vaqua par v jours, finis le xxiiie jour de mars mil iiie et xxxix, pour ses gages de ce xlviij s. pour jour, sont, par quittance monstrée à l'audicion de ce compte, xii l. (V.)

A Jehan Courtois, tavernier, qu'il a païé à Bauduin Meurin, envoyé à Arras par devers notre très redoubté seigneur et prince pour avoir provision sur le fait de la confiscacion que l'on contendoit avoir sur les biens et héritages demourez de Watier le Noleur et autres hérèses exécutés, où lors les lettres sur ce furent scellées et expédiées, et vaqua en ce faisant par iii jours, finis le darrein jour de mars mil iiie et xxxix; pour ses gages de ce xlviij s. pour jour, sont, par quittance, ix l. xii s. (V.)

A Jehan de le Halle, qu'il a païé à maistres Baudes Galle, Jaques des Muchos, légistes, et Lyon Danquoisnes pour avoir conseillé la ville sur le fait de confiscacion, que on contendoit avoir pour cas de hérésie, xlviij s. (*Proc.*)

A Bauduin Meurin, qu'il a païé à maistre Baude Galle pour avoir eu son avis et consultacion avoec les haulx justiciers et nobles de le chastellenie touchant le confiscacion des biens et héritages de pluseurs hérèses, adfin de ad ce obvi[e]r, une maille d'or de xxviii s. (*Proc.*)

A Jacquemme le Wauquier, qu'il a païé et que par Pierre Cauvet a esté délivré à Loys le Cordier, tabellion apostolique au lieu d'Amiens, pour son sallaire d'avoir mis en fourme, grossé et signé deux lettres instrumentées, [en] causes de certaine appellation, lors interjettée par ledit Pierre Cauvet ou nom et comme procureur de la ville de Lille, tant en sa présence comme en la

(1) Te Rijssel bestaat nog de *Place des Reignaux*, omtrent de plaats waar deze poort stond.

présence des conseillers, de la sentence rendue par monseigneur de Tournay et inquisiteur, parmi le vin donné aux clers qui grossèrent lesdits instrumens, LXVI s. (*Proc.*)

A lui [Bauduin Meurin], pour avoir ordonné, minuté et fait doubler unes mémoires regardans les libertés et franchises de la ville de Lille et du pais sur le fait de le confiscacion pour cinq hérèzes exécutés, sur quoy on prist consultacion tant à Amiens comme ailleurs, LX s. (*Proc.*)

A lui [Mahieu Willand], qu'il a païé du command desdits eschevins à maistre Pierre Brouwart, tabellion apostolique, pour son salaire d'avoir ordonné, minuté et grossé et signé certains instrumens, procuracions et autres lettres touchans le insignuacion faicte auxdis monseigneur de Tournay et inquisiteur de la foy à l'instance de l'appellation enterjetée par le procureur de la ville de Lille de certaine sentence rendue par lesdits monseigneur de Tournay et inquisiteur contre lesdits hérèzes, en tant et si avant qu'elle touchoit confiscacion des biens et héritages estans en ceste ville et chastellenie de Lille, par quittance monstrée à l'audicion de ce compte, XII l. (*Proc.*)

A lui [Jaquemme le Wauquier], qu'il a païé et que par ledit Pierre [Cauvet] a esté délivré à maistre Estève de Blangy, official, Tristrand Deffontaines, Pierre Jonglet et Jaques le Cordier, conseillers audit lieu d'Amiens, pour leur salaire d'avoir veu et visité lesdits mémoires et de sur ce avoir baillié leur consultacion par escript, en quoy faisant et pour estudier la matère qui estoit juriste et bien pesande, ilz furent occupez par deux jours, à chacun desdits IIII conseillers deux escus d'or de XLVIII s. pièce, sont, par quittance monstrée sur le partie précédente, XIX l. III s. (*V.*)

A lui [Lotard Fremault le père], qu'il a païé pour unes lettres closes envoyés sur le despointement de le dicte ville de par notredit seigneur au gouverneur de Lille ou son lieutenant, adfin qu'il surscist certaine poursuite encommenchié pardevant lui touchant la franchise dudit bourgaige, pour ce que messieurs de Tournay et de Santes estoient commis d'en appointier, XII s. (*V.*)

A Gillet Monnier, envoyé le xxe jour de décembre darrain passé porter lettres closes pardevers madame de Wavrin, adfin que à certain jour ensuivant elle envoyast aucuns de ses députés en le halle de le dicte ville, lau (1) devoient estre assamblez les haulx justiciers et autres nobles de le chastellenie pour cause de le confiscacion que de nouvel l'en vouloit mettre sus, pour ce XVI s. (*V.*)

Audit Gillet, envoyé à Anevelin quérir et faire venir Jehan Hedebaut, porteur de terres, demourant en le dicte paroisse, adfin de avoec les maistres machon et carpentier sermentez de ceste ville et autres ouvriers faire le visitacion, cerquemanage (2) et rapport de le place estant emprès le porte Derignau, sur laquelle avoit une petite maison par ordonnance d'eschevins, et de nouvel avoit esté abatue par l'ordonnance de nostre très redoubté seigneur monseigneur le duc, XVI s. (*V.*)

(1) Lau (= là où), waar.

(2) Cerquemanage, uitmeting.

A lui [Jehan Courtois], qu'il a païé au secrétaïre qui resigna lesdictes lettres faictes en trois auparavant et lors rescriptes pour ce qu'il y avoit correction et qu'elles n'estoient point signées comme elles devoient estre, et à lui donné en courtoisie pour son vin, xxxvii s. (V.)

A lui [Jehan Courtois], qu'il a païé pour lesdictes lettres, lesquelles se firent en trois, et les convint refaire après que elles eurent esté scellées, et ainsi furent faictes six fois, et sont en double queue, par quittance monstrée sur les parties précédentes, xii l. (V.)

A lui [Jehan Courtois], qu'il a païé que donné fu à maïstres Tristrand de Fontaines, Pierres Jonglet et Jaques le Cordier qui sur ce conseillèrent ladicte ville, à chacun ung escu de xlviii s., sont, par quittance monstrée sur le partie précédente, vii l. iii s. (V.)

A Bauduin Meurin, procureur de la dicte ville, que donné et ottroyé lui a esté pour sa peine et travail d'avoir vaquié, entendu et poursuivi au fait de l'appointement du procès meu pour cause de la confiscacion touchant les hérèses, dont l'en avoit appellé au saint siège de Romme, adfin de sur tout eschiever les grans despens; et par vertu dudit traité monseigneur l'inquisiteur de la foy et monseigneur de Tournay se départirent de la dicte confiscacion; pour ce, par quittance monstrée à l'audicion de ce compte, xii l. (Desp.)

A Mahieu Willand, qu'il a païé dudit command d'eschevins au promoteur de le court esprituelle de Tournay pour son sallaire d'avoir baillié aux dis eschevins et par escript le conclusion de la sentence nagaires prononchié par révérend père en Dieu monseigneur de Tournay et par l'inquisiteur de la foy contre Watier le Noleur et autres hérèses, et fait autres escriptions ad ce servant, xxxvii s. (Proc.)

A Bauduin Meurin, qu'il a païé à Jehan Hérenc, notaire, pour son sallaire d'avoir esté présent au restablissemens de Jehan Desgoutières fait par le lieutenant de monsieur le bailli de Lille et pour l'instrument sur ce fait, xvi s. (Proc.)

Stadsarchief te Rijsel, *Stadsrekening 1430*, kapitells : *Despense commune (Desp.)*, *Présens de vins (Prés.)*, *Messageries (M.)*, *Voyages et journées (V.)*, *Païemens fais à cause de procès (Proc.)*. — Zie A. Dinaux, *Archives historiques et littéraires*, 3de serie, deel VI, blz. 209.

63 · (280bis).

1431, April 22, Rome. Bul van paus Eugenius IV aan kardinaal Johannes (*tituli S. Petri ad Vincula*) over den berouwhebbenden ketterschen priester, Johannes de Hiellin, uit het bisdom Doornik. — Deze ketter, gehuwde geestelijke, had zich bij eene kettersche secte aangesloten, vele personen — mannen, vrouwen, jongelingen en kinderen — in die kettersche leer onderwezen en veel Waalsche kettersche boeken bezeten en aan zijne geloofs-

genooten uitgelegd. Later, toen de secte ontdekt werd ten gevolge van de prediking van eenen minderbroeder en toen velen harer aanhangers gekerkerd en enkelen verbrand werden, had Johannes de Hiellin naar Duitschland de wijk genomen om bij de Hussieten van Bohemen zijne toevlucht te nemen, daar zijne ketterij met de hunne nagenoeg overeen kwam. Hij geraakte nochtans niet zoover wegens de moeilijkheden der reis. Ondertusschen was hij herhaaldelijk vóór den bisschop van Doornik en den inquisiteur gedaagd geworden en bij verstek in den ban geslagen. Gedurende ongeveer vijftien jaren was hij aldus in zijne dolingen blijven volharden; doch, berouw gevoelende, richtte hij zich onlangs tot den paus om in genade ontvangen en van den kerkelijken ban ontslagen te worden. Dit alles had Johannes de Hiellin in zijn verzoekschrift aan den paus bekendgemaakt; dientengevolge beveelt Eugenius IV aan kardinaal Johannes, hem, na onderzoek en behoorlijke afzwering, de gevraagde absolutie toe te staan en de gebruikelijke boetedoening en straffen op te leggen.

Eugenius, etc., dilecto filio Iohanni, tituli sancti Petri ad vincula presbitero cardinali, salutem, etc.

Sedes apostolica pia mater recurrentibus ad eam cum humilitate filijs post excessum libenter se propiciam exhibet et benignam. Exhibita siquidem nobis nuper pro parte Iohannis de Hiellin, clerici coniugati Tornacensis diocesis, peticio continebat, quod, cum olim quedam secta seu opinio damnata et heretica in partibus illis de novo exorta fuisset et multe persone huic secte credidissent et adhererent, exponens ipse, diabolico spiritu deceptus, prefatam sectam et opinionem ac eius errores, qui multi numero erant et de directo contra fidem catholicam et sanctam matrem ecclesiam eiusque sacramenta et ministros veniebant, tenuit et eis credidit, multasque alias personas utriusque sexus et pueros ac iuvenes in huiusmodi secta et erroribus instruxit et eos doctrinam huiusmodi secrete tamen docuit, multos preterea libros in vulgari Gallico scriptos, quos secum habebat et in quibus prefate hereses et opiniones continebantur, frequenter legebat, et alijs de dicta secta prefatos libros comodabat et exponebat, et dubia, que habebant, in eisdem libris interpretabatur; quodque postmodum, cum ex predicacione cuiusdam fratris ordinis fratrum minorum, qui contra tenentes talem sectam et opinionem predicabat, secta ipsa detecta et manifestata pluresque illius complices, sequaces et adherentes carceribus mancipati et eorum aliqui ignis incendio concremati fuissent, dictus exponens, timens sibi propterea mortis periculum imminere, de patria sua fugit et ad partes Alamanie se transtulit, volens ad infideles Hussitas sive Bohemos transire eorumque sectam, que utique in multis cum opinionibus, quas ipse tenebat, concordabat, tenere et eis tota intencione adherere, licet prohibentibus viarum periculis ad illos tandem transitum habere nequiverit. Interim vero, quia de premissis suspectus publice reditus fuit, pluries publice per edictum citatus, ut personaliter coram eius

ordinario et inquisitore heretice pravitatis compareret, ut contumax per eundem ordinarium propterea excommunicatus et aggravatus et ut talis publice denunciatus extitit. Cum autem, sicut eadem petitio subiungebat, prefatus Iohannes in erroribus et opinionibus huiusmodi per annos quindecim vel circa damnabiliter permanserit, et ad cor reversus ac ad sedem prefatam propterea veniens personaliter cupiat ad dictam ecclesiam et eius fidem cum humilitate redire, pro parte ipsius Iohannis nobis fuit humiliter supplicatum, ut ipsum ad unitatem ecclesie restituentes eum a premissis ordinaria auctoritate ceterisque excommunicacionum sentencijs et alijs penis contra tales specialiter et generaliter per constitutiones et ordinationes apostolicas infictis quibuscumque absolvi mandare de benignitate apostolica dignemur. Nos igitur attendentes, quod ecclesia ipsa nemini contrito et penitenti vere redeunti fores misericordie claudit, circumspectioni tue per apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus, si dictus Iohannes opiniones, sectam et errores premissos abrenunciare et fidei ac unitati et preceptis universalis ecclesie perpetuo et inviolabiliter stare et adherere voluerit, postquam opinionibus, secte et erroribus huiusmodi abrenunciaverit, ut prefertur, eum a sentencijs et penis predictis, in eum premissa ratione quomodolibet promulgatis, auctoritate nostra hac vice dumtaxat absolvas in forma ecclesie consueta, eumque prefate ecclesie et eius sacramentis restituas et reponas, iniunctis inde sibi pro modo culpe penitencia salutari et alijs, que de iure fuerint iniungenda, et nichilominus omnem inhabilitatis et infamie maculam sive notam per eum premissorum occasione contractam auctoritate prefata penitus aboleas, non obstantibus premissis ceterisque contrarijs quibuscumque.

Datum Rome apud Sanctum Petrum, anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo tricesimo primo, decimo kalendas Maij, anno primo etc.

Vatikaansch Archief te Rome, Reg. Later. 302, fol. 290-291a; beknopt medegedeeld in Arnold, *Repertorium Germanicum* (uitgegeven door het kon. Pruisisch historisch Instituut te Rome), deel I, blz. 144, n° 874. Dit volledig afschrift danken wij aan de bereidwilligheid van den heer Arnold, die het ons uit Rome overzond. — De bul werd uitgevaardigd *gratis pro Deo*. De ketter, van wien hier sprake is, zal wel dezelfde zijn als degene genoemd *Jehan de Hellin* in een stuk van 11 Maart 1430 (*Corpus I*, n° 276, blz. 313).

64 (284^a).

1442, *Utrecht*. Uittreksel uit het Utrechtsche *Buurspraeck-Boeck* over de veroordeeling van den ouden schoenmaker Meynaert tot tentoonstelling en eeuwigdurende ballingschap wegens heiligschennis.

1442. *Blasphemi*. — Want Meynaert, die oude scoemaker, groete blasphemie ghedaen heeft Gode van hemelric ende sinen heiligen aen horen beelde, die onder sine voeten te treden, ende anders vuel onsedicheit bedreven heeft,

daerom sel hi nu na den eten op die kaec staen ende men verbiet hem stat ende lant ewelic, op syn lyf.

Het Utrechtsche Buurspraeck-Boeck, bij J. J. Dodt, *Archief voor herkelijke en wereldsche geschiedenissen, inzonderheid van Utrecht*, deel V, blz. 96.

65 (284ter).

1444, *Utrecht*. Uittreksel uit het Utrechtsche *Buurspraeck-Boeck* over de veroordeeling tot eeuwigdurende ballingschap van Ghysbert Hermansz, gezeid *Keelman*, wegens diefstal en heiligschennis.

1444. *Divery, gods'astering, etc.* — Men verbiet Ghysbert Hermansz, die men *Keelman* heet, die stat ende dat lant ewelic, op syn lyf, om synre dieverye wille ende des lyts, dat hi Gode ghedaen heeft, alse den heilighen cruce met teernighen ende messen in 't aensicht gheworpen.

Het Utrechtsche Buurspraeck-Boeck, bij J. J. Dodt, *Archief voor herkelijke en wereldsche geschiedenissen, inzonderheid van Utrecht*, deel V, blz. 97.

66 (284^t).

1446, *Juli 13, Dowaaï*. Uittreksel uit een crimineel register over de veroordeeling tot den brandstapel van Charlotte le Brun wegens hekserij. — Zij had bekend verscheiden hekserijen bedreven te hebben tegen Piettre le Miquiel, die ervan stierf, tegen Jehan Baude en op andere wijze. Zij werd op de gerechtsplaats van Dowaaï verbrand.

Charlotte le Brun, femme à marier, fille de feu Piérart le Brun, qui estoit né de Namang (1) delà Orchies, fu jugié à mort, comme de ardoir, et fu arse à une estaque en le place de le justice de Douay, pour pluseurs sorcherries par elle faictes, tant sur Piettre le Miquiel, parmentier, dont il morut, comme sur Jehan Baude, parmentier, et autrement, comme en sa confession est déclaré.

Fait le xij^e jour de juillet mil iiij^e xlvj.

Stadsarchief te Dowaaï, FF. 387, *Sentences criminelles*, III, 1445-1455, fol. 32. — In margine staat : *Arse, sorcherries, renvoy.*

(1) Nomain.

67 (284^b).

1446, Juli 26, *Dowaai*. Uittreksel uit een crimineel register over de veroordeeling tot den brandstapel van Jehenne Hacharde, de moeder van Charlotte le Brun, wegens hekserij. — Door haren raad had zij hare dochter er toe gebracht toovermiddelen aan te wenden tegen Piettre le Miquiel, die ervan gestorven was, en tegen Jehan Baude. Zij werd op de gerechtsplaats van Dowaai verbrand.

Jehenne Hacharde, vielle, magre femme, haulte, née de Tournay, vesve de feu Piérot le Brun, qui estoit natif de Namaing lez Orchies, et qui se melloit icelle Jehenne de estre mirese (1), fu acusée et calengé de avoir, tout son temps, esté sorchière, et fait plusieurs sorcherons (2) et choses diaboliques, dont, par son conseil, Charlotte le Brun, sa fille, naguaires exécutée à mort, a usé, tant sur le personne de Piettre le Miquiel, parmentier, comme sur Jehan Baude, parmentier, dont il sont terminé de vie à trespas, et les ont mourdi mauvairement; pour lesquelz cas ledicte Jehenne Hacharde fu jugée à mort recevoir, telle que de estre menée en le place de le justice et lyée à une estaque et illec arse en pourre. Et ainsi fu fait et acomply ledit jour, présent vij eschevins.

Fait, jugié et exécuté le mardi, xxvj^e jour de juillet, l'an mil iiij^e et xlvj.

Leurs procès (3) sont ou grant coffre, derrière le huis de le halle.

Stadsarchief te Dowaai, FF. 387, *Sentences criminelles*, III, 1445-1455, fol. 33. — In margine staat: *Morte arse*.

68 (292bis).

(1451, Juli 10), *Zinnik*. Uittreksel uit eene rekening over het maken van een schavot op de markt, alwaar de ketter Jacquemart Acarin moest bepreekt worden. — Wegens het slechte weder had de bepreeking in de kerk plaats.

As marchans dou bos de Rogelin, pour xxiiii cloyes a euls acatées pour servir asdits ouvrages de macenerie, au pris de iii s. cascune cloye, livrées audits ouvrage, sont ensemble, compris ii s. payés au fil Gossart de port pour les aucunes desdites cloyes ramener au dit ouvrage dou markiet, où elles avoient esté menées pour y faire i hour, à intention de là endroit faire i sermon, qui point ne se y fist, ains fu il fait en léglise pour le doubte dou lait tamps, sour

(1) *Mirese*, vrouw die de heel- en geneeskunde uitoefent.

(2) *Sorcherons*, toovermiddelen en meer bepaaldelijk tooverdranken.

(3) Van deze veroordeelde en van hare dochter (zie het voorgaande stuk).

Jacquemart Acarin, pour aucunes parolles quil devoit avoir dites contre le foy, lxxiiii s.

Archief der St. Vincentiuskerk te Zinnik, *Compte de la massarderie de Soignies* (30 Oct. 1450-30 Oct. 1451).—Zie *Corpus I*, n° 292, blz. 330-333, waar het vonnis van dezen ketter te vinden is, uit welk vonnis blijkt (blz. 332), dat de bepreeking te Zinnik op 10 Juli 1451 moet hebben plaats gehad.

69 (292ter).

1451, *Rijsel*. Uittreksel uit de stadsrekeningen over het geven van cene aalmoes aan Jehan Marlière, augustijn, die wegens ketterij te Atrecht zeven jaar gevangengezeten had.

Audit Hubert [Coppin], qu'il a païé du command d'eschevins et que donné a esté en courtoisie comme pour Dieu et en aumesne, si comme en une partie xxxiii s. à ung nommé Ernoul Lefrancq, messagier de Tournay, pour courtoisie à lui faicte pour ce qu'il avoit apporté à eschevins lettres touchant jeux et esbatement que l'on doit faire à Tournay pour les victoires du roy nostre seigneur, et pour une autre partie xii s. donnés en aumesne à sire Jehan Marlière, povre religieux de l'ordre de Saint-Augustin, qui avoit esté vii ans en cartre [à] Arras, pour ce qu'il avoit proposé erreur en faisant ses prédications, lesquelles il avoit révoqués; pour ce xxxvi s.

Stadsarchief te Rijsel, *Stadsrekening 1451*, kapittel: *Pour courtoisies*. — Zie *Annuaire-Bulletin de la Société de l'histoire de France*, 1864, 2de deel, blz. 97, waar men *Marke* leest in plaats van *Marlière*.

70 (295bis).

(1454, Mei 29 ?) (1), *Luih*. Uittreksel uit de synodale statuten van bisschop Jan van Heinsberg tegen de godslasteraars en de verguizers der kerkelijke overheden. — Zij zullen gebanvloekt en voor een jaar gebannen worden.

(1) Het ongedateerde document, waaruit dit ons stuk getrokken is, is, naar S. Bormans erbij aantekent, in den Leuvenschen druk van 1500 van de *Statuta synodalia Leodiensia* voorafgegaan van de woorden: « Publicatio statutorum istorum facta fuit ad valvas plurium ecclesiarum Leodiensium, anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto, mensis Maii die vicesima nona. »

4. *Contra blasphemantes.*

Item, sub excommunicationis pena necnon bannitionis unius anni, ut prefertur, aut plus vel minus, secundum qualitatem delicti, prohibemus, ne quis in Dei omnipotentis sanctorumve suorum, presertim gloriose virginis Marie, blasphemiam aut sancte sedis apostolice regie majestatis et nostre dignitatis episcopalis depressionem prorumpere audeat vel presumat, nihilominus penis contra tales in jure et statutis synodalibus nostris contentis in suo robore permansuris.

S. Bormans, *Recueil des ordonnances de la principauté de Liège*, 1re serie [deel I], blz. 577.

71 (299bis).

1459, *Maart 1-12, Rijsel*. Uittreksels uit de stadsrekeningen over onkosten gedaan wegens het geding van den ketter Gonzalve. — De stadsregeering zond boden naar Doornik bij den magistraat en ook naar Brugge bij den hertog, opdat die ketter niet te Doornik, maar te Rijsel zou terechtgesteld worden, wat dan ook gebeurde.

A Josse Wandèle, clerc de ladite ville, auquel il avoit esté ordonné par eschevins se transporter devers nostre très redoubté seigneur et prince monseigneur le duc de Bourgogne et lui présenter, [de] par ledite ville, lettres touchant ung homme hérétique d'estraigne terre, lequel monseigneur l'évesque de Tournay vouloit délaisser, pour en faire l'exécution, à la justice de Tournay, non obstant qu'il eust esté prins par la justice de monseigneur en ceste dicte ville, et lequel Josse passant ledit lieu de Tournay, adverti que ledit monseigneur l'évesque, à le poursuite desdits eschevins, feroient ramener ledit éréctique en ceste dicte ville, à laquelle cause il retourna et ne parfist point sondit voyage, mais vacqua seulement deux jours, finis le xe jour de mars, qui, à xxviii s. pour jour, monte lvi s.

A Hubert Carpentier, procureur de la ville de Lille, pour par le commandement d'eschevins avoir alé en la ville de Tournay insignier aux prévost et eschevins illecq l'appellacion, faicte par ledit procureur et par le procureur de nostre très redoubté seigneur monseigneur le duc de Bourgogne, d'un refus fait par révérent père en Dieu monseigneur l'évesque de Tournay d'avoir rendu à la justice de ladite ville ung nommé Gondsalve, prisonnier pour hérésie, et aussi pour avoir appellé de l'inquisiteur de la foy et des official et vicquaire de Tournay; ouquel voyage ledit procureur vacqua ii jours, finis le i^{re} jour de march darrain passé, à xxviii s. pour jour, sont lvi s.

A lui, qu'il a payé à maistre Jehan de Helchouez, advocat, pour par plusieurs fois avoir fait certaines remonstrances auxdits inquisiteur, official et vicquaires, touchant ledit renvoy, xxxii s.

A Pierre Lambert, substitut du procureur de mondit seigneur, pour, par le commandement que dessus, avoir alé audit Tournay faire les appellacions, insignacions et remonstrances dessusdites avec ledit procureur de Lille, où il vacqua deux jours, finis comme dessus, à XLVIII s. pour jour, sont III l. XVI s.

Archief van het Noorderdepartement te Rijsel, *Stadsrekening van Rijsel 1459*, kapittel: *Paiemens pour voyages et journées*. — Deze ketter is blijkbaar dezelfde als degene door Jacques Du Clercq (*Mémoires*, deel II, blz. 339, — *Corpus I*, n° 300, blz. 341) *Alphonse* genoemd.

72 (299ter).

1459, Maart 15 en 16, Rijsel. Uittreksels uit de stadsrekeningen over onkosten der terechtstelling van den ketterschen here-miet Gonzalve.

A Johannes Hermetis, commissaire de monseigneur l'évesque de Tournay en sa court pour monseigneur l'official, à cause d'un homme éréctique ramené de ladite ville de Tournay, lequel à ceste cause vint, le xve jour du mois de mars darrain passé, en ceste dicte ville et vacqua II jours, pour ce VI l.; item, à monseigneur l'inquisiteur, pour avoir esté quérir audit lieu de Tournay ledit éréctique et ramené en ceste dicte ville et le presché, LX s.; à monseigneur le promoteur de ladite court, lequel à ceste cause vint semblablement en icelle ville et vacqua lesdits deux jours, pour ce LX s.; item, à Loys de Candenare, l'un des scribes d'icelle court, pour semblable, y compris la coppie de la sentence dudit éréctique, trois jours, pour ce LX s.; item, à ung nommé Collart Jellée, chepier des prisons de ladicte court espérituelle de Tournay, pour lui et son varlet avoir amené ledit éréctique et gardé une nuyt, à ceste cause vacqué III jours, pour ce LX s.; et à ung carton, qui sur ung car à trois chevaux amena ledit éréctique dudit lieu de Tournay en ceste ville, pareillement LX s.; monte lesdites parties ensemble à la somme de XXXIII l.

A Hue Marlière, eschevin, et Grard Lescutier, conseiller de le dite ville, commis par eschevins en plaine halle à entendre tant au ghet fait en ladite ville, meismement en la halle d'icelle ville, où ledit éréctique estoit prisonnier, ledit xve de march, pour aucuns menus despens soustenus à ceste cause, sans y comprendre la despence dudit éréctique ne de ses gardes, des disner, soupper et colace dudit jour; et si comme pour demi cent de laigne d'escquartelaige et ung quartron de qmoules (?) XXXII s. VI d.; pour admenaige, portage et entassaige de ladite laigne III s. VI d.; pour le louaige d'un lit, avec pour estrain mis en la chambre emprès celle des commis aux comptes de le hansse, V s.; et pour despens de bouche fais par iceulx commis, avec leurs serviteurs et autres, ledit xve jour et la nuyt ensuivant, et le xve dudit mois, que ledit éréctique fu mis à exécucion; de tout ensemble, parmi leurs sallaires, VI l.

A Vinchant Ruffault, connestables des arballestriers, et Jaquemme Heluin, aussi connestable des archiers, pour le salaire de XII arballestriers et autant

d'archiers de ladite ville, qui lesdits xve de mars et au nuyt le xvie d'icellui mois firent ghet en ladite halle pour la seureté de ladite ville avec les commis dessusdits, si comme à chascun desdits arballestriers x s. et auxdits archiers viii s. pour jour et nuyt, sont, par quittance, x l. xvi s.

Au dessusdits Hue Marlière et Grard Lescutier, qu'ilz ont payé pour le louaige de plusieurs bans mis et possés sur le hourt qui fu fais audevant de ladite halle pour preschier ledit hérétique, pour sur iceulx séir les prélas, gens d'église, les nobles et gentilzhommes, et aussi la loy et pluseurs notables de ladite ville, qui avoyent esté en grand nombre, xx s.

A Vinchant Ruffault, qu'il a payé du command desdits eschevins pour despens de bouche, fais par l[es] eschevins, conseilliers et serviteurs de ladite ville, avec et en la compaignie de monseigneur l'inquisiteur de la foy et de Jehan Hermetis, commissaire de ladite court espérutuelle, tant le joesdi au disner, que lors ilz amenèrent ledit hérétique en ceste dicte ville, comme ledit jour au soupper et le lendemain au disner, xvie dudit mois, que lors lesdits eschevins se tinrent ensemble après l'exécution faicte dudit hérétique et disnèrent avec et en la compaignie d'aucuns desdits nobles et autres qui lors furent avec eulx recueillies; pour ce, pour lesdits trois parties ensemble, ceste fois xvi l. iiii s.

A Colin Deleplace, tavernier, qu'il a payé du command d'eschevins, combien que jà piécha et tost après l'exécution faicte d'un nommé Gontsalve, homme hérétique, l'en eust envoyé, par passaige de halle, plusieurs despences faictes et soustenus par ledite ville à cause de ladite exécution, néantmoins il avoit esté et a esté obmis de envoyer les despences de bouche faictes par ledit Gontsalve en la chambre de emprès le hansse nommée *Purgatoire*, où il fu gardé depuis le joesdi au disner jusques au lendemain, et furent avec lui le chepier de la court espérutuelle, ung autre compaignon Hermetis, deux sergens de la prévosté et autres, et frayèrent en plusieurs parties de vin et venel, en pain, en queute et en fruyt, et ledit venredi en herrencqs et sorés, sur tout cxiii s. vi d.

Archief van het Noorderdepartement te Rijsel, *Stadsrekening van Rijsel 1459*, kapittel : *Dispense commune*. — Uit deze rekening ziet men, dat de terechtstelling plaats had den 16 en niet den 26 Maart, zooals Jacques Du Clercq zegt.

73 (300bis).

1459, (*Maart 16*), *Rijsel*. Uittreksel uit Ambroise Cousin (18de eeuw) over de veroordeeling door den inquisiteur Nicolas Cottin van den Turlupijn Alphonse (Gonzalve) tot den brandstapel.

...Et fut condamné a être consumé par les flammes, ainsi qu'avoit été l'an 1459 Alphonse, Portugais, infecté des mêmes erreurs [des Turlupins],

par la vigilance du P. Nicolas Cotin, inquisiteur du même ordre [des frères Prescheurs].

Stadsbibliotheek te Rijsel, HS. n° 678, Recueil: *Histoire chronologique du couvent des F.F. Prescheurs de Lille* par le R. P. A. C. (Ambroise Cousin, † 1751), afschrift, fol. 37.

74 (302bis).

1460, Mei 3 en 4, *Rijsel*. Uittreksel uit de stadsrekeningen over het zenden van eenen bode naar Atrecht, om er inlichtingen in te winnen over het aanhouden aldaar van Waldenzen.

A Leurens de Mons, naguères messagier de ladite ville, pour du command d'eschevins avoir alé en la ville d'Arras porter lettres clozes à ceulx de la ville, affin de savoir et estre adcertané du fait de la prinse d'aucunes personnes nottées d'estre vaudois, affin de savoir se en cestedicte ville il y en avoit aucuns enpeschiés, où il vacqua par deux jours, finis le nn^e jour du mois de may darrain passé, aux gaiges de xxxiii s. pour jour, sont xviii s.

Stadsarchief te Rijsel, *Stadsrekening 1460*, kapittel: *Pour courtoties.*

75 (303^a).

1460, Mei 9, *Atrecht*. Vonnis door de vicarissen-generaal van Jehan (Jouffroy), bisschop van Atrecht, en door den predikheer Pierre Lesbroussart, vicaris in 't bisdom Atrecht van den predikheer Roland de Cozic, onderinquisiteur in het koninkrijk Frankrijk, uitgesproken tegen Jehan Tannoye, gezegd *l'Abbé de pau de sens*, Denisète Grenière, Belotte Moucharde, Jehenne Dauvergne, Mariette le Drue, gezegd *Bayguine*, en Jehenne Griette, gezegd *Fréjouyon*. — De vicarissen-generaal en de onderinquisiteur verklaren, dat zij, na de zaak grondig onderzocht en den raad van vele god- en rechtsgeleerden te hebben ingewonnen, het vonnis uitspreken. In den naam der H. Drievuldigheid verklaren zij, dat, volgens het onderzoek en de bekentenissen, de beschuldigten tot de secte der Waldenzen behooren, afgoderij bedreven, betrekkingen met den duivel gehad en allerlei afschuwelijke daden gepleegd hebben. Daarenboven heeft Jehan Tannoye twee kinderen en heeft Denisète Grenière haar eigen kind vermoord. Beiden hebben door hunne hekserijen schade aan het koren en de wijngaarden toegebracht. Eindelijk hebben Jehan Tannoye, Denisète en Belotte verscheiden andere personen tot die kettersche secte opgeleid. Allen hebben daarenboven,

na het afleggen van hunnen eed, hunne misdaden ontken den zij dus schuldig aan meened. Daarom worden hunne goederen verbeurdverklaard, de onroerende ten voordeele der grafelijke schatkist, de roerende tot dekking der proceskosten en ondersteuning der Inquisitie. Daar men geene hoop op eene oprechte bekeering der beschuldigden heeft, worden zij aan den wereldlijken arm overgeleverd met de bede, dat zij noch gedood noch verminkt zouden worden. Degenen, die berouw zouden gevoelen, zal de wereldlijke macht niet beletten te biechten en de communie te ontvangen.

A tous ceux qui ces présentes lettres verront, les vicaires généraux en esprituel et temporel de révérend père en Dieu monseigneur Jehan, par la grâce de Dieu et du saint siège apostolique évêque d'Arras, de présent absent de sen cité et diocèse d'Arras, et frère Pierre Lesbloussart, maistre en théologie, de l'ordre des frères Prêcheurs, vicaire esdits cité et diocèse d'Arras de nostre maistre révérend maistre Rolant de Cozic, aussi maistre en théologie, inquisiteur de la sainte foy chrestienne, del auctorité apostolique commis et député ou royaume de France, salut en Nostre Seigneur Jhésucrist, chief et aucteur d'icelle sainte foy catholique.

Veus et diligamment examinez les procès solennellement et juridiquement fais et démenés contre vous, Jehan Tannoie, dit *Abbé de pau de sens*, bigame, Denisète Grenière, Belote Moucharde, Jehenne Dauvergne, Mariette le Drue, dicte *Bayguine*, et Jehenne Griette, dicte *Freiouyon*, dénonchiés et accusés pardevant nous de pluseurs maudis criesmes, nous, meus de l'amour de la sainte foy catholique, comme il nous est enjoinct de notre office, veullans de toute nostre forche et puissance destruire et anichiller du peuple de Dieu, par espécial de ceste diocèse d'Arras, les très dampnables et pestilencieuses sectes de hérésie, aujourduy, à leure et lieu à vous et chascun de vous, de nostre commandement, pardevant nous péremptoirement et personnellement assignés pour ouyr sur ce nostre sentence diffinitive, séans pour jugement, les saintes Évangilles mises pardevant nous, ad ce que nostre jugement procéde de la face de Dieu et que nos yeux voient équité, tant del auctorité apostolique comme ordinaire, dont nous usons en ceste partie, du conseil et meure délibération de pluseurs très renommés théologiens, solennelz juristes et aultres religieuses personnes, avons icelle nostre sentence diffinitive prononchié et prononchons en ces escrips :

Ou nom de la sainte et indivisée Trinité, le Père, le Fil et Saint Espérit, amen.

Pour ce que, tant par diligentes informations comme par vos confessions faites et souvent réitérées pardevant nous, avons appercheu et nous est deument apparu, toy, Jehan Tannoie, dit *l'Abbé de paudesens*, et vous, Denisète Grenière, Belotte Moucharde, Jehenne Dauvergne, Mariette de Drue, dit *Baiguine*, et Jehenne Griette, dite *Freiouyon*, dessus nommés, estre escheus en la malditte et dampnable secte de Vaudois et en icelle secte avoir idolâtré, apostasié de vraye foy et [avoir commis] le très maldit péchié de sodomie avec les diables, avoir délaissiet nostre créateur, avoir du tout renonchié

aux sacremens et choses sacramentèles de sainte église, en promettant au diable non aller à l'église, non recevoir yauve bénite et non se confesser, par espécial des criesmes desusdits, sy non par fiction; avec ce, avoir fait la croix en terre et sur icelle, par contemp, marchié du piet, avoir invoqué les diables et receu leurs responses; item, avoir fait pactions, promesses, oblations et hommaiges à iceux déables et, à leur commandement, fait pluseurs aultres choses viles et innominieuses contre lonneur et révérence de nostre créateur, et très dampnablement avoir uset du saint sacrement de l'autel; et vous, Jehan Tannoye et Denisète, avoir commis homicides, c'est assavoir : toy, Jehan Tannoye, procuré en deux enfans, et toy, Denisète, en ton propre enfant, lequel tu as ochis sans baptesme et bailliet au diable; et vous deux, Jehan Tannoye et Denisète, par poudres et aultres dempnables choses, avoir gasté les bleds, vignes et aultres biens de terre; item, et vous trois, Jehan Tannoye, Denisète et Belotte, avoir trait et instruit pluseurs hommes et femmes à ceste dampnable secte; et vous tous avoir dampnablement commis et perpétré pluseurs aultres griefs très maldis et énormes criesmes contre Dieu et nostre mère sainte église, et iceux criesmes, après serment solempnel par vous fait aux saintes Évangiles ès mains de l'église, avoir, par pluseurs jours, constamment dényet et recélé vos complices, en commettant criesmes de parjure, qui est très grief en ceste partie :

Pour ce est-il que nous, vicatres, juges dessus nommez, veullans, comme à nous appertient de nostre office, si grans et horribles criesmes et péchiés pugnir et corriger, affin que ce soit exemple aux aultres, nous, ayans ung seul Dieu devant noz yeux, par ceste nostre sentence diffinitive, décernons et déclarons en ces escrips, vous et chascun de vous estre coupables des criesmes dessus dis, comme il est dessus déclairié. Avec ce, en détestation de si grans criesmes, prononchons et déclarons tous vos biens meubles et inmoeubles estre confisqués, les inmeubles à la seigneurie temporelle, et les meubles appliquons à nous, pour les convertir ès despens de vos péchiés et supporter la charge de la sainte Inquisition. Et finablement nous, non ayans espérance de vostre vraie conversion, désidérans pourveir au salut des âmes des loyaulx chrestiens et que de vous ne soient cy après envenimés, comme membres pouris et indignes de demourer avec les fidèles vous mettons et délaissons en l'arbitraige de la puissance et justice séculière, icelle prians humblement que contre et envers vous icelle veulle modérer son jugement, sans procéder à la mort de vous ou mutilation de voz membres, et que, se en vous appèrent signes de contrition, à vous ne soient dényés les sains sacremens de pénitence et de l'autel.

Donné soubz les seaulx dont nous usons en nos offices de vicariats, le onviesme jour du mois de may, l'an mil quatre cens soixante.

Ainsi seigné : M. DE HAMELLO.

Collation faite.

Stadsarchief te Dowaai, Reg. AA. 85, fol. iij^x ij verso. — Zie over deze veroordeeling hetgeen Jacques du Clercq erover vertelt (*Corpus I*, n° 304, blz. 354), die zegt, dat het vonnis in het Fransch en in het Latijn gelezen werd. Den 7 Juli werd eene tweede groep Waldenzen veroordeeld. Van deze hebben wij het vonnis in 't Latijn (*Corpus I*, n° 312, blz. 363). Beide stukken zijn overigens bijna geheel gelijkluidend.

76 (303^b).

(1460, na Mei 9), Dowaaï. Opmerkingen van Noël Pollet, griffier van Dowaaï (1438-1478), over het geval der Waldenze Denise Grenière, te Atrecht veroordeeld (9 Mei) en te Dowaaï verbrand. — Alhoewel de goederen der Waldenzen verbeurdverklaard waren door de veroordeeling van den inquisiteur, gebeurde dit niet voor de hare, daar te Dowaaï, waar zij woonde, gevangen en ook verbrand werd, de verbeurdverklaring der goederen niet bestond. Zij dienden om de onkosten van haar verblijf en ook hare schulden te betalen. Ware er iets overgebleven, dit zou aan hare erfgenenamē uitgekeerd geweest zijn. Zoo er geen erfgenenamē waren, zouden, na jaar en dag, hare goederen verdeeld worden zijn tusschen de stad Dowaaï en den provoost dezer stad.

Pour une Vaudoise, nommée Denise Grenière, qui avoit esté prise à Douay et qui y fu radmenée, arse et exécutée.

Et non obstant que en leditte sentence (1) et déclaration soit contenu les biens d'iceux Vaudoix estre confisqués, est assavoir: les immeubles à la seigneurie temporelle, et les meubles pour convertir ès despens des procès et supporter la charge de la sainte Inquisition, etc., toutesvoyes il fu dit et déclaré tout hault par la loy de Douay, en plain jugement, en leur halle, que il n'y avoit point de confiscation en Douay et que, au regart de ce, le dicte sentence et déclaration ne sortiroit aucunement au regart des biens de le dessus nommée Denise Grenier.

Et fu le ditte Denise, qui estoit manant en Douay et qui avoit esté prinse à Douay, rendue aux bailliy, procureur et autres officiers de monseigneur le duc et de le ditte ville de Douay, après le ditte sentence prononchié, et ramenée à Douay; auquel lieu, ou camp de le justice, elle fu menée et exécutée, comme de ardoir, ainsi que ou *Registre aux bans* est au loing déclaré. Et quant aux biens de leditte Denise, ils furent employés à paier son hostage et les debtes qu'elle devoit à son trespas, en leditte ville de Douay, et n'y ot point de remanant. Et se remanant y eüst eu, len le eüst fait délivrer aux hoirs et héritiers d'icelle, se ilz le eüssent demandé, et sy non, len le eüst gardé en halle, au et jour; et l'an et jour passé, il eüst esté party, est assavoir: le moitié au droit et prouffit de le dicte ville de Douay et l'autre moitié au droit de le prévosté d'icelle ville comme droit d'espave, en laquelle prévosté lesdis biens estoient

(1) Zie boven, n° 75, blz. 91. — Het vonnis staat namelijk in het register tusschen het opschrift en de thans volgende opmerkingen van den griffier Noël Pollet in.

et furent trouvez, ainsi qu'il est usé et acoustumé de tout temps faire en tel cas, en le ditte ville, loy et eschevinage de Douay.

Stadsarchief te Dowaaï, Reg. AA. 85, fol. iij^{xx} ij verso-iiij^{xx} ij verso.

77 (304^a).

1460, (*tusschen Mei 9 en Juli 7 ?*), *Atrecht*. Uittreksels uit een gelijktijdig verhoog over het geval der kettische Waldenzen van *Atrecht*, opgemaakt naar de handelwijze en de schriften van verscheiden inquisiteurs en andere ervaren personen en uit de bekentenissen en gedingen van de (op 9 Mei) 1460 veroordeelde Waldenzen. — In de eerste paragrafen, die meer van theologischen dan van juridischen aard zijn, tracht de schrijver te bewijzen, dat de beschuldigingen, tegen de Waldenzen ingebracht, op goede gronden steunen. Zoo bespreekt de schrijver breedvoerig hunne nachtelijke tochten en bijeenkomsten, hunnen sabbat, de inwijding der nieuwelingen, hunne misdaden en hun kettisch gevoelen omtrent het paradijs, de hel en de onsterfelijkheid der ziel. In de volgende paragrafen, verrechtvaardigt de schrijver even wijdloopig, en meer dan eens zich beroepende op de bekentenissen van de op 9 Mei ter dood veroordeelde Waldenzen, de strenge handelwijze der inquisiteurs ten opzichte van die ketters en hunne uitlevering aan de wereldlijke macht. Zijn besluit is eene aanwakkering tot de rechters tot het eerlijk, maar onbeschoord volbrengen van hunnen plicht.

Recollectio casus, status et condicionis Valdensium ydolatrarum, ex pratica et tractatibus plurium inquisitorum et aliorum expertorum atque etiam ex confessionibus et processibus eorundem Valdensium in Atrebato, facta anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo.

Zelus atque fervor catholice fidei, quo inardescere quisque debet fidelis, hunc impulit scriptorem ad depingendum litteris recollectionem casus, status et condicionis Valdensium ydolatrarum ex pratica et tractatibus plurium inquisitorum et aliorum expertorum atque etiam ex confessionibus et processibus eorundem Valdensium, ubi que cernunt rationem et scienciam, submittantur lime ac correctioni cuiuspiam melius sencientis, que autem ex experientia pendent et pratica, fideliter pro viribus referuntur. Si que vero pauca ex scribentis opinione prodire spectentur, qui minus in sacris eloquiis et philosophorum sentenciis doctus est atque plurium rerum experimento carens, pro voce unius quasi pro voce nullius dicta suscipiantur. Quot enim capita tot sensus et sentencie, et, ut Oracius loquitur, mille hominum species nec voto vivitur uno.

Distinguitur ergo hic tractatus per articulos, de quibus in sequentibus.

1. ARTICULUS PRIMUS. *De possibilitate et etiam de realitate et veritate transitus corporalis Valdensium ad congregaciones, qui deportantur per demones.*

Secundo attendendum circa modum procedendi adversus aliquem particularem, salutari monicione et iuramento de dicendo veritatem presuppositis cum certis interrogatoriis usque ad apercionem materie inclusive, quod quantumcumque iuraverit dicere veritatem, qui interrogatur, ipse periuria multa incurret in toto processu et multa mendacia confinget, inficiendo et negando constanter factum, de quo accusatur, et cum iuramentis multis et anathematizatione, verbaque dulcisa et optima habebit, presupposita protestatione sua ad demonem : « *Sire, ne te desplaise,* » et dicet, quod se reffert inqueste de se fiende per famam, etc. Que omnia parvum vendicant sibi locum in hac materia, ut planum erit in sequentibus. Et invocabit Deum ac sanctos, potissime sanctum singulariter reclamatum in patria, dicens et obsecrans, quod velint et dignentur sibi succurrere et auxiliari, quemadmodum apud eos meruit. Dicit insuper, quod nichil magis habet odio quam Valdenses et vellet omnes exustos esse. In nullo tamen moveri debent astantes propter verba sua et constanciam, quin adstatim uno tractu procedant ad quaestionandum eum, quicquid dicat, neque presentandi sunt ei testes seu accusatores, nisi presciatur bona dispositio eorum; et adhuc bona dispositione testium adhibita prescita, est periculum de presentando, quoniam signum habent aliquod inter se, per quod in presencia accusati interdum variant. Potest tamen peti ab eo, si videatur expedire, an velit se referre testibus. Dicit sepius, quod non et quod misere sunt persone, et signum erit, quod culpabilis est. Si dicat, quod sic, ipse eis auditis non se refferet et perderetur tempus et presentacio illa. Dum vero questioni dabitur, appellabit ad divinum iudicium et dicet presentibus, se non dicturum, quod nescit, petetque, quicquid velint eum dicere debere. Priusquam tamen questionetur, deberet omnino exui vestimentis suis, radi et visitari in partibus omnibus, deberent ungues prescindi propter signum pacti seu propter aliquod corporale parvum datum a demone, ut granum aliquod, vel pilum, anulum vel filum aut aliquid tale, quo existente super eis sperant in auxilio et succursu demonis, neque verum fatebuntur ex promisso cum demone, quamdiu signum tale habebunt, aut si fateantur, adstatim dicent, se vi torture confesos esse.

Visitatis autem perprius accusationibus vel accusatione cum omnibus circumstanciis per assistentes, si non ingrediatur questionatus et interrogatus pro vice illa confessionem, calefiat et bene pensetur et refocilletur. Quo facto, refocillatus, dum dolor recens est, remittatur ad questionem aut in tetro carcere recludatur et parce atque austere nutriatur, quoniam obscurus carcer et parcitas seu austeritas victus multum operantur, ut quis suum casum agnoscat, cum asperitate loquendi aliquorum remonstrancium, quod verum dicat, et dulcedine aliorum. Si vero confessionem sui casus subintret, interrogent astantes de loco, in quo fuit et cum quo, seu de parte copule, quis docuit seu dixit, duxit, quis presidens seu in qua figura et de nomine, ubi sunt unguenta et baculus (quia prius debet exarmari) et de donis ex utraque parte, et quod recitet modum, ut videatur conformitas ad accusationem. Et breviter fiant omnia interrogatoria, que spectant ad modum, et illa interrogatoria ex pro-

cessibus et presenti tractatu noscunt practici in materia, et statim ac uno tractu [de] habitis tribus aut quatuor congregacionibus vel circiter (quoniam solum in principio fatebitur unam, ubi mille vicibus fuerit, ad allegationem sui casus et in spe misericordie ecclesie) et de locis ac tempore, atque ipsis redactis in scriptis, dato, quod astantes intelligant, eum frequentasse congregaciones per longissima tempora, fiat interrogacio de accusatis in generali absque determinata interrogacione, que summe cavenda est, et scribantur nude et uno tractu omnes accusandi pro prima vice absque partibus copularum et indiciis. Quibus omnibus, sic ut premittitur, scriptis, fiat interrogacio de partibus singularum copularum cum omnibus indiciis, scilicet nominibus, indumentis, etc., utrarumque parcium copule, propter concurrencias et conveniencias accusationum per alios factarum aut flendarum, et tunc appunctuetur per interrogaciones, in quibus locis et in quo tempore atque in quibus congregacionibus de pretactis fuerint, aut in aliquibus et aliquibus non. Nullusque astancium dicat aliquid, quo moveantur excusare quos accusant vel accusaverint, quoniam nil aliud petunt, quam excusare aut habere occasionem excusandi in obsequium demonis et complacenciam accusatorum, putantes eciam complacere assistentibus in excusando; parce enim et invite, ut lacius infra dicetur, accusant. Et attende, lector, quod sepe nullos volunt accusare, putantes non debere illos accusare aut ita fingentes, ex quo confessi sunt de secta sacerdoti. Subgestu eciam demonis et hominum in conventiculis suis tarde et invitissime accusant magnos et eos, qui non sunt de sorte sua seu statu, neque volunt primi accusare amicos suos aut magnos, dicentes ex malicia sua et demonis, qui loquitur verisimiliter in eis, quod in congregacionibus illis non sunt nisi misere mulieres et misere persone. Estimant eciam apud se, instructi a demone et a complicitibus aut ita fingunt, quod non debeant revelare peccata aliorum seu accusare alios. Et ad omnia ista per admonicionem requiritur provisio per astantes, neque obmittendum est, dum loquuntur de se aut de aliis, quod, si preveniant interrogacionem, dicendo se aliquid nescire, de quo timent interrogari, verum signum est, quod sciunt illud. Et intellige, lector, eos, qui hiis diebus de novo capiuntur, versimiliter in suis quotidianis conventiculis advisasse, se dicturos ex malicia et industria, quod nominabunt seu accusabunt omnes, quos volunt astantes, aut eos, qui primo occurrent. Et hoc faciunt ad calumpniandum et confundendum accusaciones et totum factum in se; sicuti ex sua pernicie dicunt, quod angelus Sathane potest se transfigurare in angelum lucis et representare homines in congregacionibus illis, de quo inferius in quodam articulo ad longum. Neque tamen propterea in aliquo exinde moveri debent iudices seu astantes, sed omnia audire debent cum paciencia et remediare ac providere possibiliter cum bona discrecione; non enim est malicia super maliciam demonis et Valdensium. Attendendum est eciam, quod sepe describunt unam personam sibi optime notam in accusando in multis indiciis, cuius nomen sciunt, neque nominare volunt ex sua et demonis malicia; aut si nominent, dent nomen aliud ad confundendum et calumpniandum illam accusacionem, aut unum indicium, quod non reperitur in persona descripta. Tamen sepe eciam, sive malicia aut industria, certa deficiunt in etate magis quam in aliis indiciis. Et possunt vir et uxor esse de secta ad eundem finem vel diversos, uxor propter voluptates, vir ob divicias, vel econtra vel propter aliquid aliud; cum enim quis datus est demoni, queque

illicita vult et tollitur omnis honestas et omne fedus ab eo, quasi omnia sibi liceant. Et vir potest ire ad congregacionem unam, uxor ad aliam, et ita interdum nesciunt se invicem et aliquando sciunt. Immo conveniencia in secta et concursus fuit aliquibus occasio, ut matrimonialiter invicem iungerentur. Et aliquando maritus est de secta et uxor non, neque percipiet uxor de marito quicquam, quoniam hora secretissima noctis, dum dormicio est fortis, scilicet post undecimam, communiter vadunt ad congregaciones, et revertuntur sepius circa secundam horam aut terciam post mediam noctem. Nichil eciam moveri debent astantes seu iudices, si accusacio una habeat de homine uno accusato, quod fuerit cum una muliere, et alia accusacio de eodem, quod cum alia fuerit, quoniam hoc fuit in diversis congregacionibus et pluries vadunt ad congregaciones et permulto plures annos quam confiteantur. Interdum eciam in eadem congregacione vir unus habet plures mulieres et transsit de una in aliam. Eadem est enim substancia facti in illis accusacionibus. Finaliter interrogentur de maleficiis et queratur eciam, quot et quos docuerunt, et continue fiat processus, si possibile sit, et uno tractu, quoniam prosequendi sunt omnino, dum sunt dispositi dicere verum; si enim differatur, remissi reperientur alia vice et mutati a demone vel hominibus. Et singularissime nota, lector, quod ad extirpandum hanc maledictam sectam, qui processus faciunt et inquisitionem, intendere habent maxime ad accusandos et versari circa accusaciones de aliis, magis quam circa maleficia perpetrata per ipsos Valdenses, quoniam ibi iacet totus fructus ad extirpacionem secte et extincionem, ut scilicet dicant et accusent quoscumque certitudinaliter in congregacionibus congoverint; alias perdetur pro parte non parva christianitas et fides peribit.

2. *De modo inductionis et instructionis Valdensium ydolatrarum ad sectam pro prima vice.*

.....

3. *De modo congregacionis et synagoge pro prima vice.*

.....

4. *De maleficiis, que communiter per eos perpetrantur....*

.....

5. *De varietate Valdensium in sciendo de paradiso et inferno et de immortalitate anime humane.*

Valdenses quidam sunt confitentes animam immortalem et sempiternam durativum paradysum et infernum, sed, sicuti multa alia, que gravia peccata sunt, in sua falsa reputacione secundum eos peccata non sunt. Ita neque reputant se peccare, eundo ad congregacionem et faciendo, que ibi fiunt, potissime quia patres eorum, ut creditur, qui bone reputacionis secundum seculum fuerunt, tales extiterunt et annuiciaverunt eis. Alii reputant, verum esse, quod persuadet demon presidens, scilicet quod anima hominis interit cum corpore, quod non est paradysus aut infernus, etc. Et si, interrogati, ita

respondeant et perseverent seu pertinaces sint, heretici sunt censendi. Tercii sciunt, ut primi, animam immortalem, paradysum et infernum, sed, impenitentes, desperati, obstinati, indurati et incuriosi de salute, quamquam sciant, se gravissime peccare, eis satis est, quod, quamdiu vivunt, expleant suas voluptates et deliciose ac voluptuose vivant atque ambiciose. Et dicunt, quod, si non vadunt ad unum locum, scilicet ad paradysum, ibunt ad alium. Quarti sciunt, animam esse immortalem, paradysum esse et infernum et graviter se peccare, sed tandem in fine ante mortem sperant penitere et confiteri, sed decipiuntur, quoniam sepius, preoccupati morte aut sero nimis sibi providere apud se statuentes, Valdenses decedunt ut ceteri.

6. *De questionibus et torturis adversus accusatos Valdenses.*

Post dulces amoniciones et salubres exhortaciones, etc., que iuris sunt et rationis, quando accusati suum factum cum iuramentis et periuriis constanter negant, sicuti quasi semper solent, non uti questione et tortura, ex quibus solum communiter potest quicquam haberi ab eis, nichil aliud esset, quam extinguere et sepelire materiam istam et impedire aperturam et fructum eius atque aperte favere demoni, spreto Deo vivo et vero. Esset insuper fovere hanc dampnatam sectam patenter, que occulta est supra modum et latens, ut ex suprahabitis patet. Neque hoc genus demonum eici potest, nisi cum tortura et questione. Et qui procurant cessationem torture et questionis, eciam aspere in ista materia (aspere quidem, citra mortem et mutilacionem, deperditionem aut dehonestacionem membrorum) propter singularitatem casus, preter hoc, quod impedire nituntur officium inquisitionis (quare sunt excommunicati reputandi), sunt vehementer suspecti de secta, et verisimiliter timent accusari, et se excusant implicite, priusquam accusentur. Propterea satis clare se sic excusando accusant. Singularitas enim istius casus exposcit tormenta singularia, quoniam singulari certamen agitur in tortura et questione, non principaliter adversus hominem, sed adversus demonem, qui in Valdenses ius habet maximum, iuste derelictos a Deo, quia iniuste dereliquerunt Deum, factorem suum, etc., quique suggerit et immittit responsa, quasi loquetur in eis; quemadmodum apostoli ante reges et principes, post Spiritus Sancti in linguis igneis ad eos missionem, loquentes, Spiritus Sanctus loquebatur in eis. Qui demon insuper, visibilis aliquando questionatis, licet non visibilis astantibus, aut invisibilis utrisque, impedit eciam linguam, fauces et cetera membra formativa vocis, sensibiliter interdum et visibiliter iudicio assistencium ea divertendo et inflectendo in partem aliam; maximam enim assistenciam eis prestat (quoniam potestatem mirabilem in eos habet), cum quasi ex toto sui sint, et impedit eos loqui, ne perdat predam suam in integra confessione sui casus et in accusatione aliorum, potissime in accusatione maiorum, qui possunt operari maiora facinora in obsequium demonis et sua auctoritate et prosecutione fovere hanc dampnatam sectam. Quoniam ad verum bonum istius rei et fructus atque optima apertura consistit summe et principaliter in respectu ad maiores accusandos, quoniam punire aliquos miseros et infimos seu aliquas, quoad fructum qui sequitur, est solum advisare fideles de illo statu aut sorte simili, ne incidant in illam sectam. Neque emendantur exinde actualiter Valdenses de equali statu aut maiore ex natura istius damp-

nate secte, cui, semel dati, propter timorem et minas demonis non possunt resilire, qui eciam, nisi rarissime et quasi miraculose, non revertuntur ad gremium ecclesie ex se et nisi per iusticiam capiantur, ubi adhuc ut plurimum perdurant Valdenses usque in finem per recidivum vel alias, quocumque eant. Singularis valde est iste casus; propterea omnia ista ferme, que casum hunc cernunt, singularia sunt, non reperibilia in aliquo quocumque casu. Sed si maiores relinquantur intacti, demon ascribet suo iuvamini. Et ipsi Valdenses eidem demoni auxiliario hoc imputabunt, quare tenacius ei adhibebunt, plures ducent ad sectam, graviora mala perpetrabunt. Et ita, procedente tempore, amplius augebitur illa secta nephariissima.

7. De accusationibus aliorum quantum valeant per ipsos Valdenses.

Supposito, quod accusationes, nedum in tortura, sed eciam extra torturam et questionem, asserte sint ac ratificate et quod processerint omnino ex ipsis Valdensibus deponentibus, absque immissione in os eorum per determinatam interrogacionem aut alias, sicuti practicandum est (quia nichil determinati ab eis est petendum aut in os mittendum), supposito eciam, quod sint debite circumstancionate multis circumstanciis loci ac temporis ac indicis persone accusate (et adderet multum ad valorem accusationis designacio et nominacio partis persone accusate cum indicis in copula), tales, inquam, accusationes magni sunt momenti; neque, ut a maxime practicis auditum est et in tractatibus visum, contigit reperire in materia ista, ut plurimum, calumpniacionem accusationum ex odio ad personas accusatas aut ex alia inordinata passione, etc. Et hoc discreti iudices noscere possunt ex inquisicione et interrogacionibus; accusant enim solum culpabiles in secta ex racionibus statim subscribendis. In exemplo fuit nuper Abbas parvi passus, qui, cum unicum hominem haberet, ut dicebat, maxime odio, in Tornaco commorantem, qui sibi subtraxerat suam coniugem per viginti duos annos, quamquam exoptaret mortem alterius pro morte sua, dixit semper eum non esse de hac secta neque per eum debere accusari. Et ita ex processibus et confessionibus Valdensium de aliis reperitur. Accusaciones itaque, presupposicionibus pretactis constantibus, vehementes sunt et magnam vim habent, preter concursum eciam partis copule, quoniam Valdenses strictissimi sunt in accusando et semper inviti et in minus accusant. Neque, si per annum teneantur, omnes accusabunt, quos sciunt, aut integre dicent casum suum, quia potius scienter multa de se et de aliis retinent apud se ad suam dampnacionem; et plus eligunt fateri casum suum et mori, quam accusare alios, in ea re maximam fidelitatem demoni et consociis dampnabiliter servantes. Exemplum habuimus nuper de Houtmelle alias *Lechat*, qui absque tortura ex se et sua sponte confessus est factum suum et questionatus aspere, ut alios accusaret, neminem voluit accusare, cum verisimiliter multos agnosceret de secta. Et ita quothidie reperitur in aliis difficultas accusandi alios. Et sunt valde parci in accusando alios. Tum primo ex singularissima promissione facta presidenti in congregacione et aliis complicitibus, nedum in congregacione, sed dietim in mundo, de non accusando, et dimoventur ultra hoc ab accusando aliquos specialiter ex magna amicitia cum eis contracta ex parentela, beneficio impenso, conversacione quothidiana aut carnali amplexu, etc., alios, precipue maiores, ex timore, ne exinde moriantur, si eos accusent,

prout eis suggerit demon, aut comminationes susceperunt ab hominibus, vel verisimiliter putant, si eos accusent, ad eorum devenire noticiam, aut ex spe et promissione de iuvamine ad liberationem a morte; putant etiam et sperant adhuc debere cum eis conversari in mundo et redire sperant ad congregationem, et ita timent demonem et homines; afficiuntur etiam propter impletionem desideriorum, etc., secte illi. Tum secundo, quoniam demon eos impedit accusare modo expresso supra in articulo immediate precedenti, ne perdat predam suam; et singulariter impedit accusare maiores, qui in maioribus malis obsequuntur sibi. Preterea, ex hiis consideracionibus, accusationes contra maiores sunt vehemenciores et maioris vigoris, quam contra minores, quamvis, ex parte alia, ponderande sint a iudicibus magis persone insignes et maiores, quam infime et viles. Neque multum curat demon, si moriantur Valdenses, qui confessi sunt casum suum, ymmo pocius exoptat celerem mortem eorum, ut habeat animas; sed impedit ex maxima subtilitate, malicia et potestate, quam habet in eos, ne accusent, nisi incarceratos aut paucos alios de sua secta et sorte. Pro resolucione ergo habent homines pratici boni zeli et iudicii in hac singulari materia ex una sola accusatione, debite circumstancionata ut prius, incarcerare, questionare, etc., maxime viles et infimas personas, neque reperitur, ut dicunt, defectus. Experiencia habita est diebus istis in loco presenti de Deniseta, que unicam accusationem habebat, de abbate, de Coleta de le Strebee, de Ieremia d'Auvergne, de Belota Moucharde et de aliquibus aliis. Et semper consideranda est singularitas istius casus, ubi soli complices possunt esse testes seu accusatores propter occultacionem rei istius, que secretissima est. Observandum etiam est vigilanter, dum Valdenses se et alios accusant, quod omnia redigantur in scriptis, presertim omnes persone accusate cum circumstanciis et indiciis ambarum parcium copule propter convenienciam et concurrenciam aliarum accusationum. Neque interrogantes quicquam dicere habent, unde interrogati occasionem habeant excusandi aliquos, quoniam suggestu demonis et ex promissione facta eidem proni sunt ad excusandum alios et nil aliud querunt quam excusare, ex causis etiam, de quibus supra. Et audiendi sunt, postquam intraverunt confessionem, in accusatione sui et aliorum absque interrogatoriis, quantum est possibile; et in interrogando, unus solus loqui debeat et interrogare pro eodem tempore, quoniam maxime appetunt Valdenses interrogati, aut semper vage loqui extra materiam, aut quod plures loquantur cum eis. Et dum alios accusent aut se, pauci, sed homines probi et boni zeli, debent esse presentes, quoniam verentur multitudinem aut novos et incognitos homines aut amicos illorum, quos alias accusarent. Et dum incipiunt fateri casum suum et accusare, examinentur cum diligencia de casu suo et de accusationibus aliorum uno tractu, si sit possibile, quoniam alias reperirentur altera vice remissi et transmutati a demone vel hominibus, si non sit debita provisio circa carceres, quoniam custos carceris, si bene affectus sit ad materiam et vir virtuosus et probus, potest multum proficere ad inducendum eum vel eos ad veram confessionem sui casus et aliorum accusationem alliciendo; si malus, summe potest obesse, dum eos visitat, ducit et reducit aut vite necessaria subministrat, eos [non] dulciter amonendo ad veritatis confessionem aut dimovendo a veritate dicenda aut inducendo ad negacionem prius confessatorum. Et intellige, lector, quod non sunt sperande aut expectande aliorum accusationes in morte, quin pocius in morte iniuste Valdenses excusant eos, quos prius

accusaverunt, obsequentes demoni; que excusaciones apud bonos viros et graves nulle sunt, cum suggestu et promissione super omnes superius tactas promissiones cum demone singularissime eidem promiserint, sepius in morte ita praticare et facere ad fines inferius tactos, quemadmodum iniuste, ut in mortali peccato decedant, suum in morte diffitentur et negant casum suum, dicentes omnia vi torture dixisse, etc.

8. *Calumpniande non sunt acusaciones facte per Valdenses de suis complicitibus ex eo, quod nonnulli dicunt, demones in congregacionibus Valdensium posse representare et confingere homines eciam innocentes et nescientes experimentaliter istam sectam.*

Tum ista prima racione, quod Valdenses frequentantes congregaciones non accusant demones, quos eciam cognoscunt per nomina, ut presidentem demonem et familiares demones seu sollicitatores apparentes in specie humana et servientes in mensa vel sedentes pro copula cum aliis; neque accusant homines penitus sibi alias ignotos, quos vident in congregacione et nesciunt eorum nomina; ergo solum accusant eos, quos cognoscunt esse homines et eis notos aliter quam per visum in congregacione. Quando enim accusant eos descriptive, nedum cognoscunt eos per visum in congregacione, alias accusarent omnes de congregacione, sed eciam viderunt eos in mundo. Cum vero accusant eos nominatim, nedum cognoscunt eos per visum in congregacione vel mundo, sed eciam per auditum et per collocucionem cum eis aut de eis et interdum per copulam carnalem in mundo vel in congregacione aut utroque modo, vel per conversacionem et familiaritatem aliquam cum eis in mundo aut congregacione, vel quia duxerunt eos primo ad sectam et congregacionem vel ducti sunt ab eis; instruens enim et instructus sepius simul vadunt ad congregacionem et redeunt de congregacione.

Tum secunda racione tales Valdenses accusant certitudinaliter homines, quos noscunt ex sola congregacione, quoniam sciunt eorum nomina et villas, unde sunt, etc., ex auditu et collocucione seu conversacione, et non accusant demones, quos noscunt ex sola congregacione nominatim ex auditu et collocucione seu conversacione in congregacione, in humana figura ibi apparentes. Ergo signum est, quod accusant solos homines et quod vere et certitudinaliter discernunt et distinguunt inter homines et demones, inter viros et dyabolas, inter mulieres et dyabolas, ut inferius clare patebit.

Si vero illi, qui nituntur calumpniare acusaciones Valdensium factas de aliis complicitibus, adducant exempla, quoniam in libris exempla sunt multa, dignentur et curent quotare librum et passum, ubi primo et originaliter ponuntur illa exempla, ut videantur, ad quod propositum et ad quem finem cum aliis respectibus et circumstanciis recitantur, et, cum Dei gracia, dabitur ad quodlibet exemplum, pro satisfaciendo cuicumque poscenti racionem, sufficiens et speciale responsum, et clare videbit omnis homo, quod exempla illa non habent locum in casu congregacionis Valdensium, ita ut ex eis calumpniari possunt aut minorari debeant acusaciones per Valdenses facte de complicitibus.

Demones enim in aliquo casu possunt representare homines ad finem eos decipiendi, Deo permittente, et modum possibilitatis sciunt viri docti, potissimum in sacrarum litterarum pericia eruditi, et in suis voluminibus lacius

pertractant illustres doctores, et singularius et ad longum sacer ille doctor beatus Thomas de Aquino in prima parte sue *Summe*. Sed in materia et in causa Valdensium, ita ut exinde calumpniari queant aut debeant accusationes de complicitibus per eos facte, ista possibilitas representationis et apparicionis hominum determinantum apud doctos, circumspectos et bonos iudices locum non habet ex precedentibus et ut per amplius sequencia luce clarius demonstrabunt. Et hoc eciam facile est videre ex confessionibus et processibus Valdensium, quoniam Valdenses distincte cognoscunt et discernunt viros reales et veros a demonibus et dyabolas a mulieribus; quare, si talis representatio ibi fieret, deprehenderetur a viris et mulieribus astantibus. Et qui hoc scribit, neminem vidit aut audivit examinerum Valdensium, qui non cognosceret vere et distincte discrecionem et differenciam per multa indicia inter mulierem veram et dyabolam et similiter inter virum et dyabolum.

Si itaque hii, qui exempla afferre cupiunt pretendencia representationem hominum per demones in illis congregacionibus in sexu vario, nescii sint litterarum et minus ydonei ad loquendum in talibus materiis, preter hoc, quod timere habent, ne animo malo talia enunciantes, que ignorant, excommunicationem incurrant, quoniam in se est impediendo officium sancte inquisitionis et fructum, incidunt non minus, impingunt et errant in et contra articulum fidei reductive: "Sanctam ecclesiam catholicam, etc.," cum qua stare et sentire deberent in omni obediencia, humilitate et timore ac fidei pietate, et captivare suum intellectum in obsequium fidei, atque ecclesie sancte acquiescere iudicio et ordinacioni. Ipsa enim catholica ecclesia, propter has congregaciones Valdensium in multis regionibus christianorum et propter enormia scelera commissa in eis aut consecutive (?) in eis, recte sentit et iudicat puniendos esse utriusque sexus homines et iuste ac racionabiliter, ac eciam procedit contra accusatos ex talibus congregacionibus (que errare non creditur, cum dirigatur a Spiritu Sancto et a regula infallibili potissime in hiis, que tangunt fidem). Deberent tales eciam se referre hiis, qui audiunt loquentes Valdenses et processus faciunt. Si vero tales allegantes exempla sibi ipsi docti videantur, ab oculis suis conspiciant prius parte ex una confessiones et processus Valdensium, audiant eos loquentes et in libra discrecionis et recti iudicii ponderent omnia, et parte ex alia intueantur in libris primis et originalibus allegata exempla cum omnibus circumstanciis, possibilitatem insuper representationis, et in secundo casu tractatus et libros doctorum, specialius tractatum et materiam *De discrecione spirituum*, et, si sanum sapiant, silebunt ponentque ori suo custodiam et ostium circumstancie labiis suis. Aut si duro corde substinere enitantur suam opinionem absque racione, idem est iudicandum de eis, ut de prioribus non litteratis, facileque erit viro docto in sacris litteris et pratico in hac materia eis satisfacere ad plenum et cuicumque poscenti racionem in ea re. Adverte tamen, lector, quod sepius talia exempla allegantes in hac materia, ut habent tractatus optimorum tractatorum et praticorum, aut complices sunt in secta Valdensium aut subornati et inducti ad allegandum a complicitibus; qui complices certum experimentum habent de veritate, quam impugnant, ut, cum dicerent prius ex industria et precogitata malicia, quod erant sompnia et fantasie, ex aperta veritate convicti iam confugiant ad dicendum, quod angelus Sathane potest se transferre in angelum lucis, in suam tandem confusionem. In congregacionibus enim illis, ut satis constat ex processibus et confessioni-

bus Valdensium, sunt dyaboli et dyabole. Sed dicere, quod ibi nulli sunt viri aut mulieres, est primo incidere in inconveniens, de quo prius contra articulum, scilicet : « Sanctam matrem ecclesiam catholicam, etc. » Est preterea temere enim enunciare id, quod quis scire nequit, nisi sit sibi revelatum. Est insuper irrationabile dicere et inintelligibile, quod sibi soli demones in sexu vario conveniant in corporibus assumptis nullo fine ad decipiendum homines et absque hoc, quod homines sint presentes. Quod autem ibi sint utriusque sexus vivi, veri et reales homines, constat ex processibus et confessionibus ipsorum Valdensium. Neque quisquam vivens, nisi esset Valdensis et expertus aut vidisset in pratica et libris confessiones ac processus Valdensium, sciret coningere et adinvenire talem confessionem, qualem recitat unus illiteratus Valdensis. Quis etiam dicere et affirmare non potest, esse verum, quod sint vere et personaliter in congregacionibus illis aliqui viri et mulieres et alii representativi per demones, nisi sit de complicitibus aut nisi sit sibi revelatum? Neque verisimiliter creditur, quod Deus permetteret aliquos innocentes in secta representari per demones, ut punirentur, quasi essent de secta. In causa enim tali, si pro vero reciperetur, pie creditur, quod Deus revelaret iudicibus aut per inspirationem daret eis agnoscere veritatem, ne innocens de secta puniretur de secta. Preter hoc etiam in casu illo seu in casu possibili, ubi ita esset, provide iudices per confessiones Valdensium et processus cum omnibus circumstanciis processuum attingerent certitudinaliter, quod essent dyaboli et dyabole in illis congregacionibus et non homines innocentes per eos representati, quoniam ex superius dictis Valdenses frequentantes tales congregaciones vere discernerent inter mulierem et dyabolam, cuiuscumque mulieris dyabola representationem faceret, et similiter inter virum et dyabolum. Quotquot enim accusaverunt Ieremiam d'Auvergne, assignaverunt pro sede iuxta eam et parte copule et semper dyabolum; et solum dyabolum in congregacionibus habuisse pro copula ipsa Ieremia confessa est. Et similiter in aliis processibus assignant alii Valdenses interdum dyabolas et dyabolos pro partibus copularum, distinguentes inter viros et dyabolos, inter mulieres et dyabolas. Et adverte, lector, quod accipere hoc pro vero, etsi possibile sit, nisi bene constaret, esset calumpniari totam veritatem istius rei et impedire omnem fructum, qui sequi exinde potest, quoniam esset eadem ratio de quibusdam hominibus, quod representarentur per demones aut possent representari sicut de aliis, et sic vel nulli representarentur aut omnes representarentur, quorum utrumque est inconveniens, ut satis patet ex dictis prius. Neque est dicendum, quod in illis congregacionibus sint realiter et veri viri et mulieres de vili et inferiori statu tantum, et non de honesto et magno statu, nisi representative per demones, quoniam interdum aliqui sunt de honesto statu secundum seculum et reputationem fallacem hominum, qui minus sunt constantes racione et magis deceptibiles et ductibiles ex fine aliquo ad sectam illam hiis, qui sunt de infimo statu, neque reputacio et fama humana, que aliquando fallax est et falsa, aut etiam conversacio honesta ad extra et signa exteriora devocionis aut queque talia usquam, que locum habent in materia et casu Valdensium propter occultacionem casus, qui secretissimus est, et propter singularitatem materie, quamquam in parte a iudicibus pensari debeant et librari. Esto etiam et concesso, quod verum communiter creditur, quod homines de alto et de honesto statu sint magis vigentes racione et constantes atque ex se minus

inclinati et dati viciis, est tamen alia ratio reformans pactum, quoniam tanto plus impugnat demon, ut vincantur et pertrahantur ad sectam et congaudet eos recipere in secta, ut patet ex processu magistri Guillelmi Adeline, et aspernatur atque contempnit recipere viles personas ad congregacionem ipse, qui est superbie pater. Per quatuor enim sensus, per unum interiorem (scilicet per vim cogitativam seu estimativam) et per tres exteriores (scilicet visum, auditum et tactum, presertim in amplexu et copula), interdum eciam per olfactum seu odoratum et per intellectum atque ex multis indicis, que longum nimis esset adducere, cognoscunt Valdenses dyabulos distincte a viris et dyabulos a mulieribus, et per consequens differenciam inter veram mulierem et representatam per dyabolam, si ibi talis esset. Et idem est sciendum de viro et de dyabolo per vim cogitativam seu estimativam, quoniam ex visu demonis, in quocumque sexu appareat, exterrentur Valdenses, quantumcumque assueti sint videre demonem. cum communiter habeat terribilem faciem et eciam modum seu gestum corporalem incompositum, et per illam vim cogitativam eliciunt speciem inimicie, quemadmodum ovis in conspectu lupi et exinde fugit. Per visum, quoniam demon non ita format corpus assumptum ex aëre condensato vel alias, quin relinquat multa in tali corpore signa, ex quibus cognoscitur demon, vel ex colore nigro semper in specie humana superducto imperfecte, in corpore non bene terminato solido et firmo aut ex quantitate excessiva sepius. Ex communicacione eciam seu conversacione et modo extraneo, ex non edendo sepius vel aliquando ex fictione et simulacione edendi, quamvis non vere neque proprie comedat, sicut neque proprie exercet opera vite animalis, quemadmodum exercent vivi et veri homines, qui in illis congregacionibus omnia opera vite exercent et confabulantur invicem, et insuper ex superbo gestu et paucitate loquendi, et maxime et certitudinaliter cognoscitur per visum a frequentantibus congregaciones, quia ut sepius demon habet grossos oculos et semper habet oculos in congregacionibus illis mirabiles, terribiles, asperos, ignitos, inflammatos, lucidos, scintillantes, etc. Per auditum vero, in voce non clara, non perfecte distincta, sed rauca, quasi loqueretur in poto vel ydria aut bucina. Per tactum, ex disposicione corporis sui, quod communius est molle et frigidum aut aliter dispositum quam humana corpora vera et vivencia, et maxime per tactum in copula carnali, ut omnia ista constant ex processibus, que omnia intelligunt docti iudices boni zeli et singulariter bene pratici in ista materia. Mulier enim cum demone nullam aut modicam habet delectacionem in amplexu carnali, sed ex timore et obediencia se supponit demoni, qui relinquit materiam maxime frigidam et humidam, corruptam, croceam, etc.; cum viro vero in congregacionibus delectacionem equalem habet, ut in mundo, aut maiorem, ut ferunt ex prius dictis. Per olfactum seu odoratum aliquando, quoniam corpus assumptum a demone, licet rarissime potest esse cadaver mortuum, sepius vero est formatum ex aëre densato fetido, vel demon in corpore sic formato apponit aliquam materiam fetidam celeriter et imperceptibiliter. Per intellectum autem, quoniam Valdenses ex conversacione cum demonibus tandem relinquuntur desolati et tristes in recessu, quam desolacionem et tristitiam intellectus apprehendit. Accusacio ergo per visum certa est, et per auditum cum visu cerior, et per tactum, maxime in amplexu carnali, cum visu et auditu, certissima et vehementissima et gravissimi ponderis. Similiter a discipulo in ordine ad instructionem

et econtra, quando ab aliquo illorum procedit alterius accusacio; fortificantur eciam accusaciones et rubor atque vim sumunt ex altera parte copule cum omnibus iudiciis quoad vestes et omnes circumstancias loci et temporis partium copule, et potissime ex confessione alterius partis copule. Et pro resolutione in hac materia, si omnes aut plures complices essent capti, cessarent ipsi et omnes fautores eorum obloqui et oppugnare veritatem. Ubi tamen quis aut replicare voluerit contra prius dicta aut allegare quodcumque exemplum, assignet ut prius librum et passum, et Christo duce dabitur ad quodlibet argumentum aut exemplum speciale responsum, ita ut omnis homo merito debeat contentari. Et adverte, lector, quod, si exempla, que possent allegari de transfiguracione demonum seu possibilitas representationis hominum per demones et transfiguracio ipsa militare possent et locum habere ad calumpniandum aut [confundendum] accusaciones in congregacionibus Valdensium, eadem racione in patentibus criminibus, ut in furto, homicidio, adulterio et ceteris eiusmodi, per testes malefactores et complices non possent convinci, quoniam allegarent malefactores, quod demones erant loco ipsorum, quia se possunt transfigurare, etc.

9. *De revocatione et abnegacione sui casus et accusacionis aliorum post confessionem et aliorum accusacionem.*

In vero iudicio et optima pratica, postquam, coram inquisitore et iudicibus assistentibus, etc., vel commissis, et notario vel notariis, ex ore suo processerint, absque immissione in os, semel confessio sui casus et accusaciones de aliis, extra torturam maxime, aut si primo in tortura et postea extra torturam asserte sint esse vere, si in actu alio postea et in alio distante tempore visitati revocent, retractent et denegent et casum suum et accusaciones de aliis, indignos se reddunt gracia et misericordia ecclesie, maxime si non redeant ad se reconfitentes integre omnia et quoad se et de aliis, quoniam et tunc idem est iudicium de ipsis, quando non redeunt ad confessionem integram, sicuti de hereticis pertinacibus, qui absque misericordia traduntur iusticie seculari. Et si non redeant, suppositis immediate dictis, et in hoc articulo et in articulo valoris accusacionum, de quo antea, iudices propter suam denegacionem et revocationem exinde non debent moveri, quia et accusacio seu confessio de se et de omnibus aliis facte accusaciones sunt equalis valoris et momenti, ac si semper perseverassent in confessione sua et in accusacionibus de aliis, alias stabile et firmum iudicium non posset fieri super ipsis, neque procedi posset contra accusatos, et omnes se revocarent et nulli punirentur, sed esset labor inutilis, infinitus et vanus occupari circa tales, cum sint in continua mutacione de confessione in revocationem.

Item, cum se revocent, retractent et denegent omnia in morte ut plurimum, quantumcumque bene administrantur eciam per optimos et discretos sacerdotes, et alios deonerent et excusent in obsequium et favorem demonis hoc suggerentis, ut infra tangitur, iniuste morirentur et iusticia deberet differre, etc., nec per revocatas accusaciones de aliis posset contra eos processus fieri, quod nullus sane mentis et recti iudicii diceret. Neque potest dici, quod iuste puniantur et puniri possint, non obstante revocatione, et quod accusaciones de aliis non valeant, neque procedi possit contra alios, aut econtra,

quoniam est eadem ratio ad verum de utrisque, et si unum infirmetur, ita et aliud, quia non est maior ratio de uno quam de alio. Quamquam vero etiam, priusquam capiantur per iusticiam, potuerunt advisasse, si in iusticia occurrerent et confiteantur, adstatim facere revocationem ex se aut consilio demonis aut complicum, nullo alio homine pro tunc suggerente revocationem, aut in carceribus suggestu demonis vel alias, tamen verisimilius est et magis credibile, quod iste revocationes sint ex defectu bone custodiae et suggestione seu prosecutione complicum et accusatorum nondum captorum per se vel per internuncios aut litteras vel quomodolibet aliter, quibus omnia sunt revelata et aperta, aut quia timent accusari, etc., vel quia volunt confundere rem et generare scandalum, etc.; aut procurantur accusationes a custodibus carceris, qui timent de se aut de amicis aut sperant vel aliqua inordinata passione moventur; propterea principaliter providendum est circa carceres, quoniam, si incarcerati bene custodirentur et visitarentur, per dulces et salubres exhortationes, indubie, postquam intrassent confessionem suam, manutenerentur in ea. Et est formidandum, quin, ad faciendum confusionem et scandalum et ne procedatur ad alios, incarcerati iam promiserint, dum pervenient ad mortis articulum, excusare accusatos et dicere de se et de aliis, omnia vi dixisse, de quo curare non habent iudices recti, ut prius. Bonum est tamen, quod deputentur sufficientes et discreti sacerdotes, rem hanc seu materiam communiter intellegentes et bene affecti, non seducti a complicitibus, qui eorum confessiones audiant et conducant eos seu associant ad iusticiam, neque alii novi tunc circa eos recipiantur.

Revocant autem communiter et denegant seu retractant prius confessata propter tria. Primo, ob timorem mortis, quam putant infra breve affuturam, et ratione illius denegacionis sperant evadere mortem aut differre. Secundo, in favorem accusatorum, quia putant ex tali denegacione accusationes prius factas de aliis nullius esse momenti et valoris, quamquam enim valeant, ac si perseverarent, ex prius dictis, sicuti neque recipiende sunt excusaciones de aliis post primam confessionem extra torturam, etc., propter inclinacionem, quam habent, ad excusandum, et corrupcionem per simplices complices et suggestionem demonis aut hominum, etc. Tercio principaliter, ne ad ultra precedentem confessionem de tangentibus se aut alios in aggravacionem sui casus aut aliorum accusationem, quos invite accusant, ab eis exigatur, cogitantes apud se, quod tandem de reductione sua ad priorem confessionem absque ulterioribus interrogatoriis contenti erunt iudices. Aliquando vero ex eo, quod signum pacti, a demone datum, ab eis nondum est ablatum. Neque si tempore illo facta revocatione petant confessorem, qui dandus non videtur, quoniam tunc confiterentur penitus innoxios et derisoria esset confessio, sicuti multas fictas et derisorias confessiones faciunt. Neque tunc eadem ratione eorum iuramentis est credendum, cum iurant se non esse culpabiles vel tales aut tales falso accusasse, etc. Et advertet, lector, quod reducendi sunt ad priorem confessionem, primo per dulces admoniciones et salubres exhortaciones; secundo querendo, unde habebant, quod confiterentur tale et tale, aliquid seu aliqua specialia de priori confessione, aut prescindendo et preveniendo per interrogacionem de aliquibus ultra suam priorem confessionem, quam veram dicat, qui loquitur, laudando personam de veritate prius dicta, quamquam non omnia dixerit, etc., aut per comminacionem et exhibicionem tormentorum, si opus sit. Facta vero reduc-

tione, interrogentur, quare revocabant, et quis suaserit. Tunc, si nil amplius intendant querere iudices, arrestandi sunt prorsus, alias esset processus in infinitum, etc., processus infinitus.

10. *De carceribus et incarceratis.*

Provisio optima et in iure cauta adhibeatur circa carceres et quod fideles sint omnes custodes seu commanentes in carceribus et probi ac bene affecti ad materiam, non suspecti, etc., et quod incarcerati non simul communicent, neque extrinseci complices aut accusati per se aut per internuncios vel litteras, etc., accessum habeant ad carceres, et quod omnia secreta teneantur; alias sequerentur inconveniencia multa, presertim si accusationes aliorum revelarentur; posset enim sequi, inter cetera, conspiracio et procuracio alicuius mali adversus iudices aut eos, qui se intromittunt in materia. Et nota, lector, verisimiliter, quod detenti in carceribus bene accusati, si non essent confortaciones et nova quothidiana aut spes data in communicacione ad carceres, aut si eis exhiberetur obscurus carcer et austere viverent, aut transferrentur in villam aliam, forsitan suum casum faterentur; et dato, quod numquam casum suum confiteantur, ex quo sunt legitime accusati, impune non debent abire, etc.

11. *De abnegacione et retractacione sui casus, ut plurimum in morte; per quoscumque eciam sacerdotes administrantur.*

Non est mirandum, si in morte Valdenses abnegent suum casum, appellantes de iudicibus ad divinum iudicium et dicentes, quod vi confessi sunt et sine causa moriuntur, etc., nominantes dulce nomen Ihesus et invocantes sanctos, etc., et quod capiunt in animas eorum, quod numquam fuerunt Valdenses et sic volunt mori, excusantes alios, et quando magni rabini sunt in secta, proferunt verba sequencia: « Ihesus autem transiens per medium illorum ibat, » quoniam, ut satis scitum est a multis expertis et in tractatibus scriptum, si egrotent Valdenses per menses aut dies multos in lecto suo, non detenti per iusticiam et quasi miraculose, motu proprio, tacti a Deo, in principio egritudinis confiteantur integre eciam istam sectam et realitatem eius cum maleficiis, tamen, quia demon maxime insidiatur calcaneo, id est fini et morti, ad devorandas animas, iuxta punctum mortis, evocato sacerdote, suggestione demonis revocabunt realitatem et veritatem istius secte prius per eos confessate, ut mendaces sint et confessio integra non sit. Et dicent, se ita sompniasse et non esse verum, quod antea confessi sint. Et idem reperitur frequenter de condempnatis ad carceres perpetuos, dum moriuntur in carcere, revocant itaque omnia, ut prius in morte Valdenses sepius; tum primo, in despectu huius, quod moriuntur, et aliquando forsitan fuit eis data spes in examine de gracia et misericordia ecclesie, et inde sperabant non mori; secundo, opere demonis, qui imprimit in fantasiam eorum et ex consequenti in intellectum, ut intelligant et iudicent apud se, decepti tamen, quod si denegent omnia, non morientur, sed reducentur per iusticiam secularem in villam, et ita efficiuntur mendaces, periuri, excommunicati et peccant mortaliter. Et tunc, iusticia propterea non dissimulante, moriuntur periculose in statu illo et cum hoc, ut plurimum, antea non omnia dixerunt quoad se et alios requisiti per

suos iudices, sed scienter celaverunt multa, neque integre confessi sunt forsitan in foro interiori. Et si aliquando per fletum vel alia signa exteriora contritiones ostendant, id faciunt solum propter timorem mortis corporalis communiter et ut eam evadant, aut propter honorem mundanum. Tercio, quoniam, maxime ubi res est nova in populo et complices putantur multi, quod suggerit demon denegacionem sui casus ad concitandum populum cum cursu complicum adversus iudices et executores, qui videntur condempnasse innocentes, presertim pulchra verba morientium, qui tandem in illa abnegacione eligunt mori. Tum etiam, ut non procedatur contra alios complices et ut liberentur in carceribus detenti et cesset iusticia, credantque astantes, quod sint sompnia et fantasie, et non perdat demon alios seu predam aliam, sed maneat adhuc in obsequium suum ad faciendum mala. Neque ab re est, si iuste derelinquant Valdenses adeo in morte, qui specialiter in vita hoc meruerunt, iniuste relinquentes Deum per longa tempora vite; iustus enim est Deus, et talis vita trahit at talem mortem; et precipue, cum in sua recepcione ad sectam et congregacionem dederint animam suam demoni habendam in morte. Et quamquam possint conteri et confiteri de dacione anime, neque propterea sint [in] impossibilitate ad penitendum, communiter tamen de hoc specialiter non confitentur aut conteruntur, sed impenitentes decedunt obstinati, obdurati, non integre confessi et Valdenses, sive moriantur in prisione sive per iusticiam aut quocumque eant; signa enim sue contricionis sepiissime ficta sunt, ut evadant mortem temporalem aut confusionem honoris mundani, etc. Et est satis verisimiliter pensandum, quod prope mortem demon apparet eis visibilis, qui eos terrendo et per suggestionem inducit ad inficiendum et denegandum prius confessata, ita ut dicant, quod vi dixerunt, ad excusandum se et alios complices.

12. Quod iuste in prima executione in hoc loco Valdenses, ut patet ex processibus, relictis sunt aut relicte seculari iusticie.

Tum primo, relictis sunt in exemplum, ut scilicet daretur exemplum populo et exinde bene edificaretur. Tum secundo, propter novitatem primo cognitam in eo loco. Et tercio, propter enormitatem rei in se et complicum multitudinem. Et quamquam verum sit, quod ecclesia misericors esse debet et graciosa neque debet claudere gremium ad se redeuntis pro prima vice, hoc intelligitur verum, quando quis ex se et sponte seu motu proprio ac integre eo modo, quo constare potest ex signis exterioribus, ad ecclesiam redit; tunc enim impercienda est misericordia, potissime si talis, qui revertitur, homicida non fuerit neque nocuerit terre bonis aut eiusmodi maleficia perpetraverit, neque datus fuerit cum tali onere maleficiorum ecclesie per iusticiam secularem. Quando vero altera vice verisimiliter creduntur se offerre casus magis capaces gracie et misericordie seu propiciabiles ex multitudine complicum, potest ecclesia in eo casu differre impartiri et suscipere in graciā seu aperire viscera misericordie in alteras vices et non dare graciā in prima vice seu in prima executione. Cum vero quis revertitur ad ecclesiam coacte et non integre, sed apparet impenitens, nec ostendit signa contricionis vera, sed ficta et simulata, et diu continuavit in secta, neque requisitus dicit omnia, que scit in casu et verisimiliter creditur a iudicibus quoad se et quoad alios, et

docuit multos atque introduxit in sectam, iuste misericordia ecclesie tali denegatur, eciam pro prima vice. Ita vero fuit in casu prime execucionis quoad omnes sex. Et post multa alia signa sue impenitencie, que agnoscebant iudices, tandem in sue impenitencie et predictorum signorum confirmationem in morte suum casum plures abnegarunt. Due vero mulieres de numero illo cognoverant casum suum in iusticia seculari et erant date iusticie ecclesiastice cum onere, videlicet quod, preter hoc quod erant de secta Valdensium ydolatrarum, commiserant peccatum contra naturam, abutendo cum demonibus in forma humana et diversorum animalium brutorum figuris. Et procuraverunt sortilegia atque fascinaciones per pulveres datos a demonibus et per certas alias commixtiones. Et recognoverunt omnia hec in iusticia ecclesiastica. Habebantque demonem familiarem et pactum expressum cum demone ex natura secte Valdensium. Cetera autem aut ceteri quatuor conveniebant cum illis duabus in omnibus pretactis sceleribus, et ultra commiserant multa maleficia et sacrilegia de hostiis sacratis datis buffonibus, et procuraverant dampna in terre bonis, atque plures induxerant ad hanc dampnatam Valdensium sectam, absque periuriis multis, etc. Et una, scilicet Denisetta, perpetraverat filicidium, et Abbas parvi sensus plura homicidia. Et pretacta omnia constant vera ex sententia et processibus, etc.

13. *Exhortacio brevis ad iudices.*

Succrescente itaque nimium diebus istis in publicum nefandissima Valdensium secta, que, procurante generis humani inimico, per diverticula terrarum et latibula nemorum annis superioribus in hac regione celabatur occulta, quasi non esset, assiduus fidelium precibus exorandus est Deus, ut iam exurgat, et dissipentur inimici eius et fugiant, qui oderant eum, a facie eius, ut eciam tam maximarum rerum tractatores et iudices, Christo auspice, cuius res agitur, eorundem fidelium precacionibus adiuti, concurrant singularius et cooperentur suo creatori, accedentes ad cor altum, ut exaltetur Deus sibi que ea tempestate restituatur, eorum opera, summus honor suus, qui superbe, ambiciose et inique a sevo tenebrarum principe ex diebus antiquis usurpatur. In mentem ergo iam iudicum veniat, quam umbratilis quamque perfunctoria et momentanea sit hec mortalis vita et quam fugacia sint universa mundi oblectamenta, accuracius versent animo mortales ipsi, quod decorum sit, pulchrum, laudabile et meritorium, singulari certamine congregi et luctari adversus demonem pro fide Christi et Dei, quamque divinum et prope beatum sit reddere honorem eterno Deo vivo et vero, ubi potissimum se exhibet tam explorata materia virtutis, materia eterne felicitatis ac salutis, ubi deinceps messis est multa, que plures operarios exposcit. Pensentque sollicite per dies annos apud se, quod si iam tantis in rebus, cum opus est facto, mundano timore aut favore humano vel quolibet sinistro colore ducti conniventibus oculis tanta tamque inaudita scelera atque flagicia in Deum et Christum eius punire et rectificare dissimulaverint et neglexerint, cum quanta suarum animarum confusione in illa tremenda iudicii die coram districto et iusto iudice Christo comparituri, excipient pro sua dissimulacione et neglectu cum dyabolo et angelis eius eternam dampnacionem. Si vero ex diverso probe, virtuose, ardentem et studiose in tanto fidei negocio cum omni

zelo egerint, Deum pro oculis habentes, indubio ab ipso immortalis Deo pro tam divino opere ad celi beatas sedes tandem evecti summas leticias habebunt omne per evum. Amen.

Explicit *Practica Valdensium in Atrebatu.*

Nationale Bibliotheek te Parijs, Manuscr. Lat. 3446, fol. 36-57; gelijktijdige, in een vijftiendeuwsch afschrift bewaarde verhandeling, in haar geheel afgedrukt bij J. Hansen, *Quellen und Untersuchungen zur Geschichte des Hexenwahns und der Hexenverfolgung im Mittelalter* (Bonn 1901), blz. 149-183. — Volgens de uitgever er bij opmerkt, werden vroeger reeds uittreksels ervan, naar een slordig afschrift van Döllinger, benuttigd door Riezler, *Geschichte der Hexenprozesse in Bayern* (Stuttgart 1896), blz. 322-325), en uitgegeven en toegelicht door J. Friedrich in de *Sitzungsberichte der Münchener Akademie*, 1898, blz. 176. Verder merkt hij nog op, dat het verdedigingsschrift opgemaakt werd onmiddellijk na het eerste proces van 9 Mei 1460, en waarschijnlijk als voorbereiding tot het tweede, en dat de onbekende opsteller ervan, alhoewel zelf zich noemend *minus in sacris eloquiis et philosophorum sententiis doctus*, toch aan het proces aandeel heeft gehad en o. a. de afgelegde bekentenissen mede heeft aanhoord. De gissing van Friedrich, dat de inquisiteur-predikheer Pierre Le Broussart aan de redactie van dit stuk wellicht niet vreemd gebleven is, komt ook Hansen niet onwaarschijnlijk voor.

78 (313bis).

1460, Juli 21, Dowaai. Afschrift (vóór 1478) gemaakt door Noël Pollet, griffier der schepenbank van Dowaai, van eenen brief van de schepenen van die stad aan de schepenen van Atrecht over de vrijstelling van verbeurdverklaring van goederen in 1420 verkregen door de erfgenamen van ter dood veroordeelde kettters. — Op 25 Maart 1420 waren door Guillaume Mattre, plaatsbekleeder van den gouverneur van Dowaai, bijgestaan door ambtenaars van den hertog van Bourgondië en verscheiden schepenen en raadsleden dier stad, achttien kettters aangehouden en in de stadsgevangenis opgesloten. Door den bisschop van Atrecht voor het geestelijk onderzoek opgeëischt, werden de gevangenen hem uitgeleverd met hunne boeken. Den 10 Mei werden zij teruggebracht, door den inquisiteur (Pierre Floure) op een schavot bepreekt, en zes hunner, nl. Gille le Nepveu, Jehan de Baillon de oudere, Piérart Descatoires, Catherine Maynard, Jehan de Langle en de hoefsmid Jehan de Hornut als

ketters tot den brandstapel veroordeeld, terwijl de anderen tot opsluiting en andere straffen werden verwezen. Tijdens hunne gevangenschap had Guillaume Mattre hunne roerende en onroerende goederen aangeslagen, als verbeurd ten profijte van den hertog. De stad verzette zich hiertegen, omdat zulke verbeurdverklaring strijdig was met hare privileges, en toen dit niet hielp, bracht zij de zaak vóór ridder Hue de Lannoy, 's hertogen gouverneur van de steden en kasselrijen Rijsel, Dowaaï en Orchies, die de verbeurdverklaring vernietigde en het beslag deed opheffen, zoodat de kinderen en erfgenamen der veroordeelden in het bezit dier goederen kwamen.

Une lettre baillié au procureur de le ville d'Arras touchant Vaudoiz.

A tous ceulx qui ces présentes lettres verront, eschevins de la ville de Douay, salut.

Savoir faisons et certeffions à tous à quy il appartient, que, en obtempérant à la requeste à nous faicte par noz très chers SS^{rs} et très espéciaux amys les eschevins de la ville d'Arras par leurs lettres misibles à nous présentées par Flourens Muette, procureur de ladicte ville d'Arras, et Pierre Caulier, contrôleur d'icelle ville, à ce que, se avions pardevers nous aucuns procès, escriptures ou enseignemens touchans exemption de confiscation, nous leur voulussions communiquer et baillier adresche et advertissement par lettre ou autrement, pour eulx en aidier en ce et sy avant qu'il appartenroit par raison, avons fait visitacion de plusieurs registres et enseignemens estans en la thésaurie de nostre halle et auditoire, esquelz len a acoustumé de tout temps enregistrer les exécutions criminelles et autres besongnes qui adviennent en ladicte ville.

Par lesquelz nous est apparu que, en l'an mil iiije xix, le lundi jour Nostre Dame en march, furent par Guillamme Mattre, lieutenant de monseigneur le gouverneur en ladicte ville, acompaigniés de plusieurs des gens et officiers de nostre trèsredoubté seigneur et prince monseigneur le duc de Bourgogne et de plusieurs des eschevins et du conseil de ladicte ville, prins et détemptés prisonniers plusieurs hérèses et jusques au nombre de xvij, et constituez és prisons de ladicte ville.

Laquelle prinse venue à la congnoissance de révérend père en Dieu monseigneur l'évesque d'Arras, il envoia plusieurs ses officiers pour avoir lesdits prisonniers et en congnoistre si avant que au droit spirituel appartenroit. Lesquelz prisonniers avec leurs livres furent délivrez aux officiers dudit révérend père en Dieu. Or depuis furent iceulx prisonniers ramenés en ladicte ville et illec, le xe jour de may ensuivant, l'an mil iiije et xx, par l'inquisiteur de la foy eschaffauldés et preschiers, et finalement les six, c'est assavoir: Gille le Nepveu, Jehan de Baillon l'aisné, Piérart Descatoires, Catherine Maynard, Jehan de Langle et Jehan de Hornut, marissal, pour ledit cas de hérésie et comme atains d'icellui, condempnez de recevoir mort telle que de estre ars, comme ilz furent à la justice de ladicte ville, et les autres pugniz de

chartre et autres pugnitions, selon la discreption dudit révérend père et de ses officiers.

Depuis laquelle prinse desdits hérèses ainsi faicte et durant leur détemption, ledit Guillemme Matre, lieutenant dudit monseigneur le gouverneur de Lille, prinst et mist en la main de nostre dit trèsredoubté seigneur tous les biens meubles et immeubles d'iceulx, disant iceulx estre confisqués au prouffit d'icellui seigneur. Auquel lieutenant furent remonstrez les drois, prévilèges et franchises et libertez de ladicte ville, en déclarant que, pour quelques cas qui advenist ou fust commis en icelle ville et eschevinaige, il ne y avoit point de confiscacion, requerrant audit lieutenant que, attendu ce que lui estoit assez notoire, il se volsist cesser dudit empeschement; ce qu'il ne volt faire. Et pour ce, fut le procureur de ladicte ville, et par les eschevins et conseil d'icelle, envoié pardevers hault et noble monseigneur Hue de Lannoy, chevalier, seigneur de Santes, lors gouverneur, de par nostre dit seigneur, de ses villes et chastellenies de Lille, de Douay et d'Orchies, et autres conseilliers dudit seigneur; par lequei monseigneur le gouverneur, ledit procureur oy en tout ce qu'il volt dire, proposer et administrer, fut déclaré que la main de justice et tout l'empeschement, mis aux biens et héritaiges desdits hérèzes par sondit lieutenant, se lèveroit; ce que ainsi fut fait, et tout mis à plaine délivrance au prouffit des hoirs et héritiers d'iceulx hérèzes, qui, au moien de ladicte appréhencion, les appréhendèrent et en joirent.

En tesmoing de ce, nous avons mis à ces lettres de certification le séel aux causes de ladicte ville, le xxj^{ème} jour de juillet, l'an mil iij^e et soixante.

Collation faicte.

Stadsarchief te Dowaaï, Reg. AA. 85 (oud R), *Second registre aux privilèges* (begonnen omstreeks 1438), fol. xv.

79 (316bis).

1460, *Augustus 26, Mantes en Atrecht*. Uittreksel uit de kronijk van Jacques du Clercq over de verbranding van Noël Ferre, van Amiens, die te Mantes als Waldens verbrand werd. — Hij had o. a. bekend in eene vergadering van Waldenzen geweest te zijn te Mofflaines bij Atrecht, waar hij l'Abbé de peu de sens gezien en hooren spreken had. Hij noemde nog verscheiden andere Waldenzen van Atrecht, Amiens, Parijs, enz. De processtukken van dit geding werden naar Atrecht gezonden. Ook de vrouw van Noël Ferre werd aangehouden, doch kort daarna vrijgelaten.

Dung nommé Noel Ferre, natif d'Amiens, lequel fust ards en la ville de Mantes et la cendre rusée au vent, lequel avoit cognu d'avoir esté en ladite vaulderie.

L'an mil iij^e lx, le xxvj^e jour d'aoust, en la ville de Mantes fust ards, et son corps ramené en pouldre et la pouldre par jugement jettée au vent, ung nommé Noel Ferre, natif d'Amiens, comme il disoit, de l'âge de xxvij ans, lequel confessa d'estre sorcier et avoir commis plusieurs meurdres, larchins et

pipperies, et avecq ce d'avoir esté par quatre fois en vaulderie, en laquelle vaulderie il avoit adoré le diable en forme de boucq, et lui donné corps et âme, et nomma les plaches où il avoit esté en ladite vaulderie, c'est assçavoir une fois à Estampes, une aultre fois emprèz Péronne, une aultre fois en ung lieu entre Corbie et Beauvais, et l'aultre fois au bois de Mofflaines lez Arras; èsquelles assemblées de vaulderie il confessa d'avoir veu plusieurs gens, entre lesquels il nomma l'Abbé de peu de sens, chy dessus nommé, lequel abbé, comme il confessa, recepvoit les sermens faits au diable et parloit pour le diable. Il en nomma aussi d'autres, tant de la ville d'Arras, d'Amiens, de Paris, de Blois, comme d'autres lieux; et estoit ledit Noel raiemant et brimbeux, demandant l'aumosne, et menoit avecq lui sa femme, laquelle il accusa aussi d'avoir esté en ladite vaulderie.

Item, icelluy Noel confessa aussi avoir esté au consistoire en vaulderie, où la délibération fut prinse de brusler la ville de Pernes, laquelle avoit esté ardse, comme dessus a esté dit; et le fait faire ung chevalier, lequel estoit lors en vaulderie, et le nomma. Je vies et leu le procès dudit Noel Ferre, lequel fust envoyé en la cité d'Arras, auquel estoit contenu le tout ce que dit est dessus et plusieurs aultres choses, et sy veis la sentence scelée des juges de Mantes. Lequel Noel exécuté, comme dit est, sa femme fust prinse, laquelle appella de ceulx de Mantes et fust menée au parlement à Paris, laquelle assez tôt fust délivrée quitte, sans avoir griefs.

Mémoires de J. du Clercq, boek IV, kap. 12, blz. 53-54.

80 (317bis).

1460, October 27, *Rijsel*. Uittreksel uit de stadsrekeningen over onkosten aangaande de gevangenneming en het geding der tooverheks Caterine Patée.

Audit Hubert [Coppin], que donné a esté en courtoisie aux sergens de la prévosté de Lille pour pluseurs dilligences par eulx faictes, tant à cause de l'apprehencion de Caterine Pattée, sorchière, comme pour avoir icelle menée et ramenée par pluseurs fois en halle, XII s.... (*Court.*)

Audit Hubert [Coppin], pour semblables despens de bouche, fais le xxviie dudit mois [d'octobre 1460], que lors Caterine Patée fut, pour avoir conseillé et estre nottée de user de sorcheries, condempnée d'estre eschiellée et mitrée par III jours et finalement banye à tous jours; en quoy faisant, iceulx eschevins eubrent de grans consultacions et pesèrent fort la chose, pour le cas qui estoit abominable, et pour ce ou s. (*Desp.*)

Stadsarchief te Rijsel, *Stadsrekening 1460*, kapitells: *Pour courtoisies (Court.) en Despence commune (Desp.)*; vermeld bij A. Dinoux, *Archives historiques et littéraires*, 3de serie, deel VI (1857), blz. 208. (Zie deze vermelding in *Corpus II*, blz. 266.)

81 (318^l).

1460, *Rijsel*. Uittreksel uit de stadsrekeningen over het zenden van eenen bode naar Atrecht bij den inquisiteur, om van hem te vernemen, of er ook te Rijsel Waldenzen waren.

Audit Hubert Coppin, qu'il a payé par ordonnance et du command desdits eschevins à Martin Lepratré, voyageur, envoyé en la ville d'Arras porter lettres clozes à l'inquisiteur de la foy et autres, pour savoir se en ceste ville de Lille avoit aucuns qui fussent enpeschiés de fait de vauderie ou sorcherie, comme il y en avoit plusieurs audit lieu d'Arras, xx s.

Stadsarchief te Rijsel, *Stadsrekening 1460*, kapittel : *Pour courtoisies*; vermeld bij A. Dinaux, *Archives historiques et littéraires*, 3de serie, deel VI (1857), blz. 208.

82 (332^{bls}).

1465, *December 7-11, Rijsel*. Uittreksels uit de stadsrekeningen over onkosten gedaan ter gelegenheid van het geding van eenige ketters. — Onkosten voor: het zenden van eenen raadpensionaris naar den officiaal van Doornik; wijngeschenken aan den inquisiteur en aan leden van het geestelijk hof; maaltijden gedurende het geding en de terechtstelling; het gevanghouden en de terechtstelling.

A maistre Jehan de Tenremonde, conseiller pensionnaire de le ditte ville, pour avoir esté par devers monseigneur l'official de Tournay touchant le fait des hérétiques, mesmement pour déclairer que l'intencion desdits eschevins estoit de les faire preschier en le dite ville, où il vacqua par ung jour, pour ce XLVIII s. (V.)

A monseigneur le promoteur de la court espérutuelle de Tournay, trois los de vin, moitié Riin et autre moitié Beaune, prins à Collard Deleplace, par Philippe le Nepveut du command d'eschevins présentés le VIIIe jour dudit moys de décembre, pour honneur de ce que ledit jour il estoit venus en ceste dicte ville pardevers eschevins pour le fait et cause des hérétiques, qui à certain brief jour ensiévant furent preschiés en icelle ville; ledit vin, au pris comme dessus, xx s. (*Prés.*)

A monseigneur l'official et autres plusieurs officiers de la dite court de Tournay, ix los de vin, moitié Rin et autre moitié Beaune, par ledit Philippe le Nepveut du command d'eschevins présentés le Xe dudit moys, pour honneur de ce que ledit jour ils estoient venus en ceste dicte ville pour la cause que dessus, monte, audit pris et ii s. de portage, lx s. vi d. (*Prés.*)

A révérent père en Dieu monseigneur l'abé de Los, vi los de vin, par ledit Philippe le Nepveut du command d'eschevins présentés le XIe jour dudit moys, pour honneur de ce que ledit jour il estoit venus en ceste dicte ville à la prière

desdits eschevins pour le fait et cause desdits hérétiques; les III los vin de Rin prins à Collart Deleplace à VII s. le lot, et autres trois los vin de Beaune à VI s. le lot prins à Jehan Ghanthois, monte, tout parmi XII d. de portage, XI s. (*Prés.*)

A monseigneur l'official et auxdits autres officiers de ladite court espérituelle de Tournay, XII los de vin présentés de rechief le XIe jour dudit moys pour la cause que dessus, mesmement que ledit jour iceulx hérétiques furent preschiés; les VI los vin de Rin prins à Collart Deleplace au pris de VII s. le lot et XVIII [d.] de portage dudit vin et torses, monte XIII s. VI d.; et les autres VI los prins à Jehan Leroux au pris de VI s. le lot, monte, parmi XII d. de portage, XXXVII s. (*Prés.*)

Audit Jehan [Marlière], pour semblables despens de bouche, fais les VIIe et XIe jours dudit moys [de décembre 1465], que lors, si comme ledit VIIe jour, iceulx eschevins et leur conseil furent occupés oultre heure pour délibérer, assavoir, de certain nombre de hérétiques prins en ceste ville de Lille et menés à Tournay, l'en les feroit preschier en ceste ville ou nom, où il fu délibéré de les faire preschier en ceste dicte ville pour donner exemple à tous; et ledit XIe jour eulx se tinrent ensemble au disner, pour ce que, prochainement le disner passé, iceulx hérétiques furent preschiés audevant de la halle de laditte ville; pour ce, pour iceulx deux jours, CXV s. (*Desp.*)

Audit Jehan Marlière, qu'il a païé pour autres despens de bouche, fais les Xe et XIe jours dudit moys de décembre, par pluseurs sergens de la prévosté de Lille, chepier des prisons de ladicte prévosté, chartons, gardes et aides et autres personnes, qui lesdis jours furent occupés pour la conduite d'iceulx hérétiques, et que par eulx fut fraïé pour leur rechiner (1), soupper et desjun et diners, et par conte sur ce fait, VI l. VII s. (*Desp.*)

Audit Jehan, qu'il a pareillement païé pour le salaire de certain nombre d'arbalettriers, ordonnés à la conduite et garde de la loy de ladite ville ledit XIe jour, tandis que lesdits hérétiques furent preschiés, XLII s.... (*Desp.*)

A luy, qu'il a encore païé à chertain nombre d'archiers pour semblable, XXXVI s.... (*Desp.*)

Et pour le salaire d'un compaignon qui administra à iceulx sergens et gardes et aussy auxdits hérétiques leurs nécessités lesdits deux jours, XII s. (*Desp.*)

Item et pour mémoire, iceulx hérétiques frayèrent pareillement lesdits deux jours, c'est assavoir en pain, char, laine, candeilles, chervoise, fromaige et autres menues parties, en ce comprins XXVII s. en vin, la somme de IX l. VI d. parisis monnoie de Flandres, laquelle somme fu païé et recheue par les mains des officiers de la court espérituelle de Tournay en descharge de ladicte ville, pour ce — Néant. (*Desp.*)

(1) *Rechiner*, maaltijd tusschen het middag- en het avondmaal.

Item, et sy paièrent avoec ce, en descharge de-ladicte ville, la somme de **xxiii s.**, pour le salaire dudit chepier qui eubt la garde d'iceulx hérétiques par lesdis ii jours, pour ce — Néant. (*Desp.*)

Stadsarchief te Rijsel, *Stadsrekening 1466*, kapitfels: *Voyages et journées (V.)*, *Présens de vin (Prés.)* en *Despence commune (Desp.)*.

83 (343^a).

1467, *October 11, Atrecht*. De magistraat geeft aan Jehan Damoiseau, Parlementslied, schriftelijk onderwerping (?) aan de bevelen des konings in zake der Waldenzen van 1461. — Hij geeft ook zijn advies over het verbeurdverklaren der goederen van die ketters, wat te Atrecht niet mocht geschieden en waartegen de vroegere schepenbank niet geprotesteerd had.

Reconnaissance et mémoire baillé à sire Jehan Damoiseau, conseiller de Parlement.

Le dimence, xj^e jour dud. mois doctobre aud. an lxxvij, par lordonnance de messieurs en nombre, Flourent Muette, clerck de leschevinage dArras, bailla et délivra à monseigneur messire Jehan Damoiseau, chevalier, conseiller du Roy nostre sire en la court de Parlement, le reconnaissance par escript faite par mesd. seigneurs aux commandemens par luy fais de par le Roy nostre sire touchant les procès fais par les vicaires de monseigneur dArras et leurs complices contre plusieurs bourgeois, manans et habitans de lad. ville dArras, et partie desquelz furent exécutez pour cas à eulx jnpugnez pour le péchié de vauderye, desquelles reconnoissances et des extrais des lettres mises au bout desd. reconnoissances un double ou copie est mise avec les mémoires, délibérations et aduis en brefz (?) sur le fait des confiscacions prétendues ès biens de ceulx qui furent exécutez touchant led. cas, nonobstant le préuillage contenant que les bourgeois ne confiscuent point; desquelz procès ne de l'exécution diceulx mesd. seigneurs les eschevins lors régnans, qui fut en leschevinaige de lan lxxj, ne se entremirent aucunement et nen orent point le congnoissance.

Stadsarchief te Atrecht, Reg. B.B. *Mémorial 1463-1479*, fol. 41.

84 (343^b).

1464-1468, *Rijsel*. Levensbericht door Ambroise Cousin († 1751) van den inquisiteur Nicolas Jacqueri. — In 1465 predikte hij te Doornik en te Rijsel. Daarna werd hij naar Bohemen gezonden tegen de Hussieten. In 1468 deed hij te Rijsel zes Turlupijnen gevangennemen: vijf herriepen; de zesde werd verbrand. Hij schreef ook verscheiden werken tegen de ketters.

Que dirai-je encore du très zélé père Nicolas Jacqueri, qui, charmé de la vie toute nouvelle et édifiante que menaient ceux qui avoient embrassé la réforme dans la congrégation de Hollande, se rendit de France dans ce couvent [de Lille] vers l'an 1464, quoiqu'il fût docteur et inquisiteur, pour l'embrasser avec les autres, et dont il fut le principal fauteur dans la suite, tant en employant le crédit qu'il s'étoit acquis auprès de Philippe le Bon, duc de Bourgogne, et les premiers de sa cour, desquels il étoit très considéré, qu'en fortifiant par son exemple et par la force de ses discours ceux qui sembloient chanceler, intimidez par les menaces des étrangers et par les difficultés qu'ils y trouvoient.

Non content même de retenir son zèle dans les seules bornes du couvent, tantôt il prêche dans un lieu, tantôt dans un autre, semblable à une vive flamme qui embrase et consume tout ce qu'elle entoure : l'an 1465 il prêcha pendant le carême à Tournai, et à Lille pendant l'autre partie de l'année; l'année suivante, il est envoyé en Bohême par les Pères assemblez à Harlem pour tâcher de ramener les Hussites à la véritable doctrine, où il demeure pendant plus d'un an, s'opposant à leurs erreurs par ses disputes et ses écrits.

Retourné à Lille l'an 1468, il commença à prêcher avec le même zèle qu'auparavant; et étant averti que six hérétiques, infectez des erreurs de Turlupin, y étoient entrez secrettement, il les cherche avec assiduité, et, les aiant trouvés, il les fait prendre sur le champ par les officiers de la justice; dont cinq ayant abjuré leurs erreurs et embrassé les dogmes de la véritable foi, convaincus par la force de ses raisonnemens et de ses pressantes exhortations, il abandonna celui qui demeura opiniâtre et obstiné au bras séculier, et fut condamné à être consumé par les flammes, ; ce qui jeta une telle terreur dans l'esprit de ces hérétiques, qu'ils n'osèrent plus entrer dans Lille, la regardant comme leur tombeau; d'où est venu ce proverbe ironique, qui est si commun : C'est un enfant de Turlupin, malheureux de nature....

Il a aussi laissé plusieurs écrits considérables en latin, qui sont :

Le fouet des hérétiques fanatiques, imprimé à Francfort sur le Meyn en 1581 par Nicolas Bassaeus : il se trouve dans notre bibliothèque;

Un traité *Du mépris du monde ou des malins esprits*, écrit en feuille l'an 1452 et qui se trouve à Louvain dans la bibliothèque de St Martin;

Un dialogue touchant *la Communion*, contre les Hussites, dans la même bibliothèque, et l'on croit qu'il a été imprimé à Tournai en 1466, lorsqu'il alla en Bohême;

Une compilation de plusieurs traitez, imprimez pendant le concile de Basle, contre *la secte des Bohémiens*, qui vouloient que la communion sous deux espèces étoit nécessaire au salut : elle se trouve dans la bibliothèque des Prémontrés près de Louvain, avec plusieurs autres oeuvres de même nature.

Stadsbibliotheek te Rijsel, HS. 678, fol. 36-38.

85 (344bis).

1469, November 6, Atrecht. Jehan Angenot, lid van het Parlement, dagvaardt Pierre Lesbroussart, Jehan Catus, minderbroeders,

Pierre le Tainturier, bisschop van Bayruth, en Robert, bastaard van Saneuses, om het vonnis in zake der oerherstelling van de Waldenzen te zien inschrijven. — Zij waren veroordeeld tot het oprichten van kruisen en opschriften in de plaatsen, waar Waldenzen verbrand geweest waren. Zij verschenen niet en de overgebleven slachtoffers, de Beaufort, Jehan Tesquet, enz., drongen niet verder aan.

Pour le fait de le réparation de le Vaudrie.

Le lundj, vj^e jour de novembre aud. an [lxiix], par le congié et licence de messieurs mayeur et eschevins acordée à maistre Jehan Angenot, licencié en loix et en décret, conseiller en la cour de Parlement, assemblé en la salle de la ville ou lieu où on tient les plaids embas, où jl y auoit mayeur, escheuins, les officiers de monseigneur le duc, plusieurs officiers royaulx et aultre grant peuple, fist éuocquier et appeller à luys de lad. halle, par ung sergent royal, frère Pierre Lebroussart, frère Jehan Catus, religieux de lordène des frères Prescheurs, frère Pierre le Tainturier, évesque de Bavru, et Robert, bastart de Saneuses, jllec adiournez à heure de x heures à comparoir pardeuant led. conseiller roial comme commissaire de la court de Parlement, pour veoir entériner larrest de lad. court de Parlement donnée contre lesd. dessus nommez comme contumas pour veoir faire les réparacions honorables et pouffitables, en quoy ilz chascuns deulx pour le tout ont esté condempnez par lad. court de Parlement, commis et à le requeste de monseigneur de Beaufort, Jehan Tesquet, Hughes Emery, le fille Jehan Lefevre dit Hotuelle et les héritiers de feu Pierre du Carieul, pour les habus et excès par eulx commis en feisant abusiement, contre droict et contre reison, les procès touchant les Vaudries contre les dessus nommez et aultres, qui contre droict, reison et aultres bonnes manières de procéder ont esté preschiez, naurez, eschaffaudez et des plusieurs ars et brûlez à le justice, et ont esté lesd. appelez par led. arrest condempnez chascuns pour le tout à faire plusieurs grandes réparacions contenues oudit arrest, qui fut leu à haulte voix en lattin et en franchois, est assa-noir, de faire faire, au lieu où lesd. eschaffaudez furent preschiés à cestes et les aultres ars et brûlez, en chascun lieu une croix ou épitaffe, où seront mis emprains et escriptes les causes pour lesquelles se font lesd. réparacions et sermens solennels et publicqz, èsquelles soit déclairés les causes desd. condemp-nacions et réparacions aux fraiz et despens desd. appelez et condempnez. Item, de faire dire en le paroisse plus proche du lieu [où] ilz furent ars, trois obyes sollempnelz et trente messes. Item, en léglise de le cappellet sur le Petit Merchié dArras faire fonder et admettre une messe chacune sepmaine pour le salut des âmes des defuntz ainsy condempnez, ars et brûlez sans cause. Item, led. bastart de faire ung estodit (?) nu en chause, chief nu, nues piez, deschaus, tenant une torse pesant iij ℥. ardent en sa main, au lieu épiscopal et aud. lieu de le justice. Item, à rendre et restituer aux dessus nommez tous leurs biens prins et exécutés (?) par justice et qui seront baillés par déclaration et affirmation comme non confisquez. Item, à rendre et payer pour entremise profitable ij ℥. parisais à parties comme dessus, et envers le Roy à pareille somme (?), et que partie fasse première partie le surplus de biens et héritaiges

confisquez et à rendre tous dommaiges et intérestz, et au sourplus banni à tousjours du royaume de France et à tenir prison jusques à plaine satisfaction, comme ce et aultres choses sont plus amplement (?) contenues aud. arrest. Lequel arrest ainsy leu en latin et en franchois, led. commissaire dist que, en tant que lesd. adiournez ne comparoistroient, il ne les pooit faire les commandemens et exploitz quil eust peu faire à leurs personnes, ne entériner au sourplus led. arrest; mais offrit à mond. seigneur de Beaufort et aux aultres dessusdits à impétrer dud. arrest illec, promectant (?) que se ilz voloyent auoir led. réparacion ainsy faite que dessus est déclaré et ilz en voloyent faire leffet, quil le feroit faire sy auant que faire se poroit, par espécial touchant lesd. crois, services (?) et épitaffes. A quoy ilz respondirent que à ce on ne tentoit (?) pas et que jlz en feroient volentiers le présent.

Stadsarchief te Atrecht, Reg. B.B., *Mémorial*, 1463-1479, fol. 49 verso en 50.

86 (347bis).

1472, Juli 4, *Maastricht*. Brief van Lodewijk van Bourbon, prins-bisschop van Luik, waarbij hij aan al de geestelijke overheden van zijn bisdom of hunne plaatsbekleeders kennis geeft van de straf door hem tegen het Karmelietenklooster te Luik uitgesproken, omdat het weigert den inquisiteur Hubertus Leonardi als regent aan te nemen en zich tot geene onderhandelingen dienaangaande leenen wil. — De prins-bisschop zet uiteen, hoe meester Hubertus Leonardi, professor in de godgeleerdheid en karmeliet, tegelijk zijn raadsheer en biechtvader en inquisiteur in het bisdom Luik, daarbij van goeden levenswandel en van eene prijzenswaardige vroomheid, door den generaal der orde tot het waarnemen van het regentschap in het convent van het Karmelietenklooster te Luik werd aangesteld en daartoe van den bisschop aanbevelingsbrieven had medegekregen. Bewerende eenen brief van den generaal der orde te hebben ontvangen, waarbij meester Hubertus' benoeming wegens zijne onwaardigheid werd ingetrokken, zonder dat deze aangeduid of bewezen werd en zonder hem in zijne middelen van verdediging te hebben gehoord, had het convent hem tot de vervulling van zijn ambt geweigerd toe te laten. Daarop had de bisschop aan prior en convent dag en uur gesteld om vóór hem, 't zij zelf, 't zij door eenen afgevaardigde, te verschijnen, om hierover uitleggingen te geven, ten einde hem in staat te stellen met kennis van zaken zijn oordeel te vellen. Maar zij waren niet verschenen en hadden hunne afwezigheid ook niet verontschuldigd. Daarom trekt de bisschop al de gunsten in, door hem aan het klooster verleend, nl. het afnemen der biecht, het pree-

ken, het inzamelen van geld en het doen van kerkelijke diensten buiten het klooster, en verbiedt nog daartoe over te gaan, op straf van schorsing van de kerkelijke diensten en van kerkelijken ban.

Ludovicus de Bourbon, Dei et apostolice sedis gratia episcopus Leodiensis, dux Bulloniensis et comes Lossensis, etc., universis et singulis abbatibus, prioribus, prepositis, gardianis, lectoribus et conventibus quorumcumque monasteriorum necnon parochialium ecclesiarum et capellarum rectoribus per civitatem et diocesim nostras Leodienses constitutis seu locatinentibus eorumdem, ad quem vel ad quos presentes nostre littere pervenerint, salutem in Domino.

Quia nos tam pervigili (?) experientia quam fidedignorum testimonio jam comperimus eximum famosumque virum magistrum Hubertum Leonardi, sacre theologie professorem, religiosum ordinis beate Marie de Monte Carmeli, consiliarium et confessorem nostrum atque in diocesi nostra heretice pravitatis inquisitorem, fuisse et esse virum probate vite et commendabilis religionis, idcirco alias eidem magistro Huberto, tunc, meritis suis exigentibus, promoti et deputati per venerabilem dominum generalem dicti ordinis ad officium regentie in conventu monasterii civitatis nostre Leodiensis predicti ordinis, litteras nostras recommendatorias et promotorias concessimus, post quas religiosos dominos priorem et conventum predicti monasterii in dicta nostra civitate constituti exhortati fuimus, quatenus dictum magistrum Hubertum recommissum ad dictum regentie officium admittere sine difficultate deberent juxta vim, formam et tenorem litterarum commissoriarum sibi a prefato generali suo desuper concessarum; et quamquam ob hoc non licuerit neque liceat dictis priori et conventui monasterii civitatis nostre quidquam perniciosum suggestisse prefato generali suo in contemptu litterarum nostrarum recommendatoriarum pretactarum, nisi prius nobis et dicto magistro Huberto ad hoc rite vocatis, nichilominus tamen iidem prior et conventus, pretendentes se litteras revocatorias ab eodem suo generali contra prefatum magistrum Hubertum, consiliarium nostrum, non vocatum, non auditum neque convictum, propter ejus demerita, licet non expressa neque probata, impetrasse et obtinuisse, ob hoc eum ad predictum regencie officium admittere recusarunt et recusant, et, quod deterius est, iidem prior et conventus per alias nostras certi tenoris litteras vocati, quatenus certis die et hora competentibus tunc futuris, jam diu preteritis, comparerent coram nobis per se vel eorum deputatum, ad hoc ab eis sufficienter instructum, allegaturi causas rationabiles, propter quas ipse magister Hubertus indignus foret officio pretacto, cum ea eciam intimacione, quod, si qua labes inveniretur ipsi magistro Huberto impressa, propter quam veniret ab hujusmodi regencie officio excludendus, ex tunc sibi per nos quevis defensio prestari non deberet; quod si nichil reprehensione dignum in eo posset reperiri, ex tunc ipsi prior et conventus, omni rancore abjecto, salutaribus monitis et exhortacionibus nostris parere curarent. Coram nobis in termino hujusmodi eis statuto comparere vel causam aliquam allegare recusarunt; quin ymo, spretis pastorali dignitate nostra litterisque et exhortacionibus nostris, nobis, eisdem litteris et exhortacionibus nostris obtemperare non curarunt neque curant, in animarum suarum grave periculum. Verum, quia superiorum suorum gratiam non

merentur, qui superiores suos agnoscere contempnunt, idcirco omnes et singulas gratias per nos dictis priori et conventui monasterii Carmelitarum civitatis nostre Leodiensis hactenus concessas super audiendam confessionem et impendendam absolucionem in casibus episcopalibus, predicationibus et questis faciendis, divinis celebrandis extra eorum monasterium in aliis monasteriis, ecclesiis, capellis et locis publicis diocesis nostre, prefato magistro Huberto in iis duntaxat excepto, cassamus, revocamus et annullamus, atque pro cassatis, revocatis et annullatis haberi volumus, inhibentes vobis omnibus et singulis supradictis, sub penis suspensionis a divinis officiis et excommunicationis late sentencie, ne quis vestrum in ecclesiis, monasteriis vel capellis suis predictos priorem et conventum aut singulares personas ejusdem conventus ad confessiones audiendas, predicationes et questus facienda aut queque divina celebranda, eis per nos olim generose indultas et indulta, admittere presumat: alioquin vos et vestrum quemlibet in hiis rebelles pretactas penas et censuras ipso facto volumus subiacere.

In quorum omnium fidem et testimonium premissorum presentes litteras sigilli nostri ad causas fecimus et jussimus appensione communiri.

Datum in opido nostro Trajectensi, sub anno a nativitate Domini M. cccc. LXXII., mensis Julii die quarta.

Sic signatum de speciali mandato reverend. n. Leod., presentibus dominis vicario, presidenti et pluribus de concilio: Jo. LUPILCE^r (1).

Collatio facta est de presenti copia ad originales sanas et integras, cum quibus ipsa concordat sine quacumque discrepantia, per me, G^o de Sanctis, apostolica et imperiali auctoritatibus notarium publicum.

Koninklijke Bibliotheek te Brussel, HS. n° 9149, handschrift op papier geplakt op het laatste blad van het derde deel van Vincentius Bellovacensis' *Speculum historiale*, overgeschreven door Laurent de Stavelot; afgedrukt bij De Ram. *Documents relatifs aux troubles du pays de Liège*, blz. 610-612. — Zie eenige bijzonderheden over dezen inquisiteur en over zijne kettervervolging te Leuven en te Nijvel (1471-1475), *Corpus I*, n° 364, blz. 443, en II, n° 163, blz. 268-269.

87 (364^a).

1475, Januari 20, Rome. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de aanstelling van meester Jacobus de Hondighem, predikheer van het klooster van Ieperen, tot onderinquisiteur in het bisdom Terenburg. — In geval van afwezigheid van den algemeenen inquisiteur (van Frankrijk), beschikt hij over eene gelijke macht als deze en over het recht om eenen plaatsvervanger aan te

(1) De Ram leest Jo. Lupi.

duiden; anders slechts voor zooveel de algemeene inquisiteur het hem toelaat.

Magister Jacobus de Hondighem, conventus Yprensensis, fuit institutus vicarius inquisitionis in civitate et diocesi Morinensi cum potestate, quam habet inquisitor generalis Francie, et potest substituere alium loco sui. Et hic vicariatus habet effectum in absentia inquisitoris principalis, in eius autem presentia non, nisi quantum ei permisit.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum*. Dit stuk en de andere hier volgende uittreksels uit dezelfde *Registra* werden ons medegedeeld door Prof. Dr Hansen, stadsarchivaris te Keulen. — In 1475 (Januari 26), wordt Jacobus van Hundelgem *lector principalis conventus Bergensis* en bekomt ook nog andere begiftigingen (zie dezelfde *Registra*, fol. 35 verso).

88 (364^b).

1475, Januari 20, Rome. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de aanstelling van Eustachius a Laude of Alauda (*Leeuwercke*), predikheer van het klooster van Brugge, tot onderinquisiteur in het bisdom Doornik.

Magister Eustachius a Laude, conventus Brugensis, fuit institutus vicarius inquisitionis in civitate et diocesi Tornacensi cum potestate, ut supra dicitur (1).

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum*. — Over Eustachius a Laude of Alauda (*Leeuwercke*), zie *Corpus I*, blz. 445-446.

89 (364ter).

1477, na Februari, Rijsel. Verklaring van den gouverneur van Rijsel in naam der hertogin Maria van Bourgondië, getuigende dat de goederen der ketters, in 1429 veroordeeld, niet aangeslagen werden.

Attestation tenue par monseigneur le gouverneur de Lille par charge de madame Marie, ducesse de Bourgogne, contesse de Flandres, etc., sur le fait de non confiscation es ville et chastellenie de Lille.

Comme au mois de febvrier de l'an mil quatre cens LXXVI, de la part de monseigneur le conte de Brienne, filz de deffunct messire Loys, conte de Saint Pol..., son père, lequel avoit esté exécuté à Paris pour ce que on luy impositoit

(1) *Ut supra*, d. i. (gelijk in ons voorgaande stuk) : macht hebbende wanneer de algemeene inquisiteur afwezig is, maar in zijn bijwezen enkel wanneer hij het toelaat.

avoir commis crimes de lèse majesté, lesquelles terres monsieur le duc Charles, père a madite damoiselle, tantost après le trespas dudit conte de Sainct Pol avoit faict saisir et applicquier à son demaisne comme confisciez..., furent ratifiez et aprouvez et par ses lettres patentes qu'ilz entendoient estre souz les eschevins de la ville de Lille.

Et aucuns aultres, telz que Bertran Delebarre, Philippes Fremault, Vinchent Ruffault et Florens Leduc dient que, environ l'an mil m^{me} xxxix, après la mort d'aucuns exécutez pour le péchié d'hérésie, question se meut entre l'évesque de Tournay, nommé maistre Jehan de Thousy, d'une part, et les eschevins de la ville de Lille, d'aultre, par devant le grant conseil de monsieur le duc Philippes dernier trespasé, que Dieu absoille, pour ce que les officiers dudit évesque avoient déclairé confisciez les biens desdits exécutez et que, à ce tiltre, ilz voloient avoir ceulx estans en la ville et chastellenie de Lille; et après onquestes faictes sur ce que lesdits de la loy disoient que en ladite ville et chastellenie confiscation n'avoit point de lieu, il fut appointié que ledit évesque ne avoit quelcque droit èsdits biens et que la sentence rendue par ses officiers ne averoit lieu èsdites ville et chastellenie; et ont bien mémoire que les héritiers d'iceulx joyrent des biens desdits confisciez exécutez....

Stadsbibliotheek te Rijsel, HS. 313 (Catalog van 1897).

90 (369^a).

1479, Juni 17, en 1480, Juni 15, Rome. Aanteekeningen uit de registers der Predikheerenorde over de bevestiging als inquisiteur van meester Johannes Vassoris in de bisdommen Tereburg, Kamerijk, Doornik en Atrecht.

Magister Johannes Vassoris, nunc prior conventus Sancti Audomari, confirmatur in officio inquisitionis in diocesis Morinensi, Cameracensi, Tornacensi et Atrebatensi et de novo instituitur inquisitor in dictis diocesis et terminis earundem cum solita potestate.

Iterum instituitur et confirmatur in dicto officio inquisitionis. Datum Rome. 15 Junii 1480.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum*, IV, 4, fol. 21 verso; afgedrukt bij J. Hansen, *Quellen und Untersuchungen zur Geschichte des Hexenwahns und der Hexenverfolgung im Mittelalter* (Bonn 1901), blz. 501, noot 1. — Over dezen inquisiteur, zie *Corpus I*, blz. 497, en III, n° 101, blz. 139-140, n° 105, blz. 141, n° 107, blz. 143, n° 110 en 111, blz. 148-149, en n° 115, blz. 150.

91 (370^{bis a}).

1481, Februari 2 en 9, Gent. Uittreksels uit de stadsrekeningen over overkosten gedaan voor de terechtstelling van den godslasteraar Lodewijk vander Linden.

Item, Mattheus Nijs, trompet, van dat hij gheboot achter de stede, ter causen van dat Lodewijc vander Linden, bij ordinancien van scepenen, achter de voor-noemde stede vp eene slede gheuoert was; actum als bouen [ij^a Februarij, anno lxxx]; xij d. g.

Item, vanden costen, die ghedaen waren bijden onderbailliu van Ghend, den vier sheeren dieneeren, haerlieder cnapen, den coninc vanden kindren ende andren, sVriendaechs, sMaendaechs ende sWoondaechs, doe Lodewijc Vanderlinden achter de stede vp eene slede gheuoert was; naer tverclaers vander cedulle, actum ix^a Februarij, anno lxxx; xiiij s. vj d. g.

Stadsarchief te Gent, *Stadsrekening 14 Augustus 1480-14 Augustus 1481*, fol. 245 recto en verso. — Zie *Corpus I*, blz. 449-450, en II, blz. 272-273 en 391.

92 (370^{bis b}).

1481, Juni 19, Rome. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de aanstelling van meester Jacobus Sprenger tot inquisiteur in de aartsbisdommen Mainz, Trier en Keulen.

Magister Jacobus Sprenger, prior Coloniensis, fuit institutus inquisitor in metropolitanis ecclesiis Moguntina, Trevirensi et Coloniensi.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum*, IV, 6, fol. 108; afgedrukt bij J. Hansen, *Quellen und Untersuchungen zur Geschichte des Hexenwahns und der Hexenverfolgung im Mittelalter*, blz. 368.

93 (371⁵).

1482, November 16, Straatsburg. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de aanstelling van meester Michaël Francisci, prior van het klooster van Valencijn, als inquisiteur in het bisdom Kamerijk, met alle macht en privilegiën, die ooit door paus of keizer toegestaan werden.

Magister Michael Francisci, prior conventus Valentinensis, fuit institutus inquisitor in diocesi Cameracensi cum omnibus graciis et privilegiis et auctoritatibus, que tam ab apostolica sede quam ab imperiali maiestate et regali conceduntur, et mandatum ei, ut fideliter exequatur ipsum officium sibi inpositum.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum*. — Over dezen inquisiteur zie *Corpus I*, n° 390 en 391, blz. 487-488, en III, n° 104, blz. 140-141, en n° 117 en 118, blz. 151-152. Maximiliaan van Oostenrijk stelde hem aan tot leermeester van zijnen zoon Philips den Schoone (1490). (Quétif en Échard, deel II, blz. 7.)

94 (371°).

1482, November 18, Parijs. Pleitredenen vóór het Parlement van Parijs uitgesproken in de zaak der Minderbroeders van Doornik, aan wie het kapittel van het bisdom verboden had nog te prediken uit oorzaak der kettersche preeken van broeder Jehan Angeli. — De advocaat der Minderbroeders, Thiboust, tracht de onwettigheid van het verbod te bewijzen. Advocaat Vaudetar verdedigt het gedrag van het kapittel. De advocaat des konings, P. Luillier, in naam van den procureur, besluit ten voordeele van het kapittel, daar de preeken van Angeli schandalig waren. De zaak zal verder vervolgd worden.

Entre les religieux, prieur et convent des frères mineurs de Tournay, appellans de Colard du Haveron, sergent royal, et anticipez (1), d'une part, et les doyen et chapitre de l'église de Tournay, anticipans, le procureur général du Roy adjoinct avecques eulx, d'autre part :

THIBOUST, pour les appellans, dit que l'office des mendians est de prescher, chanter et quester; néantmoins parties leur ont défendu ce faire, en haine d'aucunes prédications qui ont esté faictes par ung nommé d'Angeli, et non pas par eulx.

Dit que le convent de Tournay est fort notable, et de tout temps y a eu de bons prédicateurs et grans clerks qui de tout temps ont presché et enseigné le peuple; et pour ce que le convent est près des murs de la ville et loing du peuple, on leur bailla, par statut, lieu en l'église de Saint-Piat pour prescher, qui est dedans ladite ville, où ils ont leur chaise et stacion ordinaire. Or, combien que il leur feust loisible de prescher et annoncer la parolle de Dieu sans mesprandre vers quelzconques personnes (2), tant en leur convent que audit lieu de Saint-Piat, néantmoins lesdits doyen et chapitre leur ont fait défense qu'ilz ne preschent ne en leur maison ne audit Piat, et ont suscité le vicairre de Cambray pour leur faire semblablement défense de ne prescher es églises de Tournay qui sont dudit diocèse de Cambray; ce qu'il a fait, et par ce bouche leur est close.

Dit que, en Caresme dernier, frère Jehan Angeli fut envoyé à franchise (3) par le gardien des Cordeliers de Paris pour prescher. Or, il y alla, mais il trouva que il y avoit ung religieux qui avoit entrepris prescher audit lieu; si alla à Tournay, pria à ceulx du convent qu'ilz luy donnassent lieu; et pour ce qu'il venoit de l'université de Paris, ne le voulurent refuser, mais ordonnèrent que il allast vers chapitre de Tournay, et s'ilz luy permectent prescher, le souffrieroient; si alla à ce chapitre, luy fut permis prescher partout, et pour ce prescha. Et au commencement à Saint-Piat, à la grant église et ailleurs, blasma les estaz et vices, et après parla du fait des marchans, du mariage et

(1) Aangeklaagden.

(2) Zonder iemand te beleedigen.

(3) Orchies?

des veufvages; lors ne s'en courrouçoient ceulx de chapitre, car il ne leur touchoit rens. Mais après le dimanche de la Mi-caresme, il commença parler des gens d'église et de ceulx qui sont concubinaires publiques, en termes généraulx, sans rens particulariser. A ceste cause, ceulx de l'église en furent mal contens. Et aussi il dist qu'il parleroit, le dimanche ensuivant, de ceulx qui vendent les sacremens. Si le mandèrent chapitre, luy remonstrèrent qu'il avoit mal parlé, et que on savoit bien comme on avoit acoustumé de vivre. Respondit que il n'avoist blasmé l'état de l'église. Mais le voulurent soutenir. Et quant viurent que ceste cause n'estoit souffisante pour luy faire ces défenses, lesdits doyen et chapitre luy disent que il avoit fait lire certaines bulles et indulgences de leur ordre, et pour quoy il l'avoit fait. Il respondit que ilz luy avoient fait recommander leursdits pardons et reliques, et que s'il avoit recommandé leur convent, il n'avoit fait mal. Lors luy fisrent défense de ne prescher. Or, le dimanche ensuivant, pour ce qu'il ne peust prescher en l'église de Tournay, les religieux fisrent sonner le sermon aux Cordeliers. Quant chapitre le sceut, allèrent vers le bailli, obtinrent commission pour faire défense audit Angeli de ne prescher, et vindrent plusieurs sergens défendre audit Angeli de ne prescher. Ceulx du convent disent lors que Angeli ne prescheroit, et fisrent prescher le liseur, et depuis ne prescha ledit frère Jehan Angeli et prescha le liseur. Mais parties envoyèrent quérir lesdits religieux et Angeli. Ilz comparurent, et leur remonstrèrent que Angeli avoit mal presché. Ceulx dudit convent leur respondirent que il n'avoit presché que de la licence desdits de chapitre. Mais ne furent pas contens, et dirent qu'il falloit qu'ilz désadvouassent les propositions dudit Angeli. Ilz respondirent que ce n'est à eulx à faire, mais est à l'Université ou à Rome; néanmoins, ilz offrirent que publicquement ilz feroient prescher que ilz ne vouloient soutenir ledit Angeli; aussi ne le désadvouoient pas jusques à ce qu'il en feust discuté; et le dit pour monstrier qu'ilz se sont mis en devoir de appoincter ceste matière. Néanmoins chapitre ont fait défendre à tous les curez de ne les souffrir prescher ne chanter messe; qui plus est, en ladite église de Saint-Piat on leur a fermé l'église, laquelle a esté fermée depuis le dimanche de *Dominica in Passione* jusques au dimanche devant l'Ascension; et pour ce, desdites défenses lesdits religieux ont appellé.

Dit que parties vouloient attribuer à juridiction laye ladite matière, amenèrent grant nombre de sergens et une complainte. Le jeudi-saint, ainsi que on faisoit le *Lavabo*, entra dedans ledit Haveron, et y avoit plusieurs gens et vouloit on faire la prédication. Néanmoins Haveron entra dedans furieusement, et les adjourna tous à comparoir pardevant luy pour veoir exécuter la complainte. Luy remonstrèrent le temps et leure servince. Mais il dit que s'ilz ne venoient devant luy, les feroit bien comparoir. Dont et de l'exploit qu'il veut faire, ilz appellèrent.

Dit que la complainte porte que lesdits religieux ne peuvent prescher et que ung religieux ne peut chanter messe nouvelle, s'il ne apporte son offrande qui est faicte ausdits de chapitre.

Dit que ilz les firent adjourner pardevant le bailli et requisrent que défense leur feust faicte de ne poursuivre ailleurs que en Parlement. Remonstrèrent que la matière des dites défenses de non prescher ne chanter est spirituelle, et l'appellation est interjectée desdits de chapitre qui est hommes d'église,

et que on ne le pouvoit faire. Mais néantmoins ledit bailli feit les défenses, dont lesdits appellans appellèrent.

Dit que depuis la matière a esté ouverte, mais on n'y a peu trouver appoinement, sinon que on révocest les dites propositions, qui n'est à eulx à faire.

Si concluent parties en cas d'appel mal fait, procède inhibé et défendu, et que, par provision, actendu que les défenses sont contre droit commun, leur soit permis prescher et chanter ainsi qu'ilz ont acoustumé et siquant en leur convent et en l'église de Saint-Piat qui est leur station ordinaire; demande despens, dommaiges et intérestz.

VAUDETAR dit que doyen et chapitre ont justice et juridiction et *omnia jura episcopalia* en ce qui est du diocèse de Tournay; et toutes les églises de ladite ville qui sont du diocèse de Tournay sont à leur patronaige et en leurs fons, et mesmement l'église des Cordeliers est en leur dit fons et érigée de leur consentement. Or, *de jure*, ès églises à eulx subjectes on ne peut prescher ne faire lire et publier bulles ou autres choses sans leur licence, et s'il y a aucune prédication scandaleuse, leur appartient la corriger et défendre aux prédicateurs, auxquelz ils auroient doné congîé et qui auroient fait la prédication scandaleuse, de ne prescher.

Dit que les mineurs de Tournay sont peu clerks, et pour ce que le pape est cordelier, ont voulu accroistre leur ordre et ont obtenu privilège qui se appelle *Mare magnum*, qui est en effet la bulle de pape Nicolas, arrestée céans autrefois pour le débat qui en fut, et ont envoyé quérir ledit Angeli. Chapitre luy permirent prescher, pourveu qu'il ne preschât rens scandaleux.

Dit que au commencement il actraict le peuple et après publia certaines propositions fort scandaleuses, et entre autres: que les mendians présentent *episcopo sunt proprii sacerdotes et veriores curati quam parochiales; secundo, parochianus confessus dictis fratribus non tenetur confiteri proprio curato; tertio, si curatus recuset recipere talem, qui fuerit confessus mandicanti, qui eum audit, sibi ministrabit eucaristiam; et que curatus nichil debet recipere de parochianis pro confessione et sacramentis, secus de mandicantibus; et que liberum est unicuique aller à eulx; et que papa potest evertere jus canonicum et cassare constitutiones et facere jus novum; et que qui contradicit voluntati pape, paganus est et excommunicatus ipso facto; et que potest evacuare totum purgatorium* et envoyer les âmes en paradis. Or, tout est contre disposition de droit. Bien est vray que les mendians le soutiennent, et à Meaulx *novissime* ung mendiant a presché que, en baillant deux solz, on oste une âme du purgatoire; aussi il a dit, comme dit est, que *curatus parochialis nichil debet recipere pro confessione* et que *secus erat in mandicantibus*.

Dit que les dits de chapitre, véant ceste erreur, mandèrent Angeli. Il dist qu'il n'y entroit ja. On manda le custode. Il dist qu'il ne avoit presché. Et lors baillèrent lesdits Cordeliers requeste aux gouverneurs narrative que les mendians estoient pour le peuple, et requirent que leur feust permis de prescher.

Dits que lesdits gouverneurs les renvoyèrent devant chapitre, disant que à eulx ne appartenoit de s'entremectre. Et vinrent en l'église de Tournay et voulurent prescher *Mare magnum* et autres bulles, et pour les mieulx publier les firent lire par ung jeune cordelier. Si prindrent chapitre une complainte, disant que nul ne pouvoit rens publier en leur prétoire sans leur congîé et

licence, et que s'il y avoit aucune proposition scandaleuse, à eulx appartenoit la faire révoquer, et autres propositions. Et fut exécutée sa complainte; mais avant eulx opposer, parties appellèrent en la court de céans. Néanmoins fisrent prescher par ung autre. Si obtinrent commission chapitre, et défense leur fut faite. Dont ont appellé.

Dit que les appellans ne sont recevables, car ilz ne povoient prescher sans congié et licence, autrement plusieurs hérésies se prescheroient, et ne pevent soutenir ne dire que *sint veri curati et proprii sacerdotes, ymo de jure* leur est défendu *audire confessiones et penitencias injungere, nisi episcopus concesserit*; et aussi on ne leur donne congié pour tous indifféremment, mais pour deux ou trois; aussi de dire que *qui contradicit pape, paganus est*, est contre droit, car on peut remonstrer au pape, alléguant le chapitre *Si quid de rescriptis*, le chapitre *Magne XXIV* et la glose *De translacione episcoporum*, et sic on peut remonstrer au pape *gracioso et non superbe*.

Quant est de la bulle *Mare magnum*, dit que par icelle ilz veulent oster *ordinem hierarchium* et toutefois ilz non font pas; et allègue le chapitre *Violatores*, et que les questions d'un prédécesseur ne doivent être abrogées par les successeurs: par quoy appart que lesdites propositions sont contre droit.

A ce que les frères mineurs sont interdictz pour prescher, dit que, quant ilz le feroient ainsi que doivent, ny auroit grand mal; mais il y a tant de différence, que il y fault bien regarder quant on leur donne licence.

Dit que ilz ont parlé de chapitre; dit qu'il y a de notables gens et endure-roient en correction aussi bénignement que lesdits religieux; et quant les gens d'église de Tournay vivoient autrement que ne doivent, on les puniroit bien, et les choses scandaleuses qui ont esté preschées ne devoient estre laissées sans estre réprimées, et dit que la faculté de théologie a esté assemblée pour en adviser.

A ce que on a fait fermer les portes de Saint-Piat, dit que défense leur avoit esté faicte, et y envoyèrent chapitre ung notable religieux de l'ordre de l'ec-troite reigle et le fisrent prescher; mais lesdits Cordeliers le firent descendre *vi et violencia* et le firent publier *Mare magnum* par un nommé Le Gueu ou le contenu en icelle.

Dit que leur église et celle de Saint-Piat sont ou fons de chapitre et juridic-tion spirituelle; et, *in signum juris patronatus*, quant il y a aucun religieux qui chante nouvelle, il doit apporter l'offrande en chapitre, mais chapitre n'a pas acoustumé la retenir.

Si conclud que parties ne sont à recevoir, aians mal appellé; et oultre, requiert que les défenses, faites par chapitre de ne prescher sans licence de chapitre, tiennent, et leur soit permis de punir, s'ilz font quelque chose scan-daleuse; demande despens, dommaiges et intérestz, et que par provision ils révoquent ou facent révoquer par ung de leur ordre lesdites propositions scandaleuses et autres que lesdits de Tournay monstrèrent avoir esté preschées, et employe les informations et articles contenus en icelles estens devers la court, et qu'ilz apportent devers la court ladite bulle ou le double ou vidi-mus qu'ilz ont. Et dit que leur faire la provision par eulx requise, soit décider du procès.

THIBOURT réplique, et dit qu'il y a trois appellans, comme il a dit, et que les défenses sont abusives et contre droit commun.

Allègue la Clémentine première *De privilegiis* et la Clémentine *Super cathedram*, et dit que *sine licencia* lesdits Cordeliers peuvent prescher, *maxime* en leur convent, et leur est permis de chanter et célébrer; et pour leur clore la maison de ne prescher *in propriis ecclesiis et alibi*, il n'y a nulle apparence; et n'a veu présence que parties a plaidé qu'ilz aient fait aucune chose de conséquence ne à réprimer, et mesmement que parties ont donné congé à Angeli, à cause duquel ont fait lesdites défenses, et a presché en leur église de Tournay, et si n'est de leur convent; aussi d'empescher qu'ilz ne questent, actendu que *non habent proprium*, les défenses sont forconières; et *sic* leur faire les défenses et *unico verbo* les priver de leur vie, il n'y a nulle apparence, et est son appel dudit Haveron bien fondé, car le jour de la sène, eulx estans à leur *Lavabo*, vouloir exécuter la complainte, il n'y a nulle apparence, et *ante sex dies et post festum Pasche omnis strepitus judicialis debet conquiescere* par le chapitre *Conquestus de feriis*, et *sic*, quant il n'y auroit autre chose, si y a il grief.

Et dit que ilz n'ont trouvé conseiller ne praticien à Tournay qui se soit voulu mesler ne entremectre d'eulx.

Et récite les possessions de ladite complainte, par laquelle appert que parties dient que lesdits Cordeliers ne peuvent prescher sans leur licence ès églises de leur fons, et que l'église desdits Cordeliers est en leurdit territoire, ainsi les veulent lyer ne prescher en leur église sans congé.

Dit que ladite église est ou patronnage de l'évesque, car elle est édifiée en ung lieu qui est commun entre eulx et la ville et lesdits évesque et chapitre; et aussi jamais ne fut demandé congé de prescher *in clausuris*. Aussi se dient estre en possession de prendre les offrandes des Cordeliers quant chantent messe, *quod* seroit bien contre droit.

Quant à la tierce appellation, il y a grief de leur faire défense de ne poursuivre l'appellation qu'ils avoient faite desdits de chapitre en court d'église, car ilz sont gens d'église, *hinc inde* et s'est question de matière spirituelle.

A ce que parties entrent ès propositions dudit Angeli, dit qu'il n'est pour luy; et quant le assauldre, il si défend bien, et ne preschea les propositions, ainsi que dient parties qu'il le fit, et ceulx de chapitre mesmes luy ont donné congé; et pour ce, s'il a mal dit, se prennent à luy, *quia pene secuntur suos auctores*.

A ce que ne doivent avoir provisions jusques à ce que ayent révoqué, dit que ce n'est à eulx de révoquer; mais, s'il a mal presché, serait ce à faire à l'Université ou à Rome.

VAUDETAR duplique, et dit que ledit Angeli, religieux, est ou convent de parties, et ont sceu les prédications, et ne s'en peuvent excuser; car, depuis les défenses à eulx faictes, ilz ont fait prescher par ung nommé Besquet et ung nommé Asselines, leur religieux, et aussi lire par ung jeune religieux ladite bulle en plaine prédication en l'église de Tournay; en appellèrent: ilz confermèrent ce qu'ilz ont fait.

Et dit que provision ne leur doit estre faicte, jusques à ce qu'ilz ayent révoqué du tout ce qu'ilz ont fait prescher, requiert que ainsi soit dit et à despens.

Dit oultre, que, en exécutant les lectres royaulx, ilz respondirent au sergent qu'il ne pouvoit exécuter en leur monastère, car c'est terre du Pape et non du Roy.

P. LULLIER, pour le procureur du Roy, dit que il y a plusieurs propositions qui sont scandaleuses contre droit, qui est interdit pour mettre pacificacion entre les curez et religieux.

Requiert que défense soit faicte ausdits Cordeliers de ne prescher aucunes propositions scandaleuses et que le *Mare magnum* soit apporté en la court de céans; et la bulle veue, il en dira pour le Roy ce qu'il appartiendra; et s'oppose que les Cordeliers ayent provision, jusques à ce que ayent apporté la dite bulle *Mare magnum*.

THIBOUST dit qu'il acquiesce aux défenses, mais quant est de *Mare magnum*, ilz ne l'ont point.

Appoincté est mectre pardevers la court et au conseil, et dedans trois jours, pour toutes préfixions et délais, sur les provisions requises *hinc inde*. Et sur ce que le procureur du Roy a requis que la bulle qu'on appelle *Mare magnum* feust apportée devers la court et que provision ne leur feust faicte jusques à ce, la court verra ce plaider et au conseil.

Nationaal archief te Parijs, X^{1a} 4824, *Registre original des plaidoiries en Parlement*, en Nationale Bibliotheek te Parijs, *Collection du Parlement*, deel XX, blz. 790; afgedrukt bij P. Demeuldre, *Frère Jean Angeli*, in de *Bulletins de la Commission royale d'histoire*, 5de reeks, deel VIII, blz. 338-347.

95 (372bis).

1483, *Februari 7, Parijs*. Brief der godgeleerde Faculteit van Parijs aan het kapittel van Doornik, waarbij de veroordeeling der stellingen van broeder Jehan Angeli bekendgemaakt wordt.

Copia litterarum facultatis theologie Parisiensis directas venerabilibus et circumspectis viris dominis decano et capitulo ecclesie Tornacensis anno Domini millesimo cccc^o octuagesimo secundo.

Nostro semper officio consentaneum fuit, amplissimi patres, eos ipsos, qui sacrum Christi nomen sua religione, qui veram fidem christiano in populo defendunt, nostra pro parte summis honoribus decorare. Qua eciam in re vestras prestancias, insigne Tornacensis ecclesie collegium, laude pariter et gloria dignissimum judicamus: vos catholicam fidem, ierarchici ordinis dignitatem, errantes adversus homines atque pullulantes hereses magna vestra virtute defensastis. Qui igitur vestrum sanctissimum opus non magnificent, apud nos est hominum nemo; vestram insuper sacra coram facultate materiam cum summa prudentia ardenti animo in primis exposuit et vir sacris in litteris eruditissimus et nostre facultatis doctor emeritus magister noster Johannes Rotry, in finem usque perseverans accrescit, et postmodum in ipso labore multa per tempora perdurans vir doctus, morum honestate preditus atque diligencie singularis, artium liberalium preceptor pariter et canonico in jure licenciatus Johannes Laurentii, vestre insignis ecclesie pariter et venerandi cetus hospitalarius atque concanonicus.

Nos sane horum virorum diligentis inducti, quas ad nos propositiones misistis, una ceteris cum scriptis examinavimus. Verum, post magnos variosque per nos susceptos labores, eas, quas dicimus, propositiones, theologorum ex more qualificatas, sub nostri bidelli atque scribe publico instrumento ad vestras dignitates remittimus, vos magnopere in Christo Jesu exorantes, ut vestro in populo modificationes ipsas, per nos magno, ut diximus, labore confectas, per doctos viros ad nostri Salvatoris gloriam, ad sue ecclesie utilitatem atque ierarchici ordinis honorem populique salutem publice predicare faciatis nec vestro in tempore a pravis hominibus sanam doctrinam christiano in populo conculcari patiamini. Erit denum vobis semper hec sacra facultas ad prestanda auxilia ingenti studio atque labore parata. Et valeat semper felix clara virtute atque doctrina predita vestra ecclesia insignis pariter et cetus venerandus.

Ex nostra congregatione generali apud Sanctum Maturinum Parisius solemniter celebrata, septima mensis Februarii anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo secundo.

Ad omnia vobis grata paratissimi, decanus et facultas theologie in universitate Parisiensi.

ALEXANDRI.

Archief der hoofdkerk te Doornik, *Cartulaire G*, fol. 159; afgedrukt bij P. Demeuldre, *Frère Jean Angeli*, in de *Bulletins de la Commission royale d'histoire*, 5de reeks, deel VIII, blz. 355-356. — Zie den tekst der veroordeeling (5 Februari) in *Corpus I*, blz. 450-453, en II, blz. 391.

96 (372ter).

1483, Februari 18, Rome. Breve van paus Sixtus IV, gericht tot den deken en de parochiepastoors van Gent over het geschil tusschen den magistraat en de Predikheeren opgerezen. — De paus neemt het op voor deze laatsten en drukt zijne verwondering uit, dat de pastoors de heilige communie hebben uitgedeeld aan de leden van den Gentschen magistraat, die de Predikheeren hebben geboycotteerd. De paus geeft bevel de Predikheeren in de parochiekerken tot het houden van sermoenen toe te laten en daarenboven den magistraat tot intrekking zijner maatregelen te vermanen. Weigert hij, dan zal de paus strenge maatregelen nemen.

Sixtus papa IIII dilecto filio decano christianitatis ac curatis opidi Gandensis.

Dilecti filii, salutem. Id fidedigna relacione didicimus, quod, licet in opido Gandensi contra pietatis opera, Dei honorem, ecclesie libertatem et animarum salutem, que ex auditu verbi Dei oritur, publico edicto sub certis penis inibitum sit populo, ne fratrum Predicatorum illic devote vivencium divina officia [frequentarent] vel eis elemosinas elargirentur, in animarum non parvum

periculum [officiarios ad] sacram communionem tamen admisistis, quod facere non debuistis : que res, ex quavis causa processe[rit], digna est animadversione castiganda.

Nos igitur, universalis ecclesie curam ge[rentes], pro nostri pastoralis officii diligenti vigilancia, nostros cooperatores fovere, ut decet, non desistimus. Volentes tanto errori de salubri remedio provi[dere], vobis et vestrum cuilibet districtius commictimus et mandamus, quatinus dictos fratres in ecclesiis vestris predicare permictatis et dictos officarios et alios nostra auctoritate requiratis, ut edictum tam impium revocent. Quod si facere recus[averint], ad graviore penas, secundum eorum contumaciam, procedemus.

Datum, etc., Rome, die 18 Februarii 1483, anno xii.

Geheim archief van het Vaticaan te Rome, *Minutae brevium*, t. I, n° 78. — Over dit geschil, zie *Corpus II*, blz. 273-277.

97 (372¹).

1483, Februari 18, Rome. Breve van paus Sixtus IV, gericht tot de schepenen, dekens en raadsleden van Gent, over hun boycotteren van de Predikheeren hunner stad. — De paus zegt een smeekschrift ontvangen te hebben van de Gentsche Predikheeren; hij herinnert, dat de bisschop-kardinaal van Doornik en daarna zijne pauselijke gevolmachtigden bij den magistraat ten voordeele der Predikheeren vruchteloos zijn tusschengekomen, tot groote verwondering van den paus. Deze beveelt den magistraat zijne maatregelen zonder uitstel in te trekken, wil men ergere gevolgen vermijden.

L. Grifus.

Sixtus papa IIII dilectis filiis scabinis, decanis et consiliariis opidi Gandensis.

Dilecti filii, salutem, etc. Nobis pro parte dilectorum filiorum fratrum Predicatorum vestri opidi fuit querulanter expositum, quod, sine alicuius cause cognitione, adversus eos, contra ius divinum et humanum, per loca publica ipsius opidi sub certis penis pecuniariis edicto publico inhibuistis, ne quis divinis officiis vel predicationibus, que in eorum ecclesia devote celebrantur, interveniat, seu eorum paupertati, quam, sicut noverunt, devote observant, aliqua subsidia imparciantur. Et, quod gravius accepimus, primo per venerabilem fratrem nostrum episcopum Tornacensem, sancte Romane ecclesie tituli sancti Vitalis presbiterum cardinalem, requisiti, et postea per suos officarios nostra auctoritate in hac re moniti, desistere noluitis neque tam impium edictum revocare. Que res auditui nostro eo gravior extitit, quo in opido tam insigni, fide et religione claro, contra misericordie opera tam acerba sit deliberatione processum.

Volentes igitur ecclesiastice libertati, que tali edicto non mediocriter est offensa, pro nostro pastorali officio paterna pietate providere, vos hortamur

in Domino vosque monemus, quatenus prefatum edictum revocetis, divinisque officiis seu predicacionibus predictorum fratrum interesse volentibus liberum concedatis accessum, et elemosinarum pia subsidia conferentibus, quibus misericors Deus regna caelestia pollicetur, humana duricia non resistat. Speramus vos nostris monicionibus, quibus vestram salutem optamus, taliter facturos satis, quod non expediet maiora remedia exhibere.

Datum Rome, die xviii Februarii 1483, anno xii.

Geheim archief van het Vaticaan te Rome, *Minutas brevium*, t. I, n° 79.

98 (372^b).

1483, Maart 1, Doornik. Overeenkomst gesloten tusschen het kapittel en de Minderbroeders van Doornik, aangaande het verbod nog te prediken, aan de laatsten opgelegd ter oorzake der kettische preeken van broeder Jehan Angeli. — De Minderbroeders zullen op nieuw mogen prediken. Zij erkennen, dat de preeken van broeder Angeli kettisch waren en zullen, zoo zij de hand op hem kunnen leggen, ze doen herroepen. Het beroep, dat zij bij de Hoogeschool van Parijs ingediend hadden, zullen zij vernietigen.

Pour appaisier par voye amiable le différent qui est entre messieurs lez doyen et chapitre de l'église de Tournay, d'une part, et les custode, gardien et couvent des Cordeliers de ceste cité, d'aulture part, et réparer aucunement les propositions scandaleuses preschiées par ung nommé frère Jehan Angèle cordelier, ou Caresme derrenier, en plusieurs sermons par luy fais, tant en ladite église de Tournay comme ès églises de Saint-Piat et Saint-Quentin, advisé est que en ung sermon solemnel par ung docteur cordelier sera dit ce qui sensuit :

Peuple dévot, je suy adverti et informez que, ou Caresme dernier passé, ung frère Jehan Angèle, cordelier, fist plusieurs sermons en ceste cité. Et en aucuns d'iceulx il dist et prescha plusieurs propositions et articles mal digérez par luy et non véritables, et entre les aultres, que les frères mineurs, présentez a l'évesque et admis, sont propres curez et mieulx que les curez parochiaux : s'il a dit ainsi, il a mal dit, car nous ne sommes point vos curez. J'entens aussy qu'il a dit que ceulx qui se sont confessez ausdits religieux présentez, ne sont point tenus de se confesser à leurs curez une fois l'an : je vous dys que il ne devoit point ainsi dire, mais devez avoir vos curez en honneur et révérence, lesquels doivent cognoistre l'estat de vos consciences, et vous conseille et exorte que vous vous confessez a eulx au moins une fois l'an, pour votre salut. Et quant a ce que il a dit que lesdits religieux pevent baillier le sacrement de l'autel à ceulx qui se sont confessez à eulx, il a mal dit, car ledit sacrement vous le devez recevoir de vos curez, ausquelz de droit naturel, divin et humain, vous devez recognoistre leurs labours pour l'entre-

tènement honneste de leur estat, ainsi que de coustume loable il est introduit. On dit en oultre qu'il a dit que celui qui fait dire messe par ung prestre, tenant avec luy une femme suspecte ou qui est de mauvais gouvernement, pece mortèlement : s'il a ainsi dit, c'est mal dit et indiscrètement parlé, car tant et si longuement que l'église le tollère, vous n'estes tenu de l'éviter. Et quant à certaine bulle, dont le dit frère Jehan Angèle a parlé en sesdits sermons, je vous dys que icelle n'a point esté receue en ce royaume et n'en usons point, et pour ce ne se devoit ingérer de le preschier ne publier. S'il a dit que aucuns sains sont esragiez, c'est mal dit et irrévérament parlé dez benois sains, et sont parolles de blasfèmes et offensives des oreilles des bons et dévoz et dont prescheur ne doibt jamais user. Et au regard de plusieurs autres propositions que on dit qu'il a preschiées touchans l'autorité et puissance de notre saint père le pape et autrement, s'il en a ainsi parlé, comme l'en dit, il en a parlé indiscrètement et autrement qu'il ne devoit, et se ne sont point matières édificatives ne prédicables au peuple. A l'occasion dez choses susdites et que lez custode, gardjen et autres du couvent desdits frères mineurs avoient receu ledit frère Jehan Angèle oudit couvent, le présenté à messieurs de chapitre et le assisté à demander congié de preschier et autrement, espérant que il se conduiroit en sez prédications et discrètement et véritablement, comme faire devoit, ce qu'il n'a point fait, dont il leur desplaist, messieurs de chapitre, qui ont le regard et superintendance que aucun ne presche chose scandaleuse et contre vérité en ceste cité en la partie qui est en leur patronnage et jurisdiction esprituelle et ausquelz appartient de donner congié de preschier, ont esté mal contens et ont révoqué ledit congié, tant au regard dudit frère Jehan Angèle, comme dez aultrez dudit couvent, jusques à ce que l'esclandre fait par ledit Angèle fust réparé. Et à ceste occasion s'est meü certain procez qui est pendant en la court du Parlement à Paris indécis. Ont esté aussi messieurs de chapitre mal contens de ce que aucuns dudit couvent emeschèrent preschier à Saint-Piat celui qu'ils y avoient commis et y firent preschier l'un dudit couvent, et dez parolles qui y furent dictes par aucuns dudit couvent non véritables, au préjudice de leur auctorité et jurisdiction. Non obstans toutes cez choses, messieurs de chapitre, par carité, à l'umble supplication et prière de plusieurs notables suppôtz de notre ordre et de ceux dudit couvent, meus de dévotion pour la révérence de monsieur saint François et en faveur de notre ordre et pour le bien de paix, l'apaisement dez consciences et le salut du peuple, nous ont, de leur grâce, donné congié et licence de preschier en ladite église de Saint-Piat et ailleurs en leurdit patronnage et jurisdiction et sont contens, de leur grâce, que les religieux dudit couvent y preschent, ainsi que, de la grâce de messieurs de chapitre, ilz ont accoustumé faire le temps passé, pourveu que ilz ne preschent choses scandaleuses ne autrement que ilz ne doivent. Et ne scavons où est à présent ledit frère Jehan Angèle. Et s'il estoit icy, nous nous metterions en notre devoir de luy faire réparer l'esclandre par luy fait, ainsi que faire se deveroit, tellement que messieurs de chapitre en deveroient estre contens.

Quant au procez pendant en ladite court de Parlement en cas d'appel et autrement, touchant la complainte en cas de saisine et de nouveauté obtenue par messieurs de chapitre, pour avoir yssue dudit procez seront obtenues lettres de congié de accorder, se mestier est, et en seront tenus lesdits custode,

gardien et couvent de envoyer procuration espéciale et souffissante pour recognoistre en ladite court les possessions de messieurs de chapitre et passer l'accord d'icelles parties, ainsi que il sera advisé et accordé par lez conseillers desdits de chapitre et desdits custode, gardien et couvent ensamble, en dedens le premier jour de juing prochain venant (1), feront aussi mettre au néant l'appellation que eulx et aultres religieux dient avoir interjettet de la Faculté de théologie à Paris, et déclairent que jamais ilz ne la veulent poursuivre, mais s'en déportent, en tant qu'il leur touche, et promettent de faire leur possibilité envers les aultres appelans, affin que par eulx ainsi en soit fait; autrement messieurs de chapitre demouront avec ladite Faculté et soustendront ladite cause et ce que par eulx a esté fait en ceste matière.

Archief der hoofdkerk te Doornik, *Cartulaire G*, fol. 161 en 163; afgedrukt bij P. Demeuldre, *Frère Jean Angeli*, in de *Bulletins de la Commission royale d'histoire*, 5de reeks, deel VIII, blz. 356-360. — Dit stuk is in het volgende ingelascht.

99 (372°).

1483, Maart 1, Doornik. Proces-verbaal van de overeenkomst gesloten tusschen het kapittel en de Minderbroeders van Doornik aangaande de zaak Jehan Angeli, opgemaakt door de notarissen Guillermus Griaume en Johannes de Gauley.

Copia instrumenti continentis accordum seu concordiam ac pacificationem litis et controversie ortarum ad causam predicationis fratris Johannis Angeli de ordine fratrum minorum, quem conventus fratrum minorum hujus civitatis Tornacensis sustinuit.

In nomine Domini, amen.

Per hoc presens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter et sit notum, quod anno ejusdem Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo secundo secundum modum scribendi in ecclesia Gallicana, indictione prima. die vero Sabbati, prima mensis Marcii, ante Dominicam, qua in sancta Dei ecclesia pro introitu misse cantatur *Oculi*, circiter duodecimam horam ante prandium meridianum ejusdem diei, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Sixti divina providencia pape quarti anno duodecimo, in nostrorum notariorum publicorum et testium subscriptorum ad hoc propterea vocatorum specialiter et rogatorum presencia, constituti et existentes venerabiles et circumspecti viri domini presidens et capitulum insignis ecclesie Tornacensis in eorum loco capitulari capitulariter congregati, ex una, et vene-

(1) Of *venans*.

randi domini et magistri Anthonius Duterne, vicarius patris ministri provincie Francie, Johannes Barbachon, custos custodie Normannie, Franciscus Dalousie, sacre pagine professores, ab eodem patre ministro et ex ejus expressa ordinatione, ut dicebant, missi, ad pacem et concordiam cum dictis venerabilibus dominis presidente et capitulo prefate ecclesie Tornacensis tractandum et inveniendum super certis lite et controversia inter se ortis ad causam predicationis certorum articulorum per quemdam fratrem Johannem Angeli ordinis fratrum minorum in pluribus suis sermonibus in hac civitate Tornacensi publicatorum, necnon religiosi viri magistri Petrus Becquet, eciam sacre pagine professor, et Jacobus Genois, baccalarius, religiosi ejusdem ordinis, nomine conventus fratrum minorum Tornacensium tam dicti patris ministri quam conventus dictorum fratrum minorum Tornacensium nominibus asserentes certum processum inter se fuisse et esse motum et inchoatum tam in curia parlamenti Parisiensis quam alibi, occasione predicationum factarum anno vel circiter elapso tam in ecclesia Tornacensi quam in ecclesiis parochialibus sanctorum Pii et Quintini Tornacensium per dictum fratrem Johannem Angeli, unde maxime dolebant, ac de singulis per eos male actis et verbis injuriosis occasione premissorum contra prefatos dominos de capitulo ubicumque prolatis veniam humiliter postulantes ac in omni amicitia et caritate in posterum cum eisdem dominis vivere summe desiderantes et affectantes, ut dicebant, necnon litium amfractus et expensas evitare cupientes, ex altera partibus, ibidem, premissis attentis, misericordiam rigori processus preferre volentes ob reverenciam Dei ac beati Francisci et sui (1) ordinis, in tuitum eciam et in favorem dicti patris ministri et prenominatorum notabilium suppositorum humilibusque precibus fratrum dicti conventus inclinati eisdem viscerose compaciendo, pro bono pacis et concordie inter se retinendo, sese accordarunt et amicabile appunctuamentum inter se factum et in initum fuisse et esse recognoverunt modo et forma descriptis in quadam papea cedulla Gallicis verbis concepta per venerabilem virum dominum et magistrum Johannem Laurentii, canonicum et hospitalarium dicte ecclesie Tornacensis, ibidem de verbo ad verbum perlecta. Cujus quidem cedulle tenor talis est :

Pour appaisier par voye amiable, ens. (2).

Quod quidem appunctuamentum, sic ut prefetur, in initum dicti domini presidens et capitulum necnon prenominati fratres minores, quibus supra nominibus, observare et tenere ibidem inviolabiliter hinc inde bono zelo promiserunt, et promisit eorum quilibet, in quantum hujusmodi negocium eos tangit seu tangere potest seu poterit quomodolibet in futurum.

Acta fuerunt hec in dicto loco capitulari ecclesie Tornacensis, presentibus ibidem dominis Stephano Pavonis et magistro Stephano [Ermetis], presbyteris, testibus ad hec vocatis specialiter et rogatis.

Eisdem vero anno, indictione, mense et die, hora quasi quarta post prandium meridianum ejusdem diei ac pontificatu, prefati patres, religiosi superius nominati necnon fratres Johannes Malvoisni, custos Attrebatensis, Guillermus

(1) De tekst heeft *suis*.

(2) Volgt de tekst van de overeenkomst (ons vorig stuk).

Chenier, gardianus, Matheus Clerici, Petrus le Poittre, vicarius conventus, et Willelmus Fievet, eciam fratres minores ordinis sancti Francisci in civitate Tornacensi, in camera fratris Johannis Malvoisni, custodis dicti conventus, existentes ibidemque per eorundem custodem congregati propter infirmitatem et corporis debilitatem ejusdem custodis, capitulum facientes et tenentes, iterato, post lecturam cedulae superius Gallice descripte hujusmodi contractus et appunctuamenti per providum et discretum virum magistrum Stephanum Ermetis, presbyterum, notarium et secretarium dictorum dominorum presidentis et capituli dicte ecclesie Tornacensis in eorundem fratrum minorum et conventus presencia factam, hujusmodi tractatum et concordiam sive appunctuamentum, prout in eadem cedula latius extiterat expressum et declaratum, laudaverunt et approbaverunt ac ratum et gratum tenuerunt et habuerunt illudque tenere et observare eciam promiserunt, eorundemque quilibet laudavit et approbavit ac ratum et gratum habuit et observare promisit, in quantum ipsos et eorum quemlibet hujusmodi negocium tangit seu tangere potest et poterit quomodolibet in futurum; et hoc sub suis fide et juramentis in verbo sacerdotii, manibus pectoribus appositis, in nostrorum notariorum publicorum subscriptorum propterea ibidem comparentium et existentium presencia, stipulantium et recipientium vice et nomine omnium et singulorum illorum, quorum interest vel intererit in futurum, corporaliter prestitis ab eisdem et eorum quolibet, omnibus et singulis francisiis, libertatibus, privilegiis, consuetudinibus et coutumiis, quibus se servare possent et vellent, specialiter expresse renunciantibus. De et super quibus premissis omnibus et singulis superscriptis prefatus magister Stephanus Ermetis superius nominatus, nomine dictorum dominorum presidentis et capituli et pro eis suis magistris, petiit a nobis, notariis publicis subscriptis, sibi et dictis suis magistris fieri atque tradi publicum instrumentum unum vel plura, dictis fratribus minoribus ad hoc consentientibus.

Acta fuerunt hec Tornaci in nostrorum notariorum publicorum subscriptorum ad premissa propterea vocatorum specialiter et rogatorum presencia, in locis prescriptis, anno, indictione, mense, die et horis ac pontificatu prescriptis.

Et quia ego, Guillelmus Griaume, clericus Rothomagensis diocesis, publicus apostolica auctoritate venerabilisque curie episcopalis Tornacensis notarius juratus, predictis concordie et appunctuamento ceterisque premissis omnibus et singulis, dum modo prescripto agerentur, dicerentur et fierent, una cum Johanne de Gauley (1), eciam clerico Tornacensi, publico apostolica et imperiali auctoritatibus et dicte curie episcopalis Tornacensis notario jurato subscripto, presens interfui ac notam sumpsit pariter et recepi, idcirco huic publico presenti instrumento exinde confecto, manu propria fideliter scripto, signum meum solitum et consuetum hic, me eadem manu propria subscribente unacum signo et subscriptione prefati notarii, apposui in fidem et validius testimonium omnium et singulorum premissorum, super hoc requisitus et rogatus.

GRIAUME.

(1) Of *Ganley*.

Et ego, Johannes de Gauley, clericus Tornacensis, publicus apostolica et imperiali auctoritatibus venerabilisque curie episcopalis Tornacensis notarius juratus, quia predictis concordie et appunctuamento ceterisque premissis omnibus et singulis, dum modo prescripto agerentur, dicerentur et fierent, unacum discreto viro Guillermo Griaume, publico apostolica auctoritate necnon dicte venerabilis curie Tornacensis notario jurato suprascripto, presens interfui easque sic fieri vidi et audivi, idecirco huic presenti publico instrumento exinde confecto ac manu propria dicti Guillermi notarii suprascripti fideliter scripto signum meum solitum et consuetum hic, me propria manu subscribente, unacum signo et subscriptione prefati notarii apposui in fidem et validius testimonium omnium et singulorum premissorum, requisitus super hoc et rogatus.

JOHANNES DE GAULEY.

Archief der hoofdkerk te Doornik, *Cartulaire G*, fol. 162-164; afgedrukt bij P. Demeuldre, *Frère Jean Angeli*, in de *Bulletins de la Commission royale d'histoire*, 5de reeks, deel VIII, blz. 360-364.

100 (372⁷).

1483, Maart 2, Doornik. Notarieele acte aangaande de herroeping der stellingen van broeder Jehan Angeli in de hoofdkerk van Doornik door broeder Franciscus Dalousie, in het bijwezen van den baljuw en vele geestelijken. — Van deze herroeping werd, op aanvraag van den procureur Johannes Becquet, door de notarissen Osto de Atrio en Guillermus Griaume eene notarieele acte opgemaakt.

Copia instrumenti reparationis per magistrum Franciscum Dalousie (1), fratrem minorem, sacre theologie professorem, facte in ecclesia beate Marie Tornacensis super articulis predictis per fratrem Johannem Angeli in dicta ecclesia ac aliis parochialibus publicatis.

In nomine Domini, amen.

Per hoc presens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter et sit notum, quod anno ejusdem Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo secundo secundum modum scribendi in ecclesia Gallicana, indictione prima, die Dominica, qua in sancta Dei ecclesia pro introitu misse cantari solet *Oculi*, videlicet secunda mensis Marcii, inter primam et secundam horas post prandium meridianum ejusdem diei, aut eciam pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Sixti, divina providencia pape quarti anno duodecimo, in nostrorum notariorum publicorum et testium infrascriptorum propter hoc specialiter vocatorum et rogatorum praesencia constitutus per-

(1) Of *Dalonsie*.

sonaliter et existens, supra introitum chori ecclesie Tornacensis locum quidem vulgariter dictum *le lichenel*, infra eandem ecclesiam Tornacensem, in quo predicari solet verbum Dei, venerandus dominus et magister Franciscus Dalousie, sacre pagine professor, ordinis fratrum minorum in hac civitate Tornacensi, ex parte magistrorum Anthonii Duterne, vicarii patris ministri provincie Francie, Johannis Barbachon, custodis custodie Normandie, necnon custodis, gardiani et conventus fratrum minorum Tornacensium commissus et per venerabiles et scientificos viros dominos presidentem et capitulum dicte ecclesie Tornacensis ad verbum Dei predicandum admissus et receptus, insequens appunctuamentum per eosdem dominos de capitulo necnon custodem, gardianum et conventum predictorum fratrum minorum Tornacensium die precedenti factum et initum, post predicationem per eundem magistrum Franciscum hodie, in predicto loco *du lichenel*, ad sonum campanie, more solito solemniter factam in presencia maximi populi ibidem ad predictam predicationem audiendum congregati, causis et mediis dicti appunctuamenti prius, ut premittitur, ibidem populo expositis et luculenter declaratis, illud et idem appunctuamentum, verbis Gallicis conceptum, in quadam papiri cedula descriptum, ibidem de verbo ad verbum alta et intelligibili voce perlegit, in modum qui sequitur :

Pour appaisier, ens., tot aan : estre contens (1).

Quibus premissis omnibus et singulis, sic ut prescribitur, factis et actis, providus et discretus vir Johannes Becquet, tanquam procurator ac nomine dictorum dominorum de capitulo, petiit instanter et significavit sibi et dictis dominis de capitulo, suis magistris, fieri atque tradi instrumentum publicum unum vel plura per nos notarios publicos subscriptos.

Acta fuerunt hec in prenotato loco *du lichenel* prefate ecclesie Tornacensis, anno, indictione, mense, die et hora et pontificatu predictis, presentibus ad hoc nobili viro domino Eustacio Savary, milite locumtenente (2) baillivi Tornacensis et Tornacesii, necnon providis et discretis viris dominis Nicolao Le Cocq, Johanne Planquielli, presbyteris sanctorum Margarete et Piatu Tornacensium curatis, Johanne Huberti, decano christianitatis Tornacesii, Simone de Roddes, Luca Le Mol, presbyteris, Johanne Orghet, Antonio Richart, curie Tornacensis notario et apparitore, et Willermo Willebault ac amplissimis aliis ad verbum Dei ibidem congregatis, testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

Et ego, Osto de Atrio, clericus Tornacensis diocesis publicus apostolica auctoritate ac venerabilis curie episcopalis Tornacensis notarius juratus, quia omnibus premissis, dum modo prescripto fierent atque dicerentur, cum discreto viro Guillermo Griaume, eciam notario subscripto, et testibus preannotatis, personaliter interfui eaque sic fieri vidi, scivi et audivi, ideo huic presenti instrumento, manu dicti notarii scripto, signum meum consuetum, [hac me] propria manu subscribente, apposui in fidem et testimonium premisorum, requisitus pariter et rogatus.

DE ATRIO.

(1) Zie boven, ons stuk n° 98, blz. 129-131.

(2) *Of locumtenenti.*

Et quia ego, Guillelmus Griaume, clericus Rothomagensis diocesis, publicus apostololica auctoritate ac venerabilis curie episcopalis Tornacensis notarius juratus, omnibus et singulis, dum modo prescripto agerentur, dicerentur et fierent, unacum provido et discreto viro Ostone de Atrio, eciam notario suprascripto, ac testibus prenominatis, personaliter interfui eaque sic fieri vidi, scivi et audivi, idcirco huic publico presenti instrumento exinde confecto, manu mea propria scripto, signum meum solitum et consuetum hic, me eadem manu propria subscribente, unacum signo et subscriptione jam dicti notarii, apposui in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum, requisitus specialiter et vocatus.

[GRIAUME.]

Archief der hoofdkerk te Doornik, *Cartulaire G*, fol. 160-162; afgedrukt bij P. Demeuldre, *Frère Jean Angeli*, in de *Bulletins de la Commission royale d'histoire*, 5de reeks, deel VIII, blz. 365-368.

101 (374bis).

1484, *September 17*, (*St. Omaars*). Aanteekening van Gaillon (1784) over het vonnis door den officiaal van Terenburg met den pauselijken inquisiteur Jean le Vasseur uitgesproken tegen eenen zoogezegden Griekschen ridder, wegens ketterij vervolgd. — De betichte zal zijne dolingen over den H. Geest en de mis herroepen. Zijne aanhouding op bevel van den inquisiteur en het aanslaan zijner goederen doen een geschil ontstaan tusschen de geestelijke macht en den magistraat der stad.

Inquisiteur. — Me Jean le Vasseur, prieur des Dominiquains et inquisiteur de la foi ez mettes de pardeçà, ayant fait arrêter par le lieutenant-bailli, dans le clos du couvent desd. religieux, un soi disant chevalier grec, qui avoit tenu quelques discours contre la foi, pour le faire conduire d'abord dans les prisons de la ville suivant les privilèges d'icelle, le magistrat voulut l'y faire réintégrer; mais l'inquisiteur s'excusa en disant qu'il ne s'étoit servi dud. lieutenant que comme d'un particulier, qu'il n'entendoit entreindre lesd. privilèges du duc de Bourgogne et de la ville et qu'au surplus en sa qualité il avoit droit de connoître des accusés d'hérésie et de leurs biens et non pas les juges laïcs. — E. 1484, f. 61.

D'un autre côté, le procureur du duc de Bourgogne avoit fait saisir par l'aman du Marché les effets dud. chevalier dans le cabaret du *Cygne*, sur le Vieux Marché, pour les droitz de confiscation, qui pourroient appartenir à ce prince. Led. inquisiteur et l'official de Théroanne s'y opposèrent, mais inutilement.

Enfin led. official rendit sa sentence, qui condamna led. chevalier à abjurer les erreurs qu'il avoit avancées sur la procession de l'Esprit et sur la célébra-

tion de la messe, à peine d'être déclaré relaps, et il fut condamné aux dépons. La sentence était datée du 17 septembre 1484. — E. 1484, f. 62 et 63.

Stadsarchief te Sint-Omaars, HS. P. J. Gaillon, avocat et secrétaire-greffier de l'hôtel communal de ladite ville de Saint-Omer, *Extrait rédigé par ordre alphabétique des délibérations du magistrat de la ville de Saint-Omer* (1784), fol. 407, op het woord *Inquisiteur*. — De letter *E* verwijst naar een verloren register der *Délibérations du magistrat de St Omer*. De nog bewaarde onder die oudste registers zijn : C (jarea 1447-1472), B (1448-1472), H (1544-1560), L (1581-1588), M (1588-1601), enz.

102 (374ter).

1484, October 13, Rome. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de aanstelling van meester Johannes, van het klooster van Utrecht, tot pauselijken inquisiteur.

Magistro Ioanni, inquisitori, conventus Traiectensis, committitur auctoritas cognoscendi, etc.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum*, fol. 258.

103 (374⁴).

1484, October 13, Rome. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de aanstelling van meester Thomas van Dordrecht, van het Predikheerenklooster van Utrecht, tot inquisiteur in het bisdom Utrecht.

Magister Thomas de Dordraco, conventus Traiectensis, instituitur inquisitor in diocesi Traiectensi, cum potestate, etc.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum*, fol. 258.

104 (374⁵).

1484, October 22, Rome. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de bevestiging van meester Michaël Francisci als pauselijken inquisiteur van het bisdom Kamerijk.

Magister Michael Francisci, inquisitor Cameracensis, confirmatur in praedicto officio.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum*, IV, 6, fol. 17. — Zie *Corpus I*, n° 390 en 391, blz. 487-488.

105 (374⁶).

1484, October 22, Rome. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de bevestiging van meester Johannes Vassoris als pauselijken inquisiteur in de bisdommen Kamerijk, Terenburg, Doornik en Atrecht.

Magistro Joanni Vassoris confirmatur officium inquisitionis in diocesi Cameracensi, Morinensi, Tornacensi et Atrebatensi, omnem alium absolvendo.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum*, IV, 6, fol. 17 verso; afgedrukt bij J. Hansen, *Quellen und Untersuchungen zur Geschichte des Hexenwahns und der Hexenverfolgung im Mittelalter*, blz. 501, noot 1.

106 (376bis).

1485, Juli 5, Brugge. Uittreksel uit de gelijktijdige kronijk van Adriaan de But over de onthoofding van vijf veroordeelden, waaronder Petrus de Quercu (vander Eecken), die met de ketterij der Hussieten, welke alstoen in Vlaanderen zeer verspreid was, besmet scheen te zijn. — Nicolaas, bijgenaamd *de Abt*, Zeger van Roe, Frans van Bassevelde en Pieter vander Eecken waren onthoofd (wegens eene poging tot verduistering van gelden in verband met hun verraad jegens Maximiliaan). De schrijver der kronijk zegt in dien tijd met Pieter vander Eecken gesproken te hebben, die verdacht was van de ketterij der Hussieten, die in Vlaanderen ook rondsloop, aangaande het sacrament des altaars en andere punten van het geloof, samengaande met opstand tegen Maximiliaan en zijnen zoon Philips.

1485... Quinta Julii Brugis decollatis Nicholao, cognomento *Abbate*, Zigero de Roe, Franchisco de Basseveldt et Petro de Quercu, cum quo Petro scriptor illis diebus collationem habuerat, cum, bello juxta Morinum archiduce adversum Francos commisso, dux victoriam reportaret, cujus in sublevamen pecunias, ad summam mille sexcentarum librarum grossorum, monetae Flandriae, Dunis in monasterio, donec certificarentur hiis, qui cum eadem somma remanserant in monasterio, de victoria, condiderant, rati fraudulenter, si aliter evenisset,

aliorum aes sibi posse plus proficere quam principi extraneo. Quae res ad lucem cum, erroribus Willelmi Ryn detectis, pervenisset, multis exitium vitae fuit temporalis. Et non alios scriptor quam errores, dudum seminatos per Johannem Wycleff in Bohemia, serpere viderat inter quosdam de Flandria, qui nec Deum nec homines revereri statuerunt, sed ut quisque sibi futurum expediens opinaretur, id bonum ausus est judicare. Tum primum de sacramentis cum Hussitis creditur substantia panis et vini materialiter in sacramento post consecrationem remanere, neque Christum realiter remanere praesentia corporali, quod aqua vino non sit commiscenda secundum Hussitas. Petrus de Quercu parum curans dixit sacerdotes modernos paschalem agnum non cum sanguine dilacerare; quod autem intellexerit per hoc, necdum plane scriptor accipere potuit. Sed videbatur eidem modernis diebus parum disceptasse quosdam ab haeresibus Bohemorum, qui sacramentum unctionis sacrae posuerunt esse supervacuum in hiis, qui baptizati sunt semel. Item si homo de peccatis suis fuerit corde contritus, confessio oris exterior est inutilis. Propterea denique scriptor hos articulos posuit aut qui sequuntur, ut, si sit in hiis eorum de Flandria quisquam oriundus confidens cum plena fide, praefati conjurati in archiducem sanguinem suum fundere maluerint quam rogam ingredi cum Jeronimo, discipulo Wycleff; sed idcirco posuit eos, ut, ad instar Bohemorum, inter viventes diebus suis reperiantur, qui corde talibus adhaeserint, dicentibus nullos ritus observandos circa sacramenta ecclesiae, tam in vestibus et paramentis sacris quam orationibus et lectionibus Scripturae Sacrae seu signo crucis aut ceteris cerimoniis; insuper dicentibus post hanc vitam non esse purgatorium, sed omnem animam, sive de peccatis suis perpetratis satisfecerit sive non, absque mora recipi vel in perpetuam gloriam paradisi, vel perpetuam in poenam inferni; vanum esse pro mortuis exorare, neque sanctorum suffragia prodesse aut adorandos esse, quippe sicut nec imagines salutiferae crucis, beatissimae Virginis et sanctorum Dei, sed potius confringendas aut comburendas esse; non quadragesimalia vel alia ab ecclesia instituta jejunia curanda, nec introducta sanctorum festa ab ecclesia fore observanda; praeterea dicentibus praecepta ecclesiastica non servanda circa tonsuram et habitum clericorum aut horas canonicas, nisi specificè contenta verbotenus in lege evangelica, sed si episcopus extiterit in mortali peccato, non ordinat, non consecrat, non conficit, non baptizat, quoniam nullus praelatus, nullus civilis dominus, quicumque fuerit, in peccato mortali, posset populares subditos suos delinquentes ad arbitrium eorum deponere, corrigere ac punire; religiones tam professionum quam fratrum mendicantium reprobatas tanquam a dyabolo introductas, esse haereticos mendicantes religiosos, peccare quoque singulos, qui praebent eis elemosinas; omnia de necessitate absolute evenire; omnes scilicet orationes praescitorum non valere, quia praescitus habens perfectam fidem et caritatem non est pro tunc in gratia Dei gratum faciente, nec est pars ecclesiae, nec aliquam in ecclesia praelationem optinet; econtra praedestinatus moraliter peccans, non est membrum dyaboli, nec extra gratiam Dei gratum facientem; graduationes et magisteria studiorum vana fore gentilium gloria instituta; nullam prope vel alterius praelati timendam fore excommunicationem; fatuum credere papae vel aliorum praelatorum indulgentias; omnia juramenta esse illicita, quae fiunt in iudiciis sive ad roborandum humanas contractus civiliaque commercia; universalem ecclesiam esse praedestina-

torum sanctam dumtaxat universitatem. Alia postremo dogmatizata per Bohemos repperit scriptor, ad quos praeuisse suas aures de conjuratis intellexit: nullas videlicet temporalitates ecclesiasticas habere vel praetendere debere, qui nudum Christum aut ejus apostolos imitari contenderint; esse sacram communionem corporis et sanguinis Christi sub eadem specie panis et vini fidelibus ministrandam; item peccata mortalia publica aut privata, necnon deordinationes legi Dei contrarias, super omnem eujuscunq̄ue status christiani, prout contingunt, esse cohibendas aut corrigendas; libere insuper exemplo Christi et apostolorum verbum Dei sine impedimento a sacerdotibus praedicandum et annuntiandum.

Ad istius articuli conspiratores Flandriae contra ducem illustrissimum Austriae et filium ejus Philippum, Burgundiae ducem, Flandriae comitem, tenorem prosequendum, subornarunt quosdam contra veritatem praedicandum fore: quod michi scriptori dictamenti hujus absurdissimum visum est, nisi malitia eorum ad totius Flandriae subversionem, prout res innotuit, a posteris tandem defenderetur.

Chronique d'Adrien de But (vervolg op Jan Brandon's *Chronodromon*), uitgegeven door Kervyn in *Chroniques relatives à l'histoire de la Belgique sous la domination des ducs de Bourgogne* (Textes latins), deel I, blz. 636-638.

107 (376ter).

1486, *Juli 4, Venetië*. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de aanstelling van meester Johannes Vassoris tot vicaris-generaal der orde in Picardië en tot pauselijken inquisiteur in de bisdommen Terenburg, Doornik, Kamerijk en Atrecht.

Magister Joannes Vasoris fit vicarius generalis in natione Picardie... et instituitur inquisitor in civitatibus et diocesis Morinensi, Tornacensi, Cameracensi et Atrebatensi.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum*, IV, 7, fol. 20 verso; afgedrukt bij J. Hansen, *Quellen und Untersuchungen zur Geschichte des Hexenwahns und der Hexenverfolgung im Mittelalter*, blz. 501.

108 (376⁴).

1487, *Januari 14, Brugge*. Gelijktijdige aanteekening over den inquisiteur Adriaan de Mil aldaar.

Item, up den 14^{den} dach in Laumaend, anno 87, doe quam meester Adriaen de Mil, broeder van den hoordenen van de Predicaren, meester in der goddeliche ende honderzoucker van den kersten ghelove, die quam, ten daghe

voorseyt, binder stede van Brugghe van den helegen grave; ende hy hadde wech gheweest 39 weken ende twee daghen.

Het Boeck van al 't gene datter gheschiedt is binnen Brugghe, sichten jaer 1477, 14 Februarii, tot 1494, blz. 141. — De inquisiteur Adriaan de Mil was den 14 April 1486 naar 't Heilig Land vertrokken (Ibid., blz. 107-108). Men vindt hem nog te Brugge op 1 April 1487 (Ibid., blz. 150). Hij stierf aldaar in September 1492 (Corpus I, blz. 487).

109 (376^s).

1487, Mei 19, Keulen. Notarieele acte, op verzoek der inquisiteurs Hendrik Institoris en Jacob Sprenger opgemaakt, aangaande het werk *Malleus Maleficarum*, tegen de hekserij door beide inquisiteurs vervaardigd, met een beroep op de macht hun door paus en keizer verleend in het vervolgen der heksen en op de goedkeuring van hun werk door de godgeleerde Faculteit van Keulen. — Eerst vermeldt de notaris, dat de inquisiteurs hem eene bul van paus Innocentius VIII voorgelegd hebben, op 5 December 1484 gegeven, waarbij de paus hen als inquisiteurs aangesteld heeft, voornamelijk tegen de hekserij, in vijf Duitsche aartsbisdommen, waaronder Keulen en Trier. (De verkorte inhoud met het begin en het slot der bul worden aangehaald.) De inquisiteurs zegden hem verder, dat, daar verscheiden geestelijken in hunne sermoenen beweren, dat er geene hekserij bestaat, waardoor het zeer moeilijk wordt de heksen te straffen, zij beiden een werk samengesteld hebben om de hekserij te niet te doen. Dit werk hebben zij aan verscheiden godgeleerde professoren der Hoogeschool van Keulen ter goedkeuring aangeboden, en het stuk, die goedkeuring behelzende, wordt den notaris voorgelegd. Het oordeel van Lambertus de Monte wordt *in extenso* medegedeeld, evenals verscheiden artikelen tegen de onberaden geestelijken, die hekserij loochenen, in dit stuk voorkomende. De acte van goedkeuring was geteekend door de professoren der godgeleerde Faculteit, Lambertus de Monte, Udalicus Kridenviss van Esslingen, Conradus de Campis, Cornelius de Breda, Thomas de Scotia, Theodericus de Brummeli en Andreas de Ochsenfurt. De notaris, gesteund door een getuige, Johannes de Vorda de Mechlinia, pedel der Hoogeschool, bevestigt die handteekeningen echt bevonden te hebben. De inquisiteur Hendrik Institoris heeft den notaris ook nog een ander stuk voorgelegd, namelijk een edict van den Roomschen koning Maximiliaan, den 6 November

1486 te Brussel gegeven, waarbij de koning de inquisiteurs onder zijne bescherming neemt en iedereen beveelt hen in de uitoefening van hun ambt te ondersteunen. (Korte inhoud, begin en slot van dit stuk worden opgegeven.) Na de laatste notarieele formules, de getuigen vermeldende, volgt de onderteekening van den notaris Arnold Kolich van Euskirchen.

Sequitur in sequentem tractatum approbatio et subscriptio doctorum alme universitatis Coloniensis iuxta formam publici instrumenti.

In nomine Domini nostri Jesu Christi, amen.

Noverint universi presens publicum instrumentum lecturi, visuri et audituri, quod, anno a nativitate eiusdem Domini nostri 1487, indictione quinta, die vero Sabbati, decima nona mensis Maij, hora quinta post meridiem vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Innocentii, divina providentia pape octavi anno tercio, in mei notarii publici et testium infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum presentia personalliter constitutus, venerabilis et religiosus frater Henricus Institoris, sacre theologie professor, ordinis Predicatorum, heretice pravitatis inquisitor a sancta sede apostolica una cum venerabili et religioso fratre Jacobo Sprenger, etiam sacre theologie professore ac conventus Predicatorum Coloniensium priore, collega suo specialiter deputatus, pro se et dicto collega suo proposuit atque dixit, quod modernus summus pontifex, scilicet dominus Innocentius, papa prefatus, per unam patentem bullam commisit ipsis inquisitoribus Henrico et Jacobo, ordinis Predicatorum et sacre theologie professoribus predictis, facultatem inquirendi apostolica auctoritate super quascunque hereses, precipue autem super heresim maleficarum modernis temporibus vigentem, et hoc per quinque ecclesias metropolitanas, videlicet Moguntinam, Coloniensem, Treverensem, Saltzburgensem et Bremensem, cum omni facultate contra tales procedendi usque ad ultimum exterminium, iuxta tenorem bulle apostolice, quam suis habebat in manibus, sanam, integram, illesam et non viciatam, sed omni prorsus suspicione carentem. Cuius quidem tenor bulle sic incipit: « Innocentius episcopus, servus servorum Dei. Ad futuram rei memoriam. Summis desiderantes affectibus, prout pastoralis sollicitudinis cura requirit, ut fides catholica nostris potissime temporibus ubique augeatur et floreat. » etc.; finit autem sic: « Datum Rome apud Sanctum Petrum, anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto, nonis Decembris, pontificatus nostri anno primo. »

Et quia nonnulli animarum rectores et verbi Dei predicatorum publice in eorum sermonibus ad populum asserere et affirmare non verebantur, maleficas non esse, aut quod nichil in nocumentum creaturarum quacunque operatione efficere possent, ex quibus incautis sermonibus nonnunquam seculari brachio ad puniendum huiusmodi maleficas amputabatur facultas, et hoc in maximum augmentum maleficarum et confortationem illius heresis, ideo prefati inquisitores, totis eorum viribus cunctis periculis et insultibus obviare volentes, tractatum quendam non tam studiose quantum et laboriose collegerunt, in quo non tam huiusmodi predicatorum ignorantiam pro catholice fidei conserva-

tione repellere nisi sunt, quantum etiam in exterminium maleficarum debitos modos sentiendi et easdem puniendi, iuxta dicte bulle tenorem et sacrorum canonum instituta, laborarunt. At quoniam consonum rationi est, ut ea, que pro communi utilitate fiunt, etiam communi approbatione doctorum roborentur, ideo, ne prefati rectores discoli et predicatorum sacrarum litterarum ignari estimarent, predictum tractatum, sic ut premititur collectum, minus beate doctorum determinationibus et sententiis fulcitum, eundem alme universitati Coloniensi seu nonnullis ibidem sacre pagine professoribus ad discutiendum et collacionandum obtulerunt, ut, si qua reprehensibilia et a catholica veritate dissona reperirentur eorum iudice sic refutarentur, quod tamen consona catholice veritati approbarentur. Quod et subscriptis modis factum fuit.

In primis, egregius dominus Lambertus de Monte manu sua propria se subscripsit, prout sequitur : « Ego, Lambertus de Monte, sacre theologie humilis professor, decanus pro tempore facultatis sacre pagine eiusdem studii Coloniensis, fateor hac manu mea propria, istum tractatum tripartitum per me lustratum et diligenter collationatum quoad eius partes duas primas nichil continere, saltem meo humili iudicio, quod sit contrarium, aut sententiis non errantium philosophorum, aut contra veritatem sancte catholice et apostolice fidei, aut contra doctorum determinationes a sancta ecclesia approbatorum aut admissorum ; tertia etiam pars utique sustinenda et approbanda [est] quoad illorum hereticorum puniciones, de quibus tractat, in quantum sacris canonibus non repugnat. Iterum propter experimenta in hoc tractatu narrata, que utique propter famam tantorum virorum precipuorum etiam inquisitorum creduntur esse vera, consulendum tamen videtur, quod iste tractatus doctis et viris zelosis, qui ex eo sana, varia et matura consilia in exterminium maleficarum conferre possunt, communicetur, simul et ecclesiarum rectoribus timoratis et conscientiosis duntaxat, ad quorum doctrinam subditorum corda in odium tam pestifere heresis incitari poterunt, ad cautelam bonorum pariter et malorum inexcusabilitatem atque punicionem, ut sic misericordia in bonis et iustitia in malis luce clarius pateat, et in omnibus Deus magnificetur, ipso prestante, cui laus et gloria. » Deinde ad idem venerabilis magister Jacobus de Stralen etiam propria manu sua se subscripsit in hunc modum : « Ego, Jacobus de Stralen, sacre theologie professor minimus, post visitacionem tractatus memorati sentio confirmiter per omnia hijs, que per venerabilem magistrum nostrum Lambertum de Monte, decanum sacre theologie, superius annotata sunt, quod attestor hac scriptura manus mee, ad Dei laudem. » Pariformiter eximius magister Andreas de Ochsenfurt etiam propria manu se subscripsit ut infra : « Conformiter michi, Andree de Ochsenfurt, sacre theologie professori novissimo, videtur censendum de materia oblata tractatus, quantum prima facie apparuit, quod contestor manus mee scriptura ad finem in eodem expressum promovendum. » Consequenter autem egregius magister Thomas de Scotia similiter se propria manu sua subscripsit, prout sequitur : « Ego, Thomas de Scotia, sacre theologie doctor, licet immeritus, conformiter sentio per omnia venerabilibus magistris nostris precedentibus in materia prefati tractatus per me examinati, quod attestor manu propria mea. »

Subsequenter et secunda subscriptio contra prefatos predicatorum incautos sic acta fuit. In primis, positi fuerunt articuli, prout sequitur :

Primo, inquisitores heretice pravitatis deputatos auctoritate sedis apostolice iuxta formam canonum commendant magistri sacre theologie subscripti et hortantur, quod dignentur prosequi cum zelo eorum officium. Secundo, quod maleficia posse fieri permissione divina ex cooperatione dyaboli per maleficos aut maleficas, non est contrarium fidei catholice, sed consonum dictis sacre scripture, ymo necessarium est, iuxta sententias sanctorum doctorum, illa quandoque posse fieri admittere. Tercio, predicare ergo, maleficia non posse fieri, erroneum est, quia sic predicantes impediunt, quantum in eis est, opus pium inquisitorum in preiudicium salutis animarum. Secreta tamen, que quandoque ab inquisitoribus audiuntur, non sunt omnibus revelanda. Ultimo, exhortandi veniunt omnes principes et quicumque catholici, ut assistere dignentur tam piis votis inquisitorum pro defensione sancte catholice fidei.

Demum vero subscripti et suprascripti doctores predicte facultatis theologie manibus propriis se subscriperunt, prout ego, Arnoldus notarius infrascriptus, ex relatione honesti Johannis Vorda de Mechlinia, alme universitatis Coloniensis bedelli iurati, qui michi hoc retulit, audivi et (ut ex manibus etiam supra- et infrascriptis apparuit) vidi, in hunc, qui sequitur, modum : « Ego, Lambertus de Monte, sacre theologie humilis professor, ita sentio, ut prescribitur, teste hac manu mea propria, pro tempore decanus. » — « Ego, Jacobus de Stralen, sacre theologie professor minimus, ita sentio, ut supra scribitur, quod testifcor manu mea propria. » — « Ego, Udalricus Kridwiss de Eslingen, sacre theologie professor novissimus, ut prescriptum est, ita sciendum, hac manus proprie scriptura censeo. » — « Et ego, Conradus de Campis, sacre theologie professor humilimus, prout supra cum maioribus meis in idem concurro iudicium. » — « Ego, Cornelius de Breda, minimus professor, ita sentio, ut prescriptum est, quod testifcor manu mea propria. » — « Ego, Thomas de Scotia, sacre theologie professor, licet immeritus, conformiter sentio venerabilibus professoribus prescriptis, teste manu mea propria. » — « Ego, Theodericus de Bummell, sacre theologie humilimus professor, ita sentio, sicut prescriptum est per magistros meos prescriptos, quod testor manu mea propria. » — « In assercione articulorum prescriptorum conformis iudicii sum cum venerandis magistris nostris preceptoribus meis, ego, Andreas de Ochsenfurt, sacre theologie facultatis professor ac theologorum universitatis Coloniensis collegii minimus. »

Novissime autem et finaliter jamdictus venerabilis et religiosus frater Henricus Institoris inquisitor habuit et tenuit in suis manibus quandam aliam litteram pergameneam serenissimi regis Romanorum, sigillo suo rubeo rotundo in capsula cere glauce impressa impressula pergameni inferius impendente sigillatam, sanam et integram, non viciatam, non cancellatam neque in aliqua sui parte suspectam, sed omni prorsus vicio et suspicione carentem, ita quod in faciliorem expeditionem huius negocii fidei idem serenissimus dominus Romanorum rex prefatus ipsam eandem bullam apostolicam supradictam, tanquam christianissimus princeps tueri et defendere voluit atque vult, et ipsos inquisitores in suam omnimodam protectionem suscipit, mandans et precipiens omnibus et singulis Romano imperio subditis, ut, in executione talium negotiorum fidei, ipsis inquisitoribus omnem favorem et assistentiam exhibeant ac alias faciant, prout in eadem littera plenius continetur et habetur. Cuius quidem littere regalis principium et finis hic infra annotantur

in hunc modum : « Maximilianus, divina favente clementia Romanorum rex, semper augustus, archidux Austrie, dux Burgundie, Lotharingie, Brabancie, Limburgie, Lutzenburgie et Gelrie, comes Flandrie, » etc.; finis vero : « Datum in oppido nostro Bruxellensi, nostro sub sigillo, mensis Novembris die sexta, anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo sexto, regni nostri anno primo. »

De et super quibus premissis omnibus et singulis iamdictus venerabilis et religiosus frater Heinricus, inquisitor, pro se et collega suo antedicto ipsis, a me, notario publico, supra- et infrascripto fieri et confici unum vel plura publicum seu publica instrumentum et instrumenta in meliori forma petiit.

Acta sunt hec Colonie in domo habitationis venerabilis magistri Lamberti de Monte predicti, infra emunitatem ecclesie Sancti Andree Coloniensis sita, in camera negociorum et studii eiusdem magistri Lamberti inferius, sub anno Domini, indictione, mense, die, horis et pontificatu quibus supra, presentibus ibidem predictis magistro Lamberto et Johanne bedello, necnon honestis viris Nicolao Cuper de Venroide, venerabilis curie Coloniensis notario jurato, et Christiano Wintzen de Eusskirchen, clerico Coloniensis dyocesis, testibus ad premissa fidedignis rogatis et requisitis.

Et ego, Arnoldus Kolich de Eusskirchen, clericus Coloniensis iuratus, quia premissis omnibus et singulis, dum, sic ut premittitur, fierent et agerentur, una cum prenomminatis testibus presens fui eaque sic fieri vidi et, ut preferatur, ex relatione bedelli audivi, idcirco presens publicum instrumentum manu mea propria scriptum et ingrossatum exinde confeci, subscripsi, publicavi et in hanc publicam formam redegi, signoque et nomine meis solitis et consuetis signavi rogatus et requisitus, in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum.

Naar de oudst bekende uitgave van den *Malleus maleficarum*, waar deze acte in staat tusschen de vooraangeplaatste pauselijke bul en de *Appologia authoris*, afgedrukt bij J. Hansen, *Der Malleus maleficarum, seine Druckausgaben und die gefälschte Kölner Approbation vom J. 1487*, in de *Westdeutsche Zeitschrift für Geschichte und Kunst*, deel XVII, II (Trier 1898), blz. 140-144. — Dit werk, door de twee bovenvermelde inquisiteurs opgesteld, werd — waarschijnlijk in het begin van 1487 — voor het eerst gedrukt, in klein folioformaat, zonder eenigen welkdanigen titel of aanwijzing van drukker, bij Johann Pryss den oudere, te Straatsburg. — Over dit werk, zie eene belangrijke studie bij Riezler, *Geschichte der Hexenprocesse in Bayern* (Stuttgart 1896), blz. 102-117, en het grondig onderzoek van J. Hansen, t. a. p. 119-168, alsmede het hoofdstuk *Der Malleus maleficarum (1486) und seine Verfasser* in diens *Quellen und Untersuchungen zur Geschichte des Hexenwahns und der Hexenverfolgung im Mittelalter* (Bonn 1901), blz. 360-407.

110 (376^e).

1487, *Juni 10, Venetië*. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de hernieuwde aanstelling van meester Johannes Vassoris tot vicaris-generaal der orde in Picardië en tot pauselijke inquisiteur in de vier bisdommen.

Magister Joannes Vasoris fit vicarius in natione Picardie super fratres et sorores cum plena potestate et inquisitor super quatuor dioceses.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum*, fol. 23 verso.

111 (376^e).

1488, *Februari 1, Rome*. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de bevestiging in zijn ambt van vicaris-generaal der orde in Picardië en een gedeelte van Vlaanderen, en van pauselijke inquisiteur in de bisdommen Terenburg, Doornik, Kamerijk, Atrecht en Amiens, van meester Johannes Vassoris, van het klooster van St. Omaars, alhoewel hij tot bisschop benoemd werd.

Magister Johannes Vassoris, conventus Sancti Audomari, restituitur ad omnes gratias... ut ante assumptionem ad dignitatem episcopalem [episcopi Gibeldensis], confirmatur vicarius in tota natione Picardie et portionis Flandrie super fratres et sorores..., et inquisitor in diocesis Morinensi, Tornacensi, Cameracensi, Atrebatensi et Ambianensi, iuxta breve apostolicum multo tempore iam habito, etc.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum*, fol. 25 verso. — Zie Ripoll, deel IV, blz. 81.

112 (376^e).

1489, *Juli 9*. Aanteekening over den Nederlandschen inquisiteur Johannes Houdaen.

1489, *9 Juli*. Committitur magistro Joanni Houdaen, inquisitori, et fratri Jacobo Venboet causa conventus Kalcariensis super electione et confirmatione prioris.

Registra generalium der Predikheerenorde te Rome; uittreksel medegedeeld door pater A. Hoogland, die er bijvoegde : « Johannes Houdaen was uit een deftig Utrechtsch geslacht ontsproten en had in zijne geboorteplaats het habijt der orde aangenomen. Van zijne werkzaamheid als inquisiteur heb ik nooit iets gevonden. » (Zie *Archief van het aartsbisdom Utrecht*, deel IX, blz. 179.)

113 (379bis).

1490, Augustus 27, Venetië. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de bevestiging van meester Thomas van Dordrecht als pauselijken inquisiteur en zijne aanstelling tot vicaris-generaal der orde in Holland.

Magister Thomas de Dordraco inquisitor confirmatur et fit generalis vicarius congregationis Olandie.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum*, fol. 293 verso. — Zie hierboven, n° 103, blz. 140.

114 (379ter).

1490, October 12, 's Hertogenbosch. Aanteekening over het overlijden aldaar van den inquisiteur Willem Turnout, predikheer.

Reverendus admirabilis ac excellentissimus pater Wilhelmus Turnout, sanctae theologiae doctor, haeriticae pravitatis inquisitor, vicarius nationis Brabantiae ac plurium conventuum prior, [obiit] 12 Octobris 1490.

Archief van het Predikheerenklooster te Gent, HS. *Chronicon conventus Buscoducensis*, fol. xxix.

115 (384bis).

1491, Mei 29, Cenomannis. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de bevestiging van Johannes Vassoris als pauselijken inquisiteur in de bisdommen Terenburg, Kamerijk, Doornik, Atrecht en Amiens.

Reverendissimus dominus Johannes [Vassoris], episcopus Gebeldensis, fit confirmatus heretice pravitatis inquisitor in diocesi Morinensi, Cameracensi, Tornacensi, Attrebatensi et Ambianensi, iuxta breve apostolicum a pluribus annis sibi concessum.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum*, fol. 30 verso. — Fontana, *Monum. dominic.*, blz. 196, schrijft van dezen inquisiteur: « Hujus memoria talis habetur in registis Joachimi Turriani, magistri ordinis, fol. 30, ad annum 1491: Reverendissimus dominus Joannes, episcopus Gabeldensis, fit haereticae pravitatis inquisitor in dioecesi Cameracensi, Tornacensi, Atrebatensi et Ambianensi, juxta breve pontificum sibi a pluribus annis concessum, et confirmatur sibi camera in eodem conventu Sancti Audomari cum omnibus bonis sibi pertinentibus, Parisius 20 Aug. 1491. » — Zie ook Segurier, *Insul. Belg.*, blz. 73 en 74, alwaar te lezen staat, dat deze inquisiteur den 18 Januari 1507 overleed.

116 (388bis).

1491, *Atrecht*. Voorgebod van den magistraat, verbiedende smadelijke woorden te spreken aangaande de zaak der Waldenzen, op straf van de tong doorboord en uit de stad gebannen te worden.

Que nulz, de quelque estat qu'il soit, ne parole dores en avant de Vaulderie, en chargeant ou accusant aultruy, en quelque manière, à peine d'avoir la langue perchié et au sourplous estre pugniz par ban ou aultrement, à la discrepcion de monsieur le gouverneur ou son lieutenant et de messieurs mayeur et eschevins.

E. Lecesne, *Histoire d'Arras*, deel I (1880), blz. 352. — Zie aldaar, over geheel de vervolging tegen de Waldenzen, blz. 319-353.

117 (389^b).

Na 1482, *bisdom Kamerijk, en 1493, Juni 28, Nederlanden*. Kort bericht van Ambroise Cousin († 1751) over Michel François, die omtrent 1482 tot inquisiteur van het bisdom Kamerijk en in 1493 tot algemeen inquisiteur voor de Nederlanden benoemd werd.

CHAPITRE 11. — *La vie du R^me Père Michel Francisci ou François, religieux profès du couvent des F.F. Prescheurs de Lille, évêque de Salubrie, inquisiteur de la foi, conseiller et confesseur de l'archiduc Philippe d'Autriche, qui ensuite a été roy de Castille et de Leon.*

... L'année suivante [1482] il fut choisi prieur du couvent de Valenciennes en place du R. P. Adam de Séricourt, décédé à Lille le 6 d'aoust 1482.

... Mgr. le R^me évêque de Cambrai Henri de Berghes ne tarda pas de le nommer inquisiteur de la foi dans tout son diocèse et, pour lui témoigner combien il l'honorait, il consacra, à sa prière, l'an 1484, le 29 de septembre, à l'honneur de son patron S. Henri, de S. Michel et de tous les anges, une chapelle qu'il avoit bâti proche du cloître.

... L'année suivante 1493, par ordre exprès du pape Alexandre VI, aiant été nommé par le R^me Père général Joachim Turrian de Venise inquisiteur général dans la Franche-Comté, les Pays-Bas et dans toutes les terres de la domination de l'archiduc d'Autriche, fils du Roi des Romains, ainsi qu'on voit par les patentes de ce général, données à Venise le 28 de juin de cette même année.

Stadsbibliotheek te Rijsel, HS. 678, fol. 41, 46, 47, 49. — Zie boven, n° 93, blz. 123, en n° 104, blz. 140.

118 (389^a).

1493, Juni 28, Venetië. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de aanstelling van meester Michaël Francisci tot pauselijken inquisiteur voor al de landen van den aartshertog van Oostenrijk.

Magister Michael Francisci, conventus Insulensus, fit inquisitor totius terre archiducis Austrie, filii regis Romanorum.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum*, fol. 50 verso.

119 (395bis).

1498, Juni 10, Ferrare. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de aanstelling van broeder Johannes van Ommaten, van het klooster van Zutphen, tot pauselijken inquisiteur in het bisdom Utrecht.

Frater Joannes Ummaten, conventus Zutaniensis congregationis Ollandie, instituitur inquisitor in diocesi Traiectensi, cum gratis.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum*. — Over dezen inquisiteur, zie *Corpus I*, blz. 489 en 494.

120 (395ter).

1498, September 6, Atrecht. Veroordeeling van Tassart le Thérier wegens godslastering tot eene korte gevangenzitting op water en brood, gezien zijne treffelijke afkomst en zijn vorig goed gedrag.

Pugnicion de pour auoir renonchié Dieu et fait détestable sermens par Tassart le Thérier, viesiers (1).

Sur la plainte baillié par monsieur le lieutenant alencontre de Tassart le Thérier, viesiers, pour ce que, depuis certain temps encha, il auoit renonchié et renyé Dieu et fait plusieurs sermens exécrables, après quil auoit beu et

(1) Oude-kleerkooper.

prins sa refection, mesmes batu le femme du *Pied de boeuf*, pour lesquelles causes led. lieutenant contendoit à lencontre dud. Tassart, quil fust pigny et condempné en amende, telle que par messieurs seroit ordonné; eu sur ce conseil et aduis et veue l'informacion faicte par led. lieutenant sur lad. plainte et tout considéré, led. Tassart, présent et détenu prisonier, a ceste condempné de tenir prison au pain et à lyeau jusques à samedj prochain au matin, jour de Nostre Dame Septembre, attendu que led. Tassart est de gens de bien et que jl ne fut jamais reprins de tel et semblables cas, et aussy que jl auoit tenu prison deux ou trois jours pardeuant.

Stadsarchief te Atrecht, Reg. BB. *Mémorial 1495-1508*, fol. 75.

121 (398bis).

15de eeuw, *Rijsel*. Aanteekening van Ambroise Cousin over de Predikheeren van het klooster dier stad, die het ambt van inquisiteur hebben uitgeoefend, in het bijzonder over pater Nicolas Cottin en pater Jean du Coin.

CHAPITRE 10. — *Les Religieux recommandables par leur mérite, leur dignité et leur science, qui ont vécu dans ce couvent [de Lille] pendant le 15e siècle.*

... Je passe à présent à ceux qui, quoiqu'ils n'ayent pas été élevez aux premières dignités de l'Église, n'ont pas laissé de se rendre recommandables soit par leur science, soit par les emplois considérables qui leurs ont été confiez dans l'ordre que dans quelques autres monastères, soit même par l'office d'inquisiteur qu'ils ont exercé. Entre lesquels (sans compter les très R.R. P.P. Pierre Grenée, Michel du Four, Jean le Febvre, Adam de Lans, Henri de Grave, Jean Warin, Germain Besars, tous religieux profès de ce couvent, docteurs en théologie et la plupart plusieurs fois prieurs) quelle estime ne se sont pas acquise les V.V. Pères Nicolas Cottin et Jean du Coin, qui, étant établis inquisiteurs de la Foi, se sont opposez avec tant de fermeté et de zèle aux progrès des hérétiques, confondant les uns par la force de leur raisonnement et livrant les autres, qui demeuroient opiniâtres et obstinez, au bras séculier pour en faire une punition exemplaire ?

Stadsbibliotheek te Rijsel, HS. n° 678, fol. 33-34.

122 (397ter).

1500, *November 27, Gent*. Banvonnis door den magistraat uitgesproken tegen Jan uuter Wulghen, wegens vloeken en godslasteringen.

Actum den xxvij^{en} in Novembre anno m^{cc}.

Jan uuter Wulghen, gheseyt *de Povere*, hoe hy anders ghenaeemt oft ghebynaemt es: L jaer uut den lande van Vlaenderen, omme dat hy continuelyc beroerlyc es in zyn ghebuert, zweerende vele orible, quade, onkestelycke ende uutghesochte eeden, als by Gods billen ende anderen, in blasfeminghe ende cleenichede Gods almachtich, dat saken syn van quaden exempele, niet sculdich te lydene sonder pugnacie.

Stadsarchief te Gent, *Bouc ende registre vanden ballinghen* (1 October 1472-13 Juni 1537), fol. 145.

123 (398bis).

1502, *April 1, St. Omaars*. Aanteekening van Gaillon over eenen predikheer-inquisiteur, die aldaar de vasten gepredikt had en te dier gelegenheid van den magistraat 100 sols ontving.

Le magistrat donne 100 sols à un religieux dominiquain, qui avoit prêché le Carême, attendu qu'il étoit docteur et inquisiteur de la sainte Foy. — F, 1 avril 1502, f. 131 v.

Stadsarchief te St. Omaars, HS. Gaillon, fol. 407, op het woord *Inquisiteur*. (F duidt een verloren register der *Delibérations* aan.)

124 (401⁵).

1503, *Mei 22, Valencijn*. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de aanstelling van broeder Johannes van Tourcoing tot pauselijken inquisiteur in het Waalsch gedeelte van het bisdom Kamerijk.

Frater Johannes de Torcundio instituitur inquisitor in diocesi Cameracensi pro lingua Gallica... et absolvitur quicumque alias in dicta diocesi.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum*, fol. 25 verso.

125 (401⁶).

1503, *Juni 30, Brugge*. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de aanstelling van meester Nicolaas Venne tot pauselijken inquisiteur in Vlaenderen.

Magister Nicolaus Vant instituitur inquisitor per totam Flandriam.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum*, fol. 26 — Over dezen inquisiteur, wiens naam eigenlijk *Nicolaas Venne* is, zie *Corpus I*, n° 403, blz. 495-496.

126 (401⁷).

1503, Juni 30, *Straatsburg*. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de aanstelling van Johannes Baufrène, vicaris der orde in Holland, tot inquisiteur in het bisdom Doornik.

Magister Johannes Baufrenus, vicarius congregationis Hollandice, instituitur inquisitor in civitate Tornacensi et tota eius diocesi.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum*, fol. 28.

127 (401⁸).

1504, November 3, *Toulouse*. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de aanstelling van broeder Johannes Ferlin tot inquisiteur in het bisdom Doornik.

Frater Johannes Ferlin instituitur inquisitor in diocesi Tornacensi.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum*, fol. 39 verso. — Over dezen inquisiteur, zie ook onze stukken n° 131, blz. 156, en n° 134, blz. 157.

128 (401⁹).

1504, November 19, *Toulouse*. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de aanstelling van Mathias Capitoli tot inquisiteur in de bisdommen Amiens, Atrecht en Terenburg.

Mathias Capitoli instituitur inquisitor in civitate Ambianensi, Atrebatensi et Morinensi et earum diocesisibus.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum*, fol. 37 verso.

129 (401¹⁰).

1504, November 19, *Toulouse*. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de aanstelling van Johannes van Nijvel, prior van het Predikheerenklooster van Brussel, tot pauselijken inquisiteur in het Vlaamsch gedeelte van het bisdom Kamerijk.

Institutur inquisitor diocesis Cameracensis pro lingua Alemanica frater Johannes de Nivelæ, prior conventus Bruceleensis, et mandatur ei sub precepto, quod si invenerit aliquos, qui non sint de ordine, quod defendat jura ordinis.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum, fol. 97.*

130 (404bis).

1506, Juli 15, Gent. Banvonnis door den magistraat uitgesproken tegen Jacob de Zomere wegens slecht gedrag, vloeken en heiligschennis.

Actum apud in Hoymaent voc sessa.

Jacop de Zomere (1): L jaer, etc., omme de groote onghereghelthede onlanx by hem gheperpetreert by nachte ende ontyde binnen eens poorters ende weerts huusse deser stede, slaende ende smitende den dienare vanden huusse, ende met eenen blooten messe inde hand dreeghende de weerdinne, zweerende vele onkestelicke ende uutghesochte eeden, als byden pence ende billen ons liefs Heren, duerstekende eenen zilveren croes, zo dat men met vele moeyten ende qualic uut den huusse ghecreghen conste; perseuererende van quaden in argheren, heeft hem vervoordert, binnen corten tyden daer naer, met meer anderen vele ruutheden ontrent der middernacht te bedrivene, de suppultueren ende graven vanden kerchove vyolerende, brekende ende omme-werpente de cruce daer up staende, met vele meer andere beroerten daer ontrent makende, zo dat hy vele ende menichte vanden inzetenen in re-stellende was; twelke zaken zyn onghedoochlic, etc.

Stadsarchief te Gent, *Bouc ende registre vanden ballinghen* (1 October 1472-13 Juni 1537), fol. 153 verso.

131 (405bis).

1507, Juni 13, Pavia. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de aanstelling van broeder Johannes Ferlin, van het klooster te Rijsel, tot pauselijken inquisiteur in het bisdom Doornik, met de toelating om zich te doen vervangen, voornamelijk voor het Vlaamsch gedeelte van het bisdom.

Frater Johannes Ferlin, conventus Insulensis, instituitur inquisitor in diocesi Tornacensi, cum facultate substituendi aliquem, maxime in lingua Teutonica.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum, fol. 81.* — Zie hierboven, ons stuk n° 127, blz. 155, en verder, n° 133, blz. 157.

(1) Op den rand: « Gracien van Mervrauwen van Savoyen. » (Genade verleend bij gelegenheid van de inkomst te Gent van de landvoogdes Margaretha.)

132 (405ter).

1507, Augustus 2, Gent. Banvonnis en andere straf, door den magistraat uitgesproken tegen Jan Steinic, wegens godlasterende woorden.

Actum ien in Ougste wv'rij.

Jan Steinic, gheseyt *de Boute*, hoe hy anders ghenaeamt oft ghebynaemt es : L jaer, etc., omme dat hy, sittende in een tauerne, zware, ooribele ende uutghesochte eeden ghezworen heeft, als by den vellen ende leuereu ons liefs Heren, segghende : « Ic zal er tavond Gode van hemelrike blasfemie doen, » ende, omme dat hem datte gherauijseert wart by dengheenen, diat hoorden, perseuererende van quaden in hargheren, gheseyt ende ghesproken heeft : « Hadde ic Gods leuere ghesoden, ic saudse heten ; » twelke een groote zake es, niet sculdich te lydene, etc.; ende dit bouen der sentencien ende pugnicien, die hy te deser causen, by tvonnesse van scepenen, leden heeft.

Stadsarchief te Gent, *Bouc ende registre vanden ballinghen* (1 October 1472-13 Juni 1537), fol. 156.

133 (406bis).

1508, Juni 19, Rome. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de aanstelling van broeder Daniel Alarts, van het Gentsch klooster, tot pauselijken inquisiteur in het Vlaamsch gedeelte van het bisdom Doornik.

Frater Daniel Alarts, conventus Gandensis, instituitur inquisitor haereticarum pravitatis in diocesi Tornacensi, in lingua Theutonica.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum*, fol. 21 verso. — Zie *Corpus I*, n° 425, blz. 508.

134 (406ter).

1508, Juni 27, Rome. Aanteekening uit de registers der Predikheerenorde over de bevestiging van Johannes de Frelin (of Ferlin), in zijn ambt van inquisiteur in het bisdom Doornik.

Frater Joannes de Frelin confirmatur inquisitor heretice pravitatis in civitate et diocesi Tornacensi.

Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum, ad annum*, fol. 21 verso. — Zie hierboven, onze stukken n° 127, blz. 155, en n° 131, blz. 156.

135 (406^d).

1509, Juni 19, Brussel. Uittreksel uit een plakkaat van keizer Maximiliaan en prins Karel, over het straffen der godslasteraars. — Zij zullen veroordeeld worden : de eerste maal tot eene boete, bij hervalling tot eene boete en gevangenisstraf, de derde maal tot doorboring der tong en tot ballingschap. Ieder, die godslasteraars kent, moet ze onmiddellijk bij de overheid aangeven.

Maximiliaen,.... ende Kaerle,.... onsen amman van Bruessel oft zijnen stadthouderc, salut.

... Ende want dagelijcs ende soe langer soe meer, nyet tegenstaende den verboden ende publicatien tot diuerse stonden dair af gedaen, alrehande snoede ende ongevreesde persoenen, beyde vrouvven ende mannen, hen nyet en vermyden God almechtich, zijnder gebenedider moeder ende alle zijnen heylegen te blasphemeren, bij huere leden, lichame ende lijden, vreeselic ende mit vreemden eeden te zverene ende die selue te verloochenen, dair bij onse Heere God bouen alle dingen verbolgen ende vertoorent wordt ende veele plagen, alsoe wcl te gelouen js, jn desen onsen lande zeyndt ende laet geschieden, om dvvelcke nae onsen vermoegen te verhueden ende remedierene, hebben voirts geordineert ende beuolen, dat nyemant, van wat state, condicie oft qualiteyt hij wesen mach, uut quaetheyden, impaciencie, versmaetheyt oft ongetempertheyt, God almechtich, Maria, zijnder lieuer moeder, oft ennigen heylegen en blasphemerc, loichene, oft bij hen, huere lichame, leden, passie oft lijdene, ontemelijcken oft vremdelijcken en zveert, op die pene ende verbuerte, dat soe wie die contrarie beuonden werdt doende, voere dierste reyse te verbuerene drie onser Philippus guldenen; voere die tvveeste reyse, dobbel van dien, ende dair toe derthien dagen geuangen te zijne ende bliuene te watere ende te broode, sonder andere spijsse te moegen hebben; ende voere die derde reyse, mit eenen ysere doer zijn tonge gesteken ende daerenbouen een jaer gebannen te wordene uut onsen lande van Brabant, al sonder verdrach oft dissimulacie; verclarende ende willende oic, dat die ghene, die de voirseide penninboeten nyet mechtich en zelen zijn te betalene, anderssins jn huere lichame gecorrigeert worden, anderen ten exemple, ende dat die voirseide penninboeten geemployeert ende bekeert worden tot wassen lichte oft anderen goidsdiensten, jnde prochie kercken dair sulcken excessen gebuere sullen; ende dat die ommestanders ende andere persoenen, kennisse vander voirseide blasphemien, verloichenen Goids ende zveerene [hebbende], tselue bynnen vierentvvintich uren den officier oft wethouderen vander plaetsen nyet aduerteerende, arbitralic oic werdden gecorrigeert ende gepugnieert.

.... Gegeuen jn onser stadt van Bruessel, xix dage jn Junio, jnt jaer ons Heeren duysent vijfhondert ende negene, ende vanden rijcken van ons, Keyser, te wetene : van Germanien, xxiiij^{te}, ende van Honguerien, etc., xx^{te},

Aldus onder die plijche gescreuen: Bijden Keysere ende mynens heere den Ertshertoge ja huere Raide; *ende geteykent*: G. ДУСКЕ.

Rijksarchief te Brussel, Reg. *Chambre des Comptes*, n° 136, fol. ccl, ccliiij verso en cclv; afgedrukt bij Ch. Laurent, *Recueil des ordonnances des Pays-Bas*, 2de serie, deel I, blz. 103 en 104.

136 (411bis).

1511, November 13, Gent. Banvonniss door den magistraat uitgesproken tegen den schipper Symoen de Pape, wegens vloeken en godslasteringen.

Actum den wijem dach van November anno xvc elleve.

Symoen de Pape, scepper, hoe hy anders ghenaeamt oft ghebynaemt es : L jaeren uutende lande ende graefschape van Vlaenderen, omme de groote ruut-hede ende overdaet by hem ghedaen by nachte ende ontyde up eens poorters huus, smitende ende slaende met eenen langhen messe naer eene poortesse deser stede, zweerende vele quade, horrible, onkestelicke ende uitghezochte eeden ende onder andere byden billen, leveren ende andere onnommelicke leden van Gode van hemelryke; twelcke zaken zyn van quaden exemple, niet sculdich te lydene zonder groote pugnacie.

Stadsarchief te Gent, *Bouc ende registre vanden ballinghen* (1 October 1472-13 Juni 1537), fol. 164.

137 (418bis).

1512-1513, Brugge. Uittreksel uit de rekening van den baljuw van Brugge over het doorboren der tong van eenen zekeren Anthoine, wegens godslastering.

Audict maistre Wessel, [maistre du hault euure à Bruges,] payé acause dauoir batu de verges vng Anthoine, fils Jehan Martins, dit Poy, détenu prisonnier acause de pluseurs menus larechins, xx s. paa.

Audict maistre Wessel payé dauoir perchié la lange dudict Anthoine dung fer ardant, acause des grans et énormes sermens par luy faictz en blasphemmes de Dieu nostre Seigneur, xx s. par.

Rijksarchief te Brussel, *Compte de Jehan de Flandres, bailli de Bruges, du 1 mai 1512-1 mai 1513* (*Chambre des comptes*, n° 13712), fol. xij verso; aangehaald bij Henne, deel IV, blz. 282, noot.

AANHANGSEL

VAN

NAGEKOMEN STUKKEN,

DIE HIERBOVEN MOETEN INGELASCHT WORDEN (1).

138 (3bis).

1238, *Atrecht*. Uittreksel uit een verloren handschrift, aangehaald in 1755 door den predikheer Proville, over den eersten inquisiteur zijner orde aldaar, pater Petrus d'Arvin.

[Anno 1238] inquisitio propter haeticos Albigenes Atrebatu instituitur et fuit primus inquisitor R. P. Petrus d'Arvin, sanctae theologiae magister, et convaluit [inquisitio] usque ad annum 1556.

Nécrologe (« assez fautif des religieux de ce couvent qui paroît visiblement n'avoir été écrit qu'en 1660 »), blz. 2, aangehaald bij Proville, *Histoire du couvent des Dominicains d'Arras*, blz. 387 en 683 (HS. van 1755, berustende ter Nationale Bibliotheek te Parijs, MS. fr. n° 11620).

139 (4bis).

1317, *Januari 13, Avignon*. Bul van paus Johannes (XXII), waarbij hij den cantor der O. L. Vrouwenkerk te Dendermonde beveelt, aan het Begijnhof van Dendermonde de goederen te doen terugkeeren, die ervan werden vervreemd.

(1) Het eerste cijfer, aan 't hoofd van ieder stuk, duidt de volgorde aan; het tweede, de plaats waar het in dit boekdeel zou moeten ingeschoven worden.

Johannes episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio cantori ecclesiae Beatae Mariae Tenremondensis, Cameracensis dioecesis, salutem et apostolicam benedictionem.

Dilectarum in Christo filiarum magistrarum et sororum domus Beginarum Tenremondensium, Cameracensis dioecesis, precibus inclinati, presentium tibi auctoritate mandamus, quatenus ea, quae de bonis ipsius domus alienata inveneris illicite vel distracta, ad jus et proprietatem ipsius domus legitime revocare procures, contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo; testes autem, qui fuerint nominati, si se gratia, odio vel timore subtraxerint, censura simili, appellatione cessante, compellas veritati testimonium perhibere.

Datum Avinione, idibus Januarij, pontificatus nostri anno primo.

Archief der Burgerlijke Godshuizen te Dendermonde, oorspronkelijk stuk op perkament, voorzien van het looden pauselijk zegel; afgedrukt door J. Broeckaert, *Cartularium van het Begijnhof van Dendermonde*, n° XIV, blz. 19. — Dit stuk werd door den uitgever ten onrechte geplaatst op *Januari 1316*.

140 (4ter).

1317, *September 7, Avignon*. Bul van paus Johannes XXII, waarbij hij den cantor der O. L. Vrouwenkerk te Antwerpen beveelt, aan het Begijnhof van Aalst de goederen te doen terugkeeren, die ervan werden vervreemd.

Johannes episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio cantori ecclesie Beate Marie Antwerpiensis, Cameracensis diocesis, salutem et apostolicam benedictionem.

Ad audientiam nostram pervenit, quod tam dilecte in Christo filie Margareta et sorores domus Dei Sancte Catherine in Alost, Cameracensis diocesis, quam ille, que in eadem domo precesserunt, eadem decimas, terras, domos, possessiones, castra, grangias, piscarias, prata, nemora, molendina, jura, jurisdictiones et quedam alia bona ipsius domus Dei, datis super hoc litteris, confectis exinde publicis instrumentis, interpositis juramentis, factis renon-tiationibus et penis adjectis, in gravem ipsius domus Dei lesionem nonnullis clericis et laicis, aliquibus eorum ad vitam, quibusdam vero ad non modicum tempus et aliis perpetuo ad firmam vel sub censu annuo, concesserunt, quorum aliqui dicuntur super hiis confirmationis litteras in forma communi a sede apostolica impetrasse. Quia vero nostra interest super hoc de oportuno remedio providere, discretioni tue per apostolica scripta mandamus, quatinus ea, que de bonis ipsius domus per concessionem hujusmodi alienata inveneris illicite vel distracta, non obstantibus litteris, instrumentis, juramentis, penis, renon-tiationibus et confirmationibus supradictis, ad jus et proprietatem ejusdem domus Dei legitime revocare procures, contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo; testes autem, qui fuerint nomi-

nati, si se gratia, odio vel timore subtraxerint, censura simili, appellatione cessante, compellens testimonium veritati perhibere.

Datum Avinione, VII id. Septembris, pontificatus nostri anno primo.

Archief van het Begijnhof te Aalst, oorspronkelijk stuk op perkament, voorzien van het looden pauselijk zegel (waarvan een afschrift in het *Charterboek* van hetzelfde Begijnhof, blz. 8); afgedrukt bij Fr. de Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis der stad Aalst*, deel III, blz. 386-387, noot.

141 (4^a).

1320, December 31, Avignon. Bul van paus Johannes XXII, gericht tot den bisschop van Kamerijk, over de van ketterij verdachte Begijnen. — De tekst van deze bul is eensluidend met dien van de bul, door denzelfden paus op denzelfden dag aan den bisschop van Doornik gezonden. (Zie *Corpus* I, n° 175, blz. 170-172.)

Dits de beschermenesse ende absolutie van den paus Jan XXII up de Beghinen, woonende int biscopdom van Camerike, van der vervoatenesse, die gheworpen was up eene secte in Almasingen.

In nomine Domini, amen.

Hoc est transsumptum cujusdam littere apostolice, bulla plumbea sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Johannis, divina providentia pape XXII^{di}, cum filo canapis, more curie Romane, bullate, cujus tenor sequitur in hec verba :

Johannes episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri episcopo Cameracensi salutem et apostolicam benedictionem.

Cum de mulieribus, que *Beghine* vulgariter et communiter nuncupantur, enz. ... prestatur (1).

Datum Avinione, secundo Kalendas Januarii, pontificatus nostri anno ... quinto.

Archief van het Begijnhof te Aalst, *Charterboek*, blz. 5; afgedrukt bij Fr. de Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis der stad Aalst*, deel III, blz. 450-452, bijlage X. — Uit dit stuk blijkt, dat de datum *31 Januari 1321*, opgegeven door het *Inventaire des titres et papiers du béguinage de Ste Elisabeth à Valenciennes* (*Corpus* III, n° 5, blz. 3-4; n° 7, blz. 5, en n° 9, blz. 7) onjuist is, overeenkomstig het aldaar uitgesproken vermoeden.

(1) Deze tweede tekst laat toe een paar fouten in den reeds door ons afgedrukten tekst te verbeteren. Lees, *Corpus* I, blz. 171, r. 3: *earum* voor *eorum*; r. 4: *circa articulos quoque fidei et ecclesiastica sacramenta opinioniones eidem contrarias introducere*; r. 6: *inducere* voor *evaducere*; r. 7: *Cum autem nuper*; r. 41: *ne de hujusmodi disputationibus contra hujusmodi predicti predecessoris*.

142 (10bis).

(1311, November-1324, Februari 23, bisdom Kamerijk.)

Uittreksel uit de hernieuwing van de statuten van het Begijnhof van Dendermonde (Brussel, 6 Juli 1551) door Robrecht van Croy, bisschop van Kamerijk, waarbij hij de lotgevallen der Begijnen in de 14de eeuw vooraf laat gaan. — De bisschop herinnert, hoe pæus Clemens V, op het concilie van Vienne (November 1311) de Beggarden en Begijnen in de Duitsche landen wegens hunne ketterijen afschafte en hen aan de bisschoppen en inquisiteurs ter uitroeiing overleverde; hoe zijn opvolger paus Johannes XXII vernam, dat de Begijnen van het bisdom Kamerijk van het ware geloof niet waren afgeweken, en hieromtrent een onderzoek door den bisschop liet instellen, met bevel hen ongemoeid te laten, bijaldien dat onderzoek hun gunstig was (bul van 31 December 1320). Petrus, bisschop van Kamerijk, deze Begijnen rechtgeloovig bevonden hebbende, vaardigde op 23 Februari 1324 een bevel uit, waarbij het hun toegelaten werd in hunnen vorigen staat voort te leven, ongeacht de bul van Clemens V.

Robertus de Croy, Dei gratia episcopus et dux Cameracensis, Sacri Imperii princeps, comes Cameracensis, prepositus Watiniensis, Nivelensis, etc., universis et singulis Christi fidelibus presentibus et futuris has nostras literas visuris seu auditoris, salutem in Domino sempiternam.

Cum olim felicis recordationis Clemens papa quintus in concilio Viennensi Begardos et Beghinas Alemaniae propter hereses, quas tunc seminaverant, exterminari ac statum eorum penitus ab ecclesia aboleri iussisset, episcopis et heretice pravitate inquisitoribus locorum, in quibus commorabantur, committendo atque mandando, ut suum circa illos officium exercerent ac alias facerent, iuxta formam Clementinae *Ad nostrum de hereticis*; dehinc, similis recordationis Joannes vigesimus secundus, ipsius quondam domini Clementis immediatus successor, relatione fide digna intelligens in nostra civitate et diocesi Cameracensi mulieres, *Beginas* simpliciter nuncupatas, existere, quae per virtutum adornamenta currentes vivebant, ecclesias devote visitabant et frequentabant, prelatis suis reverenter obediebant nec talibus se involvebant erroribus, sed in sancta et solida fidei simplicitate viventes, aliquae proprias, aliquae conductas vel sibi communes et cum honesta familia domos inhabitabant, aliquae simul ad maioris castitatis observantiam commorabantur, et sic vivebant, quod nulla contra eas fuerit nota aut infamia: unde indignum iudicans, innocentes cum nocentibus ad paria censi seu iudicari, ecclesiae nostrae Cameracensi pro tunc pontifex per apostolica scripta commisit ac dedit in mandatis, quatenus de vita earum diligenter se informaret, et si eas tales, prout immediate prescribitur, inveniret, easdem non sineret pretextu dictae Clementinae constitutionis quomodolibet molestari, molestatores, si qui fuerint, per ecclesiasticam censuram compescendo, ut sic dicte mulieres in

sanctis operibus se exercentes ac de virtutibus in virtutes proficiscentes, eterne retributionis premium, quod perseverantibus dumtaxat [in] consummatione prestatur, adipisci mererentur (1).

Quorum pretextu venerande memorie dominus Petrus, ejusdem ecclesiae Cameracensis pro tunc episcopus, predecessor noster, recepta super premissis informatione diligenti, per quam comperit Beginas hujusmodi tales esse prout proxime prescribitur, et ob id, anno Domini millesimo trecentesimo vicesimo tertio, mensis Februarij die vicesima tertia, pontificatus dicti quondam domini Joannis papae vicesimi secundi anno octavo, eadem, prout decuit, in statu pacifico et quieto, veluti prius esse consueverant, ac in habitu humili et honesto, ut sic, a secularibus personis distincte, absque molestatione aliqua eis seu earum alteri, occasione prohibitionis hujusmodi Clementine, quomodolibet inferenda, remanere debere, censuras ecclesiasticas in rebelles fulminando, decrevit (2).

Datum et actum Bruxelles, dictae nostrae diocesis, anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo primo, mensis Julii die sexta.

Per reverendissimum illustrissimum dominum episcopum et ducem pefatum,

CLUSIS.

Archief der Burgerlijke Godshuizen te Dendermonde, oorspronkelijk stuk op perkament (het zegel ontbreekt); afgedrukt bij J. Broeckaert, *Cartularium van het Begijnhof van Dendermonde*, n° CIV, blz. 195-207.

143 (10ter).

1324-1326, *bisdóm Kamerijk*. Latijnsch rijmpje over de werkdagigheid van bisschop Pierre de Mirepoix als vervolger der ketterij.

1324-1326. Pierre de Mirepoix, évêque de Cambrai, quitte son évêché pour estre évêque de Bayeux, en l'archevêché de Rouen. Nous luy donnerons en sa louange ces verses suivants :

Monspessulaus, Cameracum, Baioca Petro

Sub Mirepoix mores incoluere pios.

Hic sacrae tutor vir libertatis et acer

. Hereticae vindex impietatis erat.

François Vinchant, *Annales de la province et conté du Hainaut* (Brusselsche uitgave, 1849), deel III, blz. 115.

(1) Vergelijk de bul van paus Johannes XXII in *Corpus I*, n° 175, blz. 171, en III, n° 141, blz. 162. Al het voorgaande is, in verkorten vorm, maar bijna overal woordelijk, uit die bul getrokken.

(2) Vergelijk de open brieven (van 23 Februari 1324) van den Kamerijkschen bisschop over den gunstigen afloop van het onderzoek betreffende de Antwerp-sche en de Brusselsche Begijnen, in *Corpus I*, n° 178, blz. 173-174, en II, n° 51, blz. 84.

144 (14bis).

1346, *Januari 23, Avignon*. Bul van paus Clemens VI, waarbij hij den cantor der St. Gudulakerk te Brussel beveelt, aan de infirmerie van het Begijnhof van Dendermonde de goederen te doen terugkeeren, die ervan werden vervreemd.

Clemens episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio cantori ecclesie Sancte Gudule Bruxellensis, Cameracensis dioecesis, salutem et apostolicam benedictionem.

Dilectorum filiorum provisorum ac dilectarum in Christo filiarum magistrarum et sororum infirmarie pauperum nove curtis Beghinarum Tenremondensium, Cameracensis dioecesis, per provisos et magistras et sorores solite gubernari, precibus inclinati, presentium tibi auctoritate mandamus, quatinus ea, quae de bonis ad ipsam infirmariam pauperum spectantibus alienata inveneris illicite vel distracta, ad jus et proprietatem eiusdem infirmarie legitime revocare procures, contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo; testes autem, qui fuerint nominati, si se gratia, odio vel timore subtraxerint, censura simili, appellatione cessante, compellas veritati testimonium perhibere.

Datum Avinione, X kal. Februari[i], pontificatus nostri anno quinto.

Archief der Burgerlijke Godshuizen te Dendermonde, oorspronkelijk stuk op perkament, voorzien van het looden pauselijk zegel; afgedrukt bij J. Broeckaert, *Cartularium van het Begijnhof van Dendermonde*, n° XXIV, blz. 30-31. — Alhoewel gedateerd *X kal. Februarii*, plaatste de uitgever het stuk verkeerdelijk op *Februari*.

145 (85bis).

1470, *Mei 5, Rome*. Bul van paus Paulus II, gericht tot Willem, bisschop van Doornik, waarbij hij hem gelast met een onderzoek tegen de kettters, die in den schoot der Leuvensche Hoogeschool en in omliggende plaatsen sedert een viertal jaren hunne dolingen verspreiden. — Daartoe verleent de paus hem al de gewone machten der Luiksche inquisiteurs, tevens den inquisiteur der geestelijke provincie Keulen bevelende hem geenszins te dwarsboomen en verklarende dat alle voorrechten der Hoogeschool in deze zaak van geener waarde tegen zijn onderzoek zullen zijn te achten.

Paulus etc. venerabili fratri Guillelmo, episcopo Tornacensi, salutem, etc.

Pro humani generis redemptione de summis celorum ad ima mundi descendens, mortem tandem subiens temporalem, Dei Filius Jhesus Christus, ne gregem sui pretio sanguinis gloriosi redemptum, ascensus post resurrectionem ad Patrem, absque pastore desereret, ipsius curam beato Petro

apostolo, ut sue stabilitate fidei ceteros in christiana religione firmaret eorumque mentes ad salutis opera sue accenderet devotionis ardore, commisit. Unde nos, eiusdem apostoli effecti, disponente Domino, licet immeriti successores et ipsius Redemptoris locum in terris quanquam indigni tenentes, circa gregis eiusdem custodiam sollicitis vacare vigiliis et animarum saluti iugis attentione cogitationis intendere, submovendo noxia et agendo profutura debemus, ut excusso a nobis negligentie somno nostrique cordis oculis diligentia sedula vigilantibus animas Deo lucrifacere, sua nobis cooperante gratia, valeamus eiusque Domini tunicam inconsutilem, sacrosancte videlicet Romane Ecclesie et fidei orthodoxe unitatem perpetuam conservemus.

Sane ad nostrum, qui desideranter in votis gerimus, ut fides catholica nostris temporibus prosperetur et pravitas heretica de finibus fidelium extirpetur, non sine displicentia grandi pervenit auditum, quod in Universitate studii Lovaniensis, Leodiensis diocesis, et circumvicinis locis a quadriennio citra fuerunt et hodie sunt nonnulli iniquitatis filii, qui quasdam falsas, sancte catholice fidei contrarias, erroneas, scandalosas et male sonantes propositiones, etiam in scholis et frequentissimo hominum cetu, veras esse publice affirmare et pertinacissime sustentare ac defendere apertissimasque Sacre Scripture auctoritates eorum erroribus repugnantes, illarum rectum, clarum et apertum sensum falsis eorum interpretationibus impudenter instando refellere, huiusmodi quoque eorum falsa dogmata manifestam hereticę pravitatis labem continentia in aliorum mentes inserere et simplicium animas illaqueare non erubuerunt.

Nos igitur, premissos execrandos errores male et contra fidem sonantes ne propagentur ulterius et corda fidelium damnabiliter corrumpant, evellere et radicibus extirpare cupientes, fraternitati tue, de qua in hiis et aliis non immerito specialem in Domino fiduciam obtinemus, per apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus de premissis omnibus et singulis inquiras auctoritate nostra diligencius veritatem, et quos per inquisitionem huiusmodi culpabiles esse repereris, si iuxta canonicas sanctiones et sanctorum patrum instituta se emendare ac depositis de cordibus eorum totaliter erroribus predictis ad Ecclesie unitatem, heretica labe huiusmodi abiurata, redire et tales propositiones esse scandalosas, falsas et hereticas ac male sonantes fateri et cum effectu ut tales refutare noluerint, hereticos declarare et, prout uniuscuiusque eorum excessus exegerit, debita pena punire, eadem auctoritate procures. Nos enim tibi contra affirmantes propositiones huiusmodi vel aliquam earum, et generaliter contra quoscumque hereticos in civitate et dioc. Leodien. commorantes protempore ac adherentes, receptatores et defensores eorum, cuiuscumque dignitatis, gradus vel conditionis existant, et quacumque ecclesiastica vel mundana prefulgeant dignitate et auctoritate, ac quibusvis privilegiis sint muniti, per te vel alium seu alios, quos duxeris ad hoc fidei negotium deputandos, per accusationem, denuntiationem aut inquisitionem semel et pluries, simul vel successive procedendi et eos capi et incarcerari faciendi, ac repositos culpabiles, prout erroris qualitas exegerit, acriter puniendi, et illos ac contradictores quoslibet et rebelles, per censuram ecclesiam compescendi, brachium seculare pro horum omnium et dependentium ab eisdem executione, si opus fuerit, invocandi, et generaliter omnia et singula, que in premissis et circa ea necessaria fuerint seu quomodolibet oportuna, et que inquisitores

heretice pravitatis, pro executione officii eis commissi, facere et exercere possunt, et ad officium Inquisitionis heretice pravitatis quomodolibet pertinent de consuetudine vel de iure, faciendi, gerendi et exequendi auctoritate apostolica tenore presentium concedimus facultatem; districtius inhibentes dilecto filio inquisitori heretice pravitatis in provincia Colonien. deputato, ne absque tua speciali licentia et commissione contra tales procedere aut ratione dicti sui officii in prefatis civitate et dioc. Leodien. absque tua licentia speciali aliquid facere presumat, etiam contra illos, contra quos iam procedere inchoasset, ymo illos cum scripturis et processibus ac informationibus quibuscumque per eum desuper habitis ad te remittat; ac decernentes irritum et inane, si secus super hiis per eundem inquisitorem ac quoscumque alios scienter vel ignoranter contigerit attemptari, non obstantibus fel. rec. Bonifacii pape VIII, predecessoris nostri, in quibus cavetur, ne quis extra suam diocesim, nisi in certis exceptis casibus, et in illis ultra unam dietam a fine diocesis sue ad iudicium evocetur, seu ne iudices a sede apostolica deputati extra civitatem et diocesim, in quibus deputati fuerint, contra quoscumque procedere, aut alii vices suas committere, aut aliquos extra vel ultra unam dietam a fine dioc. eorundem trahere presumant, et de duabus dietis in concilio generali; aut si Universitati predictae et illius doctoribus, magistris, scolariis et personis aut quibusvis aliis communiter vel divisim a dicta sit sede indultum, quod interdicti, suspendi vel excommunicari aut extra vel ultra muros Lovanien. seu alia certa loca, aut coram aliis quam certis expressis iudicibus et conservatoribus trahi et ad iudicium evocari non possint, et quibusvis aliis privilegiis, indulgentiis et litteris apostolicis generalibus vel specialibus, quorumcumque tenorum existant, per que presentibus non expressa vel totaliter non inserta, iurisdictionis et facultatis tibi concessae et a te deputandorum et subdelegandorum huiusmodi explicatio impediri posset quomodolibet vel differri, quibus, etiam si de eis eorumque totis tenoribus habenda esset mentio specialis, presentibus pro expressis habentes, illis alias in suo robore permansuris, quoad premissa specialiter et expresse derogamus ceterisque contrariis quibuscumque. Tu autem in premissis sic te geras sollicitè, fideliter et prudenter, quod exinde possis a nobis merito commendari.

Datum Rome apud S. Petrum, anno etc. MCCCCLXX^o, tertio nonas Maii, pontificatus nostri anno sexto.

Collation. G. BLONDUS. DE CURIA, J.
A. DE URBINO.

Archief van het Vaticaan te Rome, *Paulus II, Reg. Vatic.*,
n° 540, fol. 96-98.

146 (121bis).

1502, Juli 2-9, *Luxemburg*. Vermelding van den inquisiteur en predikheer Bernarius de Franckell aldaar.

De reformatione Praedicatorum Luxemburgensium.

Anno Domini 1502, in octava Visitationis regalis Dei genetricis Mariae, reformatus est conuentus noster Lutzenburgensis ordinis fratrum Praedica-

torum, auctoritate papae Alexandrj vi., Raymundi de Sabaudia cardinalis ac legatj de latere, magistri Vincentij de Castro Nouo generalis, magistri Petrj Sybor prouincialis, illustrissimi Philippi ducis Brabantiae, Engelberti de Nassaw, marchionis Christofori de Baden, in presencia dominorum abbatis de Lutzenburgo et cancellarij Treuirensis, auxilio totius consulatus Lutzenburgensis, per eximium magistrum Bernarium de Franckell, vicarium conuentuum reformatorum, nationis Brabantiae, inquisitorem heretice prauitatis, priorem Coloniensem, cum his fratribus : fratre Dominico de Gelria, fratre Rodolfo de Colonia, fratre Johanne de Strynheim, fratre Tylmanno de Weda, fratre Wygando de Francfordia, fratre Henrico de Maguncia, fratre Wilhelmo de Aquisgrano, sacerdotibus, fratre Brunone coco et fratre Johanne sartore, conuersis.

(Tota haec pagina ex libro ms. pergamenaeo Dominicanorum conuentus Luxemburgensis. Ex ea a me descriptum.)

Koninklijke Bibliotheek te Brussel, HS. 6870-6917, los blad n° 6895 (stukken afkomstig van den Luxemburgschen jesuïet Wiltheim f).

AANGEHAALDE

HANDSCRIFTEN EN DRUKWERKEN.

1. Archief van het Vatikaan te Rome, *Paulus II, Reg. Vatic.* n° 540.
2. Archief van het Vatikaan te Rome, *Minutae brevium*, t. I.
3. Archief der Predikheerenorde te Rome, *Registra generalium ordinis Praedicatorum*.
4. Rijksarchief te Gent, *Cartulaire de Louis de Male*.
5. Stadsarchief te Gent, *Stadsrekening (14 Aug. 1480-14 Aug. 1481)*.
6. Stadsarchief te Gent, *Bouc ende registre vanden Ballinghen* (10 Oct. 1472-13 Juni 1537).
7. Stadsarchief te Ieperen, *Reg. Diversche memorien ende bewijsen ghetrocken uutem ferien van s Wonsdachs ghedinghe*.
8. Stadsarchief te Ieperen, *Reg. Van diverschen appointementen ende vonnissen gheextraheert*, etc.
9. Stadsarchief te Doornik, *Reg. des Consaux* (5 Juni 1425-14 Juni 1427).
10. Archief van het Predikheerenklooster te Gent, HS. *Chronicon conventus Buscoducensis*.
11. Archief der St-Vincentiuskerk te Zinnik (Soignies in Henegouwen), *Compte de la massarderie de Soignies* (30 Oct. 1450-30 Oct. 1451).
12. Archief van het Noorder departement te Rijsel, *Abbaye des Prés*, carton 5.
13. Archief van het Noorder departement te Rijsel, HS. n° 230, *Inventaire des titres et papiers du béguinage de Ste Elisabeth à Valenciennes* (18de eeuw).
14. Archief van het Noorder departement te Rijsel, *Reg. B.* 3230.
15. Archief van het Noorder departement te Rijsel, *Chambre des Comptes*, n° 6383.
16. Archief van het Departement Pas de Calais te Atrecht, Afschrift (1884) van het *Cartulaire de St Vaast dit Livre Rouge* (berustende in het Archief van het bisdom te Atrecht).

17. Stadsarchief te Atrecht, Reg. BB. *Mémorial 1419-1425. Mémorial 1463-1479. Mémorial 1495-1508.*
18. Stadsarchief te Dowaaï, Reg. AA. 85, *Second registre aux privilèges* (vroeger gequoteerd R, begonnen omstreeks 1438 en in de 15de eeuw het *Verd registre* genoemd).
19. Stadsarchief te Dowaaï, Reg. F.F. 387, *Sentences criminelles* III, 1445-1455.
20. Stadsarchief te Rijsel, *Stadsrekening 1411, 1412, 1416, 1418, 1430, 1451, 1459, 1460, 1466.*
21. Stadsarchief te St-Omaars, HS. P. J. Gaillon, avocat et secrétaire-greffier de l'Hôtel communal de ladite ville de Saint-Omer, *Extrait rédigé par ordre alphabétique des délibérations du magistrat de la ville de Saint-Omer.* (De oudste niet verloren en aldaar nog voorhanden stadsregisters zijn : C (jaren 1447-1472), B (1448-1472), H (1544-1550), L (1581-1588), M (1588-1601).
22. Koninklijke Bibliotheek te Brussel, HS. 6870-6917.
23. Stadsbibliotheek te Bergen, HS. n° 96 (313), *Johannis du Fayt Sermones.*
24. Nationale Bibliotheek te Parijs, Ms. fr. n° 23018 (*anc. Cordeliers* 16. (Bevat Waalsche kronijken in 1432, waarschijnlijk te Rijsel, gecompileerd.)
25. Nationale Bibliotheek te Parijs, Ms. fr. 2598 (*Ancien fonds Colbert*, HS. n° 8298°), Fransche voortzetting van de *Chronique des rois de France par frère Guillaume de Nangis.*
26. Nationale Bibliotheek te Parijs, Ms. fr. n° 11620, Proville, *Histoire du Couvent des Dominicains d'Arras* (HS. van 1755).
27. Stadsbibliotheek te Rijsel, HS. n° 678, Recueil : *Histoire chronologique du couvent des F.F. Prescheurs de Lille....* par le R. P. A. C. (Ambroise Cousin, † 1751). Afschrift.
28. Stadsbibliotheek te Dowaaï, HS. n° 509, (verkeerdelijk) getiteld *Egidii de Campis Sermones (Sermones facti in diuersis locis per fratrem Jo. du Fayt....)*
29. Bibliotheek van Wolfenbüttel, Helmstadter HS. n° 277, afgedrukt door Prof. H. Finke, in de *Römische Quartalschrift*, 1876, Heft IV.
30. *Notae S. Amati Duacenses*, bij Waitz, *Monumenta. Scriptores*, deel XXIV.
31. *Chronique artésienne (1295-1304)*, uitgegeven door F. Funck-Brentano. (Hierin gedeelten van de *Chronique tournaisienne.*)
32. *Willelmi chronicon monachi et procuratoris Egmondani, ab anno DC.XLVII usque ad annum CIO.CCC.XXXIII*, bij Antonius Matthaeus, *Annecta*, 2de uitgaaf, deel II (1738).
33. *Chronica Egidii Li Muisis, abbatis S. Martini Tornacensis*, uitgegeven door J. J. De Smet, *Corpus chronicorum Flandriae.*
34. Jean d'Outremeuse, *La Geste de Liège*, rijmkrönijk als bijlage (in deel VI) van Jean des Preis dit d'Outremeuse, *Ly Myreur des Histors*, uitgegeven door St. Bormans. 7 deelen, Brussel 1864-1887.
35. *Récits d'un bourgeois de Valenciennes*, uitgegeven door Kervyn de Lettenhove. Leuven, 1877.

36. *La chronique lidgeoise de 1402* (vroeger gezegd *Chronicon Gemblacense*), uitgegeven door Eug. Bacha naar het HS. der Koninklijke Bibliotheek te Brussel (n° 3862-3807).

37. *Liber de rebus memorabilibus, sive Chronicon Henrici de Herevondia*, uitgegeven door Potthast (1859).

38. *Chronique des Pays-Bas, de France, d'Angleterre et de Tournai*, bij J. J. De Smet, *Corpus chronicorum Flandriae*, deel III.

39. *Troubles à Tournai (1422-1430)*, gelijktijdige kronijk uitgegeven door A. de la Grange in de *Mémoires de la Société historique et littéraire de Tournai*, deel XVII (1882).

40. *Chroniques relatives à l'histoire de la Belgique sous la domination des ducs de Bourgogne*. Textes latins, uitgegeven door baron Kervyn de Lettenhove. 3 deelen, Brussel 1870, 1873, 1876.

41. *Les grandes chroniques de France*, uitgegeven door Paulin Paris. 6 deelen, Parijs 1836.

42. *Mémoires de Jacques du Clercq*, uitgegeven door baron de Reiffenberg. 4 deelen, Brussel 1823.

43. *Het boeck van al't gene datter geschiedt is binnen Brugghe, sichtent jaer 1477, 14 Februarii, tot 1494*, uitgegeven door C. C. (Kanunnik Carton). Gent 1830.

44. *Chronycke van Ghendt* door Jan vanden Vivere, uitgegeven door Frans De Potter. Gent 1885.

45. *Chronijk van Maestricht en omstreken* (begin der 16de eeuw), uitgegeven door J. Habets in de *Publications de la Société d'archéologie dans le duché de Limbourg*, deel I.

46. Jacobus Meyerus Baliolanus, *Commentarii sive Annales rerum Flandricarum libri septendecim*. Antwerpen 1561.

47. Ant. Matthaeus, *Veteris aevi Analecta seu vetera monumenta hactenus nondum visa*, etc., 2de uitgave, 10 deelen, Den Haag, 1738.

48. *Histoire de Tournay* ou troisième et quatrième livres des Chroniques, Annales ou Démonstrations du Christianisme de l'Evesché de Tournay par Mr Jean Cousin, tournaisien, licencié en théologie de l'église cathédrale de Tournay. Doornik 1620. (Nieuwe uitgave bezorgd door de *Soc. hist. et lit. de Tournay*. Doornik 1868.)

49. Francois Vinchant († 1635), *Annales de la province et comté de Hainaut*, uitgegeven door de *Société des Bibliophiles de Mons*. 6 deelen, Bergen 1852.

50. J. Hartzheim, *Concilia Germaniae*. 11 deelen, Keulen 1759-1775 en 1790.

51. S. Muller Fz., *Mandamenten van bisschop Aernt van Hoern tot handhaving der kerkelijke tucht (1572-1575)*, in het *Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht*, deel XVII (1889).

52. Duplessis d'Argentré, *Collectio judiciorum de novis erroribus, qui ab initio duodecimi seculi post Incarnationem Verbi usque ad annum 1632 in Ecclesia proscripti sunt et notati*. 3 deelen, Parijs 1728-1736.

53. St. Bormans, *Recueil des ordonnances de la principauté de Liège*, 1ste serie, deel I.

54. Graaf Th. de Limbourg-Stirum, *Cartulaire de Louis de Male* (uitgegeven voor de *Société d'Émulation de Bruges*). 2 deelen.

55. Graaf G. de Nédonchel, *Des anciennes lois criminelles en usage dans la ville de Tournai* et principalement des condamnations à mort depuis l'année 1313 jusqu'au mois de juillet 1553 (in de *Mémoires de la Société historique et littéraire de Tournai*, deel IX, Doornik 1867).

56. H. Vandenbroeck, *Extraits analytiques des anciens registres des consaux de la ville de Tournai (1385-1422)*, suivis d'une analyse de documents concernant le magistrat de 1211 à 1400, in de *Mémoires de la Société historique et littéraire de Tournai*, deel VII, Doornik 1861.

57. H. Vandenbroeck, *Anciens registres aux délibérations des consaux de la ville de Tournai*, in de *Mémoires de la Société historique et littéraire de Tournai*, deel VIII.

58. J. B. Cannart, *Bydragen tot de kennis van het oude strafrecht in Vlaenderen*, verrykt met vele tot dusverre onuitgegevene stukken. Derde vermeerderde uitgave, Gent 1835.

59. J. Houdoy, *Chapitres de l'histoire de Lille*. Le livre de Roisin, le Privilège de non-confiscation, les comptes de la ville. — Titres et documents inédits. Rijsel 1872.

60. A. Bonvarlet, *Documents pour servir à l'histoire de la chrétienté de Dunquerque*, in het *Bulletin du Comité flamand de France*, deel II (1860-1862).

61. De Ram, *Documents relatifs aux troubles de Liège*, sous les princes-évêques Louis de Bourbon et Jean de Horn (1455-1505). Brussel 1844.

62. Arnold, *Repertorium germanicum*, uitgegeven door het Pruisisch historisch Instituut te Rome, deel I.

63. Ch. Laurent, *Recueil des Ordonnances des Pays-Bas*, 2e serie (Charles-Quint), deel I. Brussel 1893.

64. J. J. Dodt van Flensburg, *Archief voor herkelijke en wereldsche geschiedenissen, inzonderheid van Utrecht*. 7 deelen, Utrecht 1838-1848.

65. J. I. van Doorninck, *De Cameraarsrekeningen van Deventer* (14de eeuw). Deventer 1898.

66. L. Gilliodts van Severen, *Inventaire des archives de la ville de Bruges*. 7 deelen, Brugge 1871-1878.

67. J. Broeckaert, *Cartularium van het Begijnhof van Dendermonde*. Dendermonde 1899.

68. Leroux de Lincy, *Recueil de chants historiques français*.

69. J. L. a Mosheim, *De Beghardis et Beguinabus commentarius*. Leipzig 1790.

70. P. Fredericq, *De Secten der Geseelaars en der Dansers in de Nederlanden tijdens de 14de eeuw*. Brussel 1897.

71. A. Habets, *De Secte der Dansers te Maastricht in de XIV^{de} eeuw*, in *Lancien Pays de Looz*, jaargang 1902.

72. A. Habets, *Le plus ancien Registre aux résolutions du Conseil communal de Maastricht, conservé au dépôt des archives de l'État à Hasselt (1368-1379)* in het *Bulletin des Mélophiles de Hasselt*, deel XXXVII (1901).

73. C. Bamps, *A propos de la Dansomanie au Pays de Liège au XIVe siècle*, in *Lancien Pays de Looz*, jaargang 1902.

74. W. Moll, *Johannes van Alkmaar vóór het kettergerigt der kerkvergadering van Constanz*, in *Studiën en Bijdragen op 't gebied der historische theologie*, deel III (1876), blz. 1-25.

75. D. A. Brinkerink, *De « Vita venerabilis Joannis Brincherinck »*, in het *Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis*, deel I (1901).

76. P. Demeuldre, *Frère Jean Angell*, in de *Bulletins de la Commission royale d'histoire*, 5de reeks, deel VIII. Brussel 1808.

77. S. Riezler, *Geschichte der Hexenprocesse in Bayern*. Stuttgart 1896.

78. J. Hansen, *Der Malleus maleficarum, seine Druckausgaben und die gefälschte Kölner Approbation*, in de *Westdeutsche Zeitschrift für Geschichte und Kunst*, deel XVII. Trier 1898.

79. J. Hansen, *Quellen und Untersuchungen zur Geschichte des Hexenwahns und der Hexenverfolgung im Mittelalter*. Bonn 1901.

80. Quétif en Échard, *Scriptores ordinis praedicatorum*. 2 deelen, Parijs 1719 en 1721.

81. Fr. De Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis der stad Aalst*. 4 deelen, Gent 1873-1877.

82. E. Lecesne, *Histoire d'Arras*. 3 deelen, Atrecht 1880.

VERBETERINGEN EN AANVULLINGEN

OP CORPUS I, II EN III.

Deel I, stuk nr 121, blz. 115.

Het oorspronkelijk stuk met een spoor van het zegel berust te Atrecht, op het Archief van het Departement Pas de Calais, A. 10s. — Over den ketter Hendrik Hukedieu van Atrecht, vindt men eenige bijzonderheden in een gelijktijdig hekeldicht der 13de eeuw, besproken door A. Guesnon, *Introduction au « Livre rouge de la Vintaine » d'Arras*, in het *Bulletin historique et philologique* van het *Comité des travaux historiques et scientifiques*, jaargang 1898, blz. 192. De familie Huquedieu of Huquediu (Hukedieu) werd te Atrecht, tijdens de 12de en 13de eeuwen, onder de voornaamste patriciërs geslachten gerekend. Zie ook het tijdschrift *Le Moyen âge*, nieuwe reeks, deel IV, blz. 31.

Deel I, stuk nr 154, blz. 146.

S. Bormans, *Recueil des ordonnances de la principauté de Liège*, 1ste serie, deel I, blz. 68, geeft als dagteekening 16 Februari 1288. De bisschop vermeldt die statuten inderdaad onder die dagteekening in eene latere acte.

Deel I, stuk nr 159, blz. 150.

Deze statuten van Reims (1301) werden nog in hetzelfde jaar, den 15 November (*secunda die Mercurii ante Clementem MCCC1*) te Kamerijk afgekondigd in eene bisschoppelijke synode. (Zie Hartzheim, *Concilia Germaniae*, deel IV, blz. 88-89.)

Deel I, stuk nr 172, blz. 168-169.

Het HS. nr 1086-1115 der Koninklijke Bibliotheek te Brussel geeft, op fol. 96 verso, onder den titel *Octo errores Beghardorum et Beghinarum* en zonder datum, de acht kettersche dolingen, die door de statuten van paus Clemens V veroordeeld werden (*Vienne, November 1311*). Dit stuk, waarvan de heer bibliothecaris Van den Gheyn, die het te onzer kennis bracht, zoo vriendelijk was voor ons een afschrift te maken, vangt aan bij de woorden: *Homo in vita praesenti*, en gaat tot aan: *cogitarent*. Het biedt slechts de volgende afwijkingen aan:

blz. 168, r. 35. *perfectior* in plaats van *profectior*

blz. 169, r. 8. *non debent illi, qui sunt ita perfecti, assurgere*, in plaats van
non debent assurgere,

r. 11. *sacramentum* in plaats van *sacrum*

r. 12. *aliqua* " *aliquando*

Anno 1525.

De Waldenzen van Atrecht en Dowaaï hebben, in de eerste helft der 14de eeuw, voorloopers gehad in de Beggarden van Keulen, te oordeelen naar het bericht, dat Willelmus Procurator, een monnik van het klooster van Egmond, er ons heeft van nagelaten. Dewijl het niet voorkomt in J. Hansen's *Quellen und Untersuchungen zur Geschichte des Hexenwahns und der Hexenverfolgung im Mittelalter* (Bonn 1901), moge het hier een plaatsje vinden :

Eodem anno [1325] Begardorum nequitia, quae diversis mundi climatibus hactenus latere cernitur, apud Coloniae propalatur. Isti enim eorum ibidem stultitiam praedicantes et matronas varias ad ipsorum ludibria contrahentes, sub terra quoddam mirabile habitaculum fecerant, quod *Paradysum* vocabant. Omnibus enim illico divitiis affluebant. Ad quem locum, ut saepius, etiam in nocte Parasceves convenire decreverant, ubi cujusdam potentis uxorem cum ceteris invitabant. Illa itaque ad praefatum locum eodem tempore transeunte ejusque marito non modicam contra ipsam suspicionem habente, ipsa lorica munitus, cujusdam quoque Lollardi habitu indutus ad praefatum locum festinare traditur, cujus semita per uxoris pedissequam ostentatur. Ipse itaque cum ceteris hujusmodi paradysum ingrediens, sed in angulo privatim se recipiens, gestorum diversitates nititur discutere et finem sub silentio expectare. Quorum medio quidam ipsorum reputatione valentior, fuerat enim inter ceteros eloquentior, nititur surgere, in Jhesu suaeque matris Mariae, ut aiebat, praesentia, erroris materiam propalare. Duo enim, ut per conceptionem loquar, ibidem aderant, qui se Mariam et ejus filium asserebant. Dictus itaque nudus praedicans et omnes more innocentum ad nuditatem exhortans, vario errore tam prima quam media nititur detegere, et conclusionem tenebris, extinctione candelarum videlicet, deturpare, ubi dum quilibet porcorum more suam nititur subijcere, carnis quoque officium summa quasi invidia perficere, dictus potens peregrini ordine et quasi casu propriae uxori jungitur, cujus maxilla subtracto similiter annulo vulneratur. Quo facto, summa festinatione nititur fugere, et die crastina cuncta, quae viderat, propalare. Capiuntur igitur cum praefato Jhesu ejusque matre hujus sectae singuli, quorum corpus aut ignis voragine aut Rheni flumine suffocatur. Quid autem dictum potentem suae uxori in amicorum praesentia tam vulneris ostensione quam annuli subtractione proposuisse didicimus breviter. Fertur praeterea quendam illico juvenem ob amorem fugientis tactumque negantis quasi per tempus deficere, tandem vero ad sororis instantiam cicatricem vulneris enodare, per quam ad quoddam velut supra paradysi habitaculum saepius ducitur, ubi dilectae tam in oculis quam in ceteris vice plurima sociatur. Cujus cum gressus deficeret, dictaque materia conscientiae malitiam augmentaret, fuga petitur, confessor queritur. Ad cujus instantiam quaevis dictorum series divulgatur. Hujus itaque Paradysi Cherubim dormiente, gladioque versatili jam cessante, accessus panditur, ballivus arcesit, cujus vultui multo magis quam auditu perceperat, ostentatur, ubi utriusque sexus multitudo capitur, quorum plurimi denario procurante, avaritia instigante, mortis nexibus liberantur.

Willelmi chronicon monachi et procuratoris Egmondani, bij
A. Matthaeus, *Veteris aevi Analecta*, deel II (1738), blz. 643-
644.

Deel I, stuk nr 271, blz. 307-310.

Over de verbranding van den karmeliet Thomas Conecte te Rome als ketter kan men het werk raadplegen van den tijdgenoot Antoninus († 1459) : *Diis Antonini, Archiepiscopi Florentini et Doct. S. Theologiae Chronicorum [tertia pars]*, blz. 519 b. (Lugduni, Pauli Guittii ex officinis, 1586.) Die vuurdood wordt er op 1433 vermeld.

In de stadsrekeningen van Rijsel vindt men de twee volgende posten over de predikingen van Thomas Conecte aldaar :

« A Tristrand Lescutier dessusnommé, qu'il a païé pour despens de bouche fais par eschevins, pluseurs du conseil et serviteurs de le dicte ville, le ixe jour de janvier darrain passé, à leur retour d'avoir esté à le prédicacion de frère Thomas, carme, à quoy ils vauquèrent oultre heure, pour ce XLs.

« A Jehan Ferment, tavernier, qu'il a païé que donné et présenté a esté par ordonnance d'eschevins à frère Thomas, carme, notable préceur, pour le sustentacion de lui et pluseurs ses confrères tant pour vin, poissons, comme pour le gouvernement de pluseurs mules et asnes appartenans aux dessusdis frères, en considération ad ce que, ou mois de décembre darrain passé et en ce présent mois de janvier [M]IIIe et xxviii, ledit frère Thomas avoit fait au peuple pluseurs notables et bonnes prédicacions; par quittance monstrée à l'audicion de ce compte, x l. » (Stadsarchief te Rijsel, *Stadsrekening 1429*, kapittel : *Despense commune*; zie *Annuaire-Bulletin de la Société de l'histoire de France*, 1864, 2de deel, blz. 95.)

Deel I, stuk nr 281, blz. 319.

Dit stuk is te vinden in het Archief van het Vatikaan, *Registra Lateranensia*, I, 1, 287^a.

Zie den korten inhoud in het *Repertorium Germanicum*, uitgegeven door het *K. Preussische Historische Institut in Rom*, deel I, blz. 167, n° 1012.

Deel I, stuk nr 289, blz. 327-328.

Over Carlerius vindt men in het Vatikaansch Archief eenige bijzonderheden.

In 1431 « bewilligt » paus Eugenius IV de « Supplik von Egidius Carrelier, mag. in theol., » van den 23 Maart, « um Provision mit can. sub expectatione preb. ac decanat Cameracen.....n. obst. Pfründen in DD. Douay, Arras und Cambrai. Rome apud S. Petrum 10 Kl. Apr. a^o I » (Vat. Archief, *Registra Supplicationum*, I, 1, 120^a.)

Den 16 April « providirt » hij « Egidius Carrelier mit decanat Cameracen... Rome a. S. Petrum 16 Kl. Maj a^o I. (*Ibid.*, *Libri annatarum*, I, 41^a.)

Zie *Repertorium Germanicum*, uitgegeven door het *Kön. Preussische Historische Institut in Rom*, deel I (1897), blz. 51, n° 269, en blz. 124, n° 746.

Deel I, stuk nr 297, blz. 336.

Men leze hier « 1458, Haarlem » en niet 1457. — Zie stuk nr 290.

Deel I, stuk n° 299, blz. 258.

Regel 10 moet men lezen « Op Zondag, 30 April 1458, 4 weken na Paschen » in plaats van : « Op Zondag, 2 April 1458 ».

Deel I, stuk n° 336, blz. 412, en stuk n° 343, blz. 421.

In den korten inhoud van deze twee stukken moet men lezen : « Goeden Vrijdag (27 Maart 1467). »

Deel I, stuk n° 349, blz. 425.

Dit stuk, opgenomen met den datum *Vóór November 1472*, kan teruggebracht worden op *Vóór 1454, Maart 28*. (Zie Van Dooren, *Inventaire des archives de Malines*, deel I, blz. 129, n° 191.) Het kerkelijk interdict was te Mechelen uitgesproken geworden, omdat de magistraat eenen klerk veroordeeld en ter dood gebracht had. — Over Johannes Leonis (of Jan de Leeuw), zie de *But, Rapiarium* (bij Kervyn, *Chroniques relatives aux ducs de Bourgogne, Textes latins*, deel I, blz. 318) en van Dooren, *Inventaire*, deel III, 134 en 214. Zie ook Brandt, *Historie der Reformatie* (Amsterdam 1671), deel I, blz. 52.

Deel I, stuk n° 370bis, blz. 525.

Cannaert heeft « Pieter Vranco » gelezen. De naam is inderdaad moeilijk te ontcijferen, maar moet eigenlijk « Pieter Renuyt » zijn. (Gentsch Stadsarchief, *Ballincbouc*, op den datum *tij Februarii lxxx.*)

Deel II, stukken n°s 106 (336bis) en 114 (242^b).

Men vergelijkte de beschuldigingen van den inquisiteur met den « Regle der Windesheimsche Vrouwenkloosters », uitgegeven door Dr J. H. Gallée, *Middel-euwsche Kloosterregels*, in Acquoy en Rogge, *Archief voor Nederlandsche Kerkgeschiedenis*, deel IV, blz. 250-322.

Deel II, n° 191, blz. 305.

De aantekening, bij dit stuk gevoegd, zegt : « De Blaries van Cousin's kronijk heette Jean Blaries en heeft niets gemeens met Jacob de Blaharies of Bleharies, die in December 1429 te Doornik werd terechtgesteld. »

Zoo uitgedrukt, is deze opmerking niet juist.

Waar Cousin zegt : « le téméraire, nommé Blaries, fils d'un détailleur de Tournay, qui l'avait fausement fait relascher, fut banny de Tournay de par le magistrat pour incontinent sortir de la ville. » spreekt hij wel degelijk van Jacquemart de Bléharies, die, op 11 Juni 1423, den ketter Gilles Mersault uit de bisschoppelijke gevangenis verlostte (*Corpus III*, n° 54, blz. 68, en n° 56, blz. 70), en die later, op 22 Dec. 1429, te Doornik als ketter werd verbrand. Maar alles wat bij Cousin op den boven aangehaalden zin volgt, heeft geen betrekking meer op Jacquemart de Bléharies, maar op Jehan de Bléharies, die op 8-10 Juni 1423 te Doornik oproer verwekt had ter wille van de banieren en vrijheden der neringen, en deswege uit de stad gebannen werd, hetgeen de neringen niet wilden gedoogen en dan ook door een nieuw oproer, op Zaterdag 22 Aug. 1423, verhinderden. (Zie nog over dezen Bléharies, *Corpus III*, n° 50, blz. 63, noot 1, en blz. 64, noot 5.)

De verwarring, door Cousin begaan, vindt hierin hare verklaring, dat zijne bron (zie *Corpus* III, n° 50, blz. 65) voor geen van de twee Bléharies den voor-naam opgeeft, en dat de bijzonderheden, over hen medegedeeld, niet alleen dooreengestregeld zijn, maar daarenboven nog punten van overeenkomst aanbieden.

Deel III, in te lasschen na stuk n° 2, blz. 2.

1257, Februari 12, Terni. Bul van paus Gregorius IX, gericht tot den bisschop, den aartsdiaken en eenen kanunnik (Ade de Ronville) van Atrecht, over de behandeling en de onkosten van het onderhoud der gevangene ketters. (Vidimus-acte zonder datum van Jacob, bisschop van Tusculum.) — De paus, gehoor gevende aan de klachten van den Doornikschen bisschop, regelt het op water en brood stellen der gekerkerde ketters.

Universis, presentes litteras inspecturis, Jacobus, miseratione divina Tusculanus episcopus, eternam in Domino salutem.

Noveritis nos litteras domini pape bullatas, non vitiatas, non corruptas, vidisse sub hac forma :

Gregorius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri episcopo et dilectis filiis archidyachono et Ade de Ronvilla, canonico, Attrebatensibus, salutem et apostolicam benedictionem.

Ex parte venerabilis fratris nostri Tornacensis episcopi fuit nostro apostolatui supplicatum, ut, cum idem pro incarcerandis hereticis propriis sumptibus, quandoque (?) per ipsum quandoque (?) per inquisitores super hoc deputatos a vobis deprehenduntur, in dyocesi Tornacensis (sic) plurimum aggravetur (gravaretur ?), in hac parte de benignitate sedis apostolice provideremus eidem. Nos igitur, episcopi supradicti precibus inclinati, discretioni vestre per apostolica scripta precipiendo mandamus, quatinus tales per episcopum vobis assignatos prefatum abbatibus et aliis religiosis nominate dyocesis, quos ad hoc sufficere noveritis, imperpetuo detrudendos carcere, ne aliquos labe pravitatis heretice inficere valeant, communitatis pane arto et aqua brevi, quamdiu vixerint, sustentandos ibidem; contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo. Quod si non omnes hiis exequendis potueritis interesse, tu, frater episcopo, cum eorum altero ea nichilominus exequaris.

Datum Interamnae, ii idus Februarii, pontificatus nostri anno decimo.

In cujus rei testimonium presentes litteras sigilli nostri munimine fecimus roborari.

Rijksarchief te Bergen, *Archives de l'évêché de Tournai*, n° 69 (Cartularium der 13de eeuw afkomstig van het bisdom Doornik), fol. 5 verso-6 recto. — Dit gelijktijdig afschrift geeft eenen duisteren en blijkbaar bedorven tekst.

Deel III, stuk n° 26, blz. 29-33.

De tekst van dit sermoen werd door mij ook uitgegeven in *Deux sermons inédits de Jean du Fayt sur les Flagellants (5 octobre 1349) et sur le Grand Schisme d'Occident (1378)* in de *Bulletins de l'Académie royale de Belgique (Classe des lettres)*, 1903, n° 9-10, blz. 694-708, en voorzien van eene toelichende nota (aldaar, blz. 688-691).

ALGEMEENE
CHRONOLOGISCHE LIJST
 DER
STUKKEN VAN CORPUS I, II EN III.

		Deel. Bladz.
1	1025, Januari, Atrecht. Brief van Gerardus, bisschop van Kamerijk en van Atrecht, aan R(eginaldus, bisschop van Luik), over de ketters van dit laatste bisdom (<i>Cum nobile ingenium</i>) I, 1; aanvulling	II, 384
	1025, Januari, Atrecht. Verslag van Gerardus, bisschop van Kamerijk en van Atrecht, aan R(eginaldus, bisschop van Luik), over het onderzoek te Atrecht door hem ingesteld naar de kettersche leerstelsels van sommige verdachte personen uit Italië herkomstig (<i>Anno Dominicæ</i>) I, 2; aanvulling	II, 384
c.	1048, Luik. Brief van Wazo, prins-bisschop van Luik († 1048), aan den bisschop van Châlons, die hem geraadpleegd had over het gedrag, dat hij aannemen moest tegenover de ketters van zijn bisdom (<i>De quibus scripsistis</i>).	I, 6
	1049, October 3 en 5, Reims. Uittreksel uit de <i>Acta</i> van het Concilie van Reims, door paus Leo IX gehouden, over het vervolgen der ketterij (<i>Acta diei primæ</i>).	I, 8
5	c. 1050, Luik. Brief van Theoduinus, prins-bisschop van Luik, aan Hendrik I, koning van Frankrijk, over hetgeen er te doen valt tegen de ketterijen van den bisschop Bruno van Angers en van Berengarius, scholaster van Tours (<i>Fama supremos</i>)	I, 8
	1076, November 10, Rome. Bul van paus Gregorius VII, gericht tot Adela, gravin van Vlaanderen, over de ontuchtige priesters en den ketterschen aartsdiaken Hubertus (<i>Pervenit ad aures nostras</i>)	I, 10
	1077, Kamerijk. Uittreksel uit het <i>Chronicon S. Andreae Cameracensis</i> over den ketter Ramihrdus, die te Kamerijk verbrand werd, en over zijne talrijke aanhangers (<i>Contigit post hæc</i>) I, 11; verbetering	I, 638

- 1077, *Maart 26, Bibianello*. Uittreksel uit eene bul van paus Gregorius VII, gericht tot Josfredus, bisschop van Parijs, over het geval van Ramihrdus (*Item, relatum nobis est*) II, 1
- 1080, *Maart 26, Rome*. Bul van paus Gregorius VII, gericht tot Hubertus, ketterschen bisschop van Terenburg, om hem tot inkeer te brengen en hem tevens met strenge straffen te bedreigen (*Quod salutem*) I, 12; erratum II, 301
- 10 (1083, *Rome?*) Bul van paus Gregorius VII, gericht tot Robert I, graaf van Vlaanderen, om hem tegen Lambertus (van Belle), ketterschen bisschop van Terenburg en opvolger van Hubertus, op te hitsen (*Jam saepe excellentiae tuae*) I, 13
- (1100? *Rome?*) Bul van paus Paschalis II, aan Jan, bisschop van Terenburg, waarbij hij hem beveelt de ketters van zijn bisdom niet te sparen (*Que litteris tuis*) II, 2
- (c. 1101?), *April 4, Lateraan*. Bul van paus Paschalis II aan Jan, bisschop van Terenburg, waarbij hij hem vraagt om broeder Lambertus, verzoenden ketter en drager dezer bul, eenen behoorlijken staat in zijn bisdom te willen verleen (*Frater Lambertus*) II, 2
- 1102, *Januari 21, Albani*. Bul van paus Paschalis II, gericht tot Robert II, graaf van Vlaanderen, over het vervolgen der ketters in zijne gewesten (*Benedictus Dominus*) I, 14; verbetering I, 638
- 1112, *na Mei 18, Utrecht*. Brief van de kanunniken van Utrecht, namens hun bisdom, aan Frederik, aartsbisschop van Keulen, over Tanchelm en zijne aanhangers (*Gratias, reverende pater*) I, 15
- 15 1112, *Nederlanden*. Vermelding van Tanchelm's predikingen in de *Annales Yeterocellenses (Tanchelmus seductor)* II, 3
- 1112, *Ivoy en Trier*. Uittreksel uit den gelijktijdigen kronijkschrijver der *Gesta Trevirorum* over de kettervervolgingen aldaar, geleid door Bruno, bisschop van Trier (*Nunc autem superest*) I, 18
- 1112, *Ivoy en Trier*. Uittreksel uit de *Annales Trevirenses* van den pater jezuiet Chr. Brouwer († 1617) over dezelfde kettervervolgingen (*Per eos etiam dies*) I, 20
- Begin der 12de eeuw, Antwerpen*. Uittreksel uit de eerste *Vita Norberti* (omstreeks 1155 geschreven) over de ketterij van Tanchelm en hare onderdrukking na dezes dood (*Eo tempore*) I, 22
- Begin der 12de eeuw, Antwerpen*. Uittreksel uit de tweede *Vita Norberti* (tusschen 1157 en 1161 geschreven) over hetzelfde (*Erat siquidem*) I, 23
- 20 *Begin der 12de eeuw, Antwerpen*. Uittreksel uit een der vervolgers van Siebert van Gembloers (12de eeuw) over Tanchelm's ketterij en hare onderdrukking (*Oppidani castri illius*) I, 25
- Begin der 12de eeuw*. Uittreksel uit Abaelardus over Tanchelm en zijne ketterij (*Ad haereticos venio*) I, 26
- 1115, *Antwerpen*. Uittreksel uit een der vervolgers van Siebert van Gembloers (12de eeuw) over Tanchelm en zijne vermoording (*Tanchelinus hereticus*) I, 26

Deel. Blads.

- Begin der 12de eeuw, Antwerpen.* Uittreksel uit de kronijk van Boudewijn van Ninove (13de eeuw?) over den ketter Tanchelm en Norbertus' bemoeiingen te Antwerpen (*Norbertus inde Roma*) . . . II, 3
- Begin der 12de eeuw (verkeerdelijk op 1137), Antwerpen, Brabant en Vlaanderen.* Uittreksel uit de kronijk van den abt Jan Trithemius († 1516) over Tanchelm, zijne ketterij en hare onderdrukking (*Anno praenotato*) . . . I, 27
- 25 1110, 1113 en 1115. Uittreksel uit Meyerus' *Annales* (1561) over Tanchelm, zijne verbanning uit Brugge (1113) en zijnen dood twee jaren later ([*Anno*] *MCX*) . . . I, 28
- 1115, *Brabant.* Uittreksel uit Molanus (1592) over Tanchelm's uitdrijving uit Brabant door hertog Godfried met den Baard (*Est etiam in archivis*) . . . I, 28
- 1110-1115, *Vlaanderen.* Uittreksel uit de Brugsche *Chronijke van Vlaanderen* (1725) over Tanchelm, zijne leeringen, zijnen overmoed te Brugge en zijne vermoording (*Ondertusschen [1110] begonde*) . . . I, 29
- 1119, *Juli 8, Toulouse.* Uittreksel uit de *Canones* van het Concilië, aldaar door paus Calixtus II gehouden, over het straffen der ketters (*Porro eos*) . . . I, 29
- 1121, *Luik.* Uittreksel uit de *Annales S. Jacobi Leodiensis* over de vervolgingen, die bisschop Frederik te verduren had, omdat hij de ketterij, de simonie en andere kwalen der Kerk te keer ging (*Fredericus Leodiensis*) . . . I, 29
- 30 1124, *Kamerijk?* Acte van Burchardus, bisschop van Kamerijk, waarin hij de overdracht van de St. Michielskerk te Antwerpen aan de Norbertijnen bevestigt (*Sane prioris fundationis*) onvol. I, 25; volledig II, 3; aanvulling II, 308
- 1124, *Antwerpen.* Acte van Hidolphus, proost der St. Michielskerk te Antwerpen, over dezelfde overdracht (*Cum in diebus nostris*) onvolledig I, 24; volledig II, 5; aanvulling II, 303
- 1135, *Luik.* Uittreksel uit de *Annales Aquenses* over het vervolgen van ketters aldaar tijdens eene kerkvergadering (*Anno 1135*) . . . I, 30
- 1135, *Luik.* Uittreksel uit de *Annales Rodenses* over hetzelfde (*Anno Domini*) . . . I, 30
- 1135, *Trier en Utrecht.* Uittreksel uit eene Saksische kronijk over het verbranden van ketters aldaar door keizer Lotharius (*Apud Trevirenses*) . . . I, 30
- 35 1135, *Trier en Utrecht.* Aanteekening van Jacob Usserius over hetzelfde (*Meminit praeterea*) . . . I, 31
- 1135, *Trier en Keulen.* Aanteekening van Schoockius over het verbranden van veel vervolgers van Tanchelm aldaar, op bevel van keizer Lotharius (*Tanchellinismus serpent*) . I, 44; verbetering I, 638
- 1139, *April 3, Lateraan.* Uittreksel uit de *Canones* van het tweede algemeen Concilie, aldaar door paus Innocentius II gehouden, aangaande het straffen der ketters (*De his, qui sacramenta damnant*) . . . onvolledig I, 31; volledig II, 6

		Deel. Blad.
	1145, <i>tusschen Maart en Mei 12, Luik</i> . Brief van de geestelijkheid van het Luiksche bisdom aan paus Lucius II over hetgeen er te doen valt met eenige aangehouden kettters en hunne dolingen (<i>Ut arbitramur</i>)	I, 31; aanvulling II, 32
	1148, <i>Maart 21, Reims</i> . Uittreksel uit de <i>Canones</i> van het Concilie, aldaar door paus Eugenius III gehouden, tegen de kettters en hunne aanhangers (<i>Quia etiam apostolica sedes</i>)	I, 33
40	1153, <i>Februari 5, Rome</i> . Bul van paus Eugenius III aan de geestelijkheid en de bewoners van 't bisdom Atrecht over de kettters hunner gewesten (<i>Quando inter praelatos</i>)	I, 33
	1152-1157, <i>Kamerijk</i> . Verklaring van Nicolaas, bisschop van Kamerijk, aangaande den ketter Jonas (<i>Quoniam legitime</i>)	I, 34
	1157, <i>Reims</i> . Uittreksel uit de verordeningen van het Concilie van Reims, door den aartsbisschop Samson gehouden, over het straffen der kettters : <i>Piphili, Manichaeërs en Catharen (De Piphilis : Quoniam impurissima)</i>	I, 35
	1160 (<i>winter van 1160-1161</i>), <i>Oxford</i> . Uittreksel uit de gelijktijdige kronijk van den Engelschen Augustijner monnik Willem van Newbridge († 1208) over de Vlaamsche kettters aldaar (<i>Iisdem diebus</i>)	II, 7
	1160 (<i>verkeerdelijk 1166</i>), <i>Oxford</i> . Uittreksel uit de kronijk van Radulphus van Dicum (c. 1210) over dezelfde kettters (<i>Anno Domini MCLXVI</i>)	II, 9
45	1162, <i>Mei 17, Montpellier</i> . Beslissing van het Concilie, aldaar door paus Alexander III gehouden, tegen de wereldlijke vorsten, die, door de kerk verzocht, de kettters niet zouden vervolgen (<i>Constituit etiam</i>)	I, 36
	1162, <i>December 23, Tours</i> . Brief van paus Alexander III aan Hendrik, aartsbisschop van Reims, over kettters van zijn geestelijk gebied (<i>Burgenses illos haereticos</i>)	I, 36
	1162, <i>Vlaanderen</i> . Brief van Lodewijk VII, koning van Frankrijk, aan paus Alexander III, over de ketterij in Vlaanderen (<i>Archiepiscopus Remensis</i>)	I, 37
	1163, <i>Januari 11, Tours</i> . Brief van paus Alexander III aan koning Lodewijk VII over hetzelfde (<i>Litteras super negotio</i>)	I, 38
	1163, <i>Mei 19, Tours</i> . Uittreksel uit de <i>Canones</i> van het Concilie aldaar door paus Alexander III gehouden, tegen de kettters en hunne aanhangers (<i>Ut cuncti</i>)	I, 39
50	1163, <i>Augustus 2, Keulen</i> . Uittreksel uit eene gelijktijdige Keulsche kronijk over het verbranden van (Vlaamsche) kettters aldaar (<i>Anno Christi MCLXIII</i>)	I, 40
	1163, <i>Augustus 2, Keulen</i> . Uittreksel uit de kronijk van abt Jan Trithe- mius († 1516) over hetzelfde (<i>Anno praenotato</i>)	I, 40
	1163, <i>Augustus 2, Keulen</i> . Uittreksel uit eene gelijktijdige Keulsche kronijk over hetzelfde (<i>Anno Domini</i>)	I, 42
	(1163), <i>Keulen</i> . Uittreksel uit het <i>Dialogus miraculorum</i> van den monnik en tijdgenoot Caesarius van Heisterbach over hetzelfde (<i>De haereticis Coloniae combustis</i>)	I, 43

Deel. Bladz

- 1170, *Juni 2, Veroli*. Bul van paus Alexander III, gericht tot de aartsbisschoppen van Bourges, Reims, Tours en Rouaan, alsook tot hunne suffraganen, om hen aan te sporen in hunne geestelijke gebieden eene ketterij over de menschheid van Christus uit te roeien (*Eis qui*) I, 44
- 55 1172, *Atrecht*. Uittreksel uit eene gelijktijdige Keulsche kronijk over het verbranden van eenen ketterschen priester aldaar (*Anno Domini*) I, 45
- (c. 1175-1177, *kasteel van Revogne, Luikerland*.) Smeekschrift van den Luikschen priester Lambertus (Lambert le Bègue) aan paus Callixtus III van uit zijnen kerker geschreven, om zich te beklagen over de onrechtvaardige kettervervolging, waarvan hij het slachtoffer is (*Sanctitatis vestre considerationem*) . II, 9; verbetering II, 393
- (c. 1175-1177, *Luik?*) Smeekschrift gericht tot den Paus door de vervolgde aanhangers van den Luikschen priester Lambert le Bègue (*Quia in omni*) II, 12
- (c. 1175-1177), *September 2, San Flaviano*. Bul van Calixtus III, gericht tot den bisschop R(adulphus van Zähringen), den proost H(endrik), de aartsdiakens, het kapittel en de geheele geestelijkheid van Luik, hun bevelende Lambert le Bègue vrij te laten om zich vóór den Paus te komen rechtvaardigen over zijne ketterij (*Quod tanquam viri*) II, 13
- (c. 1175-1177, *Luik?*) Smeekschrift van een der aanhangers van Lambert le Bègue aan den Paus, waarin hij zichzelf en vier zijner afwezige vrienden beschuldigt uit dwang en schrik tegen Lambert eene valsche getuigenis te hebben gesproken (*Persecutionis antike*) II, 14
- 60 (c. 1175-1177, *Rome?*) Tweede smeekschrift van Lambert le Bègue aan den Paus, waarbij hij zich te zijner beschikking stelt (*Tempestas gravissima*) II, 18
- (c. 1175-1177. *Rome?*) Omstandig verweerschrift door Lambert le Bègue tot paus Calixtus III gericht om de aantijgingen zijner vijanden te weerleggen (*Multa adversum me*) II, 23
- Vóór en tot 1177, *Luik*. Uittreksel uit de dertiende eeuwse kronijk van Gilles d'Orval (Aegidius Aureae Vallensis) over den Luikschen priester Lambert le Bègue (*Hisdem itaque diebus*) II, 32; verbet. II, 393
- 1177 (*Luik*). Aanteekening van den kronijkschrijver Albericus Trium Fontium (13de eeuw) over Lambert le Bègue (*Magister Lambertus*) II, 36; verbetering II, 393
- 1177, *Luik*. Uittreksel uit het *Magnum Chronicon Belgicum* over Lambert's terugkeer en zijnen dood aldaar (*Papa vero intentionem eius*) II, 36; verbetering II, 393
- 65 1179, *Maart 19, Lateraan*. Uittreksel uit de *Canones* van het derde algemeen Concilie van Lateraan, door paus Alexander III gehouden, over het uitroepen der ketterij (*De haereticis: Sicut ait*) I, 46; aanvulling II, 384

- 1182-1183, *Atrecht, Ieperen en Vlaanderen*. Uittreksel uit den kronijkschrijver van Anchin, een der voortzetters van Sigebert van Gemblours, over het vervolgen en verbranden van veel ketters in de landen van den Vlaamschen graaf Philips van den Elzas (*Quatuor heretici*). I, 47
- 1183, *Vlaanderen*. Uittreksel uit de gelijktijdige kronijk van Rigordus over hetzelfde (*Eodem tempore combusti sunt*) I, 48
- 1183, *Vlaanderen*. Uittreksel uit het *Speculum Historiale* van Vincentius van Beauvais († 1264) over hetzelfde (*Eodem tempore multi heretici*). I, 49
- 1183, *Vlaanderen*. Uittreksel uit de *Annales Floreffenses* over hetzelfde (*Plures heretici*) II, 37
- 70 1183, *Atrecht en andere plaatsen*. Uittreksel uit het *Epitome* van den tijdgenoot Andreas Silvius over hetzelfde (*Anno tertio*) I, 49
- 1183, *Vlaanderen*. Uittreksel uit de kronijk van Willem van Nangis over hetzelfde (*Eodem tempore multi heretici*) I, 49
- 1183, *Atrecht en elders in Vlaanderen*. Uittreksel uit Meyerus' *Annales* (1561) over hetzelfde (*Invenio eodem anno*) I, 50
- 1183, *Atrecht en Vlaanderen*. Aanteekening van den jezuit Buzelin over hetzelfde (*Anno sequenti*) I, 50
- 1183-1184, *Atrecht en Ieperen*. Uittreksel uit de Brugsche *Chronijke van Vlaanderen* (1725) over hetzelfde (*Wij lezen*) I, 50
- 75 1184, *November 4, Verona*. Veroordeeling tegen de ketters uitgesproken op het Concilie aldaar door paus Lucius III gehouden en tevens omstandige regeling der bisschoppelijke Inquisitie en der medewerking van de wereldlijke macht (*Ad abolendam diversarum*). I, 52
- 1185, *Maart 4, Verona*. Bul van paus Lucius III, gericht tot Pieter, bisschop van Atrecht, waarbij hij hem de statuten tegen de ketters en tegen de slechte kerkelijke advocaten ter stipte uitvoering zendt (*Fraternitatem tuam*) I, 56
- 1195, *Montpellier*. Beslissing van het Concilie, aldaar namens paus Celestinus III door den apostolischen legaat Michiel gehouden, tegen de ketters en tegen de wereldlijke vorsten, die ze niet behoorlijk vervolgen (*Burnus omnes haereticos*) I, 59; verbetering II, 384
- 1196-1197, *Doornik*. Uittreksel uit eenen brief van Stephanus, bisschop van Doornik, aan Willem, aartsbisschop van Reims, over talrijke ketterijen in Vlaanderen (.... *Praeterea, quod*) II, 37
1198. Uittreksel uit Raynaldus' *Annales ecclesiastici* over de krachtige maatregels door paus Innocentius III tegen de ketters genomen (*Ad hos prosternendos*) I, 59
- 80 1198 of 1199, *Maart 25, Lateraan*. Bul van paus Innocentius III, gericht tot de geestelijkheid en de wereldlijke bevolking van Viterbo, over het straffen der ketters in alle landen der Christenheid (*De communi fratrum nostrorum consilio*) I, 60; verbetering I, 638; volledige tekst en ontleding II, 37
- Einde der 12de eeuw, Reims en Vlaanderen*. Uittreksel uit de kronijk

Deel. Bladz.

- van den tijdgenoot Radulfus, abt van Coggeshal (Engeland), over de kettervervolging te Reims en in Vlaanderen tegen de Publikanen ten tijde van graaf Philips van den Elzas (*Temporibus Ludovici*). I, 60
- Begin der 13de eeuw, Rijsel en Gent. Uittreksel uit Thomas Cantipratanensis' *Bonum universale de apibus* over de weigering van den Gentenaar Fulco, kanunnik te Rijsel, om met den predikheer Jacob van Vitry, pauselijken legaat, in Vlaanderen de kruisvaart tegen de Albigenzen te prediken (*Venerabilis Fulco*) . . . I, 62
- 1208, bisdom Luik. Uittreksel uit de bisschoppelijke statuten van Luik over de verplichting om alle Waalsche en Dietsche boeken, handelende over de H. Schrift, aan den bisschop uit te leveren (*Omnes libri*) I, 63
- 1208, April 19, Lateraan. Bul van paus Innocentius III tot (Radulfus), bisschop van Atrecht, gericht, over de woekeraars en over eenen ketterschen priester van zijn kerkelijk gebied (*Cum juxta canonicas sanctiones*) I, 63
- b 1209, Maart 22, Spiers. Uittreksel uit de belofte door den Roomschen koning Otto IV aan paus Innocentius III onder eede bij zijne keizerlijke kroning gedaan, over het uitroeien der ketterij (*Proinde vobis*) I, 519
- 1210, Maart 25, (Ferrara). Brief van keizer Otto IV aan den bisschop van Turijn over het vervolgen der kettlers in geheel het keizerrijk en voornamelijk in dat bisdom (*Late patet*). I, 519
- 1210, Parijs. Uittreksel uit de decreten door Pieter de Corbeuil, aartsbisschop van Sens, en zijne suffraganen te Parijs afgekondigd over de kettersche boeken van David van Dinant (*Quaternuli*). I, 64
- 1213, Maart 14, Lateraan. Bul van paus Innocentius III gericht tot den aartsbisschop van Reims en tot zijne suffraganen, over het zweren bij de lichaamsdeelen, ook bij de geheimste, van Christus en van de heiligen (*Etsi apostolatus*). I, 64
- 1213, Juli 12, Egra. Uittreksel uit de belofte van den Roomschen koning Frederik II, onder eede aan paus Innocentius III gedaan, over het uitroeien der ketterij (*Super eradicando*) I, 65
- o 1215, November 30, Lateraan. Uittreksel uit de *Canones* van het vierde algemeen Concilie van Lateraan, gehouden door paus Innocentius III, over het uitroeien der ketterij (*De haereticis*) . . . I, 66
- c. 1217, Kamerijk. Uittreksel uit het *Dialogus miraculorum* van den monnik en tijdgenoot Caesarius van Heisterbach over het verbranden van een aantal kettlers te Kamerijk op bevel van den bisschop (Jan II van Bethune) (proef van het gloeiend ijzer) (*In Cameraco*). I, 69
- 1219, September. Uittreksel uit de belofte door den Roomschen koning Frederik II onder eede aan paus Honorius III gedaan over het uitroeien der ketterij (*Super eradicando*) I, 69
- 1220, November, Rome. Wet tegen de Catharen, Patarenen, Speronisten, Leonisten, Arnaldisten, Besnedenen, enz., door keizer Frede-

- rik II, bij zijne kroning door paus Honorius III, te Rome in de St. Pieterskerk uitgevaardigd (*Catharos, Patarenos*) . . . I, 70
- 1227, Juni 12, Anagni. Bul van paus Gregorius IX gericht tot den predikheer (?) Koenraad van Marburg, inquisiteur in de Duitsche landen, over de uitroeiing der ketterij in die gewesten (*Sollicitudinem tuam*) . . . I, 71
- 95 1227, December 5, Lateraan. Bul van paus Gregorius IX, gericht tot de aartsbisschoppen, bisschoppen, abten, priors en al de andere geestelijke prelaten, waarbij hij hun beveelt de Predikheeren goed te onthalen, omdat zij de ketterij hardnekkig bevechten (*Quoniam abundavit iniquitas*) . . . I, 72
- 1228? Parijs? Edict van den Franschen koning Lodewijk IX den Heilige tegen de ketters van geheel zijn rijk tot aan de Schelde (*Cupientes in fauorem diuinae fidei*) . . . II, 38
- 1229, April 11, (Luik). Vergunning door Hugo II van Pierrepont, prins-bisschop van Luik, aan de Predikheeren verleend, om in zijne hoofdstad een klooster te stichten tot versterking van het geloof (*Universitati vestre*) . . . I, 73; aanvulling II, 384
- 1229, Augustus 6, Borchworm. Brief van Jan II van Rumigny, gekozen prins-bisschop van Luik, aan den predikheer Johannes, prior provinciaal zijner orde in de Duitsche provincie, inhoudende de toelating om te Luik een klooster te stichten tot verdediging van het geloof (*Quum diversorum*) . . . I, 74
- 1229, c. Augustus 20, Perugia. Bul van paus Gregorius IX, waarbij hij de kettersche Catharen, Patarinen, Armen van Lyon, Arnaldisten, Speronisten, Passaginen, enz., alsook eenige bij name vermelde ketters, met keizer Frederik II aan 't hoofd, in den ban der Kerk slaat (*Excommunicamus*) . . . I, 75
- 100 1230, Juli, Wittenberg. Uittreksel uit den landsvrede door den Roomschen koning Hendrik met de vorsten des Rijks afgekondigd over het straffen der ketters en tooveraars (*Heretici incantatores*) . . . I, 75
- 13de eeuw (1231?), Rome. Bul van eenen paus gericht tot den bisschop van Doornik over eenen zoon van ketters, die geestelijke is (*De filio heretici*) . . . II, 39
- 1231, Juni 2, Worms. Besluit van Hendrik, zoon van Frederik II, aangaande de verdeling der aangeslagen goederen der ter dood veroordeelde ketters (*Quaesitum fuit*) . . . I, 76; verbetering II, 384
- 1231, Juni 25, Reate (*Rieti*). Statuten van paus Gregorius IX tegen de ketters, medegedeeld aan (Diederik), aartsbisschop van Trier, en zijne suffraganen (*Excommunicamus*) . . . I, 76
- 1231, (Juni 25), Rome. Wet door den senator Annibaldus en het Roomsche volk tegen de ketters uitgevaardigd, (die ook, op bevel van paus Gregorius IX, overal door de wereldlijke macht moet nageleefd worden) (*Omnes heretici*) . . . I, 78
- 105 1231, Juni 25, Reate (*Rieti*). Bul van paus Gregorius IX, gericht tot (Diederik), aartsbisschop van Trier, en tot zijne suffraganen,

	Deel. Bladz.
over het streng naleven der voorgaande statuten en wetten tegen de ketters (<i>Solent heretici</i>)	I, 81
1231, Trier. Aanteekening over de synode van het aartsbisdom Trier, gehouden door den aartsbisschop Diederik II, over het vervolgen der ketters, waarvan er vier werden verbrand (<i>Anno Domini</i>)	I, 80
1231, <i>Duitschland en Trier</i> . Uittreksel uit het vierde vervolg op de <i>Gesta Trevirorum</i> (13 ^{de} eeuw) over een kettergeding te Trier (<i>Anno Domini</i>)	II, 30
1232, <i>Februari 3, Beate (Rieti)</i> . Bul van paus Gregorius IX, gericht tot Hendrik I den Strijdlustige, hertog van Brabant, om hem de inquisiteurs der Predikheerenorde aan te bevelen (<i>Ille humani generis</i>)	I, 82
1232, <i>Februari 22, Ravenna</i> . Herhaling door keizer Frederik II van zijne wet tegen de ketters (22 Nov. 1220), met bijvoeging van twee verscherpende bepalingen (<i>Catharos</i>)	I, 83
1232, <i>Maart, Ravenna</i> . Bevel van keizer Frederik II, gericht tot al de geestelijke en wereldlijke overheden van het Duitse Rijk, om hen aan te sporen het vervolgen der ketters krachtdadig door te drijven (<i>Commissi nobis coelitus</i>)	I, 84
1232, <i>Mei 4, Mirecourt</i> . Bevel van Hendrik den Strijdlustige, hertog van Brabant, gericht tot al de abten, proosten, dekens, geestelijken, rechters en burgers van zijne staten, alsook tot al zijne onderdanen, hen aansporende de pauselijke inquisiteurs in het uitroeien der ketterij behulpzaam te zijn (<i>Litteras domini papae</i>)	I, 86
1232, <i>Juli, (Luik ?)</i> . Bevel van Jan II van Rumigny, prins-bisschop van Luik, aan de abten, priors, dekens, priesters en andere geestelijke personen van zijn bisdom, om hun de Predikheeren aan te bevelen (daarin wordt de bul van paus Gregorius IX van 5 Dec. 1227 geheel opgenomen) (<i>Noveritis nos</i>)	I, 87
1233, <i>Februari 26, Anagni</i> . Bul van paus Gregorius IX, gericht tot de aartsbisschoppen en bisschoppen der Duitse landen, over het straffen der in schijn bekeerde ketters (<i>Ad capiendas vulpes</i>)	I, 80
1233, <i>April 13, Lateraan</i> . Bul van paus Gregorius IX, gericht tot de aartsbisschoppen, bisschoppen en kerkprelaten van het koninkrijk Frankrijk en omliggende gewesten, waarbij hij hun meldt, dat hij de Predikheeren in die landen met de kettervervolgeling gelast heeft en hun beveelt de Predikheeren goed te onthalen en met raad en daad in het vervullen hunner plichten bij te staan, aangezien de kerkvoogden te veel andere besommeringen hebben (<i>Nos considerantes</i>)	I, 89
1233, <i>April 19, Lateraan</i> . Bul van paus Gregorius IX, gericht tot den predikheer Robert, waarbij hij hem in het ambt van inquisiteur (over onderscheidene Fransche bisdommen en ook over geheel Vlaanderen) bevestigt en hem zijne gedragslijn voorschrijft (<i>Gaudemus Domino</i>)	I, 90

- 1233, Juni 6, Lateraan. Bul van paus Gregorius IX, gericht tot den deken, den penitentiarius en meester S., kanunnik van Amiens, hun bevelende, dat zij bij middel der geestelijke censuur al de vervolgers der Predikheeren van St. Omaars zouden bedwingen (*Paci et quieti*) I, 93
- 1233, October 21, Anagni. Bul van paus Gregorius IX, gericht tot (Diederik), aartsbisschop van Trier, om hem maatregels ter uitroeiing der ketterij voor te schrijven (*Dolemus et vehementi*) I, 93
- 1234, Februari 1, Lateraan. Bul van paus Gregorius IX, gericht tot den aartsbisschop van Reims en tot zijne suffraganen, over de regeling der kettervervolging (*Olim intellecto*) I, 94
- 1235, Kamerijk en Dowai. Uittreksel uit het *Breve chronicon Lobiense* over de ontdekking en verbranding van kettters in die twee steden (*Hoc anno*) I, 94
- 120 1235, Juni 7, (Terenburg). Brief van Pieter, bisschop van Terenburg, aan Lambert, proost der St. Martenskerk te Ieperen, over het onderdrukken van ketttersche gewoonten onder het volk van dit gewest (*Ad audientiam nostram*) I, 98
- 1235, Augustus 21, Perusia. Bul van paus Gregorius IX, gericht tot den prior provinciaal der Predikheerenorde in het koninkrijk Frankrijk, aangaande het vervolgen der kettters in die gewesten door broeder Robert en andere predikheeren (*Dudum ad aliquorum murmur*) I, 100
- 1235, Augustus 22, Perusia. Bul van paus Gregorius IX, gericht tot den aartsbisschop van Sens, om hem te bevelen de Inquisitie met behulp van broeder Robert en de Predikheeren ter harte te nemen (*Quo inter ceteras*) II, 48
- 1135, Augustus 23, Perusia. Bul van paus Gregorius IX, gericht tot den predikheer Robert, om hem te bevelen de kettervervolging ter harte te nemen in de aartsbisdommen Sens, Reims en andere geestelijke afdeelingen van het koninkrijk Frankrijk (*Dudum ad aliquorum murmur*) I, 101
- 1235, November 8, Viterbo. Tweede herhaling der statuten van paus Gregorius IX tegen al de kettters (*Excommunicamus*) I, 102
- 125 1235, Gromingerland. Uittreksel uit de kronijk van den tijdgenoot Emo, abt van Wittewierum († 1237), over de vervolgingen door twee predikheeren tegen eenen kluisenaar van Stitswerd ingespannen (*Anno gratiae*) I, 102
- 1135, Vlaanderen. Uittreksel uit de kronijk van Edmond de Dynter (of van Dinter, 15de eeuw), over den inquisiteur Robert en zijne kettervervolgingen in Frankrijk en in Vlaanderen, als daartoe gemachtigd door paus Gregorius IX (*Anno Domini*) I, 103
- 1236, Maart 2, Dowai. Uittreksel uit een oud handschrift van de St. Amatuskerk dier stad, medegedeeld door den jezuit Buzelin, over het verbranden van tien kettters aldaar in de tegenwoordigheid van Hendrik, aartsbisschop van Reims, Asso, bisschop van Atrecht, Godfried, bisschop van Amiens,

Deel. Blads.

- Walter, bisschop van Doornik, de Vlaamsche gravin Johanna van Constantinopel en broeder Robert, pauselijken inquisiteur (*In argenteo*) I, 97; aanvulling I, 639
- 1236, *Maart 2, Dowaaï*. Uittreksel uit Buzelin's *Annales Gallo-Flandriae* (1624) over de verbranding van tien ketters aldaar (*In haereticos Duaci*). I, 98
- (1236, *Maart 2, Dowaaï*.) Aanteekening uit de 15de eeuw over de verbranding der ketters aldaar door broeder Robert (*Et en y a plusieurs*) III, 1
- 10 1236, *Maart 2, Dowaaï; later Atrecht en Kamerijk*. Uittreksel uit een boek van den predikheer Choquet (Dowaaï 1618), waarin hij naar oude bronnen der 13de eeuw (het handschrift der St. Amatuskerk en het *Bonum universale de apibus*) uitweidt over de handelingen van de Predikheeren en vooral van den inquisiteur Robert te Dowaaï, Atrecht en Kamerijk (*Inquisitio memorabilis*) I, 104
- 1236, (*Maart 2, Dowaaï*). Uittreksel uit de Brugsche *Chronijke van Vlaenderen* (1725), over de kettervervolgingen in Dowaaï (*Omtrent desen tijdt*) I, 106
- 1236, *Maart 7, Viterbo*. Derde herhaling der statuten van paus Gregorius IX tegen al de ketters (*Excommunicamus*) I, 108
- 1235-1236, *Artois en Vlaenderen*. Uittreksel uit de rijmkronijk van den tijdgenoot Philips Mousket over de handelingen van den inquisiteur broeder Robert te Péronne, Kamerijk, Dowaaï, Rijsel, Asq, Lers en Toufflers (*Puis revint par France*) onvolledig I, 95; volledig II, 23; aanvulling II, 383
- 1234-1236, *Vlaenderen*. Uittreksel uit de gelijktijdige kronijk van broeder Matthaëus Parisiensis († 1259) over de doortastende handelingen van de monniken en vooral van den inquisiteur Robert, predikheer, die zelve een bekeerde ketter was, tegen de ketters van Vlaenderen en van de Fransche grenslanden (*Circa dies*). I, 96
- 5 1235-1236, *Kamerijk en Dowaaï*. Uittreksel uit Albericus Trium Fontium over het verbranden van ketters aldaar (*Ad annum 1255*) I, 638; II, 46
- 1235-1236, *Frankrijk en Vlaenderen*. Uittreksel uit Andreas Silvius Marchianensis over het vervolgen der ketters door broeder Robert (*Anno Domini*) II, 46
- 1235-1236, *Vlaenderen*. Uittreksel uit eene kronijk van Soissons over broeder Robert's kettervervolgingen (*Hereticorum maxima*) II, 47
- 1235-1236, *Kamerijk en andere plaatsen*. Uittreksel uit eene vijftiende-eeuwsche kronijk van Vlaenderen over hetzelfde (*Comment frère*). II, 47
- 1236, *Kamerijk*. Uittreksel uit het *Catalogus hereticorum* (1526) van den predikheer Bernardus Lutzenburgus, inquisiteur, over den Kamerijkschen ketter, dien hij Eligius noemt en die door eenen priester in eene kerk verraderlijk verbrand werd (*Eligius hereticus*) I, 105

- 140 1236, *Vlaanderen en land van Atrecht*. Uittreksels uit Meyerus' *Annales Flandriae*, waar te lezen staat, dat de predikheer en inquisiteur Robert ten jare 1236 in Vlaanderen en in 't land van Atrecht ketters liet verbranden (*Eodem anno*) I, 106
- (c. 1236, *Atrecht*.) Beslissing van het Hof van den Franschen koning Lodewijk IX den Heilige, aangaande de goederen der verbrande ketters ten tijde van broeder Robert's vervolging (*Si fu tens fais*). III, 1
- 1237 (*sic*), *Nederlanden*. Uittreksel uit eene vijftiendeuwsche kronijk van Rijsel over het verbranden van vele ketters door den predikheer Robert met toestemming van den Franschen koning (*L'an mil CC.XXX.VIJ*) III, 2
- 1238, *Mei 14, Cremona*. Herhaling door keizer Frederik II van zijne wet tegen de ketters, door hem in Maart 1232 te Ravenna uitgevaardigd (*Commissi nobis coelitus*) I, 107
- 1238, *Mei 14, Cremona*. Wet door keizer Frederik II tegen de ketters (Pataren) uitgevaardigd, waarbij zij tot den brandstapel verwezen worden (*Inconsutilem tunicam*) I, 107
- 145 1238, *Mei 14, Cremona*. Tweede herhaling door keizer Frederik II van zijne wet tegen de Catharen, Patarenen en andere ketters, op 22 November 1220 te Rome en op 22 Februari 1232 te Ravenna uitgevaardigd (*Paterenorum receptatores*) I, 109
- 1238, *Mei, (Luik)*. Omzendbrief over de uitroeiing der ketterij, uitgaande van den proost Jan alsmede van den deken, de aartsdiakenen en het gansche kapittel der Groote Kerk te Luik, en gericht tot de geestelijkheid en tot de kasteleinen, baljuws, schouten, ridders, meiers en schepenen van het Luiksche bisdom (*Cum vacante sede*) I, 100
- 1238, *Juni 26, Verona*. Tweede herhaling door keizer Frederik II van zijne wet tegen de ketters, door hem in Maart 1232 te Rome en op 14 Mei 1238 te Cremona uitgevaardigd (*Commissi nobis coelitus*) I, 110
- 1238, *September 21, Trier*. Uittreksel uit de *Canones* van het provinciaal concilie van Trier over het vervolgen der ketters (*Anno Domini*) I, 111
1238. Uittreksel uit de gelijktijdige kronijk van broeder Matthaëus Parisiensis over de handelingen van den inquisiteur Robert, predikheer, bijgenaamd *Bugre* (*Quidam monachus*) I, 111
- 150 1238, *onse gewesten en Frankrijk*. Uittreksel uit Odoricus Raynaldus' *Annales ecclesiastici* over de uiterst scherpe vervolgingen der ketters door den inquisiteur en predikheer Robert, die later voor misbruik van macht door den Paus werd afgesteld (*Exercebat*) I, 112
- 1238, *Atrecht*. Uittreksel uit den Atrechtschen predikheer Vincentius Willaert (17de eeuw) over de instelling der Inquisitie in het Predikheerenklooster aldaar (*Voyons icy*) II, 49
- 1238, *Atrecht*. Uittreksel uit een verloren handschrift, aangehaald in 1755 door den predikheer Proville, over den eersten inquisiteur zijner orde aldaar, pater Petrus d'Arvin (*Anno 1236*) III, 160

Deel. Bladz.

- 1339, *Februari 22, Padua*. Nieuwe herhaling door keizer Frederik II zijner drie wetten tegen de ketters te Cremona op 14 Mei 1238 uitgevaardigd (*Commissi, etc.*) I, 113; aanvulling II, 385
- 1341 en volgende jaren, *Antwerpen*. Uittreksel uit Diercxsens' *Antverpia* over het stichten van het Predikheerenklooster aldaar tot uitroeiing der ketterij, die zich alom verbreidde (Willem Cornelisz) (*Capitulum Antverpiense*) I, 113
- 55 1343, *December 12, Lateraan*. Bul van paus Innocentius IV gericht tot de predikheeren-inquisiteurs van Narbonne, van het land der Albigenzen en van geheel het koninkrijk Frankrijk, waarin hij hun onderrichtingen geeft aangaande de verzoening der ketters met de Kerk (*Inter cetera*) I, 114
- 1344, *April, (Atrecht)*. Verklaring van Asso, bisschop van Atrecht, over de veroordeeling als ketter van Hendrik Hukedieu door den predikheer Robert, inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk (*Noverit universitas vestra*). I, 115; aanvulling III, 174
- 1346, *Januari 13, Lyon*. Bul van paus Innocentius IV gericht tot den generaal, de provincialen en de monniken der Minderbroedersorde, over het aan- en afstellen van inquisiteurs (*Odore suavi*) I, 116
- 1347, *November 16, Lyon*. Bul van Innocentius IV gericht tot den prior en de broeders van het klooster der Predikheeren te Besançon, om den prior te verzoeken eenige zijner broeders naar Bourgondië en Lotherrijk te zenden ter vervolging der ketters (*Ille humani generis*) I, 116
- 1347, *Antwerpen*. Uittreksel uit het *Bonum universale de apibus* van den Brabantschen tijdgenoot Thomas Cantipratensis, predikheer, waaruit blijkt, dat Guiardus, bisschop van Kamerijk, ter abdij van Affligem in dat jaar overleed, terwijl hij op weg was om Antwerpsche ketters te gaan vervolgen (*Venerabilis et Deo*) I, 118
- 60 c. 1250, *Antwerpen*. Uittreksel uit een handschrift der 13de eeuw, bevattende eene lijst der veroordeelde dolingen van Antwerpsche ketters (*Hec sunt hereses*) I, 119
- c. 1252, *Antwerpen*. Uittreksel uit het *Bonum universale de apibus* van Thomas Cantipratensis over den Antwerpschen ketter Willem Cornelisz, wiens gebeente ontgraven en verbrand werd (*Et quidam*) I, 120
- 1254, *Maart 9, Lateraan*. Bul van paus Innocentius IV gericht tot de inquisiteurs der Predikheerenorde om hun onderrichtingen over het vervolgen der ketters te geven (*Cum negocium fidei*) I, 121
- 1254, *Maart 23, Lateraan*. Bul van paus Innocentius IV gericht tot de inquisiteurs der Minderbroedersorde, waarbij hij hun volmacht verleent om eene reeks geestelijke gunsten toe te staan aan degenen, die beloofd hebben eenen kruistocht tegen de ketters te doen (*Ut nihil nobis*) I, 122
- 1264, *Juni 15, Anagni*. Bul van paus Innocentius IV, waarbij hij de statuten, door Gregorius IX in 1229, 1231, 1235 en 1236 tegen al de ketters uitgevaardigd, herhaalt (*Noverit universitas vestra*) I, 123

- 165 1255, *Maart 10, Napels*. Bul van paus Alexander IV gericht tot den prior der Predikheeren van Parijs, waarbij hij hem volmacht verleent om allerlei maatregels ter uitroeiing der ketterij te nemen (*Cupientes ut Inquisitionis*) I, 123
- 1255, *Augustus 21, Anagni*. Bul van paus Alexander IV tot de Predikheeren van Besançon gericht, waarbij hij hen, op hunne aanvraag, van het waarnemen der Inquisitie in Bourgondië en Lotherring ontslaat (*Cum, sicut asseritis*) I, 124
- 1255, *December 13, Lateraan*. Bul van paus Alexander IV gericht tot den provinciaal der Predikheeren in Frankrijk en tot den gardiaan der Minderbroeders van Parijs, waarbij hij hen, op aanvraag van den Franschen koning Lodewijk IX, tot inquisiteurs aanstelt (*Prae cunctis mentis nostrae*) I, 125
- 1257, *Januari 9, Lateraan*. Bul van paus Alexander IV gericht tot den abt van St. Guilain en den proost van St. Géry te Kamerijk, om hen te gelasten met het innen der twintigsten, te heffen op de inkomsten der geestelijke goederen van het bisdom Kamerijk (*Importabilis debitorum sartina*) . I, 128; aanvulling I, 639
- 1258, *April 13, Viterbo*. Bul van paus Alexander IV gericht tot den prior der Predikheeren van Parijs, waarbij hij het getal der inquisiteurs in het koninkrijk Frankrijk van twee op zes brengt (*Meminimus olim*) I, 130
- 170 c. 1260, *koninkrijk Frankrijk*. Uittreksel uit *Li Livres de justice et de plet* over de wijze, waarop de doodstraf in het koninkrijk Frankrijk tegen de kettters moet toegepast worden (*Li rois*) I, 130
- 1260, *April 25, Anagni*. Statuten van paus Alexander IV tegen de kettters (herhaling der pauselijke statuten van 1229, 1231, 1235, 1236 en 1254) (*Noverit universitas vestra*) I, 131
- 1260, *April 30, Anagni*. Bul van paus Alexander IV gericht tot de pauselijke inquisiteurs der Predikheerenorde in het koninkrijk Frankrijk, waarbij hij hun beveelt aan de berouwhebbende kettters de sacramenten der biecht en der communie niet te weigeren, alhoewel deze aan den wereldlijken rechter moeten overgeleverd worden (*Super eo quod*) I, 131
- 1262, *Juli 7, Viterbo*. Bul van paus Urbanus IV, waarbij hij al de Begijnen en kloosterzusters van het Luikse bisdom onder zijne bescherming neemt (*Sedes apostolica devotas*) I, 132
- 1262, *Juli 11, Viterbo*. Bul van paus Urbanus IV gericht tot den Luikschenden deken, waarbij hij hem beveelt de Begijnen en kloosterzusters van het bisdom tegen hunne vervolgers te beschermen (*Fium esse dinoscitur*) I, 132
- 175 1265, *October 31, Perugia*. Bul van paus Clemens IV, waarbij hij de wetten, door keizer Frederik II tegen de kettters uitgevaardigd, bekrachtigt (*Cum adversus haereticam*) I, 132
- 1266, *Februari 26, Perugia*. Bul van paus Clemens IV gericht tot den prior der Predikheeren te Parijs, om hem te bevelen vier inquisiteurs over het koninkrijk Frankrijk aan te stellen (*Prae cunctis nostrae mentis*) I, 133

- Deel, Bladz.
- 1267, Juli 15, Viterbo. Bul van paus Clemens IV gericht tot de pauselijke inquisiteurs der Predikheeren en der Minderbroeders in Bourgondië en Lotherrijk, om hen aan de gehoorzaamheid jegens hunne kloosteroversten in zake van kettervervolgving te onttrekken (*Catholicas fidei negotium*) I, 520
- c. 1270, koninkrijk Frankrijk. Uittreksel uit de zoogezegde *Establissemens de Saint Louis* over de wijze, waarop de ketters in het koninkrijk Frankrijk moeten gevonnisd en verbrand worden (*De pugnis mescreant*) I, 134
- 1273, April 20, Orvieto. Bul van paus Gregorius X gericht tot de inquisiteurs van de Predikheerenorde in het koninkrijk Frankrijk, waarbij de regeling van hun ambt door paus Alexander IV wordt hernieuwd en op ondergeschikte punten uitgebreid (*Prae cunctis nostrae mentis*) I, 135
- 180 1273, April 29, Orvieto. Bul van paus Gregorius X gericht tot den prior der Predikheeren te Parijs om hem te bevelen zes broeders zijner orde als inquisiteurs in het koninkrijk Frankrijk aan te stellen (*Prae cunctis nostrae mentis*) I, 139
- 1273, Mei 19, Orvieto. Bevel van den kardinaal en algemeenen inquisiteur Johannes, gericht tot de pauselijke inquisiteurs der Predikheeren en der Minderbroeders in het koninkrijk Frankrijk om hun voor te schrijven de ontvangene getuigenissen tegen de ketters schriftelijk te doen opteekenen (*Nili magis accedat*) I, 521; aanvulling II, 390
- Vóór 1274. Uittreksel uit de *Summa Theologica* van den heiligen Thomas van Aquino († 1274) over het dooden der ketters (*Dicendum est*) II, 50
- 1276, April 1, Doornik. De magistraat dier stad veroordeelt Mathilde Billarde tot een jaar ballingschap, tot eene geldboete en tot eene openbare tentoonstelling, uit hoofde der smadelijke woorden door haar tegen de moeder Gods gesproken (*Mehaus Billarde*) I, 189
- 1277, Juli 15 of November 22? Dagvaarding van twee gevluichte ketters (Bernerus van Nijvel en Sigerus van Brabant) door den predikheer Simon Du Val, inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk (*Cum in authentico*) I, 140; aanvulling II, 385
- 185 1277? Trier. Uittreksel uit de verordeningen van het provinciaal Concilie van Trier, waarbij het prediken van sermoenen, zelfs op markten en straten, aan de Beggarden en andere verdachte lieden verboden wordt (*Item, praecipimus*) I, 141
- 1279, October 14, Terenburg. Brief van Hendrik, bisschop van Terenburg, aan Nicolaas, proost der St. Martenskerk te Ieperen, over het onderdrukken van kettersche gewoonten onder de bevolking van dit gewest (*Ad audientiam nostram*) I, 142
- c. 1280, Noorden van 't koninkrijk Frankrijk. Uittreksel uit de *Coutumes* van den rechtsgeleerde en tijdgenoot Beaumanoir over het straffen der ketters (*Des cas des quieux*) I, 143

- 1280, *Augustus 16, Brussel*. Acte van Jan I, hertog van Brabant, waarbij hij de broeders Bogarden (of Beggarden) en hun klooster te Leuven onder zijne bescherming neemt, enz. (*Datum Bruxellae*) I, 144
- 1280, *Augustus, (Brabant)*. Bevel van Jan I, hertog van Brabant, gericht tot al zijne onderdanen en inzonderheid tot zijne baljuws, meiers, ambtenaars en tolbedienden, waarbij hij volkomene vrijstelling van tolbelastingen aan de Luiksche Predikheeren vergunt voor het vervoeren hunner goederen te lande en te water over gansch zijn hertogdom (*Quoniam nostri*) I, 144
- 190 1281, *October 21, Orvieto*. Bul van paus Martinus IV gericht tot de aartsbisschoppen en bisschoppen van het koninkrijk Frankrijk over het aanhouden der ketters in de kerken (*Ex parte dilectorum*) I, 145
- 1285, *December, (Brabant)*. Acte van Jan I, hertog van Brabant, waarbij hij de Antwerpsche Begijnen onder zijne bescherming neemt, zooals hij reeds met de Begijnen van andere plaatsen in zijne staten gedaan heeft. I, 146
- 1288, *Maart 1, Luik*. Uittreksels uit de synodale statuten van Jan van Vlaanderen, prins-bisschop van Luik, over de ketters en de pauselijke rechters (inquisiteurs) (*Item, sacerdotes*) I, 146
- 1288, *December 23, Rome*. Statuten van paus Nicolaas IV tegen de ketters (*Novit universitas vestra*) I, 147
- 1290, *Juni 22, Orvieto*. Bul van paus Nicolaas IV gericht tot den prior provinciaal der Predikheeren in Frankrijk, om hem te bevelen zes broeders zijner orde als inquisiteurs over dat koninkrijk aan te stellen (*Prae cunctis mentis nostrae*) I, 148
- 195 (1290-1291? *Parijs?*) Verzoekschrift der Fransche bisschoppen aan paus Nicolaas IV tegen den prior der Predikheeren van Parijs als inquisiteur (*Supplicant prelati*) II, 300
- 1293, *April 21, (Utrecht)*. Uittreksels uit de synodale statuten van Jan II van Zyrik, prins-bisschop van Utrecht, over de behandeling der ketters en de afkondigingen in de moedertaal op den predikstoel (*Item praecipimus*) I, 148
- 1296, *Antwerpen*. Acte van Jan I, hertog van Brabant, waarbij hij de Antwerpsche Beggarden onder zijne bescherming neemt I, 522
- 1298, *September 15*. Edict van den Franschen koning Philips IV den Schoone over het behandelen der ketters door zijne rechterlijke ambtenaars in overleg met de bisschoppelijke en pauselijke Inquisitie (*Ut Inquisitionis negotium*) II, 50
- 13de eeuw, *Rijsel*. Uittreksels uit de bisschoppelijke verordeningen van Doornik, welke de pastoors alle veertien dagen op den predikstoel in de Romaansche moedertaal aan 't volk moeten herhalen, aangaande de ketters en de duivelkunstenaars (*Vesci chou que*) I, 140
- 200 1301, *November 15, Reims*. Uittreksel uit de statuten van het provinciaal Concilie van Reims over het vervolgen van de verharde gebanvloekten, die van ketterij moeten verdacht worden (*Item, quod si*) I, 150

	Deel. Bladz.
1303, <i>Februari 28, Reims</i> . Uittreksel uit de statuten van het provinciaal Concilie van Reims over hetzelfde (<i>Item, cum excommunicati</i>)	I, 150
1307, <i>Februari 13, Keulen</i> . Veroordeeling der kettersche Beggarden en zoogezegde Apostels van beider kunne door Hendrik I van Virnenburg, aartsbisschop van Keulen (<i>Quoniam humana natura</i>)	I, 150
1307, <i>Maart 26, Mehun</i> . Brief van den Franschen koning Philips IV den Schoone aan Robrecht van Bethunne, graaf van Vlaanderen, over de uitroeiing van de orde der Tempelridders (<i>Fidei zelus catholicae</i>)	II, 51
1307, <i>October 11, Ieperen</i> . Notarieele acte bevattende vier stukken over het inrichten der vervolging tegen de Tempelridders : bevel van den Franschen koning Philips den Schoone (Pontoise, 20 September 1307), bevel van denzelfden (aldaar, 14 September 1307), bevel van den pauselijken inquisiteur Willem van Parijs (aldaar, 22 September 1307), en eene Fransche instructie over het aanhouden der Tempelridders en het aanslaan hunner bezittingen (<i>In nomine Domini</i>)	II, 52
205 1307, <i>November 29, Brussel</i> . Brief van den Brabantschen hertog Jan II aan den Franschen koning over de aanhouding der Tempelridders en het aanslaan hunner goederen (<i>Tres cher sires</i>)	II, 59
1308, <i>Januari 29, Hoei</i> . Brief van Thibaut van Bar, prins-bisschop van Luik, aan den Franschen koning over de zaak der Tempelridders (<i>Noverit vestrae</i>)	II, 60
1308, <i>Augustus 12, Poitiers</i> . Uittreksel uit eene bul van paus Clemens V, gericht tot den aartsbisschop van Keulen en zijne suffraganen, over het vervolgen van de Tempelridders hunner geestelijke gebieden wegens ketterij en anderszins (<i>.... Verum quia</i>) I, 161; aanvulling II, 385, 386	
1308, <i>Augustus 12, Poitiers</i> . Uittreksel uit eene bul van paus Clemens V, gericht tot de aartsbisschoppen van Mainz, Trier en Magdeburg, alsook tot eene reeks bedienaars van kerkelijke ambten, waaronder den deken der St. Servaaskerk te Maastricht, om hen te wapenen tegen al degenen, die het vervolgen der Tempelridders zouden willen dwarsboomen (<i>Testes autem</i>)	I, 162
1309, <i>November 22, Parijs</i> . Proces-verbaal der ondervragingen van oud-dienaars van Henegouwsche Tempelridders (<i>Eadem die</i>)	II, 60
210 1309, <i>Henegouwen en Brabant</i> . De gelijktijdige kronijkschrijver en kanunnik Jan Hocsem († 1348) getuigt, dat enkele edelvrouwen in die twee gewesten zich door rondreizende ketters (Lollarden) lieten verleiden (<i>Eodem anno</i>)	I, 154
1310, <i>April 11, Parijs</i> . Proces-verbaal van het onderzoek van Margaretha Porete's verdacht geschrift door de godgeleerden der Parijsche Hoogeschool (<i>In Christi nomine</i>)	II, 63
1310, <i>April 28, Trier</i> . Uittreksels uit de synodale statuten van Boudewijn, aartsbisschop van Trier, in een provinciaal Concilie aldaar goedgekeurd, tegen de Beggarden en hunne begunstigers (<i>Item, inhidemus</i>)	I, 154 en 187; aanvulling I, 639

	Deel. Bladz.
1310, April 28, (Utrecht). Uittreksel uit de synodale statuten van Guido van Avesnes, bisschop van Utrecht, over het onderdrukken der ketterij (<i>Item, cum</i>)	I, 161
1310, Mei 9, Parijs. Oordeel door vijf professors in het kerkelijk recht te Parijs over het geval van de kettersche begijn Margaretha Porete uit Henegouwen, op aanvraag van den predikheer Willem van Parijs, pauselijken inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk, uitgesproken (<i>Noveritis virum</i>).	I, 155
215 1310, Mei 31, Parijs. Acte van den aangestelden notaris, bevattende het vonnis tegen Margaretha Porete als hervallen ketterin door den pauselijken inquisiteur uitgesproken (<i>Anno ejusdem</i>)	I, 157
1310, (Juni 1), Parijs. Uittreksel uit de gelijktijdige kronijk van den vervolger van Guillaume de Nangis over het verbranden eener Henegouwsche vrouw, met name Margaretha Porete, op de <i>Place de Grève</i> (<i>Circa festum Pentecostes</i>).	I, 160
1310, Juni 1, Parijs. Uittreksel uit <i>Les grandes chroniques de France</i> over Margaretha Porete (<i>Et le lundi</i>)	II, 64
1310, Juni 1, Parijs. Uittreksel uit Jan d'Outremeuse over dezelfde (<i>Del suffisant beghine</i>)	II, 64
1311, Juli 23, Reims. Brief van Robert, aartsbisschop van Reims, aan den bisschop van Soissons, over de bijeenroeping zijner suffraganen tot het vonnissen der Tempelridders (<i>Salvator noster</i>)	II, 65
220 1311, November, Viënnë. Statuten over de regeling der Inquisitie, door paus Clemens V met de goedkeuring van het Algemeen Concilie uitgevaardigd, aangaande de wederzijdsche betrekkingen van bisschoppen en inquisiteurs, aangaande de kerkers, de gevangeniswachters, de sleutels der gevangnissen, den eed der wachters, knechten, notarissen en andere helpers der Inquisitie, alsmede aangaande het misbruiken der inquisitoriale macht en der andere rechten van bisschoppen en inquisiteurs in zake van kettervervolging (<i>De hereticis: Multorum querela</i>)	I, 163
1311, November, Viënnë. Statuten van paus Clemens V, met de goedkeuring van het Algemeen Concilie uitgevaardigd, waarbij de Begijnenorde wordt afgeschaft (<i>Cum de quibusdam</i>)	I, 167
1311, November, Viënnë. Statuten van paus Clemens V, met de goedkeuring van het Algemeen Concilie uitgevaardigd, waarbij de ketterijen van de secte der Beggarden en Begijnen der Duische landen veroordeeld worden en hunne onderdrukking door de Inquisitie bevolen wordt (<i>Ad nostrum qui desideranter</i>)	I, 168; verbetering en aanvulling III, 174
1312, Mei 2, Viënnë. Veroordeeling door Clemens V tegen de Tempelridders uitgesproken (<i>Ad providam Christi vicarii</i>)	II, 67
1312, Mei 16, Liberoni (?), bisdom Valence. Bul van Clemens V, gericht tot Robrecht van Bethune, graaf van Vlaanderen, over de bezittingen der Tempelridders in zijn graafschap (<i>Nuper in generali concilio</i>)	II, 70; aanvulling II, 393

Deel. Bladz.

- 225 1314, April 14, Brugge. Uittreksel uit de *Chronique tournaisienne* (midden der 15de eeuw) over het verbranden aldaar van twaalf ketters (*L'an mil. IIIc. XII*) III, 3
- 1315, December 15, Parijs. Edict van den Franschen koning Lodewijk X, waarbij hij de kroningswet van keizer Frederik II tegen de ketters (Rome, 22 Nov, 1220) bevestigt (*Fridericus Dei gracia*). II, 72
- 1316, Augustus 13, Avignon. Bul van paus Johannes XXII gericht tot de inquisiteurs van het koninkrijk Frankrijk over het aanhouden van ketters en hervallen Joden in de kerken (*Ex parte vestra*). I, ~~168~~¹⁶⁹
- 1317, Januari 13, Avignon. Bul van denzelfden paus over de goederen van het Begijnhof van Dendermonde (*Dilectarum in Christo*) . III, 160
- 1317, September 7, Avignon. Bul van denzelfden paus over de goederen van het Begijnhof van Aalst (*Ad audientiam*). III, 161
- 230 1318, Maart 31, (Utrecht). Uittreksel uit de synodale statuten van Frederik van Zyrik, bisschop van Utrecht, over het onderdrukken der ketterij (*Sciendum quod*) I, 169
- 1318, Augustus 13, Avignon. Bul van Johannes XXII ten voordeele der rechtgeloofige Begijnen uitgevaardigd (*Racio recta*) II, 72
- 1318, October 6, Utrecht. Acte van den bisschop Frederik II van Zyrik over de afschaffing der Begijnen (*Cum post*) II, 74
- 1319, Februari 23, Rome. Bul van Johannes XXII, gericht tot al de geestelijke waardigheidsbekleeders, over de Begijnen en den derden regel van den heiligen Franciscus (*Et si apostolice*) . . II, 77
- (1319, Mei 21, Avignon.) Fragment eener bul van Johannes XXII, waarbij hij de Begijnen van het hertogdom Brabant met hunne bezittingen onder zijne bescherming neemt (*Sacrosancta Romana ecclesia*). II, 78
- 235 1319, November 25, Mechelen. Acte van broeder Jan, om de Begijnen van Vilvoorden met de Kerk te verzoenen (*Cum domicellae*) . II, 79
- 1320, December 31, Avignon. Bul van paus Johannes XXII tot den bisschop van Doornik gericht over de Begijnen van zijn bisdom, die van ketterij verdacht worden (*Cum de mulieribus*) I, 170; verbetering II, 336
- 1320, December 31, Avignon. Bul van denzelfden paus tot den bisschop van Kamerijk over hetzelfde (*Cum de mulieribus*) III, 162
- 1321, Januari 31 (?), Avignon. Aanteekening over de bul van Johannes XXII aangaande het onderzoek naar de rechtgeloofigheid der Begijnen, gericht tot den bisschop van Kamerijk (*Copie en parchemin*). III, 3
- 1321, November 24, Avignon. Bul van Johannes XXII, gericht tot den bisschop van Atrecht, hem gelastende een onderzoek in te stellen over de Begijnen van zijn bisdom (*Cum de mulieribus*). II, 80
- 240 (c. 1321-1322?), Ieperen. Een inquisiteur(?) gemengd in de betaling eener rekening van 's graven heelmeester (*Mestres Jehans Masegará*) III, 4
- 1322, Juli 3, Avignon. Bul van paus Johannes XXII gericht tot de inquisiteurs der Predikheerenorde in Frankrijk om hun toe

	Deel. Blads.
te laten ketters en hervallen Joden in de kerken aan te houden (<i>Ex parte vestra</i>)	I, 172
1322, Augustus 5, Valencijn en Kamerijk. Aanteekening over de stukken van het onderzoek naar de rechtgeloofigheid der Begijnen van Valencijn ingesteld (<i>Lettre en parchemin</i>)	III, 4
1322, Keulen. Uittreksel uit de kronijk van den abt Trithemius († 1516) over het verbranden van Walter, eenen Hollandschen ketter (<i>Anno Sigismundi abbatie</i>)	I, 172
1322, Utrecht. Uittreksel uit de kronijk van den tijdgenoot Willelmus Procurator over de veroordeeling en verbranding als ketter van eenen minderbroeder uit een aanzienlijk geslacht (<i>Eodem anno</i>)	III, 5
245 1323, Juli, Valencijn en Kamerijk. Aanteekening aangaande het onderzoek van den abt van Vicogne over de Begijnen van Valencijn, alsmede aangaande het onderzoek over die van Antwerpen, Brussel en andere plaatsen van Vlaanderen en Brabant, (gelegen in het geestelijk gebied van Kamerijk) (<i>Lettre en parchemin</i>)	III, 6
1323, Augustus 16, (Atrecht?). Uittreksel uit de acte van den bisschop van Atrecht, waarbij hij de Begijnen van Dowaaï in hunne eer herstelt (<i>Datum per copiam</i>)	III, 7
1323, December 8, (Brabant). Acte van de drie commissarissen van den Kamerijkschen bisschop ten voordeele der Brusselsche Begijnen uitgevaardigd (<i>Abbas loci Sancti Bernardi</i>)	II, 81
1311, November — 1324, Februari 23, bisdom Kamerijk. Uittreksel uit de hernieuwing van de statuten van het Begijnhof van Dendermonde (1551), waarin de lotgevallen der Begijnen in de 14 ^{de} eeuw vooraf gaan (<i>Cum olim</i>)	III, 163
1324, Februari 23, Câteau-Cambresis. Open brief van Pieter, bisschop van Kamerijk, over het gunstig onderzoek aangaande de zeden en leerstelsels der Antwerpsche Begijnen, gedaan op last van paus Johannes XXII (<i>Noveritis nos litteras</i>)	I, 173
250 1324, Februari 23, Câteau-Cambresis. Open brief van Pieter, bisschop van Kamerijk, over het gunstig onderzoek door zijne drie commissarissen aangaande de zeden en leerstelsels der Brusselsche Begijnen gedaan (<i>Universis presentes litteras</i>)	II, 83
1324, Juni 22, Avignon. Bul van Johannes XXII tot den bisschop van Luik gericht om hem te bevelen een onderzoek in te stellen naar de rechtgeloofigheid en zeden der Begijnen van zijn bisdom (<i>Cum de mulieribus</i>)	II, 85; aanvulling II, 393
1324, October 24, (Luik). Bevel van bisschop Adolf van der Mark ten gunste der Begijnen van Luik, Tongeren, Maastricht, St. Truiden, Leuven, Tienen, Zoutleeuw, Diest, Borchloon, Hasselt en Aarschot (<i>Intimato jam dudum</i>)	II, 86
1325, Maart 1, (Luik). Bevel van denzelfden ten gunste der Begijnen van Roermond (<i>Intimato jam dudum</i>)	II, 88
1325, Keulen. Uittreksel uit de kronijk van Wilhelmus Procurator over	

	Deel. Bladz.
Beggarden aldaar, voorloopers van de vijftiendeuwsche Waldenzen van Atrecht en Dowaai (<i>Eodem anno</i>)	III, 175
255 1324-1326, <i>bisdom Kamerijk</i> . Latijnsch rijmpje over de werkdadigheid van bisschop Pierre de Mirepoix als vervolger der ketterij (<i>Monspeanulanus</i>)	III, 164
1327, <i>November, St. Winnoksbergen</i> . Brief van Jan Lain, deken van St. Winnoksbergen, tot den commissaris door Robrecht van Kassel aangesteld, over Jacob Peyt (<i>A vous, très chier singneur</i>).	III, 8
1327-1328, (<i>Avignon?</i>). Uittreksel uit de gelijktijdige kronijk van Hendrik van Herevord, den inhoud bevattende van de verloren bul <i>In agro dominico</i> van paus Johannes XXII, tegen de kettersche Beggarden en Begijnen gericht (<i>Item, hoc anno</i>)	III, 10
1328, <i>vóór Mei 17, Gent (?)</i> . Memorie van eenen ongenoemde, den afgevaardigden van den Doornikschen bisschop waarschijnlijk aangeboden, tot lof en rechtvaardiging der Gentsche Begijnen (<i>Prologus: Ut unusquisque</i>)	I, 175
1328, <i>Mei 17, (Gent?)</i> . Acte van den notaris Jacob de Quarouble, bevattende het verhaal en de bewijsstukken van het gunstig onderzoek der drie afgevaardigden van den Doornikschen bisschop, aangaande de zeden en leerstelsels der Begijnen van Brugge, Aardenburg, Damme en Gent (<i>Notum sit universis</i>).	I, 178
260 1329, <i>November, St. Germain-en-Laye bij Parijs</i> . Edict van den Fransen koning Philips VI van Valois, waarbij hij Lodewijk IX's edict <i>Cupientes in favorem divinae fidei</i> bekrachtigt (<i>Notum facimus</i>)	II, 88
1329, <i>November, St. Germain-en-Laye bij Parijs</i> . Ander edict van Philips VI, waarbij hij de vroegere koninklijke edicten over de Inquisitie aan zijne rechterlijke ambtenaren herinnert (<i>Philippe, par la grâce</i>)	II, 90
1326-1329, <i>Vlaanderen</i> . Uittreksel uit eene oude kronijk over Jacob Peyt, die als hoofdman der opstandelingen in Vlaanderen de Kerk vervolgde (<i>In Bergis villa</i>)	I, 181
1326-1329, <i>Vlaanderen</i> . Uittreksel uit eene andere oude kronijk over denzelfden Jacob Peyt, die na zijnen dood, op een vonnis van den bisschop van Terenburg en van de naburige prelaten, ontgraven en als ketter verbrand werd (<i>Capitaneus Bergensis</i>)	I, 181
1326-1329, <i>Vlaanderen</i> . Uittreksel uit de kronijk van den tijdgenoot Willem, procureur en monnik van Egmond, over het ontgraven en verbranden van het lijk eens hoofdmans der oproerige gemeenten in Vlaanderen (<i>Hoc itaque pacto</i>)	I, 182
265 1326-1329, <i>Vlaanderen</i> . Uittreksel uit Meyerus' <i>Annales Flandriae</i> over de wandaden, moord, begraving, ontgraving en verbranding van Jacob Peyt (<i>Jacobus Peyt</i>)	I, 182
1326-1329, <i>Vlaanderen</i> . Uittreksel uit de kronijk van Nicolaas Despars (voleind in 1562) over hetzelfde (<i>Ende bijzondere</i>)	I, 183
1326-1329, <i>Vlaanderen</i> . Uittreksel uit de Brugsche <i>Chronijk van Vlaanderen</i> (1725) over hetzelfde (<i>Jacob Peyt</i>)	I, 183
1329, <i>Vlaanderen</i> . Uittreksel uit de <i>Gallia Christiana</i> (1751) over het	

		Deel. Blads.
	ontgraven en verbranden van Jacob Peyt 's lijk op bevel van Ingelram, bisschop van Terenburg (<i>Ingelrannus</i>)	I, 184
	1335, Januari 15, Luik. Bevel van Adolf van der Mark, bisschop van Luik, over het beschermen der Begijnen van Zoutleeuw tegen de hertogelijke ambtenaars (<i>Intimato jam dudum</i>)	II, 301
270	1335, Maart 6, Keulen. Bevel van den aartsbisschop Walram tegen de Beggarden en Zusters (<i>Olim bonae memoriae</i>)	III, 12
	1335, October 1, Keulen. Bevel van Walram, aartsbisschop van Keulen, gericht tot al zijne geestelijken aangaande het vervolgen der kettersche Beggarden en Zusters (<i>Cum alias</i>)	I, 184
	1336, Januari 19, Avignon. Bul door Benedictus XII ten voordeele der rechtgeloofige Begijnen uitgevaardigd (<i>Recta ratio</i>)	II, 92
	1336, Gent. Uittreksel uit de stadsrekeningen over Justase Passcaris, die tegen de ketters (?) geprocedeerd had (<i>Item ghenen</i>)	II, 94
	1336, Gent. Uittreksel uit de stadsrekeningen over het folteren van zekere <i>buggers</i> (<i>Item van scepenen</i>)	II, 94
275	Vóór en na 1336, Brussel. Uittreksel uit het handschrift van Henricus de Pomerio over Bloemaardine (Hadewijch Bloemaerts) en Jan van Ruusbroec's strijd tegen hare ketterij (<i>Erat in oppido</i>)	I, 185; aanvulling II, 386
	Vóór en na 1336, Brussel. Uittreksel uit het <i>Necrologium Viridis Vallis</i> van den kanunnik Marcus Mastelyn (17 ^{de} eeuw) over Bloemaardine en Ruusbroec's strijd tegen hare ketterij (<i>Eodem tempore</i>)	I, 187
	1337, September 28, Luik. Uittreksel uit de synodale statuten van Adolf van der Mark, waarbij de bisschop aan de priesters verbiedt de gebanvloekten tweemaal gedurende de mis af te roepen tenzij het ketters zijn (<i>Item non mandetur</i>)	III, 13
	1341, April 24, Doornik. Herhaling door den bisschop van Doornik van de verordeningen der 13 ^{de} eeuw, welke door de pastoors alle veertien dagen op den predikstoel in de volkstaal moeten voorgelezen worden, waarbij ketters en duivelkunstenaars in den ban der Kerk geslagen zijn (<i>C'est ce que les cures</i>)	I, 189
	1343, Januari 21, Avignon. Bul van Clemens VI, gericht tot de Begijnen van St. Truiden, waarbij hij herinnert aan de bullen van Clemens V en van Johannes XXII en aan het bevel van bisschop Adolf van der Mark (<i>Personas vacantes</i>)	II, 95
280	c. 1345, Utrecht. Uittreksels uit de <i>Statuta ecclesiae Traiectensis</i> over het vervolgen van ketters, die met het domkapittel van Utrecht in betrekking staan (<i>Si praelatus</i>)	I, 189; aanvulling II, 387
	1346, Januari 23, Avignon. Breve van paus Clemens VI over de goederen van het Begijnhof van Dendermonde (<i>Dilectorum filiorum</i>)	III, 165
	1348, Mei 1, Avignon. Bul van paus Clemens VI, waarbij hij Jan Schadelant, rector van het Predikheerenklooster te Straatsburg, ofschoon slechts 37 jaar oud, als inquisiteur in de Duitsche landen aanstelt (<i>Prae cunctis nostrae mentis</i>)	I, 522
	1349, Juni, Gent. Uittreksel uit het <i>Memorieboek der stad Ghent</i> over de Geeselaars aldaar (<i>Item in dit jaer</i>)	II, 136

Deel. Bladz.

- 1349, vóór Augustus 7, Leuven. Uittreksels uit de stadsrekeningen over de betrekkingen van den magistraat met de Geeselaars (*Item, den Pelgrimen*) II, 114
- 285 1349, Augustus 24, Kortrijk. Vlaamsche vergunningsbrief van graaf Lodewijk van Male aan de kruisbroeders van de kasselrij van Ieperen om in het openbaar hunne boetedoening te volbrengen (*Wy Lodewyc*) III, 15
- 1349, Augustus 24, Kortrijk. Fransche vergunningsbrief van denzelfden graaf aan de kruisbroeders van de kasselrij van Ieperen, tot het houden hunner openbare boetedoening (*Comme pluisieurs*) . III, 17
- (1349, Augustus 30), Doornik. Uittreksel uit de Fransche voortzetting van Guillaume de Nangis over de leeringen, door eenen Luikschcn predikheer aldaar voor het volk gepredikt tot verdediging en verrechtvaardiging der geeselaars (*Isti sunt articuli*) . III, 17
- 1349, omstreeks September 29, Londen. Uittreksel uit Robert van Avesbury over de bedevaarten der Zeeuwsche en Hollandsche Geeselaars aldaar (*Dicto vero anno*) II, 121
- 1349, October 5, Avignon. Plechtig sermoen tegen de Geeselaars door broeder Jan du Fayt te Avignon gehouden vóór paus Clemens VI (*Sermo factus*) III, 29; aanvulling III, 178
- 290 1349, October 20, Avignon. Bul van paus Clemens VI gericht tot de aartbisschoppen en hunne suffraganen, waarbij hij de secte der Geeselaars veroordeelt en de kerkprelaten met hare onderdrukking gelast (*Inter sollicitudines innumeras*) . I, 199; aanvulling II, 387
- 1349, October 25, Avignon. Bul van Clemens VI gericht tot den bisschop van Kamerijk, waarbij hij de secte der Geeselaars veroordeelt (*Inter sollicitudines*) II, 141
- 1349, November 3, Parijs. Uittreksel uit Bulaeus over de veroordeeling der Geeselaars door de godgeleerde faculteit van Parijs (*Adversus hanc sectam*) II, 113
- 1349, November, Parijs en Avignon. Aanteekening van Sanderus over Jan Du Fay, door de godgeleerde Faculteit van Parijs naar den paus gezonden om de veroordeeling der Geeselaars te bekomen (*Successit Joannes III*) II, 302
- 1349, November 4, Deventer. Uittreksel uit de *Cameraars-rekeningen* over het luiden der klokken bij den terugkeer der Deventersche Geeselaars (*Item, Petro Vigili*) III, 38
- 295 1349, Gent. Uittreksels uit de stadsrekeningen over de betrekkingen van den magistraat met de Geeselaars (*Item, Ph. Taybaerde*) . II, 115
- 1349, Brugge. Reglement der Brugsche Geeselaars (*Ista regula*) . . . II, 111
- 1349, Brugge. Uittreksel uit de voortzetting van Guillaume de Nangis over datzelfde reglement (*Isti sunt*) III, 13
- 1349, op vele plaatsen. Uittreksel uit dezelfde kronijk over de gebruiken en bijgeloovigheden der Geeselaars (*Isti sunt*) III, 14
- 1349, Jerusalem. Aanteekening over den eigenhandigen brief van Christus, dien de Geeselaars beweerden aldaar van eenen engel ontvangen te hebben (*S'ensuit la teneur*) II, 113

	Deel. Bladz.
300 (1349), <i>Mechelen</i> . Vollediger uittreksels van denzelfden brief (naar de voortzetting van Guillaume de Nangis), als overhandigd aan den bisschop van Kamerijk door de Mechelsche Geeselaars (<i>Isti sunt</i>)	III, 21
1349, <i>Ieperen</i> . Uittreksel uit het <i>Memorieboek der stad Ghent</i> over de Geeselaars te Ieperen (<i>Item, dese</i>).	II, 136
1349, <i>Brussel</i> . Uittreksel uit <i>Li Muisis</i> bevattende eene vermelding der Geeselaars aldaar (<i>In ducatu Brabantiae</i>)	III, 19
1349, <i>Valencijn</i> . Uittreksel uit de <i>Édits d'un bourgeois de Valenciennes</i> (14 ^{de} eeuw) over de aanwezigheid aldaar van Geeselaars uit Dordrecht, Gent, Brugge, Condé en Nijvel, over hunne kleeding en hunne manier van boetedoen (<i>En Van 1349</i>)	III, 19
1350, <i>Februari 15, Parijs</i> . Edict van Phillips VI van Valois, koning van Frankrijk, gericht tot den magistraat van Doornik over de onderdrukking der Geeselaars aldaar (<i>En Van</i>)	II, 116
305 <i>Einde 1349-1350, Mei 6, Gent</i> . Uittreksel uit de geboden der schepenen tegen de Geeselaars of Kruisbroeders (<i>Dat alle deghene</i>)	II, 117
1349-1350, <i>October 27, December 8, Februari 19, Maart 8, Mei 26, Doornik</i> . Herhaalde verordeningen van den magistraat tegen de Geeselaars (<i>Et que il ne soi</i>)	II, 112
1349-1350, <i>Mechelen</i> . Uittreksel uit de stadsrekeningen over de betrekkingen van den magistraat met de Geeselaars (<i>Item enen bode</i>).	II, 114
1349-1350, <i>Doornik en de Nederlanden</i> . Uittreksel uit de kronijk van den tijdgenoot Gilles Le Muisit (of Li Muisis) over de handelingen der Geeselaars, vooral te Doornik (<i>Anno MCCCXLIX, rumores</i>)	I, 100; vollediger tekst II, 96
1349-1350, <i>Brabant</i> . Uittreksel uit de <i>Brabantsche Yeesten</i> van den tijdgenoot Boendale over de Geeselaars (<i>Van den gheselaren</i>)	I, 104
310 1349-1350, <i>Vlaanderen, Henegouwen, Brabant en Frankrijk</i> . Uittreksel uit een Fransch handschrift over de Geeselaars (<i>Ils multiplèrent</i>).	I, 195; vollediger tekst II, 118
1349-1350, <i>Vlaanderen en Baudeloo</i> . Uittreksel uit het <i>Breve chronicon Flandriae clerici anonymi</i> over de Geeselaars aldaar (<i>Eodem tempore</i>).	II, 120
1349-1350, <i>Luikerland en omliggende gewesten</i> . Uittreksel uit Jean le Bel over de Geeselaars aldaar (<i>En ce temps</i>).	II, 122
1349, <i>Omstreeks Juni 24 — 1350, Luikerland en omliggende gewesten</i> . Uittreksel uit de <i>Gesta abbatum Trudinensium</i> over de Geeselaars aldaar (<i>Eodem anno</i>)	II, 124
1349-1350, <i>Luikerland en omliggende gewesten</i> . Uittreksel uit Radulphus de Rivo over de Geeselaars (<i>Magna per universum orbem</i>).	II, 126
315 1349-1350, <i>Luikerland</i> . Uittreksel uit de <i>Chronique liégeoise de 1402</i> (14 ^{de} eeuw) over de Geeselaars aldaar (<i>Eodem anno</i>)	III, 20
1349-1350, <i>Nederlanden en Frankrijk</i> . Uittreksel uit den Latijnschen vervolger op Guillaume de Nangis over de Geeselaars (<i>Anno Domini</i>)	II, 125
1349-1350, <i>Nederlanden en Frankrijk</i> . Uittreksel uit de Fransche voortzetting van Guillaume de Nangis over de Geeselaars (<i>En Van</i>)	III, 20

	Deel. Bladz.
1349-1350, <i>Nederlanden</i> . Uittreksel uit het gelijktijdig leerdicht <i>Het boec vander Wraken</i> over de Geeselaars (<i>Ene penitencie</i>) . . .	II, 126
1349-1350, <i>onse gewesten</i> . Fransch rijmpje over de Geeselaars voorkomende in de <i>Annales Fossenses (Alle Maszelaine)</i>	I, 195
320 1349-1350, <i>Nederlanden</i> . Uittreksel uit Froissart over de Geeselaars (<i>En l'an de grasce</i>)	II, 129
1349, <i>Juni</i> — 1350, <i>Vlaanderen</i> . Uittreksel uit eene <i>Kronijk van Vlaenderen</i> (15 ^{de} eeuw) over de Geeselaars (<i>In 't jaer</i>)	I, 196
1349-1350, <i>Nederlanden</i> . Uittreksel uit de Nederlandsche vertaling (15 ^{de} eeuw) van Beka over de Geeselaars (<i>In dien tiden</i>)	I, 196
1349-1350, <i>Nederlanden</i> . Uittreksel uit de kronijk van Jan van Leyden (15 ^{de} eeuw) over de Geeselaars (<i>Anno Domini</i>)	I, 197
1349-1350, <i>Vlaanderen</i> . Uittreksel uit eene Vlaamsche kronijk (15 ^{de} eeuw) over de Geeselaars (<i>De Flagellatoribus</i>)	II, 131
325 1349, <i>Juni</i> — 1350, <i>Brabant</i> . Uittreksel uit een handschrift der 15 ^{de} eeuw over de Geeselaars (<i>Item int jaer</i>)	I, 639 en II, 133
1349-1350, <i>Vlaanderen</i> . Uittreksel uit Meyerus' <i>Annales Flandriae</i> (1561) over de Geeselaars (<i>Profecta est</i>)	I, 198
1349-1350, <i>Brabant en de Nederlanden</i> . Uittreksel uit de <i>Excellente Cronike van Brabant</i> over de Geeselaars (<i>Van den Geeselbroeders</i>)	II, 134
1349-1350 (<i>verkeerdelyk op 1312</i>), <i>Vollenhove in Overijssel</i> . Aanteekening van Arent toe Boecop (16 ^{de} eeuw) over de Geeselaars aldaar (<i>Int iaer</i>)	II, 135
1349-1350, <i>Nederlanden</i> . Lied der Nederlandschsprekende Geeselaars (<i>Sve siner sele</i>)	II, 136
330 1349-1350, <i>Nederlanden</i> . Lied der Waalsche Geeselaars (<i>Ave regina</i>) . . .	II, 139
1349-1350, <i>Nederlanden</i> . Ander lied der Waalsche Geeselaars (<i>Item, s'en suit</i>)	III, 23
<i>Tweede helft der 14de eeuw, Duitse landen</i> . Aanteekening uit een gelijktijdig handschrift, waaruit blijkt, dat de predikheeren Walter Herlinger (Kerlinger of Kerling), Herman Hetstede en Hendrik Halberti elkander opvolgden als algemeene inquisiteurs in die gewesten (<i>Decimus fuit</i>)	I, 202
1351, <i>Maart 28, Doornik</i> . Laatste afkondiging der verordeningen van den magistraat tegen de Geeselaars (<i>Le lundy</i>)	II, 141
1353, <i>April 15, Keulen</i> . Bevel van Willem van Gennep, aartsbisschop van Keulen, gericht tot de dekens en pastoors van zijn aartsbisdom, waarbij hij hun beveelt den ban der Kerk tegen de geestelijke aanhangers der Geeselaars uit te spreken, op straf van schorsing (<i>Nuper in sacra synodo</i>)	I, 202
335 1353, <i>April 23, Utrecht</i> . Uittreksel uit de synodale statuten van Jan van Arkel, bisschop van Utrecht, over het onderdrukken der ketterij (<i>Fractipiens insuper</i>)	I, 204
1353, <i>Juli 15, Villeneuve-les-Avignon</i> . Bul van paus Innocentius VI, gericht tot de bisschoppen en aartsbisschoppen, alsook tot al de vorsten en regeerders in de Duitse landen, aangaande het vervolgen der kettische Beggarden door den inquisiteur Jan Schandelant, predikheer (<i>Injuncto nobis</i>)	I, 204

		Deel. Blads.
	1354, Februari 25, Gent. Uittreksel uit het <i>Zoendinc-bouc</i> over eene bedevaart aan Margaretha sMoenx opgelegd wegens het laten lezen van een kettersch geschrift (<i>Utegegeven</i>)	II, 142
	1355, Mei 13, Utrecht. Uittreksel uit de synodale statuten van bisschop Jan van Arkel, verbiedende dooden te begraven met den hoed, de roede of het kleed der Geeselaars (<i>Item inhihemus</i>)	II, 142
	1355, September 3, Doornik. Veroordeeling tot eenjarige gevangenschap en levenslange verbanning, uitgesproken door bisschop Philips Arboisius tegen den berouwvollen ketter Jacob Clerici (<i>Noueri is, quod</i>)	II, 142
340	1357, Februari 25, Keulen. Veroordeeling der kettersche Beggarden en Zusters door Willem van Gennep, aartsbisschop van Keulen, gericht tot de geestelijkheid van zijn aartsbisdom (<i>Ad eliminandam pestiferam</i>) ontleding I, 205; volledige tekst	I, 523
	1357, Keulen. Bevel van den aartsbisschop Willem van Gennep tegen de Geeselaars (<i>Ad eliminandam</i>)	III, 38
	1365, September 5, Avignon. Bul van paus Urbanus V, gericht tot de aartsbisschoppen, bisschoppen en inquisiteurs van het koninkrijk Frankrijk, over het vervolgen der Beggarden en Begijnen (<i>Ad audientiam nostram</i>)	I, 205
	1368, April 15, Rome. Bul van paus Urbanus V, gericht tot de prelaten, vorsten en regeerders der Duitsche landen, aangaande het vervolgen der kettersche Beggarden (<i>Imminente nobis</i>)	I, 206
	1369, Juni 9, Lucca. Bevel van keizer Karel IV, gericht tot de aartsbisschoppen, bisschoppen, enz., en tot de gansche geestelijkheid, alsmede tot de hertogen, graven, enz., en tot alle wereldlijke overheden, alsook tot al zijne onderzaten van het Roomske Rijk, over het vervolgen der Beggarden, Begijnen en meer andere ketters, als de Vrijwillige Armen, de Conventzusters, enz., in de Duitsche landen (<i>Salutaribus in Christo</i>)	I, 208
345	1369, Juni 10, Lucca. Wet van keizer Karel IV over het vervolgen der kettersche Beggarden en Begijnen in de Duitsche landen (<i>Commissi nobis coelitus</i>)	I, 210
	1369, Juni 17, Lucca. Bevel van keizer Karel IV, gericht tot de inquisiteurs in de Duitsche landen Walter Kerling en Lodewijk de Caliga, alsmede tot de twee predikheeren, die door Walter als kettermeesters in dezelfde gewesten zullen aangesteld worden, en tot hunne opvolgers in dat ambt, over het nitroeien der kettersche schriften in de volkstaal en over het benoemen van notarissen door de inquisiteurs (<i>Prae cunctis mentis nostrae</i>)	I, 214
	1369, Juni 18, Lucca. Wet van keizer Karel IV over het gebruik van de verbeurdverklaarde goederen der Beggarden en Begijnen in de Duitsche landen (<i>Quocirca dominus noster</i>)	I, 218
	1371, Juni 9, Avignon. Bul van paus Gregorius XI, waarbij hij het gebruik der verbeurdverklaarde goederen der kettersche Beggarden en Begijnen, zooals het voor de Duitsche landen	

	Deel, Bladz.
door keizer Karel IV geregeld werd, volkomen goedkeurt (<i>Sedes apostolica</i>)	I, 221
1372, Juli 23, Villeneuve-les-Avignon. Bul van paus Gregorius XI, gericht tot den magister en den prior provinciaal der Predikheeren in de Duitsche landen, over het aanstellen van vijf inquisiteurs in de aartsbisdommen en bisdommen Mainz, Keulen, Utrecht, Salzburg, Magdeburg en Bremen (<i>Ab exordio nascentis ecclesiae</i>)	I, 222
350 (Na 1372, Juli 23, Villeneuve-les-Avignon?). Bul van paus Gregorius XI aan den Utrechtschen bisschop Jan van Arkel om hem de inquisiteurs van zijn bisdom aan te bevelen (<i>Cum ex debito</i>).	III, 39
1372, Holland, Brabant en andere gewesten. Uittreksel uit Bzovius' <i>Annales ecclesiastici</i> over de verbreiding van de ketterij der Beggarden en Fratricellen, Wiclef's volgelingen, tot in de Rijnlanden, Holland en Brabant (<i>Inter hos</i>)	I, 224
1372, Holland, Brabant en andere gewesten. Uittreksel uit Odoricus Raynaldus' <i>Annales ecclesiastici</i> over de verbreiding der uit Duitschland gevluchte Beggarden en Begijnen, onder anderen in Holland en Brabant (<i>Contaminabant etiam</i>).	I, 225
1373, Februari 17, Trier. Bevel van keizer Karel IV, gericht tot den aartsbisschop van Trier, tot de hertogen van Luxemburg, Limburg, Brabant en Gulik, tot de vorsten van Berg, Kleef, Marke, Kirchberg en Spannheim, en verder tot alle zijne graven en getrouwen, om hun den predikheer Jan de Boland, pauselijken inquisiteur in de bisdommen Trier, Keulen en Luik, aan te bevelen (<i>Commisso nobis coelitus</i>).	I, 225
1373, Rome. Uittreksel uit Odoricus Raynaldus' <i>Annales ecclesiastici</i> over de maatregels door paus Gregorius XI tegen de ketteren voorgeschreven aan de inquisiteurs in Frankrijk en aan de wereldlijke overheid van Frankrijk en van de Nederlanden (<i>Repullulanti quoque</i>)	I, 228
355 1373, Leiden. Veroordeeling van vader Heyne wegens godslastering (<i>Vader Heyne</i>).	II, 303
1374, April 7, Avignon. Bul van paus Gregorius XI, gericht tot de aartsbisschoppen van Keulen, Trier en Mainz en hunne suffraganen, alsook tot alle aartsbisschoppen en bisschoppen van Duitschland, Brabant en Vlaanderen, over een in te stellen onderzoek aangaande de zeden en leeringen van veel personen van beider kunne, welke in die gewesten in armoede en godvruchtigheid heeten te leven (<i>Ex injuncto nobis</i>)	I, 228
1374, Juli-November en later, Aken, Maastricht, Luik, Herstal en omstreken. Uittreksel uit de kronijk van den gelijktijdigen Tongerschen deken Radulphus de Rivo († 1403) over het ontstaan en het onderdrukken van de secte der bezetene Dansers (<i>Hoc eodem anno</i>).	I, 232
1374, Juli 15 — September 14, November 1 en later, Luik en Luikerland. Uittreksel uit de <i>Chronique liégeoise de 1403</i> over de Dansers te Aken, Maastricht, Herstal, St. Léonard en Luik (<i>Eodem anno</i>).	III, 40

		Deel. Bladz
	1374, <i>September 11 en volgende, Luik</i> . Uittreksel uit de rijkronik van den tijdgenoot Jean des Preis, dit d'Outremeuse, over de Dansers in die stad en in de omstreken (<i>Item, sour Van</i>) . . .	III, 43
360	1374, <i>Aken, Keulen, Maastricht en Luik</i> . Uittreksel uit de kronijk van Jan van Leyden (15 ^{de} eeuw) over de Dansers aldaar (<i>Anno etiam eodem</i>)	II, 144
	1374, <i>Juli-October, Maastricht, Luik, Tongeren, Herstal en naburige plaatsen</i> . Uittreksel uit het <i>Magnum Chronicon Belgicum</i> over de Dansers (<i>Item anno</i>)	II, 145
	1374, <i>November 18, Maastricht</i> . Verordening van den dubbelen magistraat tegen de Dansers (<i>Item, nyemant en sal</i>).	III, 44
	1374, <i>Aken, Luik, Henegouwen en Frankrijk</i> . Uittreksel uit eene <i>Vita Gregorii XI</i> van den gelijktijdigen monnik van Floeffe (bij Namen) Pieter van Herenthals († 1390) over eene secte van bezetene Dansers, die te Luik door de geestelijkheid onderdrukt werden, nadat zij de priesters hadden willen uitmoorden (<i>Ejus tempore</i>).	I, 231; aanvulling II, 387
	1374, <i>Aken, Maastricht, Luik</i> . Uittreksel uit de kronijk van den Luikschen monnik Cornelius Zantfiet († c. 1462) over de bezetene Dansers (<i>In partibus Germaniae</i>)	I, 236
365	1374, <i>Luik</i> . Uittreksel uit de kronijk van Jan van Stavelot (15 ^{de} eeuw) over de Dansers (<i>Anno Domini</i>)	II, 146; aanvulling II, 393
	1374, <i>Vlaanderen</i> . Uittreksel uit de kronijk van AEGidius de Roya over de Dansers (<i>Anno Domini</i>)	II, 146
	1374, <i>Vlaanderen en Brabant</i> . Uittreksel uit eene Vlaamsche kronijk (15 ^{de} eeuw) over de Dansers (<i>Anno</i>)	II, 146
	1374, <i>Vlaanderen en Brabant</i> . Uittreksel uit de <i>Chronijcke van Nederlant</i> (16 ^{de} eeuw) over de Dansers (<i>Item</i>)	II, 147
	1374, <i>tot October, Gent</i> . Uittreksel uit het <i>Memorieboek der stad Ghent</i> over de Dansers aldaar (<i>In dit jaer</i>)	II, 147
370	1374, <i>Nederlanden</i> . Aanteekening uit het <i>Vetus Chronicon Belgicum</i> over de Dansers (<i>Anno</i>)	II, 148
	1374, <i>Maastricht (en niet Utrecht)</i> . Aanteekening uit eene Latijnsche kronijk (15 ^{de} eeuw) over de Dansers te <i>Trajectum</i> (<i>Eodem anno</i>)	II, 148
	1374, <i>Luik en andere plaatsen</i> . Aanteekening uit eene Westfaalsche kronijk (begin der 16 ^{de} eeuw) over de Dansers (<i>Eodem anno</i>)	II, 149
	1374, <i>Vlaanderen</i> . Uittreksel uit Meyerus over de Dansers (<i>Ex finibus</i>)	II, 149
	1374 en 1375, <i>Gelderland</i> . Aanteekening van Slichtenhorst over de Dansers in dat gewest (<i>Op dit</i>)	II, 150
375	1374 en 1375, <i>bisdom Utrecht</i> . Uittreksel uit eenen zendbrief van bisschop Aernt van Hoern (31 Mei 1375) over de vervolging der tooveraars en tooverheksen, waarin hij aan de Dansers van dat jaar en van 't vorige herinnert (<i>Demane mille</i>)	III, 45
	1375, <i>Februari 7, Ieperen</i> . Uittreksel uit een stadsregister over de veroordeeling van Meulin Heerbrecht, gezegd Zughere, tot bedevaart, afkorten der tong en zeven jaar ballingschap uit Vlaanderen, wegens godslastering (<i>Meulin Heerbrecht, dit</i>)	III, 45

- Deel, Bladz.
- 1376, *April 22, Avignon*. Bul van paus Gregorius XI, gericht tot de pauselijke inquisiteurs in de Duitsche landen, over de ketterische boeken in de volkstaal en over het voorlezen of hooren lezen uit die boeken (*Ad apostolatus nostri*) I, 236
- 1377, *Maart 18, Ieperen*. Uittreksel uit een stadsregister over de verbranding aldaar van den volder Pol de Haestighe wegens ketterij, nadat hij door de inquisiteurs was onderzocht geworden (*Le merquedi*) III, 45
- 1377, *Maart 18, Ieperen*. Uittreksel uit een ander stadsregister over hetzelfde (*Pol de Haesteghe*) III, 46
- 380 1377, *December 2, Rome*. Bul van paus Gregorius XI, gericht tot de aartsbisschoppen van Keulen, Trier, Mainz en andere Duitsche prelaten, alsmede tot hunne suffraganen en alle bisschoppen van Duitschland, Brabant en Vlaanderen, waarbij hij de in armoede levende godvruchtige personen, die alleen om der wille hunner kleedij verontrust worden, onder zijne bescherming neemt (*Ad audientiam nostram*) . . . I, 237; aanvulling II, 387
- c. 1380, *Deventer?* Brief van Geert Groote († 1384) aan Reinier van Drynen, pastoor te Zwolle, om hem tegen de ketterische sermoenen van den augustijn Bartholomaeus van Dordrecht te waarschuwen en hem zijne tusschenkomst aan te bieden (*Ceterum significo*) I, 230
- c. 1380, *Deventer?* Brief van Geert Groote aan Floris van Wevelinhoven, bisschop van Utrecht, om hem tegen broeder Bartholomaeus te waarschuwen (*Vestra velit scire*) I, 240
- c. 1380, *Deventer?* Brief van Geert Groote aan den vicaris van den bisschop van Utrecht over broeder Bartholomaeus of Bertholdus (*Potens domine*) I, 241
- c. 1380, *Deventer?* Brief van Geert Groote aan de geestelijkheid van Kampen over de noodzakelijkheid van het ruchtbaar maken der veroordeeling van broeder Bartholomaeus als ketter (*Revocationem domini*) I, 242
- 385 c. 1380, *Deventer?* Brief van Geert Groote aan zijnen vriend Wernerus Keynkamp van Lochem, alstoen rector der school te Kampen, over het gedrag, dat vrouwen en mannen moeten aannemen tegenover de schepenen van Kampen, die ten voordéele van den kettischen broeder Bartholomaeus (of Bertholdus) ijveren (*Mihi videtur*) I, 243
- c. 1380, *Kampen*. Uittreksel uit het *Chronicon Windeshemense* van Johannes Buschius († 1471) over het gebeurde met broeder Bartholomaeus en met zijne vervolgers te Kampen (*Cum igitur magister*) I, 245
- c. 1380, *Kampen, Zwolle, Utrecht, ens.* Ander uittreksel uit het *Chronicon Windeshemense* over den augustijner broeder Bartholomaeus van het Dordrechtsch klooster en zijne veroordeeling als ketter op het hardnekkig aandringen van Geert Groote (*De quodam fratre*) I, 245

- c. 1380, *bisdom Utrecht*. Uittreksel uit de *Vita magistri Gerardi Magni* van Petrus Hoorn, fraterheer van Deventer († 1479), over Geert Groote als kettervervolger en over drie ketteren van zijnen tijd in het bisdom Utrecht : Miewes (of Meus of Matthaëus) van Gouda, Gerbrand den chirurgijn van Kampen en broeder Bartholomaeus den augustijn van Dordrecht (*Fuerunt namque*) I, 248
- c. 1380, *Utrecht*. Uittreksel uit de kronijk van den kanunnik Heda († 1525) over de ontgraving en de verbranding van het gebeente van den ketter Mathaëus Lollaert, op last van den bisschop van Utrecht Floris van Wevelinckhoven (*Fecit exhumari*). I, 250
- 390 (1382), *October 21, Luik*. Brief van Willem de Salvavarilla, cantor van Parijs en aartsdiaken van Brabant in het bisdom Luik, aan paus Urbanus VI om hem te vragen, dat hij Geert Groote als inquisiteur zou aanstellen (*Beatissime pater*) I, 250
- Vóór 1384, Deventer*. Uittreksel uit het *Chronicon Windeshemense* over de predikingen van Geert Groote aldaar tot verdediging der Broeders en Zusters van het gemeene leven tegen de verdenking van ketterij (*De fratribus*). II, 150
- Vóór en na 1384*. Uittreksel uit de *Vita venerabilis Joannis Brinckerinck* over de vervolgingen onderstaan door de Broeders van het Gemeene Leven als verdacht van ketterij (*Quemadmodum magister Gerardus*) III, 46
- 1388, *in alle landen*. Uittreksel uit de gelijktijdige Doornikse *Chronique des Pays-Bas, de France, d'Angleterre et de Tournai* betreffende de onderdrukking van de ketterse preeken der Dominikaner monniken, die de onbevleete ontvangenis der H. Maagd loochenden (*Cedit au*) III, 47
- 1390, *October 3, Ieperen*. Uittreksel uit een stadsregister over de veroordeeling van Hannin Roey wegens godslastering (*Hannin Roey, varlet*). III, 48
- 395 c. 1393 of 1394, *Utrecht en omliggende plaatsen*. Uittreksel uit de kronijk van Rudolf Dier te Muden († 1458), vermeldende dat de inquisiteur Eylard Schoneveld de devote zusters (Gerardinen) aldaar hardnekkig vervolgde (*Tunc temporis*) I, 251
- c. 1393 of 1394, *Utrecht en omliggende plaatsen*. Stukken van het onderzoek van den inquisiteur Eylard Schoneveld over den staat en de levenswijze der van ketterij verdachte zustersgezelschappen der Gerardinen te Utrecht en omstreken (*Observationes inquisitoris Belgici*) I, 251
- 1393 en 1394, *Utrecht, Renen en omliggende plaatsen*. Aanklachten ingekomen bij den inquisiteur Jacob van Soest of van Sweve tegen de Zustersgezelschappen aldaar en voorschriften over het vervolgen der Lollarden, Beggarden en Zusters (*Ista sunt*) II, 153; aantekening III, 177
- Vóór en in 1394, Januari 7, Duitschland(?) en Rome*. Smeekschift door

Deel. Bladz.

- eenen Duitschen(?) onbekende tot paus Bonifacius IX gericht, ten voordeele van personen van beider kunne (Beggarden en Begijnen), die ten onrechte in de Duitsche landen door de bisschoppen en de inquisiteurs vervolgd worden (*In diversis civitatibus*) I, 253
- 1394, Januari 7, Rome. Bul van paus Bonifacius IX, gericht tot de aartsbisschoppen van Keulen, Trier en Mainz en tot hunne suffraganen, alsmede tot al de aartsbisschoppen en bisschoppen van Duitschland, Brabant en Vlaanderen, om hen te bevelen, een onderzoek naar de zeden en het geloof van sommige personen van beider kunne (Beggarden en Begijnen) in te stellen (*Ex injuncto nobis*) I, 254
- 300 Vóór 1395, Leiden. Veroordeeling van Elias wegens kettersche woorden (*Voort is*) II, 304
- 1395, Maart 19, Windesheim (bij Zwolle). Notarieele acte, waarbij vijf voorname leden der orde van Windesheim plechtig instaan voor de rechtgeloovigheid en godvruchtige levenswijze der Broeders van het gemeene leven (*In nomine Domini*) II, 156
- 1395, December 5, Rome. Uittreksel uit eene bul van paus Bonifacius IX, gericht tot de inquisiteurs in de Duitsche landen, waarbij hij de bul van Gregorius XI (23 Juli 1372) bekrachtigt aangaande de aanstelling en de machten der vijf inquisiteurs in de kerkelijke gebieden van Mainz, Keulen, Utrecht, Salzburg, Magdeburg en Bremen (*Humiliter supplicasse*) I, 256
- 1396, Januari 31, (Rome). Bul van paus Bonifacius IX, waarbij hij de Beggarden, Lollarden en Zusters op nieuw aan de Inquisitie overlaat (*Sedis apostolicae providentia*) I, 256
- 1396, Bergen. Uittreksel uit de stadsrekeningen over de kosten van de beprediking der twee ketters Simon de Méry en le Kamus door bisschop Hugo, suffragaan van Kamerijk (*Pour frate*) I, 258
- 305 1397, Mei 26, Doornik. Afkondiging aldaar van een plakkaat van den Franschen koning Karel VI tegen de lasteraars van God, Jezus, Maria en de heiligen (*Oyéés, seigneur*) II, 158
- (Einde 1397? Utrecht). Gunstig oordeel van Everardus Foec, deken der St. Salvatorskerk aldaar, over de levenswijze der Broeders en Zusters van het gemeene leven (*Primo queritur*) II, 159
- (Einde 1397? Utrecht). Verweerschrift van Everardus Foec ten gunste der Begijnen dezer gewesten tegen de sermoenen en de schriften van eenen harer vijanden (*Omissa*) II, 167
- (Einde 1397? Utrecht). Verweerschrift van eenen onbekenden godgeleerde ten gunste der Broeders en Zusters van het gemeene leven in de geestelijke provincie Keulen tegen hunne belagers en vervolgers de inquisiteurs (*Ex tribus medijs*) II, 160
- 1397, December 24, (Dikeningen?). Gunstig oordeel van Arnold, abt aldaar, over de levenswijze der Broeders en Zusters van het gemeene leven (*Quaesitum est*) II, 172; aanvulling II, 394
- 310 1398, Brugge. Uittreksel uit de rekening van den schout over de kosten

	Deel. Bladz.
van het verbranden van Michel le Dival <i>du fait de bougerie (Au pendeur)</i>	III, 48
1398, <i>bisdom Utrecht</i> . Samenvatting van het gunstig oordeel van eenige Nederlandsche en andere godgeleerden over de onberispelijke levenswijze der Beggarden en der Broeders en Zusters van het gemeene leven (<i>Sequentes quaestiones</i>)	II, 176
(<i>Na 1398, bisdom Utrecht</i>). Weerlegging door den Nederlandschen inquisiteur van het gunstig oordeel der godgeleerden over de Broeders en Zusters van het gemeene leven (<i>Observationes inquisitoris</i>)	II, 181; aantekening III, 177
<i>Einde der 14de eeuw, Noorden van Frankrijk en de Nederlanden</i> . Uittreksel uit de <i>Somme Rural</i> van Jehan Boutillier over de behandeling der ketters door het gerecht (<i>De action criminelle</i>) II, 185; aanvulling	II, 304
c. 1400? <i>Valencijn</i> . Uittreksel uit eene verhandeling van Gerson over een kettersch boek van Maria van Valencijn (<i>Videndur errasse</i>)	II, 188
315 1400, <i>Juni 13, Rome</i> . Uittreksel uit eene bul van paus Bonifacius IX, gericht tot den prior der Predikheeren in de Duitsche landen (Saksische provincie), over het aanstellen van zes inquisiteurs voor die gewesten (<i>Attento sicut</i>)	I, 258
1400, <i>Juni 18, Rome</i> . Bul van paus Bonifacius IX, gericht tot al de geestelijke en wereldlijke overheden van het Duitsche Rijk, om hun de pauselijke inquisiteurs, en namelijk den predikheer Eylard Schoneveld, aan te bevelen (<i>Sanctae Inquisitionis officium</i>).	I, 259
1400, <i>Augustus 18, Gent</i> . Verordening van den Oudburg aldaar tegen de begunstigers van Geeselaars of <i>Orvusbroeders</i> (<i>Dit es tweegebod</i>).	II, 188
1400, <i>Maastricht, Visé en Tongeren</i> . Uittreksel uit Zantfliet over de tweede Geeselaarssecte in onze gewesten (<i>Jisdem diebus</i>) . .	II, 189
1400, <i>Luikerland</i> . Uittreksel uit de <i>Chronique liégeoise de 1402</i> over het verschijnen der Geeselaars aldaar (<i>Anno Domini M^oCCCC</i>) . .	III, 49
320 1401, <i>April 30, (Utrecht)</i> . Notarieele acte bevattende den bevelbrief door Frederik van Blankenheim, prins-bisschop van Utrecht, gericht tot al de onderzaten van zijn bisdom, waarbij hij de inrichting en de levenswijze der Broeders van het gemeene leven goedkeurt en bevestigt (<i>In nomine Domini</i>)	II, 190
1403, <i>Juni 30, Parijs</i> . Vonnis door 's konings Parlement uitgesproken over het geschil, dat tusschen den bisschop van Kamerijk en Nicolaas van Péronne, vicaris van den algemeenen inquisiteur, ter eener, en den aartsbisschop van Reims en zijnen officiaal, ter andere zijde, opgerezen was, aangaande het geval van Maria Ducanech van Kamerijk, welke van ketterij werd verdacht en vervolgd (<i>Cum dilectis</i>)	I, 261
1404, <i>Januari 7, 's Gravenhage</i> . Bevel van Albrecht, graaf van Holland en Zeeland, voorschrijvende aan al de overheden van zijne staten, dat zij den pauselijken inquisiteur voor de <i>Duytsche</i>	

Deel. Blads.

	landen, Eylard Schoneveld, predikheer, en de door hem aangestelde plaatsvervangers, in het vangen, onderzoeken en straffen der ketters en hunner aanhangers behulpzaam zouden zijn en dat zij de gewone kerkers te hunner beschikking stellen en de inquisiteurs tegen al hunne vijanden verdedigen zouden (<i>Laten u weten</i>)	I, 264
c. 1406,	<i>Roermond (bij Luik)</i> . Uittreksel uit een gelijktijdig verhaal over de kettervervolging tegen Maria de Bervy en andere nonnen (<i>N'avoient point</i>)	II, 193
1408, April 28,	<i>Reims</i> . Uittreksel uit de statuten van het provinciaal Concilie van Reims over degenen, die al schertsend tegen het geloof en de sacramenten spreken (<i>Item fiat</i>)	I, 266
325 1408, April 28,	<i>Reims</i> . Uittreksel uit de statuten van het provinciaal Concilie van Reims over de bisschoppelijke Inquisitie (<i>Inquisition</i>)	II, 194
1408, Juni 11,	<i>Doornik</i> . Verordening van den magistraat over het vertoonen van spelen rakende het geloof (<i>Comme li parochien</i>)	II, 194
1409, September 10,	<i>Keulen</i> . Acte van den inquisiteur Gyselbertus van Utrecht, waarbij hij den predikheer Jacob van Soest tot inquisiteur in de bisdommen Keulen, Utrecht, Munster, Osnabruck, Minden, Bremen en Paderborn aanstelt (<i>Litteras</i>).	II, 196
c. 1410,	<i>Brussel</i> . Uittreksel uit <i>Corsendonca</i> van Latomus en Hoeybergius (1644) over de handelingen van den inquisiteur Hendrik Selle van Herenthals en zijne helpers tegen de overblijfsels van Bloemardine's kettersche secte (?) (<i>Henricus Sellius</i>).	I, 266
1411, Juni 12,	<i>Kamerijk</i> . Notarieele acte bevattende het vonnis door den prior der Predikheeren van St. Quentin, pauselijken inquisiteur voor het bisdom Kamerijk, uitgesproken tegen den Brusselschen Vrouwenbroeder Willem van Hildernisse, met de herroepingen van denzelfde, alsmede de kettersche stellingen van Aegidius Cantor en de <i>Homines intelligentiae</i> (<i>Notum facimus</i>)	I, 267
330 1411, Juli 13,	<i>Rijsel</i> . Uittreksel uit de stadsrekeningen over een wijngeschenk aan den inquisiteur Pieter Floure, aan Thomas Vivart, doctor in de godgeleerdheid, en aan den zegelbewaarder van het geestelijk hof van Doornik, toen zij aan de schepenen bewezen, dat er ketters in de stad waren, en er verscheidens gevangen namen (<i>A maistre Pierre Floure</i>)	III, 49
1411, Augustus,	<i>Doornik</i> . Besluit van den magistraat om de prediking over de ketters bij te wonen (<i>De le predicacion</i>)	II, 198
1411, Brussel?	Aanteekening over de ontwijding en de tienjarige verbanning uit Brabant van broeder Thoenken (<i>Quelquesfois</i>)	II, 198
1411 en 1412,	<i>Rijsel</i> . Aanteekening over kettervervolgingen aldaar door de geestelijke rechters van den bisschop van Doornik en door den inquisiteur Pieter Floure geleid (<i>En 1411</i>)	I, 279
1412, Mei 10,	<i>Doornik</i> . Proclamatie der geestelijkheid over de kettersche sermoenen van eenige Augustijnen aldaar (<i>De par mons. lévesque</i>).	II, 198

- Deel. Bladz.
- 335 1412, *Augustus 24-26, Rijsel en Terenburg*. Uittreksel uit de stadsrekeningen van Rijsel over het zenden van eenen bode aan den bisschop en aan de wet van Terenburg, waar de inquisiteur in zijn sermoen vermeld had, dat er ketters te Rijsel waren, ten einde hierover door hen de waarheid te vernemen (*A Baudart Meurin*). III, 50
- 1414, *Maart 27 en 29, Bergen*. Uittreksel uit de stadsrekeningen over de kosten der beprediking van vier ketters (twee minderbroeders en twee leeken) op de Markt in bijzijn van den bisschop van Kamerijk (*Pour despens*) I, 280
- 1415, *November 16-17, Rijsel en Doornik*. Uittreksel uit de stadsrekeningen over de reis van een raadslid naar Doornik om den bisschop en den inquisiteur tot zachtheid te stemmen jegens inwoners van Rijsel, te Doornik wegens geloofszaken gedagvaard (*A maître Gérard Declébèque*) III, 50
- 1416, *Februari 5, Doornik*. Uittreksel uit een stadsregister over den ketter Pieter dou Pret, lakenwever, die door den bisschop van Doornik en den inquisiteur Pieter Floure veroordeeld en door den magistraat verbrand werd (*Item et le mardi*) I, 281
- 1416, *Mei 7 en 11, Doornik*. Aanhouding van den ketterschen augustijnernonnik Nicolaas Serrurier (*Le juedj*) II, 109
- 340 1411-1417, *Rijsel*. Aanteekeningen over kettervervolgingen aldaar door den inquisiteur Pieter Floure geleid (*En l'année 1411*) I, 281
- 1417, *Augustus 17, Doornik*. Veroordeeling van den ketterschen priester Richard du Croquet tot eene bedevaart door den bisschop (*Notum facimus*) II, 200
- 1417, *Augustus 20, Gent*. Verzachting door den bisschop toegestaan aan Richard du Croquet (*Cum nuper*) II, 202
- 1417, *Augustus 22, Brussel*. Getuigschrift der volbrachte bedevaart van Richard du Croquet (*Noverint universi*) II, 203
- 1417, *Brussel*. Aanteekening van Alph. Wauters over de terechtstelling van Coppin de Scoenmaker, omdat hij het priesterlijk ambt zonder recht uitoefende (*Ces cas isolés*) II, 203
- 350 1418, *Februari 22, Constans*. Bul van paus Martinus IV, gericht tot de aartsbisschoppen en inquisiteurs der geheele aarde, tegen Jan Wiclef, Jan Hus, Hieronymus van Praag en al hunne aanhangers en begunstigers, waarbij de vervolging der ketters met de goedkeuring van het Algemeen Concilie geregeld wordt (*Inter cunctas pastoralis curae*) I, 282
- c. 1418, (*vóór April 3?*), *Constans*. Aanklacht door den predikheer Matthaeus Grabow vóór paus Martinus V op het Algemeen Concilie aldaar ingebracht tegens de Broeders en Zusters van het gemeene leven wegens ketterij (*Beatissime pater*) II, 216
- c. 1418, (*vóór April 3?*) *Constans*. Veroordeeling van Grabow's aanklacht door Petrus de Alliaco (Pierre d'Ailly), kardinaal van Kamerijk (*Beuerendissime pater*) II, 220
- 1418, *April 3, Constans*. Veroordeeling van Grabow's aanklacht door

Deel. Bladz.

- Johannes de Gerson, kanselier der Hoogeschool van Parijs
(*Reuerendissimo in Christo*) II, 222; aanvulling II, 304
- 1418, April 12, Constans. Notarieele acte inhoudende het omstandig
verslag over het geding tegen den ketterschen augustijn
Nicolaas Serrurier op het Algemeen Concilie van Constans
ingespannen (*In nomine sancte*) II, 204
- 350 1418, April (?), Constans. Herroeping in de hoofdkerk vóór het Alge-
meen Concilie door Jan van Alkmaar, geestelijke uit het
Utrechtsche bisdom, van zijn kettersch geschrift, dat verbrand
wordt. Ontleding I, 207; tekst der afzwering (*Cum in divinis
scripturis*) III, 51
- 1418, Juni 11, Rijsel. Uittreksel uit de stadsrekeningen over het verteer
door schepenen, raadsleden en meer andere personen gedaan
ter gelegenheid van de beprediking van drie ketters door den
inquisiteur in het bijwezen van den bisschop van Doornik en
andere aanzienlijke geestelijken (*A Jehan Ségrard*) III, 55
- 1418, Juni 11, Rijsel. Uittreksel uit de stadsrekening over een
wijngeschenk aan den bisschop van Doornik ter gelegenheid
van die beprediking (*A révérend père en Dieu*) III, 56
- 1419, Februari 20, Leuven. Uittreksel uit Molanus (16de eeuw), vermeldende dat de inquisiteur Jan Rijke (*Dives*), predikheer, aldaar
overleden is (*Oommemoratio aliquot*) I, 298
- 1419, Mei 26, Florence. Notarieele acte bevattende een omstandig
verslag over het beroepsgeding in zake den predikheer
Matthaeus Grabow, op 's pausen bevel opvolgend verhandeld
vóór de kardinalen van Verona, van Venetië en van Aquileja,
welke laatste het vonnis tegen hem uitspreekt (*Unigenitus
Dei filius*) II, 397
- 355 1419, Mei 31, Constans. Aanteekening over het vonnis uitgesproken
aldaar tegen Grabow (*Anno Domini*) II, 225
- 1419, kort na Mei 11, Constans. Herroeping van Grabow (*Ego frater*) II, 226
- 1419, October 11, Atrecht. De predikheer Pieter Floure, inquisiteur
voor het aartsbisdom Reims, houdt aldaar een sermoen
(*Tertio idus*) I, 298
- 1417-1419, Deventer, Groningen, Utrecht en Constans. Uittreksel uit het
Chronicon Windeshemense over de zaak van Grabow (*Quidam
de ordine*) II, 227; aanvulling II, 394
- 1419, December 11, Florence. Notarieele acte bevattende een omstandig
verslag over het beroepsgeding in zake Nicolaas Serrurier,
opvolgend door de kardinalen van Verona, van Venetië en
van Aquileja geleid (*In nomine*) II, 239
- 360 1420, Januari 6, Florence. Bul van Martinus V, waarbij hij de twee
veroordeelingen, tegen Nicolaas Serrurier uitgesproken,
kenbaar maakt en uitvoerbaar verklaart (*Ad hoc*) II, 237
- 1420, Februari 13-15, Doornik. Beraadslaging van den magistraat over
het geval der ketterin Margaretha Lousielle (*De le requests*) II, 243
- 1420, Mei 9-10, Atrecht en Dowai. Uittreksel uit een stadregister over

		Deel. Blads.
	de beprediking en veroordeeling van zestien ketters, te Dowaaï gevangen genomen (<i>Le jeudi ix^e jour de may</i>).	III, 56
1420,	Maart 25 — Mei 10, Dowaaï. Aanteekening van den griffier van Dowaaï Noël Pollet († 1478) over de aanhouding en het geding van 18 ketters (<i>Le lundî</i>).	III, 59
1420,	(Maart — Mei 10), Dowaaï en Atrecht. Uittreksel uit de <i>Annales Gallo-Flandriae</i> van den jezuiet J. Buzelin, die uit een oud handschriftelijk register van den magistraat van Dowaaï bijzonderheden mededeelt over dezelfde zaak (<i>In haereticos partim</i>).	I, 299
365	1420, (Maart — Mei 10), Dowaaï, Atrecht en Valenciën. Uittreksel uit de kronijk van den tijdgenoot Monstrelet over dezelfde zaak (<i>Et d'autre part</i>).	I, 302
	1420, (Maart — Mei 10), Dowaaï, Atrecht en Valenciën. Uittreksel uit eene gelijktijdige kronijk van eenen ongenoemde over dezelfde zaak (<i>Et en cel an</i>).	I, 302
	1420, (Maart — Mei 10), Dowaaï, Atrecht en Valenciën. Aanteekening van Meyerus over dezelfde zaak (<i>Atrebatî</i>).	I, 302
	1420, Mei 26, Doornik. Uittreksel uit een stadsregister over Wattier Quaret, die wegens godslastering ten eeuwigen dage gebannen wordt (<i>Wattier Quaret aumucheur</i>).	I, 298
	1418-1420. Aanteekening over den inquisiteur Pieter Floure (<i>Jam vero anno</i>).	I, 299
370	1420-1421, Brugge. Uittreksel uit de stadsrekeningen over Matheus van Ysendike, die kettersche dolingen onder het volk strooide en gevangen werd (<i>Ghegheuen den seerwetters</i>).	I, 299
	1422, Januari 28, Doornik. Notarieel afschrift van de processtukken der kettervervolgving ingespannen tegen Nicolaas Serrurier (<i>Universis presens transsumptum</i>).	II, 243
	1422, Maart 23, Doornik. Uittreksel uit de stadsrekeningen over het verklikken aan den bisschop van de schuilplaats van den ketter Gillis Mersault (<i>A Bauduyn</i>). . . II, 247; aanvulling	II, 395
	1422, April 22, Keulen. Uittreksel uit de synodale statuten over het onderdrukken van de ketterijen der Wicleffieten en Hussieten in het aartsbisdom (<i>Haereses haereticorumque</i>).	I, 303
	1422, Juni 15 en 30 — Juli 8 en 19, Doornik. Beraadslagingen van den magistraat over Gillis Mersault (<i>Le dit jour</i>).	II, 303
375	1422, Maart 14 — Juli 22, Doornik. Uittreksel uit de rekeningen over de verbranding van Gillis Mersault (<i>A Jehan Blarie</i>).	II, 306
	1422, Juli 22, Doornik. Uittreksel uit een stadsregister over de beprediking en verbranding van den ketter Gillis Mersault (<i>Le jeudi</i>)	I, 304
	1422, Maart 19 — Juli 22, Doornik. Aanteekening uit een gelijktijdig dagboek over den ketter Gillis Mersault (<i>Item ces choses</i>).	III, 63
	1422, na Juli 22, Rome. Breve van Martinus V, gericht tot Jan van Thoisy, bisschop van Doornik over het straffen van eenen gevaarlijken ketter (Gillis Mersault?) en over het gedrag zijner geestelijkheid (<i>Cognovimus ex tuis</i>).	II, 248

Deel. Bladz.

- (1423, na Juli 22, Rome). Breve van Martinus V, gericht tot het kapittel der hoofdkerk van Doornik over hetzelfde (*Intelleximus ex litteris*) II, 249
- 380 (1423, na Juli 22, Rome). Breve van Martinus V, gericht tot den magistraat van Doornik over hetzelfde (*Ex litteris quas*) II, 250
- 1423, Juni-Augustus, Doornik. Uittreksel uit de kronijk van Jean Cousin over het geval van den ketter Gillis Mersault (*Si y euf*) II, 304; verbetering III, 177
- 1423, November 12, Rome. Breve van Martinus V, gericht tot Willem IV van Challant, bisschop van Lausanne, en tot den inquisiteur Orric van Torrente over Nicolaas Serrurier (*Inter precipuas*) . II, 252
- (1423, na November 12, Rome). Breve van Martinus V gericht tot den bisschop van Lausanne, over Nicolaas Serrurier (*Intelleximus quod ille*) II, 254
- (1423, na November 12, Rome). Breve van Martinus V, gericht tot denzelden over hetzelfde (*Sicut pridie*) II, 254
- 385 (1423, na November 12, Rome). Breve van Martinus V, gericht tot Amedeus, hertog van Savoyen, over Nicolaas Serrurier (*Audivimus quod quidam*) II, 256
- 1423, December 1, Rome. Breve van Martinus V, gericht tot den adel van het hertogdom Luxemburg, om hem aan te wakkeren tot het verdelen der kettters van Bohemen (*Si aliqua heresis*). II, 256
- 1423, Trier. Uittreksel uit de bisschoppelijke statuten van Otto van Ziegenheim, tegen de volgelingen van Wicleff, Hus en Hieronymus van Praag en hunne begunstigers (*Sanctam orthodoxam*). III, 65
- 1424, Maart 16, Rome. Breve van Martinus V, gericht tot den inquisiteur van Lausanne Orric van Tarrente over Nicolaas Serrurier (*Etsi in quibuslibet*) II, 257
- 1424, Maart 16, Rome. Breve van Martinus V, gericht tot Theobaldus van Rougemont, aartsbisschop van Besançon, over Nicolaas Serrurier (*Ad augmentum catholice fidei*). II, 260
- 300 1425, December 14, Rome. Breve van Martinus V aan den magistraat van Doornik over zijne krachtdadigheid tegen de ketterij (*Dudum intelleximus*) II, 307
- 1426, April 4, Dowai. Aanteekening over Jacquemart le Phlon, die wegens lastering van Maria gekerkerd, gestraft en aan den deken der christenheid door de schepenen werd uitgeleverd (*Jacquemart le Phlon*) III, 66
- 1426, Utrecht. Uittreksel uit 's *Baets merkwaardighe slijnghen* dier stad over de verbanning om godslastering van Frederik Frederikszoon (*Want Vred. Fredericssoen*). I, 304
- 1427, Januari 21, 23, 25 en 26, Doornik. Uittreksel uit de besluiten van den magistraat over zijne onderhandelingen met den inquisiteur en met het volk over den verdachten ketter Jacob de Bléharies (*De Jacquemart*) III, 67
- 1427, Januari 29 en 30, Doornik. Aankondiging namens den magistraat van de beprediking van Jacob de Bléharies en de volkvergadering den volgenden dag (*On vous fait*). III, 67

- 395 1427, *Februari 1, Doornik*. Een onderzoek wordt ingesteld naar de schuldigen tijdens de onlusten der beprediking van Jacob de Bléharies (*Du Cry*), III, 69
- 1427, *Februari 5, Doornik*. Beraadslaging van de vier leden van den magistraat over de oproermakers der beprediking van Bléharies (*Le merquedj*) III, 69
- 1427, *Februari 12, Doornik*. Dagvaarding door den magistraat van vijf oproermakers (*Que Piérart*). III, 70
- 1427, *Februari, Doornik*. Uittreksel uit eene gelijktijdige kronijk over de onlusten der beprediking (*Item en fevrier*) III, 71
- 1427, *Mai 16, Doornik*. Uittreksel uit de besluiten van den magistraat aangaande den verdachten ketter Jan Toriel te Kamerijk (*Le venredj*). III, 72
- 400 1427, *September 4*. Bevel van hertog Philips van Bourgondië voorschrijvende aan al de overheden van zijne landen van Holland, Zeeland en Friesland, dat zij den pauselijke inquisiteur Willem Brunairt, predikheer, in het vervolgen der kettters behulpzaam zouden zijn (*Doen cond allen luden*). I, 305
- 1427, *Utrecht*. Uittreksel uit 's Raets merkwaerdighe sittingshen dier stad over de verbanning van drie voortvluchtige vrouwen, die weigerden ter kerk te gaan (*Want Bartraet*) I, 306
- 1428, *April 17, Utrecht*. Gebod van den Raad tegen degenen, die niet ter kerk gaan (*De raede*) III, 78
- 1428, *Juni 11, Leuven*. Uittreksel uit de stadsrekeningen over het nasporen te Vertrijk van eenen zekeren Judas gezegd Pelsken, die in 't geheim ketterijen gepredikt had (*Item gegeven*). I, 306
- 1428, *Vlaanderen, Artois, Kamerijk, Doornik, Atrecht, Terenbury, ens.* Uittreksel uit de gelijktijdige kronijk van Monstrelet over den Bretonschen carmeliet Thomas Connecte, die alom predikte en later te Rome als ketter werd verbrand (*En cest an*) I, 307; aanvulling III, 176
- 405 (1428, *Vlaanderen en Artois*). Duistere vermelding bij Chastelain over denzelfden (*Jay vu un ypocrite*). II, 262
- 1429, *November 26 — December 2, Bijsel*. Rekeningen over de onkosten gedaan gedurende het geding en de terechtstelling van verscheidene kettters: Watier le Noleur en consoorten (*Item à lui*). III, 74
- 1429, *December 15 en 20, Doornik*. Beraadslagingen van den magistraat over den ketter Jacquemart de Bléharies (*Des requestes*). II, 308
- 1429, *December 20 en 21, Doornik*. Bevel van den magistraat tot handhaving der orde bij de terechtstelling van den ketter Jacquemart de Bléharies en zijne aanhangers (*Qu'il ne soit*) II, 262
- 1429, *December 21, Doornik*. Uittreksel uit een stadsregister over het verbranden van Jacquemart de Bléharies (*Le xxijste jour*) I, 310
- 410 1429, *Bijsel*. Aanteekening over het verbranden van vijf kettters aldaar (*En 1429*) I, 181
- 1480, *Januari 23, Bergen*. Uittreksel uit een stadsregister over de uitle-

	Deel. Bladz.
vering van den ketter Jan Gillebert aan den inquisiteur Simon (<i>Le lundi</i>).	I, 311
1430, <i>Februari 15, Doornik</i> . Beraadslagingen van den magistraat over verscheidene kettters (<i>De le requests</i>).	II, 300
1430, <i>Februari 16, Doornik</i> . Uittreksels uit de rekeningen over de kosten van de verbranding van Willem Du Bos en Olivier de le Deuille (<i>A Sire Jehan</i>).	II, 310
1430, <i>Februari 16, Doornik</i> . Uittreksel uit een stadsregister over het verbranden van twee kettters en het beprediken van een zeker getal mannen en vrouwen uit de kasselrij van Rijsel en Orchies (<i>Le xvje jour</i>).	I, 312
415 1430, <i>Maart 11, Rijsel</i> . Bevel van hertog Philips van Bourgondië gericht tot de overheden van al zijne landen en vooral tot die van Rijsel, Dowaaï en Orchies, van het graafschap Artois en van zijne Fransche aanhangsels, opdat zij twintig voortvluchtige en bij name vermelde Hussitische kettters van Rijsel en omstreken, die door de inquisiteurs reeds werden plichtig verklaard, zouden aanhouden en aan de inquisiteurs uitleveren (<i>Comme pour</i>).	I, 312
1430, <i>Maart 16 en 18, Bergen</i> . Uittreksel uit een stadsregister over den ketter Jan Gillebert en zijne vrouw en over hunne beprediking door den inquisiteur Simon (<i>Sour ce que</i>).	I, 314
1430, <i>Maart 24, Rijsel</i> . Beslissing van den hertog Philips van Bourgondië over een geschil ontstaan tusschen Jan de Thoisy, bisschop van Doornik, den vicaris van den inquisiteur Lambert de Campo, de schepenen der stad Rijsel en de officieren van den hertog aangaande de verbeurdverklaring der goederen van eenen verbranden ketter (<i>Comme révérend père</i>).	I, 315
1429, <i>December 12 — 1430, Maart 31, Rijsel</i> . Rekening over een geding ingespannen om te beletten dat de goederen van vijf verbrande kettters zouden aangeslagen worden (<i>Aux quatre</i>).	III, 76
1430, <i>Valenciën</i> . Aanteekening van den Valenciënschen rechtsgeleerde Jan Cocqueau (16 ^{de} eeuw), bevattende eene ontleding van het vonnis tegen eene ketttersche vrouw Johanna van Bergen, door Jan, bisschop van Kamerijk, en den inquisiteur Simon de Lande uitgesproken (<i>Débat contre l'évesque</i>).	I, 318
420 1427-1431, <i>Kassel en omstreken</i> . Aanteekening over de vermoedelijke ketterijen (?) der opstandelingen van Kassel, die door hertog Philips den Goede bloedig onderdrukt werden (<i>Tu corrigeas</i>).	I, 319
1431, <i>April 22, Rome</i> . Bul van Eugenius IV aan kardinaal Johannes over eenen berouwhebbenden ketter, Jan de Huellin, uit het bisdom Doornik (<i>Sedes apostolica</i>).	III, 80
1431, <i>Mei 12, Rome</i> . Bul van paus Eugenius IV gericht tot de aartsbischoppen van Keulen, Trier, Mainz en anderen in Duitschland, Brabant en Vlaanderen alsmede tot hunne suffraganen, waarbij hij de Cellebroeders en de Vrijwillige Armen van beider kunne met hunne goederen tegen de inquisiteurs en al hunne	

- vervolgers onder zijne bescherming neemt (*Piis votis fidelium*)
 I, 319; aanteekening III, 176
- 1431, *November 9, Brussel*. Bevel van hertog Philips van Bourgondië gericht tot de baljuws, schouten en andere ambtenaars zijner landen in de bisdommen Kamerijk en Luik gelegen, waarbij hij hen vermaant den predikheer Hendrik Kaleyser, inquisiteur voor die beide bisdommen, in het vervolgen der ketters krachtdadig te helpen (*Cum religiosis*) I, 323
- 1436, *Namen*. Uittreksel uit de stadsrekeningen vermeldende, dat een geschenk van wijn door den magistraat van Namen aangeboden werd aan de inquisiteurs, die door den hertog Philips van Bourgondië naar de stad gezonden waren (*Qui fu présenté*). I, 324
- 425 *Vóór 1440, Leiden*. Veroordeeling van Willem Duyker Ysbrantsz. wegens godslastering (*Item, want alle*) II, 310
- 1441, *Juni 15, Utrecht*. Uittreksel uit 's *Raets merkwaaerdighe slietinghen* dier stad over Coman Claesz, die in vreemde landen langen tijd als ketter geleefd had en tot den vuurdood wordt veroordeeld (*Want Comans Claess*) I, 324; aanvulling II, 387
- 1442, *Utrecht*. Uittreksel uit het *Buurspraeck-Boeck*, over de veroordeeling van Meynaert wegens heiligschennis, tot tentoonstelling en ballingschap (*Want Meynaert*) III, 82
- 1444, *Leiden*. Veroordeeling van Clais Willemszoon wegens belediging van het H. Sacrament (*Om overmits*) II, 311
- 1444, *Utrecht*. Uittreksel uit het *Buurspraeck-Boeck* over de veroordeeling tot ballingschap van Ghysbert Hermansz. wegens heiligschennis en diefstal (*Men verbiet*) III, 83
- 430 1446, *Juli 15, Dowaaï*. Uittreksel uit een crimineel register over de veroordeeling tot den brandstapel van Charlotte Le Brun (*Charlotte Le Brun, femme*) III, 83
- 1446, *Juli 26, Dowaaï*. Uittreksel uit een crimineel register over de veroordeeling tot den brandstapel van Jehenne Hacharde wegens hekserij (*Jehenne Hacharde*) III, 84
- 1447, *Mei 24 en 25, Bergen*. Uittreksel uit de stadsrekeningen over een wijngeschenk door de schepenen aan den inquisiteur Jan Delawie aangeboden en over het verteer ter gelegenheid der beprediking van Bertrand Parent, die tegen Maria en 't geloof had gesproken (*A maistre Jehan*) I, 325
- 1447, *September 15, Bergen*. Uittreksel uit de stadsrekeningen over de kosten der verbranding van den hervallen ketter Jan Gillebert (*Le venvedy*) I, 325
- 1447, *voorjaar — 1448, Februari 19, Valenciën*. Aanteekening van den Valenciënschen rechtsgeleerde Jan Cocqueau (16de eeuw) over een verward geschil, dat tusschen de magistraten der stad en den bisschop van Kamerijk opgerezen was ter oorzake van eene vervolging ingespannen tegen twee burgers, Jacob Charlon en Willem de la Motte, die van ketterij verdacht werden (*Touchant Jacquemine Charlon*) I, 326

	Deel. Bladz.
435 1448, <i>Dowaai</i> . Uittreksel uit Hopperus over de Inquisitie in de Nederlanden vóór de Hervorming en een vermeend kettergeding aldaar in dat jaar (<i>Et fait à scavoir</i>)	II, 263
1448, <i>Rijsel</i> . Aanteekening van Renon de France (17 ^{de} eeuw) over een vonnis van den bisschop van Doornik en van den inquisiteur tegen enkele kettters, die aldaar verbrand werden (<i>En l'an 1448</i>)	I, 327
1448, <i>Gent</i> . Oordeel van den Kamerijkschen deken Gillis Carlier (Carlerius) op aanvraag der vicarissen-generaal van den bisschop van Doornik uitgebracht, over vijf verdachte stellingen te Gent door eenen minderbroeder gepredikt (<i>Articuli quinque</i>)	I, 327; aanteekening III, 176
<i>Omstreeks 1448, Gent</i> . Oordeel van Carlier op aanvraag van de vicarissen-generaal van den bisschop van Doornik uitgebracht, over hetgeen er te doen staat met eenen anderen minderbroeder, die te Gent een verdacht sermoen gepredikt had (<i>Contra quemdam fratrem</i>)	I, 328
1451, <i>Juli 3, Kamerijk</i> . Vonnis door de vicarissen-generaal van den Kamerijkschen bisschop Jan van Bourgondië en door den inquisiteur Jan de l'Abbaye uitgesproken tegen Jacob Acarin, wonende te Chaussée-Notre-Dame (Henegouwen), die in zijn dorp tegen de Maagd Maria geblasphemeerd had, waarvoor hij te Kamerijk bepredikt wordt en te Zinnik (Soignies) nog eens zal bepredikt worden en daarna drie jaren in den bisschoppelijken kerker gevangen zal zitten, buiten allerlei andere boetedoeningen (<i>Notum facimus</i>)	I, 330
440 (1451, <i>Juli 10, Zinnik</i>). Rekening over het timmeren van een schavot op de markt, alwaar de ketter Jacquemart Acarin moest bepredikt worden (<i>As marchans</i>)	III, 84
1451, <i>Rijsel</i> . Rekening over het geven van eene almoes aan Jehan Marliere, augustijn, die wegens ketterij te Atrecht zeven jaar gevangen gezeten had (<i>Audit Hubert</i>)	III, 85
1451, <i>Rijsel</i> . Uittreksel uit de stadsrekeningen over eene almoes verleend aan den augustijner monnik Jan Marke (?), die te Atrecht zeven jaren was gevangen geweest ten gevolge van zijne ketttersche dolingen, welke hij had moeten herroepen (<i>On donne</i>)	I, 329
1452, <i>November 2, Châlons-sur-Saône</i> . Uittreksel uit een werk van den tijdgenoot Jan Germain, bisschop van Châlons, opgedragen aan den graaf van Charolais over de krachtdadigheid, waarmede zijn vader de hertog Philips van Bourgondië de kettters zijner landen vervolgt, overeenkomstig met zijne plichten als christelijke vorst (<i>De justitia</i>)	I, 333
1453, <i>April 10, Rome</i> . Bul van den paus Nikolaas V, gericht tot den predikheer Roland le Cosic, waarbij hij dezen als inquisiteur over het koninkrijk Frankrijk aanstelt (<i>Considerantes tuae circospectionis</i>)	I, 334; aanvulling II, 338

	Deel. Bladz.
445 1453, <i>Leuven</i> . Uittreksel uit Molanus (16 ^{de} eeuw) over Antoon Laecman van Zon, die rector der Leuvense hoogeschool was, in 1455 stierf en waarschijnlijk inquisiteur was geweest (<i>Antonius Laecman a Zon</i>)	I, 335
1454, <i>vóór Maart 28, Mechelen en Kamerijk</i> . Oordeel van Carlier op aanvraag van den bisschop van Kamerijk uitgebracht, over de verdachte stellingen van meester Jan Leonis, die namens de overheid en de ingezetenen der stad Mechelen tegen een kerkelijk interdict van dien bisschop in beroep was gegaan en beweerd had, dat de geestelijkheid het arme volk verdrukt (<i>Consideranti</i>)	I, 425
(1454, <i>Mei 29?</i>), <i>Luik</i> . Uittreksel uit de synodale statuten van bisschop Jan van Heinsberg aangaande de godslasteraars en verguizers der overheden (<i>Item sub excommunicationis</i>)	III, 85
1456, <i>October 19, Dordrecht</i> . Veroordeeling van Remijs Wesselssoen wegens kettersche waarzeggerij (<i>Remijs Wesselssoen</i>)	II, 311
1457, <i>Februari 4 en 18, Doornik</i> . Uittreksel uit een stadsregister over Geeraard Robin, barbier, die om blasphemie tegen God en O. L. Vrouw aan de kaak werd gesteld met eenen mijter op 't hoofd en wiens tong met een gloeiend ijzer werd doorboord (<i>Guerardin Robin</i>)	I, 336
450 1458, <i>November 8, Gent</i> . Uittreksel uit het <i>Dagboek der Gentsche Collatie</i> (15 ^{de} eeuw) over vijf gevangene Gentsche ketters, die naar 't geestelijk hof van Doornik gezonden werden en waarvan een, de priester Lieven Van der Eeken, te Gent op een schavot bepredikt werd (<i>Van den scependomme</i>)	I, 337
1458, <i>Haarlem</i> . Uittreksel uit de oudste bewerking der kronijk van den karmeliet Jan Gerbrandsz. van Leiden († 1504) over de ketters Nicolaas van Naarden en Epo (van Haarlem), die aldaar hunne dolingen herriepen en eene zachte straf ondergingen (<i>Eodem anno</i>)	I, 336; verbetering III, 176
1458, <i>Haarlem</i> . Uittreksel uit een gelijktijdig vervolg op de kronijk van Jan Gerbrandsz. over hetzelfde (<i>Anno Domini</i>)	I, 337; verbetering III, 177
1459, <i>Maart 12, Rijsel</i> . Rekening over onkosten gedaan wegens het geding van den ketter Gonzalve (<i>A Wandèle</i>)	III, 86
1459, <i>Maart 15 en 16, Rijsel</i> . Andere rekening over hetzelfde (<i>A Johannes Hermetis</i>)	III, 87
455 1459, (<i>Maart 16</i>), <i>Rijsel</i> . Veroordeeling door den inquisiteur N. Cottin van eenen Turlupijn tot den brandstapel (<i>Et fut condamné</i>)	III, 88
1459, <i>Maart 26 (?)</i> , <i>Rijsel</i> . Uittreksel uit de kronijk van den tijdgenoot Jacques Du Clercq over den ketterschen heremijt Alfons, die aldaar verbrand werd (<i>D'ung hermite</i>)	I, 341
1459, <i>Valencijn</i> . Oordeel van Carlier, op verzoek van den bisschop van Atrecht uitgebracht, over de verdachte stellingen te Valencijn door den karmeliet Hubert Leonardi gepredikt (<i>Contra</i>) I, 342; aanvulling II, 388	II, 388

Deel. Blads.

- 1459-1460, *Nijvel*. Rekening over het pijnigen en de verbanning van Aelis, eene vrouw van de secte der Waldenzen (*Despens sour*). II, 265
- 1459, omstreeks November 1, *Dowaai*; einde van 1459, en 1460, Januari, Februari 25, vóór en na Paschen, *Atrecht*. Uittreksel uit de gelijktijdige kronijk van Jacques Du Clercq over de eerste aanhoudingen der zoogezegde kettersche Waldenzen door den predikheer Pieter Le Broussart, onderinquisiteur te Atrecht, en over het begin van het kettergeding tegen hen door de vicarissen generaal van Atrecht ingespannen (*Environ le jour*). I, 345
- 460 1460, Mei 3 en 4, *Rijsel*. Uittreksel uit de stadsrekeningen over het zenden van eenen bode naar Atrecht om aldaar inlichtingen in te winnen over het aanhouden aldaar van Waldenzen (*A Leurens*) III, 89
- 1460, vóór Mei 9, *Kamerijk*. Brief van den Kamerijkschen deken Gillis Carlier en van den Kamerijkschen officiaal, Gregorius Nicolle, aan de vicarissen-generaal van Atrecht over het geval van Denisette Greniere en van Jan Tannor, gezegd *l'Abbé de peu de sens*, die zij plichtig van ketterij en andere grove misgrepen tegen het geloof verklaren, daar de betichten zelve bekend hebben met den duivel verkeerd te hebben (*Superfluum visum*). I, 348
- 1460, Mei 9, *Atrecht*. Vonnis door de vicarissen-generaal en den onderinquisiteur P. Lesbroussart uitgesproken tegen Jan Tanoÿ, Denisette Greniere, Belote Moucharde, Johanna Dauvergne, Mariette Le Drue en Johanna Griette (*A tous ceulx*) III, 89
- 1460, Mei 9, *voorgaande en volgende dagen, Atrecht en Dowaai*. Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over het proces, de veroordeeling en de verbranding van Denisette en andere ketters en ketterinnen van de secte der Waldenzen, gevolgd door andere aanhoudingen (*Comme chy dessus*) I, 350
- (1460, na Mei 9, *Dowaai*). Opmerkingen van den griffier Noël Pollet van Dowaai over het geval der Waldenze Denise Grenier te Atrecht veroordeeld (9 Mei) en te Dowaai verbrand (*Et non obstant*) III, 92
- 465 1460, Mei 17, *Doornik*. Onderhandelingen van den magistraat met de bisschoppelijke inquisitie over het uitleveren van vier verdachte Waldenzen (*Daucuns prisonniers*) II, 263
- 1460, omstreeks Juni 10, *Kamerijk*. Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over de verbranding van eenen ketter te Kamerijk (*Environ ce temps*) I, 356
- 1460, omstreeks Juni, *Doornik*. Uittreksels uit de verhandeling of sermoen over de kettersche Waldenzen van Jan Tinctoris (*Taincture*), kanunnik van Doornik (*Sermo de secta Vaudensium*) I, 357
- 1460, Juni 10-22, *Amiens*. Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over de vrijzinnige houding van den bisschop van Amiens, die verbood in zijn geestelijk gebied gevolg te geven aan de aanklachten tegen zekere personen uitgebracht door de aangehouden Waldenzen van Atrecht (*Environ ce temps*) . I, 360

	Deel. Bladz.
1460, Juni 19, Doornik. Vonnis van vrijspraak door de vicarissen-generaal van Johannes, bisschop van Doornik, en door den predikheer Victor Clementis, vicaris van den pauselijken inquisiteur in Frankrijk, uitgesproken ten voordeele van den klerk Jacob de Gommiel, Spaanschen koopman, wonende te Brugge (<i>Notum facimus</i>)	I, 361
470 1460, Juni 23, Brussel. Eereherstelling van Jacob de Gommiel door Philips den Goede, hertog van Bourgondië, graaf van Vlaanderen, enz., uitgesproken (<i>Savoir faisons</i>)	I, 364
1460, Juni 23, Brussel. Opheffing door hertog Philips den Goede van het beslag gelegd op de goederen van Jacob de Gommiel (<i>Comme nagaires</i>)	I, 365
1460, Juni 22, 24 en 25, Atrecht. Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over de aanhouding van Jan Tacquet en van Pieter de Carielux, rijke burgers van Atrecht, alsmede van den edelman Payen de Beaufort met zijnen zwager Jacob Guillemart en zijnen dienaar Rogier (<i>Le xxij^e jour</i>)	I, 367
1460, Juli 7, Atrecht. Vonnis door de vicarissen-generaal van Jan Jouffroy, bisschop van Atrecht, en door den predikheer Pieter Lesbroussart, onderinquisiteur, uitgesproken tegen Jan Dubos, Jacob de Baillœul, Gillis de Blencourt, Nicolaas de Gaverelle, Coleta Du Gey, Johanna Bayarde, Katharina Fournette, Margaretha Briselame en Johanna Wissemamde (<i>Notum facimus</i>)	I, 368
1460, (tusschen Mei 9 en Juli ?), Atrecht. Uittreksels uit een gelijktijdig vertoog over het geval der kettorsche Waldenzen (<i>Recollectio casus</i>)	III, 93
475 1460, Juni 22-Juli 16, Atrecht. Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over het beprediken en verbranden van twee mannen en vier vrouwen. Daarenboven werden een man en eene vrouw alleen tot de gevangenis veroordeeld (<i>L'an dessus dit</i>)	I, 370
1460, Juli 21, Dowaaï. Afschrift (vóór 1478) gemaakt door den griffier Noël Pollet van eenen brief der schepenen aan die van Atrecht over de vrijstelling van verbeurdverklaring van goederen in 1420 verkregen door de erfgenamen van ter dood veroordeelde kettors (<i>A tous ceulz</i>)	III, 100
1460, Juli 16-28, Atrecht. Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over de aanhouding van eenige aanzienlijke burgers, waaronder twee schepenen, over het ontvluchten van anderen, over de uitbreiding der geestelijke rechtbank en over de algemeene beroering te Atrecht en in geheel het koninkrijk Frankrijk (<i>Le xvij^e jour</i>)	I, 372
1460, midden Augustus, Atrecht. Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over het kerkelijk banvonnis tegen drie gevluchte burgers uitgesproken en over de dwangmiddels, die tegen hunne aanhangers werden gebruikt om hen te beletten in beroep te gaan (<i>Environ ce temps</i>)	I, 375

Deel. Bladz.

- 1460, *Augustus (tweede helft), Atrecht*. Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over de reis der Atrechtsche kettermeesters naar Brussel bij den hertog van Bourgondië, die veel godgeleerden over de Waldenzen liet beraadslagen; en over de pauselijke bul, die al de vervolgingen aan Gillis Carlier, Gregorius Nicolle en twee vicarissen-generaal van Atrecht opdroeg. Ondertusschen kwam Marten Cornille in de macht van den aartsbisschop van Besançon (*Après ce que*) I, 376
- 480 1460, *Augustus 25, Mantes en Atrecht*. Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over de verbranding van Noël Ferre van Amiens, die te Mantes als Waldens verbrand werd (*L'an mil*) III, 111
- 1460, *October 12-22, Atrecht*. Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over het vonnis tegen den heer van Beaufort en drie andere gevangenen uitgesproken en over de verbranding van een hunner (*Le xij^e jour*) I, 378
- 1460, *October 27, Rijsel*. Rekening over onkosten aangaande de gevangenneming et het geding der tooverheks Cathérine Patée (*Audit Hubert*) III, 112
- 1460, *October 24 — December 19, Atrecht*. Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over het in vrijheidstellen van tien mannen en twee vrouwen, die gekerkerd zaten als verdacht van ketterij (*Le xxxiiie jour*) I, 384
- 1460, *Rijsel*. Aanteekening over het straffen der ketterin Catherina Patée en over het opsporen der Waldenzen aldaar (*En 1460 à Lille*) II, 265
- 485 1460, *Rijsel*. Rekening over het zenden van eenen bode naar Atrecht bij den inquisiteur om van hem te vernemen, of er ook in Rijsel Waldenzen waren (*Audit Hubert*) III, 113
- 1461, *omstreeks Januari, Atrecht*. Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over het vrij laten van Marten Cornille en over de smaadschriften, die bedektelijk in omloop waren tegen de geestelijke en wereldlijke vervolgers der Waldenzen (*Audit an*) I, 387
- 1461, *Januari 16, 25 en 26, Atrecht*. Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over de verlossing van den heer van Beaufort uit de bisschoppelijke gevangenis door eenen deurwaarder van 't Parlement geholpen door eene gewapende bende (*Audit an*). I, 389
- 1461, *Februari 17 en later, Atrecht*. Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over de reis der vicarissen-generaal naar Parijs en over de in vrijheidstelling van Hugo en Marten Cornille (*Le xvij^e jour*) I, 390
- 1461, *April, Atrecht*. Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over de vervolgingen tegen Jacob Maupetit, die men verdacht den schrijver der smaadschriften te zijn (*En ce temps*) I, 391
- 490 1461, *omstreeks Mei, Atrecht*. Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over de krankzinnigheid, die Jacob Du Bois, deken van Atrecht en voornaamsten vervolger der Waldenzen, plotseling overviel (*Environ ce temps*) I, 392

	Deel. Blads.
1461, <i>Juni, Parijs en Atrecht</i> . Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over den gang van het geding van den heer van Beaufort vóór 's konings Parlement te Parijs (<i>L'an mil iiijc lxj</i>)	I, 392
1461, <i>kort na Juni-September, Atrecht en Parijs</i> . Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over de tusschenkomst van de Fransche bisschoppen, enz. en van den paus, die de vrijspraak van Willem le Febure en Hotin Loys voor gevolg had (<i>Environ ce temps</i>)	I, 394
1461, <i>omstreeks Allerheiligen (November 1), Atrecht</i> . Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over de tusschenkomst van den bisschop van Atrecht Jan Jouffroy, de afstelling van den vicaris-generaal Pieter Du Hamel en het verhuizen van twee vervolgers der Waldenzen (<i>En ce temps</i>)	I, 395
1462, <i>Januari 6, Atrecht</i> . Uittreksel uit de kronijk van Jacques Du Clercq over de dagvaarding vóór 's konings Parlement te Parijs van den bisschop van Beirouth, den deken van Atrecht, den inquisiteur Le Broussart en meer andere geestelijke en wereldlijke personen, om zich tegenover Hugo Emery (Aubry) gezegd Paternostre, te rechtvaardigen (<i>Audit an</i>)	I, 396
495 1461, <i>September 6, Brugge</i> . Uittreksel uit de stadsrekeningen over het zenden van meester Nicolaas Langbaert naar Gent aangaande eenen gevangen ketter, die door den magistraat van Brugge aan den bisschop van Brugge was uitgeleverd (<i>vj in September</i>).	I, 397
1462, <i>Rome</i> . Bul van paus Pius II gericht tot den predikheer Roland le Cosic, waarbij hij dezen als inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk aanstelt (<i>Considerantes tuae circumspeditionis</i>)	I, 397
1463, <i>Augustus 25 en later, Valencijn en Kamerijk</i> . Stukken aangaande twee verdachte sermoenen gepredikt door den minderbroeder Denijs Soncaine, monnik van het Kamerijksche klooster : a) zijn verweerschrift; b) de nederlegging ervan door Gillis Carlier; c) de Fransche herroeping opgelegd aan den minderbroeder (a) <i>Nullus parochianus</i> ; b) <i>Prima responsio</i> ; c) <i>Pour che que</i>)	I, 398
1464, <i>Mei 22, Bergen</i> . Uittreksel uit de stadsrekeningen over de kosten van het wijngeschenk door de schepenen aan den inquisiteur aangeboden ter gelegenheid der openbare beprediking van den timmerman Hendrik Huart, die tegen het geloof gesproken had (<i>A mons. l'inquisiteur</i>)	I, 409
1465, <i>September, Rijsel</i> . Uittreksel uit de kronijk van Du Clercq over de openbare beprediking van vijf kettters (Turlupijnen), waarvan vier aan den brandstapel ontsnapt (<i>L'an dessusdit</i>)	I, 409
500 1465, <i>December 7-11, Rijsel</i> . Rekening over onkosten gedaan ter gelegenheid van het geding van eenige kettters (<i>A Maistre</i>)	III, 113
<i>Omstreeks 1465, Rijsel</i> . Aanteekening over den predikheer Nicolaas Jacquier, eersten inquisiteur in Frankrijk, die dit ambt daarna in Fransch-Vlaanderen bekleedde, alwaar hij zes Turlupijnen,	

Deel. Bladz.

- der secte van Alfons van Portugal vóór zich daagde en eenen onder hen aan den wereldlijken arm uitleverde (*F. Nicolaus Jacquarius*) I, 411; aanvulling II, 388
- Omstreeks 1460 en 1465, Rijsel.* Aanteekening uit archiefstukken getrokken over kettervervolgingen door den inquisiteur te dier stede, welke op eene beprediking der kettters schijnen uitgelopen te zijn (*Les divers messages*) I, 411
- Omstreeks 1465, Rijsel.* Aanteekening over broeder Jan le Fel, die te Rijsel op eene uitnoodiging van den magistraat sermoenen tegen de ketterij hield en de gevangene Turlupijnen bepredikte, waaronder een werd verbrand (*Jean le Fel*) I, 412
- 1466, na April 4, Kamerijk en Dowaaï.* Verhandeling van den Kamerijkschen deken Carlier tegen de verdachte stellingen aangaande Maria en St. Jan den Evangelist in die steden op Goeden Vrijdag (4 April 1466) gepredikt door twee minderbroeders (*Duo fratres*) I, 412
- 505 *1466, Doornik?* Brief van Jan Tinctoris, kanunnik van Doornik, aan zijnen leermeester Gillis Carlier om hem te zeggen, dat hij zijn oordeel over de verdachte stelling aangaande Maria en St. Jan den Evangelist volkomen bijtreedt (*Scriptum domini*) I, 413
- (1466, na April 4, Doornik?)* Andere brief van Jan Tinctoris aan Carlier over dezelfde stelling van Bonetus en Frans de Maronis (*Memini preceptor*) I, 414
- (1466, na April 4, Dowaaï).* Antwoord van den predikheer Andreas Carnificis, prior van het klooster te Dowaaï, aan Carlier, die hem over hetzelfde ontwerp geraadpleegd had (*Alique rationes*) I, 416
- (1466), Juli 19, Rijsel.* Antwoord van Jan de Econte, kanunnik-schatbewaarder der St. Pieterskerk van Rijsel, aan zijnen leermeester Carlier, die hem geraadpleegd had over eene verdachte stelling gepredikt door eenen monnik aangaande Maria en St. Jan den Evangelist (*Doctissimo*) I, 415
- 1466, na Juli 19, Rijsel.* Andere brief van Jan de Econte aan Carlier over hetzelfde onderwerp (*Adversus novitatem*) I, 417
- 510 *1466, na Juli 19, Kamerijk.* Brief van Carlier aan Pieter de Vauceil, professor in de godgeleerdheid te Parijs, over hetzelfde onderwerp (*Domine mi*) I, 419
- 1466, Kamerijk.* Openbare Fransche verklaring van den minderbroeder, die op Goeden Vrijdag eene verdachte stelling aangaande Maria en St. Jan den Evangelist gepredikt had, hem door de vicarissen-generaal van Kamerijk opgelegd (*Pour che que*) I, 421
- 1467, October 11, Atrecht.* De Magistraat geeft aan Jehan Damoiseau, parlamentslid, schriftelijk onderwerping (?) aan de bevelen des Konings in de zaak der Waldenzen van 1461 (*Le dimence*) III, 115
- 1464-1468, Rijsel.* Levensbericht door A. Cousin († 1751) van den inquisiteur Nicolaas Jacqueri (*Que dirai-je*) III, 115
- 1468, Mei 8, Brugge.* Uittreksel uit Chastelain over de uitsluiting van den graaf van Nevers uit de Guldenvliesorde wegens ongehoof (*Comment le duc*) II, 266

		Deel. Bladz.
515	1468, Mei 8, Brugge. Uittreksel uit Meyerus over dezelfde zaak (<i>Nonis Maii</i>)	II, 267
	1468, Mei 8, Brugge. Uittreksel uit Despars over dezelfde zaak (<i>Die prince</i>)	II, 267
	1469, Januari, Leuven. Besluit van de Leuvense Hoogeschool aangaande de geneesheeren, die het biechten aan hunne zieken moeten opleggen (<i>Anno 1469</i>)	I, 422
	1469, November 6, Atrecht. Jehan Angenot, lid van het Parlement, dagvaardt Pieter Lesbroussart en Jehan Catus, minderbroeders, Pierre le Taincturier, bisschop van Bayruth, en Robert, bastaard van Saneuses, om het vonnis in zake der eerherstelling van de Waldenzen te zien inschrijven (<i>Le lundi</i>)	III, 116
	1470, Mei 5, Rome. Bul van paus Paulus II, gericht tot Willem, bisschop van Doornik, waarbij hij hem gelast met een onderzoek tegen de ketters, die in den schoot der Leuvense Hoogeschool en in omliggende plaatsen sedert een viertal jaren hunne dolingen verspreiden (<i>Pro humani generis</i>)	III, 165
520	1470, Leuven. De Leuvense Faculteit der <i>Artes</i> klaagt te Rome Hendrik van Zoemeren aan, omdat hij hardnekkig was in zijne leering over <i>Aristoteles de futuris contingentibus</i> (<i>Nemine liceat</i>)	I, 423
	1471, Juni 28, Parijs. Verklaring van den predikheer en algemeen inquisiteur Roland le Cozic, waarbij hij zijne instemming met het gevoelen van Pieter de Vauceil, professor in de godgeleerdheid te Parijs, uitspreekt in de zaak van den Leuvense godgeleerde Pieter de Rivo (<i>Et mihi</i>)	I, 423
	1471, Juli 16, 17 en daarna, Leuven, Nijvel en omstreken. Aanteekeningen uit de stadsrekeningen over het vervolgen van ketters door den Luikschen inquisiteur Hubert Leonardi (<i>Meester Hubrecht</i>)	II, 268
	1471, November 7, Leuven. Aanteekening over den predikheer Jan van Bomal, die als pauselijke inquisiteur door de Hoogeschool van Leuven wordt erkend (<i>F. Joannes de Bomalia</i>)	I, 423
	1471, November 7, Leuven. Andere aanteekening over den inquisiteur Jan de Bomal (<i>Septima Novembris</i>)	II, 269
525	1471, in 't bisdom Luik. Aanteekening over den Luikschen karmeliet Hubert Leonard, die als inquisiteur van het bisdom Luik tegen zekere ketters van Nijvel handelde en schriftelijk hunne dolingen weerlegde (<i>Hubertus Leonardus</i>)	I, 443
	1472, Juli 4, Maastricht. Brief van Lodewijk van Bourbon, prins-bisschop van Luik, waarbij hij aan zijne geestelijken kennis geeft van de straf door hem tegen het Karmelietenklooster te Luik uitgesproken, omdat het weigert den inquisiteur Hubertus Leonardi als regent aan te nemen (<i>Quia nos</i>)	III, 118
	Vóór November 1472. Kamerijk. Ordeel van den Kamerijkschen deken Carlier, op verzoek der vicarissen-generaal van den bisschop van Kamerijk uitgesproken, over hetgeen er te doen staat ten opzichte van eenen ketter, die de Maagd Maria gelasterd had (<i>Ad honorem Salvatoris</i>)	I, 424

Deel. Bladz.

- Vóór November 1472, *Kamerijk*. Oordeel van Carlier op aanvraag van eenige geloovigen uitgebracht over het afwerpen van een Christusbeeld in deze stad (*Casus est*) I, 427
- Vóór November 1472, *Doornik en Kamerijk*. Oordeel van Carlier, op aanvraag van den officiaal van Doornik uitgebracht, over het geval van eenen priester dier stad, die door duivelsche middels de liefde van een meisje had trachten te winnen (*Quidam presbiter*) I, 428
- 530 Vóór November 1472, in 't *bisdom Doornik en Kamerijk*. Oordeel van Carlier, op aanvraag van den officiaal van Doornik uitgebracht, over achttien verdachte stellingen van eenen zekeren Massinus, die tegen den pastoor zijner parochie (Sinte Kathelijne) was opgestaan en die daarenboven, nadat hij in den kerker der Inquisitie was geworpen, allerlei dolingen en gekheden had verkondigd (*Verum corpus*) I, 429
- Vóór November 1472, *Atrecht*. Oordeel van Carlier, op aanvraag van den deken en van 't kapittel van Atrecht uitgebracht, over het geval van eenen priester dier stad, die van de aldaar bewaarde reliquie van het Heilig Manna kwaad gesproken had (*Quidam presbiter*) I, 431
- Vóór November 1472, in 't *bisdom Kamerijk*. Brief van Carlier aan den inquisiteur, die hem over drie verdachte stellingen en over 't geval van eenen zekeren Mattheus Mignot en twee andere personen had geraadpleegd (*Remissa recommendatione*) I, 432
- Vóór November 1472, *Kamerijk*. Oordeel van Carlier, op verzoek van den inquisiteur uitgesproken, over hetgeen er te doen staat met eenen prediker, die in zijn sermoen twee verdachte stellingen verkondigd had (*Contra duas*) I, 433
- Vóór November 1472, in 't *bisdom Atrecht*. Stukken aangaande twee verdachte sermoenen door eenen karmeliet op den zondag van *Laetare* en op Palmenzondag gepredikt: a) *Fransche tekst der stellingen*; b) *Carlier's wederlegging* (a) *Dominica qua*; b) *Dinus est*) I, 434
- 535 Vóór November 1472 (*Maart 22*), *Rijsel*. Brief van Jan de Econte, kanunnik-schatbewaarder der St. Pieterskerk van Rijsel, aan Carlier, om hem te vragen wat hij doen moet ten opzichte van eenen minderbroeder, die een verdacht sermoen over het einde der wereld in zijn klooster te Rijsel gepredikt heeft (*Obsequiosa recommendatione*) I, 436
- Vóór November 1472, *Kamerijk*. Antwoord van Carlier aan Jan de Econte over hetgeen er met dien minderbroeder te doen staat (*Reverende magister*) I, 437
- Vóór November 1472, in 't *bisdom Kamerijk*. Vertoog van Carlier over twee kettersche stellingen van eenen zekeren Marcus Cornet aangaande het H. Sacrament des altaars en de onsterfelijkheid der ziel (*Assertio ista*) I, 438
- Vóór November 1472, in 't *bisdom Kamerijk*. Oordeel van Carlier over

	Deel. Bladz.
eenen zekeren Hottinus, die zijne ziel aan den duivel verkocht had (<i>Ex confessionibus</i>)	I, 439
Vóór November 1472, Kamerijk. Aantwoord van Carlier aan den inquisiteur, die hem over eenen lasteraar der H. Maagd geraadpleegd had en zich afvroeg of de plichtige vóór den bisschop alleen of ook tevens vóór den inquisiteur moest gedaagd worden (<i>Quesiuit reuerentia</i>).	I, 439
540 Vóór November 1472, Kamerijk. Oordeel van Carlier, op verzoek van twee geestelijke heeren uitgesproken, over de stelling van drie priesters aangaande het bedienen der biecht (<i>Postulatis, fratres</i>)	I, 440
Vóór November 1472, Kamerijk. Oordeel van Carlier, op verzoek van eenen kerkprelaat uitgesproken, over het geval van eenen persoon, dit uit gewetensbezwaar weigerde de dogma's der Kerk onder eede te bezweren (<i>Ille, qui dixit</i>)	I, 441
1475, Januari 20, Rome. Aanteekening over de aanstelling van Jacob de Hondighem, predikheer, tot pauselijken inquisiteur in het bisdom Terenburg (<i>Mag. Jacobus</i>).	III, 120
1475, Januari 20, Rome. Aanteekening over de aanstelling van den predikheer Eustachius a Laude (Leeuwercke) tot onderinquisiteur in het bisdom Doornik (<i>Mag. Eustachius</i>).	III, 121
1475, April 8, Gent. Uittreksel uit een stadsregister over de verbanning van vier personen voor den tijd van drie jaren, omdat zij in den vasten boter en eieren geëten hadden (<i>Louis van Pene</i>).	I, 524
545 1477, na Februari, Rijsel. Verklaring van den gouverneur van Rijsel in naam der hertogin Maria van Bourgondië, getuigende dat de goederen der ketters, in 1429 veroordeeld, niet aangeslagen werden (<i>Comme au mois</i>)	III, 121
Omstreeks 1477, Brugge. Voorwoord en inhoudtafel van eene aldaar gedrukte Fransche omwerking van Jan Tinctoris (<i>Taincture</i>)'s Latijnsche verhandeling tegen de Waldenzen, in 1460 door dien Doornikschen kanunnik geschreven (<i>Pour obuier</i>) . . .	II, 269
1478, Februrri 14 en 16, Gent. Uittreksel uit een stadsregister over de langdurige gevangenschap en de in vrijheidstelling van Amelberge Jacobs, die op het aandringen van het geestelijk hof van Doornik, waarschijnlijk wegens ketterij, in vroegere jaren was aangehouden geworden en al dien tijd in het Chastelet te Gent gevangen had gezeten (<i>Ute dien dat</i>) . . .	I, 444
1478, Februari 21, Brugge. Uittreksel uit de gelijktijdige <i>Cronike van Vlaenderen</i> van Anthonis de Rovere, over de veroordeeling van eenen ketter, Jan, den geestelijken koster van Becelaere, en zijne openbare beprediking te Brugge door den inquisiteur Eustacius Leeuwercke (<i>Dit es</i>).	I, 444
1478, Februari 23, Utrecht. Brief van den magistraat van Utrecht aan den bisschop dezer stad David van Bourgondië, over het vervolgen van eenen verdachten predikheer, Herman van Dortmunden (<i>Wij gebieden</i>)	I, 447

- Deel. Bladz.
- 550 1479, April 6, Zwolle. Brief van Wessel Gansfort aan Ludolf de Veno, deken der groote kerk te Utrecht, over de veroordeeling tot den brandstapel als ketter van zijnen vriend Jan van Wesel te Mainz en over de vervolgingen der Inquisitie, waarmede hijzelf bedreigd wordt (*Non jam*) I, 448
- 1479, Juni 17, en 1480, Juni 15, Rome. Aanteekening over de bevestiging als inquisiteur van Mr. Johan Vassoris in de bisdommen Terenburg, Kamerijk, Doornik en Atrecht (*Mag Jo. Vassoris*) . . III, 122
- 1479, Rijsel. De pater jezuiet J. Buzelin vermeldt den predikheer Jan de Angulo (Du Coin) aldaar als inquisiteur (*Joannes de Angulo*) . . I, 449
- 1480, December 20, Gent. Uittreksel uit het *Ballinboec* over de vijftigjarige ballingschap uitgesproken tegen drie mannen wegens godslastering en uitvinden van nieuwe vloeken (*Ector de Prosst*) II, 272
- 1481, Januari 26, 29 en 31, Gent. Uittreksel uit het *Gentsch Memorieboek* over Lodewijk van der Linden, die wegens godslastering op drie achtereenvolgende dagen met een gloeiend ijzer gebrandmerkt, aan de kaak gesteld en uit Vlaanderen gebannen werd, nadat zijne tong gekort was (*Item in dit*) I, 449
- 555 1481, Januari 31, Gent. Uittreksel uit het *Ballinboec* over de vijftigjarige ballingschap uitgesproken tegen Lodewijk van der Linden wegens godslastering (*Lodewijc van der Linden*) . . . II, 272
- 1481, Februari 3, Gent. Uittreksel uit een stadsregister over de verbanning van Pieter Renuyt voor den tijd van tien jaren, omdat hij in overspel leeft en in den laatsten vasten boter geëten heeft (*Pieter Renuyt x jaer*) I, 524
- 1481, Februari 2 en 9, Gent. Rekening over de onkosten der terechtstelling van den godslasteraar Lodewijk van der Linden (*Item Mattheus*) III, 122
- 1481, Juni 19, Rome. Aanteekening over de aanstelling van meester Jacobus Sprenger tot inquisiteur in de aartsbisdommen Mainz, Trier en Keulen (*Magister Jacobus*) III, 123
- 1481, einde September, Gent. Uittreksel uit Despars over de sermoenen der predikheeren aangaande de talrijke kettters aldaar (*Zeer cortis*) II, 273
- 560 1481, einde September tot 1482, Maart 27, Gent. Uittreksel uit Jan Van den Vivere over de sermoenen der predikheeren aangaande de talrijke kettters aldaar (*In dit bovenscreven jaer*) II, 273
- 1481, September 20, tot 1482, Juli, Gent. Uittreksels uit de stadsrekeningen over de onkosten gedaan ter gelegenheid van dezelfde zaak (*Item betaelt*) II, 274
- 1481, einde September, tot 1482, Maart 27, Gent. Uittreksel uit het *Memorieboek der stad Ghent* over dezelfde zaak (*Item in 't selve jaer*) II, 275
- 1482, November 16, Straatsburg. Aanteekening over de aanstelling van Mr. Michaël Francisci als inquisiteur in het bisdom Kamerijk (*Mag. Michael*) III, 123

- 1482, November 18, Parijs. Pleitredenen vóór het Parlement van Parijs uitgesproken in de zaak der minderbroeders van Doornik, aan wie het kapittel van 't bisdom verboden had nog te prediken ter oorzake der kettersche preëken van broeder Jan Angeli (*Thiboust pour les*) III, 124
- 565 1482, Utrecht. Uittreksel uit den tijdgenoot Thomas Basinus over sommige Utrechtsche geestelijken, die zich voor inquisiteurs uitgaven (*Qui etiam*) I, 453
- 1483, Februari 5, Parijs. Oordeel der godgeleerde Faculteit, op aanvraag van het kapittel der hoofdkerk van Doornik, uitgebracht over veertien verdachte stellingen door den minderbroeder Jan Angeli te Doornik gepredikt (*Hujus praesentis*) I, 450
- 1483, Februari 7, Parijs. Brief der godgeleerde Faculteit van Parijs aan het kapittel van Doornik, waarbij de veroordeeling der stellingen van broeder Jan Angeli bekend gemaakt wordt (*Copia litterarum*). III, 120
- 1483, Februari 18, Rome. Breve van paus Sixtus IV, gericht tot den deken en de parochiepastoors van Gent, over het geschil tusschen den magistraat en de predikheeren opgerezen (*Id fide digna*) III, 130
- 1483, Februari 18, Rome. Breve van paus Sixtus IV, gericht tot de schepenen, dekens en raadsleden van Gent, over hun boycotteren van de predikheeren hunner stad (*Nobis pro parte*) III, 131
- 570 1483, Maart 1, Doornik. Overeenkomst gesloten tusschen het kapittel en de minderbroeders van Doornik aangaande het verbod nog te prediken, aan de laatsten opgelegd ter oorzake van de kettersche preëken van broeder Jan Angeli (*Pour appaisier*) III, 123
- 1483, Maart 1, Doornik. Proces-verbaal dezer overeenkomst (*Copia instrumenti*) III, 134
- 1483, Maart 2, Doornik. Notarieele acte aangaande de herroeping van broeder Jan Angeli (*Copia instrumenti*) III, 137
- 1483, September 14, 's Hertogenbosch. Uittreksel uit de kronijk van Aelbertus Cuperinus, vermeldende dat de inquisiteur Jacob Sprenger, predikheer, alsdan te 's Hertogenbosch vertoefde om den wille der reformatie van 't klooster zijner orde in die stad (*In den iaere*) I, 454
- 1483, November 10, Gent. Uittreksel uit het *Ballinboec* over de vijftigjarige ballingschap uitgesproken tegen Pieter de Mersman wegens godslastering over « de leden Gods » (*Pieter de Mersman, in de mande*) II, 277
- 575 1484, Augustus 25, Brugge. Uittreksel uit eene gelijktijdige kronijk over eene vrouw, die aldaar wegens godslastering aan de kaak gesteld, met een gloeiend ijzer gefolterd, de tong gekort en voor zes jaren uit Vlaanderen werd gebannen (*Item, up den*) I, 454
- 1484, September 17, (*St. Omaars*). Aanteekening van Gaillon (1784) over het vonnis door den officiaal van Terenburg met den pauselijken inquisiteur Jan le Vasseur uitgesproken, tegen eenen

	Deel. Bladz.
zoogezegden Griekschen ridder, wegens ketterij vervolgd (<i>Inquisiteur Mr. Jehan</i>)	III, 139
1484, <i>October 13, Rome</i> . Aanteekening over de aanstelling van Mr. Jan, predikheer van het klooster van Utrecht, tot pauselijken inquisiteur (<i>Mag. Joannis</i>)	III, 140
1484, <i>October 13, Rome</i> . Aanteekening over de aanstelling van Mr. Thomas van Dordrecht, broeder van het predikheerenklooster van Utrecht, als inquisiteur in het bisdom Utrecht (<i>Mag. Thomas</i>)	III, 140
1483, <i>October 22, Rome</i> . Aanteekening over de bevestiging van Michael Francisci als pauselijken inquisiteur in het bisdom Kamerijk (<i>Mag. Michael</i>)	III, 140
580 1484, <i>October 22, Rome</i> . Aanteekening over de bevestiging van Mr. Jan Vassoris als pauselijken inquisiteur in de bisdommen Kamerijk, Terenburg, Doornik en Atrecht (<i>Mag. Joannis</i>)	III, 141
1484, <i>December 5, Rome</i> . Bul van paus Innocentius VIII over de machten der inquisiteurs Hendrik Institoris en Jacob Sprenger in het Duitsche rijk, te weten in de aartsbisdommen Keulen, Trier, enz. (<i>Summis desiderantes affectibus</i>)	I, 455
1484, <i>December 17, Brugge</i> . Een Christusloocheenaar wordt aldaar aan de kaak gesteld en zijne tong met eenen gloeienden priem doorboord (<i>Item up den</i>)	I, 457
1485, <i>Juli 5, Brugge</i> . Uittreksel uit de gelijktijdige kronijk van Adriaan de But over de onthoofding van vijf veroordeelden, waaronder Petrus de Quercu, die met de ketterij der Hussieten, alsdan in Vlaanderen zeer verspreid, besmet schein te zijn (<i>Et non alios</i>)	III, 141
1486, <i>Juli 4, Venetië</i> . Aanteekening over de aanstelling als vicaris-generaal der predikheerenorde in Picardië en als pauselijken inquisiteur in de bisdommen Terenburg, Doornik, Kamerijk en Atrecht van Mr. Jan Vassoris (<i>Mr. Joannes Vassorie</i>)	III, 143
585 1487, <i>Januari 14, Brugge</i> . Gelijktijdige aanteekening over den inquisiteur Adriaan de Mil aldaar (<i>Item up den</i>)	III, 143
1487, <i>Mei 19, Keulen</i> . Notarieele acte op verzoek der inquisiteurs Hendrik Institoris en Jacob Sprenger opgemaakt aangaande het werk <i>Malleus Malleficarum</i> , tegen de hekserij door beide inquisiteurs vervaardigd, met een beroep op de macht hun door paus en keizer verleend in het vervolgen der kettters (<i>In nomine</i>)	III, 144
1487, <i>Juni 10, Venetië</i> . Aanteekening over de hernieuwde aanstelling van Mr. Jan Vassoris als vicaris-generaal der predikheerenorde in Picardië en als pauselijken inquisiteur in de vier bisdommen (<i>Mag. Joannes</i>)	III, 149
1488, <i>Februari 1, Rome</i> . Aanteekening over de bevestiging in zijn ambt van den inquisiteur Jan Vassoris, alhoewel hij bisschop benoemd werd (<i>M. Joh. Vassoris</i>)	III, 149
1489, <i>Juli 9</i> . Aanteekening over den Nederlandschen inquisiteur Johannes Houdaen (<i>Committitur</i>)	III, 149

- Doel. Blads.
- 590 1489, *October 31, Brugge*. Eene vrouw van Jabbeke wordt aldaar wegens ongelooft tentoongesteld met eenen papieren mijter op 't hoofd, waarop de duivel geschilderd stond (*Item den laatsten*). I, 458
- 1489, *November 27, Brugge*. Een jongman wordt aldaar wegens godslastering aan de kaak gesteld, den hals in eenen ijzeren band gevat, met een opschrift boven zijn hoofd (*Item up den*). . . I, 458
- 1490, *Februari 24, Brugge*. Wegens godslastering worden twee mannen aldaar aan de kaak gesteld, waarvan eenen met eenen gloeienden priem de tong doorboord werd (*Item up den*). . . I, 457
- 1490, *Augustus 27, Venetië*. Aanteekening over de bevestiging van den predikheer Mr. Thomas van Dordrecht als inquisiteur, en over zijne aanstelling als vicaris-generaal der orde in Holland (*Mag. Thomas*). III, 150
- 1490, *October 12, 's Hertogenbosch*. De inquisiteur Willem Turnout, predikheer, sterft aldaar (*R. adm. ac*). III, 150
- 595 1491, *Februari 18, Brugge*. Een man wordt aldaar wegens godslastering aan de kaak gesteld en uit Vlaanderen voor zes jaren gebannen, nadat zijne tong met eenen gloeienden priem doorboord was geworden (*Item up den*). I, 459
- 1491, *Februari 19, Gent*. Straffen door den Gentschen Magistraat tegen de godslasteraars vastgesteld (*Omme dies wille*). I, 458
- 1491, (*Februari 22 en later*), *Le Quesnoy en Kamerijk*. Uittreksel uit de kronijk van den tijdgenoot Jan Molinet over het gebeurde met de bezetene kloosterzusters van Quesnoy (*En cest an*). I, 483; aanvulling II, 388
- 1491, (*Februari 22 en later*), *Le Quesnoy en Kamerijk*. Uittreksel uit de kronijk van den tijdgenoot Christiaan Massaeus van Kamerijk over hetzelfde (*Eodem anno*). I, 486
- 1491, *Maart 14, Brugge*. Uittreksel uit de *Sentencien civile* over de pijniging en veroordeeling tot vijftigjarige ballingschap van Hannekin van Uphove wegens godslastering, « bij den bloede, longhere, pensen, daermen » enz. van God (*Hannekin van Uphove*). II, 277
- 600 1491, *Maart 26, Brugge*. Stedelijk reglement tegen de godslasteraars (*Actum ter clocke*). II, 278
- 1491, *Mei 6, Gent*. Uittreksel uit het *Ballineboec* over tienjarige ballingschap uitgesproken tegen Hendrik Hoste wegens godslastering (*Actum vj^m in Meye*). II, 278
- 1491, *Mei 20, Parijs*. Vonnis van 's konings Parlement, waarbij de veroordeelde Waldenzen in hunne eer hersteld en al de vonnissen tegen hen te Atrecht uitgesproken vernietigd worden (*Notum facimus quod*). I, 462
- 1459-1491 (?), (*Mei 20*), *Atrecht*. Uittreksel uit de kronijk van den tijdgenoot Mathieu d'Escouchy over de geheele geschiedenis der Waldenzen van Atrecht (*Environ la Pentecoste*). . . . I, 460
- 1491, *Mei 29, Cenomannis (Le Mans)*. Aanteekening over de bevestiging

Deel. Bladz.

- van Jan Vassoris als inquisiteur in de bisdommen Terenburg, Kamerijk, Doornik, Atrecht en Amiens (*Reverendissimus dominus Johannes*) III, 150
- 605 1491, Juli 10-18, Atrecht. Uittreksel uit het *Memoriaalboek der schepen van Atrecht* over de plechtigheden en feesten, die met de afkondiging van het vonnis der veroordeelde Waldenzen in die stad gepaard gingen (*Le dimanche*) I, 476
- 1491, September 1, Brugge. Uittreksel uit de *Sentencien civile* over de ballingschap van Katheline wegens godslastering (*Katheline, Willem's Losen weduwe*) II, 278
- 1491, Atrecht. Voorgebod van den magistraat verbiedende smadelijke woorden te spreken aangaande de zaak der Waldenzen (*Que nuls*) III, 151
- 1491, Atrecht. Een charter der kerk van Beauvais geeft den titel van hoofdinquisiteur aan Robert Briçonnet, 67de abt van St. Vaast te Atrecht (*Robertus II*) I, 487
- 1492, September, (Brugge). Aanteekening van eenen tijdgenoot over den predikheer Adriaan de Mil, die te Brugge als inquisiteur overleed (*In dezelve maent*) I, 487
- 610 1492, October 17, Gent. Uittreksel uit het *Ballinboec* over vijftigjarige ballingschap uitgesproken tegen Christiaan van Vaernewijc (*Actum xvij^{to} in October*) II, 279
- 1492, November 3, Gent. Uittreksel uit het *Ballinboec* over vijftigjarige ballingschap uitgesproken tegen Matthijs van der Eeke wegens bespottling van het Hellig Sacrement (*Actum iij^{to} in Novembre*) II, 279
- 1493, Januari 8, Gent. Uittreksel uit het *Ballinboec* over tienjarige ballingschap uitgesproken tegen Adriaan Castelain wegens godslastering (*Actum vij^{to} in Januari*) II, 280
- Na 1482, bisdom Kamerijk, en 1493, Juni 28, Nederlanden. Kort bericht van Cousin († 1751) over den inquisiteur Michel François (*L'année suivante*) III, 151
- 1493, Juni 28, Venetië. Aanteekening over de aanstelling van Michaël Francisci als pauselijken inquisiteur voor al de landen van den aartshertog van Oostenrijk (*Mag. Michael*) III, 152
- 615 Vóór en in 1493, (Juni 28). Aanteekening over den predikheer Michiel Francisci, die door Hendrik de Berghes, bisschop van Kamerijk, tot het ambt van inquisiteur in zijn bisdom werd geroepen en daarna als inquisiteur over Bourgondië en de Nederlanden aangesteld (*Il revint*) I, 487
- 1493, (Juni 28). Andere aanteekening over Michiel Francisci († 1496), die door het hoofd zijner orde en op bevel van paus Alexander VI aangesteld werd als algemeenen inquisiteur over al de landen van hertog Philips den Schoone (*F. Michael Francisci*) I, 488
- 1494, Juni 1, Rome. Bul van paus Alexander VI gericht tot den predikheer Jan Cosard, waarbij hij dezen als inquisiteur over het

	n ^o	Deel, Bladz.
	koninkrijk Frankrijk aanstelt (<i>Considerantes tuae circumspectionis</i>)	I, 488
1495,	<i>Februari 3 en December 6, Leuven.</i> Aanteekening van Molanus (16 ^{de} eeuw) over den inquisiteur Jacob Sprenger, die de kloosterreformatie der predikheeren van Leuven leidde en aldaar overleed (<i>Octavo idus</i>)	I, 489
1495,	<i>Utrecht of Zutphen.</i> Aanteekening over den predikheer Jan van Ommaten, die als inquisiteur werkzaam was (<i>P. Mag. Joannes</i>)	I, 489
620 1495,	<i>in het hertogdom Brabant.</i> Uittreksel uit het rechtsgeleerd werk van Willem van der Taverijen over de behandeling der gedingen wegens ketterij, joderij, simonie, apostasie, godslastering, meined, heiligschennis, sortilegie en tooverij aldaar (<i>Van der criesme</i>)	II, 280; aanvulling II, 305
1497,	<i>October 14, Rome.</i> Bul van paus Alexander VI gericht tot den predikheer Jan Brehall, waarbij hij dezen als inquisiteur over het koninkrijk Frankrijk aanstelt (<i>Considerantes tuae circumspectionis</i>)	I, 489; aanvulling II, 388-389
1498,	<i>Juni 10, Ferrare.</i> Aanteekening over de aanstelling als pauselijke inquisiteur van den predikheer Jan van Ommaten, in het bisdom Utrecht (<i>Fr. Joannes</i>)	III, 152
1498,	<i>September 6, Atrecht.</i> Veroordeeling van Tassart le Therier wegens godslastering tot eene korte gevangenschap op water en brood (<i>Sur la plainte</i>)	III, 152
1498,	<i>Doornik; October 2, Parijs.</i> Oordeel der godgeleerde Faculteit van Parijs, op aanvraag van den bisschop en den magistraat van Doornik uitgebracht, over zestien verdachte stellingen door den minderbroeder Jan Vitrier in deze stad met groot schandaal gepredikt (<i>Anno Domini</i>)	I, 490
625 15 ^{de} eeuw,	<i>Rijsel.</i> De predikheer Richard vermeldt onder de inquisiteurs van Rijsel tijdens de 15 ^{de} eeuw de predikheeren Nicolaas Rollin en Jan Du Coin (<i>Mais pour passer</i>)	I, 492
15 ^{de} eeuw,	<i>Rijsel.</i> Aanteekening van Cousin over de predikheeren van het klooster dier stad, die het ambt van inquisiteur hebben uitgeoefend (<i>Je passe</i>)	III, 153
1500,	<i>November 27, Gent.</i> Banvonniss uitgesproken tegen Jan uuter Wulghe wegens vloeken en godslasteringen (<i>Jan uuter Wulghe gheseyt</i>)	III, 153
1500,	<i>Brussel.</i> Uittreksel uit de kronijk van den tijdgenoot Molinet, over het aanhouden en verbranden van eenen ketterschen slotmaker (<i>Trois ans deuant</i>)	I, 492
1502,	<i>April 8, Leuven.</i> Uittreksel uit Molanus over de straffen door den magistraat aan den pasteibakker Quinten Zouwen wegens lastering tegen de Moeder Gods opgelegd. (<i>Quintinus Zouwen</i>)	I, 493
630 1502,	<i>April 1, St-Omaars.</i> Aanteekening over den predikheer-inquisiteur, die aldaar gedurende den vasten gepredikt had (<i>Le magistrat</i>)	III, 154
1502,	<i>Juli 2-9, Luxemburg.</i> Vermelding van den inquisiteur en predikheer Bernarius de Franckell aldaar (<i>Anno Domini</i>)	III, 167

Deel. Bladz.

- 1502, ('s Gravenhage). Uittreksel uit het *Catalogus hereticorum* (1526) van den predikheer en inquisiteur Bernardus Lutzenburgus, over de veroordeeling van den ketter Herman van Rijswijck tot levenslange kerkering (*Hermanus Rijswick*). I, 494
- 1502, Brussel. Uittreksel uit de Henegouwsche kronijk van Vinchant († 1635) over het verbranden van eenen ketter, die in 't openbaar den maagddom van Maria geloochend had (*En la ville de Bruxelles*). I, 495
- 1503, April 10, Brussel. Uittreksel uit Barlandus over het verbranden van eenen ketter, die Maria's maagddom geloochend had (*Eodem anno*). II, 292
- 635 1503, April 10, Brussel. Uittreksel uit de *Chronycke van Antwerpen* over hetzelfde geval (*Int jaer*). II, 293
- 1503, Mei 2, 's Gravenhage. Banvonnis door het Hof van Holland uitgesproken tegen Splinter Wiggersz. van Naarden wegens godslastering tegen Christus "den gecruyste bouf" (*Gerien bij den Hove*). II, 293
- 1503, Mei 22, Valencijs. Aanteekening over de aanstelling van den predikheer Jan de Torcundio als pauselijken inquisiteur in het Waalsch gedeelte van 't bisdom Kamerijk (*Frater Johannes*) III, 154
- 1503, Juni 30, Brugge. Aanteekening over de aanstelling van den predikheer Nicolaas Venne als pauselijken inquisiteur in Vlaanderen (*Magister Nicolaus*). III, 154
- 1503, Juni 30, Straatsburg. Aanteekening over de aanstelling van Jan Baufrenus, vicaris der predikheerenorde in Holland, als inquisiteur in het bisdom Doornik (*Magister Johannes*) III, 155
- 640 1504, November 3, Toulouse. Aanteekening over de aanstelling van den predikheer Jan Ferlin als pauselijken inquisiteur in het bisdom Doornik (*Frater Johannes*) III, 155
- 1504, November 19, Toulouse. Aanteekening over de aanstelling van den predikheer Mathias Capitoli als pauselijken inquisiteur in de bisdommen Amiens, Terenburg en Atrecht (*Mathias Capitoli*) III, 155
- 1504, November 19, Toulouse. Aanteekening over de aanstelling van Jan van Nijvel, prior van 't predikheerenklooster te Brussel, als pauselijken inquisiteur in het Vlaamsch gedeelte van het bisdom Kamerijk (*Instituitur*) III, 155
- 1505, Februari 8, Rome. Bul van paus Julius II, gericht tot den predikheer Egidius van Holland, waarbij hij dezen als inquisiteur over het bisdom Luik aanstelt (*Considerantes tuae circospectionis industriam*). I, 495
- 1505, Brugge. Aanteekeningen over den predikheer Nicolaas Venne, die aldaar als inquisiteur over Vlaanderen in hoogen ouderdom overleed (*P. Mag. Nicolaus Venne*). I, 495
- 645 Tusschen 1506 en 1526, Brugge. Aanteekeningen over de predikheeren Sebastiaan de Witte, Jan Hellinck en Andries Caulis, die aldaar het ambt van inquisiteur bekleed hebben (*Ab anno*). . . I, 496
- 1506, Juli 15, Gent. Banvonnis uitgesproken tegen Jacob de Zomere,

		Deel, Bladz.
	wegens zijn slecht gedrag, vloeken en heiligschennis (<i>L jaeren etc.</i>)	III, 156
1507,	<i>Februari 18, Luik.</i> Uittreksel uit een edict van Erardus van der Mark, prins-bisschop van Luik, inhoudende straffen tegen de godslasteraars (<i>Item quiconque blasphemeroit</i>)	I, 497
1507,	<i>Juni 13, Pavia.</i> Aanteekening over de aanstelling van den predikheer Jan Ferlin als pauselijken inquisiteur in het bisdom Doornik met toelating zich te laten vervangen, voornamelijk in 't Vlaamsch gedeelte van 't bisdom (<i>Frater Johannes</i>) . . .	III, 156
1507,	<i>Augustus 2, Gent.</i> Banvonniss uitgesproken tegen Jan Steinic wegens godslasterende woorden (<i>Jan Steinic gheseyt</i>)	III, 157
650 1508,	<i>Januari 18, St. Omaars.</i> Aanteekening over den inquisiteur Jan Vasseur, predikheer en bisschop suffragaan van Terenburg, die aldaar overleed en begraven werd (<i>Frater Joannes Vassoris</i>)	I, 497
1508,	<i>Juni 19, Rome.</i> Aanteekening over de aanstelling van den predikheer Daniel Alarts, als pauselijken inquisiteur in het Vlaamsch gedeelte van 't bisdom Doornik (<i>Frater Daniel Alarts</i>)	III, 157
1508,	<i>Juni 27, Rome.</i> Aanteekening over de bevestiging in zijn ambt van den pauselijken inquisiteur in 't bisdom Doornik Jan de Frelin (<i>Frater Joannes de Frelin</i>)	III, 157
1509,	<i>Juni 19, Brussel.</i> Uittreksel uit een plakkaat van keizer Maximiliaan en prins Karel over het straffen der godslasteraars (<i>Ende want</i>)	III, 158
1509-1510,	<i>Kortrijk.</i> Rekening van den baljuw van Kortrijk over het betaalde aan den beul ter gelegenheid der kastijding van Gilles Bailly op de markt, omdat hij God gelasterd had (<i>Audit pendeur</i>)	I, 497
655 1510,	<i>Utrecht.</i> De predikheer Wouter predikt vrijmoedige sermoenen tegen de misbruiken der Kerk, wordt ter verantwoording vóór Frederik van Baden, bisschop van Utrecht, gedaagd, herroept zijne gezegden en stelt daardoor zijne aanklagers te vreden (<i>Præ omnibus</i>)	I, 498
(1510),	<i>Keulen.</i> Aanteekening over den predikheer Jacob van Hoogstraten, inquisiteur over de aartsbisdommen Keulen, Mainz en Trier (<i>F. Jacobus de Hoogstratt</i>)	I, 498
1510,	<i>Keulen.</i> Andere aanteekening over Jacob van Hoogstraten, die als inquisiteur over de aartsbisdommen Keulen, Mainz en Trier wordt aangesteld en er een werkje tegen de ketters schrijft (<i>Patres ordinis</i>)	I, 499
1511,	<i>Maart 1, Rome.</i> Bul van paus Julius II, waarbij hij onder anderen, naar ouder gewoonte, al de ketters met hunne aanhangers in den ban der Kerk slaat (<i>Consueverunt Romani pontifices</i>)	I, 499
1511,	<i>November 13, Gent.</i> Banvonniss uitgesproken tegen Symoen de Pape wegens vloeken en godslastering (<i>Symoen de Pape</i>)	III, 159
660 1510-1512,	<i>Bouviignes en Auveloys.</i> Rekening van den baljuw van Bouviignes, over de kosten veroorzaakt door de gevangenschap van vier kettersche vrouwen van de secte der Waldenzen, die gebannen werden (<i>Au chastelain</i>)	I, 500; aanvulling II, 389

	Deel. Bladz.
1511-1512, <i>Brugge</i> . Uittreksel uit de rekening van den schout van Brugge over het betaalde aan den beul ter gelegenheid der kastijding van Jan, geboortig van Gent, die de Maagd Maria gelasterd had (<i>Audit maistre</i>)	I, 500
1511-1512, <i>Brugge</i> . Rekening van den baljuw van Brugge over het betaalde aan den beul ter gelegenheid der kastijding van Adriaan Baert, die God en zijne heiligen meermaals gelasterd had (<i>Au même</i>)	I, 501
1511-1512, <i>Bergen</i> . Rekening van den proost van Bergen over het betaalde voor het onderhoud in den kerker van Margaretha le Hallière, verdacht van de ketterij der Waldenzen, die gebannen werd (<i>Pour six jours</i>)	I, 501
1512, <i>December 14, 's Gravenhage</i> . Doodvonnis doer 't Hof van Holland uitgesproken tegen Mr. Herman van Rijswijck, tengevolge zijner veroordeling als hervallen ketter door den inquisiteur Jacob van Hoogstraten, prior van het predikheerenklooster te Keulen, en Jacob Ruysch, deken der Hofkapel te 's Gravenhage, commissaris van den bisschop van Utrecht (<i>Alsoe meester Jacob Hoichstraet</i>)	I, 501
665 1512, (<i>'s Gravenhage</i>). Uittreksel uit het <i>Catalogus hereticorum</i> (1526) over den ketter Herman van Rijswijck en zijne verbranding (<i>Idem Hermannus</i>)	I, 503
1512, <i>'s Gravenhage</i> . De predikheer Andreas Hugo, van Delft, prior van het klooster te 's Gravenhage, is terzelfder tijd inquisiteur (<i>P. Mag. Andreas Hugonis</i>)	I, 503
1512-1513, <i>Brugge</i> . Rekening over het doorboren der tong van eenen zekeren Anthoine wegens godslastering (<i>Audict maistre</i>).	III, 159
1512, <i>December</i> — 1513, <i>April, Utrecht</i> . Uittreksel uit de stadskameraarsrekeningen over het betaalde voor 't onderhoud in de gevangenis gedurende meer dan achttien weken en het onderzoek naar de rechtzinnigheid van Elisabeth Petersdochter, die door de kettermeesters vrijgesproken werd (<i>Item den 13 dach</i>).	I, 504
1513, <i>Leiden</i> . Veroordeeling van Gerijt Jacopsz. wegens lastering van God en van Maria (<i>Alsoe Gerijt</i>)	II, 312
670 1518, <i>Veurne</i> . Rekening van den baljuw van Veurne over het betaalde aan den beul ter gelegenheid der kastijding van Michiel Bailge, die de Maagd Maria gelasterd had (<i>Michel Bailge, à cause</i>)	I, 504
1514, <i>April 1, Rome</i> . Bul van paus Leo X, gericht tot den predikheer Egidius Charrondelli, waarbij hij dezen als inquisiteur over het koninkrijk Frankrijk aanstelt (<i>Considerantes tuae</i>).	I, 505
1514-1515, <i>Kortrijk</i> . Rekening van den baljuw van Kortrijk over het betaalde aan den beul ter gelegenheid der kastijding van Pieter Danebrouck, die Maria en Christus gelasterd had en door den Raad van Vlaanderen tot allerlei straffen veroordeeld werd (<i>Payé audit</i>)	I, 505
1515, <i>Maart 31, Antwerpen</i> . Aanteekening uit het Antwepsch <i>Correc-</i>	

- tieboek over het vonnis door den magistraat uitgesproken tegen vier personen, die onder anderen in den vasten op eenen ongeoorloofden dag vleesch hadden geëten (*Ghecorrigeert*) I, 505
- 1515, Mei 4, Rome. Bul van paus Leo X, met de goedkeuring van het Concilie van Lateraan uitgevaardigd, en verbiedende iets te drukken zonder goedkeuring van 's pausen vicaris te Rome of van de bisschoppen en de inquisiteurs buiten Rome (*Inter sollicitudines*) I, 507
- 675 1515, Mei 6, (Gent). Aanteekening over den inquisiteur Daniël Alaert, predikheer, die aldaar sterft (*P. Daniel Alaert*) I, 508
- 1515, Juli 2, Rome. Uittreksels uit de brieven van paus Leo X, gericht tot den generaal der predikheeren, waarbij hij, op verzoek van Karel, prins van Spanje en aartshertog van Oostenrijk, de Nederlandsche provincie der orde (*Inferioris Germaniae provinciae*) inricht (*Decet Romanum*) I, 508
- 1515, September 28, Gent. Onderzoek door de schepenen ingesteld over de godslasteringen en 't slecht gedrag van Pieter Aereus (*Lieven Wauters*) I, 510
- 1515, October 8, Gent. Vonnis door de schepenen uitgesproken tegen Pieter Aereus, die wegens godslastering aan de kaak wordt gesteld, zijne tong doorboord en hij zelve verwezen tot eene bedevaart naar St-Jacobs in Gallicië, alwaar hij een volle jaar zal moeten verblijven, op doodstraf (*Omna dat*) I, 511
- 1512-1517, Bouwignes. Uittreksel uit de rekeningen van den meier van Bouwignes, over het betaalde aan den gevangeniswachter, die Maria le Blancq, ketterin van de secte der Waldenzen, tweemaal gepijnigd en gedurende 28 dagen onderhouden had, tot op den dag harer verbranding (*A Jehan Bar*) I, 512
- 680 1517, Maart 3, Leeuwarden. Aanteekening over het geval van Hendrik van Bemijck, die door 't Hof van Friesland wegens godslastering voor honderd jaren en ééne dag verbannen werd en zijne tong gekort (*Wie zal*) I, 512
- 1517, September 4, Doornik. Acte van den officiaal over den gevangen priester Jaspas Fournier, die in de herbergen en in de kerk allerlei verdachte en ongeloovige woorden gesproken heeft (*Cum nos magistratum*) II, 294
- 1517, November 4, Doornik. Acte van den officiaal over de wederspanning van den magistraat in zake van den verdachten priester Jaspas Fournier (*Cum nos magistratum*) I, 297
- 1517, November 30, Brussel. Plakkaat van Karel, koning, graaf van Vlaanderen, tegen de godslasteraars (*Comme il soit*) I, 513
- 1517, Oudenaarde. Rekening van den baljuw van Oudenaarde over het betaalde aan den beul ter gelegenheid der kastijding van Torreken van Perre, die het H. Sacrament gelasterd had (*Torreken van Perre, qui*) I, 514
- 685 1518, Maart 14, Rome. Bul van paus Leo X gericht tot den predikheer Raymond Gosin, waarbij hij dezen als inquisiteur over het

	Deel. Blads.
koniakrijk Frankrijk aanstelt (<i>Considerantes tuae</i>)	I, 515
aanvulling	II, 389
1518, Augustus 18 en 20, Brussel. Uittreksel uit de rekeningen van den amman van Brussel over het betaalde aan den beul ter gelegenheid der kastijding en onthoofding op de Grootte Markt van Lauken van Moeseke, die het H. Sacrament gelasterd had (<i>Item xviiiij Augusti betaelt</i>)	I, 515; aanvulling II, 389
1518, Leiden. Veroordeeling van Daniel Jacopsz. en Mees Symonz. wegens het afnemen en beleedigen van een O. L. Vrouwenbeeld (<i>Alloe up zonnendag</i>)	II, 312
1519, Januari 5, Mechelen. Tweede plakkaat van Karel, koning van Spanje, graaf van Vlaanderen, tegen de godslasteraars (<i>Combien que</i>).	I, 516; aanvulling II, 380-390
1519, Augustus 17 en 20, Antwerpen. Aanteekening uit het <i>Correctieboek</i> over het vonnis door den magistraat uitgesproken tegen Kathelijne, die onder anderen het H. Sacrament gelasterd had (<i>Gecorrigeert</i>)	I, 517
690 1519, December 9, (<i>'s Hertogenbosch</i>). Aanteekening over den predikheer en inquisiteur Jan de Colle (vanden Heuvel f), die aldaar sterft (<i>P. Mag. Joannes de Colle</i>)	I, 518

AANHANGSEL.

Onder het afdrukken zond mij de heer J. Cuvelier, beambte aan het Algemeen Rijksarchief te Brussel, nog het volgende uittreksel uit eene rekening van 1452, die blijkbaar in verband staat met de ketterij der Hussieten en met hunne talrijke Nederlandsche aanhangers :

- 691 A frère Nicolas Jaquier, religieux de l'ordre des Prêcheurs, inquisiteur de la « foy chrestienne » pour don à lui fait par mondit seigneur [Philippe le Bon] pour lui aidier à supporter les frais et despens de certain voiage par lui fait naguères, par le commandement et ordonnance de mondit seigneur, avec et en compagnie de messire Piètre Vasque pardevers le Roy des Romains en Honguerie et aultres marches lointaines, LX livres.

Algemeen Rijksarchief te Brussel, *Chambre des Comptes*,
Registre n° 1921, fol. 326 verso (1452).

ALGEMEEN REGISTER

OP

CORPUS I, II EN III.

A

Aalst. Johannes XXII beveelt den cantor der O. L. Vrouwenkerk te Antwerpen aan het Begijnhof van Aalst de goederen te doen terugkeeren, die ervan werden vervreemd (7 Sept. 1317), III, 161; — vier godslasteraars dezer plaats te Gent gebannen (20 Dec. 1480), II, 272.

Aalst (Jan van). Zie JAN VAN AALST.

Aardenburg. De Begijnen worden er vrij van alle ketterij bevonden na een onderzoek namens paus Johannes XXII en Willem, bisschop van Doornik, ingesteld (17 Mei 1328), I, 178-181; II, 391.

Aarschot. De Begijnen dier plaats door Adolf, bisschop van Luik, vrijgesproken van ketterij (24 Oct. 1324), II, 86-88.

Abbas. Zie NICOLAAS.

Abbatia (Johannes de). Zie JAN DE L'ABBAYE.

Abbaye (Jan de l'). Zie JAN DE L'ABBAYE.

Abbé (l') de peu de sens. Zie JAN LAVITE.

Abcouwe (Wendelmoet van). Zie WENDELMOET VAN ABCOUWE.

Absalon Oskin, priester, promotor van den officiaal van Doornik, vraagt namens den bisschop eene reeks afschriften der processtukken van den ketter Nicolaas Serrurier (28 Jan. 1422), II, 243-246.

Abt (de). Zie NICOLAAS.

Acarin (Jacob). Zie JACOB ACARIN.

Ada de Ronville, kanunnik te Atrecht, ontvangt van paus Gregorius IX instructies over de behandeling en het onderhouden van gevangen kettters (12 Febr. 1237), III, 178.

Adam, ketter van Atrecht (1182-1183), I, 47-48, 51.

Adam de Lans, predikheer van 't klooster van Rijsel (15de eeuw), III, 153.

Adela, gravin van Vlaanderen, wordt door paus Gregorius VII tegen den ketter Hubertus opgehitst (10 Nov. 1076), I, 10-11.

Adolf van der Mark, bisschop van Luik, vaardigt een reglement uit voor de Begijnen van St. Christoffel te Luik (3 Juli 1323), II, 88; — wordt door paus Johannes XXII gelast met een onderzoek ten gunste der rechtgeloo-vige Begijnen van zijn bisdom (22 Juni 1324), II, 85-86; — vaardigt eene vrijspraak uit ten voordeele der Begijnen van St. Christoffel (Luik), Tongeren, Maastricht, St. Truiden, Leuven, Tienen, Zoutleeuw, Diest, Borg-loon, Hasselt en Aarschot (24 Oct. 1324), II, 86-88; — vaardigt eene vrij-spraak uit ten voordeele der Begijnen van Roermond (1 Maart 1325), II, 88-89; — vaardigt een reglement uit voor de Begijnen van St. Christoffel te Luik (23 April 1325), II, 88; — vaardigt nog een reglement uit voor de Begijnen van St. Christoffel te Luik (Sept. 1325), II, 88; — verbiedt aan de Brabantsche ambtenaars de Begijnen van Zoutleeuw in hunne goederen te verontrusten (15 Jan. 1335), II, 301-303; — verbiedt den priesters de geban-vloekten tweemaal gedurende de mis af te roepen, tenzij het kettters geldt (7 Oct. 1337), III, 13.

Adriaan Baert, te Brugge wegens lastering van God en zijne heiligen de tong doorboord (1511-1512), I, 501.

Adriaan Castelain, te Gent wegens godslastering voor tien jaar gebannen (8 Jan. 1493), II, 280.

Adriaan Collin, voorzitter van den Raad van Vlaanderen te Ieperen, komt op last van den hertog naar Atrecht om er de zaak der Waldenzen te onder-zoeken (12 Oct. 1460), I, 379-380.

Adriaan de Mil, predikheer, doctor in de godgeleerdheid en inquisiteur, vertrekt naar het Heilig Land (14 April 1486), III, 144; — komt van het Heilig Land te Brugge terug (14 Jan. 1487), III, 143-144; — te Brugge (1 April 1487), III, 144; — sterft te Brugge (Sept. 1492), I, 487; III, 144.

Adriana (Adrienne) Fanouse, ketterin, in 't bisdom Kamerijk ter dood gebracht (vóór 1430), I, 318.

Egidius. Zie GILLIS.

Egidius, monnik, kanunnik van St-Nicolas-des-Prés te Doornik, vergezelt, uit eigen beweging, de Doorniksche Geeselaars op hunne tochten (Oct. 1849), II, 98, 104.

Egidius Boogris, ketter, die door list van eenen priester in 't Kamerijk-sche levend verbrand werd (c. 1236), I, 104-106. (Zie ook **ELIGIUS**.)

Egidius Cantor, zestigjarige Brusselsche ketter, hoofdman der *Homines intelligentiae*; zijne kettersche leeringen (12 Juni 1411), I, 267-279.

Egidius Carlerius. Zie GILLIS CARLIER.

Egidius Charrendelli, predikheer, door paus Leo X als inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk aangesteld (1 April 1514), I, 505.

Egidius van Holland, predikheer, door paus Julius II als inquisiteur over het bisdom Luik aangesteld (8 Febr. 1505), I, 495.

Aelais. Zie ALEID.

Aelis. Zie ALEID.

Aerens (Pieter). Zie PIETER AERENS.

Aernt Aerntsz. Zie AREND AERNTSZ.

Aerntsz. (Aernt). Zie AREND AERNTSZ.

Aernt van Hoern. Zie AREND VAN HOORN.

Agnes (Agniete) vander Ameyde, begijn, wegens haar niet ter kerk gaan vóór den magistraat van Utrecht ter verantwoording verschenen (1427), III, 74.

Agnes (Agniete) vander Meer, begijn, wegens haar niet ter kerk gaan vóór den magistraat van Utrecht ter verantwoording verschenen (1427), III, 74.

Ahuys (Hendrik van). Zie HENDRIK VAN AHUYS.

Ailly (Pierre d'). Zie PIETER D'AILLY.

Aimery (Hugo). Zie HUGO AIMERY.

Aix-la-Chapelle. Zie AKEN.

Aken (Aquisgranum). Dansers, zoo mannen als vrouwen, aldaar (15 Juli 1374), I, 236; II, 144; III, 40; — van daar komen Dansers naar 't land van Luik (Juli-Sept. 1374), I, 231, 233, 236; II, 144, 149; III, 40; — duivel-bezwering aldaar (1374), I, 233, 235.

Alaert (Daniel). Zie DANIEL ALAERT.

Alamania (Alamania, in partibus Alamaniae). Zie DUISCH RIJK.

Alard le Prendhomme, stedelijk beambte te Rijsel (1429-1430), III, 76.

Alarts (Daniel). Zie DANIEL ALAERT.

Alauda. Zie EUSTACHIUS LEEUWERCKE.

Alaydis. Zie ALEID (AELAIS).

Alberik, aartsbisschop van Reims, krijgt bevel van paus Innocentius III om de godslastering te keer te gaan (14 Maart 1213), I, 64-65.

Albienses, Albigenes (kettische secte), breiden zich uit Zuid-Frankrijk naar andere gewesten uit (1163), I, 39; — in onze gewesten (1236-1238), I, 104-106, 112; — te Atrecht (1238), III, 160; — in Zuid-Frankrijk (1243), I, 114-115.

Aleume Polet, voortvluchtige ketter van Rijsel; hertog Philips van Bourgondië beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1430), I, 313.

Aleid (Aelais, Alaydis), kettische tooverheks, te Kamerijk door den inquisiteur Robert verbrand (17 Febr. 1236), II, 42-44, 46.

Aleid (Alis), kettische vrouw van de secte der Waldenzen, te Nijvel op de pijnbank gelegd en uit Brabant gebannen (1459-1460), II, 265.

Aleid (Alheydis) Cluten, overste der Zusters van Utrecht, wordt door Wermbold van Buscop naar Renen gezonden om er de Zusters tegen den inquisiteur te sterken (c. 1393 of 1394), II, 153-155.

Aleid (Alyt) Sweders, begijn, wegens haar niet ter kerk gaan vóór den magistraat van Utrecht ter verantwoording verschenen (1427), III, 74.

Aleid (Alyt) wten Leen, wegens haar niet ter kerk gaan vóór den magistraat van Utrecht ter verantwoording verschenen (1427), III, 74.

Alemania. Zie DUISCH RIJK.

Alexander III, paus, houdt te Montpellier een concilie tegen de vorsten, die de ketters begunstigen (17 Mei 1162), I, 36; — spoort den aartsbisschop van Reims tot zachtheid jegens de ketters aan (23 Dec. 1162), I, 36-37; — wordt door Lodewijk VII, koning van Frankrijk, berispt over zijne zachtheid jegens de ketters van Vlaanderen (1162), I, 37-38; — verontschuldigt zich dienaangaande (11 Jan. 1163), I, 38-39; — houdt te Tours een concilie tegen de ketters en hunne aanhangers (19 Mei 1163), I, 39; — spoort aartsbisschoppen (van Reims, enz.) aan om eene bijzondere ketterij te onderdrukken (2 Juni 1170), I, 44-45; — houdt te Rome (Lateraan) een concilie tegen de ketters (19 Maart 1179), I, 46-47; II, 384.

Alexander IV, paus, verleent volmacht aan den prior der predikheeren van Parijs om de kettervervolgung te leiden (10 Maart 1255), I, 123-124; — ontslaat de predikheeren van Besançon, op hun verzoek, van de kettervervolgung in Bourgondië en Lotherring (21 Aug. 1255), I, 124; — spoort op verzoek van koning Lodewijk den Heilige, den provinciaal der predikheeren in Frankrijk en den gardiaan der minderbroeders van Parijs tot inquisiteurs in het koninkrijk Frankrijk aan (13 Dec. 1255), I, 125-128; — laat te Kamerijk het heffen eener belasting op de geestelijke goederen toe, om de schulden der kettervervolgung te dekken (9 Jan. 1257), I, 128-130, 630; — brengt het getal der predikheeren-inquisiteurs in Frankrijk van twee op zes en machtigt den prior van Parijs om ze aan te stellen of door anderen te vervangen (13 April 1258), I, 130; — herhaalt de statuten tegen de ketters (25 April 1260), I, 131; — machtigt de Fransche inquisiteurs om aan de berouwhebbende ketters de biecht en de communie niet te weigeren (30 April 1260), I, 131-132.

Alexander VI, paus, komt te vergeefs in de zaak der bezetene kloosterzusters van Le Quesnoy tusschen (22 Febr. 1491), I, 486; II, 392; — stelt den predikheer Michiel François als inquisiteur in de Nederlanden aan (1493), I, 487-488; — stelt den predikheer Jan Cosard als inquisiteur in 't koninkrijk Frankrijk aan (1 Juni 1494), I, 488-489; — stelt den predikheer Jan Brehali als inquisiteur in hetzelfde koninkrijk aan (14 Oct. 1497), I, 489-490; — op zijn bevel wordt het predikheerenklooster van Luxemburg hervormd (2-9 Juli 1502), III, 167-168.

Alexander II van Oeren, bisschop van Luik, houdt aldaar eene bisschoppelijke synode (13 Maart 1166), waarop Lambert le Bègue eene rol speelde, blijkens zijn verweerschrift aan Calixtus III (c. 1175-1177), II, 24, 27-28.

Alfons. Zie GONZALVE.

Aliaco (Petrus de). Zie PIETER D'AILLY.

Alkmaar. Jan, priester, geboortig uit die stad, herroept vóór het algemeen Concilie van Constanz zijn kettersch schrift, dat verbrand wordt (April (?) 1418), I, 297; III, 51-55.

Aine (Anne) bij Thuin. De abt dier plaats vervolgt de nonnen van Robermont, die eene reformatie van haar klooster willen bewerken (c. 1406), II, 193-194; — de cijnshouder der abdij, Jehan de Geef, ondersteunt ze integendeel (c. 1406), II, 193.

Alphonse. Zie GONZALVE.

Amedeus, hertog van Savoye, wordt door eene breve van paus Martinus V aangespoord om den bisschop van Lausanne in het straffen van den wederspannigen ketter Nicolaas Serrurier krachtadig bij te staan (na 12 Nov. 1423), II, 256, 258-259.

Amelberge Jacobs, verdachte vrouw, wordt na lange jaren gevangenschap te Gent in vrijheid gesteld (14-16 Febr. 1478), I, 444.

Americus, ketter, wordt door de Luiksche geestelijkheid aan paus Lucius II gezonden (tusschen Maart en 12 Mei 1145), I, 31-33; II, 384.

Amejde (Agniete vander). Zie AGNES VANDER AMEYDE.

Amiens (bisdom). De predikheer Jan Vassoris als inquisiteur in het bisdom aangesteld (1 Febr. 1488), III, 149; — Jan Vassoris als inquisiteur bevestigd (29 Mei 1491), III, 150; — de predikheer Matthias Capitoli tot inquisiteur in het bisdom aangesteld (19 Nov. 1504), III, 155.

Amiens (stad). De baljuw dier stad treedt op als gevolmachtigde van den Frnschen koning met twee anderen in de zaak der aanhouding en vervolging der Tempelridders (11 Oct. 1307), II, 52-50; — een bode wordt door den magistraat van Rijsel naar die stad gezonden om er inlichtingen in te winnen aangaande het verbeurdverklaren van goederen van verbrande kettters (7-15 Dec. 1429), III, 77-79; — de bisschop laat de aldaar aangehouden personen, verdacht tot de secte der Atrechtsche Waldenzen te behooren, in vrijheid stellen en weigert aan die ketterjacht deel te nemen (10-22 Juni 1460), I, 360; — Noël Ferre, geboortig van Amiens, te Mantes als Waldens vervolgd, verklikt verscheiden Waldenzen van Amiens, Atrecht, enz., en wordt te Mantes verbrand (26 Aug. 1460), III, 111-112.

Amiens (Johanna d'). Zie JOHANNA D'AMIENS.

Amilius van Assche. Zie MELIS VAN ASSCHE.

Amsterdam. Aldaar woont de ketttersche priester Nicolaas van Naarden (1458), I, 338-339.

Andreas Carnificis, predikheer, prior van het klooster van Dowaaï, schrijft brieven aan Gillis Carlier over eene verdachte stelling te Dowaaï en te Kamerijk gepredikt (1466), I, 416, 419-420; — vermeld onder den naam van *Andreas* (vóór 23 Nov. 1472), I, 440-441.

Andreas Caulis, predikheer, inquisiteur te Brugge (1506-1526), I, 496.

Andreas de Ochsenfurt, professor der godgeleerde Faculteit te Keulen, hecht zijne goedkeuring aan den *Malleus maleficarum* (vóór 19 Mei 1487), III, 144, 146, 147.

Andreas Hugo van Delft, predikheer, inquisiteur te 's Gravenhage (1512), I, 503; — sterft te Antwerpen (6 Maart 1526), I, 503.

Anevelin. Zie ENNEVELIN.

Angèle (Jehan). Zie JAN ANGELI.

Angeli (Johannes). Zie JAN ANGELI.

Angelus (of Antonius?), kardinaal van Verona, ontvangt van Pierre d'Ailly en van Johannes de Gerson te Constanz hunne veroordeeling van Grabow's aanklacht tegen de Broeders en Zusters van het gemeene leven (c. 1418), II, 220-221, 222-224; — wordt door den paus met het beroepsgeeding van Nicolaas Serrurier gelast, maar sterft vóór het einde ervan (vóór 11 Dec. 1419), II, 229-237.

Angenost (Jan). Zie JAN ANGENOST.

Angers. Bruno, bisschop van Angers, ketter (c. 1050), I, 8-10.

Angniaulx (Gille des). Zie GILLIS DES ANGNIAULX.

Angulo (Jan de). Zie JAN DE ANGULO.

Anne. Zie ALNE.

Annibaldus, senator van Rome, vaardigt met het volk tegen de ketters eene wet uit, die paus Gregorius IX ter naleving aan de wereldlijke macht der christene landen oplegt (25 Juni (?) 1231), I, 78-80.

Antonius, kardinaal van Aquileja, leidt het kettergeding tegen den predikheer Matthaeus Grabow te Constanz (Mei 1419), II, 225-227; — leidt het laatste gedeelte van het beroepsgeeding van den ketter Nicolaas Serrurier en spreekt te Florence het eindvonnis uit (11 Dec. 1419), II, 229-237, 241, 244-245, 254-255.

Antonius (?), kardinaal van Verona. Zie ANGELUS, kardinaal van Verona.

Antonius Duterne, vicaris der minderbroeders voor de provincie Frankrijk, vertegenwoordigt de minderbroeders van Doornik in het sluiten van hunne overeenkomst met het kapittel van Doornik in de zaak van Jan Angeli (1-2 Maart 1483), III, 135-138.

Antonius Guidonis, klerk van het bisdom Avignon, pauselijk en keizerlijk notaris, stelt te Constanz eene reeks acten op als notaris der Spaansche natie (12 April 1418), II, 215, 216.

Antoon Laecman van Zon, waarschijnlijk inquisiteur, sterft te Leuven (1453), I, 335-336.

Antoon Martins, gezeid *Poy*, in het baljuwschap Brugge wegens diefstal gegeeseld en wegens godslastering de tong doorboord (1512-1513), III, 159.

Antoon Saquespée, zeer rijke burger en schepen van Atrecht, als ketter van de secte der Waldenzen te Atrecht vervolgd (16 Juli-14 Aug. 1460), I, 372-373, 376-378; — onder eede van getuigen in vrijheid gesteld (24 Nov. 1460), I, 384-386; — door het Parlement van Parijs plechtig in zijne eer hersteld (20 Mei 1491), I, 460-483.

Antwerpen (*Anvers*). Tanchelm, omringd met drieduizend gewapende aanhangers, strooit er zijne ketterij, maar zij wordt er door den heiligen Norbertus en zijne helpers uitgeroeid (begin der 12de eeuw), I, 22-29; II, 3, 4, 5; — de ketter Willem Cornelisz. krijgt er aanhangers (c. 1241), I, 113-114; — een predikheerenklooster wordt er gesticht tot uitroeijing der ketterij (c. 1241), I, 113-114; — Guiardus, bisschop van Kamerijk, sterft in de abdij van Afflighem, terwijl hij op weg is om Antwerpsche ketteren te gaan vervolgen (1247), I, 118-119; — lijst van de dolingen dier Antwerpsche ketteren (c. 1250), I, 119-120; — het lijk van Willem Cornelisz. wordt er op bevel van den Kamerijkschen bisschop ontgraven en verbrand (c. 1252), I, 120-121; — hertog Jan I van Brabant neemt de Antwerpsche Begijnen onder zijne bescherming (Dec. 1285), I, 146; — hertog Jan I van Brabant neemt de Antwerpsche Beggarden onder zijne bescherming (1296), I, 522; — de cantor der O. L. Vrouwenkerk aldaar krijgt van paus Johannes XXII het bevel, aan het Begijnhof van Aalst de goederen te doen terugkeeren, die ervan werden vervreemd (7 Sept. 1317), III, 101-102; — de abt der St. Bernardusabdij aldaar spreekt de Brusselsche Begijnen vrij als een der drie commissarissen van den Kamerijkschen bisschop (8 Dec. 1323), II, 81-83, 84; — Pieter, bisschop van Kamerijk, stelt, op last van paus Johannes XXII, een gunstig onderzoek in aangaande de zeden en de leerstelsels der Antwerpsche Begijnen, welk onderzoek geschiedde door de zorgen van Jan van Aalst, pastoor van Moortzele, en de dekens van St. Gudula te Brussel en van O. L. Vrouwenkerk te Antwerpen (23 Febr. 1324), I, 173-175; II, 391; III, 6-7; — vier vleescheters in de vasten worden tijdelijk gebannen en tot bedevaarten veroordeeld (31 Maart 1515), I, 505-506; — Kathelijne wegens lastering van het Heilig Sacrament tijdelijk gebannen en tot eene bedevaart en boetedoening in de processie veroordeeld (17 en 20 Aug. 1519), I, 517-518.

Apostasie. Hoe zij in het hertogdom Brabant beschouwd en behandeld werd (1495), II, 287-288.

Apostoli. Zie BEGGARDEN.

Aquileja (Antonius, kardinaal van). Zie ANTONIUS.

Aquino (Thomas van). Zie THOMAS VAN AQUINO.

Aquisgrano (Wilhelmus de). Zie WILLEM VAN AKEN.

Aquisgranum. Zie AKEN.

Ar., priester, die uit dwang en schrik eene valsche getuigenis tegen Lambert le Bègue sprak (c. 1175-1177), II, 14-18.

Arboisius (Philips). Zie PHILIPS ARBOISIUS.

Arend (Aernt) **Aerntsz.**, te Leiden gemengd in de zaak van den godslasteraar Willem Duyker Ysbrantsz. (vóór 1440), II, 310.

Arend van Hoorn (Aernt van Hoorn), bisschop van Utrecht, vermeldt de Dansers van 1374 in eenen zendbrief (31 Mei 1375), III, 45.

Arkel (Jan van). Zie JAN VAN ARKEL.

Armen van Lyon. Zie WALDENZEN.

Arnaldistae, kettersche secte (1184), I, 52-55; — (1220), I, 70-71; — (1229), I, 75; — (1231), I, 76-80; — (1511), I, 499-500.

Arnold, aartsbisschop van Keulen, veroordeelt den Brabantschen ketter Jonas als behoorende tot de secte der Catharen (1152-1157), I, 34-35.

Arnold, abt van Dikningen, geeft een gunstig oordeel over de Broeders en Zusters van het gemeene leven (24 Dec. 1397), II, 174-176; — dit oordeel samengevat met dat van andere godgeleerden der geestelijke provincie Keulen (1398), II, 176-181.

Arnold Kolich van Euskirchen, gezworen klerk te Keulen, maakt, op verzoek der inquisiteurs Hendrik Institoris en Jacob Sprenger, eene acte op betreffende de goedkeuring van hunnen *Malleus maleficarum* door verscheiden professoren van de godgeleerde Faculteit van Keulen (19 Mei 1487), III, 145, 148.

Arnoldus, Vlaamsche ketter, te Keulen verbrand (2-5 Aug. 1163), I, 40-44.

Arnolinus, haarkapper, te Châlons-sur-Marne door den inquisiteur Robert als ketter verbrand (1235), II, 46.

Arnulphus de Poest, priester, pauselijk, keizerlijk en bisschoppelijk notaris, te Kamerijk in het kettergericht van Willem van Hildernissem werkzaam (12 Juni 1411), I, 269, 279.

Arras. Zie ATRECHT (*stad*).

Artois (graafschap). Vele ketters vervolgd en verbrand of door de water- en vuurproef en eene goede biecht gered (1182-1183), I, 47-52; — de inquisiteur Robert vervolgt en verbrandt er ketters (1236), I, 104-106; — de Bretonsche karmeliet Thomas Conecte predikt er verdachte sermoenen (1428), I, 307-310; — aan zijne ambtenaars van het graafschap Artois schrijft hertog Philips van Bourgondië tegen twintig voortvluchtige ketters maatregelen voor (11 Maart 1490), I, 312-314. (Zie ook ATRECHT, *stad en bisdom*).

Arvin (*Petrus d'*). Zie PIETER d'ARVIN.

Asq bij Rijsel. De inquisiteur Robert laat er ketters aanhouden en verbranden of kerkeren (1236), II, 42-45.

Assche (*Amilius van*). Zie MELIS VAN ASSCHE.

Asselines, minderbroeder van het klooster van Doornik, preekt aldaar op last van zijn klooster (vasten van 1482), III, 128.

Asso, bisschop van Atrecht, helpt den inquisiteur Robert in het vervolgen en verbranden van ketters (vóór 2 Maart 1236), I, 95-98, 104-107; II, 385; — verklaart, dat de inquisiteur Robert den ketter Hendrik Hukedieu vervolgd heeft (April 1244), I, 115-116.

Athenes? (*Jacotin van*). Zie JACOB D'ATHIES.

Athies (*Jacob d'*). Zie JACOB D'ATHIES.

Atrecht (*Arras, bisdom*). Ketters uit Italië afkomstig en kettervervolging aldaar (Jan. 1025), I, 1-5; II, 384; — paus Eugenius III beveelt strengheid tegen de Atrechtsche ketters aan (5 Febr. 1153), I, 33-34; — verbranding

van den ketterschen priester Robert (1172), I, 45; — vele ketters vervolgd en verbrand of door de water- en vuurproef en eene goed biecht gered (1182-1183), I, 47-52; — paus Lucius III zendt den bisschop de statuten tegen de ketters ter stipte uitvoering over (4 Maart 1185), I, 56-59; — paus Innocentius III beveelt eenen verharden ketterschen priester in den kerker te werpen (19 April 1208), I, 63-64; — de bisschop woont te Kamerijk het verbranden bij van meer dan twintig ketters onder de leiding van den inquisiteur Robert (17 Febr. 1236), II, 42-44; — Lodewijk IX de Heilige, koning van Frankrijk, regelt de wijze van verdeling van de aangelagen goederen der ketters ten tijde van Broeder Robert verbrand (na 1236), III, 1-2; — paus Gregorius IX geeft den bisschop, den aartsdiaken en den kanunnik Ada de Ronville van Atrecht instructies nopens de behandeling en het onderhouden van gevangen ketters (12 Febr. 1237), III, 178; — de Inquisitie wordt in het predikheerenklooster te Atrecht ingesteld (1238) en blijft er werkzaam tot 1560, II, 49; — de bisschop wordt door paus Johannes XXII gelast met een onderzoek ten gunste der rechtgeloofige Begijnen van zijn bisdom (24 Nov. 1321), II, 80-81; — de bisschop herstelt de Begijnen van Dowaal in hunne eer (16 Aug. 1323), III, 7-8; — in dit bisdom en in de omliggende veel geheime bijeenkomsten van ketters (c. 1417), II, 207; — zestien ketters van Dowaal en omstreken, te Atrecht door den bisschop Martin Porée en den inquisiteur Pieter Floure onderzocht, worden er door den bisschop bepreekt en tot verschillende straffen veroordeeld, zeven hunner tot den brandstapel (25 Maart-10 Mei 1420), I, 299-303; III, 56-63; — de bisschop vraagt het oordeel van den Kamerijkschen deken Gillis Carlier over verdachte stellingen door eenen karmeliet te Valencijn gepredikt (1459), I, 342-345; — beruchte vervolgingen tegen de Waldenzen (einde 1459-6 Jan. 1462), I, 345-361, 367-397; III, 89-109; — een karmeliet predikt er twee verdachte sermoenen (vóór 23 Nov. 1472), I, 434-436; — Jan Vassoris, van het predikheerenklooster van St. Omaars, als inquisiteur in het bisdom bevestigd (17 Juni 1479), III, 122; — Jan Vassoris als inquisiteur bevestigd (15 Juni 1480), III, 122; — Jan Vassoris als inquisiteur bevestigd (22 Oct. 1484), III, 141; — Jan Vassoris, vicaris-generaal der predikheerenorde, als inquisiteur bevestigd (4 Juli 1486), III, 143; — Jan Vassoris, als inquisiteur bevestigd (18 Juni 1487), III, 149; — Jan Vassoris, als inquisiteur bevestigd (1 Febr. 1488), III, 149; — Jan Vassoris, als inquisiteur bevestigd (29 Mei 1491), III, 150; — de predikheer Matthias Capitoli tot inquisiteur in het bisdom aangesteld (19 Nov. 1504), III, 155. (Zie ook *ATRECHT, stad*, en *ARTOIS*.)

Atrecht (Arras, stad). Vier ketters, waaronder Adam de Geleerde (*litteratus*) en Radulfus, aldaar gekerkerd en meer anderen vervolgd en verbrand (1182), I, 47-52; — Willem, bisschop van Reims, en Philips van den Elzas, graaf van Vlaanderen, hebben er eene bijeenkomst (kort na Kerstdag 1182), I, 47-48, 49-51; — de Inquisitie wordt in het predikheerenklooster aldaar ingesteld met Pieter d'Arvin als inquisiteur (1538) en blijft er werkzaam tot 1560, II, 49; III, 160; — de inquisiteur Robert houdt er een openbaar sermoeen tegen den afwezigen ketter Hendrik Hukedieu en slaat hem met al zijne helpers en aanhangers in den ban, hetgeen door bisschop Asso van Atrecht in 1244 bevestigd wordt, I, 115-116; — de Geeselaars komen zuid-

waarts tot aan die stad (1340-1350), III, 21; — de inquisiteur Pieter Floure houdt er een sermoen bij den lijkdienst van den hertog van Bourgondië (13 Oct. 1410), I, 298; — zestien kettters van Dowaaï en omstreken, te Atrecht door den bisschop Martin Porée en den inquisiteur Pieter Floure onderzocht, worden er door den bisschop bepreekt en tot verschillende straffen veroordeeld, zeven hunner tot den brandstapel (25 Maart-10 Mei 1420), I, 299-303; III, 56-63; — de augustijn Jan Marlière herroept zijne ketterijen en blijft gedurende zeven jaren aldaar gevangen (vóór 1451), I, 329; III, 85; — beruchte vervolgingen tegen de Waldenzen (einde 1459-6 Jan. 1462), I, 345-361, 367-397; — een stadsbode van Rijsel komt er inlichtingen inwinnen over het aanhouden van Waldenzen (3-4 Mei 1460), III, 89; — een stadsbode van Rijsel wordt naar Atrecht gezonden om van den inquisiteur te vernemen, of er ook te Rijsel Waldenzen zijn (1460), III, 113; — zes Waldenzen worden er door het geestelijk hof veroordeeld (9 Mei 1460), III, 89-92; — de Waldenzen aldaar klagen Doornikenaars als medeplichtigen aan (vóór 17 Mei 1460), II, 263-264; — vertoog over de Waldenzen dier stad (tusschen 9 Mei en 7 Juli 1460 ?), III, 93-109; — negen Waldenzen werden er door het geestelijk hof veroordeeld (7 Juli 1460), I, 368-370; — de magistraat van Dowaaï getuigt in een schrijven aan den magistraat van Atrecht, dat de goederen der op 10 Mei 1420 te Dowaaï verbrande kettters niet werden verbeurdverklaard (21 Juli 1460), III, 109-111; — Noël Ferre, geboortig van Amiens, als Waldens vervolgd, verklikt verscheiden andere Waldenzen van Atrecht, Amiens, enz. (vóór 26 Aug. 1460), III, 111-112; — de inquisiteur Pieter Lesbroussart aldaar (1460), II, 266; III, 113; — de magistraat geeft zijn advies over het verbeurdverklaren der goederen van verbrande kettters (11 Oct. 1467), III, 115; — Jan Angenot, lid van het Parlement, dagvaardt Pieter Lesbroussart, Jan Cotus, minderbroeders, Pieter le Tainturier, bisschop van Bayruth, en Robert, bastaard van Saneuses, om het vonnis in zake der eereherstelling van de in 1460 veroordeelde Waldenzen te zien inschrijven (6 Nov. 1469), III, 116-118; — een priester wegens lastering eener reliquie vervolgd (vóór 23 Nov. 1472), I, 431-432; — stukken over de geschiedenis der veroordeelde Waldenzen (1459-1491), I, 460-462; — het Parlement van Parijs herstelt de in 1560 veroordeelde Waldenzen in hunne eer (20 Mei 1491), I, 462-475; II, 392; — plechtigheden der eereherstelling (10-18 Juli 1491), I, 476-483; — de magistraat verbiedt in het vervolg nog iemand van *vauilerie* te beschuldigen op straf van doorboring der tong en verbanning (1491), III, 151; — de oude-kleerkooper Tassar le Thérier aldaar wegens godslastering veroordeeld tot gevangenzitting op water en brood (6 Sept. 1498), III, 152-153. (Zie ook ATRECHT, *bisdóm*, en ARTOIS.)

Atrio (Osto de). Zie OSTO DE ATRIO.

Audenarde. Zie OUDENAARDE.

Andomarus (St.). Zie ST. OMAARS.

Anniaux (Gilles des). Zie GILLIS DES AUGNIAUX.

Au Toupet (Jehan). Zie JAN AU TOUPET.

Auvelais (Auveloys), in het graafschap Namen. Twee vrouwen van de secte der Waldenzen gevangen en gebannen (1510-1512), I, 500.

Auvergne (Johanna d'). Zie JOHANNA DAUVERGNE.

Avesnes (Guido van). Zie GUIDO VAN AVESNES.

Avignon. Broeder Johannes du Fayt, doctor in de godgeleerdheid van de Parijsche Faculteit, houdt aldaar een plechtig sermoen tegen de Geeselaars, in tegenwoordigheid van Clemens VI en het H. College en smeekt den paus, in naam van den koning van Frankrijk en van de Faculteit, de secte uit te roeien (5 Oct. 1349), III, 28-38, 178.

B

Bachardi. Zie BEGGARDEN.

Baert (Adrien). Zie ADRIAAN BAERT.

Baggardi. Zie BEGGARDI.

Baiguine. Zie MARGARETHA LE DRUR.

Bailge (Michel). Zie MICHEL BAILGE.

Bailleul. Zie BELLE.

Bailloeu (Jacques de). Zie JACOB DE BAILLEUL.

Baillon (Jehan de). Zie JAN DE BAILLON.

Bailly (Gilles). Zie GILLIS BAILLY.

Baioca. Zie BAYEUX (*bisdom*).

Bairy (Jennin de). Zie JAN DE VAVRY.

Ballingschap in zake van ketterij en godslastering. Aanhangers van Lambert le Bègue gebannen uit het bisdom Luik (c. 1175-1177), II, 12-18; Mathilde Billarde te Doornik voor één jaar (1 April 1276), I, 139-140; II, 391; — de verzoende ketter Jacob Clerici te Doornik uit het bisdom, daarboven tot eenjarige gevangenschap verwezen (3 Sept. 1355), II, 142-143; — de magistraat van Maastricht bepaalt een jaar ballingschap voor de Dansers, die zijne verordeningen overtreden (18 Nov. 1374), III, 44; — Meulin Heerbrecht te Ieperen, voor tien jaar uit Vlaanderen (7 Febr. 1375), III, 45; — Hannin Roey te Ieperen, voor twee jaar uit Vlaanderen (5 Oct. 1390), III, 48; — broeder Thoenken te Brussel gebannen uit Brabant (1411), II, 198; — de verzoende ketter Nicolaas Serrurier te Constanz, uit de bisdommen Doornik en Kamerijk zijn leven lang en uit het bisdom Parijs gedurende tien jaar (12 April 1418), II, 205, 209; — de verzoende ketter Matthaeus Grabow te Constanz levenslang uit de geestelijke provincie Keulen en vooral uit het bisdom Utrecht (31 Mei 1419), II, 225-226; — Wattier Quaret levenslang te Doornik (25 Mei 1420), I, 298; — Jacob de Bléharics te Doornik (1423), III, 63-64; — Frederik Frederikszoon te Utrecht voor vijf jaar uit de stad (1426), I, 304-305; — Bartraet, de vrouw van Gerijt Wenerszoon, Lijsbet vander Meern, zuster Rutgher en zuster Jutte, te

Utrecht, elk voor vijf jaar uit de stad (1427), I, 306; — de schoenmaker Meynaert levenslang te Utrecht (1442), III, 82-83; — Gijsbrecht Hermansz. levenslang te Utrecht (1442), III, 83; — Nicolaas Willemsz. levenslang uit Leiden en uit al de landen van den graaf van Holland (1444), II, 311; — de synodale statuten uitgevaardigd door Jan van Heinsberg, bisschop van Luik, bepalen den banvloek en één jaar ballingschap voor de godslasteraars (29 Mei 1454), III, 85-86; — Geeraard Robin levenslang te Doornik (4 en 18 Febr. 1457), I, 336; — Aelis te Nijvel gebannen uit Brabant (1450-1460), II, 265; — Catharina Patée levenslang te Rijsel (27 Oct. 1460), II, 265-266; III, 112; — Belotte Moucharde uit het bisdom Atrecht (30 Oct. 1460), I, 384-385; — Jacob d'Athies voor 14 dagen uit het bisdom Atrecht (30 Oct. 1460), I, 384-385; — Lodewijk van Peene, Pieter Pyn, Pieter Lenaert en Frans Boucaert te Gent, elk voor drie jaar (8 April 1475), I, 524; — Johanna s-Wilden te Gent, voor tien jaar (20 Oct. 1478), II, 280; — Hector de Prosst, Joos Boone alias *de Pointere*, Pieter van Ydegem, Joos Reghelinc, Willeken Lippens, Pieter Potrain, Pauwels van Hoolbeke alias *vander Meersch*, te Gent, elk voor vijftig jaar (20 Dec. 1480), II, 272; — Lodewijk van der Linden te Gent, voor vijftig jaar (31 Jan. 1481), I, 440-450; II, 272-278, 301; III, 122-123; — Pieter Renuyt te Gent, voor tien jaar (3 Febr. 1481), I, 524-525; III, 177; — Roland de Decker te Gent, voor tien jaar (14 Aug. 1481), II, 280; — De Ghellanckene Maye te Gent, voor tien jaar (23 Aug. 1483), II, 280; — Pieter de Mersman te Gent, voor vijftig jaar (10 Nov. 1483), II, 277; — Lieven Boudins alias *Francken* te Gent (1 Dec. 1483), II, 280; — Pieter Thuun te Gent, voor vijftig jaar (2 Dec. 1483), II, 280; — Hannijn vander Bruggen te Gent, voor vijftig jaar (4 Mei 1484), II, 280; — Coleta Longe alias *Madeline* te Gent, voor tien jaar (4 Mei 1484), II, 280; — Marie Vollaerts te Gent, voor tien jaar (14 Aug. 1484), II, 280; — Martine, huisvrouw van Pieter Prijzbier, te Brugge, voor zes jaar uit Vlaanderen (25 Aug. 1484), I, 454; — Johanna Gillemans te Gent, voor tien jaar (13 Aug. 1485), II, 280; — Michiel Minne te Brugge, voor zes jaar uit Vlaanderen (18 Febr. 1491), I, 459; — Hanneken van Uphove te Brugge, voor vijftig jaar (14 Maart 1491), II, 277-278; — Hendrik Hoste te Gent, voor tien jaar (6 Mei 1491), II, 278; — Kathelijne, Willem sLozen weduwe, te Brugge, voor vijftig jaar (1 Sept. 1491), II, 278-279; — als straf door den magistraat van Atrecht uitgeschreven tegen hen, die nog van Waldenzen spreken (1491), III, 151; — Christiaan van Vaernewijc te Gent, voor vijftig jaar (17 Oct. 1492), II, 279; — Matthijs van der Eeke te Gent, voor vijftig jaar (3 Nov. 1492), II, 279-280; — Adriaan Castelain te Gent, voor tien jaar (8 Jan. 1493), II, 280; — Jan uuter Wolghen alias *de Povere* te Gent, voor vijftig jaar (27 Nov. 1500), III, 153-154; — Splinter Wiggersz. te 's Gravenhage, levenslang uit Holland, Zeeland en Friesland (2 Mei 1503), II, 293-294; — Jacob de Zomere te Gent voor vijftig jaar (15 Juli 1506), III, 156; Jan Steinic, alias *de Bouite*, te Gent, voor vijftig jaar (2 Aug. 1507), III, 157; — het plakkaat van keizer Maximiliaan en prins Karel tegen de godslasteraars verordent een jaar ballingschap van den godslasteraar bij eene derde overtredding (19 Juni 1509), III, 158-159; — Simon de Pape te Gent, voor vijftig jaar (13 Nov. 1511), III, 159; — vier vrouwen van de secte der Waldenzen te Bouvignes en Auvelais (1510-1512), I, 500; — Margaretha le Hal-

lière te Bergen (1511-1512), I, 501; — Pieter Danebrouck te Kortrijk (1514-1515), I, 505; — Hendrik van Eemjick te Leeuwarden voor honderd jaar en één dag uit Friesland (3 Maart 1517), I, 512-513; — het plakkaat van Karel, graaf van Vlaanderen, enz., beveelt levenslange verbanning van den godslasteraar bij eene derde overtreding (30 Nov. 1517), I, 513-514.

Balten van Zassen, vergezelt, met twee andere afgevaardigden van den magistraat van Leuven, den Luikschen inquisiteur Hubert Leonardi naar Nijvel, om er een inquisitoriaal onderzoek in te stellen (17-19 Juli 1471), II, 268.

Bar (Thibaut van). Zie THIBAUT VAN BAR.

Barbachon (Johannes). Zie JAN BARBACHON.

Barré (Jehan). Zie JAN BARRÉ.

Barthélemy Hermant. Zie NICOLLE DE GAVRELLE.

Bartholomaeus (of Bertholdus), kettersch augustijn van het klooster van Dordrecht, predikt verdachte sermoenen en wordt deswegen door Geert Groote ijverig vervolgd en door de geestelijke rechtbank van Utrecht veroordeeld (c. 1380), I, 239-249.

Bartholomaeuskerk (St.) te Luik, duivelbezwering aldaar (kort na 1 Nov. 1374), III, 42.

Bartraet, Geryt Weners soens wijf, voortvluchtige ketterin, te Utrecht voor vijf jaar gebannen (1427), I, 306.

Basseveldt (Franchiscus de). Zie FRANS VAN BASSEVELDE.

Bau (Joannes, gezegd). Zie JAN gezegd BAU.

Bauchillart (Philibert). Zie PHILIBERT BAUCHILLART.

Baudart Meurin, wordt door den magistraat van Rijsel naar Terenburg gezonden met brieven voor den bisschop en voor den magistraat der stad, om te vernemen of er te Rijsel kettters zijn (22-25 Aug. 1412), III, 50.

Baude (Jehan). Zie JAN BAUDE.

Baudeloo (Bodelo, abdi van), waar gedurende een half jaar meer dan 2500 Geeselaars aankwamen, soms 700 op éénen dag (1349), II, 120-121.

Baudes Galle, wetgeleerde, door schepenen van Rijsel nopens kettters geraadpleegd (26 Nov. 1429), III, 74, 78.

Baudes Orghet, lid van den magistraat van Rijsel, naar Brugge bij den hertog gezonden betreffende de verbeurdverklaring van goederen van kettters (2-13 Jan. 1430), III, 76-78.

Bauduin Meurin. Zie BOUDEWIJN MEURIN.

Bauduyn de Maingonal. Zie BOUDEWIJN DE MAINGONAL.

Bauffremex (Walrandus de). Zie WALRANDUS DE BAUFFREMEZ.

Baufrenus (Johannes). Zie JAN BAUFRENE.

Bayarde (Jehenne). Zie JOHANNA BAYARDE.

Bayeux (*Baioca, bisdom*). Pieter de Mirepoix, bisschop van Kamerijk, wordt bisschop van Bayeux (1326), III, 164.

Bayguine. Zie MARGARETHA LE DRUE.

Beaufort (Payen de). Zie COLART DE BEAUFFORT.

Beaufort (Philippe de). Zie PHILIPS DE BEAUFFORT.

Beauvais. Tusschen deze stad en Corbie was er een vergaderplaats van Waldenzen (1460), III, 112.

Becalare bij Ieperen. De ketter Jan, die er te voren geestelijk koster was, wordt te Brugge gestraft en uit het bisdom Doornik gebannen (21 Febr. 1478), I, 444-446).

Becquerel (le), wijk van Doornik, waar voornamelijk volders woonden, III, 69-70.

Becquet (Jaquet of Jacquemart). Zie JACOB BECQUET.

Becquet (Johannes). Zie JAN BECQUET.

Becquet (Petrus). Zie PIETER BECQUET.

Becquet (Simon). Zie SIMON BECQUET.

Becquette (Jehenne). Zie JOHANNA BECQUET.

Bedevaarten. Opvatting van Lambert le Bègue over hunne waarde (c. 1175-1177), II, 21, 28-29; — veroordeeling van Margaretha sMoenx te Gent, naar de Drie Koningen te Keulen (25 Febr. 1354), II, 142; — naar de St. Lodewijkskerk te Marseille, naar de O. L. Vrouwenkerk te Regensburg op den Donau, naar de St. Wouterskerk te Pontoise, naar St. Maur (*Moers*) bij Parijs, als straffen te Gent (25 Febr. 1354), II, 142; — veroordeeling tot eene bedevaart van Maria Ducanech te Kamerijk (vóór 30 Juni 1403), I, 261, 262; — naar St. Jacob in Galiciën als straf te Doornik (11 Juni 1408), II, 194-195; — de priester Richard du Crocquet te Doornik veroordeeld tot eene bedevaart naar de O. L. Vrouwenkerk te 's Hertogenbosch (17 Aug. 1417), maar dit verzacht tot eene bedevaart naar de Zavelkapel te Brussel (20 Aug 1417), II, 200-203; — Willem Duyker Ysbrantz te Leiden veroordeeld tot eene bedevaart naar den paus, met biecht in Italië (vóór 1440), II, 310-311; — de godslasteraar Geeraard Robin te Doornik veroordeeld tot eene bedevaart naar de St. Pieterskerk te Rome (4 en 18 Febr. 1457), I, 336; — Belotte Moucharde te Atrecht veroordeeld tot eene bedevaart naar O. L. Vrouw van Boulogne (30 Oct. 1460), I, 384-385; — Johanna van Amiens te Atrecht veroordeeld tot eene bedevaart naar O. L. Vrouw van Esquerchin (?), op vijf mijlen van Atrecht (c. 25 Dec. 1460), I, 384, 386; — Pieter le Tainturier, bisschop van Bayruth, aangehouden wegens zijne handelwijze in het proces van de Waldenzen van Atrecht, ontsnapt en doet eene bedevaart naar St. Jacob in Galiciën (c. 1 Nov. 1461), I, 305-306; — Pieter Aerens te Gent veroordeeld tot eene bedevaart naar St. Jacob in Galiciën (8 Oct. 1515), I, 511-512; — Joos Vielbeke gezegd *Wagheman*, Cornelis van Goerle gezegd *Schoeleorjken* en Nicolaas Robaerts gezegd *Gebrantwynken* te Antwerpen veroordeeld tot eene bedevaart naar de St. Pieterskerk te Rome (31 Maart 1515), I, 506-506;

— Jan van den Velde gezegd *Buelinck* te Antwerpen veroordeeld tot eene bedevaart naar O. L. Vrouw van Nijzele (31 Maart 1515), I, 505-506; — de priester Jaspas Fournier te Doornik veroordeeld tot eene bedevaart naar de St. Pieterskerk te Rome (vóór 3 Nov. 1517), II, 297-298; — Kathelijne, huisvrouw van Nicolaas Janssens, waard in *de Violerebloeme* te Antwerpen, veroordeeld tot eene bedevaart naar de St. Pieterskerk te Rome (20 Aug. 1519), I, 517-518.

Beggarden (*Beggardi*, *Baggardi*, *Bogardi*), kettersche secte. Hun wordt door het provinciaal Concilie van Trier verboden sermoenen te prediken, zelfs op markten en straten (1277?), I, 141-142; — hun klooster te Leuven wordt door Jan I, hertog van Brabant, onder zijne bescherming genomen (16 Aug. 1280), II, 144; — Jan I, hertog van Brabant, neemt de Antwerpsche Beggarden onder zijne bescherming (1296), I, 522; — veroordeeling der kettersche Beggarden en Apostels van beider kunne door Hendrik I van Vinnenburg, aartsbisschop van Keulen (13 Febr. 1307), I, 150-154; II, 391; III, 12; — Boudewijn, aartsbisschop van Trier, houdt eene synode en een provinciaal concilie tegen de Beggarden en Apostels (28 April 1310), I, 154-155, 187-188, 630; — de begijn Margaretha Porete deelt haar kettersch boek aan Beggarden mede (vóór 9 Mei 1310), I, 156-157; II, 391; — met goedkeuring van het Algemeen Concilie van Vienne vaardigt paus Clemens V statuten uit, waarbij de ketterijen der Beggarden en Begijnen in de Duitsche landen veroordeeld en zijzelve aan de Inquisitie overgeleverd worden (Nov. 1311), I, 168-169; III, 163; — de Beggarden van Keulen om hunne booze praktijken aldaar vervolgd en verscheiden hunner verdronken of verbrand (1325), III, 175; — paus Johannes XXII vaardigt eene bul uit tegen de kettersche Beggarden en Begijnen (1327 of 1328), III, 10-12; — Walram, aartsbisschop van Keulen, beveelt den geestelijken van zijn gebied zonder mededoogen tegen de Beggarden en Zusters en hunne begunstigers te werk te gaan (6 Maart 1335), III, 12-13; — Walram, aartsbisschop van Keulen, herhaalt zijne verordeningen en die van zijnen voorzaat Hendrik I van Vinnenburg tegen de Beggarden en Zusters en neemt strenge maatregels in geval van te groote zachtmoedigheid van den inquisiteur (1 Oct. 1335), I, 184-185; — Beggarden in Vlaanderen (1349-1350), I, 198; — paus Innocentius VI beveelt zijnen inquisiteur Jan Schandelant, predikheer, bij de prelaten en regeerders der Duitsche landen ter uitroeiing der Beggarden aan en vraagt, dat zij hem hunne kerkers zouden leenen, tot dat de Inquisitie in die gewesten in het bezit van eigen kerkers gesteld zij (15 Juli 1353), I, 204-205; — Willem van Gennep, aartsbisschop van Keulen, herhaalt tegen de Beggarden en Zusters de veroordeelingen zijner voorzaten Hendrik I van Vinnenburg en Walram, die tegen de ketters veel verschrikkelijke gedingen gevoerd hebben (25 Febr. 1357), I, 205, 523-524; — paus Urbanus V beveelt den prelaten en inquisiteurs van het koninklijk Frankrijk de uitroeiing der *Begardi seu Beguini* aan (3 Sept. 1365), I, 205-206; — paus Urbanus V spoort de prelaten en regeerders der Duitsche landen tot het vervolgen der kettersche Beggarden aan en beveelt hun zijnen inquisiteur Lodewijk de Caliga, predikheer, alsmede zijne andere kettermeesters en hunne vicarissen aan (15 April 1368), I, 206-208; — keizer Karel IV beveelt den geestelijken en wereldlijken overheden de Beggarden en Begijnen in de Duitsche landen te vervolgen

(9 Juni 1369), I, 208-210; — keizer Karel IV regelt de vervolging van de Beggarden en Begijnen in de Duitsche landen door de inquisiteurs (10 Juni 1369), I, 210-214; — keizer Karel IV beveelt den inquisiteurs de uitroeiing der kettersche schriften in de volkstaal, o. a. van Beggarden en Begijnen (17 Juni 1369), I, 214-217; — keizer Karel IV regelt het gebruik van de verbeurdverklaarde goederen der Beggarden en Begijnen (17 Juni 1369), I, 218-221; II, 391; — paus Gregorius IX keurt die regeling goed (9 Juni 1371), I, 221-222; II, 391; — Holland, Brabant en andere gewesten door die ketters verpest (1372), I, 224-225; — *Beguardi sive Beguini* woeden in Frankrijk en in de Nederlanden (1373), I, 228; — de inquisiteur Jan de Boland wordt door keizer Karel IV krachtig tegen de Beggarden en Begijnen ondersteund (17 Febr. 1373), I, 225-228; — de door paus Clemens V veroordeelde kettersche Beggarden en Begijnen hebben niets gemeens met de Broeders en Zusters van het gemeene leven (vóór 1384), II, 150-152; — Geert Groote en zijne aanhangers door de slechte geestelijkheid gescholden voor Beggarden, Lollarden en Begijnen (c. 1384), III, 46; — voorschriften voor den inquisiteur aangaande het vervolgen van Lollarden, Beggarden, Begijnen en Zusters te Utrecht, Renen en omstreken (c. 1393 of 1394), II, 153, 155-156; — smeekschrift van eenen Duitschen(?) onbekende ten voordeele der Beggarden en Begijnen gericht tot paus Bonifacius IX, die het goedkeurt (vóór en met 7 Jan. 1394), I, 253-254; — paus Bonifacius IX laat door de kerkprelaten van Duitschland, Brabant en Vlaanderen een onderzoek instellen naar de zeden en het geloof van Beggarden en Begijnen (7 Jan. 1394), I, 254-256; — paus Bonifacius IX laat de Beggarden, Lollarden en Zusters opnieuw aan de Inquisitie over (31 Jan. 1396), I, 256-257; — de naam *Beghardi* aan de Broeders van het gemeene leven gegeven door eenige voorname godgeleerden der provincie Keulen, in een gunstig oordeel (1398); commentaar van Mosheim daarover, II, 176, 180-181; — commentaren en polemische strijd over de bullen van Clemens V (Nov. 1311), Johannes XXII (31 Dec. 1320) en van andere pausen aangaande de Beggarden en Begijnen, ter gelegenheid der Broederschap van Geert Groote, II, 150-152, 161-166, 167-169, 169-172, 173-176, 179-180; — *Begardi et Begarde* (c. 1400), II, 188; — Gerson spreekt van *Begardi et Beguttas* ter gelegenheid der Broeders en Zusters van het gemeene leven (3 April 1418), II, 224; — de *Begardi*, veroordeeld op het Algemeen Concilie van Vienne (Nov. 1311) worden vermeld in eene acte van 12 April 1418 als nog niet uitgeroeid, II, 204-207.

Beghuinne de Doue. Zie MARGARETHA LE DRUE.

Begijnen (*Beginae*, *Beguttas*), worden door Urbanus IV in het bisdom Luik in bescherming genomen (7 Juli 1262), I, 132; — worden door Jan I, hertog van Brabant, te Antwerpen en op andere plaatsen in zijne landen in bescherming genomen (Dec. 1285), I, 146; — de Henegouwische begijn Margaretha Porete wordt herhaaldelijk vervolgd (reeds vóór 1305) en eindelijk te Parijs kettersch bevonden (9 Mei 1310), veroordeeld (31 Mei 1310) en verbrand (1 Juni 1310), I, 155-160; II, 64-65, 301; — paus Clemens V vaardigt, met de goedkeuring van het Algemeen Concilie van Vienne, statuten uit, waarbij de Begijnenorde afgeschaft wordt, alsmede andere statuten, waarbij de ketterijen

der Beggarden en Begijnen in de Duitsche landen veroordeeld en zijzelve aan de Inquisitie overgeleverd worden (Nov. 1311), I, 167-169; — paus Johannes XXII beveelt den cantor der O. L. Vrouwenkerk te Dendermonde, aan het Begijnhof van Dendermonde de goederen te doen terugkeeren, die ervan werden vervreemd (13 Jan. 1317), III, 160-161; — paus Johannes XXII beveelt den cantor der O. L. Vrouwenkerk te Antwerpen, aan het Begijnhof van Aalst de goederen te doen terugkeeren, die ervan werden vervreemd (7 Sept. 1317), III, 167-162; — paus Johannes XXII vaardigt eene bul ten voordeele der rechtgeloovige Begijnen uit (13 Aug. 1318), II, 72-74; — Frederik II van Zyrik, bisschop van Utrecht, bekrachtigt de uitroeiing der Begijnen door paus Clemens V en laat aan de rechtgeloovigen onder haar toe, tot den Derden Regel van den heiligen Franciscus over te gaan, terwijl hij te zelfder tijd hunne levenswijze regelt (6 Oct. 1318), II, 74-77; — paus Johannes XXII beveelt aan de geheele geestelijkheid, de Broeders en Zusters van den Derden Regel van den heiligen Franciscus niet te verwarren met de door Clemens V veroordeelde kettersche Begijnen en alle vervolgingen tegen hen te staken (23 Febr. 1319), II, 77-78; — paus Johannes XXII neemt de Begijnen van het hertogdom Brabant onder zijne bescherming (21 Mei 1319), II, 78-79, 391; — de Begijnen van Vilvoorden, die zich aan de bul van paus Clemens V niet hadden willen onderwerpen, worden met de kerk verzoend (25 Nov. 1319), II, 79-80; — paus Johannes XXII gelast den bisschop van Atrecht met een onderzoek omtrent de rechtgeloovigheid van de Begijnen van zijn bisdom (31 Dec. 1320), I, 170-172; II, 391; — paus Johannes XXII gelast den bisschop van Kamerijk met een onderzoek omtrent de rechtgeloovigheid van de Begijnen van zijn bisdom (31 Dec. 1320), III, 3-4, 4-5, 6-7, 162; — paus Johannes XXII gelast opnieuw den bisschop van Atrecht met een onderzoek omtrent de rechtgeloovigheid van de Begijnen van zijn bisdom (24 Nov. 1321), II, 80-81; — Godfried, abt van Vicogne, wordt door Pieter, bisschop van Kamerijk, gelast met het onderzoek omtrent de rechtgeloovigheid van de Begijnen van Valencijn en andere plaatsen (Juli 1323), III, 6-7; — Godfried, abt van Vicogne, spreekt een gunstig oordeel uit betreffende de Begijnen van Valencijn, welk oordeel door den bisschop van Kamerijk bekrachtigd wordt (5 Aug. 1322 [waarschijnlijk juist 1323]), III, 4-5, 6-7; — Pieter, bisschop van Kamerijk, spreekt de Begijnen van Dowaaï vrij van ketterij (16 Aug. 1223), III, 7-8; — de Brusselsche Begijnen door de drie commissarissen van den Kamerijkschen bisschop vrijgesproken van ketterij (8 Dec. 1323), II, 81-83; III, 6-7; — de vrijspraak der Brusselsche Begijnen wordt door Pieter, bisschop van Kamerijk, bekrachtigd (23 Febr. 1324), II, 83-85; III, 6-7; — Pieter, bisschop van Kamerijk, bekrachtigt ook de vrijspraak van de Antwerpsche Begijnen, door zijne drie commissarissen gedaan (23 Febr. 1324), I, 173-175; II, 193; — Robrecht van Croy, bisschop van Kamerijk, de statuten van het Begijnhof van Dendermonde hernieuwend (6 Juli 1551), herinnert er aan, dat zijn voorzaat Pieter deze Begijnen rechtgeloovig bevonden had en in nareu vorigen staat hersteld (23 Febr. 1324), III, 163-164; — paus Johannes XXII gelast den bisschop van Luik met een onderzoek omtrent de rechtgeloovigheid van de Begijnen van zijn bisdom (22 Juni 1324), II, 85-86; — Adolf van der Mark, bisschop van Luik, vaardigt de vrijspraak uit van de Begijnen van St. Christoffel (Luik), Tongeren,

Maastricht, St. Truiden, Leuven, Tienen, Zoutleeuw, Diest, Borgloon, Hasselt en Aarschot (24 Oct. 1324), II, 86-88; — Adolf van der Mark, bisschop van Luik, vaardigt ook de vrijspraak uit van de Begijnen van Roermond (1 Maart 1325), II, 88-89; — te Zierikzee en te Middelburg verontrust, worden de Begijnen door Willem III, graaf van Holland en Zeeland, in bescherming genomen (c. 1324-1325), I, 175; — paus Johannes XXII vaardigt eene bul uit tegen de kettersche Beggarden en Begijnen (1327 of 1328), III, 10-12; — een ongenoemde stelt eene memorie op tot lof en rechtvaardiging der Gentsche Begijnen (vóór 17 Mei 1328), I, 175-178; II, 391; — de Begijnen van Brugge, Aardenburg, Damme en Gent worden vrijgesproken van ketterij door de drie commissarissen, welke Willem, bisschop van Doornik, met een onderzoek omtrent hunne levenswijze had gelast (17 Mei 1328), I, 178-181; II, 391; — Adolf van der Mark, bisschop van Luik, beschermt de Begijnen van Zoutleeuw in hunne goederen tegen de hertogelijke ambtenaars van Tienen (15 Jan. 1335), II, 301-303; — paus Benedictus XII herhaalt schier letterlijk de bul van Johannes XXII (13 Aug. 1318) ten gunste der rechtgeloofige Begijnen (19 Jan. 1336), II, 92-94; — paus Clemens VI schenkt een voorrecht aan de Begijnen van St. Truiden en herinnert terloops aan de bullen van Clemens V (Nov. 1311) en van Johannes XXII (13 Aug. 1318) evenals aan de vrijspraak der Luiksche Begijnen door bisschop Adolf van der Mark van 24 Oct. 1324 (21 Jan. 1343), II, 95-96; — paus Clemens VI beveelt den cantor der St. Gudulakerk te Brussel, aan de infirmerie van het Begijnhof van Dendermonde de goederen te doen terugkeeren, die ervan werden vervreemd (23 Jan. 1346), III, 165; — paus Urbanus V beveelt den prelaten en inquisiteurs van het koninkrijk Frankrijk de uitroeiing der kettersche *Begardi seu Beguini* aan (3 Sept. 1365), I, 205-206; — keizer Karel IV beveelt den geestelijken en wereldlijken overheden de Beggarden en Begijnen in de Duitsche landen te vervolgen (9 Juni 1369), I, 208-210; — keizer Karel IV regelt de vervolging van de Beggarden en Begijnen in de Duitsche landen door de inquisiteurs (10 Juni 1369), I, 210-214; — keizer Karel IV beveelt den inquisiteurs de uitroeiing der kettersche schriften in de volkstaal, o. a. van Beggarden en Begijnen (17 Juni 1369), I, 214-217; — keizer Karel IV regelt het gebruik van de verbeurdverklaarde goederen der Beggarden en Begijnen (17 Juni 1369), I, 218-221; II, 391; — paus Gregorius XI keurt die regeling goed (9 Juni 1371), I, 221-222; II, 391; — Holland, Brabant en andere gewesten door die ketters verpest (1372), I, 225; — *Beguardi sive Beguini* woeden in Frankrijk en in de Nederlanden (1373), I, 228; — de inquisiteur Jan de Boland tegen de Beggarden en Begijnen door keizer Karel IV krachtig ondersteund (17 Feb. 1373), I, 225-228; — de door paus Clemens V veroordeelde kettersche Beggarden en Begijnen hebben niets gemeens met de Broeders en Zusters van het gemeene leven (vóór 1384), II, 150-154; — Geert Groote en zijne aanhangers door de slechte geestelijken gescholden voor Beggarden, Lollarden en Begijnen (c. 1384), III, 46; — smeekschrift van eenen Duitschen (?) onbekende ten voordeele der Beggarden en Begijnen gericht tot paus Bonifacius IX, die het goedkeurt (vóór en met 7 Jan. 1394), I, 253-254; — paus Bonifacius IX laat door de kerkprelaten van Duitschland, Brabant en Vlaanderen een onderzoek instellen naar de seden en het geloof van Beggarden en Begijnen (7 Jan. 1394), I, 254-256; — voorschriften voor den inquisiteur aangaande het vervolgen van Lollarden, Beggarden, Begijnen en Zusters te

Utrecht, Renen en omstreken (c. 1393 of 1394), II, 153, 155-156; — commentaren en polemische strijd over de bullen van Clemens V (Nov. 1311), Johannes XXII (31 Dec. 1320) en van andere pausen aangaande de Beggarden en Begijnen, ter gelegenheid der Broederschap van Geert Grootte, II, 150-152, 161-166, 167-169, 169-172, 173-176, 179-180; — de naam *Beghine* aan de Zusters van het gemeene leven gegeven door hunnen verdediger Everardus Foec, deken der St. Salvatorskerk te Utrecht (einde 1397?), II, 167-168; — de naam *Beginae* wordt gebruikt om de Zusters van het gemeene leven aan te duiden, ter gelegenheid van de aanklacht van den predikheer Matthacus Grabow tegen haar geschreven (1417-1418), II, 228-229; — Gerson spreekt van *Begardi et Beguttae* ter gelegenheid der Broeders en Zusters van het gemeene leven (3 April 1418), II, 224.

Begutae (Beguttae). Zie BEGIJNEN.

Belle (Bailloul), in het graafschap Vlaanderen. Uit die stad komen ongeveer 300 Geeselaars te Doornik aan (27 Sept. 1349), I, 190, 193; II, 99, 106.

Belotte Moucharde, ook *dikke Johanna (Grossa Joanna)* geheeten (I, 465), lichte vrouw te Atrecht, wordt door Jan Lavite, gezegd *l'Abbé de peu de sens*, als Waldenze verklikt, te Atrecht aangehouden en in den bisschoppelijken kerker opgesloten (einde 1459 of begin 1460), I, 346, 347; III, 99; — doet, na herhaalde pijniging, bekentenissen, en wordt op een schavot bepreekt en bij inquisitoriaal en bisschoppelijk vonnis als Waldenze veroordeeld en aan het wereldlijk gerecht van Atrecht overgeleverd (9 Mei 1460), I, 351, 352-355, 385; III, 85-91; — niet verbrand, maar uit het bisdom Atrecht gebannen en naar O. L. Vrouw van Boulogne in bedevaart gezonden (1460), I, 384, 385; — door het Parlement van Parijs in hare eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-48³.

Belvaco (Guillelmus de). Zie WILLEM VAN BEAUVAIS.

Bena (Petrus de). Zie PIETER DE BENA.

Benedictus XII, paus, herhaalt schier letterlijk de bul van Johannes XXII (13 Aug. 1318) ten voordeele der rechtgeloovige Begijnen (19 Jan. 1336), II, 92-94.

Benoitte (Catron). Zie CATHARINA BENOITTE.

Berengarius, scholaster van Tours, ketter (c. 1050), I, 8-10, 20-21.

Bergen (Mons). Uit die stad komen ongeveer 240 Geeselaars te Doornik aan (20 Sept. 1349), I, 190, 193; II, 99, 196; — de bisschop-suffragaan van Kamerijk bepredikt er op de Markt de twee kettters Simon de Méry en le Kamus (1396), I, 258; — beprediking van vier kettters, twee minderbroeders en twee leeken, op de Markt; waarvan de twee eersten verbrand werden (27 en 29 Maart 1414), I, 280-281; — de inquisiteur Simon vervolgt er den ketter Jan Gillebert en diens vrouw (23 Jan. 1430), I, 311; — de ketter Jan Gillebert en zijne vrouw worden er bepreekt (16 en 18 Maart 1430), I, 314-315; — beprediking van den koordendraaier Bertrand Parent door den inquisiteur Jan Delawie (24 en 25 Mei 1447), I, 325; — Bertrand Parent wordt er als hervallen ketter verbrand (15 Sept. 1447), I, 325; — de timmerman Hendrik Huart wegens ongelooovige woorden door den inquisiteur bepredikt (22 Mei 1464),

I, 400; — Margaretha le Hallière als ketterin van de secte der Waldenzen gevangen en gebannen (1511-1512), I, 501.

Berghes (Henry de). Zie HENDRIK DE BERGHES.

Bergues. Zie St. WINNOKSBERGEN.

Bernardus de Wesalia, baccalaureus in de godgeleerdheid, getuige in eene acte te Keulen (30 Sept. 1409), II, 197.

Bernarius de Franckell, prior van het predikheerenklooster van Keulen en inquisiteur, bewerkt, op last van paus Alexander VI, de hervorming van het predikheerenklooster van Luxemburg (2-9 Juli 1502), III, 167-168.

Bernerus van Nijvel, kanunnik der St. Martenskerk te Luik, wordt met Sigerus van Brabant door den inquisiteur Simon Du Val als verdacht van ketterij te St. Quentin ingedaagd, maar vlucht naar Luik (15 Juli 1277), I, 140-141.

Berry (Guillaume de) Zie WILLEM DE BERRY.

Bertholdus. Zie BARTHOLOMAEUS.

Berthoul Thuoin. Zie GILBERTUS THUOIN.

Bertrand Delabarre, inwoner van Rijsel, getuigt, dat de goederen der in 1429 aldaar verbrande kettters niet werden verbeurdverklaard (na Febr. 1477), III, 122.

Bertrand le Marcant, ketter, te Rijsel verbrand (1429), I, 316.

Bertrand Parent, koordendraaier, te Kamerijk onderzocht en te Bergen wegens ketterij en godslastering door den inquisiteur bepredikt (24 en 25 Mei 1447), I, 325; — te Bergen als hervallen ketter verbrand (15 Sept. 1447), I, 325.

Bervy (Maria de). Zie MARIA DE BERVY.

Besars (Germain). Zie GERMAIN BESARS.

Besnedenen. Zie CIRCUMCISI.

Besquet, minderbroeder van het klooster van Doornik, preekt aldaar op last van zijn klooster (vasten van 1482), III, 128.

Bethune. Geeselaars, komende uit de Dietsche landen, dringen tot daar door (1340), III, 21.

Billarde (Mehaus). Zie MATHILDE BILLARDE.

Bitunia (Henricus de). Zie HENDRIK VAN BETHUNE.

Blaharies (Jacquemart de). Zie JACOB DE BLÉHARIES.

Blahuer (Vincent). Zie VINCENT BLAHUER.

Blancourt (Egidius de). Zie EGIDIUS DE BLANCOURT.

Blancq (Marie le). Zie MARIA LE BLANCQ.

Blancqminette, lichte vrouw te Atrecht, als ketterin van de secte der Waldenzen vervolgd en verbrand (1459-1460), I, 316, 347, 351, 353, 355; —

door 't Parlement van Parijs in haré eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Blangy (Estévène de). Zie ESTÉVÈNE DE BLANGY.

Blaries. Zie JACOB DE BLÉHARIES.

Blasphemie tegen God, Maria, de heiligen, het H. Sacrament, enz. Mathilde Billarde te Doornik (1 April 1276), I, 139-140; II, 391; — **ketterij der Beggarden en Begijnen betreffende de blasphemie** (1327 of 1228), III, 11; — **Jacob Clerici te Doornik** (3 Sept. 1355), II, 142-143; — **vader Heyne te Leiden** (1373), II, 303-304; — **Meulin Heerbrecht te Ieperen** (7 Febr. 1375), III, 45; — **Hannin Roey te Ieperen** (5 Oct. 1390), III, 48; — **Elias te Leiden** (vóór 1395), II, 304; — **edict van den Franschen koning Karel VI tegen de lasteraars van God, Jezus, Maria en de heiligen, te Doornik afgekondigd** (26 Mei 1397), II, 158-159; — **Wattier Quaret te Doornik** (25 Mei 1420), I, 298, — **Jacob le Phlon te Doornik** (4 April 1426), III, 66; — **Frederik Frederikszoon te Utrecht** (1426), I, 304-305; — **Willem Duyker Ysbrantz te Leiden** (vóór 1440), II, 310-311; — **Clais Willemsz. te Leiden** (1440), II, 311; — **Jacob Acarin van Chaussée-Notre-Dame in Henegouwen te Kamerijk** (3 Juli 1451), I, 330-333; — **Jan van Heinsberg, bisschop van Luik, vaardigt synodale statuten uit tegen de godslasteraars** (29 Mei 1454?), III, 85-86; — **Remijs Wesselssoen te Dordrecht** (19 Oct. 1456), II, 311-312; — **Geeraard Robin te Doornik** (4 en 18 Febr. 1457), I, 336; — **Jan, graaf van Nevers** (8 Mei 1468), II, 266-267; — **een lasteraar der maagd Maria te Kamerijk** (vóór 23 Nov. 1472), I, 421; — **een priester te Atrecht wegens lastering eener reliquie** (vóór 23 Nov. 1472), I, 431-432; — **een lasteraar der maagd Maria** (vóór 23 Nov. 1472), I, 439-440; — **Johanna s-Wilden te Gent** (20 Oct. 1478), II, 280; — **Hector de Prosst, Joos Boone, Pieter van Ydegem, Joos Reghelinc, Willeken Lippens, Pieter Potrain en Pauwels van Hoolbeke te Gent** (20 Dec. 1480), II, 272; — **Lodewijk vander Linden te Gent** (26, 29 en 31 Jan. 1481), I, 449-450; II, 272-273, 391; III, 122-123; — **Roland de Deckere te Gent** (14 Aug. 1481), II, 280; — **de Ghellanckene Maye te Gent** (23 Aug. 1483), II, 280; — **Pieter de Mersman te Gent** (10 Nov. 1483), II, 277; — **Lievin Boudins te Gent** (1 Dec. 1483), II, 280; — **Pieter Thuun te Gent** (2 Dec. 1483), II, 280; — **Hannijn vander Bruggen te Gent** (4 Mei 1484), II, 280; — **Coleta Longe te Gent** (4 Mei 1484), II, 280; — **Marie Vollaerts te Gent** (14 Aug. 1484), II, 280; — **Martine, vrouw van Pieter Prijbsbier, te Brugge** (25 Aug. 1484), I, 454; — **een man te Brugge** (17 Dec. 1484), I, 457; — **Johanna Gillemans te Gent** (13 Aug. 1485), II, 280; — **eene vrouw van Jabbeke te Brugge** (31 Oct. 1489), I, 458; — **Cornelis Cools te Brugge** (27 Nov. 1489), I, 458; — **Jacob vanden Bussche en Lodewijk Hemmins te Brugge** (24 Febr. 1490), I, 457-458; II, 392; — **Michiel Minne te Brugge** (18 Febr. 1491), I, 459; — **straffen door den Gentschen magistraat uitgevaardigd tegen de godslasteraars, enz.** (19 Febr. 1491), I, 458-459; — **Hanneken van Uphove te Brugge** (14 Maart 1491), II, 277-278; — **reglement van den Brugschen magistraat tegen de lasteraars van God en van de heiligen** (26 Maart 1491), II, 278; — **Hendrik Hoste te Gent** (6 Mei 1491), II, 278; — **Kathelijne, Willem sLozen weduwe, te Brugge** (1 Sept. 1491), II,

278-279; — Christiaan van Vaernewijc te Gent (17 Oct. 1492), II, 279; — Matthijs van der Eeke te Gent (3 Nov. 1492), II, 279-280; — Adriaan Castellain te Gent (8 Jan. 1493), II, 280; — hoe de godslasteraars in het hertogdom Brabant beschouwd en behandeld werden (1495), II, 282-283, 288-289; — Tassart le Thérier te Atrecht (6 Sept. 1498), III, 152-153; — Jan uuter Wolghen te Gent (27 Nov. 1500), III, 153-154; — Quinten Zouwen te Leuven (8 April 1502), I, 493; II, 392; — Splinter Wiggersz. te 's Gravenhage (2 Mei 1503), II, 293; — Jacob de Zomere te Gent (15 Juli 1506), III, 156; — straffen door Erardus van der Mark, prins-bisschop van Luik, uitgevaardigd tegen de godslasteraars, enz. (18 Febr. 1507), I, 496-497; — Jan Steinic te Gent (2 Aug. 1507), III, 157; — plakkaat van keizer Maximiliaan en prins Karel tegen de godslasteraars (19 Juni 1509), III, 158-159; — Gillis Bailly te Kortrijk (1509-1510), I, 497; — Simon de Pape te Gent (13 Nov. 1511), III, 159; — Jan, geboortig van Gent, te Brugge (1511-1512), I, 500; — Adriaan Baert te Brugge (1511-1512), I, 501; — Antoon, zoon van Jan Martins, te Brugge (1512-1513), III, 159; — Michiel Bailge te Veurne (1513), I, 504; — Gerijt Jacopsz. te Leiden (1513), II, 312; — Pieter Danebrouck te Kortrijk (1514-1515), I, 505; — Pieter Aerens te Gent (28 Sept. en 8 Oct. 1515), I, 510-512; — Hendrik van Eemijck te Leeuwarden (3 Maart 1517), I, 512-513; — de priester Jaspas Fournier te Doornik (4 Sept. 1517), II, 294-299; — plakkaat van Karel, koning, graaf van Vlaanderen, tegen de godslasteraars, enz. (30 Nov. 1517), I, 513-514; — Torreken van der Perre te Oudenaarde (1517), I, 514-515; — Lauken van Moeseke te Brussel (18 en 30 Aug. 1518), I, 515-516; — Daniel Jacopsz. en Mees Symonsz. te Leiden (1518), II, 312-313; — tweede plakkaat van Karel tegen de godslasteraars, enz. (5 Jan. 1519), I, 516-517; — Kathelijne, huisvrouw van Nicolaas Janssens, te Antwerpen (20 Aug. 1519), I, 517-518.

Blecquere (Liévin de). Zie LIEVEN DE BLECQUERE.

Bléharis (Jacquemart de). Zie JACOB DE BLÉHARIES.

Bloemaardine, Brusselsche ketterin, zeer vermaard en door hare volgelingen tijdens haar leven en na haren dood hoog vereerd, stelt kettische schriften op, die door Jan van Ruusbroec wederlegd worden, en haar lijk wordt geacht mirakels te doen (c. 1336), I, 185-187; — haar ware naam is Zuster Hadewijch of Hadewijch Bloemaerts, I, 186; — overblijfsels harer secte te Brussel (c. 1410), I, 266, 267; — door den Brusselschen ketter Ægidius Cantor als *Seraphin* aangeduid? (1411), I, 272, 276.

Blois. Noël Ferre, van Amiens, te Mantes als Waldens vervolgd, noemt personen van Blois als behoorende tot de secte der Waldenzen (vóór 26 Aug. 1460), III, 112.

Blondus (G.), onderteekeende een gecollationneerd afschrift van de bul van paus Paulus II aan Willem, bisschop van Doornik, betreffende de ketters der Leuvensche Hoogeschool (5 Mei 1470), III, 167.

Bodelo. Zie BAUDELOO.

Boetedoening (Verdoelingen tot). De vrouwenbroeder Willem van Hildernissem te Brussel tot eene kanonieke boetedoening (12 Juni 1411), I, 269, 278;

— Jacob Acarin van Chaussée-Notre-Dame in Henegouwen te Kamerijk (3 Juli 1451), I, 330-333; — de priester Nicolaas van Naarden en de kleermaker Epo (Edo) te Haarlem (1458), I, 337-341; — Quinten Zouwen te Leuven (8 April 1502), I, 493; II, 392; — Michiel Bailge te Veurne (1513), I, 504; — Torreken vander Perre te Oudenaarde (1517), I, 514-515; — Kathelijne, huisvrouw van Nicolaas Janssens, te Antwerpen (20 Aug. 1519), I, 517-518.

Bogarden. Zie BEGGARDEN.

Bohemen (Bohemia, Bohagne). De Geeselaars aldaar (1349), III, 29, 33; — door de kettersche Hussieten bewoond (1423), II, 248; — tot het bevechten der ketters aldaar wakkert paus Martinus V den Luxemburgschen adel en den graaf van Marche aan (1 Dec. 1423), II, 256-257; — de predikheer en inquisiteur Nicolaas Jacquier door hertog Philips den Goede naar Bohemen gezonden (1452), III, 239; — de predikheeren, te Haarlem vergaderd, zenden Nicolaas Jacqueri naar Bohemen, om te trachten er de Hussieten tot het ware geloof terug te brengen, en deze verblijft er een jaar (1466-1467), III, 116; — ketterijen, weinig verschillend van die der Wicleffieten en Hussieten in Bohemen, sluipen in Vlaanderen rond (1485), III, 142-143.

Bois (Jacques du). Zie JACOB DU BOIS.

Bois (Jehan du). Zie JAN DU BOIS.

Boland (Johannes de). Zie JAN DE BOLAND.

Bomalia (Joannes de). Zie JAN DE BOMAL.

Bome (Johannes ten). Zie JAN TEN BOME.

Bonifacius IX, paus, ontvangt van eenen Duitschen onbekende een smeek-schrift ten voordeele der Beggarden en Begijnen, waarover hij door de kerkprelaten van Duitschland, Brabant en Vlaanderen een onderzoek laat instellen (7 Jan. 1394), I, 253-256; — bekrachtigt de aanstelling en de machten van de vijf inquisiteurs der kerkelijke gebieden van Mainz, Keulen, Utrecht, Salzburg, Magdeburg en Bremen (1 Dec. 1395), I, 256; — laat opnieuw de Beggarden, Lollarden en Zusters aan de Inquisitie over (31 Jan. 1396), I, 256-257; — gelast den prior provinciaal van de Saksische provincie der predikheerenorde met de aanstelling van zes inquisiteurs (5 Juni 1400), I, 258-259; II, 391; — beveelt aan alle geestelijke en wereldlijke overheden der Duitse landen den inquisiteur Eylard Schoneveld en zijne collega's te helpen (18 Juni 1400), I, 259-261.

Bonsin (Petrus). Zie PIETER BON SIN.

Boogris (Ægidius). Zie ÆGIDIUS BOOG RIS.

Boone (Joos). Zie JOOS BOONE.

Borgloon (Loos). De Begijnen dier plaats door Adolf van der Mark, bisschop van Luik, vrijgesproken van ketterij (24 Oct. 1324), II, 86-88.

Borre (Judocus). Zie JUDOCUS BORRE.

Bos (Jehan du). Zie JAN DU BOS.

Bos (Willem du). Zie WILLEM DU BOS.

Bosquielle (Mahieu de le). Zie MAHIEU DE LE BOSQUIELLE.

Boucaert (Frans). Zie FRANS BOUCAERT.

Bouchierre (la), lichte vrouw, in de zaak der Atrechtsche Waldenzen betrokken, wordt gepijnigd (kort na 6 April 1460), I, 467.

Boudewijn, aartsbisschop van Trier, houdt eene synode en een provinciaal concilie tegen de Beggarden en Apostels alsmede tegen de andere ketters (28 April 1310), I, 154-155, 187-188.

Boudewijn, heer van Noyelles ridder, gouverneur van Péronne, helpt de secte der Waldenzen te Atrecht vervolgen (16-27 Juli 1460), I, 373, 374.

Boudewijn, zoon van den ketter Pieron Malkasin, vlucht naar Valencijn, wordt er aangehouden, naar Kamerijk overgebracht en ter beschikking des konings gesteld (1235), II, 41-43.

Boudewijn IX, graaf van Vlaanderen, als goddeloos bestempeld door Stephanus, bisschop van Doornik (1196-1197), II, 37.

Boudewijn de Maingonal krijgt een geschenk van den magistraat van Doornik om den ketter Gillis Mersault verkleit te hebben (14 Maart 1423), II, 247-248; III, 64.

Boudewijn Meurin, procureur, door den magistraat van Atrecht te werk gesteld in de zaak van de verbeurdverklaring van goederen van ketters, III, 79, 80; en deswegen tweemaal naar Brugge (2-13 Jan. en 14-18 Maart 1430) en éénmaal naar Atrecht (28-31 Maart 1430) bij den hertog gezonden, III, 76-78.

Boudins (Lievin). Zie LIEVEN BOUDINS.

Bougre (Robert le). Zie ROBERT LE BOUGRE.

Bougres (Bogri, Bulgares), algemeene naam der ketters (te zelfder tijd ook aan de sodomieten gegeven), in Artois en Vlaanderen (1235-1236), I, 95-97, 112; II, 45, 48; III, 2-3; — koning Lodewijk IX de Heilige reglementeert de verdeling van de verbeurdverklarde goederen der ten tijde van broeder Robert verbrande ketters (*Bougres*) (na 2 Maart 1236), III, 1-2, — *Buggers* te Gent gepijnigd (tusschen 6 Nov. 1336 en 14 Jan. 1337), II, 94; — Michel le Divel te Brugge wegens *bougerie* verbrand (1398), III, 48-49; — de inquisiteur genoemd *le maistre des Bougres* of *l'inquisiteur des Bougres* of *le maistre et l'inquisiteur des Bougres*: te Rijsel (13 Juli 1411), I, 280; III, 50; (22-25 Aug. 1412), I, 280; III, 50; (16-17 Nov. 1415), I, 281; III, 51; (11 Juni 1418), I, 282; III, 55; — te Doornik (3 Febr. 1416), I, 281; (7-11 Mei 1416), I, 281; II, 200; (19 Juli 1423), II, 306; — te Atrecht en Dowaaï (9-10 Mei 1420), I, 302; — te Bergen (*inquisiteurs des bourgeois*) 23 Jan. 1430), I, 311; — *le quemin des Bougres*, buiten Dowaaï, waar de verbranding der ketters geschiedde (2 Maart 1236; 10 Mei 1420), III, 1. Zie ook BULGARI.

Boullengier (Jean le). Zie JAN LE BOULLENGIER.

Bourgeois (Loys le). Zie LODEWIJK LE BOURGEOIS.

Bourghielle (Marie de). Zie MARIA DE BOURGHIELLE.

Boussart (Geoffroy). Zie GODFRIED BOUSSART.

Boute (de). Zie JAN STEINIC.

Bouvignes, in het graafschap Namen. Twee vrouwen van de secte der Waldenzen worden er gevangen genomen en gebannen (1510-1512), I, 500; — Maria le Blancq, ketterin van de secte der Waldenzen, gevangen, gepijnigd en verbrand (1512-1517), I, 512.

Bowehoux (Symon). Zie SIMON BOWEHOUX.

Boydin (Rollandus). Zie ROLAND BOYDIN.

Brabant (hertogdom), wordt door Tanchelm besmet (begin der 12de eeuw), I, 27-28; — ontvangt inquisiteurs der predikheerenorde door paus Gregorius IX aan den hertog aanbevolen (3 Febr. 1232), I, 82-83; — de hertog beveelt aan zijne geestelijke en wereldlijke onderzaten die inquisiteurs te helpen (4 Mei 1232), I, 86-87; — de hertog beveelt zijnen onderzaten en ambtenaars de reizende Luiksche predikheeren (inquisiteurs) te begunstigen (Aug. 1280), I, 144; — de Tempelridders op verzoek van den Franschen koning door den hertog aldaar vervolgd (29 Nov. 1307), II, 59-60; — rondreizende kettters (Lollarden) verleiden er edelvrouwen (1300), I, 154; — de Begijnen van het hertogdom door paus Johannes XXII onder zijne bescherming genomen (21 Mei 1319), II, 78-79; — tegen de hertogelijke ambtenaars van Tienen verdedigt de Luiksche bisschop de Begijnen van Zoutleeuw (15 Jan. 1335), II, 301-303; — Geeselaars, komende uit Vlaanderen, Brabant en Henegouwen, verschijnen in het Noorden van Frankrijk (Aug. 1349), I, 195; II, 118; III, 20-21; — de secte der Geeselaars is er aan 't woeden (1340-1350), I, 190-195; II, 96-110, 114, 118; III, 20-21, 29, 33; — Beggarden en Begijnen aldaar (1372), I, 225; — aan den hertog van Brabant beveelt keizer Karel IV den inquisiteur Jan de Boland ter uitroeiing der Beggarden en Begijnen aan (17 Febr. 1373), I, 225-228; — de Dansers in het hertogdom (1374), II, 146-147; — paus Gregorius XI beveelt aan de betrokken bisschoppen in Brabant een onderzoek naar zekere verdachte secten in te stellen (7 April 1374), I, 223-231; — paus Gregorius XI beschermt de verdachte secten, waarover hij een onderzoek liet instellen, tegen prelaten en inquisiteurs (2 Dec. 1377), I, 237-238; — paus Bonifacius IX laat over de Beggarden en Begijnen door de kerkprelaten van Brabant een onderzoek instellen (7 Jan. 1394), I, 254-256; — ontwijding en tienjarige verbanning uit het hertogdom van den kettterschen broeder Thoenken (1411), II, 198; — paus Eugenius IX neemt de Cellebroeders en Vrijwillige Armen tegen de bisschoppen en inquisiteurs onder zijne bescherming (12 Mei 1431), I, 319-322; — de ketterin Aelis te Nijvel uit het hertogdom gebannen (1450-1460), II, 265; — Willem vander Taverijen over de rechterlijke gebruiken in het hertogdom, onder anderen over ketterij, afgoderij, simonie, apostasie, godslastering, meined, heiligschennis, sortilegie en tooverij (1405), II, 280-292; — in het hertogdom erven de kinderen der kettters (1405), II, 281, 285.

Braine-l'Alleud. Zie EIGEN BRAKEL.

Brassart (Pierart). Zie PIETER BRASSART.

Brayelle (la), gehucht van Lambres-lez-Douai. Op den weg van Dowaaï naar dat gehucht geschiedde de verbranding van kettters (2 Maart 1236; 10 Mei 1420), III, 1, 63.

Breda (Cornelius de). Zie CORNELIS DE BREDĀ.

Brehali (Joannes). Zie JAN BREHALI.

Bremen (aartsbisdom). De predikheeren Hendrik Institoris en Jacob Sprenger door paus Innocentius VIII als inquisiteurs in dat aartsbisdom bevestigd en tot het uitroeien der hekserij met nieuwe machten bekleed (5 Dec. 1484), I, 455-457; III, 144-145.

Breuch (Jehan du). Zie JAN DU BREUCH.

Broussart (Pierre le). Zie PIETER LE BROUSSART.

Briçonnet (Robert). Zie ROBERT BRIÇONNET.

Briselame (Margaretha). Zie MARGARETHA BRISELAME.

Broda Theutonicali (Michaël de). Zie MICHIEL DE BRODA THEUTONICALI.

Brod durch Gott, ketttersche secte in de Duitsche landen. Keizer Karel IV beveelt aan al zijne geestelijke en wereldlijke onderzaten deze secte te vervolgen (9 Juni 1369), I, 208-210.

Broeders van het Gemeene leven. Zie GEMEENE LEVEN (BROEDERS EN ZUSTERS VAN HET).

Brotocelli de Tornaco (Symon). Zie SIMON BROTOCOLLI DE TORNACO.

Broussart (Pierre le). Zie PIETER LE BROUSSART.

Brouwart (Pierre). Zie PIETER BROUWART.

Brugge (Bruges). De ketter Tanchelm wordt er door geestelijkheid en volk uit de stad gejaagd (1113), I, 28, 29; — twaalf kettters aldaar verbrand (Zondag, 14 April 1313 [onjuiste dagteekening]), III, 3; — achttien vrouwen wegens ketterij aldaar verbrand (23 Juni 1313), III, 3; — de Begijnen worden er vrij van alle ketterij bevonden na een onderzoek namens paus Johannes XXII en Willem, bisschop van Doornik, ingesteld (17 Mei 1328), I, 178-181; II, 391; — reglement van de Geeselaars dier stad, door hen aan het kapittel van Doornik gezonden (1349), II, 99, 111-112; III, 13-14; — uit die stad komen ongeveer 200 Geeselaars te Doornik aan (15 Aug. 1349), I, 190, 191; II, 97, 101, 102; — de magistraat van Leuven zendt eenen bode aan de Leuvensche Geeselaars, die zich te Brugge bevinden (17 Aug. 1349), II, 114; — eene nieuwe bende van 150 Geeselaars komt uit die stad te Doornik aan (9 Sept. 1349), I, 190, 193; II, 99, 106; — nog 300 Geeselaars uit Brugge komen, in twee benden, te Doornik aan (13 Sept. 1349), I, 190, 193; II, 99, 106; — 250 ridders uit die stad als Geeselaars te Valencijn (1349), III, 19; — Michel le Divel wegens *bougerie* aldaar verbrand (1396), III, 48-49; — de ketter Matthaëus van Ysendike wordt er gevangen (1420-1421), I, 209; — de magistraat van Rijsel zendt eene afvaardiging aan den hertog te Brugge, om met hem te onderhandelen over het verbeurdverklaren van goederen van kettters (2-13 Jan. 1430), III, 76-78; — Jacob de Gommie, Spaansch koopman aldaar verblijvende, wordt verdacht van ketterij, maar te Doornik door den bisschop en den inquisiteur vrijgesproken

(19 Juni 1460) en door Philips den Goede in zijne eer hersteld (23 Juni 1460), I, 361-366; — de magistraat zendt meester Nicolaas Langbaert naar Gent aangaande eenen gevangen ketter, die aan den bisschop van Doornik uitgeleverd was (6 Sept. 1462), I, 397; — de graaf van Nevers aldaar uit de Gulden-vliesorde gesloten wegens ongeloof (8 Mei 1468), II, 266-267; — Eustacius Leeuwercke (of *Alauda* of *a Laude*), van het predikheerenklooster van Brugge, tot onderinquisiteur in het bisdom Doornik aangesteld (20 Jan. 1475), III, 121; — de Doorniksche kanunnik Jan Tinctoris laat er eene Fransche omwerking drukken van zijne Latijnsche verhandeling tegen de secte der Waldenzen (c. 1477), II, 269-272; — Jan, geestelijk koster van Beclare, wordt er in 't openbaar bepredikt, ontwijd en tot levenslange gevangenzitting veroordeeld (21 Febr. 1478), I, 444-446; — Martine, vrouw van Pieter Prysber, vijfmaal gebrandmerkt, aan de kaak gesteld, de tong gekort en uit Vlaanderen gebannen wegens godslastering (25 Aug. 1484), I, 454; — een Christusloche-naar aan de kaak gesteld en zijne tong doorboord (17 Dec. 1484), I, 457; — vijf opstandelingen, waaronder Pieter vander Eecken, die met de alstoen in Vlaanderen zeer verspreide ketterij der Hussieten besmet was, worden er onthoofd (5 Juli 1485), III, 141-143; — de inquisiteur Eustacius Leeuwercke sterft aldaar (1485), I, 445; — de inquisiteur Adriaan de Mil vertrekt voor eene bedevaart naar het H. Land (14 April 1486), III, 144; — de inquisiteur Adriaan de Mil komt terug van eene bedevaart naar het H. Land (14 Jan. 1487), III, 143-144; — eene vrouw van Jabbeke wegens ongeloof gemijterd aan de kaak gesteld (31 Oct. 1489), I, 458; — de molenaarsknecht Cornelis Cools wegens godslastering aan de kaak gesteld (27 Nov. 1489), I, 458; — Jacob van den Bussche en Lodewijk Hemmins wegens godslastering aan de kaak gesteld en eerstgenoemde de tong doorboord (24 Febr. 1490), I, 457-458; II, 392; — Michiel Minne wegens lastering tegen God en Maria aan de kaak gesteld en gebannen (18 Febr. 1491), I, 459; — Hanneken van Uphove wegens godslastering gegeeseld, gebrandmerkt en gebannen (14 Maart 1491), II, 277; — reglement van den magistraat tegen de godslasteraars (26 Maart 1491), II, 278; — Kathelijne, Willem sLozen weduwe, wegens godslastering gepijnigd en gebannen (1 Sept. 1491), II, 278-279; — de inquisiteur Adriaan de Mil sterft aldaar (Sept. 1492), I, 487; III, 144; — de predikheer Nicolaas Venne aangesteld tot inquisiteur over geheel Vlaanderen (30 Juni 1503), III, 154; — de inquisiteur Nicolaas Venne sterft aldaar (1505), I, 495-496; — Jan, geboortig van Gent, wegens lastering van Maria gegeeseld en zijne tong doorboord (1511-1512), I, 500; — Adriaan Baert wegens lastering van God en zijne heiligen de tong doorboord (1511-1512), I, 501; — Antoon, zoon van Jan Martins, gezegd *Poy*, wegens godslastering de tong doorboord (1512-1513), III, 159; — de predikheeren Sebastiaan de Witte, Jan Hellinck en Andreas Caulis inquisiteurs aldaar (1505-1526), I, 466.

Bruggen (Hannyn van der). Zie HANNYN VAN DER BRUGGHEN.

Brunairt (Willem). Zie WILLEM BRUNAIRT.

Brunet (Pierre). Zie PIETER BRUNET.

Bruno, bisschop van Angers, ketter (c. 1050), I, 8-10.

Bruno, bisschop van Trier, vervolgt vier kettters van Ivoy-Carignan (1112), I, 18-22.

Bruno, broeder convers en kok, staat Bernarius de Franckell, prior van het predikheerenklooster van Keulen, bij in zijne hervorming van het predikheerenklooster van Luxemburg (2-9 Juli 1502), III, 168.

Brussel (Bruxelles). Paus Johannes XXII richt tot de Begijnen dier stad de bul, waarbij hij die Zusters in geheel het hertogdom Brabant onder zijne bescherming neemt (21 Mei 1319), II, 78-79; — de deken der christenheid dier stad verzoent de Begijnen van Vilvoorden met de Kerk (25 Nov. 1319), II, 79-80; — de deken der Ste-Gudulakerk aldaar spreekt de Brusselsche Begijnen vrij, als een der drie commissarissen van den Kamerijkschen bisschop (8 Dec. 1323), II, 81-83; III, 6-7; — Pieter, bisschop van Kamerijk, bekrachtigt de vrijspraak der Brusselsche Begijnen (23 Febr. 1324), II, 83-85; III, 6-7; — Bloemaardine (Zuster Hadewijch of Hadewijch Bloemaerts) strooit er hare ketterijen, wordt door hare volgelingen tijdens haar leven en na haren dood hoog vereerd, stelt kettische schriften op, die door Jan van Ruusbroec wederlegd worden; haar lijk wordt geacht mirakels te doen (c. 1336); I, 185-187; — paus Clemens VI beveelt den cantor der St. Gudulakerk te Brussel aan de infirmerie van het Begijnhof van Dendermonde de goederen te doen terugkeeren, die ervan werden vervreemd (23 Jan. 1346), III, 165; — Geeselaars aldaar (1349), III, 19; — de overblijfsels van Bloemaardine's secte worden aldaar door de inquisiteurs van den Kamerijkschen bisschop vervolgd, waartegen een Vlaamsch schimpliedje in de straten gezongen wordt, enz. (c. 1410), I, 266-267; — de kettische secte der *Homines intelligentiae*, met Aegidius Cantor als hoofdmán, aldaar; de Brusselsche vrouwenbroeder Willem van Hildernissem, die tot deze secte behoort, wordt door den Kamerijkschen bisschop tot herroeping, gevangenschap, enz. veroordeeld (12 Juni 1411), I, 267-279; — ontwijding en tienjarige verbanning van den kettischen broeder Thoenken uit Brabant (1411), II, 198; — bedevaart naar de kapel van O. L. Vrouw op den Zavel aldaar als straf voor eenen ketter (20 Aug. 1417), II, 202-203; — terechtstelling van Coppin de Scoenmaker, omdat hij het priesterlijk ambt zonder recht uitoefende (1417), II, 203; — hertog Philips van Bourgondië herstelt Jacob de Gommie in zijne eer, nadat hij door den bisschop en den inquisiteur te Doornik onplichtig aan ketterij was verklaard (23 Juni 1460), I, 364-366; — de zaak der Waldenzen van Atracht wordt er op bevel van hertog Philips van Bourgondië door veel god- en rechtsgeleerden onderzocht (c. 14 Aug. 1460), I, 376-378; — een slotenmaker, geboortig van Gent, te Brussel als ketter verbrand (1500), I, 492-493; — een ketter aldaar verbrand (1502), I, 495; — een ketter, die den maagddom van Maria loochende, aldaar verbrand (10 April 1503), II, 292-293; — Jan van Nijvel, prior van het predikheerenklooster van Brussel, aangesteld tot inquisiteur in het Vlaamsch gedelte van het bisdom Kamerijk (19 Nov. 1504), III, 155-156; — prins Karel vaardigt er zijn eerste plakkaat tegen de lasteraars van God, Maria en de heiligen uit (30 Nov. 1517), I, 513-514; — Lauken van Moeseke, na pijniging, wegens lastering van 't Heilig Sacrament de tong doorboord, onthoofd en zijn lijk op een rad gesteld (18 en 30 Aug. 1518), I, 515-516.

Bulgari, kettische secte (1235-1236). Zie ook BOUGRES.

Bullecourt (Colin de). Zie COLIN DE BULLECOURT.

Bummell (Theodoricus de). Zie DIRK VAN BUMMELL.

Burchardus, bisschop van Kamerijk, herinnert in eene acte van 1124 aan de kettersche prediking van Tanchelm te Antwerpen, II, 3, 4.

Buscop (Wermbold van). Zie WERMBOLD VAN BUSCOP.

Buscus ducis. Zie HERTOGENBOSCH ('s).

Bussche (Jacob van den). Zie JACOB VAN DEN BUSSCHE.

Bussche (Lubbert ten). Zie LUBBERT TEN BUSSCHE.

C

Caesarius, priester, als aanhanger van Lambert le Bègue van zijn geestelijk ambt beroofd en uit het bisdom Luik gebannen (c. 1175-1177), II, 13-14.

Calohya (Beate Marie). Zie CHAUSSÉE-NOTRE-DAME.

Caliga (Ludovicus de). Zie LODEWIJK DE CALIGA.

Calixtus II, paus, houdt te Toulouse een concilie tegen de ketters (8 Juli 1119), I, 29.

Calixtus III, (anti)paus, ontvangt van den verdachten Luikschen priester Lambert le Bègue een smeekschrift door dezen geschreven in zijnen kerker van Revogne (c. 1175-1177), II, 9-11, 393; — ontvangt van de aanhangers van Lambert le Bègue een smeekschrift, waarin deze zich beklagen over de onrechtvaardige kettervervolging, waarvan hij en zij het slachtoffer zijn (c. 1175-1177), II, 12-13; — schrijft aan den Luikschen bisschop Radulphus van Zähringen en aan zijne geestelijkheid, dat Lambert le Bègue zich vóór den paus mag komen verrechtvaardigen (c. 1175-1177), II, 13-14; — vijf aanhangers van Lambert le Bègue beschuldigen zich vóór hem, dat zij uit dwang en schrik eene valsche getuigenis tegen Lambert gesproken hebben (c. 1175-1177), II, 14-18; — ontvangt een tweede omstandig smeekschrift van Lambert le Bègue, die uit den kerker ontsnapt is en tot hem gekomen (c. 1175-1177), II, 18-23; — ontvangt van Lambert le Bègue een uitgebreid verweerschrift over al zijne handelingen (c. 1175-1177), II, 23-32; — verklaart Lambert le Bègue onschuldig aan ketterij en zendt hem naar Luik terug (1177), II, 33, 35, 36.

Cambrai. Zie KAMERIJK.

Cameracum. Zie KAMERIJK.

Camery (Hugo). Zie HUGO AIMERY.

Campis (Conradus de). Zie KOENRAAD DE CAMPIS.

Campo (Lambert de). Zie LAMBERT DE CAMPO.

Canchelz (Aegidius). Zie GILLIS CANCHELZ.

Candenare (Loys de). Zie LODEWIJK DE CANDENARE.

Canthekiens (Aegidius). Zie GILLIS CANCHELZ.

Cantor (Aegidius). Zie AEGIDIUS CANTOR.

Capitoli (Mathias). Zie MATHIAS CAPITOLI.

Carète (Jehan). Zie JAN CARÈTE.

Carité-sur-Loire (la). Zie CHARITÉ-SUR-LOIRE (LA).

Carlerius (AEgidius). Zie GILLIS CARLIER.

Carlier (Gillis). Zie GILLIS CARLIER.

Carnificis (Andreas). Zie ANDREAS CARNIFICIS.

Caron d'Estrayelles (des Traialles), provoost der stad Doornik, vangt den ketter Gillis Mersault en brengt hem in de bisschoppelijke gevangenis (14 Maart 1423), II, 304; III, 64; — vangt opnieuw den ketter Gillis Mersault, die door de tusschenkomst van Jakob de Bléharies in vrijheid gesteld was (11 Juni 1423), II, 305; III, 64.

Castelain (Adriaan). Zie ADRIAAN CASTELAIN.

Castiel (Jehan). Zie JAN CASTIEL.

Castro Novo (Vincentius de). Zie VINCENT DE CASTRO NOVO.

Catalaunensis (Cathalaunensis) civitas. Zie CHALONS-SUR-MARNE.

Cataphrygae (Catafrigae), kettische secte, te Keulen (1163), I, 40; — te Atrecht en in Vlaanderen (1182-1183), I, 47-48.

Cateron. Zie CATHARINA FOURMETTE.

Catharen (Cathari, Kathari, Catt[ar]i, Gazari), kettische secte. De ketter Jonas wordt bevonden tot die secte te behooren (1152-1157), I, 34-35; — veroordeeld op het Concilie van Reims (1157), I, 35-36; — elf Vlamingen dier secte te Keulen verbrand (2-5 Aug. 1163), I, 40-44; — op het derde Algemeen Concilie van Lateraan veroordeeld (19 Maart 1179), I, 46-47; II, 384; — op het Concilie van Verona veroordeeld (4 Nov. 1184), I, 52-55; — door paus Innocentius III vervolgd (1108), I, 59-60; — wet van keizer Frederik II tegen hen (22 Nov. 1220), I, 70-71; — door paus Gregorius IX veroordeeld (c. 20 Aug. 1229), I, 75; — statuten van paus Gregorius IX tegen hen (25 Juni 1231), I, 76-78; — door de overheid van Rome veroordeeld (25 Juni 1231), I, 78-80; — door paus Julius II veroordeeld (1 Maart 1511), I, 499-500.

Catharina (Catron) Benoitte, zit te Doornik gevangen als verdacht te behooren tot de secte der Waldenzen (17 Mei 1460), II, 263-264.

Catharina (Cateron), Kateron, Catron, la Teron [lees : Cateron?] Fourmette, gezeid la Gringaulde (la Gringaulde, le Gende?), lichte vrouw te Atrecht, als ketterin van de secte der Waldenzen vervolgd (na 9 Mei 1460), I, 356.

Catharina Fourmette gezeid la Gringaulde door de geloofsrechters veroordeeld en te Atrecht verbrand (7 Juli 1460), I, 368-372; — door 't Parlement van Parijs in hare eer hersteld (20 Mei 1491), I, 460-476; II, 392; — plechtigheden der eereherstelling te Atrecht (10-18 Juli 1491), I, 476-483.

Catharina la Gringaulde. Zie CATHARINA FOURMETTE.

Catharina Mainarde of Maynard, te Dowai wegens ketterij aangehouden

(25 Maart 1420), voor het geestelijk onderzoek door den bisschop van Atrecht Martinus Porée opgeëischt en hem met hare boeken uitgeleverd, door den bisschop en den inquisiteur Pieter Floure te Atrecht veroordeeld en bepreekt, naar Dowaaï overgebracht, nogmaals bepreekt en door het wereldlijk gerecht aldaar verbrand (10 Mei 1420) I, 301; III, 56-63; — de verbeurdverklaring harer goederen verbroken (na 10 Mei 1420), III, 109-111.

Catharina Mamarde [lees : **Mainarde**]. Zie **CATHARINA MAINARDE**.

Catharina Patée, als tooverheks te Rijsel gemijterd, op een ladder tentoongesteld en levenslang gebannen (27 Oct. 1460), II, 265-266; III, 112.

Catron Benoicte. Zie **CATHARINA BENOITTE**.

Catron la Gringande. Zie **CATHARINA FOURMETTE**.

Catt[ar]i. Zie **CATHAREN**.

Catus (Jehan). Zie **JAN CATUS**.

Caulier (Pierre). Zie **PIETER CAULIER**.

Caulis (Andreas). Zie **ANDREAS CAULIS**.

Cauvet (Pierre). Zie **PIETER CAUVET**.

Cavet (Jean). Zie **JAN CAVET**.

Celestinus III, paus. Namens hem wordt te Montpellier een concilie tegen de ketters gehouden (1195), I, 59; II, 384.

Cellani (Filii de cellis, Cellebroeders), kettersche secte, in Vlaanderen (1349-1350), I, 198.

Cellani, Filii de cellis in Duitschland, Brabant en Vlaanderen door paus Eugenius IV tegen de prelaten en inquisiteurs onder zijne bescherming genomen (12 Mei 1431), I, 310-322.

Cellebroeders. Zie **CELLANI**.

Cervo (Johannes de). Zie **JAN DE CERVO**.

Challant (Willem IV van). Zie **WILLEM IV VAN CHALLANS**.

Châlons-sur-Marne (civitas Cat(h)alaunensis). De inquisiteur Robert laat er verscheiden ketters, waaronder de barbier Arnolinus, verbranden (1235), II, 46.

Chamay (Henry de). Zie **HENDRIK DE CHAMAY**.

Champagne. De Geeselaars, komende uit de Dietsche landen, dringen door tot aan Troyes in Ohampagne (c. Sept. 1349), II, 118-119; III, 20-21.

Charitas. Zie **CHARITÉ-SUR-LOIRE (LA)**.

Charité-sur-Loire (la) (la Carité-sur-Loire, Charitas), broeicest van ketterij (April 1233), I, 90-92.

Cherité-sur-Loire (la). De inquisiteur Robert laat er ketters verbranden (1235), II, 41-42.

Charlon (Jacquemine). Zie **JACOB CHARLON**.

Charlotte le Brun, als tooverheks te Dowaaï verbrand (13 Juli 1446), III, 83, 84.

Charrondelli (Ægidius). Zie **ÆGIDIUS CHARRONDELLI**.

Chaussée-Notre-Dame (Calcheya Beate Marie) in Henegouwen, woonplaats van den ketter Jacob Acarin (Juli 1451), I, 330, 331.

Chenier (Guillermus). Zie **WILLEM CHENIER**.

Chorizantes. Zie **DANSERS**.

Christiaan van Vaernewijk, te Gent wegens godslastering voor vijftig jaar gebannen (17 Oct. 1492), II, 279.

Christiaan Wintzen de Eusskirchen, klerk, getuige in de acte, waarbij eenige professoren der godgeleerde Faculteit van Keulen hunne goedkeuring hechten aan den *Malleus maleficarum* (19 Mei 1487), III, 148.

Christophorus de Baden, is aanwezig bij de hervorming van het predikheerenklooster van Luxemburg door Bernarius de Franckell (2-9 Juli 1502), III, 168.

Circumcisi (Besnedenen), kettische secte (Nov. 1220), I, 70.

Claes Jans Gherytsz. Zie **NICOLAAS JANS GHERYTSZ**.

Claesz Coman. Zie **COMAN CLAESZ**.

Clais quam gereden. Zie **NICOLAAS WILLEMSZ**.

Clemens IV, paus, gelast den prior der predikheeren van Parijs vier inquisiteurs met plaatsvervangers in het koninkrijk Frankrijk aan te stellen (26 Febr. 1268), I, 133-134; — onttrekt de inquisiteurs der predikheeren en der minderbroeders in Bourgondië en Lotharingen aan de gehoorzaamheid jegens hunne kloosteroversten (15 Juli 1267), 520-521.

Clemens V, paus, regelt met den Franschen koning Philips IV den Schoone de zaak van de vervolging der kettische Tempelridders (vóór 14 Sept. 1307), II, 52, 55; — laat de Tempelridders door den aartsbisschop van Keulen en andere kerkprelaten wegens ketterij onderzoeken en vervolgen (12 Aug. 1311), 161-163; — vaardigt, met goedkeuring van het Algemeen Concilie van Vienne, statuten uit over de regeling der Inquisitie, de afschaffing der Begijnenorde en de veroordeeling van de ketterijen der Beggarden en Begijnen in de Deutsche landen (Nov. 1311), I, 163-169; III, 3, 163; — veroordeelt de orde der Tempelridders als kettisch, schaft haar ten eeuwigen dage af en neemt schikkingen aangaande hare aangeslagen bezittingen (2 Mei 1312), II, 67-70; — richt eene bul tot Robrecht van Bethune, graaf van Vlaanderen, over de aangeslagen bezittingen der Tempelridders in zijn gewest (16 Mei 1312), II, 70-72.

Clemens VI, paus, herinnert aan de bullen van Clemens V en van Johannes XXII over de Begijnen en aan de vrijspraak der Luiksche Begijnen door bisschop Adolf van der Mark (21 Jan. 1343), II, 95-96; — beveelt den cantor der St. Gudulakerk te Brussel aan de infirmerie van het Begijnhof van Dendermonde de goederen te doen terugkeeren, die ervan werden

vervreemd (23 Jan. 1346), III, 165; — stelt Jan Schandelant, predikheer, als inquisiteur in de Duitsche landen aan (1 Mei 1348), I, 522; — de godgeleerde Faculteit van Parijs zendt hem Jan du Fayt om op de veroordeeling der Geeselaars aan te dringen (vóór 5 Oct. 1349), II, 303; — in zijne tegenwoordigheid en in die van het H. College wordt te Avignon door broeder Jan du Fayt, doctor in de godgeleerdheid van de Parijsche Faculteit, namens die Faculteit en namens den koning van Frankrijk, een plechtig sermoeen tegen de Geeselaars gehouden (5 Oct. 1349), II, 303; III, 28-38; — vaardigt eene bul uit, waarbij hij aan de aartsbisschoppen en hunne suffraganen meldt, dat hij de secte der Geeselaars als kettersch veroordeelt en de kerkprelaten met hare onderdrukking gelast (20 Oct. 1349), I, 199-201; II, 116, 117, 120, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 129, 130, 131, 132-133, 135, 136, 141; III, 20; — zendt zijne veroordeeling der Geeselaars aan den bisschop van Kamerijk (25 Oct. 1349), II, 141, 396; — zijne bul tegen de Geeselaars te Doornik afgekondigd (21 Febr. 1350), II, 99-100, 110.

Clementis (Victor). Zie VICTOR CLEMENTIS.

Clerici (Jacobus). Zie JACOB CLERICI.

Clerici (Matheus). Zie MATTHAEUS CLERICI.

Cluten (Alheydis). Zie ALEID CLUTEN.

Coils (Gillis). Zie GILLIS COIL.

Cola de Gaverelle (Nicolea de Gavrelle of Gravelle), gezeid la Franche Comté, vrouw van den zadelmaker Bartholomaeus Hermant of Hosmen, als ketterin van de secte der Waldenzen te Atrecht aangehouden en vervolgd (kort na 9 Mei 1460), I, 355; — doet bekentenissen en wordt door de geloofsrechtters bepreekt en tot levenslange gevangenis veroordeeld (7 Juli 1460), I, 368-372; — door eenen deurwaarder van 't Parlement uit den kerker verlost en te Parijs vrijgesproken (Juni 1461), I, 393, 394; — eischt, vóór 't Parlement van Parijs, met haren echtgenoot Bartholomaeus Hermant (of Hosmen), hare cereherstelling en bekomt die (20 Mei 1491), I, 464-483; II, 392.

Colart de Foriest, vóór den magistraat van Doornik gedaagd als een van hen, die op 30 Jan. 1427 gepoogd hadden den ketter Jacob de Bléharies gewapenderhand uit zijne gevangenis te verlossen (12 Febr. 1427), III, 70-72.

Colart du Haveron, koninklijk sergeant; tegen zijne aanzegging in het geschil tusschen het kapittel van Doornik en de minderbroeders dier stad, verwekt door de kettersche preeken van broeder Jan Angeli, wordt door laatstgenoemde vóór het Parlement van Parijs in beroep gepleit (18 Nov. 1482), III, 124-129.

Colart, gezeid Payen, heer van Beaufort en Ransart, ridder van een oud en adellijk geslacht te Atrecht, als ketter van de secte der Waldenzen gevangen genomen (24 Juni 1460), I, 367-368; — op het verzoek van hem en andere gevangenen worden de vicarissen van den bisschop bij den hertog van Bourgondië gezonden, om godgeleerden over de zaak der Waldenzen te laten beraadslagen (vóór en na 14 Aug. 1460), III, 376-378; — bepredikt en tot geeseling, zevenjarige gevangenschap en zware geldboeten veroor-

deeld (22 Oct. 1460), I, 378-383; — zijne zaak wordt door eenen deurwaarder van het Parlement van Parijs onderzocht (16 Jan. 1467), die hem met geweld uit zijnen kerker te Atrecht verlost (25 Jan. 1461) en met hem naar Parijs gaat (26 Jan. 1461), I, 389-390; — de vicarissen-generaal, die hem vervolgden, vóór het Parlement gedaagd (25 Febr. 1461), I, 390-391; — zijn geding te Parijs bepleit en hij zelve met anderen door het Parlement in vrijheid gesteld (c. Mei-Juni 1461), I, 392-394; — het Parlement van Parijs spreekt tegen zijne rechters een vonnis van eereherstelling uit, waaraan deze zich onttrekken (6 Nov. 1469), III, 116-118; — wordt na zijnen dood door 't Parlement plechtig in zijne eer hersteld (20 Mei 1491), I, 460-483; II, 392.

Colart Jellée, cipier van de bisschoppelijke gevangenis van Doornik, brengt den ketter Gonzalve (*Alphonse*) van Doornik naar Rijsel over (15 Maart 1459), III, 87, 88.

Coleta du Gey, gezeid *Lestrabée*, *Lestrevée*, *Lescrevée* of de *le Strabée*, lichte vrouw, als ketterin van de secte der Waldenzen te Atrecht aangehouden en vervolgd (kort na 9 Mei 1460), I, 355, 381; III, 99; — door de geloofsrechters onderzocht, veroordeeld en bepreekt, wordt, ofschoon weigerende bekentenissen te doen, door het wereldlijk gerecht verbrand (7 Juli 1460), I, 368-372, 381; — door het Parlement van Parijs in hare eer hersteld (20 Mei 1491), I, 460-483; II, 392.

Coleta Longe, gezeid *Madeline*, te Gent wegens godslastering voor tien jaar gebannen, II, 280.

Colin de Bullecourt. Zie **EGIDIUS DE BLENCOURT**.

Colle (Johannes de). Zie **JAN DE COLLE**.

Collin (Adrien). Zie **ADRIAAN COLLIN**.

Cologne, Colonia. Zie **KEULEN**.

Coman Claesz., ketter, te Utrecht verbrand (1441), I, 324.

Communes (heer van), te Brugge vertoevende, wordt door den magistraat van Rijsel aangemaand tot verzet tegen de verbeurdverklaring van de goederen der in de kasselrij Rijsel veroordeelde kettters (20-25 Dec. 1429), III, 76.

Conciliën en Synoden (Stukken uitgaande van of betreffende algemeene en provinciale) tegen de kettters gehouden : door paus Leo IX te Reims (3 en 5 Oct. 1049), I, 8; — door paus Calixtus II te Toulouse (8 Juli 1119), I, 29; — door paus Innocentius II te Lateraan (3 April 1139), I, 31; II, 6-7; — door paus Eugenius III te Reims (21 Maart 1148), I, 33; II, 24, 28; — door aartsbisschop Samson te Reims (1157), I, 35-36; — door koning Hendrik II en de bisschoppen te Oxford tegen Vlaamsche kettters (1160-1161), II, 7-8; — door paus Alexander III te Montpellier (17 Mei 1162), I, 36; — door paus Alexander III te Tours (19 Mei 1163), I, 39; — tegen Lambert le Bègue en zijne aanhangers te Luik (c. 1175-1177), II, 11, 12-13, 18-19, 21-22, 34; — door paus Alexander III te Lateraan (19 Maart 1179), I, 46-47; II, 384; — door paus Lucius III te Verona (4 Nov. 1184), I, 52-55; — door den apostolischen legaat Michiel namens paus Celestinus III te Montpellier (1195),

I, 59; II, 384; — door paus Innocentius III te Lateraan (30 Nov. 1215), I, 66-68; — door aartsbisschop Diederik II te Trier (1231), I, 81-82; II, 39-41; — door aartsbisschop Diederik te Trier (21 Sept. 1238), I, 111; — te Trier (1277?), I, 141-142; — te Reims (15 Nov. 1301), I, 150; II, 391; — te Reims (28 Febr. 1303), I, 150; — door aartsbisschop Boudewijn te Trier (28 April 1310), I, 154-155, 187-188, 639; — door Robert, aartsbisschop van Reims, te Senlis tegen de Tempelridders te houden (19 Aug. en 1 Oct. 1311), II, 65-66; — door paus Clemens V te Vienne (Nov. 1311), I, 163-169; — door paus Clemens V te Vienne tegen de Tempelridders (2 Mei 1312), II, 67-70; — door den aartsbisschop voor zijne geestelijke provincie te Reims (28 April 1408), I, 266; II, 194; — door paus Martinus IV te Constanz (1418-1419), I, 282-297; II, 204-229; III, 51-55; — door paus Leo X te Lateraan (4 Mei 1515), I, 507-508.

Condé. Tachtig geestelijken uit die stad als Geeselaars te Valenciën (1349)-III, 19.

Conecte (Thomas). Zie THOMAS CONECTE.

Confiscatie. Zie VERBEURDVERKLARING.

Conradus de Campis. Zie KOENBAAD DE CAMPIS.

Conradus de Marburch. Zie KOENRAAD VAN MARRBURG.

Conradus Tors. Zie KOENRAAD TORS.

Constanz. De kettersche priester Jan van Alkmaar zweert er vóór het Algemeen Concilie zijn kettersch geschrift af (April? 1418), I, 297; III, 51-55; — de predikheer Matthaeus Grabow brengt, op het Algemeen Concilie aldaar gehouden, vóór paus Martinus V eene aanklacht in tegen de Broeders en Zusters van het gemeene leven (c. 1418), II, 216-220; — Grabow's aanklacht tegen de Broeders en Zusters van het gemeene leven wordt er op het Algemeen Concilie veroordeeld (3 April 1418), II, 220-226, 227-229; — op het Algemeen Concilie, aldaar gehouden, staat de augustijn Nicolaas Serrurier, van het klooster van Doornik, wegens ketterij terecht en wordt veroordeeld (vóór 12 April 1418), II, 204-216; — Grabow herroept er (kort na 31 Mei 1419), II, 226-227.

Conventschwestern. Zie ZUSTERS.

Cools (Cornelis). Zie CORNELIS COOLS.

Cootkin. Zie JACOB VAN DEN BUSSCHE.

Coppin de Soenmaker. Zie JACOB DE SOENMAKER.

Coppin Peyt li Renoyés. Zie JACOB PEYT.

Corbie. Tusschen deze stad en Beauvais (Beauval?) was er een vergaderplaats van Waldenzen (1460), III, 112.

Corbolio (Petrus de). Zie PIETER VAN CORBELL.

Cordiele (Joannes, gezeid). Zie JAN CORDIELE.

Cornelii Mons. Zie CORNILLON.

Cornelis Cools, molenaarsknecht, te Brugge wegens godslastering aan de kaak gesteld (27 Nov. 1489), I, 458.

Cornelis van Breda, professor der godgeleerde Faculteit van Keulen, hecht zijne goedkeuring aan den *Malleus maleficarum* (vóór 19 Mei 1487), III, 144, 147.

Cornelis van Goorle (Goerle), gezegd *Schoelcorfken*, te Antwerpen wegens het eten van vleesch in de vasten tijdelijk gebannen en tot eene bedevaart naar St. Pieters te Rome veroordeeld (31 Maart 1515), I, 505-506.

Cornelisz. (Wilhelmus). Zie WILLEM CORNELISZ.

Cornet (Marcus). Zie MARCUS CORNET.

Cornille (Martin). Zie MAARTEN CORNILLE.

Cornillon (Cornelii Mons), bij Luik. Een aanhanger van Lambert le Bègue etensnapt aan de vervolgingen van den abt dier plaats (c. 1175-1177), II, 16.

Cornu (Jehan). Zie JAN CORNU.

Cosard (Johannes). Zie JAN COSARD.

Cotaine. Zie JACOB BECQUET.

Cottin (Nicolas). Zie NICOLAAS COTTIN.

Courtois (Jehan). Zie JAN COURTOIS.

Cozic of Cozic (Roland de). Zie ROELAND LE COZIC.

Crèvecoeur (heer van), baljuw van Amiens, helpt de secte der Waldenzen te Atrecht vervolgen (Juli 1460), I, 372, 374.

Groy (Croix, heer van), door den magistraat van Rijsel geraadpleegd over de inbreuk op de privileges der stad gemaakt door den bisschop van Doornik en den inquisiteur, die de goederen der veroordeelde ketteren hadden verbeurdverklaard (12 en 29 Dec. 1429), III, 76, 77.

Crucen (Lieven vander). Zie LIEVEN VANDER CRUCEN.

Cruciferi (1349-1350), I, 198; III, 38. Zie GEESLAARS.

Cruusbroeders, andere naam voor *Geeslaars* (1349-1350), I, 196; II, 115, 117-118, 127, 133-136; III, 15-16; — (1400), II, 189-190. Zie GEESLAARS en ook POENITENTES en FLAGELLATORES.

Cuper de Venroide (Nicolaus). Zie NICOLAAS CUPER DE VENROIDE.

D

Daigremont (Jennevière). Zie JENNEVIÈRE DAIGREMONT.

Dalonsie of Dalousie (Franciscus). Zie FRANS DALOUSIE.

Damme. De Begijnen worden er vrij van alle ketterij bevonden na een onderzoek namens paus Johannes XXII en Willem, bisschop van Doornik, ingesteld (17 Mei 1328), I, 178-181; — vandaar komt eene groep van ongeveer 50 Geeslaars te Doornik aan (7 Sept. 1349), [I, 193]; II, 98, 106; —

vandaar komt eene tweede groep van ongeveer 100 Geeselaars te Doornik aan (13 Sept. 1349), [I, 193]; II, 99, 106.

Damoiseau (Jehan). Zie JAN DAMOISEAU.

Danebrouck (Pieter). Zie PIETER DANE BROUCK.

Daniel Alaert (Alarts), predikheer van het klooster van Gent, tot inquisiteur over het Vlaamsch gedeelte van het bisdom Doornik aangesteld (19 Juni 1508), III, 157; — sterft te Gent (6 Mei 1515), I, 508.

Daniel Jacobsz., te Leiden door schepenen tot eene geldboete veroordeeld wegens het afnemen en beledigen van een O. L. Vrouwenbeeld (1518), II, 312-313.

Dannetières (Jehan). Zie JAN DANNETIÈRES.

Danquoisnes (Lyon). Zie LEO DANQUOISNES.

Dansers (Dansatores, Chorisantes, Tripudiantes, Tripudiatorez), verdachte secte. Zij komen uit Duitschland, in het bijzonder van Keulen en Aken, naar onze gewesten (Juli 1374), I, 231, 232, 236; II, 144, 149; — komen naar Maastricht, Tongeren en naburige plaatsen, waar hun getal steeds aangroeit (Sept.-Oct. 1374), II, 144, 145, 148; — hunne aankomst te Luik (14 Sept. 1374) en hunne handelwijze aldaar (Sept.-Oct. 1374), II, 144, 145-146, 149; III, 43-44; — komen te Gent, waar zij door schepenen gebannen werden (22 Oct. 1374), II, 147-148; — smeden te Herstal eene samenzwering om op Allerheiligen geheel de Luiksche geestelijkheid uit te moorden, maar hun toelag wordt verhinderd (einde Oct. 1374), II, 144, 145; — duivelbezwering te Luik, die de aldaar zijnde Dansers van hunne duivels verlost en de geestelijkheid, door wie ze geschiedde, in hare eer herstelt (Oct.-Nov. 1374), II, 144, 145-146, 149; III, 40-42; — de magistraat van Maastricht verbiedt het dansen op straat of in de kerk en laat het verder slechts onder bepaalde voorwaarden toe (18 Nov. 1374), III, 44; — in Brabant (1374), II, 146-147; — in Vlaanderen (1374), II, 146-148, 149; — in Frankrijk, waar zij doordringen tot aan Avignon (?) (1374), II, 149; — in Gelderland (1374-1375), II, 150.

Dauvergne (Jehenne). Zie JOHANNA DAUVERGNE.

David van Dinant, ketter, wiens boeken door den aartsbisschop van Sens en zijne suffraganen te Parijs veroordeeld worden (1210), I, 61.

Decker (Roland de). Zie ROELAND DE DECKER.

Declebèque (Grard). Zie GRARD DECLEBÈQUE.

Deffontaines (Tristrand). Zie TRISTRAND DEFFONTAINES.

Deinze (Donsa), in Vlaanderen. Ongeveer 100 Geeselaars uit die stad komen te Doornik aan (15 Sept. 1349), [I, 193]; II, 99, 106.

Delangle (Hennequin of Jehan). Zie JAN DELANGLE.

Delarcq (Rasse). Zie RASSE DELARCQ.

Delawie (Jehan). Zie JAN DELAWIE.

Delebarre (Bertran). Zie BERTRAND DELEBARRE.

Delehalle (Jehan). Zie JAN DELEHALLE.

Delespine, lichte vrouw, in de zaak der Atrechtsche Waldenzen betrokken, wordt gepijnigd (kort na 5 April 1460), I, 467. [Met dezen naam, wellicht ontstaan uit een slecht ontcijferen van het woord *Beghine*, schijnt wel bedoeld *Mariette* of *Margaretha le Drue*, alias *Bayguine* (*Beghuinne*) *de Doue*, ook gezeid *Blancminette*. Zie MARGARETHA LE DRUE.]

Delhaye (Michiel). Zie MICHIEL DELHAYE.

Dendermonde. Paus Johannes XXII beveelt den cantor der O. L. Vrouwenkerk aldaar aan het Begijnhof van Dendermonde de goederen te doen terugkeeren, die ervan werden vervreemd (13 Jan. 1317), III, 160-161; — paus Clemens VI beveelt den cantor der St. Gudulakerk te Brussel aan de infirmerie van het Begijnhof van Dendermonde de goederen te doen terugkeeren, die ervan werden vervreemd (23 Jan. 1346), III, 165; — Robrecht van Croy, bisschop van Kamerijk, de statuten van het Begijnhof dezer stad hernieuwend (6 Juni 1551), herinnert aan de lotgevallen der Begijnen in de 14de eeuw, III, 163-164.

Denijs Soncaine, minderbroeder van het Kamerijksche klooster, predikt te Valenciën twee verdachte sermoenen, die aan Gillis Carlier onderworpen worden, en moet die op bevel der vicarissen-generaal van Kamerijk openbaar herroepen (25 Aug. 1463), I, 308-400.

Denisette Grenière (Denisalle), lichte vrouw, als ketterin van de secte der Waldenzen te Dowaaï op last van den inquisiteur aangehouden en naar Atrecht gevoerd (c. 1 Nov. 1450), I, 346-347; — oordeel van Gillis Carlier en Gregorius Nicolle over hare ketterij en hare misdaden (vóór 9 Mei 1460), I, 348-350; — door het geestelijk hof van Atrecht veroordeeld met verbeurdverklaring harer goederen (9 Mei 1460), III, 89-93, 99; — te Atrecht bepredikt en te Dowaaï verbrand (9 Mei 1460), I, 351, 353, 354, 355; — door 't Parlement van Parijs in hare eer hersteld (20 Mei 1491), I, 460-483; II, 392.

des Augniaulx of des Auniaux (Gillis). Zie GILLIS DES ANGNIAULX.

des Catoires (Pierre of Piérart). Zie PIETER DES CATOIRES.

Desgoutières (Jehan). Zie JAN DESGOUTIÈRES.

des Mons (Henri). Zie HENDRIK DES MONS.

des Muchos (Jaques). Zie JACOB DES MUCHOS.

des Traielles (Garon). Zie CARON D'ESTRAYELLES.

Deventer. De Deventersche Geeselaars komen terug in de stad (3 of 4 Nov. 1349), III, 38; — aldaar woont Geert Groote, die tegen den ketterschen augustijn Bartholomaeus (of Bertholdus) ijvert (c. 1380), I, 247; — Geert Groote predikt er sermoenen om de Broeders en Zusters van het gemeene leven tegen de verdenking van ketterij te verdedigen (vóór 1384), II, 150-152; — in het huis van Florens Radewijns aldaar wonen Broeders van het gemeene leven (c. 1384), II, 150; — Jan ter Poorten, schepen dier stad, neemt het op voor Geert Groote en de Broeders van het gemeene leven en

wordt deswege door het volk spottenderwijs den *paus der Lollarden* genoemd (vóór en na 1384), III, 46, 47; — de levenswijze aldaar van Geert Grootte en de Broeders van het gemeene leven door vijf voorname leden der orde van Windesheim verdedigd tegen de verdachtmaking van ketterij (19 Maart 1335), II, 156-158; — de zaak van Grabow aldaar (1417), II, 227-228.

Diago de Gommiel. Zie JACOB VAN GOMMIEL.

Diederik, aartsbisschop van Keulen, vaardigt synodale statuten uit tegen de Wicleffieten en Hussieten van geheel zijne geestelijke provincie (22 April 1423), I, 303-304.

Diederik II, aartsbisschop van Trier, ontvangt van paus Gregorius IX diens statuten en die van Annibaldus over de kettervervolging, om ze streng toe te passen en aan zijne suffraganen mede te deelen (25 Juni 1231), I, 76-81; — houdt eene synode te Trier, waar kettters onderzocht worden, waarvan er vier worden verbrand (1231), I, 81-82; — ontvangt van paus Gregorius IX eene bul over het regelen der kettervervolging (21 Oct. 1233), I, 93-94; — houdt te Trier een provinciaal concilie over het vervolgen der kettters (21 Sept. 1238), I, 111.

Diest. De Begijnen dier plaats door Adolf van der Mark, bisschop van Luik, vrijgesproken van ketterij (24 Oct. 1324), II, 86-88.

Dijke (G.), contrasigioneerde het plakkaat door keizer Maximiliaan en prins Karel tegen de godslasteraars uitgevaardigd (10 Juni 1500), III, 159.

Dijkeninghe (thans *Dikningen*, prov. Drenthe). Zie ARNOLD, abt van Dikningen.

Diksmuide. Ongeveer 40 Geeselaars uit die stad komen te Doornik aan (20 Sept. 1349), [I, 193]; II, 99, 106.

Dominicus Gullhelmus, priester van Ivoy, wordt als ketter door den bisschop van Trier vervolgd, maar ontsnapt (1112), I, 18-22.

Dominicus van Gelre, predikheer, aanwezig bij de hervorming van het klooster van Luxemburg door Bernarius de Franckell (2-9 Juli 1502), III, 168.

Donsa. Zie DEINZE.

Doornik (Tournai, bisdom). De bisschop Stephanus ontraadt den aartsbisschop van Reims het gebruik van het kerkelijk interdict in Vlaanderen wegens de verbreiding der ketterijen in dit graafschap (1196-1197), II, 37; — de bisschop ontvangt eene pauselijke bul over enen priester, zoon van kettters (c. 1231?), II, 39; — de bisschop Walter (Watiers) woont te Kamerijk de verbranding bij van twintig kettters onder de leiding van den inquisiteur Robert (17 Febr. 1236), II, 42, 44; — paus Gregorius IX, gehoor gevende aan de klachten van den bisschop van Doornik over de aangroeiende lasten van het onderhoud der gekerkerde kettters, regelt hun op water en brood stellen in het bisdom Atrecht (12 Febr. 1237), III, 178; — bisschoppelijke verordeningen, o. a. tegen de kettters en de duivelskunstenaars, die alle veertien dagen door de pastoors in het Romaansch moeten afgekondigd worden (13de eeuw), I, 149; — paus Johannes XXII, terugkeerende op de afschaffing der Begijnen door zijnen voorzaat Clemens V, gelast den bis-

schap van Doornik met een onderzoek aangaande het gedrag dier zusters in zijn geestelijk gebied en beveelt ze tegen al hunne vervolgers te beschermen, zoo 't blijkt dat zij vrij zijn van alle ketterij (31 Dec. 1320), I, 170-171; II, 391; III, 162 (noot); — de Begijnen van Brugge, Aardenburg, Damme en Gent, door twee van de drie afgevaardigden van den bisschop van Doornik onderzocht, worden rechtgeloovig bevonden en vrijgesproken (14 Mei 1328), I, 178-181; II, 391; — de bisschop herhaalt de verordeningen der 13de eeuw tegen de ketters en duivelskunstenaars, die door de pastoors alle veertien dagen moeten afgekondigd worden (24 April 1341), I, 180; — de Brugsche Geeselaars zenden hun reglement aan het kapittel van Doornik, *sede vacante*, ter goedkeuring over (1349), II, 111-112; III, 13-14; — de gewone processie, door het kapittel gehouden, wordt gevolgd door een sermoen van den minderbroeder Gerardus de Muro, waarbij deze nalaat voor de Geeselaars te bidden, hetgeen gemor onder het volk verwekt (18 Aug. 1349), [I, 191]; II, 102; — de predikheer, die de Luiksche Geeselaars vergezelt, krijgt van het kapittel de toelating om eene preek te houden en houdt die vóór eenen ontzaggelijken toeloop van volk (30 Aug. 1349), [I, 191-192]; II, 102; — door het kapittel wordt nog tweemaal eene processie gehouden, telkens gevolgd door een sermoen van den augustijn Robert, waarbij deze, namens het kapittel, waarschuwt tegen sommige verdachte stellingen door den Luikschen predikheer over de Geeselaars gepreikt, hetgeen het volk opnieuw tegen de bedelorden en de geheele geestelijkheid verbittert (1 en 6 Sept. 1349), [I, 192]; II, 103; — de pauselijke bul tegen de Geeselaars te zamen met den jubelaflaat aldaar afgekondigd (21 Febr. 1350), [I, 193]; II, 110; — de bisschop Philips Arboisius veroordeelt Jacob Clerici, verzoenden ketter, tot een jaar boetedoening in de bisschoppelijke gevangenis en eeuwigdurende verbanning uit het bisdom (3 Sept. 1355), II, 142-143; — de inquisiteur Pieter Floure, meester Thomas Vivart en de zegelbewaarder van het geestelijk hof van Doornik betoogen aan schepenen van Rijsel, dat er ketters in hunne stad schuilen (13 Juli 1411), [I, 279-280]; III, 49-50; — afkondiging van wege den bisschop, de vicarissen-generaal en het kapittel tot het volk der stad Doornik gericht, over de ketttersche predikingen van eenige augustijnen aldaar (12 Mei 1412), II, 198-199, 396; — de magistraat van Rijsel zendt een zijner leden naar Doornik bij den bisschop en den inquisiteur, om hen tot zachtheid te stemmen jegens inwoners van Rijsel, wegens geloofszaken vóór hen gedaagd (16-17 Nov. 1415), [I, 281]; III, 50-51; — de Doorniksche lakenwerker Pieter dou Pret, door den bisschop en den inquisiteur Pieter Floure als ketter veroordeeld, wordt verbrand (3 Febr. 1416), I, 281; — in dit bisdom en in de omliggende, veel geheime bijeenkomsten van ketters (vóór 7 Mei 1416), II, 204, 207; — de augustijn Nicolaas Serrurier, wegens zijne ketttersche preeken door den inquisiteur vervolgd en te vergeefs gedaagd, wordt, op verzoek van het bisdom, te Doornik aangehouden (7 Mei 1416), II, 199-200; — de bisschop Jan van Thoisy, bijgestaan door den inquisiteur Pieter Floure, veroordeelt den priester Richard du Crocquet wegens zijnen omgang met duivelskunstenaars tot eene bedevaart naar de O. L. Vrouwenkerk te 's Hertogenbosch (17 Aug. 1417), maar verzacht naderhand die straf tot eene bedevaart naar O. L. Vrouw op den Zavel te Brussel (20 Aug. 1417), II,

200-203; — de bisschop Jan van Thoisy en de inquisiteur Pieter Floure stellen een onderzoek in tegen Nicolaas Serrurier, waarna de zaak vóór het Algemeen Concilie van Constanz komt (1416-1418), II, 199-200, 207, 2.8, 231-232, 237-238; — de bisschop woont te Rijsel de bepreeking bij van drie ketters door den inquisiteur (11 Juni 1418), [I, 282]; III, 55, 56; — de uitlevering van de ketterin Margaretha de Lousielle, door den bisschop geëischt, wordt door den magistraat geweigerd (13-15 Febr. 1420), II, 243; — notarieel afschrift van de stukken van het proces van Nicolaas Serrurier, door het geestelijk hof van Doornik genomen (28 Jan. 1422) en later nog eens gecollationneerd (22 Aug. 1422), II, 243-247; — Gillis Mersault strooit te Doornik heimelijk Hussietische schriftjes rond (10 Maart 1423), wordt aan den bisschop verklikt en aangehouden (14 Maart 1423), wordt door het toedoen van Jacob de Bléharies in vrijheid gesteld, maar onmiddellijk weder gevangen en terug naar den bisschoppelijken kerker gebracht (11 Juni 1423), II, 247-248, 304-305; III, 63-65; — onderhandelingen van den magistraat met den bisschop aangaande Gillis Mersault (15 en 30 Juni, 8, 19 en 20 Juli 1423), II, 305-306; — Gillis Mersault, door den bisschop als ketter veroordeeld, wordt te Doornik bepreekt en verbrand (22 Juli 1423), I, 304; II, 306-307; — de bisschop en het kapittel worden door paus Martinus V gelukgewenscht over de krachtadigheid door hen betoond tegen eenen hardnekkigen ketter (Mersault?) (na 22 Juli 1423?), II, 248-250; — over Jacob de Bléharies, die op 11 Juni 1423 den ketter Gillis Mersault uit den bisschoppelijken kerker had verlost en deswege gebannen werd, maar naar Doornik terugkeerde en er in de bisschoppelijke gevangenis opgesloten werd, wordt onderhandeld tusschen den magistraat en den inquisiteur (21, 23, 25 en 26 Jan. 1427), III, 64, 67, 71; — verordening van den magistraat van Doornik over het handhaven der orde bij de bepreeking door den inquisiteur van den ketter Jacob de Bléharies (20 Jan. 1427), III, 67-68; — de voorgenomen bepreeking van Jacob de Bléharies wordt door onlusten belet, maar de meerderheid der volksvergadering keurt de handelwijze van inquisiteur en magistraat goed (3e Jan. 1427), III, 68-72; — Jacob de Bléharies wordt tot tien jaar opsluiting veroordeeld (30 Jan. 1427?), III, 72; — onderhandelingen tusschen den magistraat van Doornik, het bisdom Doornik en het bisdom Kamerijk betreffende de bestraffing van den ketter Jacob Toriel, te Kamerijk gevangen (16 Mei 1427), III, 72; — verscheiden ketters van Rijsel worden door den bisschop en Lambert de Campo, vicaris van den inquisiteur, veroordeeld en bepreekt, en vijf hunner, waaronder Walter le Maieur, gezeld *le Noleur*, Jan van Meenen, Jan Desgoutières en Bertrand le Marcant, door het wereldlijk gerecht verbrand (1 Dec. 1429), I, 315-316; III, 74-75; — onderhandelingen van den magistraat van Doornik met den inquisiteur aangaande den ketter Jacob de Bléharies (15 en 20 Dec. 1429), II, 308-309; — verordening van den magistraat van Doornik over het handhaven der orde bij de bepreeking door den inquisiteur van den ketter Jacob de Bléharies en anderen (20 en 21 Dec. 1429), II, 262-263; — Jacob de Bléharies, door het geestelijk hof als hervallen ketter veroordeeld, wordt door den inquisiteur bepreekt en door het wereldlijk gerecht van Doornik verbrand (21 Dec. 1429), I, 310-311; — onderhandelingen van den magistraat van Doornik met den inquisiteur aangaande de bepreeking van verscheiden

ketters (15 Febr. 1430), II, 309; — verscheiden ketters, zoo mannen als vrouwen, uit de kasselrijn Rijsel en Orchies, worden te Doornik door het geestelijk hof veroordeeld en door den inquisiteur bepreekt, en twee hunner, Willem Dubos en Olivier Deledeulle, door het wereldlijk gerecht aldaar verbrand (16 Febr. 1430), I, 312; II, 310; — de verbeurdverklaring van goederen, door de ambtenaars van bisschop Jan van Thoisy uitgesproken in het vonnis van 1 Dec. 1429, dat verscheiden ketters van Rijsel tot den brandstapel veroordeelde, wordt, op het protest van den magistraat dier stad, door hertog Philips den Goede te niet gedaan (24 Maart 1430), I, 315-318; III, 76-80; 121-122; — de voortvluchtige ketter Jan de Hiellin, geestelijke uit dit bisdom die gedurende ongeveer vijftien jaren in zijne dolingen volhardde, wordt als berouwhebbend zondaar door paus Eugenius IV met de Kerk verzoend (22 April 1431), III, 80-82; — de vicarissen-generaal raadplegen den Kamerijkschen deken Gillis Carlier over verdachte sermoenen door twee minderbroeders te Gent gepredikt, en een dezer wordt door het geestelijk hof te Doornik veroordeeld (1448), I, 327-329; — vijf gevangen ketters van Gent, waaronder de priester Lieven vander Eecken, naar het geestelijk hof van Doornik gezonden (vóór 8 Nov. 1458), I, 337; — de Portugeesche heremiet Gonzalve, gezeid *Alphonse*, te Rijsel gevangen en door het geestelijk hof van Doornik onderzocht en als ketter veroordeeld, wordt te Rijsel bepreekt en verbrand (16 Maart 1459), I, 341; III, 86-88; — onderhandelingen van den magistraat van Doornik met het geestelijk hof over het uitleveren van Pieter le Secq, Matthaeus de le Bosquielle, Catharina Benoitte en Jennevière Daigremont, door Waldenzen als medeplichtigen verklikt (17 Mei 1460), II, 263-264; — Jacob van Gommie, Spaansch koopman, te Brugge woonachtig, door de vicarissen-generaal van Jan, bisschop van Doornik, en den predikheer Victor Clementis, vicaris van den inquisiteur van Frankrijk, vrijgesproken van ketterij (19 Juni 1460), I, 361-366; — de magistraat van Brugge levert eenen gevangen ketter aan den bisschop uit (vóór 6 Sept. 1462), I, 397; — de inquisiteur Nicolaas Jacqueri bepreekt te Rijsel vijf of zes Turlupijnen, waarvan er één wordt verbrand (11 Dec. 1463), I, 400-412; III, 113-115, 115-116; — paus Paulus II gelast Willem, bisschop van Doornik, met een onderzoek tegen de ketters, die sedert een viertal jaren in den schoot der Leuvensche Hoogeschool en in de omstreken hunne dolingen verspreiden (5 Mei 1470), III, 165-167; — een priester van Doornik wegens duivelskunstenarij vervolgd (vóór 23 Nov. 1472), I, 428-429; — de ketter Massinus in den kerker der Inquisitie (vóór 23 Nov. 1472), I, 429-431; — Eustacius Leeuwercke (*Alauda*) van het predikheerenklooster van Brugge, tot onderinquisiteur in het bisdom aangesteld (20 Jan. 1475), III, 121; — Jan Vassoris, prior van het predikheerenklooster van St. Omaars, als inquisiteur in dit bisdom bevestigd (17 Juni 1479), III, 122; — Jan Vassoris als inquisiteur in dit bisdom bevestigd (15 Juni 1480), III, 122; — het geschil, hangende tusschen het kapittel en de minderbroeders van Doornik ter oorzaak der kettersche preeken van broeder Jan Angeli, wordt vóór het Parlement van Parijs in beroep gepleit (18 Nov. 1482), III, 124-129; — de godgeleerde Faculteit van Parijs veroordeelt de kettersche stellingen van broeder Jan Angeli (5 Febr. 1483) en meldt die veroordeeling aan het kapittel van Doornik (7 Febr. 1483), I, 450-453; II, 391; III, 129-130; — vruch-

telooze tusschenkomst van den bisschop-kardinaal van Doornik in een geschil van de predikheeren van Gent met den magistraat dier stad (vóór 18 Febr. 1483), III, 131; — het geschil tusschen het kapittel en de minderbroeders van Doornik, door de kettersche preeken van broeder Jan Angeli ontstaan, wordt in der minne vereffend (1 Maart 1483), III, 132-139; — Jan Vassoris als inquisiteur bevestigd (22 Oct. 1484), III, 141; — Jan Vassoris als inquisiteur bevestigd (4 Juli 1486), III, 143; — Jan Vassoris als inquisiteur bevestigd (10 Juni 1487), III, 149; — Jan Vassoris als inquisiteur bevestigd (1 Febr. 1488), III, 149; — Jan Vassoris als inquisiteur bevestigd (29 Mei 1491), III, 150; — de officiaal en de magistraat van Doornik onderwerpen aan het oordeel der godgeleerde Faculteit van Parijs zestien verdachte stellingen, door Jan Vitrier (*Vitarius*) gepreekt, welke zij kettersch verklaart (2 Oct. 1498), I, 490-492; — de predikheer Jan Baufrêne, vicaris der orde in Holland, tot inquisiteur in dit bisdom aangesteld (30 Juni 1503), III, 155; — de predikheer Jan Ferlin (of Frelin), van het klooster van Rijsel, tot inquisiteur in dit bisdom aangesteld (3 Nov. 1504), III, 155; — Jan Ferlin, als inquisiteur in dit bisdom bevestigd, en gemachtigd zich te doen vervangen, vooral voor het Vlaamsch gedeelte van het bisdom (13 Juni 1507), III, 156; — de predikheer Daniel Alaert (of Alarts), van het Gentsch klooster, tot inquisiteur over het Vlaamsch gedeelte van dit bisdom aangesteld (19 Juni 1508), III, 157; — Jan Ferlin als inquisiteur in dit bisdom bevestigd (27 Juni 1508), III, 157; — het onderzoek aangaande den priester Jaspas Fournier, als ketter gevangen, geeft aanleiding tot een rechterlijk geschil tusschen den officiaal en den magistraat (4 Sept. en 3 Nov. 1517), II, 224-299, 306.

Doornik (*Tournai, stad*). Mathilde (Mehaus) Billarde wordt er wegens lastering van de moeder Gods door den magistraat veroordeeld tot tentoonstelling op de ladder, één jaar ballingschap en betaling eener boete (1 April 1276), I, 139-140; II, 301; — een 200-tal Geeselaars uit Brugge komen er aan en volbrengen er hunne boetedoening (15 en 16 Aug. 1349), [I, 191]; II, 97, 101-102; — de gewone processie van het kapittel wordt gevolgd door een sermoen van den minderbroeder Gerardus de Muro, waarbij deze nalaat voor de Geeselaars te bidden, hetgeen gemor onder het volk doet ontstaan (18 Aug. 1349), [I, 191]; II, 97, 102; — ongeveer 450 Geeselaars uit Gent, 300 uit Sluis en 400 uit Dordrecht aldaar (17-23 Aug. 1349), [I, 191]; II, 97, 102; — ongeveer 180 Geeselaars uit Luik komen er aan (29 Aug. 1349), aangevoerd door eenen Luikschen predikheer, die er vóór het volk eene preek houdt ter verdediging en verrechtaardiging der Geeselaars (30 Aug. 1349), [I, 192]; II, 97, 102; III, 17-18; — de Luiksche predikheer vertrekt met zijne bende Geeselaars naar Valencijn (begin Sept. 1349), [I, 192]; II, 97, 103; — er worden twee processieën gehouden, telkens gevolgd door een sermoen van den Doornikschen augustijn Robert, waarin deze, namens het kapittel, het volk waarschuwt tegen eenige verdachte stellingen betreffende de Geeselaars door den Luikschen predikheer verkondigd, hetgeen nieuwe beroering verwekt (1 en 6 Sept. 1349), [I, 192]; II, 97, 103; — ongeveer 565 Doorniksche Geeselaars, door geestelijken vergezeld, trekken uit hunne stad en begeven zich eerst naar Rijsel (7 Sept. 1349), [I, 190, 192-193]; II, 98, 103-104; — een 50-tal Geeselaars uit Damme aldaar (7 Sept. 1349), [I,

193]; II, 98, 106; — een 200-tal Geeselaars uit Edingen aldaar (8 Sept. 1349, [I, 193]; II, 98, 106; — ongeveer 160 Geeselaars uit Namen en 150 uit Brugge aldaar (9 Sept. 1349), [I, 193]; II, 99, 106; — 120 Geeselaars uit Tienen, 80 uit Sluis en 160 uit Leuven aldaar (12 Sept. 1349), [I, 193]; II, 98, 106; — ongeveer 80 Geeselaars uit Nieuwpoort, 52 uit Eekloo, 300 uit Brugge in twee benden en 100 uit Damme aldaar (13 Sept. 1349), [I, 193]; II, 99, 106; — een 50-tal Geeselaars uit Kassel aldaar (14 Sept. 1349), [I, 193]; II, 99, 106; — ongeveer 250 Geeselaars uit Sluis, 100 uit Deinze en 60 uit Diksmuide aldaar (15 Sept. 1349), [I, 193]; II, 99, 106; — ongeveer 240 Geeselaars uit Bergen, 300 uit Oudenaarde, 120 uit Genappe en 200 uit Rijsel aldaar (20 Sept. 1349), [I, 193]; II, 99, 106; — een 20-tal vrouwen uit Vlaanderen komen er zich geeselen (21 Sept. 1349), [I, 193]; II, 99, 106; — ter gelegenheid van de jaarlijksche processie, volbrengen meer dan 250 Doornikenaars eene openbare boetedoening in den aard van die der Geeselaars, onder de leiding van broeder Robert, lector der Augustijnen (13-22 Sept. 1349), en doen daarna gezamenlijk eene bedevaart naar Mont-Saint-Aubert (23 Sept. 1349), II, 99, 109, 110; — ongeveer 200 Geeselaars uit Maubeuge en 300 uit Belle aldaar (27 Sept. 1349), [I, 193]; II, 99, 106; — ongeveer 450 Geeselaars uit Valencijn aldaar (3 Oct. 1349), [I, 193]; II, 99, 106; — Geeselaars uit Doornik en de omstreken dringen door tot Troyes en Reims (vóór 10 Oct. 1349), II, 118-119; III, 20-21; — de Doorniksche Geeselaars komen terug (10 Oct. 1349) en doen nog eene bedevaart naar Mont-Saint-Aubert (11 Oct. 1349), [I, 193]; II, 98, 104; — verordening van den magistraat tegen de Geeselaars (27 Oct. 1349), II, 112; — nieuwe verordening van den magistraat tegen de Geeselaars (8 Dec. 1349), II, 112; — edict van den Franschen koning Philips VI van Valois tegen de Geeselaars aldaar (15 Febr. 1350), II, 99, 110, 116-117; — nieuwe verordening van den magistraat tegen de Geeselaars (19 Febr. 1350), [I, 190, 193]; II, 99, 110, 112-113; — het edict van koning Philips VI van Valois aldaar afgekondigd (20 Febr. 1350), [I, 100, 193]; II, 99, 110, 116, 117; — de pauselijke bul tegen de Geeselaars te zamen met den jubelaflaat aldaar afgekondigd (21 Febr. 1350), [I, 190, 193]; II, 99-100, 110; — andere verordening van den magistraat tegen de Geeselaars (8 Maart 1350), II, 113; — andere verordening van den magistraat tegen de Geeselaars (26 Mei 1350), II, 113; — laatste verordening van den magistraat tegen de Geeselaars (28 Maart 1351), II, 141; — afkondiging aldaar van een edict van den Franschen koning Karel VI tegen de lasteraars van God, Jezus, Maria en de heiligen (26 Mei 1397), II, 158-159; — verordening van den magistraat regelende het vertoonen van spelen over het Heilig Sacrament en andere onderwerpen rakende het geloof en de Kerk (11 Juni 1408), II, 194-195; — besluit van den magistraat tot het bijwonen van eene prediking over de ketters (7 Aug. 1411), II, 198; — bekendmaking van wege den bisschop, de vicarissen-generaal en het kapittel, tot het volk der stad gericht, over de kettersche predikingen van eenige augustijnen aldaar (12 Mei 1412), II, 198-199, 306; — de lakenwerker Pieter dou Pret, bij vonnis van den bisschop en van den inquisiteur Pieter Floure als ketter veroordeeld, wordt er verbrand (3 Febr. 1416), I, 281; — de augustijn Nicolaas Serrurier, door den inquisiteur om zijne kettersche preeken vervolgd, wordt, op verzoek van het bisdom, door het gerecht van

Doornik aldaar aangehouden (7 Mei 1416), II, 199-200; — na een eerste onderzoek door den bisschop Jan van Thoisy en den inquisiteur Pieter Floure betreffende Nicolaas Serrurier ingesteld, wordt deze door het Algemeen Concilie van Constanz als berouwhebbend ketter veroordeeld (12 April 1418), II, 204-216; — de zaak van Nicolaas Serrurier wordt te Florence in beroep gepleit, zijne veroordeeling gehandhaafd (11 Dec. 1419) en de twee vonnissen door paus Martinus V bekrachtigd (6 Jan. 1420), II, 229-242; — geschil tusschen den bisschop en den magistraat aangaande de ketterin Margaretha de Lousielle (13-15 Febr. 1420), II, 243; — aldaar wordt een notarieel afschrift van de stukken van het proces van Nicolaas Serrurier opgesteld (28 Jan. 1422) en later nog eens gecollationneerd (22 Aug. 1422), II, 243-247; — de officiaal en de vicaris van den inquisiteur van Verdun zenden aan den magistraat van Doornik inlichtingen over eenen ketter (Gillis Mersault) (9 Maart 1423), II, 248; — Gillis Mersault strooit er 's nachts Hussietische schriftjes rond (10 Maart 1423), wordt aan den bisschop verklikt en aangehouden (14 Maart 1423), wordt door het toedoen van Jacob de Bléharies in vrijheid gesteld, maar onmiddellijk weder gevangen en naar den bisschoppelijken kerker teruggebracht (11 Juni 1423), II, 247-248, 304-305, 307; III, 63-65; — onderhandelingen van den magistraat met den bisschop aangaande Gillis Mersault (15 en 30 Juni, 8, 19 en 20 Juli 1423), II, 305-306; — Gillis Mersault, door den bisschop als ketter veroordeeld, wordt aldaar bepreekt en verbrand (22 Juli 1423). I, 304; II, 306-307; — de magistraat wordt door paus Martinus V gelukkiggewenscht over de krachtdadigheid door hem betoond tegen eenen hardnekkigen ketter (Mersault?) (na 22 Juli 1423?), II, 250-252; — de magistraat wordt door paus Martinus V gelukkiggewenscht over zijne krachtdadigheid in het onderdrukken der ketterij (14 Dec. 1425), II, 307-308, 306; — over het bestraffen van Jacob de Bléharies, die op 11 Juni 1423 den ketter Gillis Mersault uit den kerker had verlost en deswege gebannen werd, maar naar Doornik terugkeerde en er in de bisschoppelijke gevangenis opgesloten werd, wordt onderhandeld tusschen den magistraat en den inquisiteur (21, 23, 25 en 26 Jan. 1427), III, 64, 67, 71; — verordening van den magistraat betreffende de bepreeking van Jacob de Bléharies (29 Jan. 1427), III, 67-68; — de voorgenomen bepreeking van Jacob de Bléharies wordt door onlusten belet, maar de meerderheid der volksvergadering keurt de handelwijze van den inquisiteur en den magistraat goed (30 Jan. 1427), III, 68-72; — Jacob de Bléharies wordt tot tien jaar opsluiting veroordeeld (30 Jan. 1427?), III, 72; — besluit van den magistraat tot het instellen van een onderzoek naar de oproerigen, die de bepreeking van Jacob de Bléharie 's verhinderden (1 Febr. 1427), III, 69; — beraadslaging van den magistraat aangaande de oproerigen, die Bléharie 's bepreeking verhinderden (5 Febr. 1427), III, 69-70; — de magistraat daagt vijf personen, die deelgenomen hebben aan de wanordelijkheden, die Bléharies' bepreeking verhinderden (12 Febr. 1427), III, 70-71; — onderhandelingen tusschen den magistraat, het bisdom Doornik en het bisdom Kamerijk betreffende het straffen van den ketter Jacob de Thoriel, te Kamerijk gevangen (16 Mei 1427), III, 72; — de Bretonsche karmeliet Thomas Conecte predikt verdachte sermoenen in het Doorniksche (1428), I, 307-309; — onderhandelingen van den magistraat met den inquisiteur

aangaande den ketter Jacob de Bléharies (15 en 20 Dec. 1429), II, 308-309; — verordening van den magistraat over het handhaven der orde bij de bepreeking door den inquisiteur van den ketter Jacob de Bléharies en anderen (20 en 21 Dec. 1429), II, 262-263; — Jacob de Bléharies door het geestelijk hof te Doornik als hervallen ketter veroordeeld, wordt aldaar door den inquisiteur bepreekt en door het wereldlijk gerecht verbrand (21 Dec. 1429), I, 310-311; III, 72; — onderhandelingen van den magistraat met den inquisiteur aangaande de bepreeking van verscheiden kettters (15 Febr. 1430), II, 309; — verscheiden kettters, zoo mannen als vrouwen, uit de kasselrijen Rijsel en Orchies, worden te Doornik door het geestelijk hof veroordeeld en door den inquisiteur bepreekt, en twee hunner, Willem Dubos en Olivier Deledeulle, door het wereldlijk gerecht aldaar verbrand (16 Febr. 1430), I, 312; II, 310; — Johanna Hacharde, geboortig van Doornik, wordt te Dowai als tooverheks verbrand (26 Juli 1446), III, 84; — de barbier Geeraard Robin door den magistraat wegens godslastering veroordeeld tot tentoonstelling op de ladder met den mijter op het hoofd, doorboring zijner tong met een gloeiend ijzer en verbanning met eene bedevaart naar de St-Pieterskerk te Rome (4 Febr. 1457), I, 336; — den barbier Geeraard Robin, die, niettegenstaande zijne verbanning, in de stad teruggekeerd was, wordt een teen afgehouden en nogmaals het verblijf in de stad ontzegt (18 Febr. 1457), I, 336; — de magistraat van Rijsel dringt bij den magistraat van Doornik aan, opdat de veroordeelde ketter Gonzalve te Rijsel zoude terechtgesteld worden, hetgeen geschiedde (1-16 Maart 1459), III, 86-88; — de predikheer-inquisiteur Nicolaas Jacqueri predikt er (vasten van 1465), III, 115-116; — onderhandelingen van den magistraat met het geestelijk hof over het uitleveren van Pieter le Secq, Matthaeus de le Bosquielle, Catharina Benoitte en Jennevière Daigremont, door Waldenzen als medeplichtigen verklikt (17 Mei 1460), II, 263-264; — de kanunnik Jan Tinctoris schrijft er eene verhandeling tegen de Waldenzen (c. Juni 1460), I, 357-361; — Jacob van Gommie, Spaansch koopman, te Brugge woonachtig, door Jan, bisschop van Doornik, en den predikheer Victor Clementis, vicaris van den inquisiteur van Frankrijk, te Doornik vrijgesproken van ketterij (19 Juni 1460), I, 361-364; — enkele Waldenzen aldaar aangehouden, doch ongehinderd weder losgelaten (Juli-Oct. 1460), I, 360-361, 383; — Michiel Delhaye, geboortig van Doornik, te Leuven als ketter vervolgd en gestraft (c. 17 Juli 1471), II, 268; — een priester van Doornik wegens duivelskunarj vervolgd (vóór 23 Nov. 1472), I, 428-429; — de ketter Massinus in den kerker der Inquisitie aldaar (vóór 23 Nov. 1472), I, 429-431; — de Doorniksche kanunnik Jan Tinctoris laat (te Brugge?) eene Fransche omwerking drukken van zijne Latijnsche verhandeling tegen de secte der Waldenzen (c. 1477), II, 269-272; — de minderbroeder Jan Angeli predikt er in de vasten veertien verdachte stellingen (17-24 Maart 1482), I, 450-452; II, 391; III, 124-129, 132-133; — het geschil, hangende tusschen het kapittel en de minderbroeders van Doornik ter oorzake der ketttersche preeken van broeder Jan Angeli, wordt vóór het Parlement van Parijs in beroep gepleit (18 Nov. 1482), III, 124-129; — de godgeleerde Faculteit van Parijs veroordeelt de ketttersche stellingen van broeder Jan Angeli (2 Febr. 1483) en meldt die veroordeeling aan het kapittel van Doornik (7 Febr. 1483), I,

450-453; II, 391; III, 129-130; — het geschil tusschen het kapittel en de minderbroeders dier stad, door de kettersche preeken van broeder Jan Angeli ontstaan, wordt in der minne vereffend (1 Maart 1483), III, 132-137; — de kettersche stellingen van broeder Jan Angeli door broeder Franciscus Dalousie in de hoofdkerk van Doornik herroepen (2 Maart 1483), III, 137-139; — de minderbroeder Jan Vitrier (*Vitriarius*) predikt er met groot schandaal zestien verdachte stellingen, die, door den bisschop en den magistraat aan het oordeel der godgeleerde Faculteit van Parijs onderworpen, door deze kettersch worden verklaard (2 Oct. 1498), I, 490-492; — het onderzoek aangaande den priester Jaspas Fournier, als ketter gevangen, geeft aanleiding tot een rechterlijk geschil tusschen den officiaal en den magistraat (4 Sept. en 3 Nov. 1517), II, 292-299, 306.

Dordraco (Thomas de). Zie THOMAS VAN DORDRECHT.

Dordrecht. 400 Geeselaars uit die stad komen te Doornik aan (17-23 Aug. 1349), [I, 191]; II, 97, 102; — 300 Geeselaars uit die stad te Valencijn (1349), III, 19; — de augustijnen dier stad worden van ketterij verdacht (c. 1380), I, 239-240; — broeder Bartholomaeus (of Bertholdus), augustijn uit het klooster dier stad, wordt door Geert Groote als ketter vervolgd en ondergaat eene straf (c. 1380), I, 239-240; — Remijs Wesselsoen aldaar wegens kettersche waarzeggerij door schepenen tot eene openbare boetedoening in de processie veroordeeld (19 Oct. 1456), II, 311-312.

Douai. Zie DOWAAI.

Doue (Beghinne de). Zie MARGARETHA LE DRUE.

Dowaai (Douai), in het graafschap Vlaanderen. De inquisiteur Robert, met de medewerking van den koning van Frankrijk, den aartsbisschop van Reims en de bisschoppen van Doornik, Atrecht en Noyon, vervolgt er talrijke ketters, waarvan er tien worden verbrand (2 Maart 1236), I, 95-98, 104, 106-107; II, 42, 44-46, 385; III, 1; — de Begijnen dier plaats door den bisschop van Atrecht in hunne eer hersteld (16 Aug. 1323), III, 7-8; — Geeselaars uit de Dietsche landen aldaar (Aug.-Sept. 1349), II, 118; III, 21; — zeven ketters aldaar verbrand en negen op andere wijze gestraft, na een onderzoek door den bisshop van Atrecht en den inquisiteur ingesteld (10 Mei 1420), I, 299-303; III, 56-63, 109-111; — de goederen der verbrande ketters niet verbeurdverklaard, III, 60, 62, 77, 109-111; — Jacob le Phlon wegens lastering van Maria aldaar aangehouden, staat vóór baljuw en schepenen terecht en wordt aan den deken der christenheid uitgeleverd (4 April 1426), III, 66; — aan zijne ambtenaars aldaar schrijft hertog Philips van Bourgondië maatregelen voor tegen twintig voortvluchtige ketters (11 Maart 1430), I, 312-314; — Charlotte le Brun als tooverheks aldaar verbrand (13 Juli 1446), III, 83; — Johanna Hacharde, de moeder van Charlotte le Brun, als tooverheks aldaar verbrand (26 Juli 1446), III, 84; — Denisetie Grenière, lichte vrouw, op last van den inquisiteur aangehouden en naar Atrecht gevoerd (c. 1 Nov. 1459), aldaar als ketterin van de secte der Waldenzen veroordeeld en bepredikt en te Dowaai verbrand (9 Mei 1460), I, 316-347, 351-355; III, 89-92, 99; — de goederen van Denisetie Grenière niet verbeurdverklaard, III, 92-93, 109-111; — een minderbroeder predikt er een verdacht sermoen (4 April 1466), I, 412-422; II, 391.

Drynen (Reinier van). Zie REINIER VAN DRYNEN.

du Bois (Jacques). Zie JACOB DU BOIS.

du Bois (Jehan). Zie JAN DU BOIS.

du Bos (Jehan). Zie JAN DU BOIS.

du Bos (Willem). Zie WILLEM DU BOS.

du Breuch (Jehan). Zie JAN DU BREUCH.

Ducanech (Maria). Zie MARIA DUCANECH.

du Carieulx (Pierrotin). Zie PIETER DU CARIEULX.

du Coin (Jehan). Zie JAN DE ANGULO.

du Crocquet (Richard). Zie RICHARD DU CROCQUET.

du Fay of du Payt (Johannes). Zie JAN DU FAYT.

du Gey (Coletta). Zie COLETA DU GEY.

du Hamel (Mahien). Zie MATTHAEUS DU HAMEL.

du Hamel (Pierre). Zie PIETER DU HAMEL.

du Haveron (Colard). Zie COLART DU HAVERON.

Duinkerke. Jan Lain, pastoor dier plaats, door Jacob Peyt van zijne goederen beroofd (Nov. 1327), III, 8-10.

Duitsche Keizers. Voor hunne samenwerking met de geestelijkheid in de kettervervolgung, zie LOTHARIUS II, FREDERIK I BARBAROSSA, OTTO IV, FREDERIK II en (zijn zoon) HENDRIK, KAREL IV en MAXIMILIAAN I.

Duitsch Rijk (*Alamania, Alemania, in partibus Alamaniae*). Ontstaan der kettervervolgung aldaar, onder de leiding van den inquisiteur Koenraad van Marburg en zijne twee helpers (1231), II, 39-41; — paus Gregorius IX schrijft aan de prelaten maatregelen voor tegen de in schijn bekeerde kettters (26 Febr. 1233), I, 89; — met goedkeuring van het Algemeen Concilie van Vienno vaardigt paus Clemens V statuten uit, waarbij de ketterijen der Beggarden en Begijnen in de Duitse landen veroordeeld en zij zelven aan de Inquisitie overgelaten worden (Nov. 1311), I, 168-169; II, 72-73; III, 163, 174; — de minderbroeders klagen bij paus Johannes XXII over enkele kerkvoogden der Duitse landen, die de veroordeeling en afschaffing der Begijnen, door Clemens V uitgesproken, willen toepassen op de Broeders en Zusters van den Derden Regel van den heiligen Franciscus, waarop de paus dien Derden Regel onder zijne bescherming neemt (23 Febr. 1319), II, 77-78; — paus Clemens VI stelt den predikheer Jan Schandelant als inquisiteur in de Duitse landen aan (1 Mei 1348), I, 522; — de secte der Geeselaars aldaar (wellicht door eenen geestelijke) ontstaan (1349), III, 29, 33; — de secte der Geeselaars woedt er en verbreidt zich uit Hongarije en Duitschland over de Nederlanden (1349), I, 190, 196, 198, 200; II, 96, 100, 120, 122, 130; — de Geeselaars komen uit Duitschland naar Luik (c. 24 Juni 1349), III, 20; — 2000 Duitse Geeselaars te Avignon door den paus weggezonden (?) (1349), II, 98, 105; — paus Innocentius VI beveelt zijnen inquisiteur Jan

Schandelant, predikheer, bij de prelaten en regeerders der Duitsche landen ter uitroeiing der Beggarden aan en vraagt, dat zij hem hunne kerkers zouden leenen, totdat de Inquisitie in die gewesten in het bezit van eigen kerkers gesteld weze (15 Juli 1353), I, 204-205; — paus Urbanus V spoort de prelaten en regeerders der Duitsche landen tot het vervolgen der kettersche Beggarden aan en beveelt hun zijnen inquisiteur Lodewijk de Caliga, predikheer, alsmede zijne andere kettermeeesters en hunne vicarissen aan, met de vraag ze tijdelijk over hunne kerkers te laten beschikken (15 April 1368), I, 206-208; — keizer Karel IV begunstigt de Inquisitie en beveelt aan al de geestelijke en wereldlijke overheden der Duitsche landen de Beggarden, Begijnen, enz., te vervolgen (9 Juni 1369), I, 208-210; — keizer Karel IV vaardigt eene wet uit over het vervolgen der Beggarden, Begijnen en andere ketters door de inquisiteurs in de Duitsche landen (10 Juni 1369), I, 210-214; — keizer Karel IV geeft onderrichtingen aan de inquisiteurs Walter Kerling en Lodewijk de Caliga betreffende het uitroeiën van kettersche schriften in de volkstaal (17 Juni 1369), I, 214-217; — keizer Karel IV regelt het gebruik der verbeurdverklaarde goederen van Beggarden en Begijnen in de Duitsche landen (17 Juni 1369), I, 218-221; II, 391; — paus Urbanus V stelt den predikheer Walter (Herlinger of Kerling) tot inquisiteur in de Duitsche landen aan (c. 1369), I, 202, 207; — paus Gregorius XI hecht zijne goedkeuring aan de regeling van het gebruik der verbeurdverklaarde goederen van Beggarden en Begijnen, zooals keizer Karel IV die voor de Duitsche landen had voorgeschreven (9 Juni 1371), I, 221-222; II, 391; — paus Gregorius XI beveelt de kerkprelaten een onderzoek naar zekere verdachte secten in te stellen (7 April 1374), I, 228-231; — uit Deutschland komen de Dansers naar de Nederlanden (Juli 1374), I, 231, 232, 236; II, 114, 149; — paus Gregorius XI schrijft aan de inquisiteurs maatregelen tegen de kettersche volksboeken voor (22 April 1376), I, 236-237; — de predikheer Herman Hetstede algemeen inquisiteur in de Duitsche landen (1374-1376), I, 202; — de predikheer Hendrik Halberti algemeen inquisiteur in de Duitsche landen (1376), I, 202; — paus Gregorius XI beschermt er zekere verdachten tegen prelaten en inquisiteurs (2 Dec. 1377), I, 237-238; — gevolg gevende aan het smeekschrift van eenen onbekende laat paus Bonifacius IX door de kerkprelaten van Deutschland, Brabant en Vlaanderen een onderzoek instellen aangaande de zeden en de rechtgeloovigheid van zekere verdachten (Beggarden en Begijnen) (7 Jan. 1394), I, 254-256; — paus Bonifacius IX beveelt den inquisiteur Eylard Schoneveld en zijne collega's bij de geestelijke en wereldlijke overheden der Duitsche landen aan (18 Juni 1400), I, 259, 260; — de inquisiteur Eylard Schoneveld wordt door Albrecht, graaf van Holland en Zeeland, bij al de overheden zijner landen aanbevolen (7 Jan. 1404), I, 264-265; — Jan de Hiellin, gehuwd geestelijke uit het bisdom Doornik, vlucht naar Deutschland (c. 1416), III, 81; — paus Innocentius VIII bekleedt de inquisiteurs Hendrik Institoris en Jacob Sprenger met nieuwe machten (5 Dec. 1484), I, 455-457.

du Moliniel (Piérard). Zie PIETER DU MOLINIËL.

du Pire (Johan). Zie JAN DU PIRE.

du Puch (Piérart). Zie PIETER DU PUCH.

- Dupuch of Dupuy (Pollin).** Zie POLLIN DUPUY.
- Durandus,** ketter van Ivoy, wordt door den bisschop van Trier vervolgd en zweert zijne ketterij af (1112), I, 18-22.
- Duterne (Antonius).** Zie ANTONIUS DUTERNE.
- du Val (Simon).** Zie SIMON DU VAL.
- Duyker Ysbrantsz. (Willem).** Zie WILLEM DUYKER YSBRANTSZ.
- Dyaboli (Michael).** Zie MICHAEL DYABOLI.

E

- Eckart (Thomas).** Zie THOMAS ECKART.
- Eckart (Tielemannus, Tyelmannus).** Zie TIELMAN ECKART.
- Econte (Johannes de).** Zie JAN DE ECONTE
- Edingen (Enghien).** Ongeveer 200 Geeselaars uit die stad komen te Doornik aan (8 Sept. 1349), [I, 190, 193]; II, 98, 106.
- Edo (of Epo),** kleermaker te Haarlem, predikt ketterijen te Haarlem, wordt gevangen genomen en door de vicarissen van den bisschop van Utrecht en den inquisiteur onderzocht, wordt bepredikt, herroept zijne dwalingen en wordt tot allerlei boetedoeningen veroordeeld (1457-1458), I, 337-341.
- Eecken (Lievyn vander).** Zie LIEVEN VANDER EECKEN.
- Eecken (Pieter vander).** Zie PIETER VANDER EECKEN.
- Eeke (Mathijs vander).** Zie MATTHIJS VANDER EEKE.
- Eekloo.** Ongeveer 50 Geeselaars dier plaats komen te Doornik aan (13 Sept. 1349), II, 99, 106.
- Eemyck (Heynrick van).** Zie HENDRIK VAN EEMYCK.
- Egbert,** abt van Schonaugen, ijvert tegen Vlaamsche kettters te Keulen (1163), I, 40-42.
- Egidius,** medeplichtige in de duivelskunsstenarij van eenen priester van Doornik (vóór 23 Nov. 1472), I, 428-429.
- Egidius Canthekeiens (?).** Zie GILLIS CANCEHEIZ
- Egidius Carlierus.** Zie GILLIS CARLIER.
- Egidius de Blancourt (Blencourt)** of Colin de Bullecourt, als ketter van de secte der Waldenzen te Atrecht aangehouden (kort na 9 Mei 1460), I, 355; — gepijnigd, door de geloofsrechters veroordeeld en bepreekt (7 Juli 1460) en kort daarop verbrand, I, 368-372; — door 't Parlement van Parijs in zijne eer hersteld (20 Mei 1491), I, 460-483; II, 392.
- Egremont (Jehan d').** Zie JAN D'EGREMONT.
- Eigen Brakel (Braine-l'Alleud),** in Henegouwen. Steven van Pospo, geboortig van deze plaats, te Leuven door den inquisiteur Hubert Leonardi als ketter vervolgd en gestraft (Juli 1471), II, 268.

Elias, door schepenen van Leiden wegens kettersche woorden tot drie boetedoeningen veroordeeld (vóór 1395), II, 304.

Eligius, andere naam van den Kamerijkschen ketter *Aegidius Boogris*. Zie aldaar.

Elincourt, in het kanton Clary, arr. Kamerijk. Vier edellieden dier plaats te Péronne door den inquisiteur Robert verbrand (1235), II, 41, 43.

Elisabeth Petersdochter, te Utrecht gedurende meer dan achttien weken gevangen gehouden en eindelijk door de kettermesters vrijgesproken (28 April 1513), I, 504.

Elisabeth vander Meern, voortvluchtige ketterin, te Utrecht voor vijf jaar gebannen (1427), I, 306.

Emery (Hugues). Zie HUGO AIMERY.

Engelbert van Nassau, geeft machtiging tot de hervorming van het predikheerenklooster van Luxemburg (2-9 Juli 1502), III, 168.

Engelram. Zie INGELRAM.

Enghien. Zie EDINGEN.

Ennevelin (Anevelin). Pollin Dupuy, aldaar woonachtig, als Waldens vervolgd, maar naderhand losgelaten (9 Mei 1420), III, 59, 61.

Epo. Zie EDO.

Erardus van der Mark, prins-bisschop van Luik, vaardigt straffen tegen de godslasteraars uit (18 Febr. 1507), I, 496-497.

Estévène de Blangy. Zie STEVEN DE BLANGY.

Estoquiel (Piérart). Zie PIRTER ESTOQUIEL.

Estrayelles (Caron d'). Zie CARON D'ESTRAYELLES.

Estampes (Estampes). Vergaderplaats van Waldenzen aldaar (1160), III, 112.

Eugenius III, paus, houdt te Reims een concilie tegen de ketters (21 Maart 1148), I, 33; — beveelt strengheid tegen de Atrechtsche ketters aan (5 Febr. 1153), I, 33-34.

Eugenius IV, paus, staat toe dat de berouwhebbende kettersche geestelijke Jan de Hiellin, uit het bisdom Doornik, met de Kerk verzoend worde (22 April 1431), III, 80-82; — neemt de Celrebroeders en de Vrijwillige Armen tegen de prelaten en inquisiteurs onder zijne bescherming in Duitschland, Brabant en Vlaanderen (12 Mei 1431), I, 319-322.

Eustacius a Laude. Zie EUSTACIUS LEEUWERCKE of ALAUDA.

Eustacius Leeuwercke of Alauda (of a Laude), predikheer van het klooster van Brugge, tot onderinquisiteur in het bisdom Doornik aangesteld (20 Jan. 1475), III, 121; — bepredikt te Brugge, als algemeen inquisiteur, den geestelijken koster Jan van Becelare (21 Febr. 1478), I, 444-446.

Eustacius Savarijs, klerk, notaris van het geestelijk hof van Doornik, is getuige in eene acte behelzende afschrift van stukken van het kettergeding tegen den Doornikschen augustijn Nicolaas Serrurier (28 Jan. 1422), II, 246.

Eustacius Savary, plaatsbekleeder van den baljuw van Doornik, getuige in de acte epgemaakt over de herroeping van de stellingen van broeder Jan Angeli te Doornik (2 Maart 1433), III, 138.

Everardus Foec, deken der St. Salvatorskerk te Utrecht, geeft tegen den inquisiteur een gunstig oordeel over de levenswijze der Broeders en Zusters van het gemeene leven (einde 1397 ?), II, 159-167; — stelt een verweerschrift op ten gunste der Zusters of Begijnen, tegen de sermoenen en de schriften van een hunner vijanden, waarschijnlijk den inquisiteur einde 1397 ?), II, 167-169; — wordt vermeld in een gunstig oordeel van andere godgeleerden over de levenswijze der Beggarden en der Broeders en Zusters van het gemeene leven (1398), II, 177.

Everardus Zwaan van Oldenzaal, kanunnik, ijvert te Constanz tegen Matthaëus Grabow en ten voordeele der Broeders en Zusters van het gemeene leven (1418-1419), II, 228-229.

Everwacher, priester, aanhanger van den ketter Tanchelm, wordt te Keulen door den bisschop gevangen gehouden (1112), I, 15, 17.

Eriaume (Thomas). Zie THOMAS GRIAUME.

Eylard Schoneveld, predikheer, is inquisiteur over de Saksische provincie der predikheerenorde (c. 1393-1394), I, 252; — vervolgt de Zusters van het gemeene leven te Utrecht (c. 1393-1394), I, 251-252; II, 181; — paus Bonifacius IX beveelt hem en zijne collega's bij alle geestelijke en wereldlijke overheden der Duitsche landen aan (18 Juni 1400), I, 250-261; — Albrecht, graaf van Holland en Zeeland, beveelt hem bij al de overheden zijner landen aan (7 Jan. 1404), I, 264-265; — zijne strengheid in Duitschland (1402, 1403, 1414), I, 261, 265.

F

Faneuse (Adrienne). Zie ADRIANA FANEUSE.

Fauconnier of Faulconnier (Jehan). Zie JAN FAUCONNIER.

Fayta (Johannes). Zie JAN DU FAYT.

Fercongou. Zie JOHANNA GRIETTE.

Ferlin (Johannes). Zie JAN (DE) FREIN.

Ferre (Noël). Zie NOËL FERRE.

Fierieres (Jehan de). Zie JAN DE FIERIERES.

Fiérin (Jehan de). Zie JAN DE FIÉRIN.

Filii de cellis. Zie CELLANI.

Flagellans, III, 23; — **Flagelleurs**, II, 123; — **Flagellantes**, I, 200; — **Flagellatores**, I, 197, 198, 201, 203; II, 111, 113, 114, 119, 120, 124, 125, 132, 190; III, 14, 20, 22, 31, 36, 38, 49. Zie GEESELAARS.

Flameng (Gilles). Zie GILLIS LE FLAMENG.

Flament (Gillot). Zie WILLEM FLAMENT.

Floreffe. De abt dier plaats kerkert twee aanhangers van Lambert le Bègue, doch zij ontsnappen (c. 1175-1177), II, 15, 16.

Florence. Aldaar wordt door paus Martinus V en de door hem aangestelde kardinalen het geding over den ketter Nicolaas Serrurier in beroep beslist (6 Jan. 1420), II, 229-242, 255.

Florens Leduc, inwoner van Rijsel, getuigt, dat de goederen der in 1429 aldaar verbrande ketters niet werden verbeurdverklaard (na Febr. 1477), III, 122.

Florens Muett, procureur der stad Atrecht, werkzaam in de zaak van de verbeurdverklaring der goederen van verbrande ketters (21 Juli 1460), III, 110; — (11 Oct. 1467), III, 115.

Florens Radewijns, vriend van Geert Grootte, vicaris der St. Lebuinuskerk te Deventer, laat Broeders van het gemeene leven te zijnent wonen (vóór 1384), II, 150; — beschermt de devote Zusters van Utrecht tegen den inquisiteur Eylard Schoneveld (c. 1393-1394), I, 151; — wordt tegen de verdachtmaking van ketterij verledigd door vijf voorname leden van de orde van Windesheim (19 Maart 1395), II, 156-158.

Floris van Wevelinchoven, bisschop van Utrecht, wordt door Geert Grootte tegen de ketterij van den augustijn Bartholomaeus (of Bertholdus) krachtig gewaarschuwd (c. 1380), I, 240-242; — laat door zijn geestelijk hof den ketterschen augustijn Bartholomaeus (of Bertholdus) veroordeelen (c. 1380), I, 245-247; — laat te Utrecht het lijk van den ketter Matthaëus ontgraven en verbranden (c. 1380), I, 248-250; — onttrekt aan Geert Grootte de volmacht om in zijn geestelijk gebied te prediken (c. 1380), I, 244.

Floure (Pierre). Zie PIETER FLOURE.

Foec (Everardus). Zie EVERARDUS FOEC.

Foirst (Colart de). Zie COLART DE FOIRST.

Forme (Jehan). Zie JAN FORME.

Fourdin (Jehan). Zie JAN FOURDIN.

Fourdia (Tassart). Zie TASSART FOURDIN.

Fourdine (Jehenne). Zie JOHANNA FOURDIN.

Foure (Thomas). Zie THOMAS FOURS.

Fourme (Jehan). Zie JAN FORME.

Fourmette (Catharina). Zie CATHARINA FOURMETTE.

Fournier (Jaspar). Zie JASPAR FOURNIER.

Francfordia (Wygandus de). Zie WIJGAND VAN FRANCFORT.

Franchecomté. De predikheer Michel François tot inquisiteur over dit gewest aangesteld (28 Juni 1493), III, 151, 152.

Franchecomté (la). Zie COLA DE GAVERELLE.

Francia, in regno Franciae. Zie FRANKRIJK.

Francisci (Michaël). Zie MICHIEL FRANÇOIS.

Francken. Zie LIEVEN BOUDINS.

François (Michel). Zie MICHIEL FRANÇOIS.

Frankrijk (*Francia, in regno Franciae, koninkrijk*). Edict van koning Lodewijk IX den Heilige tegen de ketters van geheel zijn rijk (1228?), II, 38-39; — paus Gregorius IX meldt aan de kerkprelaten, dat hij de predikheeren met de kettervervolging gelast heeft, en beveelt hun die inquisiteurs bij te staan (13 April 1233), I, 89-90; — de predikheer Robert wordt er door paus Gregorius IX in zijn ambt van inquisiteur bevestigd (19 April 1233) en is er als zoodanig ijverig aan het werk, I, 90-93; — paus Gregorius IX beveelt aan den aartsbisschop van Sens den inquisiteur Robert voor gansch het koninkrijk aan (22 Aug. 1235), II, 48-49; — de predikheer Robert wordt opnieuw door paus Gregorius IX als inquisiteur bevestigd (Aug. 1235), I, 100-102; — vele ketters in het koninkrijk door het toedoen van den inquisiteur Robert verbrand of gekerkerd (1235-1236), I, 95-98; II, 41-48, 385; — paus Innocentius IV regelt de verzoening der ketters met de Kerk (12 Dec. 1213), I, 114-115; — paus Alexander IV geeft volmacht aan den prior der predikheeren van Parijs om de kettervervolging te leiden (10 Maart 1255), I, 123-124; — paus Alexander IV stelt, op verzoek van koning Lodewijk IX den Heilige, den provinciaal der predikheeren in Frankrijk en den gardiaan der minderbroeders van Parijs als inquisiteurs in het koninkrijk Frankrijk aan en verleent hun allerlei machten, waaronder die tot het toestaan van sommige aflaten (13 Dec. 1255), I, 125-128; — paus Alexander IV brengt het getal van de inquisiteurs der predikheerenorde in Frankrijk van twee op zes en machtigt den prior van Parijs ze aan te stellen en die bij voorkomend geval te vervangen (13 April 1258), I, 130; — wijze, waarop de ketters in het koninkrijk moeten gevonnist en verbrand worden (c. 1260), I, 130-131; — paus Alexander IV machtigt de inquisiteurs aan de berouwhebbende ketters de biecht en de communie niet te weigeren, al worden zij ook aan den wereldlijken arm uitgeleverd (30 April 1260), I, 131-132; — paus Clemens IV gelast den prior der predikheeren van Parijs vier inquisiteurs in het koninkrijk Frankrijk aan te stellen en die bij voorkomend geval te vervangen (26 Febr. 1266), I, 133-134; — wijze, waarop de ketters in het koninkrijk moeten gevonnist en verbrand worden (c. 1270), I, 134-135; — paus Gregorius X hernieuwt de machten der predikheeren-inquisiteurs in het koninkrijk en breidt ze nog uit (20 April 1273), I, 136-139; — paus Gregorius X gelast den prior der predikheeren van Parijs zes inquisiteurs in het koninkrijk aan te stellen (29 April 1273), I, 139; — de kardinaal en algemeene inquisiteur Johannes gebiedt de inquisiteurs de getuigenissen tegen de ketters schriftelijk te doen opnemen (19 Mei 1273), I, 521-522; II, 392; — de predikheer Simon du Val, inquisiteur in het koninkrijk, laat twee gevluchte verdachten, kanunniken van Luik, dagvaarden (15 Juli 1277), I, 140-141; — wijze, waarop de ketters in het koninkrijk moeten gevonnist en verbrand worden (c. 1280), I, 143; — paus Martinus IV verwittigt de Fransche prelaten, dat hij de inquisiteurs in het

koninkrijk gemachtigd heeft de ketters en de hervallen Joden in de kerken aan te houden (21 Oct. 1281), I, 145-146; — paus Nicolaas IV gelast den prior provinciaal der predikheeren in Frankrijk zes inquisiteurs in het koninkrijk aan te stellen (22 Juni 1290), I, 148; — de Fransche bisschoppen beklagen zich bij paus Nicolaas IV over de aanstelling van den prior der predikheeren van Parijs als levenslang inquisiteur in het koninkrijk (1290-1291 ?), II, 300-301; — edict van koning Philips IV den Schoone over de behandeling der ketters door zijne rechterlijke ambtenaars in overleg met de bisschoppelijke en pauselijke Inquisitie (15 Sept. 1298), II, 50-51, 396; — Willem van Parijs, predikheer, en pauselijk inquisiteur in het koninkrijk, laat te Parijs de Henegouwsche Begijn Margaretha Porete als hervallen ketterin verbranden (31 Mei 1310), I, 155-160; II, 301; — bevestiging van keizer Frederik II's kroningswet tegen de ketters (22 Nov. 1220) door koning Lodewijk X le Hutin (5 Dec. 1315), II, 72; — paus Johannes XXII verwittigt de prelaten van Frankrijk, dat hij de inquisiteurs gemachtigd heeft de ketters en de hervallen Joden in de kerken aan te houden (13 Aug 1316), I, 139; — paus Johannes XXII machtigt de inquisiteurs in het koninkrijk de ketters en hervallen Joden in de kerken aan te houden (3 Juli 1322), I, 172; — bekrachtiging van koning Lodewijk IX's edict tegen de ketters (1228 ?) door koning Philips VI van Valois (Nov. 1329), II, 89-90; — edict van koning Philips VI van Valois, waarbij hij aan al de rechterlijke ambtenaars van zijn rijk het naleven der vroegere koninklijke edicten over de Inquisitie en de uitroeiing der ketters oplegt (Nov. 1329), II, 90-92; — Geeselaars uit de Dietsche landen verschijnen in het Noorden van Frankrijk (Aug.-Sept. 1349), III, 20-21; — koning Philips VI verzet zich tegen de Geeselaars in zijn rijk en geeft last ze overal te vatten (1349), II, 98, 105, 118, 119, 126, 130, 131; III, 20-21; — koning Philips VI vaardigt een edict tegen de Geeselaars uit (15 Febr. 1350), II, 99, 110, 116-117; — paus Urbanus V beveelt den prelaten en inquisiteurs van het koninkrijk de uitroeiing der Beggarden en Begijnen aan (3 Sept. 1365), I, 205-206; — Beggarden, Begijnen, Turlupijnen en Lollarden aldaar (1373), I, 228; — de Dansers geraken tot aan Avignon (?) (1374), II, 149; — Jan Polet, algemeen inquisiteur in het koninkrijk (1413-1420), I, 299; — paus Nicolaas V stelt den predikheer Roeland le Cozic als inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk aan (10 April 1453), I, 334-335; — paus Alexander VI stelt den predikheer Jan Cosard als inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk aan (1 Juni 1494), I, 488-489; — paus Alexander VI stelt den predikheer Jan Brehali als inquisiteur in het koninkrijk aan (14 Oct. 1497), I, 489-490; — paus Leo X stelt den predikheer Ægidius Charrondelli als inquisiteur in het koninkrijk aan (1 April 1514), I, 505; — paus Leo X stelt den predikheer Raymond Gosin als inquisiteur in het koninkrijk aan (14 Maart 1518), I, 515.

Frans Boucaert, te Gent voor drie jaar gebannen wegens het eten van boter en eieren in de vasten (8 April 1475), I, 524.

Fransche koningen. Voor hunne samenwerking met de geestelijkheid in de kettervervolgung, zie HENDRIK I, LODEWIJK VII, LODEWIJK IX DE HELIGE, PHILIPS III, PHILIPS IV DE SCHOONE, LODEWIJK X LE HUTIN, PHILIPS VI VAN VALOIS, KAREL VI.

Frans Dalousie (of *Dalonsie*), professor in de godgeleerdheid, vertegenwoordigt de minderbroeders van Doornik in het sluiten van hunne overeenkomst met het kapittel van Doornik in de zaak van Jan Angeli (1 Maart 1483), III, 135; — herroept de veroordeelde stellingen van Jan Angeli in de hoofdkerk te Doornik (2 Maart 1483), III, 137-138.

Frans Troissoubz, deken van Helchin, gemengd in de zaak van den ketter-schen priester Jaspas Fournier te Doornik (na 4 Sept. 1517), II, 295, 296.

Frans van Bassevelde, begunstiger der Hussietische ketlerijen, te Brugge als opstandeling onthoofd (5 Juli 1485), III, 141.

Fratricellen. Zie **LOLLARDEN**.

Frederik, aartsbisschop van Keulen, laat Tanchelm en twee zijner aanhangers te Keulen gevangennemen (na 18 Mei 1112), I, 15-16.

Frederik, bisschop van Luik, heeft onaangenaamheden te verduren, omdat hij de ketterij, enz., te keer gaat (1121), I, 29-30.

Frederik, priester van Ivoy, wordt als ketter door den bisschop van Trier vervolgd, maar ontsnapt (1112), I, 18-22.

Frederik I Barbarossa, keizer, woont het concilie van Verona tegen de kettters bij (4 Nov. 1184), I, 52-54.

Frederik II, keizer, belooft onder eede aan paus Innocentius III de ketterij uit te roeien (12 Juli 1213), I, 65-66; — belooft onder eede aan paus Honorius III de ketterij uit te roeien (Sept. 1219), I, 69-70; — vaardigt te Rome, in het bijzijn van paus Honorius III, eene keizerlijke wet tegen de kettters uit (22 Nov. 1220), I, 70-71; — wordt door paus Gregorius IX als ketter in den ban geslagen (c. 20 Aug. 1229), I, 75; — herhaalt en versterkt zijne wet tegen de kettters (22 Febr. 1232), I, 83-86; — neemt de predikheeren, die door den paus als inquisiteurs naar het Duitsche Rijk gezonden zijn, onder zijne bescherming (Maart 1232), I, 84-86; — herhaalt zijne wet van Maart 1232 tegen de kettters, vaardigt eene nieuwe wet tegen de Patarenen uit, en herhaalt nogmaals zijne wetten van 22 Nov. 1220 en van 22 Febr. 1232 tegen de Catharen, Patarenen en andere kettters (14 Mei 1238), I, 107-110; — herhaalt de drie wetten door hem op 14 Mei 1238 tegen de kettters uitgevaardigd (22 Febr. 1239), I, 113.

Frederik van Baden, bisschop van Utrecht, laat den predikheer Wouter (*Gualterus*) wegens zijne ketttersche sermoenen onderzoeken (1510), I, 498.

Frederik van Blankenheim, bisschop van Utrecht, keurt de inrichting en de levenswijze der Broeders en Zusters van het gemeene leven goed (30 April 1401), II, 190-193; — onderzoekt de aanklacht van den predikheer Matthaeus Grabow tegen de Broeders en Zusters van het gemeene leven en laat zich op het Concilie te Constanz vertegenwoordigen (1417-1419), II, 227-229.

Frederik II van Zyrick, bisschop van Utrecht, voert de uitroeiing der Begijnen, door paus Clemens V voorgeschreven, door en laat aan de recht-geloovigen onder haar toe, tot den Derden Regel van den heiligen Francis-cus over te gaan (6 Oct. 1318), II, 74-77.

Frederik (Vrederis) Vredericsson, te Utrecht wegens godslastering aan de kaak gesteld en voor vijf jaar gebannen (1426), I, 304-305.

Freiuyon. Zie JOHANNA GRITTE.

Ferlin (Johannes). Zie JAN (DE) FRELIN.

Fremault (Lotard). Zie LOTARD FREMAULT.

Fremault (Philippe). Zie PHILIPS FREMAULT.

Friesland (Frisia). De Geeselaars aldaar (vóór 5 Oct. 1340), III, 29, 33; — de inquisiteur Willem Brunairt wordt door hertog Philips van Bourgondië aan al de overheden van dat gewest aanbevolen (4 Sept. 1427), I, 305-306; — Splinter Wiggersz. van Naarden door het Hof van Holland wegens godslastering uit Holland, Zeeland en Friesland gebannen (2 Mei 1503), II, 293-294.

Frumaldus, bisschop van Atrecht, vervolgt kettters (1182-1183), I, 47-52.

Fulco, van Gent, kanunnik te Rijsel, weigert met den pauselijken legaat Jacob van Vitry de kruisvaart tegen de Albigenzen te prediken en wordt door God met eene schrikkelijke ziekte gestraft (begin der 13de eeuw), I, 62-63.

G

Galle (Baudes). Zie BAUDES GALLE.

Gand. Zie GENT.

Gandavo (Johannes de). Zie JAN VAN GENT.

Gansfort (Wessel). Zie WESSEL GANSFORT.

Gaverelle, Gavrelle of Gravelle (Cola, Nicolaa, Nicolle de). Zie COLA DE GAVRELLÉ.

Gazari. Zie CATHAREN.

Gebrantwynken. Zie NICOLAAS ROBAERTS.

Geeraard Robin, barbier, te Doornik wegens godslastering veroordeeld tot tentoonstelling op de ladder met den mijter op het hoofd, doorboring zijner tong met een gloeiend ijzer en verbanning met eene bedevaart naar de St. Pieterskerk te Rome (4 Febr. 1457), I, 336; — wegens het breken van zijnen ban wordt hem een teen afgehouden en nogmaals het verblijf in de stad tot na het volbrengen van zijne bedevaart ontzegd (18 Febr. 1457), I, 336.

Geeraard van Groningen (Grüningen, Groeninghe), is den Broeders en Zusters van het gemeene leven gunstig in een samengevat oordeel (1328), II, 176-181.

Geert Groote (Gerardus Magnus), stichter der Broederschap van het gemeene leven, houdt zich ijverig met vervolgingen tegen den kettterschen augustijn Bartholomaeus (of Bertholdus) van Dordrecht bezig (c. 1380), I, 239-240; — predikt te Utrecht tegen de kettters en de onzedelijkheid der geestelijken

(c. 1380), I, 248-249; — hem wordt door den bisschop van Utrecht de volmacht om in zijn geestelijk gebied te prediken ontnomen (c. 1380), I, 244; — wordt door Willem van Salvavarilla aan paus Urbanus VI als prediker en inquisiteur warm aanbevolen (21 Oct. 1383), I, 250-251; — predikt sermoenen te Deventer om de Broeders en Zusters tegen de verdenking van ketterij te verdedigen (vóór 1384), II, 150-151; — hij en de Broeders van het gemeene leven worden verdachtgemaakt van ketterij en door de slechte geestelijkheid voor Beggarden, Lollarden en Begijnen gescholden, die den vuurdood verdienen, maar vinden eenen verdediger in Jan ter Poorten, schepen van Deventer (c. 1384), III, 46-47.

Geeselaars, kettische secte. Zij heeten : *Gheeseleers*, I, 640; II, 115, 118; — *Gheeselbruederen*, II, 115, 134; — *Cruusbroeders*, I, 196, 630, 640; II, 115, 118, 127, 133, 136, 189; — *Cruciferi*, I, 198; — *Flagellans*, III, 23; — *Flagelleurs*, II, 123; — *Flagellantes*, I, 200; — *Flagellatores*, I, 197, 198, 201, 203; II, 111, 113, 114, 119, 120, 124, 125, 132, 190; III, 14, 20, 22, 31, 36, 38, 49; — *Batteurs*, II, 117; — *Penans, Pénéans*, II, 117, 130, 131; — *Penanchiers*, II, 112, 113, 141; — *Pénitenciers*, II, 130; — *Poenitentes*, II, 102, 103, 104, 105, 109, 110; — *Pelgrime*, II, 114; — noemen zich onderling *broeders (fratres)*, III, 15; — in Duitschland of in Hongarije wellicht door eenen geestelijke ontstaan, na de verschrikkelijke pest van 1349, waaraan eene algemeene zedeloosheid was voorafgegaan, I, 197; II, 96, 100, 101, 120, 122, 124, 130, 132, 133, 135, 136; III, 29, 33; — voorzegging van Johannes de Muris aangaande de Joden en de Geeselaars, II, 98, 104-105; — hunne verplichtingen, gebruiken, kleeding, manier van boetedoen, bijgeloovigheden en mirakels, I, 192, 194, 195-196, 630-640; II, 99, 106-107, 108-109, 120-136; — hunne verdachte stellingen en handelingen, II, 98, 105, 120, 123, 125, 126, 129, 132, 133, 136; III, 17-18, 21-23, 35-37; — zij zingen liederen, elk in zijne moedertaal, te Doornik, II, 108; te Londen, II, 121; te Luik, II, 122, 123; III, 20; in het Dietsch, II, 128, 134, 135; in het Waalsch, II, 123; — lied der Nederlandsche Geeselaars (1349-1350), I, 196-197; II, 136-139; — lied der Waalsche Geeselaars (1349-1350), II, 139-140; III, 23-28; — hun haat tegen de Joden, die zij beschuldigen door het vergiftigen der waterputten de groote smetziekte en sterfte te hebben verwekt en deswege overal zoeken uit te moorden (1349), I, 194-195, 196-197, 199, 200-201; III, 29, 36-37; — groote vrees der geestelijkheid en haat tegen hen, II, 129; — belangrijke verbetering der zedelijkheid onder den invloed der Geeselaars, II, 98, 104, 135; — vrouwen in de Geeselaarsbeweging, II, 99, 106, 120, 125, 126, 132; — veel werd er door tijdgenooten zoowel in het Fransch als in het Latijn over de Geeselaars geschreven, II, 107-108, 110; — in latere kronijken spreekt men van slechte mannen en vrouwen onder hen, II, 132, 133, 136; — verspreiden zich over Hongarije, Bohemen en andere landen van het Oosten, en, in het Noorden, over Friesland, Brabant, Henegouwen, Vlaanderen en Picardië (vóór 5 Oct. 1349), III, 29, 33; — komen uit Duitschland naar Luik (c. 24 Juni 1349), II, 122; III, 20; — de Luikenaars volgen het voorbeeld der Duitsche Geeselaars en vertalen hunne liederen (1349), II, 122-124; — de Lollarden voegen zich bij de Geeselaars (1349), II, 132; — de Geeselaars komen te Gent (Juni 1349), II, 136; — de Brugsche Geeselaars zenden hun reglement aan het kapittel van Doornik (*sede vacante*) ter

goedkeuring over, II, 99, 111-112; III, 13-14; — de magistraat van Leuven doet den aldaar aangekomen Geeselaars een geschenk in geld (vóór 17 Aug. 1349), II, 114; — een 200-tal Geeselaars uit Brugge komen te Doornik aan en volbrengen er hunne boetedoening (15 en 16 Aug. 1349), II, 97, 101-102; — de magistraat van Leuven zendt aan de Leuvense Geeselaars te Brugge een geschenk in geld (17 Aug. 1349), II, 114; — aanmoedigingen van den magistraat van Leuven aan de aldaar verblijvende Geeselaars uit Tienen, Lier en Mechelen (na 17 Aug. 1349), II, 114; — de Geeselaars te Brussel en in Brabant (1349), II, 136; III, 13; — de Gentsche Geeselaars beginnen hunnen tocht (c. 21 of 22 Aug. 1349), II, 115-116; — ongeveer 450 Geeselaars uit Gent, 300 uit Sluis en 400 uit Dordrecht te Doornik (17-23 Aug. 1349), II, 97, 102; — op één dag zijn er te Valencijn 300 uit Dordrecht, 300 uit Gent, 250 ridders uit Brugge, 80 geestelijken uit Condé en 140, zoowel burgers als ridders, uit Nijvel (1349), III, 19; — verscheiden honderden te Ieperen (1349), II, 136; — de Geeselaars van de kasselrij Ieperen krijgen van de vicarissen van den bisschop van Terenburg de toelating om hunne boetedoening te volbrengen en graaf Lodewijk van Male vergunt hun, dit in 't openbaar en ongehinderd te doen (24 Aug. 1349), III, 15-17; — ongeveer 180 Geeselaars uit Luik komen te Doornik aan, aangevoerd door eenen Luikschen predikheer, die te Doornik vóór het volk eene preek houdt ter verdediging en verrechtvaardiging der Geeselaars (29 en 30 Aug. 1349), II, 97, 102; III, 17-18; — het kapittel en de minderbroeders van Doornik zijn den Geeselaars niet gunstig, hetgeen het volk verbittert, waarop de augustijn Robert er tweemaal preekt ten einde de gemoederen te bedaren (1 en 6 Sept. 1349), II, 97-103; — de Luiksche predikheer met zijne bende te Valencijn, waar zijne preken eveneens tegenstand van wege de geestelijkheid ontmoeten (begin Sept. 1349), II, 97, 103; — ongeveer 565 Doornikenaars, door geestelijken vergezeld, trekken als Geeselaars uit hunne stad en begeven zich eerst naar Rijsel (7 Sept. 1349), II, 98, 103-104; — een 50-tal Geeselaars uit Damme te Doornik (7 Sept. 1349), II, 98, 106; — een 200-tal uit Edingen te Doornik (8 Sept. 1349), II, 98, 106; — ongeveer 160 uit Namen en 150 uit Brugge te Doornik (9 Sept. 1349), II, 99, 106; — 120 Geeselaars uit Tienen, 80 uit Sluis en 160 uit Leuven te Doornik (12 Sept. 1349), II, 98, 106; — ongeveer 80 uit Nieuwpoort, 52 uit Eekloo, 300 uit Brugge in twee benden en 100 uit Damme te Doornik (13 Sept. 1349), II, 99, 106; — een 50-tal uit Kassel te Doornik (14 Sept. 1349), II, 99, 106; — ongeveer 250 uit Sluis, 100 uit Deinze en 60 uit Diksmuide te Doornik (15 Sept. 1349), II, 99, 106; — ongeveer 240 Geeselaars uit Bergen, 300 uit Oudenaarde, 120 uit Genappe en 200 uit Rijsel te Doornik (20 Sept. 1349), II, 99, 106; — een 20-tal vrouwen uit Vlaanderen komen zich te Doornik geeselen (21 Sept. 1349), II, 99, 106; — ter gelegenheid van de jaarlijksche processie, volbrengen meer dan 250 personen te Doornik eene openbare boetedoening in den aard van die der Geeselaars, onder de leiding van broeder Robert, lector der Doorniksche Augustijnen (13-22 Sept. 1349), en trekken gezamenlijk in bedevaart naar Mont-Saint-Aubert (23 Sept. 1349), II, 99, 109, 110; — groote toeloop van Geeselaars uit Henegouwen te Mont-Saint-Aubert bij Doornik, soms 10,000 menschen te gelijk (Sept. 1349), II, 99, 110; — de Gentsche Geeselaars zijn in hunne stad terug (c. 23 Sept.

1349), II, 115-116; — ongeveer 200 Geeselaars uit Maubeuge en 300 uit Belle te Doornik (27 Sept. 1349), II, 99, 106; — meer dan 120 Zeeuwsche en Hollandsche Geeselaars te Londen (c. 29 Sept. 1349), II, 121-122; — komen uit de Dietsche landen, vooral uit Vlaanderen, Brabant en Henegouwen, naar Frankrijk, maar gaan niet verder dan tot aan Rijsel, Downai, Béthune, St. Omaars, Doornik en Atrecht (Aug.-Sept. 1349), II, 118; III, 20-21; — ongeveer 450 Geeselaars uit Valencijs te Doornik (3 Oct. 1349), II, 99, 106; — de Fransche koning verzet zich tegen de Geeselaars (1349), II, 98, 105, 118, 119, 126, 130, 131; III, 20-21; — Jan du Fayt wordt door den koning en de godgeleerde Faculteit van Parijs tot den paus gezonden, om dezen aan te zetten tot het veroordeelen en uitroeien der Geeselaars (vóór 5 Oct. 1349), II, 125, 308; III, 28-29, 31; — plechtig sermoen tegen de Geeselaars, door broeder Jan du Fayt, namens den koning en de godgeleerde Faculteit van Parijs, te Avignon gehouden in de tegenwoordigheid van paus Clemens VI en het H. College (5 Oct. 1349), III, 28-38; — de Doorniksche Geeselaars, in hunne stad teruggekomen (10 Oct. 1349), doen nog eene bedevaart naar Mont-Saint-Aubert (11 Oct. 1349), II, 98, 104; — paus Clemens VI vaardigt eene bul uit, waarbij hij de secte der Geeselaars als kettersch veroordeelt en de prelaten met de strenge onderdrukking ervan gelast (20 Oct. 1349), I, 199-201; II, 99, 110, 117, 120, 125, 126, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 141; — paus Clemens VI zendt zijne bul tegen de Geeselaars aan den bisschop van Kamerijk (25 Oct. 1349), II, 141; — verordening van den magistraat van Doornik tegen de Geeselaars (27 Oct. 1349), II, 112; — veroordeeling der Geeselaars door de godgeleerde Faculteit van Parijs (3 Nov. 1349), II, 113-114; — de Deventersche Geeselaars komen in hunne stad terug (3 of 4 Nov. 1349), III, 38; — nieuwe verordening van den magistraat van Doornik tegen de Geeselaars (8 Dec. 1349), II, 112; — Geeselaars uit Rijsel, Doornik en omstreken dringen door tot aan Troyes in Champagne en tot aan Reims (Sept.-Dec. 1349), II, 118-119; III, 21; — hun aantal bedraagt wel 800,000 personen (waaronder velen van adel en van aanzien) in Vlaanderen, Brabant en Henegouwen (c. 25 Dec. 1349), I, 195; II, 118; III, 20-21; — te Baudeloo soms 700 te gelijk en in een half jaar wel 2500 te zamen (1349), II, 120; — 2000 Duitsche Geeselaars te Avignon door den paus weggezonden (?) (1349), II, 98, 105; — Geeselaars in Overijsel (1349?), II, 135; — voorgebod van den magistraat van Gent tegen de Geeselaars (einde 1349), II, 117-118; — de magistraat van Mechelen schenkt levensmiddelen aan de aldaar zijnde Geeselaars uit Keulen en aan de Geeselaars te Rumpst (1349), II, 115; — de magistraat van Mechelen schrijft aan de Geeselaars te Sluis (1349 of 1350), II, 115; — de Mechelsche Geeselaars te Keulen (1349 of 1350), II, 115; — de Geeselaars van Mechelen overhandigen aan den bisschop van Kamerijk eenen brief, dien zij beweerden door Christus op het altaar van St. Pieters te Jerusalem voor de Geeselaars neergelegd te zijn (1349 of 1350), II, 119; III, 21-23; — nieuw voorgebod van den magistraat van Gent tegen de Geeselaars (6 Jan. 1350), II, 117-118; — edict van den Franschen koning Philips VI van Valois tegen de Geeselaars van Doornik (15 Febr. 1350), II, 99, 110, 116-117; — nieuwe verordening van den magistraat van Doornik tegen de Geeselaars (19 Febr. 1350), II, 99, 110, 112, 113; — het edict van koning Philips VI van Valois

te Doornik afgekondigd (20 Febr. 1350), II, 99, 110, 116, 117; — de pause-lijke bul tegen de Geeselaars te Doornik afgekondigd te zamen met den jubelafaat (21 Febr. 1350), II, 99-100, 110; — andere verordening van den magistraat van Doornik tegen de Geeselaars (8 Maart 1350), II, 113; — onderhandelingen van den magistraat van Mechelen met (het geestelijk hof van?) Kamerijk aangaande de Geeselaars (17 Maart 1350), III, 115; — ander voorgebod van den magistraat van Gent tegen de Geeselaars (6 Mei 1350), II, 117, 118; — andere verordening van den magistraat van Doornik tegen de Geeselaars (26 Mei 1350), II, 113; — de geestelijken, die aan de Geeselaarsbeweging deelgenomen hebben, worden gestraft (1349-1350), II, 125, 129-131, 132-133; — vele Geeselaars en hunne begunstigers, die in den kerkelijken ban zijn, gaan naar Rome den afaat van het jubeljaar verdienen (1350), II, 133-134; — laatste verordening van den Doornikschen magistraat tegen de Geeselaars (28 Maart 1351), II, 141; — Willem van Gennep, aartsbisschop van Keulen, neemt strenge maatregels tegen de geestelijke aanhangers der Geeselaars (15 April 1353), I, 202-203; — verbod der Utrechtsche synode, dooden te begraven met den hoed, de roede of het kleeft der Geeselaars (13 Mei 1355), II, 142; — Willem van Gennep, aartsbisschop van Keulen, beveelt de nieuw verschenen Geeselaars, op straf van den kerkelijken ban, zich binnen de zeven dagen te onderwerpen en roept de hulp in van den wereldlijken arm om de secte te onderdrukken (1357), III, 38-39; — de Geeselaars herrijzen te Maastricht en trekken naar Visé, maar worden door den heer van Perweis tegengehouden of gevat, terwijl Tongeren hare poorten vóór hen sluit; te Maastricht zelf stichten zij veel wanorde en, er de overhand hebbende, weigeren zij aan Jan van Beieren, bisschop van Luik, den toegang der stad (1400), II, 189-190; III, 49; — verordening van den Oudburg te Gent tegen de begunstigers der tweede Geeselaars (18 Aug. 1400), II, 188-189; — voorgebod van den magistraat van Gent tegen de tweede Geeselaars (c. 18 Aug. 1400), II, 188-189.

Gelderland. De Dansers in het hertogdom (1374-1375), II, 150.

Gemeene leven (Broeders en Zusters van het), (*Fratres et Sorores communis vitae, G(h)erardini et G(h)erardinae, Svestriones, devotae personae*), verdachte secte. Zij worden *Beghardi* genoemd in een gunstig oordeel over hen van acht voorname godgeleerden der provincie Keulen (1398), II, 176; commentaar van Mosheim daarover, II, 180-181; — Geert Groote en de Broeders van het gemeene leven worden verdachtgemaakt van ketterij en door de slechte geestelijkheid voor Beggarden, Lollarden en Begijnen gescholden, die den vuurdood verdienen, terwijl zij eenen verdediger vinden in Jan ter Poorten, schepen van Deventer (vóór en na 1384), III, 46-47; — Geert Groote predikt te Deventer om hen tegen de verdenking van ketterij, hun door de bedelmonniken aangewreven, te verdedigen, daar zij geenszins gelijk te stellen zijn met de door paus Clemens V veroordeelde Beggarden en Begijnen (vóór 1384), II, 150-152; — aanklachten tegen de Zusters (*Svestriones*) van Utrecht, Renen en omliggende plaatsen, met opsomming hunner ketterijen, bij den inquisiteur Jacob van Soest (Sweve) ingekomen, en instructie voor dezen inquisiteur (c. 1393 of 1394), II, 153-156; — de devote Zusters van Utrecht (Gerardinen) door den inquisiteur Eylard Schoneveld verontrust

(c. 1393 of 1394), I, 251-252; — gunstig oordeel van vijf voornamen leden der orde van Windesheim over de rechtgeloovigheid en de levenswijze der Broeders van het gemeene leven (19 Maart 1395), II, 156-158; — gunstig oordeel van Everardus Foec, deken der St. Salvatorskerk te Utrecht, over de Broeders en Zusters van het gemeene leven, die hij tegen den inquisiteur verdedigt (einde 1397?), II, 159-166; — verweerschrift van Everardus Foec ten gunste der Zusters of Begijnen van het Utrechtsche tegen de sermoenen en schriften van een hunner vijanden, waarschijnlijk den inquisiteur (einde 1397?), II, 167-169; — verweerschrift van eenen onbekenden godgeleerde ten gunste der Broeders en Zusters der geestelijke provincie Keulen tegen hunne belagers de inquisiteurs (einde 1397?), II, 169-172; — Arnold, abt van Dikningen, geeft een gunstig oordeel over hen (24 Dec. 1397), II, 172-176; — acht voornamen Nederlandsche en andere godgeleerden der geestelijke provincie Keulen geven een gunstig oordeel over hen (1398), II, 176-181; — weerlegging van het gunstig oordeel der acht godgeleerden door den Nederlandschen inquisiteur, die de ketterijen der Broeders en Zusters opsomt en hunne verdachte handelwijze aantoot (na 1398, [I, 251-252]; II, 181-185; — bevel van Frederik van Blankenheim, bisschop van Utrecht, waarbij hij de inrichting en de levenswijze der Broeders en Zusters goedkeurt (13 April 1401), II, 190-193; — de predikheer Matthaëus Grabow maakt de Broeders en Zusters verdacht, maar wordt bevochten door vrienden der Broederschap, die Grabow door den Utrechtschen bisschop zouden hebben doen veroordeelen, hadde hij niet de zaak vóór het Algemeen Concilie gebracht (1417), II, 227-228; — Grabow klaagt de Broeders en Zusters vóór paus Martinus V op het Algemeen Concilie van Constanz aan (c. 1418), II, 216-220, 227-229; — veroordeeling van Grabow's aanklacht door Pieter d'Ailly (Petrus de Alliaco), kardinaal van Kamerijk, te Constanz (c. 1418), II, 220-221; — veroordeeling van Grabow's aanklacht door Johannes de Gerson, kanselier der Hoogeschool van Parijs, te Constanz (3 April 1418), II, 222-224; — Grabow wordt te Constanz veroordeeld (31 Mei 1419) en herroept er, II, 225-227, 228, 229.

Genappe. Ongeveer 120 Geeselaars uit die plaats te Doornik (20 Sept. 1349), [I, 193]; II, 99, 106.

Gent (Gand). De Gentenaar Fulco, kanunnik van Rijsel, weigert den pauselijken legaat Jacob van Vitry behulpzaam te zijn in het prediken in Vlaanderen der kruisvaart tegen de kettersche Albigenzen en wordt door God met verschrikkelijke lichaamskwalen gestraft (begin der 13de eeuw), I, 62-63; — een ongenoemde stelt eene memorie op tot lof en verrechtvaardiging der Gentsche Begijnen (vóór 17 Mei 1328), I, 175-178; II, 391; — de Gentsche Begijnen worden er vrij van alle ketterij bevonden, na een onderzoek namens paus Johannes XXII en Willem, bisschop van Doornik, ingesteld, en de uitslag van dit onderzoek wordt in de kerk van het Begijnhof van St. Elisabeth te Gent afgekondigd (17 Mei 1328), I, 178-181; II, 391; — hulpgeld door schepenen verleend aan ridder Justaas Passcaris, die tegen *Gods viande* (ketteren?) gehandeld had (1336), II, 94; — pijniging van *buggers* (ketteren?) aldaar (tusschen 6 Nov. 1336 en 14 Jan. 1337), II, 94; — aankomst van Geeselaars te Gent (Juni 1349), II, 186; — aanmoedigingen door den magistraat aan de

Gentsche Geeselaars bij hun vertruck verleend (c. 21 of 22 Aug. 1349), II, 115-116; — ongeveer 450 Geeselaars uit die stad komen te Doornik aan (17-23 Aug. 1349), [I, 190-191]; II, 97, 102; — 300 Geeselaars uit die stad te Valenciën (1349), III, 19; — aanmoedigingen in wijn en op andere wijze door den magistraat aan de Gentsche Geeselaars bij hunnen terugkeer verleend (tusschen 23 en 29 Sept. 1349), II, 115-116; — verordening van den Gentschen magistraat tegen de Geeselaars (einde 1349), II, 117-118; — nieuwe verordening van den magistraat tegen de Geeselaars (6 Jan. 1350), II, 117-118; — nieuwe verordening van den magistraat tegen de Geeselaars (6 Mei 1350), II, 117-118; — Margaretha sMoenx door schepenen tot eene bedevaart veroordeeld, omdat zij een kettersch geschrift ter lezing gegeven had (25 Febr. 1354), II, 142; — de Dansers aldaar gebannen (22 Oct. 1374), II, 147-148; — verordening van den magistraat van Gent tegen de begunstigers der tweede Geeselaars (c. 18 Aug. 1400?), II, 188, 189; — de magistraat van Rijsel zendt eene afvaardiging naar den hertog van Bourgondië te Gent, om van hem het tenietdoen van de verbeurdverklaring van de goederen der te Rijsel verbrande ketters te verkrijgen (2-13 Jan. 1430), III, 77; — een minderbroeder preekt er een kettersch sermoen, waarom hij door het geestelijk hof te Doornik veroordeeld wordt (1448), I, 327-329; — een andere minderbroeder preekt er eveneens een kettersch sermoen (c. 1448), I, 328-329; — vijf personen, waaronder de priester Lieven vander Eecken, wegens ketterij aldaar gevat en vóór het geestelijk hof van Doornik ter verantwoording gesteld, en één hunner (Lieven vander Cruen) te Gent openbaar bepredikt (7 Nov. 1458), I, 337; — naar die stad zendt de magistraat van Brugge meester Nicolaas Langbaert aangaande het geval van eenen ketter, die door dienzelfden magistraat aan den bisschop van Doornik was uitgeleverd (6 Sept. 1462), I, 397; — vier personen aldaar voor drie jaar gebannen wegens het eten van boter en eieren in de vasten (8 April 1475), I, 524; — Amelberge Jacobs, die lange jaren (als verdacht van ketterij?) gevangengezeten had, wordter in vrijheid gesteld (14-16 Febr. 1478), I, 444; — Johanna sWilden wegens godslastering voor tien jaar gebannen (20 Oct. 1478), II, 280; — zeven godslasteraars tot vijftig jaar ballingschap veroordeeld (20 Dec. 1480), II, 272; — Lodewijk vander Linden wegens godslastering op drie verschillende dagen op eene slede gevoerd, gebrandmerkt, aan de kaak gesteld en de tong gekort, en daarna voor vijftig jaar uit Vlaanderen gebannen (26, 29 en 31 Jan. 1481), I, 449-450; II, 272-273, 391; III, 122-123; — Pieter Renuyt voor tien jaar gebannen wegens overspel en het eten van boter in de vasten (3 Febr. 1481), I, 524-525; III, 177; — Roeland de Deckere wegens godslastering voor drie jaar gebannen (14 Aug. 1481), II, 280; — de predikheer Jacob Weyts predikt in zijne sermoenen over de talrijke ketters der stad, hetgeen den magistraat beweegt hem gevangen te zetten en zijn klooster te boycotteeren (20 Sept.-20 Oct. 1481), II, 273-276; — in hun geschil met den magistraat moeten de predikheeren zich aan diens voorwaarden onderwerpen (27 Maart 1482), II, 273-276; — paus Sixtus IV trekt partij voor de Gentsche predikheeren in hun geschil met den magistraat en schrijft hierover aan den deken en de pastoors en aan den magistraat (18 Febr. 1483), III, 130-132; — de Ghellanckene Maye wegens godslastering voor tien jaar gebannen (23 Aug. 1483), II, 280; —

Pieter de Mersman wegens godslastering tentoongesteld en voor vijftig jaar gebannen (10 Nov. 1483), II, 277; — Lieven Boudins, gezeid *Francken*, wegens godslastering in de mand tentoongesteld en voor vijftig jaar gebannen (1 Dec. 1483), II, 280; — Pieter Thuun wegens godslastering voor vijftig jaar gebannen (2 Dec. 1483), II, 280; — Hannijn vander Bruggen wegens godslastering in de mand tentoongesteld en voor vijftig jaar gebannen (4 Mei 1484), II, 280; — Coleta Longe, gezeid *Madeline*, wegens godslastering voor tien jaar gebannen (4 Mei 1484), II, 280; — Maria Vollaerts wegens godslastering voor tien jaar gebannen (14 Aug. 1484), II, 280; — Johanna Gillemans wegens godslastering voor tien jaar gebannen (13 Aug. 1485), II, 280; — de magistraat vaardigt straffen tegen de godslasteraars uit (19 Febr. 1491), I, 458-459; — Hendrik Hoste wegens godslastering voor tien jaar gebannen (6 Mei 1491), II, 278; — Christiaan van Vaernewijc wegens godslastering voor vijftig jaar gebannen (17 Oct. 1492), II, 279; — Matthijs van der Eeke wegens bespottling van het Heilig Sacrament voor vijftig jaar gebannen (3 Nov. 1492), II, 279-280; — Adriaan Castelain wegens godslastering voor tien jaar gebannen (8 Jan. 1493), II, 280; — Jan uuter Wulghen, gezeid *de Povere*, wegens godslastering voor vijftig jaar gebannen (27 Nov. 1500), III, 153-154; — een slotenmaker, Gentenaar van geboorte, te Brussel als ketter verbrand (1500), I, 492-493; — Jacob de Zomere wegens slecht gedrag, godslastering en heiligschennis tot vijftig jaar ballingschap veroordeeld (15 Juli 1506), III, 156; — Jan Steinic, gezeid *de Bouste*, wegens godslastering tot vijftig jaar ballingschap en andere straf veroordeeld (2 Aug. 1507), III, 157; — Daniel Alaert (of Alarts), predikheer van het klooster dezer stad, tot inquisiteur over het Vlaamsch gedeelte van het bisdom Doornik aangesteld (19 Juni 1508), III, 157; — de schipper Simon de Pape wegens wangedrag en godslastering tot vijftig jaar ballingschap veroordeeld (13 Nov. 1511), III, 159; — Jan, Gentenaar van geboorte, wegens lastering van Maria te Brugge gegeeseld en de tong doorboord (1511-1512), I, 500; — de predikheer-inquisiteur Daniel Alaert sterft aldaar (6 Mei 1515), I, 508; — Pieter Aereus wegens godslastering veroordeeld tot de kaak, doorboring zijner tong en eene bedevaart naar St. Jacobs in Gallicië (8 Oct. 1515), I, 510-512.

Gerardinen (*Gerardini, Gerardinae*), Broeders en Zusters der orde van Geert Grootte (*Gerardus Magnus*). De devote zusters van Utrecht door den inquisiteur Eylard Schoneveld verontrust (c. 1393 of 1394), I, 251, 252; II, 181-182. Zie verder **GENERNE LEVEN (BROEDERS EN ZUSTERS VAN HET)**.

Gerardus, bisschop van Kamerijk en Atrecht, onderzoekt kettters te Atrecht en spoort den bisschop van Luik Reginaldus aan om hetzelfde in zijn bisdom te doen (Jan. 1025), I, 1-5.

Gerardus II, bisschop van Kamerijk, laat den ketter Ramihrdus verbranden (1077), I, 11-12, 638.

Gerardus, graaf van Marche, wordt bij breve van paus Martinus V aangewakkerd om met den Luxemburgschen adel deel te nemen aan den kruistocht tegen de Hussieten (1 Dec. 1423), II, 256-257.

Gerardus, hoofdman der Vlaamsche kettters, te Oxford vervolgd (1160-1161), II, 7.

Gerardus de Muro, minderbroeder te Doornik, predikt er, in 't begin der Geeselaarswoede, een sermoen, waarbij hij nalaat voor de Geeselaars te bidden, hetgeen gemor onder het volk verwekt (18 Aug. 1340), [I, 191]; II, 97, 102.

Gerardus de Sanctis, keizerlijk en apostolisch notaris, maakt een afschrift van eenen brief van Lodewijk van Bourbon, prins-bisschop van Luik, aan het karmelietenklooster te Luik (na 4 Juli 1472), III, 120.

Gerardus Magnus. Zie **GEERT GROOTE**.

Gerbrand, heelmeester te Kampen, waar zijne ketterijen veel aanhangers vinden (c. 1380), I, 248; — in den zin van zijne leer en van die der Vrije Geesten houdt de augustijn Bartholomaeus te Kampen drie of vier sermoenen (c. 1380), I, 230; — op het aandringen van Geert Groote wordt hij door het geestelijk hof van Utrecht veroordeeld (c. 1380), I, 248-249.

Gerijt Jacopsz., alias *Gerijtgen van Genoechten*, een krankzinnige, te Leiden door schepenen wegens lastering van God en van Maria tot eene geesseling in de gevangenis en tot eene openbare boetedoening veroordeeld (1513), II, 312.

Gerijt Wenerssoen. Zie **BARTRAET**.

Germain (Jan). Zie **JAN GERMAIN**.

Germain Besars, doctor in de godgeleerdheid, predikheer van het klooster van Rijsel (15de eeuw), III, 153.

Gerson (Johannes de). Zie **JAN DE GERSON**.

Geruntii (Laurens). Zie **LAURENS GERUNTII**.

Gervasius Tillebriensis, priester, tracht te Reims een meisje te verleiden, ontdekt dat ze kottersch is en brengt haar op den brandstapel (einde der 12de eeuw), I, 60-62.

Gevangenschap als straf in zake van ketterij en godslastering. Lambert le Bègue in het kasteel van Revogne (c. 1175-1177), II, 9, 19, 22, 24; — een kottersche priester van het bisdom Atrecht, na zeven jaar gevangenzitting in vrijheid gesteld, herneemt zijne kottersche predikingen (April 1208), I, 63-64; — de kluizenaar van Stitswerd (Groningerland) levenslang in eenen onderaardschen kerker opgesloten (1235), I, 102-103; — enkele kotters in Vlaanderen en Artois door den inquisiteur Robert gekerkerd (1235-1236), I, 95-98, 100-107, 111-113, 638-639; II, 41-48; — paus Gregorius IX regelt het op water en brood stellen van de tot levenslange opsluiting veroordeelde kotters in het bisdom Atrecht (12 Febr. 1257), III, 178; — de verzoende ketter Jacob Clerici te Doornik tot een jaar gevangenschap veroordeeld, gevolgd door levenslange verbanning (3 Sept. 1355), II, 143; — Maria Ducanech van Kamerijk tot acht dagen opsluiting en andere straffen veroordeeld (vóór 30 Juni 1403), I, 262; — de Brusselsche Vrouwenbroeder Willem van Hildernisse tot boetedoening en drie jaar opsluiting in het kasteel van Selle veroordeeld (12 Juni 1411), I, 269, 278; — negen kotters van Dowaaï te Atrecht tot gevangenschap veroordeeld, nl. Simon Becquet

tot drie maanden, zijne vrouw Johanna Rose tot zeven jaar, hun zoon Jacob, gezeid *Cotaine*, tot negen jaar, en hunne dochter Johanna tot twaalf jaar, Johanna Lourdel, vrouw van Jan Fourdin, tot zeven jaar, Tassart Fourdin en Willem Lencoin (of Lancry) tot vijftien jaar, en Jan Fourdin en Gillis des Auniaux tot levenslange opsluiting op water en brood (9 Mei 1420), I, 300-301; III, 56-62; — Jacob de Bléharies te Doornik tot tien jaar opsluiting veroordeeld (30 Jan. 1427?), III, 72; — de Rijselsche augustijn Jan Marlière, die zijne dolingen herriep, blijft zeven jaar te Atrecht gevangen (1445-1451), [I, 329]; III, 85; — Jacob Acarin, van Chaussée-Notre-Dame in Henegouwen, tot drie jaar opsluiting in het kasteel van Selle veroordeeld (3 Juli 1451), I, 330, 332; — Jan Dubos en Cola de Gaverelle te Atrecht als Waldenzen tot levenslange gevangenzitting veroordeeld (7 Juli 1460), I, 368-372; — te Atrecht worden Hugo Aimery, gezeid *Patrenostre*, tot twintig jaar, Jan Tacquet tot tien jaar en Colart, heer van Beaufort, tot zeven jaar gevangenschap veroordeeld, als behoorende tot de secte der Waldenzen (22 Oct. 1460), I, 378-379, 380-383; — Gillis Carlier, door den inquisiteur van Kamerijk geraadpleegd over eenen prediker van twee verdachte stellingen, besluit tot eene veroordeeling tot herroeping en boetedoening in den kerker (vóór 23 Nov. 1472), I, 433-434; — Jan, geestelijk koster van Becelare, te Brugge tot levenslange gevangenzitting veroordeeld (21 Febr. 1478), I, 444-446; — Johanna Potière tot levenslange gevangenzitting en de andere bezetene kloosterzusters van Le Quesnoy tot vier jaren opsluiting veroordeeld (1491), I, 483, 485-486; — de oude-kleerkooper Tassart le Thériet te Atrecht tot eenige dagen gevangenzitting op water en brood veroordeeld (6 Sept. 1498), III, 152-153; — Quinten Zouwen te Leuven tot één jaar gevangenzitting op water en brood veroordeeld (2 April 1502), I, 493; — Herman van Rijswijck te 's Gravenhage tot levenslange gevangenzitting veroordeeld (1502), I, 491; — dertien dagen gevangenschap op water en brood door het plakkaat van keizer Maximiliaan en prins Karel bepaald tegen de godslasteraars bij eene tweede overtreding (19 Juni 1509), III, 158.

Gheeselbruederen, II, 115, 134. Zie **GHESELAARS**.

Ghellanckene Meye (de), te Gent wegens godslastering voor tien jaar gebannen (23 Aug. 1483), II, 280.

Gijabert Hermansz., gezeid *Keelman*, te Utrecht wegens diefstal en heiligshennis tot eeuwigdurende ballingschap veroordeeld (1444), III, 83.

Gilbertus (Ghuillebert, Berthoul) Thuoin of Thulin, woonachtig te Valencijn, III, 61; — op eene geheime kettersche bijeenkomst door den magistraat van Dowaaai aangehouden (25 Maart 1420), door den bisschop van Atrecht voor het geestelijk onderzoek opgeëischt en hem uitgeleverd, door den bisschop en den inquisiteur onderzocht en als hardnekkig ketter veroordeeld, wordt te Atrecht door den bisschop bepreekt en op diens wereldlijk gebied aldaar verbrand (9 Mei 1420), III, 56-61.

Gillebert (Jehan). Zie **JAN GILBERT**.

Gilleman (Jacques). Zie **JACOB GILLEMANS**.

Gillemans (Jehanne). Zie **JOHANNA GILLEMANS**.

Gillis. Zie ook *Ægidius*.

Gillis Bailly, te Kortrijk wegens godslastering aan de kaak gesteld, de tong met een gloeiend ijzer doorboord en gegeeseld (1509-1510), I, 497.

Gillis Canehels (*Ægidius Canehels*) [of *Canthekiens*!], van Cateau-Cambrésis, keizerlijk en apostolisch notaris, stelt voor Pieter, bisschop van Kamerijk, de acten op over den gunstigen uitslag van het onderzoek aangaande de zeden en de rechtgeloovigheid der Antwerpsche en der Brusselsche Begijnen (23 Febr. 1324), I, 173, 174, 391; II, 83, 85.

Gillis Carrier (*Ægidius Carrierius*), deken der O. L. Vrouwenkerk te Kamerijk, wordt door de vicarissen-generaal van Doornik geraadpleegd over verdachte sermoenen door twee minderbroeders te Gent gepredikt en zendt hun zijn oordeel (1448), I, 327-329; — zendt aan den bisschop van Atrecht zijn oordeel over de verdachte stellingen door den karmeliet Hubert Leonardi te Valencijn gepredikt (1459), I, 342-345; — schrijft, met den Kamerijkschen officiaal Gregorius Nicolle, aan de vicarissen-generaal van Atrecht zijn oordeel over het geval van Denisette Grenière en Jan Tannor, gezeid *l'Abbe de peu de sens*, te Atrecht als Waldenzen vervolgd, en verklaart ze plichtig (vóór 9 Mei 1460), I, 348-350, 351, 352; — wordt, met Gregorius Nicolle en twee vicarissen-generaal van Atrecht, door paus Pius II gelast met de vervolging der Atrechtsche Waldenzen (na 14 Aug. 1460), I, 376, 378; — op last van paus Pius II, onderzoekt hij met Gregorius Nicolle den veroordeelden Waldenzer Hotin Loys van Atrecht en spreekt hem vrij (c. Juli-Sept. 1461), I, 394, 395; — onderzoekt de twee verdachte sermoenen door den minderbroeder Denijs Soncaine te Valencijn gepredikt, weerlegt diens verweerschrift en stelt een ontwerp van herroeping op (na 25 Aug. 1463), I, 398-409; — schrijft eene verhandeling, waarin hij eene stelling aangaande Maria en St. Jan den Evangelist, door twee minderbroeders, op Goeden Vrijdag te Kamerijk en te Dowai gepredikt, kettersch verklaart (na 4 April 1466), I, 412-413; II, 391; — ontvangt brieven van Jan Tinctoris, Jan de Econte en Andreas Carnificis, waarin zij zijn gevoelen omtrent de kettersche stelling betreffende Maria en St. Jan den Evangelist bijtreden (1466), I, 413-419; — schrijft aan Pieter de Vauceil, professor in de godgeleerdheid te Parijs, over de stelling betreffende Maria en St. Jan den Evangelist en meldt hem, dat zij, die haar gepreekt hadden, ze in eene openbare verklaring als kettersch moesten verwerpen (1466), I, 419-420; II, 391; — geeft, op verzoek van de vicarissen-generaal van Kamerijk, zijn oordeel over eenen lasteraar der maagd Maria (vóór 23 Nov. 1472), I, 421; — geeft zijn oordeel over de verdachte stellingen van Jan Leonis te Mechelen (vóór 23 Nov. 1472), I, 425-427; — geeft zijn oordeel over het afwerpen van een christusbeeld te Kamerijk (vóór 23 Nov. 1472), I, 427-428; — geeft zijn oordeel over eenen priester van Doornik, die door duivelsche middelen de liefde van een meisje had trachten te winnen (vóór 23 Nov. 1472), I, 428-429; — geeft zijn oordeel over achttien verdachte stellingen van den ketter Massinus uit het bisdom Doornik (vóór 23 Nov. 1472), I, 429-431; — geeft zijn oordeel over eenen priester van Atrecht, die eene reliquie gelasterd had (vóór 23 Nov. 1472), I, 431-432; — geeft zijn oordeel over *Matthæus Mignot* en twee andere verdachten van het bisdom Kamerijk (vóór

23 Nov. 1472), I, 432-433; — geeft zijn oordeel over eenen prediker van twee verdachte stellingen (vóór 23 Nov. 1472), I, 433-434; — geeft zijn oordeel over eenen karmeliet van het bisdom 'Atrecht, die twee verdachte sermoenen gehouden had (vóór 23 Nov. 1472), I, 434-436; — Jan de Econte, kanunnik te Rijsel, vraagt hem zijn oordeel over een verdacht sermoen door eenen minderbroeder te Rijsel gepredikt (vóór 23 Nov. 1472), I, 436-437; — beantwoordt de vraag van Jan de Econte nopens den Rijselschen minderbroeder (vóór 23 Nov. 1472), I, 437-438; — geeft zijn oordeel over de ketterijen van Marcus Cornet (vóór 23 Nov. 1472), I, 438-439; — geeft zijn oordeel over den ketter Hottinus de Marques (vóór 23 Nov. 1472), I, 439; — antwoordt den inquisiteur, die hem geraadpleegd had over eene kwestie van jurisdictie in het geval van eenen lasteraar der maagd Maria (vóór 23 Nov. 1472), I, 439-440; — geeft zijn oordeel over eene verdachte stelling van drie priesters aangaande de biecht (vóór 23 Nov. 1472), I, 440-441; — geeft zijn oordeel over het geval van eenen persoon, die weigert de dogma's der Kerk onder eede te bezweren (vóór 23 Nov. 1472), I, 441-443.

Gillis Coils, pastoor der kapel van O. L. Vrouw op den Zavel te Brussel, levert een getuigschrift af aan den Doornikschen priester Richard du Crocquet over het volbrengen van de bedevaart, waartoe deze wegens ketterij veroordeeld was (22 Aug. 1417), II, 203.

Gillis des Auniaux of des Auniaux (jonkheer), woonachtig te Marque nabij Dowaaï, III, 61; — op eene geheime kettersche bijeenkomst door den magistraat van Dowaaï aangehouden (25 Maart 1420), door den bisschop van Atrecht voor het geestelijk onderzoek opgeëischt en hem uitgeleverd, door den bisschop en den inquisiteur onderzocht en als berouwhebbend ketter veroordeeld tot levenslange opsluiting op water en brood met verbeurdverklaring van zijne goederen en verbranding van zijn kettersch boek, te Atrecht door den bisschop bepreekt en in den bisschoppelijken kerker aldaar opgesloten (9 Mei 1420), III, 56-62.

Gillis (de) Flameng, advocaat te Beauquesne, neemt deel aan de vervolging tegen de Waldenzen van Atrecht (einde 1459-c. Jan. 1461), I, 353, 355, 374, 376, 377, 380, 387, 388; — wordt door vrees genoopt naar Dowaaï te verhuizen (c. 1 Nov. 1461), I, 395-396; — wordt door Hugo Aimery vóór het Parlement gedaagd (6 Jan. 1462), I, 396, 397; — door het Parlement tot schadevergoeding veroordeeld (20 Mei 1491), I, 462-483.

Gillis (Gillot) (de) Nepveult, woonachtig te Grain Noury, nabij Dowaaï, op eene geheime kettersche bijeenkomst aldaar door den magistraat van Dowaaï aangehouden (25 Maart 1420), door den bisschop van Atrecht voor het geestelijk onderzoek opgeëischt en hem uitgeleverd, door den bisschop en den inquisiteur onderzocht en als hardnekkig ketter veroordeeld, te Atrecht door den bisschop bepreekt (9 Mei 1420), naar Dowaaï overgebracht, door den inquisiteur Pieter Floure aldaar nogmaals bepreekt en daarna verbrand (10 Mei 1420), III, 59-62, 109-110; — zijne goederen niet verbeurdverklaard, III, 62, 109-111.

Gillis (Gillet, Gillart) Mersault, gewezen klerk van zekere stedelijke ambtenaars te Doornik, III, 63; — de magistraat van Doornik ontvangt inlich-

tingen over hem van den officiaal en den vicaris van den inquisiteur van Verdun, waar hij laatst verbleef (9 Maart 1423), II, 248; III, 64; — strooit 's nachts te Doornik Hussietische schriftjes rond (10 Maart 1423), wordt verklikt en in den bisschoppelijken kerker opgesloten (14 Maart 1423), wordt door eene list van Jacob de Bléharies in vrijheid gesteld, maar onmiddellijk weder gevangen en naar zijnen kerker teruggebracht (11 Juni 1423), II, 247-248, 304-305, 307; III, 63-65, 68, 70, 71; — onderhandelingen van den magistraat met den bisschop aangaande dien ketter (15 en 30 Juni, 8, 19 en 20 Juli 1423), II, 305-306; — door den bisschop als ketter veroordeeld en daarop beproekt en verbrand (22 Juli 1423), I, 304; II, 306-307; — paus Martinus V wenscht den bisschop, het kapittel en den magistraat van Doornik geluk over de krachtdadigheid, die zij tegen eenen ketter (Mersault?) aan den dag gelegd hebben (na 22 Juli 1423?), II, 248-252; — Jacob de Bléharies, die hem op 11 Juli 1423 uit zijnen kerker verloorste, wordt deswege gebannen, III, 64-71.

Gillis Nettelet, licentiaat in de godgeleerdheid, deken van Kamerijk, onderzoekt de bezetene zusters van Le Quesnoy (1491), I, 483-486.

Gis., diaken, spreekt uit dwang en schrik eene valsche getuigenis tegen Lambert le Bègue (c. 1175-1177), II, 15-17.

Giselbert (Gislahertus) (deken van Ste-Croix te Luik?), hardnekkig vijand en vervolger van Lambert le Bègue (c. 1175-1177), II, 18-19, 21.

Giselbertus van Utrecht (Gyselbertus de Trajecto Inferiori), prior provinciaal der predikheeren en inquisiteur, stelt zijnen medebroeder Jacob de Susato (van Soest) tot inquisiteur in de bisdommen Keulen, Utrecht, Munster, Osnabrück, Minden, Bremen en Paderborn aan (30 Sept. 1409), II, 196-197.

Godeschalk, bisschop van Atrecht, in zijn ijveren tegen de ketters van zijn bisdom door paus Eugenius III gesteund (5 Febr. 1153), I, 33-34.

Godfried, abt van Vicogne, wordt door Pieter, bisschop van Kamerijk, gelast met een onderzoek omtrent de zeden en de rechtgeloovigheid van de Pegijnen van Valencijn en andere plaatsen van het bisdom (Juli 1323 [of 1322?]), III, 4-5, 6-7; — zijn onderzoek is den Begijnen van Valencijn gunstig (5 Aug. 1322 [of 1323?]), III, 4-5.

Godfried, bisschop van Kamerijk, helpt den inquisiteur Robert in het vervolgen en verbranden van ketters (1235-1246), I, 96-98, 107; II, 42-43.

Godfried (Geoffroy) Boussart, doctor in de godgeleerdheid, van Parijs, predikt te Atrecht een openbaar sermoen ter gelegenheid van de eereherstelling der Waldenzen (18 Juli 1491), I, 476, 482-483.

Godfried met den Beard, hertog van Lotharingen, verjaagt den ketter Tanchelm uit zijne landen (1115), I, 28.

Godfried Toorn van Meurs, rector van het Fraterhuis te Deventer, laat door de Broeders van het gemeene leven het smaadschrift van Grabow afschrijven en zendt het aan Hendrik Loder (1417), II, 227, 228.

Godalasteraars en Godalastering. Zie BLASPHEMIE.

Goerle (Neele van). Zie CORNELIS VAN GOERLE.

Gommiel of Gomyel (Diago of Jacobus de). Zie JACOB VAN GOMMIEL.

Gonor (Nicolle). Zie NICOLAAS GONOR.

Gonzalve (Gondsalve, Gontsalve), gezeid *Alphonse*, Portugeesch heremiet, te Rijsel als ketter aangehouden, te Doornik door het geestelijk hof en den inquisiteur veroordeeld en te Rijsel verbrand (16 Maart 1459), I, 341; III, 86-89; — vijf Turlupijnen van zijne secte te Rijsel bepreekt en één hunner verbrand (Sept. 1465), I, 400-412; III, 115, 116.

Goossensz (Johannes). Zie JAN GOOSSENSZ.

Gosin (Raymundus). Zie RAYMUNDUS GOSIN.

Goswin Tyassen, kanunnik van Windesheim (bij Zwolle), verdedigt, met vier andere voorname leden der orde van Windesheim, de Broeders van het gemeene leven tegen de verdachtmaking van ketterij (19 Maart 1305), II, 156-158.

Gouda. Aldaar woont de ketter Matthaëus (Meus of Miewes) (c. 1380), I, 248.

Goutières (Jacot de). Zie JACOB DE GOUTIÈRES.

Grabow, Grabon of Grabow (Matthaëus). Zie MATTHAËUS GRABOW.

Grain Noury (Grain Noryt, Grainmeri), dorp in het schependom Dowaaï. In een huis aldaar worden veertien mannen en vier vrouwen, die eene kettersche bijeenkomst hielden, aangehouden (25 Maart 1420), I, 302; III, 60-61.

Grand Declébèque, raadslid van Rijsel, naar Doornik bij den bisschop en den inquisiteur gezonden, om hen tot zachtheid te stemmen jegens inwoners van Rijsel, wegens geloofszaken vóór hen gedaagd (16-17 Nov. 1415), [I, 281]; III, 50-51.

Grand Lescutier, raadslid van Rijsel, voor de stad werkzaam bij de terechtstelling van den ketter Gonzalve (15-16 Maart 1459), III, 87, 88.

Grave (Henri de). Zie HENDRIK DE GRAVE.

Gravelle (Nicolle de). Zie COLA DE GAVERELLE.

's **Gravenhage.** De ketter Herman van Rijswijck tot levenslange gevangenzitting veroordeeld (1502), I, 494; — Splinter Wiggersz. van Naarden door het Hof van Holland wegens godslastering levenslang uit Holland, Zeeland en Friesland gebannen (2 Mei 1503), II, 293-294; — Herman van Rijswijck door het Hof van Holland als hervallen ketter tot den vuurdood veroordeeld en verbrand (14 Dec. 1512), I, 501-503; — de predikheeren Jacob van Hoogstraten en Andreas Hugo inquisiteurs aldaar (1512), I, 501-503.

Gregorius VII, paus, schrijft aan Adela, gravin van Vlaanderen over de ontuchtige priesters en den aartsdiaken Hubertus (10 Nov. 1076), I, 10-11; — vraagt aan Jostfredus, bisschop van Parijs, een onderzoek in te stellen over de verbranding van Ramihrdus te Kamerijk (25 Maart 1077), I, 12; II, 1; — bedreigt met strenge straffen den ketterschen bisschop van Terenburg Hubertus (16 Maart 1080), I, 12-13; — hitst Robrecht II, graaf van Vlaan-

deren, tegen Lambertus, ketterschen bisschop van Terenburg, op (1063), I, 13-14.

Gregorius IX, paus, beveelt de predikheeren in de gunst der kerkprelaten aan, omdat zij de ketterij hardnekkig bevechten (10 Mei 1227), I, 73; — geeft lof en eene volmacht aan Koenraad van Marburg, inquisiteur in de Deutsche landen (12 Juni 1227), I, 71-72; — beveelt andermaal de predikheeren in de gunst der kerkprelaten aan (28 Sept. 1227), I, 73; — herhaalt zijne bul van 28 Sept. 1227 over de predikheeren (5 Dec. 1227), I, 72-73; — herhaalt zijne bul van 28 Sept. 1227 over de predikheeren (5 Maart 1229), I, 73; — slaat keizer Frederik II met alle kettersche secten in den ban (c. 20 Aug. 1229), I, 75; — herhaalt nogmaals zijne bul van 28 Sept. 1227 over de predikheeren (16 Maart 1230), I, 73; — slaat alle ketters in den ban en regelt de kettervervolging (25 Juni 1231), I, 76-78; — beveelt aan de wereldlijke macht der christelijke landen, de wet van den senator Annibaldus en van het Roomsche volk tegen de ketters na te leven (25 Juni 1231?), I, 78-80; — zendt zijne statuten tegen de ketters alsmede de wet van Annibaldus aan den aartsbisschop van Trier (25 Juni 1231), I, 80-81; — beveelt den kerkprelaten de predikheeren en de minderbroeders niet te verontrusten (21 Aug. 1231), I, 73; — beveelt aan Hendrik I, hertog van Brabant, de inquisiteurs der predikheerenorde aan (3 Febr. 1232), I, 82-83; — legt den prelaten van het Deutsche Rijk het straffen der in schijn bekeerde ketters op (26 Febr. 1233), I, 89; — meldt aan de prelaten van het koninkrijk Frankrijk, dat hij de predikheeren met de kettervervolging heeft gelast, en beveelt hun die inquisiteurs bij te staan (13 April 1233), I, 89-90; — bevestigt den predikheer Robert als inquisiteur in Frankrijk en Vlaanderen en schrijft hem zijne gedragslijn voor (19 April 1233), I, 90-93; — beveelt aan eenige geestelijken de vervolgers der predikheeren van St. Omaars bij middel der geestelijke censuur te bedwingen (6 Juni 1233), I, 93; — slaat de moordenaars van Koenraad van Marburg in den ban en verheerlijkt diens nagedachtenis (21 Oct. 1233), I, 72; — schrijft den aartsbisschop van Trier maatregels ter uitroeiing der ketterij voor (21 Oct. 1233), I, 93-94; — schrijft den aartsbisschop van Reims en zijne suffraganen maatregels ter uitroeiing der ketterij voor (1 Febr. 1234), I, 94-95; — draagt het vervolgen der ketters in Frankrijk aan broeder Robert en de predikheeren op (21 Aug. 1235), I, 100-101; — zendt eene bul aan den aartsbisschop van Sens om hem te bevelen de Inquisitie met broeder Robert en zijne predikheeren in gansch Frankrijk ter harte te nemen (22 Aug. 1235), I, 100; II, 48-49; — bevestigt opnieuw den predikheer Robert als inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk (23 Aug. 1235), I, 100-102; — herhaalt zijne statuten van c. 20 Aug. 1229 en 25 Juni 1231 tegen de ketters (8 Nov. 1235), I, 102; — herhaalt zijne statuten van c. 20 Aug. 1229, 25 Juni 1231 en 8 Nov. 1235 tegen de ketters (7 Maart 1236), I, 103; — regelt het op water en brood stellen der tot levenslange opsluiting veroordeelde ketters in het bisdom Atrecht (12 Febr. 1237), III, 178.

Gregorius X, paus, hernieuwt de machten der predikheeren-inquisiteurs in het koninkrijk Frankrijk en breidt ze nog uit (20 April 1273), I, 135-139; — gelast den prior der predikheeren van Parijs met de aanstelling van zes inquisiteurs in het koninkrijk Frankrijk (29 April 1273), I, 139.

Gregorius XI, paus, keurt de wet goed van 18 Juni 1360, waarbij keizer Karel IV het gebruik der verbeurdverklaarde goederen der Beggarden en Begijnen in de Duitsche landen geregeld had (7 Juni 1371), I, 221-222; — beveelt de aanstelling van vijf inquisiteurs uit de predikheerenorde voor de geestelijke gebieden van Mainz, Keulen, Utrecht, Salzburg, Maagdenburg en Bremen (23 Juli 1372), I, 222-224; II, 106; — beveelt aan Jan van Arkel, bisschop van Utrecht, de inquisiteurs van zijn bisdom aan (na 23 Juli 1372), III, 39-40; — stelt den predikheer Jan de Boland als inquisiteur over de bisdommen Trier, Keulen en Luik aan (vóór 17 Febr. 1373), I, 226-227; — geeft onderrichtingen aan de inquisiteurs van Frankrijk omtrent de berouwhebbende ketters en roept de Fransche en Nederlandsche vorsten ter uitroeiing der ketterij op (1373), I, 228; — beveelt een onderzoek naar verdachte secten in Duitschland, Vlaanderen en Brabant (7 April 1374), I, 228, 231; — gelast den bisschop van Utrecht met een onderzoek aangaande de Broeders en Zusters van het gemeene leven (waarschijnlijk c. 7 April 1374), II, 190, 191; — geeft onderrichtingen aan de inquisiteurs in de Duitsche landen over het opsporen der kettersche volksboeken (22 April 1376), I, 236-237; — neemt zekere verdachte secten tegen de prelaten en inquisiteurs van Duitschland, Brabant en Vlaanderen, die hen ten onrechte vervolgen, onder zijne bescherming (2 Dec. 1377), I, 237-238.

Gregorius Nicolle (Nicolaï), kanunnik en officiaal van Kamerijk, schrijft met Carlier aan de vicarissen-generaal van Atrecht zijn oordeel over Denissette Grenière en Jan Lavite, te Atrecht als Waldenzen vervolgd (vóór 9 Mei 1460), I, 348-350; — door paus Pius II wordt hij met drie andere godgeleerden uitsluitend met de vervolging der Waldenzen van Atrecht gelast (na 14 Aug. 1460), I, 376-377, 378; — op last van paus Pius II onderzoekt hij met Gillis Carlier den veroordeelden Waldens Hotin Loys van Atrecht en spreekt hem vrij (c. Sept. 1461), I 394, 395.

Gremper (Johannes). Zie JAN GREMPER.

Grenée (Pierre). Zie PIERRE GRENÉE.

Grenière (Denissette). Zie DENISETTE GRENIÈRE.

Griaume (Guillermus). Zie WILLEM GRIAUME.

Griaume (Thomas). Zie THOMAS GRIAUME.

Grieksch ridder, door den inquisiteur Jan le Vasseur te St. Omaars als ketter aangehouden en door den officiaal van Terenburg tot herroeping veroordeeld (17 Sept. 1484), III, 139-140.

Griette (Jehenne). Zie JOHANNA GRIETTE.

Grifus (L.), pauselijk ambtenaar (18 Febr. 1483), III, 131.

Gringaude of la Gringaulde (Catharina of Catron). Zie CATHARINA FOURMETTE.

Groningen (stad). Twee predikheeren van Bremen, welke in het land van Groningen eene kruisvaart tegen de Stedingers preeken, brengen den kluisenaar van Stitswerd, die daartegen opkwam, gevankelijk naar Groningen en doen er hem als ketter veroordeelen (1235), I, 102-103; — de predikheer Matthaeus Grabow vat er vermoedens op tegen de Broeders en Zusters van

het gemeene leven en stelt in het geheim eene verhandeling tegen hen op (1417), II, 216-217; — Hendrik Loder, prior te Frenseswege, kennis gekregen hebbende van Grabow's verhandeling, komt naar Groningen en dwingt hem eene bekentenis af (1417), II, 227, 228; — een predikheer van Groningen als inquisiteur te Haarlem in het kettergeding tegen Nicolaas van Naarden en Edo van Haarlem (1458), I, 337, 339.

Groningerland. Twee predikheeren van Bremen preeken er eene kruisvaart tegen de Stedingers en vervolgen er den kluisenaar van Stitswerd (1235), I, 102-103.

Groote (Geert). Zie **GEERT GROOTE**.

Guiardi (Johannes). Zie **JAN GUIARDI**.

Guiardus van Laudun, bisschop van Kamerijk, ijvert voor het stichten van een predikheerenklooster te Antwerpen tot uitroeiing der ketterij (c. 1241), I, 113-114; — sterft in de abdij van Affligem, terwijl hij op weg is om Antwerpsche ketters te gaan vervolgen (1247), I, 118-119.

Guidonis (Antonius). Zie **ANTONIUS GUIDONIS**.

Guido van Avesnes, bisschop van Utrecht, vaardigt synodale statuten uit over de onderdrukking der ketterij (8 Febr. 1311), I, 161.

Guido II, bisschop van Kamerijk, laat een kettersch boek van Margaretha Porete verbranden en dreigt haar met strenge straffen, indien zij hare dolingen verder verkondigt (vóór 1305), I, 156, 157-158, 159.

Guilhelmus (Dominicus). Zie **DOMINICUS GUILHELMUS**.

Guillemant (Jacques). Zie **JACOB GILLEMANT**.

Gulant (Colart). Zie **NICOLAAS GULANT**.

Gundulfus, ketter uit Italië, wiens leerstelsels te Atrecht aanhangers vinden (Jan. 1025), I, 3.

H

Haarlem. De ketters Nicolaas van Naarden en Edo (of Epo) van Haarlem herroepen er en ondergaan er eene zachte straf (1457 of 1458), I, 336-341: — door het kapittel der predikheeren, aldaar gehouden, wordt Nicolaas Jacqueri naar Bohemen gezonden, om er de Hussietische ketterij te bestrijden (1466), III, 116.

Hacharde (Jehenne). Zie **JOHANNA HACHARDE**.

Hacoul (Jehan). Zie **JAN HACOUL**.

Hadewijch (Zuster) of Hadewijch Bloemaerts. Zie **BLOEMAARDINE**.

Haestighe (Pol de). Zie **POL DE HAESTIGHE**.

Hageman (Henricus). Zie **HENDRIK HAGEMAN**.

Halberti (Henricus). Zie **HENDRIK HALBERTI**.

Halfpaiff de Culpeto (Johannes). Zie JAN HALFPAIFF DE CULPETO.

Halmello (M. de). Zie MATTHAËUS DU HAMEL.

Hamelricus, ketter van Ivoy, wordt op bevel van Bruno, bisschop van Trier, aangehouden, maar ontsnapt (1112), I, 18-22.

Hamerken (Johannes). Zie JAN HAMERKEN (A KEMPS).

Hannekin van Uphove. Zie JAN VAN UPHOVE.

Hannin Roey. Zie JAN ROEY.

Hannonda. Zie HENEGOUWEN.

Hannyn van der Bruggen. Zie JAN VAN DER BRUGGHEN.

Hasselt. De Begijnen dier plaats door Adolf van der Mark, bisschop van Luik, vrijgesproken van ketterij (24 Oct. 1324), II, 86-88.

Haveron (Colard du). Zie COLART DU HAVERON.

Havrelant (Miquiel). Zie MICHIEL HAVRELANT.

Hector de Proost van Aalst, te Gent wegens godslastering tot vijftig jaar ballingschap veroordeeld (20 Dec. 1480), II, 272.

Heede (Raes van). Zie RAAS VAN HEEDE.

Heerbrecht (Meulin). Zie MEULIN HEEBRECHT.

Hekserij. Hendrik, zoon van keizer Frederik II, lascht, in den door hem afgekondigden landsvrede, bepalingen in omtrent het straffen der toovenaars (Juli 1230), I, 75, 76; II, 384; — de toovenaars, heksen, duivelbezweerders en waarzeggers worden door den bisschop van Doornik in den ban der Kerk geslagen (13de eeuw), I, 149; — de bisschop van Doornik herhaalt de statuten der 13de eeuw betreffende de toovenaars, heksen, enz. (24 April 1341), I, 189; — Richard du Crocquet, geestelijke uit het bisdom Doornik, wegens zijnen omgang met duivelskunstenaars tot eene bedevaart veroordeeld (17 Aug. 1417), I, 200-203; — Charlotte le Brun te Dowaaï wegens hekserij verbrand (13 Juli 1446), III, 88; — Johanna Hacharde, moeder van Charlotte le Brun, te Dowaaï wegens hekserij verbrand (26 Juli 1446), III, 84; — Catharina Patée te Rijsel wegens hekserij op drie verschillende dagen gemijterd en op de ladder gesteld en daarna levenslang gebannen (27 Oct. 1460), [II, 265-266]; III, 112; — oordeel van den Kamerijkschen deken Carlier over het geval van eenen priester van Doornik, die door duivelsche middelen de liefde van een meisje had trachten te winnen (vóór 23 Nov. 1472), I, 428-429; — oordeel van Carlier over het geval van Hottinus de Marques, die een verbond met den duivel gesloten had (vóór 23 Nov. 1472), I, 439; — paus Innocentius VIII bevestigt de predikheeren Hendrik Institoris en Jacob Sprenger als inquisiteurs in Duitschland, en breidt hunne machten uit, vooral met het oog op de uitroeiing der steeds toenemende hekserij (5 Dec. 1484), I, 455-457; — notarieele acte van de goedkeuring van den *Malleus maleficarum* door eenige professoren der godgeleerde Faculteit van Keulen (19 Mei 1487), III, 144-148; — de rechtgeleerde Willem vander Taverijen over de rechtspleging

in zake van tooverij in het hertogdom Brabant (1495), II, 283, 291-292. Zie ook WALDENZEN.

Helchouez (Jehan de). Zie JAN DE HELCHOUEZ.

Heldincourt. Zie ELINCOURT.

Hellin (Jehan de). Zie JAN DE HIELLIN.

Hellinck (Johannes). Zie JAN HELLINCK.

Hellinus, aartsbisschop van Trier, veroordeelt den Brabantschen ketter Jonas als behoorende tot de secte der Catharen (1152-1157), I, 34-35.

Hemmins (Loy). Zie LODERWIJK HEMMINS.

Hendrik, aartsbisschop van Reims, reist in Vlaanderen rond, waar de ketters (*Populicani*) hem te vergeefs willen omkooopen (1162), I, 37, 38; — wordt door paus Alexander III tot zachtheid jegens de Vlaamsche ketters aangespoord (23 Dec. 1162), I, 36-37.

Hendrik, aartsbisschop van Reims, bekrachtigt de verordening van den bisschop van Terenburg over het onderdrukken van kettersche gewoonten te Ieperen en in den omtrek (Oct. 1235), I, 90; — helpt den inquisiteur Robert in het vervolgen en verbranden van ketters te Kamerijk, Dowaaï en elders (1235-1236), I, [96], 97, 98, 105, 107; II, 42, 44.

Hendrik, bisschop van Terenburg, herhaalt het bevel van 7 Juni 1235 van zijnen voorzaat Pieter over het onderdrukken van kettersche gewoonten te Ieperen en omstreken (14 Oct. 1279), I, 142-143.

Hendrik, hoofdman van ketters, door paus Paschalis II bij Robrecht II, graaf van Vlaanderen, aangeklaagd (21 Jan. 1102), I, 14-15.

Hendrik I, koning van Frankrijk, wordt door Theoduinus, bisschop van Luik, tegen de ketters Bruno en Berengarius opgehitst (c. 1050), I, 8-10.

Hendrik V, koning van Engeland. Jan van Alkmaar, geestelijke uit het Utrechtsche bisdom, hem eene copie van zijn kettersch geschrift gezonden hebbende, wordt door het Algemeen Concilie van Constanz gedwongen hem ook een eigenhandig geschreven exemplaar zijner herroeping toe te sturen (April 1418), [I, 297]; III, 51, 53, 55.

Hendrik, zoon van keizer Frederik II, sluit met de vorsten des Rijks te Wittenberg eenen landsvrede, ook over het straffen der ketters en toevenaars (Juli 1290), I, 75-76; — regelt de verdeeling van de aangeslagen goederen van de ter dood veroordeelde ketters (2 Juni 1231), I, 76; II, 384.

Hendrik de Berghes, bisschop van Kamerijk, stelt den predikheer Michiel François tot inquisiteur over zijn bisdom aan (16 Nov. 1482), [I, 487-488]; III, 123, [151]; — onderzoekt de bezetene zusters van Le Quesnoy en veroordeelt Johanna Potière (Sept. 1491), I, 483, 485-486.

Hendrik de Chamay, predikheer en inquisiteur te Carcassonne, overhandigt aan koning Philips VI van Valois eene reeks bepalingen, getrokken uit de koninklijke edicten over de Inquisitie en de uitroeiing der ketterij (Nov. 1329), II, 90, 91.

Hendrik de Grave, doctor in de godgeleerdheid, predikheer van het klooster van Rijsel (15de eeuw), III, 153.

H[endrik de Jauche], proost van Luik, krijgt van paus Calixtus III het bevel Lambert le Bègue in vrijheid te stellen (c. 1175-1177), II, 13-14.

Hendrik de Monstroel vertegenwoordigt den magistraat van Doornik in zijn geschil met den bisschop over de uitlevering der ketterin Margaretha de Lousielle (13-15 Febr. 1420), II, 243.

Hendrik (Henry, Henriet, Hennet) de Royville, sergeant van Atrecht, als Waldens aangehouden (17 Juli 1460), I, 372-373; — wordt gepijnigd, blijft alle schuld ontkennen en wordt in vrijheid gesteld (24 Oct. 1460), I, 384-385; — door het Parlement van Parijs in zijne eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Hendrik des Mons, voortvluchtig ketter uit het Rijselsche. Hertog Philips van Bourgondië beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1430), I, 313.

Hendrik I de Strijdlustige, hertog van Lotharingen en Brabant, ontvangt van paus Gregorius IX eene bul, hem bevelende de inquisiteurs der predikheerenorde in zijne landen te helpen (3 Febr. 1232), I, 82-83; — zendt de bul van 3 Febr. 1232 aan al zijne geestelijke en wereldlijke ambtenaars om er zich naar te gedragen (4 Mei 1232), I, 86-87.

Hendrik Hageman, penitentiaris van Frederik, aartsbisschop van Keulen, getuige in eene acte te Keulen (30 Sept. 1409), II, 197.

Hendrik Halberti, predikheer van het klooster van Hywarden, magister in de godgeleerdheid, provinciaal van de Saksische provincie der predikheerenorde, algemeen inquisiteur in de Duitsche landen (c. 1376), I, 202.

Hendrik Hoste, te Gent wegens godslastering tot tien jaren ballingschap veroordeeld (6 Mei 1491), II, 278.

Hendrik (Henriet) Huart, timmerman, te Bergen door den inquisiteur wegens ketttersche woorden in 't openbaar bepredikt (22 Mei 1464), I, 409.

Hendrik Hukedien, ketter van Atrecht, door den inquisiteur Robert meermaals gedaagd en eindelijk met zijne helpers en aanhangers te Atrecht openbaar in den ban geslagen, zooals in April 1244 door bisschop Asso wordt verklaard, I, 115-116.

Hendrik Institoris, predikheer, vroeger reeds tot pauselijk inquisiteur in de Duitsche landen (waaronder de aartsbisdommen Keulen en Trier) aangesteld, wordt door paus Innocentius VIII met nieuwe machten bekleed, vooral met het oog op de uitroeiing der steeds toenemende tooverij (5 Dec. 1484), I, 455-457; — laat eene notarieele acte opmaken over de goedkeuring, die eenige professoren der godgeleerde Faculteit van Keulen aan den *Malleus maleficarum*, door hem en Jacobus Sprenger ter betoegeling der tooverij geschreven, hebben gehecht (19 Mei 1487), III, 144-148.

Hendrik Kaltyser, predikheer, door den Duitschen provinciaal tot pauselijk inquisiteur in de bisdommen Luik en Kamerijk aangesteld en door hertog Philips van Bourgondië aan al zijne ambtenaars dier geestelijke gebieden aanbevolen (9 Nov. 1431), I, 323-324.

Hendrik Loder, prior te Freneswege bij Noorthorn, ontvangt door den rector van het Fraterhuis te Deventer een uittreksel van de verhandeling door den predikheer Grabow heimelijk tegen de Broeders en Zusters van het gemeene leven opgesteld, komt naar Groningen en dwingt aan Grabow de bekentenis af, dat het stuk door hem geschreven werd, waarop hij desen vóór het geestelijk hof van Utrecht laat dagen (1417), II, 227, 228.

Hendrik Mande, geestelijke, getuige in eene notariële acte, opgemaakt te Windesheim bij Zwolle, over de rechtgeloofigheid van de Broeders van het gemeene leven (19 Maart 1395), II, 156, 157, 158.

Hendrik Pelgrims. Zijne dienstmaagd wordt, wegens haar niet ter kerk gaan, vóór den magistraat van Utrecht ter verantwoording geroepen (1427), III, 74.

Hendrik Selle (of *Sellins*), van Herenthals, proost en prior van Groenendaal, als inquisiteur door den Kamerijkschen bisschop aangesteld, ijvert tegen de overblijfsels van Bloemaardine's secte te Brussel, waar men een schimp-liedje op hem maakt en hem zelfs buiten de stad in eene hinderlaag tracht te vermoorden (c. 1410), I, 266-267.

Hendrik ter Forten, leek te Deventer, treedt op als getuige in eene acte aangaande de Broeders en Zusters van het gemeene leven (30 April 1401), II, 192.

Hendrik van Ahuys ijvert te Constanz tegen Matthaeus Grabow ten voordeele der Broeders en Zusters van het gemeene leven (1418-1419), II, 228, 229.

Hendrik van Bethune (*Henricus de Bitunia*), kanunnik van Veurne, vaardigt, met andere geestelijken, te Parijs een oordeel uit over de kettersche Begijn uit Henegouwen Margaretha Porete (9 Mei 1310), I, 156-157; II, 391.

Hendrik van Eemycck, te Leeuwarden door het Hof van Friesland wegens godslastering voor honderd jaren en éénen dag gebannen en zijne tong gekort (3 Maart 1517), I, 512-513.

Hendrik [II van Leyen], bisschop van Luik, houdt te Luik eene synode tot verscherping der geestelijke tucht (1145), waar Lambert le Bègue op zinspeelt in zijn verweerschrift aan paus Calixtus III (c. 1175-1177), II, 24, 27-28.

Hendrik van Mainz (*Henricus de Maguncia*), predikheer, aanwezig bij de hervorming van het predikheerenklooster van Luxemburg door Bernarius de Franckell (2-9 Juli 1502), III, 168.

Hendrik I van Virnenburg, aartsbisschop van Keulen, veroordeelt de kettersche Beggarden en Apostels van beider kunne (18 Febr. 1307), I, 150-154; II, 391; III, 12-18.

Hendrik (van) Zoemeren, godgeleerde, te Rome door de Leuvensche Faculteit der *Artes* aangeklaagd wegens zijne leering over Aristoteles en diens ketterijen (1470), I, 423.

Hendrik Wilde, subprior van Windesheim (bij Zwolle), verdedigt, met vier andere voorname leden der orde van Windesheim, de Broeders van het gemeene leven tegen de verdachtmaking van ketterij (19 Maart 1395), II, 156-158.

Henegouwen (*Hannonia, graafschap*). Rondreizende ketteren (Lollarden) verleiden er edelvrouwen (1309), I, 154; — de Henegouwsche Begijn Margaretha Porete wordt herhaaldelijk wegens ketterij vervolgd en eindelijk te Parijs verbrand (31 Mei 1310), I, 155-160; — de Geeselaars aldaar (1349-1350), [I, 190, 192-193, 195]; II, 98, 99, 103, 104, 106, [118], 123, 125, 131; III, 20-21, 29, 33; — Geeselaars uit Henegouwen in het Noorden van Frankrijk (1349), [II, 118]; III, 20-21; — tot in Henegouwen verbreidt zich de secte der Dansers (1374), I, 231-232.

Hennequin de Langle. Zie JAN DELANGLE.

Hennet de Royville. Zie HENDRIK DE ROYVILLE.

Henquinus Villane de Pretano, oud-dienaar der Tempelridders in Henegouwen, die te Parijs gekomen was om voor hen te onderzoeken wat er aldaar in het kettergeding gebeurde, wordt er door de inquisiteurs onderzocht en vrijgelaten (22 Nov. 1309), II, 61, 62.

Henrici (Wilhelmus). Zie WILLEM HENRICI.

Henriet de Royville. Zie HENDRIK DE ROYVILLE.

Henriot (le petit), als Waldens te Atrecht aangehouden (na 9 Mei 1460), I, 355; — meer dan vijftien maal gepijnigd, zonder nochtans bekentenissen te willen doen, en eindelijk onder eed van getuigen in vrijheid gesteld (10 Dec. 1460), I, 384, 386; — door het Parlement van Parijs in zijne eer hersteld (30 Mei 1491), I, 462-463.

Hérenc (Jehan). Zie JAN HÉRENC.

Herlinger (Walterius). Zie WALTER KERLING.

Herman Hetstede, predikheer, algemeen inquisiteur in de Deutsche landen, sterft te Avignon (1376), I, 202.

Herman Lutkehns, klerk van het bisdom Munster, pauselijk notaris, stelt te Florence eene acte op van het geding van Nicolaas Serrurier in beroep gepleit (11 Dec. 1419), II, 231, 236, 244.

Herman (of Jan) Stakelwegghe, proost der St. Joriskerk te Keulen, is den Broeders en Zusters gunstig in een samengevat oordeel (1396), II, 176-180.

Hermansz. (Ghybert). Zie GILBERT HERMANSZ.

Hermant (Barthélemy). Zie COLA DE GAVERELLE.

Herman van Dortmunden, predikheer, als verdacht van ketterij door den magistraat van Utrecht bij den bisschop aangeklaagd (23 Febr. 1478), I, 447-448; II, 391.

Herman van Rijswijk, ketter, te 's Gravenhage door den inquisiteur Jan van Ommaten tot levenslange gevangenschap veroordeeld (1502), I, 494; — door het Hof van Holland, op het voorafgaande vonnis van den inquisiteur Jacob van Hoogstraten en den deken Jacob Ruysch, als hervallen ketter tot den vuurdood veroordeeld en te 's Gravenhage verbrand (14 Dec. 1512), I, 501-502, 503.

Hermetis (Jehan). Zie JAN HERMETIS.

Herroeping van ketterijen (Openbare). Maria Ducanech te Kamerijk tot herroeping veroordeeld (vóór 30 Juni 1408), I, 262; — de Vrouwenbroeder Willem van Hildernisse herroept te Kamerijk en te Brussel (12 Juni 1411), I, 267-279; — twee van ketterij overtuigde leeken herroepen te Bergen (29 Maart 1414), I, 280; — Nicolaas Serrurier herroept vóór het Algemeen Concilie te Constanz (12 April 1418), II, 209, 210-215; — de priester Jan van Alkmaar herroept zijn kettersch geschrift vóór het Algemeen Concilie te Constanz (April 1418), [I, 297]; III, 51-55; — Matthaeus Grabow herroept zijne kettersche verhandeling en stellingen over de Broeders en Zusters van het gemeene leven vóór het Algemeen Concilie te Constanz (kort na 31 Mei 1419), II, 225-229; — de kettersche augustijn Jan Marlière herroept de door hem gepreekte dolingen (c. 1444), [I, 329]; III, 85; — de priester Nicolaas van Naarden en Epo (of Edo) van Haarlem herroepen te Haarlem (2 April 1458), I, 338, 339-340; — de minderbroeder Denijs Soncaine, van het klooster van Kamerijk, herroept te Valencijn (na 25 Aug. 1463), I, 398, 404-400; — een minderbroeder herroept twee verdachte stellingen, door hem aangaande Maria en St. Jan den Evangelist gepreekt (na 4 April 6), 146 I, 419-422; II, 391; — herroeping door den minderbroeder Frans Dalousie van de kettersche stellingen door broeder Jan Angeli te Doornik gepreekt (2 Maart 1483), III, 132-133, 137-139; — een Grieksch ridder te St. Omaars tot afzwering zijner ketterijen veroordeeld (17 Sept. 1484), III, 139-140; — de godgeleerde Faculteit van Parijs oordeelt, dat de minderbroeder Jan Vitrier (Vitrarius) zestien door hem gepreekte stellingen moet herroepen (2 Oct. 1498), I, 490-492; — de predikheer Wouter (Gualterus) herroept te Utrecht (1510), I, 498.

Herstal, bij Luik. De Dansers smeden er eene samenzwering om op Allerheiligen de geheele Luiksche geestelijkheid uit te moorden, doch het plan heeft geen voortgang (kort vóór 1 Nov. 1374), I, 233, 234; II, 145; III, 40, 41.

's **Hertogenbosch (Buscus Ducis)**. Richard du Crocquet, geestelijke uit het bisdom Doornik, wegens zijnen omgang met duivelskunstenaars door den bisschop van Doornik veroordeeld tot eene bedevaart naar de O. L. Vrouwenkerk aldaar (17 Aug. 1417), II, 200, 201, 202; — Jacob Sprenger, prior der predikheeren van Keulen, is behulpzaam bij de reformatie van het klooster zijner orde aldaar (14 Sept. 1483), I, 454; II, 391; — de predikheer en inquisiteur Willem Turnhout sterft aldaar (12 Oct. 1490), III, 150; — de predikheer en inquisiteur Jan de Colle (van den Heuvel?) sterft aldaar (9 Dec. 1519), I, 518.

Hetstede (Hermannus). Zie HERMAN HETSTEDE.

Heuvel (Jan vanden). Zie JAN DE COLLE.

Heyne (Vader). Door schepenen van Leiden wegens godslastering tot boetedoeningen veroordeeld (1373), II, 303-304.

Hidolphus, proost der St. Michielskerk te Antwerpen, herinnert in eene acte van 1124 aan de kettersche prediking van Tanchelm aldaar, [I, 24, noot]; II, 5, 6.

Hielin (Johannes de). Zie JAN DE HIELLIN.

Hieronimus van Praag. Statuten van Otto van Ziegenheim, aartsbisschop van Trier, tegen zijne navolgers en hunne begunstigers (1423), III, 65-66.

Hildernissem (Wilhelmus de). Zie WILLEM VAN HILDERNISSEM.

Hochstraten, Hocstratus, Hoichstraet (Jacobus [de]). Zie JACOB VAN HOOGSTRATEN.

Holland (graafschap). Walter, een Hollander, hoofdman der Lollarden of Fratricellen, wordt te Keulen gevangen en verbrand (1322), I, 172-173; — Willem III, graaf van Holland en Zeeland, neemt de Begijnen van Zierikzee en Middelburg onder zijne bescherming (c. 1324-1325), I, 175; — 400 Geeselaars van de omstreken van Dordrecht te Doornik (tusschen 17 en 23 Aug. 1349), [I, 190, 191]; II, 97, 102; — 300 Dordrechtsche Geeselaars te Valenciën (1349), III, 19; — meer dan 120 Geeselaars, meestal Zeeuwen en Hollanders, te Londen (c. 29 Sept. 1349), II, 121; — verbreiding aldaar van de ketterijen der uit Duitschland gevluchte Beggarden en Begijnen (1372), I, 225; — Albrecht, graaf van Holland en Zeeland, beveelt den inquisiteur Eylard Schoneveld bij al de overheden zijner landen aan (7 Jan. 1404), I, 264-265; — de inquisiteur Willem Brunairt wordt door hertog Philips van Bourgondië aan al de overheden van Holland aanbevolen (4 Sept. 1427), I, 305-306; — de predikheer Thomas van Dordrecht, inquisiteur, tot vicaris-generaal zijner orde in Holland aangesteld (27 Aug. 1490), III, 150; — Splinter Wiggersz. van Naarden wegens godsclastering door het Hof van Holland levenslang uit Holland, Zeeland en Friesland gebannen (2 Mei 1503), II, 293-294; — de predikheer Jan Baufrène, vicaris-generaal der orde in Holland, tot inquisiteur in het bisdom Doornik aangesteld (30 Juni 1503), III, 155.

Homines intelligentiae, kettische secte te Brussel. Van hare leiders, Ægidius Cantor en de Brusselsche karmeliet Willem van Hildernissem, wordt laatstgenoemde door het geestelijk hof van Kamerijk vervolgd en tot herroeping en boetedoening veroordeeld (12 Juni 1411), I, 267-279.

Hondighem (Jacobus de). Zie JACOB VAN HUNDELGERM.

Hongarije. De Geeselaars, in Duitschland ontstaan, verspreiden zich over dit gewest (c. Juni-Juli 1349), III, 29, 33; — vandaar komen Geeselaars naar de Nederlanden (c. Juni-Juli 1349), I, [100], 194; II, 96, 100, 120; — de predikheer en inquisiteur Nicolaas Jacqueri wordt door hertog Philips den Goede tot den Roomschen koning aldaar gezonden (1452), III, 239.

Honin (Johannes). Zie JAN HONIN.

Honorius III, paus, beveelt de predikheeren in de gunst der kerkprelaten aan (26 April 1218), I, 73; — ontvangt van keizer Frederik II den belofte- eed de kettiers uit te roeien (Sept. 1219), I, 69-70; — beveelt andermaal de predikheeren in de gunst der kerkprelaten aan (8 Dec. 1219), I, 73; — bij zijne kroning door dezen paus, vaardigt keizer Frederik II eene wet tegen de kettiers uit (22 Nov. 1220), I, 70-71; — beveelt nogmaals de predikheeren in de gunst der kerkprelaten aan (4 Febr. 1221), I, 73; — herhaalt zijne bul van 4 Febr. 1221 over de predikheeren (29 Maart 1221), I, 73.

Hoogstratt (Jacobus de). Zie JACOB VAN HOOGSTRATEN.

Hoolbeke (Pauwels van). Zie PAUWELS VAN HOOLBEKE.

Hornult (of Hornut) (Jehan de). Zie JAN DE HORNULT.

Hoste (Hendric). Zie HENDRIK HOSTE.

Hotin Loys, sergeant van Atrecht, vreesd als Waldens vervolgd te worden en vlucht uit Atrecht (17 Juli 1460), I, 373, 375; — wordt door de vicarissen-generaal ingedaagd, verschijnt niet en wordt in den ban der kerk geslagen (Aug. 1460), I, 375, 376, 387; — komt van Rome naar Atrecht met een schrijven van den paus, dat hem voor onderzoek vóór Gillis Carlier en Gregorius Nicolle verzendt, wordt niet gestraft en herneemt zijne bediening (c. Sept. 1461), I, 394, 395.

Hottinus de Marques, in het bisdom Kamerijk?, door Gillis Carlier schuldig verklaard aan apostasie (vóór 23 Nov. 1472), I, 439.

Hotnelle. Zie JAN LE FEBVRE, gezeid *Le Cat*.

Houdaen (Johannes). Zie JAN HOUDAEN.

Houtnelle. Zie JAN LE FEBVRE, gezeid *Le Cat*.

Heven (Rechterlijke). Het *Hof van Friesland* te Leeuwarden veroordeelt Hendrik van Eemyck wegens godslastering tot afsnijding van een stuk van zijne tong en honderd jaren en éénen dag ballingschap (2 Maart 1517), I, 512-518. — Het *Hof van Holland* te 's Gravenhage veroordeelt Splinter Wiggersz. van Naarden wegens godslastering tot levenslange verbanning uit Holland, Zeeland en Friesland (2 Mei 1503), II, 293-294; — veroordeelt Herman van Rijswijk als hervallen ketter tot den brandstapel (14 Dec. 1512), I, 501-502. — De *Baad van Vlaanderen* veroordeelt Pieter Danebrouck in het baljuwschap Kortrijk, wegens lastering van de Maagd Maria en Christus, tot de kaak, geeseling, doorboring zijner tong en verbanning uit Vlaanderen (1414-1415), I, 505. — Zie ook PARLEMENT VAN PARLIS.

Huart (Henriet). Zie HENDRIK HUART.

Hubert Carpentier, procureur der stad Rijsel, teekent, namens den magistraat, beroep aan tegen de beslissing van den bisschop van Doornik, waarbij de terechtstelling van den ketterschen heremiet Gonzalve te Doornik, en niet te Rijsel, zou plaats hebben (1-2 Maart 1459), III, 86-87.

Huberti (Johannes). Zie JAN HUBERTI.

Hubertus, pauselijk legaat, waarschijnlijk dezelfde als *Hugo*, pauselijk legaat. Zie aldaar.

Hubertus, aartsdiaken van Terenburg. Adela, gravin van Vlaanderen, wordt door paus Gregorius VII tegen hem gewaarschuwd, omdat hij vroeger door den pauselijke legaat Hugo (of Hubertus) te Montreuil openlijk een ketter werd verklaard (10 Nov. 1076), I, 10-11, 12-13; — bisschop van Terenburg geworden, wordt hij door paus Gregorius VII met strenge straffen bedreigd, indien hij zich niet onderwerpt (26 Maart 1080), I, 12-13; II, 391.

Hubertus (Hubrecht) **Leonardi** (of **Leonardus**), doctor in de godgeleerdheid, karmeliet, wegens het preeken van verdachte stellingen te Valentijn vóór den bisschop van Atrecht gedaagd, stelt een verweerschrift op, dat, aan

het oordeel van den Kamerijkschen deken Carlier onderworpen, door dezen wordt weerlegd (1459), I, 342-345; — doet, als inquisiteur van het bisdom Luik, een onderzoek tegen ketters te Leuven en te Nijvel en schrijft eene verhandeling, waarin hij hunne dolingen weerlegt (c. 15-17 Juli 1471), I, 443; II, 268-269; — door den generaal zijner orde tot regent van het Karmelietenklooster van Luik aangesteld, weigert dit hem te erkennen, waarop de bisschop van Luik Lodewijk van Bourbon eene straf tegen het weerspannige klooster uitvaardigt (4 Juli 1472), III, 118-120.

Hubrecht (Meester). Zie HUBERT LEONARDI.

Huesden (Johannes de). Zie JAN VAN HEUSDEN.

Huffelghem (Reynier van). Zie REINIER VAN HUFFELGHEM.

Hugo of Hubertus, bisschop van Dié, pauselijke legaat, overtuigt Hubertus, aartsdiaken (later bisschop) van Terenburg, te Montreuil van ketterij (vóór 10 Nov. 1076), I, 10, 11, 12-13; — Hubertus, bisschop van Terenburg, wordt door paus Gregorius VII dringend aangemaand zich vóór hem te verrechtvaardigen (26 Maart 1080), I, 12-13; II, 391.

Hugo (Huguet) Aymery (Emery, Aubry, Ohry of Camery), gezeid *Patrenostre*, barbier, te Atrecht door l'Abbé de peu de sens als Waldens verklikt, aangehouden en in den bisschoppelijken kerker opgesloten (einde 1459 of begin 1460), I, 346, 347; — ontsnapt, maar wordt achterhaald, I, 378, 382; — wordt, tijdens zijn proces, twaalf maal gepijnigd, maar blijft ontkennen, alhoewel negen getuigen hem beschuldigen (14 Aug.-Sept. 1460), I, 378, 382, 463, 467; — de stukken van zijn geding worden naar den hertog te Brussel gezonden, die ze doet onderzoeken (vóór 12 Oct. 1460), I, 378, 379-380; — door den inquisiteur in het openbaar bepreekt en tot twintig jaren gevangenschap op water en brood veroordeeld (22 Oct. 1460), I, 379, 380, 382, 383, 465; — wordt op bevel van den bisschop van Atrecht Jan Jouffroy, die te Rome was, in vrijheid gesteld (kort na 25 Febr. 1461), I, 390, 391, 463, 467-468; — klaagt zijne rechters bij den te Atrecht teruggekeerden bisschop aan (c. 1 Nov. 1461), I, 395, 396; — daagt zijne rechters vóór het Parlement van Parijs (6 Jan. 1462), I, 396-397, 463, 468; — het Parlement spreekt tegen zijne rechters een vonnis van eerherstelling uit, waaraan deze zich onttrekken (6 Nov. 1460), III, 116-118; — door het Parlement in zijne eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Hugo (Hue) de Lannoy, ridder, heer van Saintes, grafelijk gouverneur van de steden en kasselrijen Rijsel, Dowaaï en Orchies, heft het beslag op, door zijnen plaatsbekleeder gelegd op de goederen van de op 10 Mei 1420 te Dowaaï verbrande ketters, III, 60, 62, 109-111.

Hugo (Hugiers) de Telvis, bisschop-suffragaan van Kamerijk, bepredikt op de markt te Bergen Simon de Méry en le Kamus (1396); I, 253.

Hugo (Hue) Marlière, schepen van Rijsel, voor de stad werkzaam bij de terechtstelling van den ketter Gonzalve (15-16 Maart 1450), III, 87, 88.

Hugonis (Andreas). Zie ANDREAS HUGO.

Hugo II van Pierrepont, prins-bisschop van Luik, vergunt den predikheeren in zijne hoofdstad het stichten van een klooster tot verdediging van het geloof (11 April 1229), I, 73-74.

Hukedieu (Hearicus). Zie HENDRIK HUKEDIU.

Humiliati (of Pauperes de Lugduno), kettersche secte, door paus Lucius III op het concilie van Verona veroordeeld (4 Nov. 1184), I, 52, 54. Zie ook WALDENZEN.

Hussieten (Hussitae, Ussitae), kettersche secte. Jan van Hiellin, kettersche geestelijke uit het bisdom Doornik, zich bedreigd ziende, wil naar de Hussieten van Bohemen, wier leer met de zijne nagenoeg overeen stemde, de wijk nemen, maar geraakt niet zoover (c. 1416), III, 81; — Jan, patriarch van Constantinopel, door paus Martinus V tot algemeenen commissaris tegen de Wicleffieten en Hussieten aangesteld, is in die hoedanigheid op het Algemeen Concilie van Constanz werkzaam tegen den Doornikschen augustijn Nicolaas Serrurier (12 April 1418), II, 207, 209; — de dolingen van Nicolaas Serrurier, den ketterschen augustijn van Doornik, die op het Algemeen Concilie van Constanz tot herroeping veroordeeld wordt (12 April 1418), staan in verband met de Hussietische ketterij, II, 213-214, 231-232, 240, 255; — de dolingen van Jan van Alkmaar, geestelijke uit het bisdom Utrecht, die op het Algemeen Concilie van Constanz tot herroeping veroordeeld wordt (April 1418), staan insgelijks in verband met de Hussietische ketterij, I, 297; III, 51, 52, 54; — schriftjes over de kettersche leer van *caux de Peraghe* (Praag) *et de Behagne* (Bohemen) worden door den ketter Gillis Mersault te Doornik 's nachts op vele plaatsen verspreid (10 Maart 1423), II, 247-248; — op eene synode te Keulen gehouden vaardigt de aartsbisschop Diederik statuten tegen hen uit (22 April 1423), I, 303-304; — paus Martinus V wakkert den Luxemburgschen adel en Gerardus, graaf van Marche, aan tot het verdelgen van de ketters van Bohemen (1° Dec. 1423), II, 256-257; — Otto van Ziegenheim, aartsbisschop van Trier, vaardigt statuten uit tegen de aanhangers van Wicleff, Hus en Hieronymus van Praag en hunne begunstigers (1423), III, 95-66; — de Rijselsche predikheer Nicolaas Jacqueri, inquisiteur, wordt door hertog Philips van Bourgondië tot den Roomschen koning in Hongarije gezonden, waarschijnlijk met eene opdracht aangaande de Hussietische ketterij (1452), III, 239; — Nicolaas Jacqueri wordt door het te Haarlem gehouden kapittel der predikheerenorde naar Bohemen gezonden om er de Hussietische ketterij te bestrijden en is er meer dan een jaar werkzaam (1466-1467), III, 115, 116; — de ketterij der Hussieten aangaande het sacrament des altaars en andere ketterijen van Wicleff, Hus en Hieronymus van Praag sluipen rond in Vlaanderen en winnen er veld (1485), III, 141, 142-143; — Pieter vander Eecken (*Petrus de Quercu*), als opstandeling te Brugge onthoofd (5 Juli 1485), was een voorstander van die ketterijen, III, 141, 142; — paus Julius II slaat de Hussieten in den ban der Kerk (1 Maart 1511), I, 499-500.

I

Ieperen (Ypres). Verscheiden ketters aldaar verbrand en twaalf anderen door eene goede biecht en het onderstaan der vuurproef gered (1183), I, 48, 51, 52; — kettersche gewoonten in de stad en in den omtrek, die op

bevel van Pieter, bisschop van Terenburg, moeten onderdrukt worden (7 Juni 1235), I, 98-99; — Hendrik, bisschop van Terenburg, herhaalt het bevel van zijnen voorzaat Pieter tot het onderdrukken der kettersche gewoonten aldaar (14 Oct. 1279), I, 142-143; — aldaar wordt eene notarieele acte opgesteld, bevattende vier belangrijke stukken aangaande de vervolgingen tegen de kettersche orde der Tempelridders (11 Oct. 1307), II, 52-59; — de graaf van Vlaanderen Robrecht van Bethune (?) ligt er ziek (c. 1321-1322 ?), III, 4; — de Geeselaars der kasselrij Ieperen krijgen van de vicarissen van den bisschop van Terenburg de toelating om hunne boetedoening te volbrengen, en graaf Lodewijk van Male vergunt hun dit in 't openbaar en ongehinderd te doen (24 Aug. 1349), III, 15-17; — honderden Geeselaars aldaar (1349), II, 136; — Meulin Heerbrecht, gezeid *Zughere*, aldaar wegens lastering van Jezus en Maria veroordeeld tot de kaak, afkorting zijner tong en 7 jaren ballingschap (7 Febr. 1375), III, 45; — de volder Pol de Haestighe, door de inquisiteurs van ketterij overtuigd, wordt aan den magistraat uitgeleverd en verbrand (18 Maart 1377), III, 45,46; — Hannin Roey, knecht van den meester der wevers, aldaar wegens lastering van Jezus en de H. Maagd tot eene indompeling in de Ieperlee en twee jaar verbanning uit Vlaanderen veroordeeld (5 Oct. 1390), III, 48; — Jacobus van Hundelgem (de Hondighem), van het predikheerenklooster van Ieperen, tot onderinquisiteur in het bisdom Terenburg aangesteld (20 Jan. 1475), III, 120-121.

Ieperlee. Te Ieperen wordt Hannin Roey veroordeeld tot eene indompeling in deze rivier (5 Oct. 1390), III, 48.

In agro dominico, aanvangswoorden van de verloren bul van paus Johannes XXII tegen de kettersche Beggarden en Begijnen (tusschen 5 Aug. 1327 en 5 Aug. 1328), III, 10-12.

Inchy. Een zekere Jan, aldaar woonachtig, wegens duivelskunstenarij te Kamerijk bepredikt en naderhand als hervallen ketter verbrand (c. Juni 1460), 356-357.

Ingelram (Engelram), bisschop van Terenburg. Jan Lain, deken der christenheid te St. Winoksbergen, treedt in zijne plaats aldaar op om het interdict uit te spreken en te doen eerbiedigen (Nov. 1327), III, 9; — laat, gesteund door de naburige prelaten, het lijk van den ketter Jacob Peyt van St. Winoksbergen ontgraven en verbranden (1329), I, 181-184.

Innocentius II, paus, houdt te Rome (Lateraan) een concilie tegen de ketters (3 April 1139), I, 31.

Innocentius III, paus, kondigt eene bul af, waarbij hij krachtige maatregelen tegen de ketters neemt (25 Maart 1198 of 1199), [I, 59-60]; II, 37-38; — vaardigt nog strengere wetten tegen hen uit (Sept. 1207), I, 60; II, 38, 391; — beveelt den bisschop van Atrecht eenen verharden ketterschen priester in den kerker te werpen (19 April 1208), I, 63-64; — beveelt den aartsbisschop van Reims en zijnen suffraganen de godslastering te keer te gaan (14 Maart 1213), I, 64-65; — keizer Frederik II belooft hem onder eede de ketterij uit te roeien (12 Juli 1213), I, 65-66; — houdt te Rome (Lateraan) een concilie tegen de ketters (30 Nov. 1215), I, 66-68.

Innocentius IV, paus, bekrachtigt de drie wetten op 14 Mei 1238 door keizer Frederik II tegen de ketters uitgevaardigd (31 Oct. 1243), I, 113; — zendt aan de inquisiteurs van het koninkrijk Frankrijk zijne onderrichtingen over de verzoening der ketters met de Kerk (12 Dec. 1243), I, 114-115; — regelt het aan- en afstellen van inquisiteurs uit de orde der minderbroeders (13 Jan. 1246), I, 116; — gelast de predikheeren van Besançon met de kettervervolging in Bourgondië en Lotharingen en schenkt aflaten aan degenen, die de inquisiteurs behulpzaam zijn (16 Nov. 1247), I, 116-118; — bekrachtigt andermaal de drie wetten van keizer Frederik II tegen de ketters (10 Mei 1252), I, 113; — machtigt de inquisiteurs der predikheerenorde de kinderen, afstammelingen en begunstigers van ketters, van hunne waardigheden te berooven en de namen der aanklagers en der getuigen geheim te houden (9 Maart 1254), I, 121-122; — machtigt de inquisiteurs van de orde der minderbroeders allerlei geestelijke gunsten toe te staan aan degenen, die eenen kruistocht tegen de ketters medemaken (23 Maart 1254), I, 122; — bekrachtigt nogmaals de drie wetten van keizer Frederik II tegen de ketters (22 Mei 1254), I, 113; — herhaalt de statuten door paus Gregorius IX c. 20 Aug. 1229, en op 25 Juni 1231, 8 Nov. 1235 en 7 Maart 1236, tegen de ketters uitgevaardigd (15 Juni 1254), I, 123.

Innocentius VI, paus, beveelt zijnen inquisiteur Jan Schandelant, predikheer, bij de prelaten en regeerders der Duitse landen ter uitroeiing der Beggarden aan en vraagt, dat zij hem hunne kerkers zouden leenen, totdat de Inquisitie in die gewesten in het bezit van eigen kerkers gesteld zij (15 Juli 1353), I, 204-205.

Innocentius VIII, paus, die de predikheeren Hendrik Institoris en Jacob Sprenger reeds vroeger als inquisiteurs in de Duitse landen had aange-steld, bekleedt hen met nieuwe machten, vooral tot uitroeiing der hekserij (5 Dec. 1484), I, 455-457.

Inquisiteurs. Zie de namen vermeld in de *Chronologische lijst van pauselijke en bisschoppelijke inquisiteurs in de Nederlanden*, achter de *Inleiding*.

Inquisitoriale processtukken (Volledige tekst van). Eerste smeekschrift van den gekerkerden en verdachten Luikschen priester Lambert le Bègue aan paus Calixtus III (c. 1175-1177), II, 9-11, 393; — smeekschrift van de vervolgde aanhangers van Lambert le Bègue aan den paus (c. 1175-1177), II, 12-13; — bul van paus Calixtus III, gericht tot den Luikschen bisschop en zijne geestelijkheid, waarbij hij hun beveelt den verdachten priester Lambert le Bègue toe te laten zich vóór den paus over zijne ketterij te komen verrechtvaardigen (c. 1175-1177), II, 13-14; — smeekschrift van een der aanhangers van Lambert le Bègue aan den paus (c. 1175-1177), II, 14-18; — tweede smeekschrift van Lambert le Bègue aan den paus (c. 1175-1177), II, 18-23; — omstandig verweerschrift van Lambert le Bègue aan den paus (c. 1175-1177), II, 23-32; — paus Gregorius IX regelt het op water en brood stellen van de tot levenslange opsluiting veroordeelde ketters in het bisdom Atrecht (12 Febr. 1237), III, 178; — dagvaarding der gevluchte ketters Bernerus van Nijvel en Sigerus van Brabant door den predikheer en inquisiteur Simon du Val (15 Juli 1277), I, 140-141; — bevel van Philips IV den

Schoone, koning van Frankrijk, over het aanhouden en uitleveren der kettersche Tempelridders aan de Inquisitie en over het aanslaan hunner bezittingen (14 Sept. 1307), II, 52-53, 54-56; — bevel van Philips den Schoone, koning van Frankrijk, zijne gevolmachtigden aanstellende in de kettervervolgving tegen de Tempelridders (20 Sept. 1307), II, 52, 54; — bevel van den pauselijken inquisiteur Willem van Parijs, gericht tot de inquisiteurs en broeders der predikheeren, om als zijne gevolmachtigden op te treden in het onderzoek der kettersche Tempelridders (22 Sept. 1307), II, 53, 56-57; — Fransche instructie over hetgeen de afgevaardigde inquisiteurs en de wereldlijke overheden ten opzichte der aangehouden Tempelridders en der aangeslagen bezittingen der orde zullen te doen hebben (vóór 11 Oct. 1307), II, 53, 57-59; — proces-verbaal der ondervragingen van getuigen en verdachten door de inquisiteurs in de zaak der kettersche Tempelridders (22 Nov. 1309), II, 60-63; — proces-verbaal van het onderzoek van Margaretha Porete's verdacht geschrift, op verzoek van den algemeenen inquisiteur Willem van Parijs door de godgeleerden der Parijsche Hoogeschool gedaan (11 April 1310), II, 63-64; — oordeel, op aanvraag van den predikheer-inquisiteur Willem van Parijs, door vijf professors in het kerkelijk recht te Parijs tegen de Henegouwsche begijn Margaretha Porete uitgebracht (9 Mei 1310), I, 155-157; II, 391; — vonnis tegen Margaretha Porete als hervallen ketterin door den pauselijken inquisiteur Willem van Parijs te Parijs uitgesproken (31 Mei 1310), I, 157-160; — veroordeeling van de orde der Tempelridders door paus Clemens V (2 Mei 1312), II, 67-70; — bul van Johannes XII ten voordeele der rechtgelooovige Begijnen (13 Aug. 1318; II, 72-74); — acte van den Utrechtschen bisschop Frederik II van Zyrick over de afschaffing der Begijnen (8 Oct. 1318), II, 74-77; — acte van broeder Jan om de Begijnen van Vilvoorden met de Kerk te verzoenen (25 Nov. 1319), II, 79-80; — uittreksel uit de acte van den bisschop van Atrecht, waarbij hij de Begijnen van Dowaaï in hunne eer herstelt (16 Aug. 1323), III, 7-8; — acte van de drie commissarissen van den bisschop van Kamerijk aangaande het onderzoek over de Begijnen van dat bisdom (8 Dec. 1323), II, 81-83; — open brieven van Pieter, bisschop van Kamerijk, over het gunstig onderzoek aangaande de Antwerpsche en de Brusselsche Begijnen (23 Febr. 1324), I, 173-175; II, 83-85, 391; — bevel van bisschop Adolf van der Mark ten gunste der Begijnen van Luik, Tongeren, Maastricht, St. Truiden, Leuven, Tienen, Zoutleeuw, Diest, Borgloon, Hasselt en Aarschot (24 Oct. 1324), II, 86-88; — bevel van bisschop Adolf van der Mark ten gunste der Begijnen van Roermond (1 Maart 1325), II, 88-89; — memorie van eenen ongenoemde ten voordeele der Gentsche Begijnen (vóór 14 Mei 1328), I, 175-178; — acte van het gunstig onderzoek aangaande de Begijnen van Brugge, Aardenburg, Damme en Gent (17 Mei 1328), I, 178-181; II, 391; — bul van Benedictus XII ten voordeele der rechtgelooovige Begijnen (19 Jan. 1336), II, 92; — veroordeeling van de Geeselaarssecte door paus Clemens VI (20 en 25 Oct. 1349), I, 199-201; II, 120, 141, 396; — vonnis door den bisschop van Doornik aldaar uitgesproken tegen den verzoenden ketter Jacob Clerici (3 Sept. 1355), II, 142-143; — aanklachten tegen de Zusters van het gemeene leven van Utrecht en omliggende plaatsen ingekomen bij den inquisiteur Jacob van Soest, en instructie voor den inquisiteur in die zaak, met het eedformulier (Latijn en Nederlandsch) door hem

aan de getuigen voor te leggen (c. 1393 of 1394), II, 153-155; — notarieele acte, waarbij vijf voorname leden der orde van Windesheim plechtig instaan voor de rechtgeloovigheid en de godvruchtige levenswijze der Broeders van het gemeene leven (19 Maart 1395), II, 156-158; — gunstig oordeel van Everardus Foec, deken der St. Salvatorskerk te Utrecht, over de Broeders en Zusters van het gemeene leven, tegen den inquisiteur gericht (einde 1397?), II, 159-167; — verweerschrift van Everardus Foec, ten gunste der Begijnen of Zusters van het gemeene leven tegen de sermoenen en de schriften van een harer vijanden, waarschijnlijk den inquisiteur (einde 1397?), II, 167-169; — verweerschrift van eenen onbekende ten gunste der Broeders en Zusters der provincie Keulen tegen hunne belagers de inquisiteurs (einde 1397?), II, 169-172; — gunstig oordeel van Arnold, abt van Dikningen, over de Broeders en Zusters (24 Dec. 1397), II, 172-176; — samenvatting van het gunstig oordeel van acht voorname Nederlandsche en andere godgeleerden der geestelijke provincie Keulen over de levenswijze der Broeders en Zusters (1398), II, 176-181; — weerlegging door den Nederlandschen inquisiteur van het gunstig oordeel der godgeleerden van de Keulsche provincie over de levenswijze der Broeders en Zusters van het gemeene leven (na 1398), [I, 251-252]; II, 181-185; — bevel van Frederik van Blankenheim, bisschop van Utrecht, waarbij hij de inrichting en levenswijze der Broeders en Zusters goedkeurt (30 April 1401), II, 190-193; — vonnis van 's konings Parlement over het geschil, dat tusschen den bisschop van Kamerijk en Nicolaas van Péronne, vicaris van den algemeenen inquisiteur, ter eener, en den aartsbisschop van Reims en zijnen officiaal, ter andere zijde, opgerezen was aangaande het geval der veroordeelde ketterin Maria Ducanech van Kamerijk (30 Juni 1403), I, 261-264; — vonnis door Pieter d'Ailly, bisschop van Kamerijk, en den prior der predikheeren van Saint-Quentin, pauselijken inquisiteur in dat bisdom, uitgesproken tegen den Brusselschen Vrouwenbroeder Willem van Hildernissem, met den tekst van de herroeping door hem te Kamerijk en te Brussel te volbrengen, en eene schriftelijke verklaring van denzelfden Willem (12 Juni 1411), I, 267-279; — veroordeeling door den bisschop van Doornik Jan van Thoisy van den ketterschen priester Richard du Crocquet (17 Aug. 1417), verzachting zijner straf (20 Aug. 1417) en getuigschrift hem afgeleverd door den pastoor der Zavelkapel te Brussel, over het volbrengen van de hem opgelegde bedevaart (22 Aug. 1417), II, 200-203; — aanklacht van den predikheer Grabow tegen de Broeders en Zusters van het gemeene leven op het Algemeen Concilie van Constanz (c. 1418), II, 216-220; — veroordeeling van Grabow's aanklacht door Pieter d'Ailly, kardinaal van Kamerijk, te Constanz (c. 1418), II, 220-221; — veroordeeling van Grabow's aanklacht door Johannes de Gerson, kanselier der Hoogeschool van Parijs, te Constanz (3 April 1418), II, 222-224; — notarieel proces-verbaal van het geheele geding gevoerd tegen den ketterschen augustijn Nicolaas Serrurier van Doornik, waarin het vonnis door Johannes, patriarch van Constantinopel, te Constanz tegen hem uitgesproken en de tekst van de openbare herroeping door hem aldaar gedaan (12 April 1418), II, 204-216; — herroeping van den Hollandschen geestelijke Jan van Alkmaar vóór het Algemeen Concilie te Constanz (April 1418?), [I, 297]; III, 51-55; — herroeping van Grabow te Constanz

(kort na 31 Mei 1419), II, 226-227; -- omstandig proces-verbaal van de herziening in beroep van het vonnis uitgesproken tegen Nicolaas Serrurier, bevattende het verzoekschrift tot herziening van de procuratoren der vier bedelorden, het bevel van paus Martinus V, dat den kardinaal van Verona met het geding gelast, de bezwaren door den kardinaal van Aquileja aan paus Martinus V aangaande die zaak onderworpen, het bevel van den paus in antwoord daarop en het defnitiève vonnis door den kardinaal van Aquileja te Florence uitgesproken (11 Dec. 1419), II, 229-237; — bul van Martinus V, waarbij hij de twee veroordeelingen van Nicolaas Serrurier uitvoerbaar verklaart (6 Jan. 1420), II, 237-242; — notarieel afschrift van de stukken van het kettergeding van Nicolaas Serrurier (28 Jan. 1422), II, 243-247; — breve van paus Martinus V aan den bisschop en aan den inquisiteur van Lausanne over den door hen aangehouden Nicolaas Serrurier (12 Nov. 1423), II, 252-253; — breve van paus Martinus V aan den bisschop van Lausanne over Nicolaas Serrurier (na 12 Nov. 1423), II, 254; — nieuwe breve van paus Martinus V aan den bisschop van Lausanne over Nicolaas Serrurier (na 12 Nov. 1423), II, 254-255; — breve van paus Martinus V aan den hertog van Savoye over Nicolaas Serrurier (na 12 Nov. 1423), II, 256; — breve van paus Martinus V aan den inquisiteur van Lausanne over Nicolaas Serrurier (16 Maart 1424), II, 257-260; — breve van paus Martinus V aan den aartsbisschop van Besançon over Nicolaas Serrurier (16 Maart 1424), II, 260-261; — bevel van hertog Philips van Bourgondië om twintig bij name vermelde kettters van Rijsel en omstreken aan te houden (11 Maart 1430), I, 312-314; — paus Eugenius IV staat toe, dat Jan de Hiellin, voormalig geestelijke uit het bisdom Doornik, die als voortvluchtig ketter in den ban geslagen was, zich onder zekere voorwaarden met de Kerk verzoene (22 April 1431), III, 80-82; — oordeel van den Kamerijkschen deken Gillis Carlier, op aanvraag der vicarissen-generaal van Doornik uitgebracht over vijf verdachte stellingen te Gent door eenen minderbroeder gepredikt (1448), I, 327-328; — oordeel van Gillis Carlier, op aanvraag der vicarissen-generaal van Doornik uitgebracht over een verdacht sermoen door eenen anderen minderbroeder te Gent gepreekt (c. 1448), I, 328-329; — vonnis door de vicarissen-generaal van Kamerijk en den inquisiteur Jan de l'Abbaye tegen Jacob Acarin wegens lastering van Maria uitgesproken (3 Juli 1451), I, 330-333; — oordeel van Gillis Carlier, op verzoek van den bisschop van Atrecht uitgebracht over de verdachte stellingen door den karmeliet Hubert Leonardi te Valenciën gepredikt (1459), I, 342-345; — brief van Gillis Carlier en van den Kamerijkschen officiaal Gregorius Nicolle aan de vicarissen-generaal van Atrecht hun oordeel gevende over het geval van Jan Lavitte en Denisetten Grenière, te Atrecht als Waldenzen aangehouden (vóór 9 Mei 1460), I, 348-350; — vonnis door de vicarissen-generaal van den bisschop van Atrecht en den inquisiteur Pieter Le Broussart uitgesproken tegen eenen man en vijf vrouwen, als behoorende tot de secte der Waldenzen (9 Mei 1460), III, 89-91; — vonnis van vrijspraak ten voordeele van Jacob van Gommieel door de vicarissen-generaal van den bisschop van Doornik en den inquisiteur Victor Clementis uitgebracht (19 Juni 1460), I, 361-364; — stukken van de eereherstelling van Jacob van Gommieel door hertog Philips van Bourgondië (23 Juni 1460), I, 364-366; — vertoog (misschien opgesteld

door den inquisiteur Pieter Le Broussart) over het geval der kettersche Waldenzen van Atrecht (tusschen 9 Mei en 7 Juli 1460), III, 93-109; — vonnis door de vicarissen-generaal van Atrecht met den inquisiteur Pieter Le Broussart tegen negen ketters en ketterinnen van de secte der Waldenzen te Atrecht uitgesproken (7 Juli 1460), I, 368-370; — tweede antwoord van den Kamerijkschen minderbroeder Denijs Soncaine aangaande twee verdachte stellingen door hem te Valencijn gepredikt (25 Aug. 1468), wederlegging van dit antwoord door Gillis Carlier, ontwerp van herroeping voor Denijs Soncaine door Carlier in 't Latijn opgesteld en Fransche herroeping door Denijs Soncaine te Valencijn openbaar voorgelezen, I, 398-409; — openbare Fransche verklaring door de vicarissen-generaal van Kamerijk opgelegd aan eenen minderbroeder, die eene verdachte stelling gepredikt had (na 4 April 1466), I, 421-422; II, 391; — paus Paulus II gelast Willem, bisschop van Doornik, met een onderzoek tegen de ketters, die in den schoot der Leuvense Hoogeschool en in het omliggende hunne dolingen verspreiden, en bekleedt hem daartoe met buitengewone inquisitoriale machten (5 Mei 1470), III, 165-167; — Carlier's oordeel over eenen lasteraar der Maagd Maria in het bisdom Kamerijk (vóór 23 Nov. 1472), I, 424; — Carlier's oordeel over de verdachte stellingen van Jan Leonis te Mechelen (vóór 23 Nov. 1472), I, 425-427; — Carlier's oordeel over de duivelskunstenarij van eenen priester van het bisdom Doornik (vóór 23 Nov. 1472), I, 428-429; — Carlier's oordeel over de achttien verdachte stellingen van den ketter Massinus te Doornik (vóór 23 Nov. 1472), I, 429-431; — Carlier's oordeel over eenen priester, lasteraar der reliquie van het Heilig Manna te Atrecht (vóór 23 Nov. 1472), I, 431-432; — Carlier's oordeel over Matthaëus Mignot en twee andere verdachten (vóór 23 Nov. 1472), I, 432-433; — Carlier's oordeel over eenen prediker van verdachte stellingen (vóór 23 Nov. 1472), I, 433-434; — verdachte stellingen door eenen karmeliet van het bisdom Atrecht in twee sermoenen in het Fransch gepredikt en het oordeel van Carlier over deze stellingen (vóór 23 Nov. 1472), I, 434-436; — stukken van Jan de Econté en Carlier over een verdacht sermoen door eenen minderbroeder te Rijsel gepredikt (vóór 23 Nov. 1472), I, 436-438; — oordeel van Carlier over twee kettersche stellingen van Marcus Cornet (vóór 23 Nov. 1472), I, 438-439; — oordeel van Carlier over eenen persoon, die weigert de dogma's der Kerk onder eede te bezweren (vóór 23 Nov. 1472), I, 441-443; — veroordeeling door de godgeleerde Faculteit van Parijs van de veertien verdachte stellingen door den minderbroeder Jan Angeli te Doornik gepredikt (5 Febr. 1483), I, 450-453; III, 129-130; — herroeping door broeder Franciscus Dalousie, in de hoofdkerk van Doornik, van de kettersche stellingen door den minderbroeder Jan Angeli gepreikt (2 Maart 1483), III, 132-133, 137-139; — Latijnsch vonnis van het Parlement van Parijs, waarbij de in 1460-1461 veroordeelde Waldenzen van Atrecht in hunne eer worden hersteld (20 Mei 1491), I, 462-475; II, 392; — Fransche tekst van het vonnis tot eereherstelling der Atrechtsche Waldenzen (20 Mei 1491), I, 476, 477-481; — veroordeeling door de godgeleerde Faculteit van Parijs van de verdachte stellingen door den minderbroeder Jan Vitrier te Doornik gepredikt (2 Oct. 1498), I, 490-492; — banvonniss door het Hof van Holland uitgesproken tegen den godslasteraar Splinter Wiggersz. (2 Mei

1503), II, 293-294; — doodvonnis door het Hof van Holland uitgesproken tegen Herman van Rijswijck ten gevolge van zijne veroordeeling als hervallen ketter door den inquisiteur Jacob van Hoogstraten en den deken Jacob Ruysch (14 Dec. 1512), I, 501-502; — acte van den officiaal van Doornik in het geding tegen den ketterschen priester Jaspar Fournier (4 Sept. 1517), II, 294-296; — andere acte van den officiaal van Doornik in het geding tegen Jaspar Fournier (3 Nov. 1517), II, 297-299, 306.

Institoris (Henricus). Zie HENDRIK INSTITORIS.

Insulae. Zie RIJSEL.

Ivoy-Carignan, in het hertogdom Luxemburg. Vier ketters dier plaats worden door den bisschop van Trier vervolgd (1112), I, 18-22.

J

Jacob, bisschop van Tusculum, levert eene vidimus-acte over eene bul van paus Gregorius IX van 12 Febr. 1237, gericht tot den bisschop en andere prelaten van Atrecht, over de behandeling van gekerkerde ketters, III, 178.

Jacob, pastoor der St. Jans- (later St. Baafs-)kerk te Gent, getuige bij de afkondiging te Gent van de vrijspraak der Begijnen van Gent, Brugge, Aardenburg en Damme, na het onderzoek namens paus Johannes XXII en Willem, bisschop van Doornik, nopens hunne rechtgeloovigheid ingesteld (14 Mei 1328), I, 180.

Jacob (Jacquemart) Acarin, wonende te Chaussée-Notre-Dame in Henegouwen, te Kamerijk door den bisschop Jan van Bourgondië en den inquisiteur Jan de l'Abbaye als lasteraar van Maria veroordeeld tot beprediking te Kamerijk en te Zinnik, drie jaar gevangenschap op water en brood en andere boetedoening (3 Juli 1451), I, 330-333; — te Zinnik in de kerk bepredikt (10 Juli 1451), III, 84-85.

Jacob (Jaquet, Jacquemart) Becquet, gezeid Cotains, zoon van Maria de Bourghielle, III, 61, (of zoon van Simon Becquet, III, 58), woonachtig te Dowaaï, op eene geheime kettersche bijeenkomst door den magistraat dier stad aangehouden (25 Maart 1420), voor het geestelijk onderzoek aan den bisschop van Atrecht uitgeleverd en door dezen en den inquisiteur als berouwhebbende ketter tot vijftien jaar opsluiting veroordeeld, te Atrecht door den bisschop en te Dowaaï door den inquisiteur bepredikt (9 en 10 Mei 1420), I, 299-302; III, 56-62.

Jacob (Jacqueline) Charlon, burger van Valenciën, van ketterij verdacht en deswege door den inquisiteur Jan de l'Abbaye vervolgd (voorjaar van 1447), I, 326.

Jacob Clerici, verzoende ketter, door den Doornikschen bisschop Philips Arboisius veroordeeld tot één jaar boetedoening in de bisschoppelijke gevangenis en eeuwigdurende verbanning uit het bisdom (3 Sept. 1355), II, 142-143.

Jacob (Jacotin) d'Athies (ook d'Athenes ?), zoon van eenen Atrechtchen burger, als ketter van de secte der Waldenzen aangehouden en in de bisschoppelijke gevangenis opgesloten (27 Juli 1460), I, 373, 374; — in vrijheid gesteld, maar voor twee weken uit het bisdom Atrecht gebannen (30 Oct. 1460), I, 384, 385; — door het Parlement van Parijs in zijne eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Jacob de Bailloul of Molnier, kok van den gouverneur van Atrecht Robert le Jusne, als ketter van de secte der Waldenzen aangehouden en vervolgd (kort na 9 Mei 1460), I, 355; — door de geloofsrechtters onderzocht, veroordeeld en bepredikt en door het wereldlijk gerecht verbrand (7 Juli 1460), I, 368-372; — door het Parlement van Parijs in zijne eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Jacob (Jacquemart) de Bléharis (Blaharies of Blaries), zoon van eenen lakensnijder te Doornik, valschelijk voorgevende te handelen namens de hoofdlieden van de lakenweversnering aldaar en o. a. van Jan de Bléharis, de leider van een volksproer, eischt en bekomt van het kapittel en het geestelijk hof de invrijheidstelling van den ketter Gillis Mersault, maar beiden worden denzelfden dag nog achterhaald en in den bisschoppelijken kerker opgesloten (11 Juni 1423), III, 63, 64, 68, 70, 71; — wordt wegens zijne poging tot bevrijding van Gillis Mersault uit de stad gebannen, III, 63, 64, 71; — keert naar Doornik terug, wordt er aangehouden en in de bisschoppelijke gevangenis opgesloten (vóór 21 Jan. 1427), III, 71; — weet een koninklijk mandement te zijnen gunste te verkrijgen, dat de magistraat van Doornik onderzoekt, maar aan het volk niet mededeelt (21 Jan. 1427), III, 67, 71; — de magistraat onderhandelt over zijn geval met den inquisiteur en het volk der stad (21, 23, 25 en 26 Jan. 1427), III, 67; — de magistraat neemt maatregelen voor zijne beprediking door den inquisiteur (29 Jan. 1427), III, 67, 68; — hij wordt tot tien jaar opsluiting veroordeeld (waarschijnlijk op 30 Jan. 1427), III, 71, 72; — eene poging van zijne aanhangers om eenen volksoploop te verwekken ten einde hem uit de gevangenis te verlossen, mislukt en heeft alleen voor gevolg zijne beprediking te verhinderen (30 Jan.- 1427), III, 68-69, 70, 71-72; — de bijeengeroepen volksvergadering keurt de handelwijze van den magistraat en den inquisiteur goed (30 Jan. 1427), III, 69-70; — over de onlusten, ontstaan op den dag dat zijne beprediking moest plaats hebben, stelt de magistraat een onderzoek in (1 Febr. 1427), III, 69; — de magistraat is het niet eens over de maatregelen te nemen tegen hen, die aan die onlusten deelgenomen hebben (5 Febr. 1427), III, 69-70; — de magistraat dagvaardt vijf personen, in de onlusten betrokken, (12 Febr. 1427), III, 70-71; — verscheiden van degenen, die hem hadden trachten te verlossen, worden gebannen (na 12 Febr. 1427), III, 71, 72; — de magistraat onderhandelt met den inquisiteur over zijne aanstaande verbranding (15 en 20 Dec. 1429), II, 308-309; — bevel van den magistraat over het handhaven der orde bij zijne terechtstelling (20 en 21 Dec. 1429), II, 262; — als hervallen ketter door den inquisiteur bepredikt en daarna verbrand (21 Dec. 1427), I, 310-311; III, 71, 72.

Jacob (Diago) de Gommiel, Spaansche koopman te Brugge, wordt te Doornik door den bisschop en den inquisiteur van ketterij vrijgesproken (19 Juni

(1460), I, 361-364; — hertog Philips van Bourgondië herstelt hem in zijne eer en geeft hem zijne aangeslagen goederen terug (23 Juni 1460), I, 364-366.

Jacob (Jacot) de Goutières, voortvluchtige ketter uit het Rijselsche. Hertog Philips beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1430), I, 313.

Jacob de Malda, een van de aanvoerders der Doorniksche Geeselaars, in de plaats van Willem Pestiel (c. 8 Sept.-11 Oct. 1349), II, 98, 104.

Jacob de Palude, subdiaken, notaris en deurwaarder van het geestelijk hof te Doornik, dagvaardt den magistaat dier stad om vóór het hof te verschijnen, buiten welks voorkennis de verdachte priester Jaspas Fournier gevonnist werd (3 Nov. 1517), II, 297-299, 306.

Jacob, gezeid de **Quarouble**, van Doornik, keizerlijk notaris, stelt de acte op van het gunstig onderzoek betreffende de Begijnen van Brugge, Aardenburg, Damme en Gent (17 Mei 1328), I, 178-181; II, 391.

Jacob (Coppin) de Scoenmaker, te Brussel ter dood gebracht, omdat hij het priesterlijk ambt zonder recht uitoefende (1417), II, 203.

Jacob des Muchos, wetgeleerde, door schepenen van Rijsel nopens kettters geraadpleegd (26 Nov. 1429), III, 74; — door den magistraat van Rijsel geraadpleegd over de verbeurdverklaring der goederen van verbrande kettters (einde 1429 of begin 1430), III, 78.

Jacob de Stralen, professor der godgeleerde Faculteit van Keulen, hecht zijne goedkeuring aan den *Malleus maleficarum* (vóór 19 Mei 1487), III, 146, 147.

Jacob de Vitriaco (van Vitry), pauselijke legaat, predikt in Vlaanderen eene kruisvaart tegen de Albigenzen (begin der 13de eeuw), I, 62-63.

Jacob de Zomere, te Gent wegens slecht gedrag, godslastering en heiligschennis tot vijftig jaar ballingschap veroordeeld (15 Juli 1506), III, 156; — bij de inkomst van de landvoogdes Margaretha te Gent begenadigd, III, 156.

Jacob du Bois, doctor in de godgeleerdheid, kanunnik en deken der O. L. Vrouwenkerk te Atrecht, vervolgt er de ketttersche secte der Waldenzen met de meeste hardnekkigheid (c. 1 Nov. 1459-22 Oct. 1460), I, 346, 347-348, 351, 352-353, 372, 374, 380, 387-389; — wordt krankzinnig (c. Mei 1461), I, 392; — wordt vóór het Parlement van Parijs door den advocaat van den heer van Beaufort hevig beschuldigd (Juni 1461), I, 393; — wordt door Hugo Aymery vóór het Parlement gedaagd (6 Jan. 1462), I, 396, 397; — sterft rampzalig (c. Febr. 1462), I, 392; — door het Parlement tot schadevergoeding veroordeeld (20 Mei 1491); I, 462-483; II, 392.

Jacob d'Yppre (van Ieperen), schepen van Rijsel, werkzaam in een onderzoek betreffende personen van slechten levenswandel (1429), III, 75.

Jacob Genoïis, baccalaureus, minderbroeder, vertegenwoordigt de minderbroeders van Doornik bij het sluiten van hunne overeenkomst met het kapittel dier stad in de zaak van Jan Angeli (1 Maart 1483), III, 185.

Jacob Gilleman, Guilleman(t), (Gumetnandes ?) of Wil(le)man, zoon van eenen Atrechtchen kanunnik en echtgenoot van de bastaardzuster van den heer van Beaufort, als ketter van de secte der Waldenzen aangehouden (24 Juni 1460), I, 367, 368; — onder eede van getuigen in vrijheid gesteld (24 Nov. 1460), I, 384, 385-386; — door het Parlement van Parijs in zijne eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Jacob le Cordier, raadsheer te Amiens, door den magistraat van Rijsel geraadpleegd over de verbeurdverklaring der goederen van verbrande kettters (einde 1429 of begin 1430), III, 79, 80.

Jacob (Jacquemart) le Phlon, sergeant van den gouverneur van Dowaaï en Orchies, wegens lastering van Maria te Dowaaï aangehouden, staat vóór baljuw en schepenen terecht en wordt aan den deken der christenheid uitgeleverd (4 April 1426), III, 66.

Jacob (Jacotin) Maupetit, sergeant des konings in Artois, te Atrecht ingedaagd als verdacht de dichter te zijn van de smaadcoupletten tegen den inquisiteur en de overige vervolgers der Atrechtche Waldenzen, vlucht naar Parijs en wordt er door het Parlement vrijgesproken (April 1461), I, 391-392.

Jacob Molnier, wel dezelfde als JACOB DE BAILLÉUL. Zie aldaar.

Jacob (Coppin) Peyt of Payt (ook Fric?) *à Renoyés*, van St. Winoksbergen, een van de aanvoeders der Vlaamsche opstandelingen, vervolgt de Kerk en de geestelijkheid en viert zijne woede vooral bot op Jan Lain, pastoor te Duinkerke en deken der christenheid van St. Winoksbergen, die het kerkelijk interdict over Vlaanderen had afgekondigd, wordt te Hondchoote vermoord, sterft zonder de sacramenten te ontvangen en wordt na zijnen dood op bevel van Ingelram, bisschop van Terenburg, en van de naburige prelaten ontgraven en als ketter tot asch verbrand (1326-1329), I, 181-184; III, 8-10.

Jacob Ruysch, doctor in de rechten en deken der Hofkapel te 's Gravenhage, veroordeelt, als commissaris van den bisschop van Utrecht en in samenwerking met den inquisiteur Jacob van Hoogstraten, meester Herman van Rijswijk te 's Gravenhage als hervallen ketter (14 Dec. 1512), I, 501-508.

Jacob Sprenger, professor in de godgeleerdheid, prior van het predikheerenklooster van Keulen, pauselijk inquisiteur, veroordeelt Jan van Wesel, die te Mainz verbrand wordt, en is in aantocht naar de Nederlanden om er Wessel Gansfort te vervolgen (April 1479), I, 448-449; — tot inquisiteur in de aartsbisdommen Mainz, Trier en Keulen aangesteld (19 Juni 1481), III, 123; — is aanwezig en behulpzaam bij de reformatie van het predikheerenklooster te 's Hertogenbosch (14 Sept. 1483), I, 454; II, 391; — wordt, als inquisiteur, door paus Innocentius VIII met nieuwe machten bekleed, vooral met het oog op de uitroeiing der steeds toenemende tooverij (5 Dec. 1484), I, 455-457; III, 144, 145; — door koning Maximiliaan onder zijne bescherming genomen (6 Nov. 1486), III, 144-145, 147-148; — laat door zijnen ambtgenoot Hendrik Institoris eene notarieele volmacht opmaken over de goedkeuring, die eenige professoren der godgeleerde Faculteit van Keulen aan den *Malleus maleficarum* hebben gehecht (19 Mei 1487), III, 144, 145, 148; — leidt de reformatie van het predikheerenklooster te Leuven (3 Febr. 1495), I, 489; — sterft te Leuven (6 Dec. 1495), I, 489; II, 392.

Jacob (Jaquemart) Toriel, als ketter te Kamerijk gevangen. De bisschop van Kamerijk zendt den inquisiteur naar Doornik om er een onderzoek betreffende den gevangene in te stellen; de stukken van dat onderzoek worden door den inquisiteur opgeëischt en hem, op gunstig advies van het Doorniksche bisdom, door den magistraat overhandigd, met verzoek den beschuldigde met zachtheid te behandelen (16 Mei 1427), III, 72.

Jacob Utelieminge, burgemeester van Leuven, vergezelt, met twee andere afgevaardigden van den magistraat, den Luikschen inquisiteur Hubertus Leonardi naar Nijvel, om er een inquisitoriaal onderzoek in te stellen (17-19 Juli 1471), II, 268.

Jacob van den Bussche, bijgenaamd Cootkin, te Brugge wegens godslastering aan de kaak gesteld en de tong doorboord (24 Febr. 1490), I, 457-458; II, 392.

Jacob van Hoogstraten, doctor in de godgeleerdheid, prior van het predikheerenklooster van Keulen, als inquisiteur in de aartsbisdommen Keulen, Mainz en Trier aangesteld, schrijft te Keulen een werkje tegen de ketteren (1510), I, 498, 499; — veroordeelt, in samenwerking met den deken Jacob Ruysch, commissaris van den bisschop van Utrecht, meester Herman van Rijswijk te 's Gravenhage als hervallen ketter (14 Dec. 1512), I, 501-503; — sterft te Keulen (21 Jan. 1527), I, 499.

Jacob van Hundelgem (*de Hondighem*), predikheer van het klooster van Ieperen, tot onderinquisiteur in het bisdom Terenburg aangesteld (20 Jan. 1475), III, 120-121; — wordt *lector principalis* in het klooster van St. Winokbergen (26 Jan. 1475), III, 121.

Jacob van Soest (*de Susato of van Sweve*), predikheer, professor in de godgeleerdheid, inquisiteur, handelt tegen de Zusters van het gemeene leven, in het Utrechtsche (c. 1393 of 1394), II, 153-156; — door den pauselijken inquisiteur Giselbertus van Utrecht tot inquisiteur in de bisdommen Keulen, Utrecht, Munster, Osnabrück, Minden, Bremen en Paderborn aangesteld (30 Sept. 1400), II, 196-197.

Jacob Venboct, predikheer, samen met den predikheer-inquisiteur Jan (van) Oudaen gelast met de zaak van de verkiezing van den prior van het klooster van Calcar (9 Juli 1489), III, 149.

Jacob Weyts, predikheer, predikt te Gent sermoenen over de talrijke ketteren der stad en berokkent daardoor vervolgingen aan zijn klooster vanwege den magistraat (einde Sept. 1481-11 Juli 1482), II, 273-276.

Jacopsz., ketter, te Gent gevangen, te Doornik door het geestelijk hof gezocht en te Gent tentoongesteld en bepredikt (8 Nov. 1458), I, 357.

Jacot, Jacotin, Ja(c)quemart, Ja(c)qumme, Jacques, Ja(c)quet. Zie onder JACOB. **Jacquari(us) of Jacquier (Nicolaas).** Zie NICOLAAS JACQUIER.

Jan, bisschop van Châlons, neemt kennis van het kettersch boek der Henegouwsche begijn Margaretha Porete (tusschen 1305 en 1306), I, 156, 157, 158, 159.

Jan, bisschop van Doornik, spreekt te Doornik, in samenwerking met den inquisiteur Victor Clementis, den Spaanschen koopman Jacob de Gommiel, te Brugge gevestigd, vrij van ketterij (19 Juni 1400), I, 361-364.

Jan, bisschop van Kamerijk, veroordeelt, in samenwerking met den inquisiteur Simon de Lande, Johanna de Mons van Valencijn, die te Kamerijk onder de verdenking van ketterij gekerkerd was en zich vóór den afloop van haar proces verhing (1430), I, 318.

Jan, bisschop van Terenburg, ontvangt van paus Paschalis II het bevel, de ketters van zijn bisdom niet te sparen (1100?), II, 2; — ontvangt van paus Paschalis II het bevel, aan broeder Lambertus, verzoenden ketter, eenen behoorlijken staat in zijn bisdom te verleen (4 April [1101?]), II, 2.

Jan, bisschop van Vaison, gelast, als commissaris van den bisschop van Kamerijk, den deken der christenheid te Brussel met de verzoening van de Begijnen van Vilvoorden, die zich aan de afschaffingsbul van paus Clemens V niet hadden willen onderwerpen (25 Nov. 1319), II, 79-80.

Jan, geboortig van Gent, wegens lastering van Maria te Brugge gegeeseld en zijne tong doorboord (1511-1512), I, 500.

Jan, geestelijke koster van Becelare (bij Ieperen), als ketter te Brugge in 't openbaar bepredikt, ontwijd en tot levenslange gevangenzitting veroordeeld (21 Febr. 1478), I, 444-446.

Jan, graaf van Étampes, neemt een werkdadig aandeel aan de vervolging van de kettersche secte der Waldenzen van Atrecht (c. 1 Nov. 1459-Juli 1460), I, 346, 348, 351, 353, 373, 374, 460, 461.

Jan, graaf van Nevers, te Brugge wegens ongeloof uit de Guldenvliesorde gesloten (8 Mei 1468), II, 266-267.

Jan I, hertog van Brabant, neemt het klooster der Bogarden te Leuven onder zijne bescherming (16 Aug. 1280), I, 144; — beveelt aan zijne onderzaten en ambtenaars de reizende Luiksche predikheeren (inquisiteurs?) te begunstigen (Aug. 1280), I, 144; — neemt de Begijnen van Antwerpen onder zijne bescherming, zooals hij reeds met de Begijnen van andere plaatsen in zijne staten heeft gedaan (Dec. 1285), I, 146; — neemt de Antwerpsche Begarden onder zijne bescherming (1296), I, 522.

Jan II, hertog van Brabant, schrijft aan den Franschen koning Philips IV den Schoone, dat hij op zijn bevel de Tempelridders zijner gewesten heeft laten aanhouden en hunne bezittingen aanslaan (29 Nov. 1307), II, 59-60.

Jan III, hertog van Brabant, neemt een voorbeeld aan de Geeselaars en vervolgt de Joden, die hij overal laat vangen en verbranden, onthoofden of verdrinken (1349-1350), I, 194-195.

Jan, kardinaal en algemeen inquisiteur, beveelt aan de inquisiteurs der predikheeren en der minderbroeders in het koninkrijk Frankrijk de tegen de ketters ontvangen getuigenissen zorgvuldig te boek te stellen (19 Mei 1273), I, 521-522; II, 392.

Jan, kardinaal, wordt door paus Eugenius IV gelast met de verzoening met de Kerk van den berouwhebbenden ketterschen geestelijke Jan de Hiellin, uit het bisdom Doornik (22 April 1431), III, 80-82.

Jan, patriarch van Constantinopel, later aartsbisschop van Rouaan, door het Algemeen Concilie van Constanz en door paus Martinus V aangesteld tot

algemeenen inquisiteur tegen de aanhangers van Wicleff, Hus en andere kettters, leidt er het kettergeding tegen den Doornikschen augustijn Nicolaas Serrurier en spreekt het vonnis over hem uit (12 April 1418), II, 204-210, 230, 232, 239-240; — het vonnis, door hem uitgesproken tegen den kettterschen augustijn Nicolaas Serrurier en van hetwelk de procuratoren der vier bedelorden bij den paus hadden geappelleerd, wordt, na herziening, door den kardinaal van Aquileja te Florence bevestigd (11 Dec. 1419), II, 230-231, 232-233, 234, 236, 241, 254, 255.

Jan, predikheer van het klooster van Utrecht, wellicht dezelfde als JAN VAN OUDAEN (zie aldaar), tot inquisiteur aangesteld (13 Oct. 1484), III, 140.

Jan, proost der Grootte Kerk te Luik, vaardigt met den deken, de aartsdiakens en het kapittel eenen omzendbrief uit, gericht tot alle geestelijke en wereldlijke ambtenaren van het bisdom, waarbij hun bevolen wordt de predikheeren in het uitroeien der ketterij behulpzaam te zijn (Mei 1238), I, 109-110.

Jan (Jennin), woonachtig te Inchy, wegens duivelskunstenaar te Kamerijk bepredikt en als hervallen ketter verbrand (c. Juni 1460), I, 356-357.

Jan Angeli (Jehan Angèle), minderbroeder (van Parijs?), predikt te Doornik in de vasten veertien verdachte stellingen (17-24 Maart 1482), I, 450-452; II, 391; III, 124-129, 132-133; — zijne ketttersche preeken zijn oorzaak van een geschil tusschen het kapittel en de minderbroeders van Doornik, dat vóór het Parlement van Parijs in beroep wordt gepleit (18 Nov. 1482), III, 124-129; — de godgeleerde Faculteit van Parijs veroordeelt zijne stellingen als ketttersch (5 Febr. 1483) en meldt die veroordeeling aan het kapittel van Doornik (7 Febr. 1483), I, 450-453; II, 391; III, 129-130; — het geschil, ter oorzake van zijne ketttersche preeken opgerezen tusschen het kapittel en de minderbroeders van Doornik, wordt in der minne vereffend (1 Maart 1483), III, 132-137; — zijne ketttersche stellingen door broeder Franciscus Dalousie in de hoofdkerk van Doornik herroepen (2 Maart 1483), III, 137-139.

Jan Angeno(s)t, licentiaat in de rechten, raadsheer van het Parlement van Parijs, dagvaardt Pieter Lesbroussart, Jan Catus, Pieter le Tainturier en Robert, bastaard van Saneuses, om het vonnis in zake van de eereherstelling der Atrechtsche Waldenzen te zien inschrijven (6 Nov. 1469), III, 116-118; — zit de eereherstelling der Waldenzen te Atrecht voor (10-18 Juli 1491), I, 476-483.

Jan Au Toupet, schepen te Doornik, afgevaardigd voor het onderzoek betreffende de onlusten, die voor doel hadden Jacob de Bléharies uit zijne gevangenis te verlossen (1 Febr. 1427), III, 69.

Jan Barbachon, professor in de godgeleerdheid, gardiaan van de minderbroeders van Normandië, treedt op voor de minderbroeders van Doornik bij het sluiten van hunne overeenkomst met het kapittel van Doornik in de zaak van Jan Angeli (1-2 Maart 1483), III, 133, 138.

Jan Barré, doctor in de godgeleerdheid, prior der abdij van St. Vaast te Atrecht, door de vicarissen geraadpleegd in het proces der Waldenzen (kort

vóór 9 Mei 1460), I, 353; — nog eens door de vicarissen geraadpleegd (tusschen 12 en 22 Oct. 1460), I, 380.

Jan, gezeld Bau, scholaster van Mechelen, is den Broeders en Zusters van het gemeene leven gunstig in een samengevat oordeel (1398), II, 176-181.

Jan Baude, lakenwerker te Dowaaï, door Charlotte le Brun betooverd (vóór 13 Juli 1446) en daarvan gestorven, III, 83, 84.

Jan Baufréne (Johannes Baufrenus), vicaris-generaal der predikheerenorde in Holland, tot inquisiteur in het bisdom Doornik aangesteld (30 Juni 1503), III, 155.

Jan Becquet, procureur, vraagt namens het kapittel van Doornik acte over de herroeping der kettersche stellingen van Jan Angeli door broeder Frans Dalousie in de hoofdkerk te Doornik (2 Maart 1384), III, 138.

Jan Blaries. Zie JAN DE BLÉHARIES.

Jan Brehall, predikheer, professor in de godgeleerdheid, door paus Alexander VI als inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk aangesteld (14 Oct. 1497), I, 489.

Jan Brinckerinck, voor Lollard gescholden (c. 1419), III, 47.

Jan Carête, promotor van den bisschop van Atrecht, wordt gelast met het opeischen van de achttien personen, door den magistraat van Dowaaï op eene geheime kettersche bijeenkomst aangehouden (na 25 Maart 1420), III, 61.

Jan Castiel van Rumegnies, vóór den magistraat van Doornik gedaagd om deelgenomen te hebben aan de onlusten, die voor doel hadden Jacob de Bléharies uit zijne gevangenis te verlossen (12 Febr. 1427), III, 70-71.

Jan Catus, predikheer, door Jan Angenot namens het Parlement van Parijs gedagvaard om het vonnis in zake van de eereherstelling der Atrechtsche Waldenzen te zien inschrijven, verschijnt niet (6 Nov. 1469), III, 116-118.

Jan Cavet, te Doornik aan 't hoofd van eenen volksopstand ter gelegenheid van de verbanning van den oproermaker Jan de Bléharies (22 Aug. 1423), II, 305; III, 177-178.

Jan Cordiele, professor in de rechten, officiaal van Doornik, wordt met twee andere geestelijken door den bisschop gelast met een onderzoek betreffende de Begijnen van het bisdom, en kwijt zich ten gunste van de zusters van Brugge, Aardenburg, Damme en Gent van zijne taak (14 en 17 Mei 1323), I, 178-181.

Jan Cornu. Zie JAN DE HORNU(L)T.

Jan Cosard, predikheer, door paus Alexander VI als inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk aangesteld (1 Juni 1494), I, 488-489.

Jan Courtols, schepen van Rijsel, werkzaam in een onderzoek betreffende personen van slechten levenswandel (1420), III, 75.

Jan Damoiseau, ridder, raadslid van het Parlement van Parijs, ontvangt van de schepenen van Atrecht acte, mitsgaders ook eene memorie, over de door hem namens den koning overgebrachte bevelen betreffende de verbeurd-

verklaring van de goederen der in 1460 terechtgestelde Waldenzen (11 Oct. 1467), III, 115.

Jan Dannetières, van Ennevelin, voortvluchtige ketter. Hertog Philips van Bourgondië beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1430), I, 313.

Jan de Angulo (*du Coin*), predikheer van het klooster van Rijsel, als inquisiteur werkzaam (1479), I, 449, 492; III, 153.

Jan de Ballon de oudere, naaldenmaker, woonachtig te Dowaaï, op eene geheime bijeenkomst door den magistraat dier stad aangehouden (25 Maart 1420), voor het geestelijk onderzoek aan den bisschop van Atrecht uitgeleverd, door dezen en den inquisiteur als hardnekkig ketter veroordeeld, te Atrecht door den bisschop en te Dowaaï door den inquisiteur bepredikt en door het wereldlijk gerecht aldaar verbrand (9 en 10 Mei 1420), I, 299-302; III, 56-62, 109-110; — de verbeurdverklaring zijner goederen verbroken (na 10 Mei 1420), III, 62, 109-111.

Jan (Jennin) de Ba(i)ry (of de Vavry?), houtkoopman te Atrecht, wordt er als ketter van de secte der Waldenzen aangehouden (vóór 9 Mei 1460), I, 353; — wordt een groot getal keeren gepijnigd, maar wil niet bekennen en wordt ten slotte onder eede van getuigen in vrijheid gesteld (16 Dec. 1460), I, 384, 386; — door het Parlement van Parijs in zijne eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 302.

Jan de Bléharies of **Blaries**, lakenwever te Doornik, leider van een volksoproer, volgens wiens opdracht Jacob de Bléharies valschelijk voorgaf te handelen, toen hij van het kapittel de invrijheidstelling van den ketter Gillis Mersault ging afeischen en bekwam (11 Juni 1423), II, 305; III, 63-64, 177-178; — wordt wegens het gestookte oproer gebannen, hetgeen door een nieuw opstootje wordt verhinderd (22 Aug. 1423); later toch gebannen, in 1425 begenadigd, maar ten slotte op 28 Sept. 1428 onthoofd, III, 64, 177-178.

Jan de Boland, predikheer, door paus Gregorius XI als inquisiteur in de bisdommen Trier, Keulen en Luik aangesteld, wordt door keizer Karel IV aan de geestelijke en wereldlijke overheden ter uitroeiing der Beggarden en Begijnen warm aanbevolen (17 Febr. 1373), I, 225-228.

Jan de Bomal (**Johannes de Bomalia**), predikheer, door Paulus II of Sixtus IV tot algemeen inquisiteur in de Nederlanden aangesteld, wordt in die hoedanigheid door de Hoogeschool van Leuven erkend (7 Nov. 1471), I, 423-424; II, 269; — sterft te Leuven (25 Dec. 1477), I, 424.

Jan de Ceruo, officiaal van Keulen, doet een gunstig onderzoek over de leeringen en de levenswijze der verdachte Cebroeders en Vrijwillige Armen in het aartsbisdom Keulen en het bisdom Worms (vóór 12 Mei 1431), I, 320-321.

Jan de Colle (*Van den Hewel*?), doctor in de godgeleerdheid, predikheer en inquisiteur, sterft te 's Hertogenbosch (9 Dec. 1519), I, 518.

Jan de Econte, professor in de godgeleerdheid, schatmeester der St. Pieterskerk te Rijsel, schrijft brieven aan Gillis Carlier over eene verdachte stelling aangaande Maria en St. Jan den Evangelist, door twee minder-

broeders te Dowaaï en te Kamerijk gepredikt (19 Juli 1466 en later), I, 415-416, 417-419, 420; — schrijft over eene verdachte stelling, te Rijsel door eenen minderbroeder gepredikt, eenen brief aan Gillis Carlier, die er op antwoordt (vóór 23 Nov. 1472), I, 436-438.

Jan de Fierières, kapelaan der stadshalle te Doornik, staat, met verscheiden minderbroeders, twee veroordeelde kettters bij, waarvan een (Willem du Bos) zich bekeert en biecht (16 Febr. 1430), II, 310.

Jan de Fiérin, zoon van Pieter, eigenaar van een huis te Grain Noury, in het schependom Dowaaï, waar achttien kettters, die er eene geheime bijeenkomst hadden, worden gevat (25 Maart 1420), I, 299, 300, 302; III, 60.

Jan (de) Ferlin of **Frelin**, predikheer van het klooster van Rijsel, tot inquisiteur in het bisdom Doornik aangesteld (3 Nov. 1504), III, 155; — als inquisiteur in het bisdom Doornik bevestigd en gemachtigd zich te doen vervangen, vooral voor het Vlaamsch gedeelte van het bisdom (13 Juli 1507), III, 156; — als inquisiteur in het bisdom Doornik bevestigd (27 Juni 1508), III, 157.

Jan de Gandavo (*van Gent*), kanunnik te Parijs, met andere ambtgenooten door den inquisiteur geraadpleegd over het verdacht geschrift van Margaretha Porete (11 April 1310), II, 63.

Jan de Gauley, priester, pauselijk en keizerlijk notaris van het bisdom Doornik, onderteekent de acte van de overeenkomst gesloten tusschen de minderbroeders en het kapittel van Doornik in de zaak van Jan Angeli (1 Maart 1483), III, 134-137.

Jan de Geef, cijnshouder der abdij van Alne, bij Thuin, raadt de nonnen van Robermont bij Luik aan, zich te onttrekken aan alle simonie (c. 1406), II, 193.

Jan de Gerson, kanselier der Hoogeschool van Parijs, veroordeelt Grabow's aanklacht tegen de Broeders en Zusters van het gemeene leven te Constanz en schrijft aan den kardinaal van Verona over deze aanklacht (3 April 1418), II, 222-224.

Jan d'Egremont, gezeid *Le Brun*, voortvluchtige ketter uit het Rijselsche. Hertog Philips van Bourgondië beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1430), I, 313.

Jan de Helchouez, advocaat te Rijsel, werkzaam voor den magistraat, die van het geestelijk hof van Doornik begeert, dat de terechtstelling van den ketter Gonzalve te Rijsel zou geschieden (1-2 Maart 1459), III, 86.

Jan de H(Ï)ellin, gehuwd geesteljke in het bisdom Doornik, sluit zich bij eene ketttersche secte aan, in wier leer hij vele personen en kinderen onderwijst, zich hiervoor van Waalsche ketttersche boeken bedienend (c. 1416), vreesst voor zijn leven en vlucht naar Duitschland om zich naar de Hussieten van Bohemen te begeven, wier leer met de zijne verwant is, volhardt vijftien jaren in zijne ketterij, ofschoon herhaaldelijk door den bisschop van Doornik en den inquisiteur gedaagd en ten slotte bij verstek in den kerkban gedaan (c. 1416-1431), III, 80-82; — hertog Philips van Bourgondië beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1430), I, 313; — smeekt berouwwol paus

Eugenius IV hem met de Kerk te verzoenen, waarin deze onder de gewone voorwaarden van afzwering en boetedoening toestemt (22 April 1431), III, 80-82.

Jan de Hornu(l)t (ook genoemd **Jan Cornu**, III, 59), hoefsmid te Dowaaï, op eene geheime kettersche vergadering door den magistraat dier stad aangehouden (25 Maart 1420), voor het geestelijk onderzoek aan den bisschop van Atrecht uitgeleverd en door dezen en den inquisiteur als hardnekkige ketter veroordeeld, te Atrecht door den bisschop bepredikt en ontwijd (9 Mei 1420) en te Dowaaï nogmaals bepredikt door den inquisiteur en door het wereldlijk gerecht verbrand (10 Mei 1420), I, 299-302; III, 56-62; — de verbeurdverklaring zijner goederen verbroken (na 10 Mei 1420), III, 62, 109-111.

Jan de l'Abbaye (ook **Delawie**) (**Johannes de Abbatia**), professor in de godgeleerdheid en inquisiteur in het bisdom Kamerijk, bepredikt te Bergen den koordendraaier **Bertrand Parent**, die kettersche woorden gesproken en de maagd **Maria** gelasterd had (24 Mei 1447), I, 325; — vervolgt te Valencijn **Jacob Charlon** en **Willem Delamotte**, van ketterij verdacht (vóór 21 Mei 1447-19 Febr. 1448), I, 326-327; — veroordeelt te Kamerijk, in samenwerking met den bisschop **Jan van Bourgondië**, den **Henegouwer Jacob Acarin** als lasteraar van **Maria** (3 Juli 1451), I, 330-333.

Jan (Hennequin, Jehan) Delangle, van Dowaaï, op eene geheime kettersche bijeenkomst door den magistraat dier stad aangehouden (25 Maart 1420), voor het geestelijk onderzoek aan den bisschop van Atrecht uitgeleverd en door dezen en den inquisiteur als hardnekkige ketter veroordeeld, te Atrecht door den bisschop bepredikt en ontwijd (9 Mei 1420), te Dowaaï door den inquisiteur nogmaals bepredikt en door het wereldlijk gerecht aldaar verbrand (10 Mei 1420), I, 299-302; III, 56-62; — de verbeurdverklaring zijner goederen verbroken (na 10 Mei 1420), III, 62, 109-111.

Jan Delawie, dezelfde als **JAN DE L'ABBAYE** (zie aldaar).

Jan Delehalle, schepen van Rijsel, werkzaam in een onderzoek betreffende personen van slechten levenswandel (1429), III, 75.

Jan de Lyaucourt, ridder, een van de aanvoerders der Doorniksche Geeselaars (c. 8 Sept.-11 Oct. 1349), II, 98, 104.

Jan de Malda, priester, *magister in decretis*, is getuige, vóór het geestelijk hof van Doornik, in eene acte behelzende afschrift van stukken van het kettergeding tegen **Nicolaas Serrurier** (28 Jan. 1422), II, 246.

Jan de Maude, zet, namens den Doornikschen magistraat, vóór den officiaal van Doornik en andere bisschoppelijke ambtenaars de zaak uiteen van het onderzoek betreffende den te Kamerijk gevangen ketter **Jacob Toriel**, van welk onderzoek de stukken door den inquisiteur van Kamerijk worden opgeëischt (16 Mei 1427), III, 72.

Jan de Menin, ketter, te Rijsel verbrand (1 Dec. 1429), I, 311, 316; III, 74-80.

Jan de Milcenberg (Miltenberg?), baccalaureus in de godgeleerdheid, getuige in eene acte te Keulen (30 Sept. 1409), II, 107.

Jan de Monte, licentiaat in de godgeleerdheid, getuige in eene acte te Keulen (30 Sept. 1409), II, 107.

Jan de Muris, voorspelt de uitroeiing der Joden en de Geeselaarswoede van 1349-1350, II, 98, 104-105.

Jan de Novo Lapide, kanunnik te Aken, is den Broeders en Zusters van het gemeene leven gunstig in een samengevat oordeel (1398), II, 176-181.

Jan de Popincourt, advocaat bij het Parlement van Parijs, spreekt vóór het Parlement een hevig pleidooi uit tegen de vicarissen-generaal van den bisschop van Atrecht en den deken Jacob du Bois ten behoeve van den heer van Beaufort, wiens invrijheidstelling hij bekomt (Juni 1461), I, 392-394.

Jan de Raisse, schepen van Rijsel, werkzaam in een onderzoek betreffende personen van slechten levenswandel (1429), III, 75.

Jan Desgoutières, uit de kasselrij Rijsel, bij vonnis van den bisschop en den inquisiteur van Doornik als ketter veroordeeld en zijne goederen verbeurdverklaard, en door het wereldlijk gerecht te Rijsel verbrand (1 Dec. 1429), I, 311, 316; III, 74-80; — het op zijne goederen gelegde beslag wordt geheven (1430), III, 80.

Jan de Tenremonde (*van Dendermonde*), raadpensionaris der stad Rijsel, naar den officiaal van Doornik gezonden om de beprediking der kettters te Rijsel te doen plaats hebben (vóór 11 Dec. 1465), III, 113.

Jan de Vastina. Zie JAN DE WASTINIA.

Jan de Vavry. Zie JAN DE BA(t)RY.

Jan de Wachendonc, procureur van den inquisiteur Pieter Floure in het kettergeding van Nicolaas Serrurier te Constanz (12 April 1418), II, 206, 214, 225.

Jan (de) Wael, prior van Bethlehem te Zwolle, ijvert te Constanz tegen Matthaeus Grabow ten voordeele der Broeders en Zusters van het gemeene leven (1418-1419), II, 228, 229.

Jan de Wastinia of de Vastina, kanunnik te Doornik, procureur van den bisschop Jan van Thoisy in het kettergeding van Nicolaas Serrurier te Constanz (12 April 1418), II, 206, 214, 215; — gemengd in de kettervervolging tegen Nicolaas Serrurier te Lausanne (1424), II, 258, 259.

Jan du Bois (*Johannes Dubos*), woonachtig te Vailly, als Waldenzen te Atrecht aangehouden en vervolgd (kort na 9 Mei 1460), I, 355; — toont berouw en wordt door de geloofsrechters bepredikt en tot levenslange gevangenschap veroordeeld (7 Juli 1460), I, 368-372; — door eenen deurwaarder van 't Parlement uit den kerker verlost en te Parijs vrijgesproken (Juni 1461), I, 393, 394; — door het Parlement van Parijs in zijne eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 302.

Jan du Bois, kanunnik van Atrecht, broeder van den Atrechtschen doken Jacob du Bois, door de vicarissen geraadpleegd in het proces der Waldenzen (tusschen 12 en 22 Oct. 1460), I, 380.

Jan du Bos, provoost van Doornik, sluit onder zijn zegel de stukken van het onderzoek door den inquisiteur van Kamerijk te Doornik ingesteld betreffende Jacob Toriel, te Kamerijk als ketter gevangen (Mei 1427), III, 72.

Jan du Breuch, voortvluchtige ketter van Avechin in het Rijselsche. Hertog Philips van Bourgondië beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1430), I, 313.

Jan du Coin. Zie JAN DE ANGULO.

Jan du Fay(t) of Fayta, doctor in de godgeleerdheid van de Parijsche Faculteit, houdt te Avignon, namens den koning en de godgeleerde Faculteit, in tegenwoordigheid van paus Clemens VI en het H. College, een plechtig sermoen tegen de Geeselaars (5 Oct. 1349), II, 303; III, 28-38, 178; — wordt abt van St. Baafs te Gent (1350), II, 303.

Jan du Pire, voortvluchtige ketter van Avelin in het Rijselsche. Hertog Philips van Bourgondië beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1430), I, 313.

Jan één-oog-en-één-hand is den inquisiteur Koenraad van Marburg behulpzaam in de kettervervolging (1231-1233), II, 40.

Jan Fauconnier, minderbroeder uit Bourgondië, bisschop van Bairuth, suffragaan van den bisschop van Atrecht, vervolgt er de kettersche secte der Waldenzen met de meeste hardnekkigheid (c. Febr. 1460-c. Jan. 1461), I, 346, 348, 351, 352, 353, 372, 374, 380, 386, 387, 388; — wordt in Bourgondië gevangen, ontvlucht, doet eene bedevaart naar St. Jacob in Galicië en wordt later biechtvader der koningin van Frankrijk (c. 1 Nov. 1461 en later), I, 395, 396; — wordt met anderen door Hugo Aimery vóór het Parlement van Parijs gedaagd (6 Jan. 1462), I, 396, 397; — door het Parlement tot schadevergoeding veroordeeld (20 Mei 1491), I, 462-483.

Jan Fourdin, van Wasiers nabij Dowaaï, III, 61; op eene geheime kettersche bijeenkomst door den magistraat van Dowaaï aangehouden (25 Maart 1420), voor het geestelijk onderzoek aan den bisschop van Atrecht uitgeleverd en door dezen en den inquisiteur als berouwhebbende ketter veroordeeld tot levenslange opsluiting op water en brood, met verbeurdverklaring van zijne goederen en verbranding van zijn kettersach boek, te Atrecht door den bisschop en te Dowaaï door den inquisiteur bepredikt (9 en 10 Mei 1420), I, 299-302; III, 56-62.

Jan Fo(u)rme, secretaris van den graaf van Etampes, helpt de secte der Waldenzen te Atrecht vervolgen (c. 17 Juli 1460-c. Jan. 1461), I, 372-373, 374, 387, 388; — wordt door Hugo Aimery vóór het Parlement van Parijs gedaagd (6 Jan. 1462), I, 397; — wordt door het Parlement zeer gelaakt en tot schadevergoeding veroordeeld (20 Mei 1491), I, 461, 462-483; II, 392.

Jan Germain, bisschop van Châlons, looft hertog Philips van Bourgondië wegens zijne krachtdadigheid in het vervolgen der ketters, godslasteraars en duivelskunstenaars (2 Nov. 1452), I, 333-334.

Jan Gillebert, ketter, door den magistraat van Bergen aan den inquisiteur Simon de Lande uitgeleverd (23 Jan. 1430), I, 311; — te Bergen met zijne vrouw door den inquisiteur bepredikt (18 Maart 1430), I, 314-315.

Jan Goossensz. Vos, prior van Windesheim (bij Zwolle), verdedigt, met vier andere voornamen leden der orde van Windesheim, de Broeders van het gemeene leven tegen de verdachtmaking van ketterij (19 Maart 1395), II, 156-158.

Jan Gremper, geestelijke uit het bisdom Constanz, *magister in artibus*, door paus Innocentius VIII aangeduid om de inquisiteurs Hendrik Institoris en Jacob Sprenger als notaris ter zijde te staan (5 Dec. 1484), I, 455, 456.

Jan Guiardi, klerk van het bisdom Poitiers, pauselijk en keizerlijk notaris, stelt te Constanz eene reeks acten op als notaris der Fransche natie (12 April 1418), II, 206, 215.

Jan Hacoul, voortvluchtige ketter van Seclin in het Rijselsche. Hertog Philips van Bourgondië beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1430), I, 313.

Jan Halpaff de Culpeto, *magister in de artes*, getuige in eene acte te Keulen (30 Sept. 1409), II, 197.

Jan Hamerken (a Kempis), prior van Marienborn (bij Arnhem), verdedigt, met vier andere voorname leden der orde van Windesheim, de Broeders van het gemeene leven tegen de verdachtmaking van ketterij (19 Maart 1395), II, 156-158.

Jan Hellinck, lector in de godgeleerdheid, predikheer te Brugge, inquisiteur (tusschen 1505 en 1526), I, 496.

Jan Hérenc, notaris, werkzaam bij de teruggave, door den plaatsbekleeder van den baljuw van Rijsel, van de aangeslagen goederen van den als ketter verbranden Jan Desgoutières (1430), III, 80.

Jan Hermetis, commissaris van den bisschop van Doornik, werkzaam bij de overbrenging van Doornik naar Rijsel en de verbranding aldaar van den ketterschen heremiet Gonzalve (15-16 Maart 1459), III, 87, 88.

Jan Honin, klerk, notaris van het geestelijk hof te Doornik, is getuige in eene acte behelzende afschrift van stukken van het kettergeding tegen Nicolaas Serrurier (28 Jan. 1422), II, 246.

Jan Huberti, deken van de christenheid van Doornik, getuige in de acte opgemaakt over de herroeping van de stellingen van broeder Jan Angeli te Doornik (2 Maart 1483), III, 138.

Jan Jousset, schepen van Atrecht en waard van de herberg *La Clef* op de Groote Markt, als ketter van de secte der Waldenzen te Atrecht aangehouden (17 Juli 1460), I, 372, 373; — onder oede van getuigen in vrijheid gesteld (24 Nov. 1460), I, 384, 385-386; — door het Parlement van Parijs in zijne eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Jan Jouffroy, bisschop van Atrecht en pauselijk legaat, afwezig uit zijn bisdom tijdens de vervolgingen tegen de secte der Waldenzen, komt naar Atrecht, zet den vicaris-generaal Pieter du Hamel af en verklaart zich tegen die vervolgingen (c. 1 Nov. 1461), I, 395, 396.

Jan Lain, pastoor te Duinkerke en deken der christenheid van St. Winkelsbergen, vraagt aan den commissaris van Robert van Kassel vergoeding van de schade, hem in zijne bezittingen aangedaan door den opstandeling Jacob Peyt *li Renoyés*, voor wiens woede hij uit het land was moeten vluchten, nadat hij het door den koning en den paus bevolen kerkelijk interdict over Vlaanderen had afgekondigd (16 Febr. 1329), III, 8-10.

Jan Laurentii, praceptor in de *artes* en licentiaat in het kanonieke recht, *hospitalarius* en kanunnik van Doornik, verdedigt vóór de godgeleerde Faculteit van Parijs de houding van het Doorniksche kapittel tegenover de kettersche stellingen door broeder Jan Angeli gepredikt (vóór 5 Febr. 1483), III, 129; — werkzaam bij het sluiten van de overeenkomst tusschen de minderbroeders en het kapittel van Doornik in de zaak van Jan Angeli (1 Maart 1483), III, 135.

Jan Lavite. Zie JAN TANNOY.

Jan (le) Boullengier, doctor in de godgeleerdheid, vervolgt te Atrecht de kettersche secte der Waldenzen (Juli-Dec. 1460), I, 372, 374, 380, 386; — wordt door Hugo Aimery vóór het Parlement van Parijs gedaagd (6 Jan. 1462), I, 397; — door het Parlement tot schadevergoeding veroordeeld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Jan le Febvre (Lefèvre), gezeid **Le Cat (Lechat)** of ook **Hotuelle (of Houtmelle)**, sergeant van de schepenen van Atrecht, door Jan Tannoy als Waldens aangegeven, wordt aangehouden en door het geestelijk hof onderzocht (na 25 Febr. 1460), I, 346, 347; — wordt gepijnigd, III, 98; — hangt zich in de gevangenis op (8 Mei 1460) en zijn lijk wordt gemijterd en verbrand (9 Mei 1460), I, 351, 353-354; — op verzoek van zijne dochter spreekt het Parlement van Parijs tegen zijne rechtzake een vonnis van eereherstelling uit, waaraan deze zich onttrekken (6 Nov. 1469), III, 116-118; — door het Parlement in zijne eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Jan le Febvre, paardenkoopman te Atrecht; als Waldens aangehouden en in de bisschoppelijke gevangenis opgesloten (13 Aug. 1460), I, 373, 374; — wordt gepijnigd, weigert te bekennen en wordt ten slotte onder eede van getuigen in vrijheid gesteld (25 Dec. 1460), I, 384, 386; — wordt door het Parlement van Parijs in zijne eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Jan le Fel, monnik, doctor in de godgeleerdheid, begeeft zich, op verzoek van den magistraat, naar Rijsel en predikt er tegen de ketters en de Tur-lupijnen (c. 1465), I, 412.

Jan Leonis, verdedigt, namens de overheid en de ingezetenen van Mechelen, verdachte stellingen in zake van een kerkelijk interdict (vóór 23 Nov. 1472), I, 425-427.

Jan le Vasseur. Zie JAN VASSORIS.

Jan Lupilce (?), contrasigneert het bisschoppelijk bevel, waarbij eene straf wordt uitgesproken tegen het Karmelietenklooster van Luik, dat weigert den inquisiteur Hubertus Leonardi als regent te erkennen (4 Juli 1472), III, 120.

Jan Mackes, eén van de aanvoeders der Doorniksche Geeselaars (7 Sept.-11 Oct. 1349), II, 98, 104.

Jan Malvoisni, gardiaan van de minderbroeders van Atrecht, aanvaardt, als vertegenwoordiger van de minderbroeders van Doornik, de overeenkomst door hen gesloten met het kapittel van Doornik in de zaak van Jan Angeli (1 Maart 1483), III, 135, 136.

Jan Mannens, predikheer te Gent, in de stadsgevangenis opgesloten ter gelegenheid van de sermoenen van zijnen medebroeder Jacob Weyts (24 Maart 1481), II, 273, 274.

Jan Marescalli de Lewis (*van Zoutleeuw*), magister in de *artes*, getuige in eene acte te Keulen (30 Sept. 1400), II, 197.

Jan Marlière, augustijn, die dolingen had moeten herroepen en zeven jaren te Atrecht gevangen gezeten had, krijgt eene aalmoes van den magistraat van Rijsel (1451), [I, 329]; III, 85.

Jan Martini, priester, pauselijk en keizerlijk notaris, maakt de acte op over het gunstig onderzoek betreffende de Brusselsche Begijnen door de drie commissarissen van den bisschop van Kamerijk gedaan (8 Dec. 1323), II, 82-83.

Jan Mauville, advocaat bij het bisschoppelijk hof te Atrecht, door de vicarissen geraadpleegd in het proces der Waldenzen (tusschen 12 en 22 Oct. 1460), I, 380.

Jan Milot, klerk, pauselijk en keizerlijk notaris van het bisdom Doornik, behulpzaam bij het maken van een afschrift van stukken van het kettergeding tegen Nicolaas Serrurier (28 Jan. 1422), II, 246-247.

Jan Moyen, vóór den magistraat van Doornik gedaagd om deelgenomen te hebben aan de onlusten, die voor doel hadden Jacob de Bléharies uit zijne gevangenis te verlossen (12 Febr. 1427), III, 70-71.

Jan Musiel, klerk, notaris van het geestelijk hof te Doornik, is getuige in eene acte behelzende afschrift van stukken van het kettergeding tegen Nicolaas Serrurier (28 Jan. 1422), II, 246.

Jan Ogimont, vóór den magistraat van Doornik gedaagd om deelgenomen te hebben aan de onlusten, die voor doel hadden Jacob de Bléharies uit zijne gevangenis te verlossen (12 Febr. 1427), III, 70-71.

Jan Orghet, getuige in de acte opgemaakt over de herroeping van de stellingen van broeder Jan Angeli te Doornik (2 Maart 1483), III, 138.

Jan Planoquielli, pastoor der St. Piatuskerk te Doornik, getuige in de acte opgemaakt over de herroeping van de stellingen van broeder Jan Angeli te Doornik (2 Maart 1483), III, 138.

Jan Plantehaye, treedt op, namens den Doornikschen magistraat, in diens onderhandelingen met het bisdom van Doornik en den inquisiteur van Kamerijk betreffende Jacob Toriel, te Kamerijk als ketter gevangen (16 Mei 1427), III, 72.

Jan (of **Pieter**?) **Pochon**, kanunnik te Atrecht, vicaris-generaal van den bisschop, helpt er de Waldenzen vervolgen (sinde 1459 en begin 1460), I, 347; — **Willem**, zoon van den als Waldens gevangen **Willem le Febvre**, teekent beroep tegen zijne handelwijze en die der andere vicarissen aan (Aug. 1460), I, 375; — wordt door **Hugo Aimery** vóór het Parlement van Parijs gedaagd (6 Jan. 1462), I, 397; — door het Parlement tot schadevergoeding veroordeeld (20 Mei 1491), I, 462-463; II, 392.

Jan Polet, predikheer, algemeen inquisiteur in Frankrijk (1413-1420), I, 299.

Jan Potier, gemengd in het geschil tusschen den bisschop en den magistraat van Doornik over de uitlevering der ketterin Margaretha de Lousielle (13 Febr. 1420), II, 243.

Jan Raven, linnenwever, wegens zijn niet ter kerk gaan vóór den magistraat van Utrecht ter verantwoording verschenen (1427), III, 74.

Jan Rijke (*Johannes Dives*), predikheer, inquisiteur, sterft te Leuven (20 Febr. 1419), I, 298; II, 391.

Jan Roestock, *cursor in studio Wyennensi*, getuige in eene acte te Keulen (30 Sept. 1409), II, 197.

Jan (Hannin) Roey, knecht van den meester der wevers te Ieperen, wegens lastering van Jezus en de H. Maagd veroordeeld tot eene indompeling in de Ieperlee en tot twee jaar ballingschap (5 Oct. 1390), III, 48.

Jan Rotry, doctor in de godgeleerdheid van de Parijsche Faculteit, verdedigt vóór die Faculteit de houding van het kapittel van Doornik tegenover de ketttersche stellingen door broeder Jan Angeli gepredikt (vóór 5 Febr. 1483), III, 129.

Jan Sarrasin, predikheer, is behulpzaam in het onderzoek der bezetene zusters van Le Quesnoy (vóór 17 April 1491), I, 483, 485.

Jan Schandelant (*Schadelant, Scadland*), rector van het predikheerenklooster te Straatsburg, wordt, ofschoon slechts 37 jaar oud, door paus Clemens VI tot inquisiteur in de Deutsche landen aangesteld (1 Mei 1348), I, 522; — paus Innocentius VI beveelt hem bij de prelaten en regeerders der Deutsche landen ter uitroeiing der Beggarden aan en vraagt dat zij hem hunne kerkers zouden leenen, totdat de Inquisitie in die gewesten in het bezit van eigen kerkers gesteld zij (15 Juli 1353), I, 204-205.

Jan Scutken, getuige in eene acte van Windesheim bij Zwolle, opgesteld ten gunste van de Broeders van het gemeene leven (19 Maart 1395), II, 157, 158.

Jan Stakelweghe. Zie HERMAN STAKELWEGGHE.

Jan Steinic, gezeid *de Boule*, te Gent wegens godslastering voor vijftig jaar gebannen (2 Aug. 1507), III, 157.

Jan Tacquet (of *Tesquet*), rijke burger en schepen van Atrecht, als Waldens aangehouden (22 Juni 1460), I, 367; — wordt, na een inquisitoriaal onderzoek, bepredikt en tot eene geeseling, tien jaren gevangenschap en zware geldboeten veroordeeld (22 Oct. 1460), I, 378, 379, 380, 381, 383; — een deurwaarder van het Parlement van Parijs komt te Atrecht zijne zaak onderzoeken (16 Jan. 1461), I, 389, 390; — wordt, door eenen deurwaarder van het Parlement, van Atrecht naar Parijs gebracht en spoedig daarop in vrijheid gesteld (Juni 1461), I, 393, 394; — het Parlement spreekt tegen zijne rechters een vonnis van eereherstelling uit, waaraan deze zich onttrekken (6 Nov. 1469), III, 116-118; — door het Parlement in zijne eer hersteld (20 Mei 1491), I, 460-483; II, 392.

Jan Tannoy of Tannor of ook **Lavits**, gezeid *l'Abbé de peu de sens* (*Abbas parvi sensus*), schilder en rederijker te Atrecht door de Waldenzen Robinet de Vaux te Langres en Deniselle Grenière te Atrecht als hun medeplichtige aangeduid, wordt te Abbeville aangehouden en naar Atrecht overgebracht (25 Febr. 1460), I, 346, 347; — is door Noël Ferre, te Mantes als Waldens vervolgd, op vergaderplaatsen van Waldenzen gezien geweest (1460), III, 111, 112; — wordt door het geestelijk hof en den inquisiteur onderzocht, beproeft zich de tong af te snijden, wordt niettemin gepijnigd, doet beken-tenissen en noemt vele medeplichtigen, I, 346, 347, 369, 371, 381; III, 98, 99, 108; — Gillis Carlier en Gregorius Nicolle geven hun oordeel over zijne ketterij (vóór 9 Mei 1460), I, 348-350; — wordt door de geloofsrechters veroordeeld met verbeurdverklaring van zijne goederen (9 Mei 1460), III, 89-91; — te Atrecht bepredikt en verbrand (9 Mei 1460), I, 351, 352, 353-354, 355; — door het Parlement van Parijs in zijne eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Jan Tart, voortvluchtige ketter van Tourcoing. Hertog Philips van Bourgondië beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1430), I, 313.

Jan ten Bome, vicaris der St. Lebuinuskerk te Deventer, getuige in eene acte te Deventer over de bisschoppelijke goedkeuring van de levenswijze der Broeders en Zusters van het gemeene leven (26 Aug. 1401), II, 192.

Jan ter Porten, schepen van Deventer, neemt het voor Geert Groote en de Broeders van het gemeene leven op en wordt deswege door het volk spottenderwijs den *paus der Lollarden* genoemd (vóór en na 1384), III, 46, 47.

Jan Thiebault (Thiebaut), kanunnik, vicaris-generaal van den bisschop en officiaal van Atrecht, helpt er de Waldenzen vervolgen (einde 1459 en begin 1460), I, 347; — begeeft zich met de andere vicarissen, den inquisiteur en den advocaat Gillis de Flameng naar Brussel bij den hertog, van wien zij instructies krijgen (14 Aug. 1460), I, 376, 377-378; — wordt door paus Pius II met de vervolging der Waldenzen gelast (c. Aug.-Sept. 1460), I, 376-377, 378; — reist naar Parijs (17 Febr. 1461), waar hij door den heer van Beaufort vóór het Parlement werd gedaagd (25 Febr. 1461), en keert onverrichter zake terug, maar krijgt van den bisschop van Atrecht, die zich te Rome bevindt, last tot invrijheidstelling van Hugo Aimery, I, 390, 391; — wordt ook door Hugo Aimery vóór het Parlement gedaagd (6 Jan. 1462), I, 397; — door het Parlement tot schadevergoeding veroordeeld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Jan Tinctoris (Taincture), doctor in de godgeleerdheid, kanunnik van Doornik, schrijft eene verhandeling over de secte der Waldenzen (c. Juni 1460), I, 357-360, 360-361; — schrijft twee brieven aan Gillis Carlier over eene verdachte stelling aangaande Maria en St. Jan den Evangelist, te Kamerijk en te Dowaaï gepredikt (1466), I, 413-415; — door Jan de Econte geraadpleegd over een verdacht sermoen, te Rijsel gepredikt (vóór 23 Nov. 1472), I, 437; — laat te Brugge eene Fransche omwerking drukken van zijne in 1460 geschreven verhandeling tegen de secte der Waldenzen (c. 1477), II, 269-272.

Jan Uutenhove, predikheer te Gent, in de stadsgevangenis opgesloten ter gelegenheid van de sermoenen van zijnen medebroeder Jacob Weyts (24 Maart 1481), II, 273, 274.

Jan nuter Wulghen, gezeid *de Povere*, te Gent wegens godslastering voor vijftig jaar gebannen (27 Nov. 1500), III, 153-154.

Jan gezeid Vad, receptor van den bisschop van Doornik, getuige bij de afkondiging te Gent van de vrijspraak der Begijnen van Gent, Brugge, Aardenburg en Damme, na het onderzoek namens paus Johannes XXII en Willem, bisschop van Doornik, nopens hunne rechtgeloovigheid ingesteld (14 Mei 1328), I, 180.

Jan van Aalst, kapelaan van den bisschop van Kamerijk en pastoor te Moorsel, spreekt, als een van de drie commissarissen door den bisschop aangesteld voor het onderzoek naar de rechtgeloovigheid der Begijnen in het bisdom, met zijne twee ambtgenooten de Begijnen van Brussel vrij van ketterij (8 Dec. 1323), alsmede die van Antwerpen (vóór 23 Dec. 1324), I, 173, 174; II, 81-83, 84, 391.

Jan van Alkmaar (*Johannes de Alkmaria*), geestelijke uit het bisdom Utrecht, *magister in artibus* der Hoogeschool van Parijs en baccalaureus in de godgeleerdheid, herroept vóór het algemeen Concilie van Constanz zijn kettersch geschrift, dat verbrand wordt (April 1418), [I, 297]; III, 51-55.

Jan van Arkel, bisschop van Utrecht, vaardigt synodale statuten uit tot onderdrukking der ketterij (23 April 1353), I, 204; — verbiedt op zijne synode aan zijne geestelijkheid nog dooden te begraven met den hoed, de roede of het kleed der Geeselaars (13 Mei 1355), II, 142; — paus Gregorius XI beveelt hem de inquisiteurs van zijn bisdom aan (na 23 Juli 1372), III, 39-40.

Jan van Beieren, bisschop van Luik, trekt naar Maastricht, waar de tweede Geeselaars veel wanorde stichten, maar wordt door deze, die de overhand hebben, in de stad niet toegelaten, om welke reden velen naderhand vóór zijn hof worden gedaagd (1400), III, 49.

Jan II van Bethune, bisschop van Kamerijk, laat te Kamerijk een aantal ketters verbranden en spaart er slechts één, die, na eene goede biecht, met gelukkig gevolg de vuurproef doorstond (c. 1217), I, 69.

Jan van Bourgondië, bisschop van Kamerijk, veroordeelt te Kamerijk, in samenwerking met den inquisiteur Jan de l'Abbaye, Jacob Acarin van Chaussée-Notre-Dame (in Henegouwen) als lasteraar van de maagd Maria tot eene beprediking te Kamerijk en te Zinnik, drie jaar gevangenschap op water en brood en andere boetedoening (3 Juli 1451), I, 330-333.

Jan (Hanni) vander Bruggen, te Gent wegens godslastering tentoongesteld « in de mande » en voor vijftig jaar gebannen (4 Mei 1484), II, 280.

Jan van Heinsberg, bisschop van Luik, vaardigt synodale statuten uit, waarbij de godslasteraars en de verguizers der kerkelijke overheden gebanvloekt en voor één jaar gebannen worden (29 Mei 1454), III, 85-86,

Jan van Heusden, prior van Windesheim, ijvert te Constanz tegen Matthaëus Grabow ten voordeele der Broeders en Zusters van het gemeene leven (1418-1419), II, 228, 229.

Jan van Nijvel (*Johannes de Nivelæ*), predikheer, prior van het klooster van Brussel, tot inquisiteur in het Vlaamsch gedeelte van het bisdom Kamerijk aangesteld (10 Nov. 1504), III, 155-156.

Jan (van) Ommaten (*Ummaten*, ab *Omaten*), professor in de godgeleerdheid, prior van de predikheerenkloosters van Utrecht en van Zutfen, inquisiteur (1495), I, 489; — tot inquisiteur in het bisdom Utrecht aangesteld (10 Juni 1498), III, 152; — veroordeelt den ketter Herman van Rijswijck te 's Gravenhage tot levenslange kerkering (1502), I, 494.

Jan (van) Oudaen (of *Houdaen*), uit een Utrechtsch geslacht, predikheer en inquisiteur, wordt door den magistraat van Utrecht aan den bisschop voorgesteld voor het onderzoek tegen den ketterschen predikheer Herman van Dortmund (23 Febr. 1478), I, 447-448; II, 391; — samen met den predikheer Jacob Venboet gelast met de zaak van de verkiezing van den prior van het klooster van Calcar (9 Juli 1480), III, 149. (Zie ook **JAN**, predikheer.)

Jan II van Rumigny, bisschop van Luik, verleent aan Johannes, prior provinciaal der predikheeren, de toelating tot het stichten van een klooster te Luik tot verdediging van het geloof (6 Aug. 1229), I, 74-75; — beveelt aan zijne geestelijkheid de predikheeren aan, omdat zij de ketterij hardnekkig bevechten (Juli 1232), I, 75, 87-88; — geeft aan de predikheeren de toelating tot het stichten van een klooster te Leuven (31 Jan. 1234), I, 75.

Jan van Runsbroec, priester der St. Gudulakerk te Brussel, later prior der abdij van Groenendaal, ijvert tegen de ketterij van Bloemaardinne en weerlegt hare schriften, zonder zich aan de woede en de hinderlagen harer talrijke volgelingen te storen (c. 1336), I, 185-187, 266-267.

Jan van Thoisy, bisschop van Doornik, vervolgt en veroordeelt, in samenwerking met den inquisiteur Pieter Floure, den augustijn Nicolaas Serrurier, die in beroep gaat vóór het concilie van Constanz (vóór 7 Mei 1416-vóór 12 April 1418), II, 199-200, 204, 207, 231-232; — veroordeelt, in overleg met den inquisiteur Pieter Floure, den ketterschen priester Richard du Crocquet tot eene bedevaart naar O. L. Vrouw te 's Hertogenbosch (17 Aug. 1417), II, 200-202; — verzacht de straf, aan Richard du Crocquet opgelegd, tot eene bedevaart naar O. L. Vrouw op den Zavel te Brussel (20 Aug. 1417), II, 202-203; — heeft in het kettergeding van Nicolaas Serrurier te Constanz zijnen procureur (12 April 1418), II, 206, 214; — wordt door paus Martinus V gelukgewenscht wegens zijne krachtadigheid tegen den ketter Gillis Mersault (na 22 Juli 1423), II, 248-249, 250, 251; — veroordeelt, bijgestaan door den inquisiteur Lambert de Campo, eenige kettters te Rijsel tot den brandstapel (1 Dec. 1429), I, 315, 316; — de verbeurdverklaring van goederen, door zijne ambtenaars uitgesproken in het vonnis, dat verscheiden kettters van Rijsel tot den brandstapel veroordeelde, wordt, op het protest van den magistraat dier stad, door hertog Philips den Goede te niet gedaan (24 Maart 1430), I, 315-318; III, 122.

Jan van Tourcoing (*de Torcundio*), predikheer, tot inquisiteur in het Waalsch gedeelte van het bisdom Kamerijk aangesteld (22 Mei 1503), III, 154.

Jan (Hannekin) van Uphove, te Brugge wegens godslastering gegeeseld, tentoongesteld, zijne tong met een gloeiend ijzer doorstoken en voor den tijd van vijftig jaren uit Vlaanderen gebannen (14 Maart 1491), II, 277-278.

Jan van Varennes, wordt, met twee anderen, door den Franschen koning met eene volmacht bekleed in de zaak van de aanhouding en vervolging der Tempelridders (20 Sept. 1307), II, 52, 54.

Jan van Vlaanderen, bisschop van Luik, vaardigt synodale statuten uit over de vervolging der kettters en over de inquisiteurs in zijn bisdom (1 Maart 1288), I, 146-147.

Jan van Vortborch (of *Wercborch*), doctor in *decretis*, is den Broeders en Zusters van het gemeene leven gunstig in een samengevat oordeel (1398), II, 176-181.

Jan van Wessel, ketter, te Mainz door de tusschenkomst van den inquisiteur Jacob Sprenger verbrand en door Wessel Gansfort beklaagd (6 April 1479), I, 448-449.

Jan II van Zyrick, prins-bisschop van Utrecht, vaardigt synodale statuten uit over de behandeling der kettters door zijne geestelijkheid (22 April 1293), I, 148-149; II, 391.

Jan Vassoris (*Jehan le Vasseur*), professor der godgeleerde Faculteit van Parijs, prior van het predikheerenklooster van St. Omaars, suffragaan van het bisdom Terenburg, I, 407, als inquisiteur in de bisdommen Terenburg, Kamerijk, Doornik en Atrecht bevestigd (17 Juni 1479), III, 122; — als inquisiteur in de bisdommen Terenburg, Kamerijk, Doornik en Atrecht bevestigd (15 Juni 1480), III, 122; — laat te St. Omaars eenen zoogezegden Griekschen ridder wegens ketterij aanhouden, dien hij, in samenwerking met den officiaal van Terenburg, tot afzwering van zijne dolingen veroordeelt (17 Sept. 1484), III, 139-140; — als inquisiteur in de bisdommen Kamerijk, Terenburg, Doornik en Atrecht bevestigd (22 Oct. 1484), III, 141; — tot vicaris-generaal der predikheerenorde in Picardië aangesteld en als inquisiteur in de bisdommen Terenburg, Doornik, Kamerijk en Atrecht bevestigd (4 Juli 1486), III, 143; — als vicaris-generaal der predikheerenorde in Picardië en als inquisiteur in de bisdommen Terenburg, Kamerijk, Doornik en Atrecht bevestigd (10 Juni 1487), III, 149; — als vicaris-generaal der predikheerenorde in Picardië en van een gedeelte van Vlaanderen bevestigd en als inquisiteur aangesteld over de bisdommen Terenburg, Kamerijk, Doornik, Atrecht en Amiens (1 Febr. 1488), III, 149; — als inquisiteur in de bisdommen Terenburg, Kamerijk, Doornik, Atrecht en Amiens bevestigd (29 Mei 1491), III, 150; — sterft te St. Omaars (18 Jan. 1508), I, 497.

Jan Vitrier (*Vitriarius*), minderbroeder, predikt te Doornik zestien verdachte stellingen, die door de godgeleerde Faculteit van Parijs veroordeeld worden (2 Oct. 1498), I, 490-492.

Jan Vorda, van Mechelen (in Limburg), pedel der Keulse Hoogeschool, is getuige bij het opmaken van de notarieele acte over de goedkeuring door eenige professoren der godgeleerde Faculteit aan den *Malleus maleficarum* gehecht (19 Mei 1487), III, 144, 147, 148.

Jan Wauckiers, een van de aanvoeders der Doorniksche Geeselaars (7 Sept.-11 Oct. 1349), II, 98, 104.

Jaquier (Nicolas). Zie NICOLAAS JACQUIER.

Jaspar Fournier, priester, te Doornik als ketter gevangen, geeft aanleiding tot een rechterlijk geschil tusschen den officiaal en den magistraat (4 Sept. en 3 Nov. 1517), II, 294-299, 306.

Jennevière Daigremont, door den magistraat van Doornik gevangen als verdacht te behooren tot de secte der Waldenzen, wordt door het geestelijk hof opgeëischt (17 Mei 1460), II, 263-264.

Jennin. Zie onder JAN.

Joachim Turrian, generaal der predikheerenorde, stelt, op bevel van paus Alexander VI, den predikheer Michiel François tot inquisiteur over de Nederlanden en Franche-Comté aan (28 Juni 1493), III, 151.

Joden. Voorzegging van Johannes de Muris over hunne verdelging, II, 98, 104-105; — andere voorspellingen dienaangaande, II, 123, 130, 131, 133; — een jood, vertrouwing van Jan III, hertog van Brabant, ziet in de Geeselaars het voorteeken van eene uitmoording zijner geloofsgenooten, die dan ook plaats greep (1349), III, 19; — gedeeltelijk uitgeroeid in de Nederlanden ten tijde der Geeselaars, die hen beschuldigen de waterputten te hebben vergiftigd (1349-1350), II, 96, 101, 122, 123, 130, 131; III, 29, 36-37; — niet uitgeroeid te Avignon wegens 's pausen bescherming (1349-1350), II, 130; — Spanje wordt hun toevluchtsoord (1349-1350), II, 131; — hoe zij (c. 1495) in het hertogdom Brabant behandeld werden, II, 281-282, 286-287.

Johanna Bayarde, gezeid *le Lucque*, lichte vrouw te Atrecht, als ketterin van de secte der Waldenzen vervolgd (na 9 Mei 1460), I, 356; — door de geloofsrechters veroordeeld en bepredikt en door het wereldlijk gerecht verbrand (7 Juli 1460), I, 368-370; — door het Parlement van Parijs in hare eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Johanna Becquette, wel dezelfde als MARIA DE BOURGHIELLE. Zie aldaar.

Johanna (Jennon) d'Amiens, als ketterin van de secte der Waldenzen te Atrecht vervolgd en herhaaldelijk gepijnigd, maar ten slotte, mits het volbrengen van eene bedevaart, in vrijheid gesteld (c. Dec. 1460), I, 384, 386; — door het Parlement in hare eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Johanna Dauvergne, vrouwe van Neuves-Estignes, te Atrecht als ketterin van de secte der Waldenzen aangehouden (na 25 Febr. 1460), I, 346, 347; — door de geloofsrechters onderzocht, veroordeeld en bepredikt en door het wereldlijk gerecht verbrand (9 Mei 1460), I, 351, 352, 353-354, 355; III, 80-91, 99, 102; — door het Parlement van Parijs in hare eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Johanna de Mons (*van Bergen*), woonachtig te Valenciën, door den Kamerijkschen bisschop Jan en den inquisiteur Simon de Lande te Kamerijk onderzocht, hangt zich vóór het einde van haar proces in de gevangenis op en wordt als ketterin in ongewijde aarde begraven (1430), I, 318-319.

Johanna Fourdine Zie JOHANNA LOURDEL.

Johanna Gillemans, te Gent wegens godslastering voor tien jaar gebannen (13 Aug. 1485), II, 280.

Johanna Griette, gezeid *Vergengon* (*Fercogon*, *Frecouyon*), lichte vrouw te Atrecht, als ketterin van de secte der Waldenzen aldaar aangehouden (na 25 Febr. 1460), I, 346, 347; — door de geloofsrechtters onderzocht, veroordeeld en bepredikt en door het wereldlijk gerecht verbrand (9 Mei 1460), I, 351, 352, 353-354; III, 89-91; — door het Parlement van Parijs in hare eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Johanna Hacharde, geboortig van Doornik, weduwe van Pieter le Brun, evenals hare dochter te Dowaaï als tooverheks verbrand (26 Juli 1446), III, 84.

Johanna le Febvre, eischt de eereherstelling van haren vader vóór het Parlement van Parijs en bekomt die (6 Nov. 1469 en 20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392; III, 117.

Johanna le Lucque. Zie JOHANNA BAYARDE.

Johanna Lourdel (ook genoemd *Johanna Fourdine*), vrouw van Jan Fourdin, woonachtig te Wasiers nabij Dowaaï, III, 61; op eene geheime ketttersche bijeenkomst door den magistraat dier stad aangehouden (25 Maart 1420), voor het geestelijk onderzoek aan den bisschop van Atrecht uitgeleverd en door dezen en den inquisiteur als berouwhebbende ketterin tot zeven jaar opsluiting veroordeeld, te Atrecht door den bisschop en te Dowaaï door den inquisiteur bepredikt (9 en 10 Mei 1420), I, 299-302; III, 56-61.

Johanna Potière, bezetene kloosterzuster van Le Quesnoy, te Kamerijk door het bisschoppelijk hof onderzocht, door Nicolaas Gonor, prior van de predikheeren van Valenciën, bepredikt, en tot levenslange gevangenschap in het kasteel van Selles veroordeeld (23 Sept. 1491), I, 483, 485-486; — sterft in haren kerker (c. 11 Nov. 1491), I, 483, 486.

Johanna Rose, vrouw van Simon Becquet, woonachtig te Dowaaï, III, 57 en 61; op eene geheime ketttersche bijeenkomst door den magistraat dier stad aangehouden (25 Maart 1420), voor het geestelijk onderzoek aan den bisschop van Atrecht uitgeleverd en door dezen en den inquisiteur als berouwhebbende ketterin tot zeven jaar opsluiting veroordeeld, te Atrecht door den bisschop en te Dowaaï door den inquisiteur bepredikt (9 en 10 Mei 1420), I, 299-302; III, 56-62.

Johanna sWilden, te Gent wegens godslastering voor tien jaar gebannen (20 Oct. 1478), II, 280.

Johanna van Constantinopel; gravin van Vlaanderen en Henegouwen, woont de verbranding bij van tien kettters te Dowaaï (2 Maart 1236), I, 97-98, 104, 105, 107; II, 385.

Johanna (Jannen) vander Velde, begijn, wegens haar niet ter kerk gaan vóór den magistraat van Utrecht ter verantwoording verschenen (1427), III, 74.

Johanna Wissemande, gezeid *Printemps Gay*, lichte vrouw te Atrecht, als ketterin van de secte der Waldenzen aangehouden (kort na 9 Mei 1460), I, 356; — door de geloofsrechters veroordeeld en bepredikt en door het wereldlijk gerecht vorbrand (7 Juli 1460), I, 368-370, 371-372; — door het Parlement in hare eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Johannes XXII, paus, machtigt de inquisiteurs van Frankrijk de ketters en hervallen Joden in de kerken aan te houden en verzoekt de prelaten hun hierin behulpzaam te zijn (13 Aug. 1316), I, 169; — beveelt den cantor der O. L. Vrouwenkerk te Dendermonde aan het Begijnhof dier stad de goederen te doen terugkeeren, die er van werden vervreemd (13 Jan. 1317), III, 160-161; — beveelt den cantor der O. L. Vrouwenkerk te Antwerpen aan het Begijnhof van Aalst de goederen te doen terugkeeren, die er van werden vervreemd (7 Sept. 1317), III, 161-162; — vaardigt eene bul uit ten voordeele der rechtgeloofige Begijnen (13 Aug. 1318), II, 72-74; — beveelt aan de geheele geestelijkheid, de Broeders en Zusters van den derden regel van den heiligen Franciscus niet te verwarren met de door paus Clemens V veroordeelde Begijnen en alle vervolgingen tegen hen te staken (23 Febr. 1319), II, 77-78; — neemt de Begijnen van het hertogdom Brabant onder zijne bescherming (21 Mei 1319), II, 78-79, 396; — gelast de bisschoppen van Kamerijk en van Doornik met een onderzoek naar de levenswijze en de rechtgeloofigheid van de Begijnen van zijn bisdom, en beveelt hem ze te beschermen, indien dat onderzoek haar gunstig is (31 Dec. 1320), I, 170-172, 173; II, 391; III, 3-4, 4-5, 6-7, 162, 163-164; — gelast den bisschop van Atrecht met een onderzoek ten gunste der rechtgeloofige Begijnen van zijn bisdom (24 Nov. 1321), II, 80-81; III, 7-8; — machtigt opnieuw de inquisiteurs in het koninkrijk Frankrijk de ketters en de hervallen Joden in de kerken aan te houden (3 Juli 1322), I, 172; — gelast den bisschop van Luik met een onderzoek ten gunste der rechtgeloofige Begijnen van zijn bisdom (22 Juni 1324), II, 85-86; — vaardigt eene bul uit tegen de kettersche Beggarden en Begijnen (tusschen 5 Aug. 1327 en 5 Aug. 1328), III, 10-12.

Jonas, ketter van de secte der Catharen, die vroeger door twee aartsbisschoppen en twee bisschoppen veroordeeld werd en thans den abt van Jette (bij Brussel) het bezit van zekere goederen betwist, wordt door Nicolaas, bisschop van Kamerijk, als onwaardig van al zijne kerkelijke voorrechten vervallen verklaard (1152-1157), I, 34-35.

Jonglet (Pierre). Zie PIERRE JONGLET.

Joos Boome, gezeid *de Pointere*, van Aalst, te Gent wegens godslastering tot vijftig jaar ballingschap veroordeeld (20 Dec. 1480), II, 272.

Joos Reghelinc, volder, van Aalst, te Gent wegens godslastering tot vijftig jaar ballingschap veroordeeld (20 Dec. 1480), II, 272.

Joos Vielbeke, gezegd *Wagheman*, te Antwerpen wegens het eten van vleesch in de vasten tijdelijk gebannen en tot eene bedevaart naar St. Pieters te Rome veroordeeld (31 Maart 1515), I, 505-506.

Joos Wandèle, klerk der stad Rijsel, door schepenen naar den hertog gezonden om te verkrijgen dat de ketter Gonzalve te Rijsel, en niet te Doornik, terechtgesteld worde (9-10 Maart 1459), III, 86.

Josep(p)ini, kettersche secte, door paus Lucius III op het concilie van Verona veroordeeld (4 Nov. 1184), I, 52, 54; — door paus Gregorius IX in den kerkban gedaan (25 Juni 1231), I, 76-78; — statuten door de wereldlijke overheid van Rome tegen hen uitgevaardigd en verdienende overal nageleefd te worden (25 Juni 1231), I, 78-81.

Josfredus, bisschop van Parijs. Paus Gregorius VII vraagt hem een onderzoek in te stellen over de verbranding van Ramihrdus te Kamerijk (25 Maart 1077), [I, 12]; II, 1.

Josset (Jehan). Zie JAN JOSSET.

Joviniani, kettersche secte, door broeder Robert vervolgd (c. 1233-1238), I, 112.

Judas, gezeid *Pelsken*, ketter van Verrijck, door den Leuvenschen magistraat opgespoord (11 Juni 1428), I, 306-307.

Judocus Borre, predikheer en doctor in de godgeleerdheid, bisschop van Hieropolis *i. p. i.* en suffragaan van Utrecht, neemt deel aan de vervolging tegen Edo (of Epo) en Nicolaas van Naarden, die te Haarlem als ketters veroordeeld worden (2 April 1458), I, 338, 340.

Julius II, paus, stelt den predikheer Ægidius van Holland als inquisiteur over het bisdom Luik aan (8 Febr. 1505), I, 495; — slaat al de ketters en hunne begunstigers in den ban der Kerk (1 Maart 1511), I, 499-500.

Justaas Passcaris, ridder, krijgt een hulpgeld van de Gentsche schepenen, omdat hij tegen *Gods viande* (kettters?) gehandeld had (1336), II, 94.

Jutte (uster), voorvluchtige ketterin, te Utrecht voor vijf jaar gebannen (1427), I, 306.

K

Kalkar (Calcar). De zaak van de verkiezing van den prior van het predikheerenklooster dier plaats wordt aan den predikheer-inquisiteur Jan Houdaen (of van Oudaen) en aan broeder Jacob Venboet toevertrouwd (9 Juli 1489), III, 149.

Kaleysser [lees : Kaltyser] (Henricus). Zie HENDRIK KALTYSER.

Kamerijk (Cambrai, bisdom). Paus Gregorius VII beveelt aan Josfredus, bisschop van Parijs, een onderzoek in te stellen over de verbranding van Ramihrdus te Kamerijk (25 Maart 1077), [I, 12]; II, 1; — bisschop Nicolaas veroordeelt er den ketter Jonas, van de secte der Catharen (1152-1157), I, 34-35; — verscheiden ketters worden op bevel van bisschop Jan II van Bethune te Kamerijk verbrand, terwijl één enkele, die na eene goede biecht met gelukkig gevolg de vuurproef doorstond, wordt gespaard (c. 1217), I, 69; — de inquisiteur Robert is er werkzaam en laat te Kamerijk, met de

medewerking van den koning van Frankrijk en in bijzijn van den aartsbisschop van Reims en van de bisschoppen van Kamerijk, Doornik, Atrecht en Noyon, de tooverheks Aelais en een twintigtal ketters verbranden (17 Febr. 1236), I, [95, 96], 104, 105-106; II, 41, 42, 43-45, 46, 47-48; — de ketter Ægidius Boogris wordt door de list van eenen priester in het Kamerijksche levend verbrand (c. 1236), I, 104, 105-106; — paus Alexander IV laat het heffen eener belasting op de geestelijke goederen van dit bisdom toe, belasting die gedeeltelijk moet dienen om de schulden der kettervervolging te dekken (9 Jan. 1257), I, 128-129, 630; — de Begijnen van Vilvoorden, die zich aan de bul van paus Clemens V niet hadden willen onderwerpen, worden door den commissaris van den bisschop met de Kerk verzoend (25 Nov. 1319), II, 79-80; — paus Johannes XXII, terugkeerende op de afschaffing der Begijnen door zijnen voorzaat Clemens V, gelast den bisschop van Kamerijk met een onderzoek omtrent de zeden en de rechtgeloovigheid dier zusters in zijn geestelijk gebied en beveelt ze te beschermen, indien dat onderzoek hun gunstig is (31 Dec. 1320), I, 170-172, 173; II, 391; III, 3-4, 4-5, 6-7, 162, 163-164; — Godfried, abt van Vicogne, wordt door Pieter, bisschop van Kamerijk, gelast met het onderzoek omtrent de zeden en de rechtgeloovigheid van de Begijnen van Valenciën en andere plaatsen van het bisdom (Juli 1323 [of 1322?]), III, 4-5, 6-7; — Godfried, abt van Vicogne, spreekt een gunstig oordeel uit betreffende de Begijnen van Valenciën, welk oordeel door den bisschop van Kamerijk wordt bekrachtigd (5 Aug. 1323 [of 1322?]), III, 4-5, 6-7; — Pieter, bisschop van Kamerijk, spreekt de Begijnen van Dowai vrij van ketterij (16 Aug. 1223), III, 7-8; — de Brusselsche Begijnen door de drie commissarissen van den Kamerijkschen bisschop Pieter vrijgesproken van ketterij (8 Dec. 1323), II, 81-83; III, 6-7; — Pieter, bisschop van Kamerijk, bekrachtigt de vrijspraak van de Begijnen van Antwerpen, van Brussel en van Dendermonde, door zijne commissarissen gedaan (23 Febr. 1324), I, 173-175; II, 83-85, 301; III, 6-7, 163-164; — Pieter de Mirepoix, bisschop van Kamerijk, is een hardnekkig bestrijder der ketterij (1324-1326), III, 164; — paus Clemens VI zendt aan den bisschop zijne bul over de veroordeeling der Geeselaars (25 Oct. 1349), II, 120, 141, 306; — de Geeselaars van Mechelen overhandigen aan den bisschop eenen brief, dien zij beweren door Christus op het altaar van St. Pieters te Jerusalem voor de Geeselaars neergelegd te zijn (1340 of 1350), [II, 119]; III, 21-23; — onderhandelingen van den magistraat van Mechelen (met het geestelijk hof van Kamerijk?) aangaande de Geeselaars (17 Maart 1350) II, 115; — de bisschop en de vicaris van den algemeen inquisiteur vervolgen en veroordeelen de ketterin Maria Ducanech van Kamerijk, die vóór den aartsbisschop van Reims tegen het vonnis beroep wil aantekenen, hetgeen een geding vóór 's konings Parlement te Parijs voor gevolg heeft, dat te haren gunste wordt beslist (30 Juni 1403), I, 261-264; — bisschop Pieter d'Ailly veroordeelt te Kamerijk den Brusselschen vrouwenbroeder Willem van Hildernissem, ketter van de secte der *Homines intelligentiae*, tot eene openbare herroeping te Kamerijk en te Brussel, drie jaar gevangenschap met boetedoening en levenslange opsluiting in een klooster (12 Juni 1411), I, 267-270; — de bisschop zit te Bergen de beprediking van vier ketters op de groote markt voor en ontvangt deswege een wijngeschenk

van den magistraat (29 Maart 1414), I, 280-281; — in dit bisdom en in de omliggende veel geheime bijeenkomsten van ketters (vóór 7 Mei 1416), II, 204, 207; — de Doorniksche augustijn Nicolaas Serrurier predikt er kettersche sermoenen (vóór 7 Mei 1416), II, 205, 208, 237; — de bisschop zendt den inquisiteur naar Doornik om er een onderzoek in te stellen betreffende Jacob Toriel, te Kamerijk als ketter gevangen (vóór 16 Mei 1427), III, 72; — de Bretonsche karmeliet Thomas Conecte predikt er verdachte sermoenen (1428), I, 307-310; — Adriana Faneuse in dit bisdom wegens ketterij ter dood gebracht (vóór 1430), I, 318; — Johanna de Mons, van Valencijs, die te Kamerijk onder verdenking van ketterij gekeerkerd was en zich vóór den aloop van haar proces verhing, wordt door bisschop Jan en den inquisiteur Simon de Lande als kettersch veroordeeld, haar lijk wordt niet begraven en hare goederen worden verbeurdverklaard (1430), I, 318; — de predikheer Hendrik Kaltysen als pauselijk inquisiteur door den Duitschen provinciaal in de bisdommen Luik en Kamerijk aangesteld en door hertog Philips van Bourgondië aan al zijne ambtenaren dier geestelijke gebieden aanbevolen (9 Nov. 1431), I, 323-324; — de koordendraaier Bertrand Parent van Bergen wordt te Kamerijk onderzocht en te Bergen door den inquisiteur Jan Delawie (*lees*: de l'Abbaye) wegens ketterij en godslastering bepredikt (24-25 Mei 1447), I, 325; — Bertrand Parent wordt te Bergen als hervallen ketter verbrand (15 Sept. 1447), I, 325; — geschil tusschen den bisschop en den magistraat van Valencijs over het vervolgen van Jacob Charlon en Willem Delamotte, verdacht van ketterij (vóór 21 Mei 1447-19 Febr. 1448), I, 326-327; — de Kamerijksche deken Gillis Carlier is in allerlei kettervervolgingen van het bisdom en van de omliggende geestelijke gebieden als raadsman werkzaam (1448-1472), I, 327-329, 342-345, 348-352, 412-422, 424-443; — Jacob Acarin van Chaussée-Notre-Dame, te Kamerijk door den bisschop Jan van Bourgondië en den inquisiteur Jan de l'Abbaye als lasteraar van Maria veroordeeld tot eene beprediking te Kamerijk en te Zinnik, drie jaar gevangenschap op water en brood en andere boetedoening (3 Juli 1451), I, 330-333; — Jennin, van Inchy, wegens ketterij en omgang met den duivel door het geestelijk hof veroordeeld tot eene beprediking en het dragen van een kruis op zijn kleeid, maar daarna als hervallen ketter verbrand (c. Juni 1460), I, 356-357; — Denijs Soncaine, minderbroeder van het Kamerijksche klooster, wordt vóór het geestelijk hof van Kamerijk vervolgd wegens twee verdachte sermoenen, door hem te Valencijs gepredikt, en moet die, nadat ze door den deken Gillis Carlier kettersch bevonden waren, op bevel van de vicarissen-generaal van Kamerijk openbaar te Valencijs herroepen (25 Aug. 1463 en later), I, 398-409; — een minderbroeder predikt te Kamerijk een verdacht sermoen (4 April 1466), I, 412-413; II, 391; en wordt door de vicarissen-generaal tot herroeping gedwongen, I, 419-422; — een lasteraar der Maagd Maria door de vicarissen-generaal vervolgd (vóór 23 Nov. 1472), I, 424; — de bisschop vraagt aan Carlier zijn oordeel over de verdachte stellingen, die Jan Leonis namens de stad Mechelen tegen een kerkelijk interdict heeft verdedigd (vóór 23 Nov. 1472), I, 425-427; — Carlier raadt tot het vervolgen van de personen, die te Kamerijk een Christusbeeld hebben afgeworpen (vóór 23 Nov. 1472), I, 427-428; — Matthaeus Mignot met twee anderen vervolgd (vóór 23 Nov. 1472),

I, 432-433; — een prediker van verdachte stellingen vervolgd (vóór 23 Nov. 1472), I, 433-434; — allerlei andere kettters en verdachten, die waarschijnlijk tot het bisdom behooren (vóór 23 Nov. 1472), I, 433-443; — Jan Vassoris, prior van het predikheerenklooster van St. Omaars, als inquisiteur in dit bisdom bevestigd (17 Juni 1479), III, 122; — Jan Vassoris opnieuw als inquisiteur bevestigd (15 Juni 1480), III, 122; — de predikheer Michiel François, van het klooster van Rijsel en prior van het klooster van Valenciën, door Hendrik de Bergues, bisschop van Kamerijk, tot inquisiteur in dit bisdom aangesteld (16 Nov. 1482), III, 123, 151; — tijdens het geschil tusschen het kapittel en de minderbroeders van Doornik wordt aan deze laatste verboden nog te prediken in de kerken van Doornik, gelegen in het gebied van het bisdom Kamerijk (vóór 18 Nov. 1482), III, 124; — de predikheeren Michiel François en Jan Vassoris als inquisiteurs bevestigd (22 Oct. 1484), III, 140-141; — Jan Vassoris als inquisiteur bevestigd (4 Juli 1486), III, 143; — Jan Vassoris als inquisiteur bevestigd (10 Juni 1487), III, 149; — Jan Vassoris als inquisiteur bevestigd (1 Febr. 1488), III, 149; — Jan Vassoris als inquisiteur bevestigd (29 Mei 1491), III, 150; — Johanna Potiere en andere bezetene kloosterzusters van Le Quesnoy worden door het bisschoppelijk hof onderzocht en veroordeeld (22 Febr.-23 Sept. 1491), I, 483-486; II, 392; — de predikheer Jan van Tourcoing (*Johannes de Torcundio*) tot inquisiteur in het Waalsch gedeelte van dit bisdom aangesteld (22 Mei 1503), III, 154; — de predikheer Jan van Nijvel, prior van het klooster van Brussel, tot inquisiteur in het Vlaamsch gedeelte van dit bisdom aangesteld (19 Nov. 1504), III, 155-156.

Kamerijk (*Cambrai, stad*). Ramihrdus, die te Scherem bij Lambres door toedoen van den bisschop Gerardus aangehouden was, wordt te Kamerijk als ketter veroordeeld en verbrand (vóór 25 Maart 1077), I, 11-12; — paus Paschalis II zwaait Robert II, graaf van Vlaanderen, lof toe over zijne vervolging van de kettters in het Kamerijksche (21 Jan. 1102), I, 14, 15, 638; — verscheiden kettters worden er op bevel van bisschop Jan II van Bethune verbrand, terwijl één enkele, die na eene goede biecht met gelukkig gevolg de vuurproef doorstond, wordt gespaard (c. 1217), I, 69; — de inquisiteur Robert laat er de tooverheks Aelais en een twintigtal kettters verbranden, met de medewerking van den koning van Frankrijk en in bijzijn van den aartsbisschop van Reims en van de bisschoppen van Kamerijk, Doornik, Atrecht en Noyon (27 Febr. 1236), I, [95, 96], 104, 105-106; II, 41, 42, 43-45, 46, 47-48; — de ketter Ægidius Boogris wordt door de list van eenen priester in het Kamerijksche levend verbrand (c. 1236), I, 104, 105-106; — 's hertogen kapelaan en Jan van der Haghe reizen namens den magistraat van Mechelen naar Kamerijk ter wille van de Geeselaars (17 Maart 1350), II, 115; — de bisschop en de vicaris van den algemeenen inquisiteur vervolgen en veroordeelen er de ketterin Maria Ducanech van Kamerijk, die vóór den aartsbisschop van Reims tegen het vonnis beroep aantekent, hetgeen een geding vóór 's konings Parlement te Parijs voor gevolg heeft, dat te haren gunste wordt beslist (30 Juni 1403), I, 261-264; — de Brusselsche vrouwenbroeder Willem van Hildernissem, ketter van de secte der *Homines intelligentiae*, wordt er door bisschop Pieter d'Ailly veroordeeld tot eene openbare herroeping aldaar en te Brussel, drie jaar gevangenschap met

boetedoening en levenslange opsluiting in een klooster (12 Juni 1411), I, 267-270; — Jacob Toriel, ketter (van Doornik?), zit er gevangen en staat er vóór het geestelijk hof terecht (Mei 1427), III, 72; — de Bretonsche karmeliet Thomas Conecte predikt er verdachte sermoenen (1428), I, 309; — Johanna de Mons, van Valencijn, die te Kamerijk onder verdenking van ketterij gekerkerd was en zich vóór den afloop van haar proces verhing, wordt door bisschop Jan en den inquisiteur Simon de Lande als kettersch veroordeeld, haar lijk wordt niet begraven en hare goederen worden verbeurdverklaard (1430), I, 318; — Bertrand Parent van Bergen staat wegens ketterij en godslastering vóór het geestelijk hof aldaar terecht (vóór 24 Mei 1447), I, 325; — de ketter Jacob Acarin van Chaussée-Notre-Dame wordt te Kamerijk door den bisschop Jan van Bourgondië en den inquisiteur Jan de l'Abbaye veroordeeld tot eene beprediking aldaar en te Zinnik, drie jaar gevangenschap op water en brood en andere boetedoening (3 Juli 1451), I, 330-333; — Jennin, van Inchy, wegens ketterij en omgang met den duivel door het geestelijk hof aldaar veroordeeld tot eene beprediking en het dragen van een kruis op zijn kleed, maar daarna als hervallen ketter verbrand (c. Juni 1460), I, 356-357; — Denijs Soncaine, minderbroeder van het klooster dezer stad, wordt er vóór het geestelijk hof vervolgd wegens twee verdachte sermoenen, door hem te Valencijn gepredikt, en moet die, nadat ze door den deken Gillis Carlier kettersch werden bevonden, op bevel van de vicarissen-generaal van Kamerijk openbaar te Valencijn herroepen (25 Aug. 1463 en later), I, 398-400; — een minderbroeder predikt er een verdacht sermoeen (4 April 1466), I, 412-413; II, 391, en herroept het openbaar, I, 419-422; — de deken Gillis Carlier raadt tot het vervolgen van de personen, die aldaar een Christusbeeld hebben afgeworpen (vóór 23 Nov. 1472), I, 427-428; — Johanna Potiere, eene bezetene kloosterzuster van Le Quesnoy, wordt naar Kamerijk gevoerd, in het bisschoppelijk hof onderzocht, bepredikt en tot levenslange gevangenschap veroordeeld (23 Sept. 1491), I, 483-486; II, 392.

Kampen, in de heerlijkheid Overijsel. De Dordrechtsche augustijn Bartholomaeus (of Bertholdus) predikt aldaar drie kettersche sermoenen, waarom hij door Geert Grootte, Keynkamp en anderen wordt vervolgd en door het bisschoppelijk hof tot herroeping veroordeeld, terwijl schepenen van Kampen het voor hem opnemen (c. 1380), I, 239-249; — aldaar woont de kettersche heelmeester Gerbrand (c. 1380), I, 248.

Karel IV, keizer, begunstigt de Inquisitie en beveelt aan al de geestelijke en wereldlijke overheden der Duitsche landen de Beggarden, Begijnen, enz. te vervolgen (9 Juni 1369), I, 208-210; — vaardigt eene wet uit over het vervolgen der kettersche Beggarden en Begijnen door de inquisiteurs in de Duitsche landen (10 Juni 1369), I, 210-214; — geeft aan de inquisiteurs Walter Kerling en Lodewijk de Caliga onderrichtingen over het uitroeien van de kettersche schriften in de volkstaal (17 Juni 1369), I, 214-217; — vaardigt eene wet uit over het gebruik der verbeurdverklaarde goederen der Beggarden en Begijnen in de Duitsche landen (17 Juni 1369), I, 218-221; II, 391; — zijne regeling van het gebruik van de verbeurdverklaarde goederen der kettersche Beggarden en Begijnen in de Duitsche landen wordt

door paus Gregorius XI goedgekeurd (9 Juni 1371), I, 221-222; II, 301; — beveelt aan de geestelijke en wereldlijke overheden den predikheer Jan de Boland als inquisiteur over de bisdommen Trier, Keulen en Luik warm aan (17 Febr. 1373), I, 225-228; — aan zijne wetten tegen de Beggarden, Lollarden en Zusters wordt door paus Bonifacius IX herinnerd (31 Jan. 1396), I, 256, 257.

Karel V, prins en koning van Spanje, aartshertog van Oostenrijk, graaf van Vlaanderen, enz., keizer, vaardigt met keizer Maximiliaan van Oostenrijk, een plakkaat tegen de godslasteraars uit (19 Juni 1509), III, 158-159; — verzoekt paus Leo X de Nederlandsche provincie der predikheerenorde in te richten (vóór 2 Juli 1515), I, 508-510; — vaardigt een zeer streng plakkaat tegen de lasteraars van God, Maria en de heiligen uit (30 Nov. 1517), I, 513-514; — verzacht de bepalingen van zijn plakkaat van 30 Nov. 1517 tegen de godslasteraars (5 Jan. 1519), I, 516-517.

Karel VI, koning van Frankrijk, vaardigt tegen de lasteraars van God, Jezus, Maria en de heiligen een edict uit, dat te Doornik wordt afgekondigd (26 Mei 1397), II, 158-159.

Karel VIII, koning van Frankrijk, verleent aan Jacob de Bléharies een mandement te zijnen gunste, dat door den magistraat van Doornik wordt onderzocht (21 Jan. 1427), III, 67-71.

Kassel (*Mons Chasletensis*). Uit die stad komen ongeveer 50 Geeselaars te Doornik aan (14 Sept. 1349), [I, 103]; II, 90, 106; — vermoedelijke ketterij van de opstandelingen tegen hertog Philips van Bourgondië aldaar (1427-1431), I, 319.

Kathari. Zie CATHAREN.

Kathelijne, huisvrouw van Nicolaas Janssens, waard *In de Violerebloeme*, te Antwerpen, wegens lastering van het Heilig Sacrament tijdelijk gebannen en tot eene bedevaart naar St. Pieters te Rome en eene boetedoening in de processie veroordeeld (17 en 20 Aug. 1519), I, 517-518.

Kathelijne, Willem sLozen weduwe, te Brugge (wegens godslastering) gebrandmerkt, de tong gekort en voor vijftig jaar gebannen (1 Sept. 1491), II, 278-279.

Kerkgang. Door den magistraat van Utrecht worden verscheiden personen wegens hun niet ter kerk gaan ter verantwoording geroepen, en vier voortvluchtige vrouwen worden om die reden voor vijf jaar gebannen (1427), I, 306; III, 74; — de magistraat van Utrecht bepaalt eene geldboete voor ieder, die niet wekelijks ter kerk gaat (17 April 1428), III, 73.

Kerling(er) (*Waltherus*). Zie WALTER KERLINGER.

Ketters. Zie de namen vermeld in de *Chronologische lijst van ketters en ketterijen in de Nederlanden*, achter de *Inleiding*.

Kettersche leerstelsels (Omstandige opgave van) : van ketters uit Italië herkomstig, te Atrecht (Jan. 1025), I, 4; — van de elf Vlaamsche ketters, te Keulen verbrand (vóór 2 Aug. 1163), I, 41; — van Lambert le Bègue (c. 1175-

1177), II, 10, 20-21, 28-31; — van de Triersche ketters (1231), II, 41; — van de Antwerpsche ketters (c. 1259), I, 119-120; — van Willem Cornelisz. te Antwerpen (c. 1252), I, 120; — van de kettersche Beggarden en Zusters (Apostels) in het aartsbisdom Keulen (23 Febr. 1307), I, 150-154; II, 301; — van de Tempelridders (11 Oct. 1307), II, 55, 58-59; — van de Henegouw-sche begijn Margaretha Porete (de 1ste en 15de harer stellingen) (11 April 1310), 63-64, 65; — van de Beggarden en Begijnen der Duitsche landen (Nov. 1311), I, 168-169; III, 174; — van de Beggarden en Begijnen (1327-1328), III, 10-12; — in het reglement der Brugsche Geeselaars (c. Juli 1349), II, 111-112; III, 13-14; — van de Geeselaars, door eenen Luikschen predikheer openbaar te Doornik gepredikt (30 Aug. 1349), II, 102; III, 17-18; — den Geeselaars toegeschreven (1349-1350), II, 105, 132, 133; — van Jacob Clerici te Doornik over de heiligen (3 Sept. 1355), II, 142-143; — van den augustijn Bartholomaeus (of Bertholdus) te Kampen (c. 1380), I, 239; — door de inquisiteurs aan de Broeders en Zusters van het gemeene leven (Gerardinen) van Utrecht en de omstreken toegeschreven (vóór 1384-na 1398), [I, 251-252]; II, 153-156, 181-184; — van Maria van Valencijn (c. 1400?), II, 188; — van den Brusselschen vrouwenbroeder Willem van Hildernissem (en van Ægidius Cantor) (12 Juni 1411), I, 271-278; — van Jan de Hiellin, geestelijke uit het bisdom Doornik (c. 1416), III, 81; — van Wicleff, Hus en Hieronymus van Praag, alsmede betreffende de kettervervolging door de Kerk (22 Febr. 1418), I, 282-294; — van den Doornikschen augustijn Nicolaas Serrurier (12 April 1413), II, 211-213, 238-239; — van Jan van Alkmaar, geestelijke uit het Utrechtsche bisdom (April(?) 1418), [I, 297]; III, 51-54; — door den predikheer Matthaëus Grabow aan de Broeders en Zusters van het gemeene leven toegeschreven (c. 1418), II, 216-220; — van zestien te Atrecht veroordeelde ketters van Dowaaï en de naburige plaatsen, wier hoofdman Gilbertus Thulin (of Thuoin) van Valencijn was (9 Mei 1420), III, 57-59; — van Johanna de Mons te Valencijn (1430), I, 318; — door eenen minderbroeder in een sermoen te Gent gepredikt (1448), I, 327-328; — van Edo (of Epo) den kleermaker te Haarlem, en van zijnen vriend den priester Nicolaas van Naarden, te Amsterdam (2 April 1458), I, 330-340; — van den Portugeeschen heremiet Gonzalve (*Alfons*) te Rijsel (16 Maart 1456), I, 341; door den karmeliet Hubertus Leonardi te Valencijn in een sermoen gepredikt (1459), I, 342-345; — van de Waldenzen van Atrecht, zooals zij door den inquisiteur Pieter Le Broussart werden voorgesteld (9 Mei 1460), I, 353-354; III, 96-97; — door den Kamerijkschen minderbroeder Denijs Soncaine te Valencijn gepredikt (vóór 10 April 1463), I, 398-400; — van de Turlupijnen van Rijsel (Sept. 1465), I, 410; — van Massinus te Doornik (vóór 23 Nov. 1472), I, 429-431; — van eenen priester van Atrecht over de reliquie van het Heilig Manna aldaar (vóór 23 Nov. 1472), I, 431-432; — van Matthaëus Mignot in 't bisdom Kamerijk (vóór 23 Nov. 1472), I, 433; — door eenen prediker in een sermoen in 't bisdom Kamerijk vooruitgezet (vóór 23 Nov. 1472), I, 434; — van Marcus Cornet aangaande het H. Sacrament en de onsterfelijkheid der ziel (vóór 23 Nov. 1472), I, 438-439; — van eenen persoon, die weigerde de dogma's der Kerk onder eede te bezweren (vóór 23 Nov. 1472), I, 441-443; — door den minderbroeder Jan Angeli te Doornik gepredikt (17-24 Maart 1482), I, 450-453; III, 124-125, 126-127, 132-

133, 135, 138; — van Wicleff en Hus onder de opstandelingen in Vlaanderen (1485), III, 141, 142-143; — door den minderbroeder Jan Vitrier te Doornik gepredikt (vóór 2 Oct. 1498), I, 490-492; — van eenen slotenmaker van Gent, te Brussel verbrand (1500), I, 492-493; — van Herman van Rijswijk te 's Gravenhage (1502), I, 494.

Kettersche of verdachte schriften. *Libellus* van den Luikschen priester Lambert le Bègue door zijne vijanden bij paus Calixtus III als kettersch aangeklaagd (c. 1175-1177), II, 9, 11; — Lambert le Bègue's *Antigraphum Petri*, waarvan een afschrift aan paus Calixtus III werd aangeboden (c. 1175-1177), II, 26, 31, 36; — Lambert le Bègue's Fransche vertaling van het Leven van Maria en van de Handelingen der Apostelen (c. 1175-1177), II, 25, 30, 33, 35, 36; — psalmboek in de volkstaal, door eenen Vlaamschen meester geschreven (c. 1175-1177), II, 25, 31; — Romaansche en Dietsche boeken handelende over de H. Schrift moeten alle voor onderzoek den bisschop van Luik in handen geleverd worden (1203), I, 63; — decreten van den aartsbisschop van Sens over de kettersche schriften van David van Dinant, die vóór Kerstdag den bisschop van Parijs in handen moeten geleverd worden (1210), I, 64; — ketters te Trier bezitten vertalingen van de H. Schrift in de Germaansche volkstaal (1231), I, 81; II, 41; — de Henegouwsche begijn Margaretha Porete schrijft een kettersch boek (vertaling van de H. Schrift (?), II, 64-65), dat door Gwijde II, bisschop van Kamerijk, veroordeeld en te Valencijs verbrand wordt (vóór 1305); dat zij naderhand nog aan den bisschop van Châlons, alsmede aan vele eenvoudige menschen, waaronder Beggarden, mededeelt; dat door de godgeleerden der Hoogeschool van Parijs onderzocht en veroordeeld wordt (11 April 1310), en waarmede zij te Parijs wordt verbrand (31 Mei 1310), I, 155-160; II, 63-64, 64-65; — bevel aan al wie afschriften van Margaretha Porete's boek bezit, die vóór het feest der apostels Pieter en Pauwel bij den inquisiteur of bij den prior der predikheeren van Parijs in te brengen (31 Mei 1310), I, 158, 159; — Walter, een Hollandsche ketter, hoofdman der Lollarden en Fratricellen, die te Keulen gevangen en verbrand wordt, had Nederlandsche boekjes geschreven en die in 't geheim rondgestrooid (1322), I, 172-173; — de Brusselsche ketterin Bloemaardine (suster Hadewijch, of beter Hadewijch Bloemaerts) stelt kettersche schriften op, die door Jan van Ruusbroec wederlegd worden (c. 1336), I, 185-186; — een kettersch geschrift wordt te Gent door Margaretha sMoenx ter lezing gegeven (vóór 25 Febr. 1354), II, 142; — bevel van keizer Karel IV aan de inquisiteurs in de Duitse landen tot uitroeijing der kettersche schriften in de volkstaal (17 Juni 1369), I, 214-217; — maatregelen door paus Gregorius XI aan de Duitse inquisiteurs voorgeschreven betreffende de kettersche volksboeken, waaruit vele leeken voorlezen of zich laten voorlezen (22 April 1376), I, 236-237; — kettersch *libellus* van Maria van Valencijs (c. 1400), II, 188; — Fransche vertaling uit het Latijn van kettersche leerstelsels door den Doornikschen augustijn Nicolaas Serrurier (vóór 7 Mei 1416), II, 208; — vele Waalsche kettersche boeken, waaruit door Jan de Hiellin, ketterschen geestelijke uit het bisdom Doornik, onderwezen wordt (c. 1416), III, 80-81; — Jan van Alkmaar, geestelijke uit het Utrechtsche bisdom, herroept vóór het algemeen Concilie van Constanz zijn kettersch geschrift, dat verbrand wordt (April (?) 1418),

[I, 297]; III, 51-55; — het *tractatus vel libellus of grande volumen* van den predikheer Grabow tegen de Broeders en Zusters van het gemeene leven (c. 1418), II, 221, 225, 226, 228 en de noot; — Grabow's aanklacht tegen de Broeders en Zusters van het gemeene leven, op het Algemeen Concilie te Constanz als ongegrond en kettersch veroordeeld (c. 1418-31 Mei 1419), II, 216-229; — kettersche boeken gevonden in 't bezit van de ketters van Dowai en de omstreken (25 Maart 1420) en met hen verbrand (9 en 10 Mei 1420), I, 299-301; III, 56-62; — *cedulles, rolles et quoyers de l'heresie (de) ceulx de Peraghe* (Praag) *et de Behagne* (Bohemen), d. i. van de Hussieten, in den nacht van 10 tot 11 Maart 1423 op een 80-tal plaatsen te Doornik rondgestrooid door Gillis Mersault, die deswege wordt verbrand (22 Juli 1423), I, 304; II, 247-248, 307; III, 63-64; — Willem Delamotte als schrijver van een verdacht boek te Valencijs vervolgd (26 Mei 1447), I, 326; — de kleermaker Edo (of Epo) van Haarlem leest vele kettersche boeken in het Nederlandsch, waaronder vertalingen der H. Schrift uit het Latijn (1458), I, 337, 338; — Fransch schimpdicht tegen den inquisiteur en de andere geestelijke en wereldlijke vervolgers der Waldenzen te Atrecht (c. Jan. 1461), I, 387-389; — Fransche vertaling van den Bijbel te Doornik (vóór 23 Nov. 1472), I, 429-431; — meester Herman van Rijswijck wordt met de door hem geschreven kettersche boeken te 's Gravenhage verbrand (14 Dec. 1512), I, 502-508.

Kettersche secten. Zie ALBI(G)ENSES, APOSTOLI, ARNALDISTAE, BOUGRES (*Bulgari*), CATAPHRYGAE, CATHAREN (*Gasari*), CELLEBROEDERS (*Cellani, Filii de cellis*), CIRCUMCISI, FRATRICELLEN, GESELAARS (*Flagellantes, Flagellatores, Cruciferi, Cruusbroeders*), HOMINES INTELLIGENTIAE, HUMILIATI, HUSSIETEN, JOSEPINI, JOVINIANI, KETTERSCHEN WEVERS (*Texerans*), LEONISTAE, LIBERI SPIRITUS, LOLLARDEN, MANICHAEI, PASSAGINI, PATARINI, PAUPERES DE LUGDUNO, PIPHILI, POPULICANI (*Publicani*), PRAGUOIS, SPERONISTAE, TEMPELRIDDERS, TURLUPIJNEN, WALDENZEN, WICLEFFIETEN, WILGE ARMEN (*Brod durch Gott*), ZUSTERS (*Suestriones, Conventschwestern, Lutae, Lutesusters*).

Kettersche wevers (*Texerans*), in Fransch-Vlaanderen (1077), I, 11, 12.

Keulen (*aartsbisdom*). Het kapittel van Utrecht schrijft (*sede vacante*) aan den aartsbisschop om hem te bedanken over de aanhouding van Tanchelm en van zijne twee aanhangers, den smid Manasses en den priester Everwacher, tevens aandringende op hunne kastijding (kort na 18 Mei 1112), I, 15-18; — de aartsbisschop Arnold veroordeelt den Brabantschen ketter Jonas als behoorende tot de secte der Catharen (1152-1157), I, 34, 35; — elf Vlaamsche ketters van de secte der Catharen worden te Keulen verbrand (2 of 5 Aug. 1163), I, 40-44; — de aartsbisschop Hendrik I van Virnenburg veroordeelt de kettersche Beggarden en Apostels van beider kunne (13 Febr. 1307), I, 150-154; II, 391; — de aartsbisschop wordt met zijne suffraganen door paus Clemens V met de vervolging der Tempelridders in zijn geestelijk gebied gelast (12 Aug. 1311), I, 161-162; — de aartsbisschop wordt door paus Clemens V gelast met het aanslaan van de bezittingen der Tempelridders (23 Juni 1312), II, 72; — Walter, een Hollandsche ketter, hoofdman der Lollarden en Fratricellen, wordt te Keulen gevangen en verbrand (1322), I, 172-173; — de aartsbisschop Walram beveelt aan zijne geestelijkheid

zonder mededoogen tegen de Beggarden en Zusters en hunne begunstigers te werk te gaan (6 Maart 1335), III, 12-13; — de aartsbisschop Walram herhaalt zijne verordeningen en die van zijnen voorzaat Hendrik I van Virnenburg tegen de Beggarden en Zusters en neemt strenge maatregels ingeval van te groote zachtmoedigheid van den inquisiteur (1 Oct. 1335), I, 184-185; — de aartsbisschop Willem van Gennep neemt strenge maatregels tegen de geestelijken, aanhangers der Geeselaars (15 April 1353), I, 202-203; — de aartsbisschop Willem van Gennep herhaalt tegen de Beggarden en Zusters de veroordeelingen zijner voorzaten Hendrik I van Virnenburg en Walram, die tegen die kettters veel verschrikkelijke gedingen gevoerd hebben (25 Febr. 1357), I, 205; — de aartsbisschop Willem van Gennep beveelt, op straf van den banvloek, dat de nieuw verschenen Geeselaars zich binnen de zeven dagen onderwerpen, en roept de hulp in van den wereldlijken arm, om de secte te oncdrukken (1357), III, 38-39; — paus Gregorius XI beveelt den prior provinciaal van de Duitse provincie der predikheerenorde vijf predikheeren als inquisiteurs aan te stellen over de aartsbisdommen en bisdommen Mainz, Keulen, Utrecht, Salzburg, Maagdenburg en Bremen (23 Juli 1372), I, 222-224; — de predikheer Jan de Boland, door paus Gregorius XI als inquisiteur over de aartsbisdommen Trier en Keulen en het bisdom Luik aangesteld, wordt door keizer Karel IV in de uitroeiing der Beggarden en Begijnen krachtig ondersteund (17 Febr. 1373), I, 225-228; — paus Bonifacius IX bekrachtigt de machten van de vijf predikheeren, als inquisiteurs over de aartsbisdommen en bisdommen Mainz, Keulen, Utrecht, Salzburg, Maagdenburg en Bremen aangesteld (1 Dec. 1395), I, 256; — een onbekende verdedigt tegen de inquisiteurs de Broeders en Zusters van het gemeene leven der provincie Keulen (einde 1397?), II, 169-172; — eenige voorname godgeleerden dier geestelijke provincie geven een gunstig oordeel over de Broeders en Zusters van het gemeene leven (1398), II, 176-181; — paus Bonifacius IX gelast den prior provinciaal van de Saksische provincie der predikheerenorde met het aanstellen van zes inquisiteurs over de kerkelijke gebieden van Mainz, Keulen, Maagdenburg, Bremen, Rügen, enz. (5 Juni 1400), I, 258-259; II, 391; — de inquisiteur Giselbertus van Utrecht stelt zijnen medebroeder Jacob van Soest tot ketterjager aan in de bisdommen Keulen, Utrecht, enz. (30 Sept. 1400), II, 196-197; — de predikheer Matthaëus Grabow uit de geestelijke provincie Keulen gebannen wegens zijne valsche aanklacht tegen de Broeders en Zusters van het gemeene leven op het Algemeen Concilie te Constanz (31 Mei 1419), II, 225; — de aartsbisschop Diederik vaardigt synodale statuten uit tegen de Wicleffieten en Hussieten in geheel zijne geestelijke provincie (22 April 1423), I, 303-304; — de officiaal van Keulen stelt een gunstig onderzoek in naar de leeringen en levenswijze der Cellebroeders en Vrijwillige Armen (vóór 12 Mei 1431), I, 320-321; — paus Eugenius IV neemt de Cellebroeders en Vrijwillige Armen tegen de prelaten en inquisiteurs van dit aartsbisdom onder zijne bescherming (12 Mei 1431), I, 319-322; — paus Paulus II, den bisschop van Doornik Willem met een onderzoek aangaande de kettters der Leuvensche Hoogeschool en der omstreken gelastende, bepaalt, dat de inquisiteur der geestelijke provincie Keulen hem niet mag dwarsboomen en hem de stukken van het aangevangen onderzoek moet overmaken (5 Mei

1470), III, 165-167; — Jacob Sprenger, prior van het predikheerenklooster van Keulen, tot inquisiteur in de aartsbisdommen Mainz, Trier en Keulen aangesteld (19 Juni 1481), I, 455, 456; III, 123; — de predikheer Hendrik Institoris in de Duitse landen (waaronder 't aartsbisdom Keulen) als inquisiteur aangesteld (vóór 5 Dec. 1484), I, 455, 456; — de predikheeren Hendrik Institoris en Jacob Sprenger door paus Innocentius VIII als inquisiteurs in dat aartsbisdom bevestigd en tot het uitroeien der tooverij met nieuwe machten bekleed (5 Dec. 1484), I, 455-457; III, 144, 145; — de inquisiteur Jan van Hoogstraten in het aartsbisdom aangesteld (1510), I, 498-499.

Keulen (stad). Elf Vlaamsche ketteren van de secte der Catharen worden er verbrand (2 of 5 Aug. 1163), I, 40-44; — Walter, een Hollandsche ketter, hoofdman der Lollarden en Fratricellen, wordt er gevangen en verbrand (1322), I, 172-173; — Beggarden worden er om hunne booze praktijken vervolgd en verscheiden hunner verdronken of verbrand (1325), III, 175; — de Geeselaars dier stad te Mechelen door den magistraat van levensmiddelen voorzien (1349), II, 115; — bode naar die stad gezonden aan de Mechelsche Geeselaars, die er zich bevinden (vóór 17 Maart 1350), II, 115; — van die stad komen de Dansers naar de Nederlanden (Juli 1374), II, 144; — op eene synode, aldaar gehouden, vaardigt de aartsbisschop Diederik statuten uit tegen de Wiclefieten en Hussieten in zijne geestelijke provincie (22 April 1423), I, 303-304; — Jacob Sprenger, prior van het predikheerenklooster dier stad, tot inquisiteur in de aartsbisdommen Mainz, Trier en Keulen aangesteld (19 Juni 1481), III, 123; — de inquisiteurs Hendrik Institoris en Jacob Sprenger laten eene notarieele acte opmaken over de goedkeuring door verscheiden professoren der godgeleerde Faculteit van Keulen aan hunnen *Malleus maleficarum* gehecht (19 Mei 1487), III, 144-148; — Jacob van Hoogstraten, prior van het predikheerenklooster dier stad en inquisiteur schrijft er een werkje tegen de ketteren (1510), I, 498, 499; — de inquisiteur, Jacob van Hoogstraten sterft aldaar (21 Jan. 1527), I, 499.

Keynkamp (Wernerus). Zie WERNER KEY(E)NKAMP.

Kinderen van ketteren. Paus Gregorius IX beslist, dat de zonen van ketteren of van hunne begunstigers onbekwaam zijn tot het vervullen van eenig geestelijk ambt, tot in het tweede geslacht (25 Juni 1231), I, 77, 78; — geldigheid van de priesterwijding, gegeven aan eenen geestelijke van het bisdom Doornik vóórdat zijne ouders van ketterij overtuigd werden en vóórdat de kinderen van ketteren door eene pauselijke wet onbekwaam werden verklaard om geestelijke ambten te bedienen (c. 1231?), II, 39; — de kinderen van ketteren worden, volgens de wet van keizer Frederik II, met hunne afstammelingen tot in het tweede geslacht buiten alle ambten en waardigheden gesloten, tenzij zij zelf hunne ouders aangeklaagd hebben (Maart 1232 en 14 Mei 1238), I, 84-85, 86, 109; — eene bul van paus Innocentius IV verleent aan de inquisiteurs der predikheerenorde volmacht om met de ketteren ook hunne kinderen en neven van al hunne geestelijke en wereldlijke ambten en waardigheden te berooven (9 Maart 1254), I, 121-122; — de zonen en afstammelingen van ketteren buiten alle openbare ambten gesloten in het koninkrijk Frankrijk (1329), II, 90, 91; — de kinderen erven

niet van hunne kettersche ouders in hetzelfde koninkrijk (vóór 1395), II, 185, 187; — de rechtgeloofige kinderen erven in het hertogdom Brabant (1496), II, 281, 285.

Koenraad de Campis, professor der godgeleerde Faculteit van Keulen, hecht zijne goedkeuring aan zekere punten van den *Malleus maleficarum* (vóór 19 Mei 1487), III, 144, 147.

Koenraad gezeid **Tors**, is den inquisiteur Koenraad van Marburg behulpzaam voor de kettervervolging in de Deutsche landen (1231), II, 40.

Koenraad van Marburg, predikheer (?), inquisiteur in de Deutsche landen, wordt door paus Gregorius IX aangemoedigd in de kettervervolging (12 Juni 1227), I, 71-72; — als pauselijke inquisiteur in het Duitsche Rijk werkzaam met zijne twee helpers Koenraad Tors en Jan Éénoog-en-éénhand (1231), I, 72; II, 40; — is te Leiden niet werkzaam als inquisiteur, I, 72; — wordt in Duitschland vermoord en door Gregorius IX na zijnen dood verheerlijkt (21 Oct. 1233), I, 72.

Kortrijk. Gillis Bailly wegens godslastering aldaar gepijnigd, en naderhand aan de kaak gesteld, de tong doorboord en gegeeseld (1509-1510), I, 497; — Pieter Danebrouck, bij vonnis van den Raad van Vlaanderen wegens lastering van Maria en Christus aan de kaak gesteld, gegeeseld, de tong doorboord en uit Vlaanderen gebannen (1514-1515), I, 505.

L

l'Abbaye (Jehan de). Zie JAN DE L'ABBAYE.

La Bouchierre. Zie BOUCHIERRE (LA).

La Charité-sur-Loire. Zie CHARITÉ-SUR-LOIRE (LA).

Laecman (Antonius). Zie ANTOON LAECMAN.

Lambert, kloosterling, verzoende ketter, door paus Paschalis II met eene bul tot Jan, bisschop van Terenburg, gezonden, waarbij hij voor het bekomen van eenen behoorlijken staat in dat bisdom wordt aanbevolen (4 April [1101?]), II, 2.

Lambert, proost der St. Maartenskerk te Ieperen, ontvangt onderrichtingen van den bisschop van Terenburg over de onderdrukking van kettersche gewoonten in de stad en in den omtrek (7 Juni 1235), I, 98-99.

Lambert de Campo, predikheer van het klooster van St. Omaars, vicaris van den algemeenen pauselijken inquisiteur, veroordeelt, in samenwerking met den bisschop van Doornik, eenige ketters van Rijsel, die verbrand worden (1 Dec. 1429), I, 315-316; — zijn dood (30 Nov. 1444), I, 315.

Lambert de Monte, professor en deken der godgeleerde Faculteit van Keulen, hecht zijne goedkeuring aan den *Malleus maleficarum* (vóór 9 Mei 1487), III, 144, 146, 147; — is getuige bij het opmaken van de notarieele acte over de goedkeuring door hem en andere professoren der godgeleerde Faculteit van Keulen aan den *Malleus maleficarum* gehecht (19 Mei 1487), III, 148.

Lambert (le Bègue), Luiksche priester, predikt tegen de bandeloosheid der Luiksche geestelijkheid (c. 1175-1177), II, 9-10, 12, 15, 18, 20, 24, 28, 32-33; — beklagt zich, van uit zijnen kerker, in een smeekschrift aan paus Calixtus III, over eene onrechtvaardige kettervervolging vanwege zijnen bisschop en de Luiksche geestelijkheid, II, 9-12; — zijne aanhangers zenden te zijnen voordeele een smeekschrift aan denzelfden paus, II, 12-13; — Calixtus III beveelt den Luikschen bisschop Radulphus, Lambert vrij te laten, opdat deze zich vóór den paus kunne gaan verrechtvaardigen, II, 13-14; — vijf zijner aanhangers beschuldigen zich bij paus Calixtus III er van, dat zij uit schrik en dwang een valsch getuigenis tegen Lambert hebben gesproken, II, 14-18; — Lambert, uit zijnen kerker gevlucht en bij den paus aangekomen, biedt dezen een tweede smeekschrift aan en wordt door hem vrijgesproken van ketterij (1177), II, 18-23, 33, 35, 36; — autobiographische bijzonderheden tot aan zijne vervolging, II, 18-21, 23-32; — zijn verschijnen vóór den bisschop en zijne wreede gevangenschap, II, 18-19, 21-22; — zijn omstandig verweerschrift aan Calixtus III in Italië aangeboden, II, 23-32; — de rol, die hij speelde op de algemeene synode, op 13 Maart 1166 door bisschop Alexander te Luik gehouden, II, 24, 27-28; — levenswijze zijner volgelingen vóór en na zijne aanhouding en vlucht, II, 25, 30; — zijne verhouding tot de Begijnen, II, 33; — zijne vertaling van het Leven van Maria en van de Handelingen der Apostelen, II, 25, 30, 33, 35, 36; — zijn *Antigraphum Petri*, waarvan een afschrift aan Calixtus III werd aangeboden, II, 26, 31; — zijne *Tabula Lamberti*, II, 36; — zijne talrijke andere geschriften, II, 25, 31, 36; — zijn dood (1177), II, 33, 35, 36.

Lambert van Belle, bisschop van Terenburg, ketter, tegen wien Robert II, graaf van Vlaanderen, door paus Gregorius VII wordt opgehitst (1083), I, 13-14.

Lambert van Randen, ambtenaar van den aartsdiaken der St. Lebuinuskerk te Deventer, krijgt in bewaring de acte der bisschoppelijke goedkeuring ten gunste der Broeders en Zusters van het gemeene leven (26 Aug. 1401), II, 191.

la Motte (Willame de). Zie WILLEM DE LA MOTTE.

Lancrin of Lancry (Guillame, Willame). Zie WILLEM LANCRIN.

Lande (Simon de). Zie SIMON DE LANDE.

Langbaert (Clais). Zie NICOLAAS LANGBAERT.

Lannoy (Hue de). Zie HUGO DE LANNOY.

La Parquemièrre. Zie MARGARETHA BRISELAME.

La Pigneresse, lichte vrouw, in de zaak der Atrechtische Waldenzen betrokken (na 25 Juni 1460), I, 469.

la Teron [lees : Cateron?]. Zie CATHARINA FOURMETTE.

Lauken van Moeske, te Brussel wegens lastering van het H. Sacrament op de pijnbank gelegd (18 Aug. 1518), I, 515; — de tong doorboord, onthoofd en zijn lichaam op een rad gesteld (30 Aug. 1518), I, 515-516.

Laurens Geruntii, prior van Rozendaal, als inquisiteur door den Kamerijkschen bisschop aangesteld, ijvert tegen de overblijfsels van Bloemaardine's kettersche secte te Brussel (c. 1410), I, 266-267.

Laurentii (Johannes). Zie JAN LAURENTII.

Lausanne (stad en bisdom). De weerspannige ketter Nicolaas Serrurier wordt er aangehouden en onderzocht door den bisschop en den inquisiteur, bij wie paus Martinus V herhaaldelijk op krachtdadig handelen aandringt (vóór 12 Nov. 1423-16 Maart 1424), II, 252-256, 257-261.

Lauvin (Mahiu de). Zie MATTHAEUS VAN LAUWIN.

Lauvin (Robiert de). Zie ROBERT VAN LAUWIN.

Lavite (Jehan). Zie JAN TANNOY.

Léau. Zie ZOUTLEEUW.

le Breusart of le Broussart (Pierre). Zie PIETER LE BROUSSART.

le Brun. Zie JAN D'EGREMONT.

le Brun (Charlotte). Zie CHARLOTTE LE BRUN.

le Carlier (Andrieu), van Dowaaï, op eene geheime kettersche bijeenkomst door den magistraat van Dowaaï aangehouden (25 Maart 1420), voor het geestelijk onderzoek aan den bisschop van Atrecht uitgeleverd, door het geestelijk hof vrijgesproken (9 Mei 1420), III, 59, 61.

le C(h)at. Zie JAN LE FEBVRE.

L'Écluse. Zie SLUIS.

le Cocq (Nicolaus). Zie NICOLAAS LE COCQ.

le Cordier (Jaques). Zie JACOB LE CORDIER.

le Cordier (Loys). Zie LODEWIJK LE CORDIER.

Lecoric [lees : le Cozic?] (Rolandus). Zie ROELAND LE COZIC.

le Cesic of le Cozic (Rolandus). Zie ROELAND LE COZIC.

le Deu(i)lle (Olivier de). Zie OLIVIER DE LE DEU(i)LLE.

le Divel (Michel). Zie MICHIEL LE DIVEL.

le Drue (Mariette). Zie MARGARETHA LE DRUE.

Leertouwer (kittersche), in 't bisdom Utrecht (c. 1380), I, 239.

Leeuwarden. Hendrik van Eemyck door het Hof van Friesland wegens godslastering voor honderd jaren en éenen dag gebannen en zijne tong gekort (3 Maart 1517), I, 512-513.

Leeuwercke (Eustachius). Zie EUSTACIUS LEEUWERCKE.

le Febvre (Jehan). Zie JAN LE FEBVRE.

le Febvre (Willame). Zie WILLEM LE FEBVRE.

le Fel (Jean). Zie JAN LE FEL.

le Geude (?) (Catherine). Zie CATHARINA FOURMETTE.

le Gueu, jonge minderbroeder van het klooster van Doornik, kondigt, op last van zijn klooster, in de kerk van St. Piat aldaar, de bul *Mare Magnum* af (vasten van 1482), III, 127, 128.

le Hallière (Margherite). Zie MARGARETHA LE HALLIÈRE.

Leiden. Vader Heyne door schepenen wegens godslastering tot boetedoening veroordeeld (1373), II, 303-304; — Elias door schepenen wegens kettersche woorden op gelijke wijze gestraft (vóór 1395), II, 304; — Willem Duyker Ysbrantsz. door schepenen wegens godslastering tot herroeping, eene bedevaart en eene geldboete veroordeeld (vóór 1440), II, 310-311; — Clais Willemsz. door schepenen wegens belediging van het H. Sacrament veroordeeld tot de kaak, afhouding van zijne rechterhand en levenslange ballingschap (1444), II, 311; — Gerijt Jacobsz., gezeid *Gerijtgen van Genoechten*, door schepenen wegens lastering van God en van Maria tot eene geeseling en boetedoening veroordeeld (1513), II, 312; — Daniel Jacopsz. en Mees Symonsz. wegens belediging van een O. L. Vrouwenbeeld tot eene geldboete veroordeeld (1518), II, 312-313.

le Kamus, ketter, te Bergen door den bisschop-suffragaan van Kamerijk bepredikt (1396), I, 258.

le Lucque. Zie JOHANNA BAYARDE.

le Maire (Pierart). Zie PIETER LE MAIRE.

le Maiuer (Wattier). Zie WALTER LE MAIUER.

le Marcant (Bertrand). Zie BERTRAND LE MARCANT.

le Mol (Lucas). Zie LUCAS LE MOL.

Lenaert (Pieter). Zie PIETER LENAERT.

Lencoin (Guillaume). Zie WILLEM LANORIN.

le Nepveult (Gillot). Zie GILLIS (LE) NEPVEULT.

le Noleur (Watier). Zie WALTER LE MAIUER.

Leo IX, paus, houdt te Reims een concilie tegen de ketters (3 en 5 Oct. 1049), I, 8.

Leo X, paus, stelt den predikheer Egidius Charondelli als inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk aan (1 April 1514), I, 505; — verbiedt iets te laten drukken zonder de toelating van 's pausen vicaris te Rome of van de bisschoppen en van de inquisiteurs buiten Rome (4 Mei 1515), I, 507-508; — stelt de Nederlandsche provincie der predikheerenorde in op verzoek van aartshertog Karel van Oostenrijk (2 Juli 1515), I, 508-510; — stelt den predikheer Raymond Gosin als inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk aan (14 Maart 1518), I, 515.

Leo (Lyon) Danquoismes, door den magistraat van Rijsel geraadpleegd over de verbeurdverklaring der goederen van verbrande ketters, III, 78.

Leonardi of Leonard(us) (Hubertus). Zie HUBERTUS LEONARDI.

Leonis (Johannes). Zie JAN LEONIS.

Leonistae, kettersche secte, door keizer Frederik II in den rijksban gedaan (22 Nov. 1220), I, 70.

le Phlon (Jacquemart). Zie JACOB LE PHLON.

le Poittre (Petrus). Zie PIETER LE POITRE.

Lepratré (Martin). Zie MAARTEN LEPRATRÉ.

Le Quesnoy. Johanna Potière en andere bezetene kloosterzusters worden er door het geestelijk hof van Kamerijk onderzocht en gestraft (c. 22 Febr.-23 Sept. 1491), I, 483-486.

Lers, bij Rijsel. De inquisiteur Robert laat er ketters aanhouden en verbranden of kerkeren (1236), II, 42, 45.

Lebloussart (Petrus). Zie PIETER LE BROUSSART.

Lescrevée, **Lestrebée** of **Lestrevée** (Colette). Zie COLETA DU GEY.

le Secq (Pierre). Zie PIETER LE SECQ.

le Tainturier (Pierre). Zie PIETER LE TAINTURIER.

le Thérier (Tassart). Zie TASSART LE THÉRIER.

Leuven. De ketter Tanchelm strooit er zijne ketterij (1115), I, 28; — het klooster der Bogarden aldaar wordt door Jan I, hertog van Brabant, onder zijne bescherming genomen (16 Aug. 1280), I, 144; — de Begijnen dier plaats door Adolf van der Mark, bisschop van Luik, vrijgesproken van ketterij (24 Oct. 1324), II, 86-88; — de magistraat zendt een hulpgeld aan de Leuvensche Geeselaars te Brugge (17 Aug. 1340), II, 114; — Mechelsche Geeselaars te Leuven (na 17 Aug. 1349), II, 114; — de magistraat schenkt wijn aan de Geeselaars van Tienen en van Lier, omdat die van Leuven er in die twee steden eveneens gekregen hadden (na 17 Aug. 1349?), II, 114; — uit die stad komen 160 Geeselaars te Doornik aan (12 Sept. 1349), [I, 193]; II, 96, 106; — Jan Rijke (*Dives*), predikheer en inquisiteur, sterft aldaar (20 Febr. 1419), I, 298; II, 391; — de magistraat laat te Vertrijck den ketter Judas, gezegd *Pelsken*, opsporen (11 Juni 1428), I, 306-307; — aldaar sterft Antoon Laecman, die waarschijnlijk inquisiteur was (1453), I, 335-336; — uit de Hoogeschool dier stad laat hertog Philips van Bourgondië veel godgeleerden naar Brussel komen om er met geestelijken uit andere plaatsen de zaak der Waldenzen van Atrecht grondig te onderzoeken (vóór 14 Aug. 1460), I, 376-378; — de Hoogeschool maakt de biecht voor de zieken verplichtend onder de verantwoordelijkheid der geneesheeren (Jan. 1469), I, 422; — paus Paulus II gelast Willem, bisschop van Doornik, met een onderzoek tegen de ketters, die sedert een viertal jaren in den schoot der Leuvensche Hoogeschool en in de omstreken hunne dolingen verspreiden, en verklaart, dat de voorrechten der Hoogeschool in dezen van geener waarde zullen zijn (5 Mei 1470), III, 165-167; — de Faculteit der *Artes* klaagt Hendrik van Zoemeren te Rome aan wegens zijne leering over Aristoteles en diens ketterijen (1470), I, 423; — de algemeene inquisiteur Roeland le Cozic verklaart in te stemmen met het gevoelen van Pieter de Vauceil in de zaak van den Leuvenschen godgeleerde Pieter de Rivo (28 Juni 1471), I, 423; — de Luiksche inquisiteur Hubert Leonardi, geholpen door den

magistraat, vervolgt er ketters, o. a. Michiel Delhaye en Steven de Pospo, die gestraft worden (15-20 Juli 1471), II, 268-269; — Jan de Bomal door de Hoogeschool als inquisiteur erkend (7 Nov. 1471), I, 423-424; II, 269; — de predikheer-inquisiteur Jacob Sprenger leidt er de reformatie van het predikheerenklooster (3 Febr. 1495) en sterft er (6 Dec. 1495), I, 489; II, 392; — de pasteibakker Quinten Zouwen wegens lastering van Maria aldaar veroordeeld (8 April 1502), I, 493; II, 392.

le Vasseur (Jehan). Zie JAN VASSORIS.

Liberi Spiritus (*Vrije Geesten*), kettersche secte. In den zin van hunne leer wordt door den Dordrechtschen augustijn Bartholomaeus (of Bertholdus) gepredikt (c. 1380), I, 239.

Lichamelijke straffen in zake ketterij en godslastering: Ramihrdus te Kamerijk verbrand (vóór 25 Maart 1077), I, 11-12; II, 1; — de priester Dominicus Willem te Trier ter dood gebracht (na 1112?), I, 19-22; — een ketter te Luik levend verbrand (1135), I, 30; — ketters te Trier en te Utrecht verbrand (1135), I, 30-31, 44, 638; — het Concilie van Reims bepaalt, dat de Piphili en Catharen op het aangezicht zullen gebrandmerkt worden (1157), I, 35-36; — een meisje te Reims verbrand (c. 1160), I, 60-61; — brandmerk, geeseling en hongerdood voor de Vlaamsche ketters te Oxford (winter van 1160-1161), I, 61; II, 7-9; — elf Vlaamsche ketters, acht mannen (waaronder Arnoldus, Marsilius en Theodoricus) en drie vrouwen, te Keulen verbrand (2 of 5 Aug. 1163), I, 40-43; — de priester Robert te Atrecht verbrand (1172), I, 45; — vele ketters te Atrecht, te Ieperen en in andere plaatsen van Vlaanderen verbrand (1183), I, 47-52; II, 36-37; — verscheiden ketters te Kamerijk verbrand (c. 1217), I, 69; — eene ketterische vrouw, Luckardis genaamd, en een ketter te Trier verbrand (1231), I, 81, 82; II, 40-41; — keizer Frederik II vaardigt eene wet uit, die de gebruikelijke straf (den dood) tegen de ketters en hunne begunstigers voorschrijft (Maart 1232), I, 84-86; — vele ketters in de Moezel- en Rijnstreek verbrand (1227-1233), I, 72; — Robert van Lauwin, Matthaëus van Lauwin, Pieron Malkasin en de vrouwen der twee laatstgenoemden te Péronne verbrand (1235), I, 95-97; II, 41, 43, 385; — vier edellieden van Elincourt verbrand (1235), I, 95-97; II, 41, 43, 385; — de tooverheks Aelais en een twintigtal ketters (waaronder enkele vrouwen en drie schepenen) te Kamerijk verbrand (17 Febr. 1236), I, 95-97, 104, 105-106; II, 42, 44, 385; — twee gebroeders te Mastaing verbrand (1236), I, 95-97; II, 42, 44, 385; — tien oude mannen en vrouwen te Dowaaï genaamd (2 Maart 1236), I, 95-98, 104-107, 639; II, 42, 45, 385; III, 1, 2-3; — enkele ketters te Asq, Lers en Toufflers (bij Rijsel) verbrand (1236), I, 95-97; II, 42, 45, 385; — eene nieuwe wet van keizer Frederik II bepaalt, dat de Patarenen en andere ketters levend moeten worden verbrand (14 Mei 1238), I, 107-109, 113; — eene verordening van den koning van Frankrijk beveelt voor de ketters den dood door den brandstapel (c. 1270), I, 134-135; — de doodstraf voor de ketters door den heiligen Thomas van Aquino verrechtvaardigd (vóór 1274), II, 50; — de brandstapel in het Noorden van Frankrijk in gebruik als straf voor de ketters (c. 1280), I, 143; — de Henegouwsche begijn Margaretha Porete te Parijs verbrand (1 Juni 1310), I, 157-160; II, 64-65, 391; — twaalf ketters te Brugge ver-

brand (14 April 1314), III, 3; — de Hollander Walter, hoofdman der Cellebroeders, te Keulen verbrand (1322), I, 172-173; — een kettische minderbroeder uit een aanzienlijk geslacht (in het bisdom Utrecht?) verbrand (1322), III, 5-6; — verscheiden Beggarden te Keulen verdrinken of verbrand (1325), III, 175; — Meulin Heerbrecht te Ieperen de tong gekort (7 Febr. 1375), III, 45; — Pol de Haestighe te Ieperen verbrand (18 Maart 1377), III, 45-46; — Hannin Roey te Ieperen in de Ieperlee gedompeld (5 Oct. 1390), III, 48; — Michel le Divel te Brugge verbrand (1398), III, 48-49; — twee minderbroeders te Bergen verbrand (29 Maart 1414), I, 280; — de lakenwerker Pieter dou Pret te Doornik verbrand (3 Febr. 1416), I, 281; — Coppin de Scoenmaker te Brussel ter dood gebracht (1417), II, 203; — Gilbertus Thulin (of Thuoin) van Valencijs te Atrecht verbrand (9 Mei 1420), I, 299-302; III, 56-59, 61; — Pieter des Catoires, Jan de Bailion, Jan Delangle, Gillis le Nepveult, Catharina Maynarde en Jan de Hornult (of Cornu) te Dowai verbrand (10 Mei 1420), I, 299-303; III, 56-63, 109-111; — Gillis Mersault te Doornik verbrand (22 Juli 1423), I, 304; II, 247-252, 304-307; III, 63, 64; — Walter le Maiuer gezeid *le Nolcur*, Jan Desgoutières, Jan de Menin, Bertrand le Marcant en nog een vijfde ketter te Rijsel verbrand (1 Dec. 1429), I, 311, 316; III, 74-80; — Jacob de Bléharies te Doornik verbrand (21 Dec. 1429), I, 310-311; II, 262, 308-309; III, 71, 72, 177-178; — Adriana Faneuse in 't bisdom Kamerijk ter dood gebracht (vóór 1430), I, 318; — Willem du Bos en Olivier de le Deuille te Doornik verbrand (16 Febr. 1430), I, 312; II, 309-310; — de Bretonsche karmeliet Thomas Conecte te Rome verbrand (1433?), I, 307, 309-310; II, 262; III, 176; — Coman Claesz te Utrecht verbrand (1441), I, 324; — Clais Willemsz. te Leiden de rechterhand afgehouden (1444), II, 311; — Charlotte le Brun te Dowai verbrand (13 Juli 1446), III, 83; — Johanna Hacharde, de moeder van Charlotte le Brun, te Dowai verbrand (26 Juli 1446), III, 84; — Bertrand Parent te Bergen verbrand (15 Sept. 1447), I, 325; — den barbier Geeraard Robin wordt de tong met een gloeiend ijzer doorboord (4 Febr. 1457) en een teen afgehouden (18 Febr. 1457), I, 336; — de Portugeesche heremiet Gonzalve (*Alphonse*) te Rijsel verbrand (16 Maart 1459), I, 341; III, 86-89; — de heremiet Robinet de Vaux, uit Artois, te Langres verbrand (vóór 1 Nov. 1459), I, 346, 347; — Jan Lavite (of Tannoy) gezeid *l'Abbé de peu de sens*, Belotte Moucharde, Johanna Dauvergne, Margaretha le Drue en Johanna Griette te Atrecht en Denisette Grenière te Dowai verbrand (9 Mei 1460), I, 350-355; III, 89-93, 93-109; — Jennin van Inchy te Kamerijk verbrand (c. Juni 1460), I, 356-357; — de Doorniksche kanunnik Jan Tinctoris verdedigt de toepassing der doodstraf op de leiders van de secte der Waldenzen en beroept zich daarbij op den H. Hieronymus en den H. Augustinus (c. Juni 1460), I, 357, 359; — Jacob de Baillœul, Coleta du Gey, Johanna Bayarde, Catharina Fourmette, Margaretha Briselame, Johanna Wissemante en Gillis de Blencourt te Atrecht verbrand (7 Juli 1460), I, 368-372; — Noël Ferre van Amiens te Mantes verbrand (26 Aug. 1460), III, 111-112; — Colart Payen, heer van Beaufort, en de schepen Jan Tacquet te Atrecht gegeeseld en Pieter du Carieulx aldaar verbrand (22 Oct. 1460), I, 378-384; — een Turlupijn te Rijsel verbrand (Sept. [of 11 Dec.?] 1465), I, 409-412; III, [113-115?]; — een Turlupijn te Rijsel verbrand (1468), III, 115-116; — Lodewijk

vander Linden te Gent op drie verschillende dagen op eene slede gevoerd, met een gloeiend ijzer gestreken en de tong gekort (23, 29 en 31 Jan. 1481), I, 449-450; II, 272-273, 301; III, 122-123; — Martine, de vrouw van Pieter Prysbiere, te Brugge met een gloeiend ijzer gestreken en de tong gekort (25 Aug. 1484), I, 454; — een Christusloocheenaar te Brugge de tong met een gloeiend ijzer doorboord (17 Dec. 1484), I, 457; — Jacob van den Busche te Brugge de tong met een gloeiend ijzer doorboord (24 Febr. 1490), I, 457-458; II, 392; — Michiel Minne te Brugge de tong met een gloeiend ijzer doorboord (18 Febr. 1491), I, 459; — straffen door den Gentschen magistraat vastgesteld tegen de godslasteraars (19 Febr. 1491), I, 458-459; — Hanneken van Uphove te Brugge driemaal gegeeseld en de tong met een gloeiend ijzer doorstoken (14 Maart 1491), II, 277-278; — Kathelijne, Willem sLozen weduwe, te Brugge driemaal met een gloeiend ijzer gestreken en een groot stuk harer tong afgesneden en dit verbrand (1 Sept. 1491), II, 278-279; — de magistraat van Atrecht verbiedt in het vervolg van de Waldenzen te spreken op straf van doorboring der tong (1491), III, 151; — straffen in het hertogdom Brabant in gebruik (1495), II, 280-281, 282-283, 283-286, 288-289; — een slotenmaker van Gent te Brussel verbrand (1500), I, 492-493; — de pasteibakker Quinten Zouwen te Leuven de tong doorboord (8 April 1502), I, 493; II, 392; — een ongenoemde ketter te Brussel verbrand (10 April 1503), I, 495; II, 292-293; — het plakkaat van keizer Maximiliaan en prins Karel tegen de godslasteraars schrijft doorboring der tong voor bij eene derde overtreding (19 Juni 1509), III, 158; — Gillis Bailly te Kortrijk de tong met een gloeiend ijzer doorboord en gegeeseld (1500-1510), I, 497; — Jan, geboortig van Gent, te Brugge gegeeseld en de tong doorboord (1511-1512), I, 500; — Adriaan Baert te Brugge de tong met een gloeiend ijzer doorboord (1511-1512), I, 501; — Herman van Rijswijk te s Gravenhage verbrand (14 Dec. 1512), I, 501-503; — Antoon, zoon van Jan Martins, te Brugge de tong met een gloeiend ijzer doorboord (1512-1513), III, 159; — Gerijt Jacopsz., een krankzinnige, te Leiden in de gevangenis gegeeseld (1513), II, 312; — Pieter Danebrouck in het baljuwschap Kortrijk gegeeseld en de tong doorboord (1514-1515), I, 505; — straffen volgens Wielant in Vlaanderen tegen de godslasteraars in gebruik (c. 1515), I, 514; — Pieter Aereus te Gent de tong doorboord (8 Oct. 1515), I, 511-512; — Maria le Blancq te Bouvignes verbrand (1512-1517), I, 512; — Hendrik van Eemyck te Leeuwarden de tong gekort (2 Maart 1517), I, 512-513; — het plakkaat van koning Karel tegen de godslasteraars schrijft doorboring der tong voor bij eene tweede, en geeseling bij eene derde overtreding (30 Nov. 1517), I, 513-514; — Torreken vander Perre te Oudenaarde gegeeseld (1517), I, 514-515; — Lauken van Moeseke te Brussel de tong met een gloeiend ijzer doorboord en onthoofd (30 Aug. 1518), I, 515-516.

Liège. Zie **LUIK.**

Lier (*Lierre*). De Geeselaars dier plaats krijgen te Leuven wijn van den magistraat, omdat die van Leuven er te Lier eveneens hadden gehad (na 17 Aug. 1349?), II, 114.

Lieven Boudins alias *Francken*, te Gent wegens godslastering tentoongesteld « in de mande » en voor vijftig jaar gebannen (1 Dec. 1483), II, 280.

Lieven de Blecquere, officiaal van Doornik, onderhandelt met den magistraat van Doornik over het overhandigen aan den inquisiteur van Kamerijk van de stukken van het onderzoek betreffende Jacob Toriel, te Kamerijk als ketter gevangen (16 Mei 1427), III, 72.

Lieven de Meyere, kousenmaker, te Gent gevangen en voor onderzoek naar het geestelijk hof van Doornik gezonden (vóór 8 Nov. 1458), I, 337.

Lieven (Livinus) de Sancto Petro, monnik, plaatsvervanger van den Doornik-schen inquisiteur, neemt deel aan het kettergeding tegen Jacob Clerici te Doornik (3 Sept. 1355), II, 143.

Lieven vander Crucen, kettor, te Gent gevangen, naar het geestelijk hof van Doornik gezonden en later te Gent bepredikt (8 Nov. 1458), I, 337.

Lieven vander Eecken, priester, te Gent gevangen en voor onderzoek naar het geestelijk hof van Doornik gezonden (vóór 8 Nov. 1458), I, 337.

Lille. Zie RIJSEL.

Linden (Lodewyc vander). Zie LODEWIJK VANDER LINDEN.

Limburg (herzogdom). Door keizer Karel IV wordt de inquisiteur Jan de Boland aan den hertog ter uitroeiing der Beggarden en Begijnen aanbevolen (17 Febr. 1373), I, 225-228.

Lippens (Willeken). Zie WILLEKEN LIPPENS.

Lochem (Wilhelmus de). Zie WILLEM VAN LOCHEM.

Loder (Hendrik). Zie HENDRIK LODER.

Lodewijk VII, koning van Frankrijk, verwittigt paus Alexander III, dat, zoo de kettters van het aartsbisdom Reims door hem niet streng behandeld, ja uitgeroeid worden, het christenvolk zal ontsticht zijn en de paus met de Kerk ooteraard (vóór 11 Jan. 1163), I, 37-38; — de paus antwoordt hem op ootmoedigen toon (11 Jan. 1163), I, 38-39.

Lodewijk IX de Heilige, koning van Frankrijk, vaardigt een edict uit tegen de kettters van geheel zijn rijk (1228?), II, 38-39; — ondersteunt krachtdadig den inquisiteur Robert in zijne kettervervolgingen (1235-1238), I, 90, 96, 112-113; II, 42, 43, 385; III, 2-3; — reglementeert de verbeurdverklaring der goederen van de ten tijde van broeder Robert verbrande kettters (c. 1236), III, 1-2; — vraagt en verkrijgt van paus Alexander IV de aanstelling van inquisiteurs in het koninkrijk Frankrijk (13 Dec. 1255), I, 125-128; — door paus Clemens IV als vurig begunstiger der Inquisitie geloofd (26 Febr. 1266), I, 133; — zijn voorbeeld als kettervervolger ingeroepen door zijnen opvolger Philips VI van Valois (Nov. 1329), II, 89, 91, 92.

Lodewijk X le Hutin, koning van Frankrijk, bevestigt de kroningswet van keizer Frederik II van 22 Nov. 1220 tegen de kettters van zijn rijk (5 Dec. 1315), II, 72.

Lodewijk (Ludovicus) de Caliga, predikheer, inquisiteur, wordt, met zijne collega's en vicarissen, door paus Urbanus V aan de prelaten en regeerders

der Duitsche landen ter vervolging der Beggarden aanbevolen (15 April 1368), II, 206-208; — wordt door keizer Karel IV in de kettervervolging ondersteund (17 Juni 1369), I, 214-221; II, 391.

Lodewijk de Candenare, scriba van het geestelijk hof van Doornik, werkzaam bij de overbrenging naar Rijsel en de verbranding aldaar van den ketterschen heremiet Gonzalve (15-16 Maart 1450), III, 87.

Lodewijk de Lannoyt, schepen van Rijsel, werkzaam in een onderzoek betreffende personen van slechten levenswandel (1429), III, 75.

Lodewijk (Loy) Hemmins, te Brugge (wegens godslastering?) aan de kaak gesteld (26 Febr. 1490), I, 457, 458; II, 392.

Lodewijk le Bourgeois, deurwaarder van het Parlement van Parijs, is te Atrecht bij de eereherstelling der Waldenzen werkzaam (10-18 Juli 1491), I, 476-483.

Lodewijk le Cordier, pauselijk notaris te Amiens, werkzaam in de zaak van de verbeurdverklaring van de goederen der te Rijsel verbrande kettters, III, 78-79.

Lodewijk (of Simen) Loves, priester te Luik, die, tijdens het woeden van de secte der Dansers aldaar, de duivels krachtig bezweert (Oct. 1374), I, 233, 234; III, 41-42.

Lodewijk van Bourbon, prins-bisschop van Luik, vaardigt eene straf uit tegen het Karmelietenklooster van Luik, dat den inquisiteur Hubertus Leonardi als regent weigert te erkennen (4 Juli 1472), III, 118-120.

Lodewijk vander Linden, te Gent wegens godslastering op drie verschillende dagen op eene slede gevoerd, gebrandmerkt, aan de kaak gesteld en de tong gekort, en daarna voor vijftig jaar uit Vlaanderen gebannen (26, 29 en 31 Jan. 1481), I, 449-450; II, 272-273, 391; III, 122-123.

Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen, verleent aan de Geeselaars van de kasselrij Ieperen de toelating om, binnen de voorwaarden hun door de vicarissen van den bisschop van Terenburg gesteld, in 't openbaar en ongehinderd hunne boetedoening te volbrengen (24 Aug. 1349), III, 15-17.

Lodewijk van Peene, te Gent voor den tijd van drie jaren gebannen om boter en eieren in de vasten geëten te hebben (8 April 1475), I, 524.

Lollaert (Matthaeus). Zie MATTHAEUS LOLLAERT.

Lollarden of Fratricellen, kettersche secte. Enkele rondreizende kettters in Henegouwen en Brabant, die edelvrouwen verleiden (1309), I, 154; — Walter, een Hollander, hoofdman der Lollarden of Fratricellen, wordt te Keulen gevangen en verbrand (1322), I, 172-173; — een Lollard te Keulen (1325), III, 175; — Lollarden voegen zich bij de Geeselaars (1349), II, 132; — Lollarden in Brabant en in Vlaanderen vóór en gelijktijdig met de Geeselaars (1349), I, 198; II, 183, 134; — schimpliedje tegen hen (14de eeuw), I, 198; — Fratricellen in Holland, Brabant en de omliggende gewesten (1372), I, 224-225; — Lollarden in Frankrijk en in de Nederlanden (1373), I, 228; — het lichaam van Matthaeus Lollaert te Utrecht ontgraven en verbrand (c. 1380), I, 248, 249, 250;

— Geert Groote bewijst in zijne preeken, dat de Broeders en Zusters van het gemeene leven niets te maken hebben met de Beggarden en Lollarden (vóór 1384), II, 151; — Geert Groote en de Broeders van het gemeene leven worden door de slechte geestelijkheid voor Lollarden gescholden, die den vuurdood verdienen (vóór en na 1384), III, 46-47; — voorschriften voor den inquisiteur aangaande het vervolgen der Lollarden, Beggarden en Zusters in het Utrechtsche (c. 1393 of 1394), II, 153, 155; — de Lollarden opnieuw door paus Bonifacius IX aan de Inquisitie overgeleverd (31 Jan. 1396), I, 256-257; — paus Julius II slaat de Lollarden en andere ketters in den ban der Kerk (1 Maart 1511), I, 499-500.

Londen. Zeeuwsche en Hollandsche Geeselaars verrichten er hunne boetewerken (c. 29 Sept. 1349), II, 121.

Longe (Golette). Zie COLETA LONGE.

Loon (Los, de abt van), komt, op verzoek van schepenen van Rijsel, naar deze stad, ter gelegenheid van de beprediking van ketters (11 Dec. 1460), III, 113-114.

Loez. Zie BORGLOON.

Lotard Fremault vader, stedelijk advocaat van Rijsel, door schepenen geraadpleegd in de zaak van verscheiden ketters (26 Nov. 1429), III, 74; — naar Brugge gezonden bij den hertog om de verbeurdverklaring te beletten van de goederen van Walter le Maiuer en de andere verbrande ketters (2-13 Jan. 1430), III, 78, 79.

Lotharius, keizer, laat te Trier en te Utrecht ketters verbranden (1135), I, 30-31, 44, 638.

Lourdel (Jehenne). Zie JOHANNA LOURDEL.

Louisielle (Margueritte de). Zie MARGARETHA DE LOUSIELLE.

Loves (Ludovicus) of Loues (Symon). Zie LODERWIJK LOVES.

Loys (Hotin). Zie HOTIN LOYS.

Lubbert, kanunnik, treedt te Deventer op als getuige in eene acte aangaande de Broeders en Zusters van het gemeene leven (26 Aug. 1401), II, 192.

Lubbert ten Bussche, priester te Deventer, wordt tegen de verdachtmaking van ketterij verdedigd door vijf voorname leden der orde van Windesheim (19 Maart 1395), II, 156-158.

Lucas le Mol, priester, getuige in de acte opgemaakt over de herroeping van de kettersche stellingen door den minderbroeder Jan Angeli te Doornik gepredikt (2 Maart 1483), III, 138.

Lucius II, paus, wordt door de Luiksche geestelijkheid over ketters geraadpleegd (tusschen Maart en 12 Mei 1145), I, 31-33; II, 384.

Lucius III, paus, houdt te Verona een concilie tegen de ketters en regelt er voor 't eerst de bisschoppelijke Inquisitie (4 Nov. 1184), I, 52-55; — spoort den bisschop van Atrecht tot strenge kettervervolging aan (4 Maart 1185), I, 56-59.

Luc(k)ardis, kettersche vrouw, te Trier met nog eenen ketter (of met nog drie kettters?) verbrand (1231), I, 81, 82; II, 40-41.

Luik (*Lidge, bisdom*). Gerardus, bisschop van Kamerijk, drukt aan Reginaldus, bisschop van Luik, zijne verbazing er over uit, dat eenige kettters ongehinderd uit zijn bisdom zijn mogen vertrekken (Jan. 1025), I, 1-2; — ketttersche priesters door paus Paschalis II bij graaf Robert II van Vlaanderen aangeklaagd (21 Jan. 1102), I, 14, 15; — tijdens eene kerkvergadering te Luik worden kettters aldaar ontdekt, één ervan levend verbrand en twee met de Kerk verzoend, terwijl de overigen 's nachts ontsnappen (1135), I, 30; — brief der geestelijkheid aan paus Lucius II over aangehouden kettters, afkomstig uit Frankrijk (tusschen Maart en 12 Mei 1145), I, 31-33; II, 384; — veel kettters aldaar (1145), I, 32, 33; — bisschop Alexander van Oeren houdt te Luik eene algemeene synode (13 Maart 1166), II, 24, 27-28; — de Luiksche priester Lambert le Bègue predikt tegen de bandeloosheid der Luiksche geestelijkheid, weshalve hij van wege den bisschop en de geestelijkheid eene bittere kettervervolging te verduren heeft (c. 1175-1177), II, 9-12, 15, 18, 20, 24, 28, 32-33; — vijf van Lambert's aanhangers spreken uit dwang en schrik een valsch getuigenis tegen hem (c. 1175-1177), II, 14-18; — Lambert's aanhangers vervolgd en uit het bisdom gebannen (c. 1175-1177), II, 12-14; — paus Calixtus III beveelt den Luikschen bisschop Radulphus, Lambert vrij te laten, opdat hij zich vóór den paus kunne komen verrechtvaardigen (c. 1175-1177), II, 13-14; — Lambert, uit zijnen kerker ontspannt, begeeft zich tot paus Calixtus III, die hem vrijspreekt van ketterij (vóór 1177), II, 18-23, 33, 35, 36; — Lambert's terugkeer en dood te Luik (1177), II, 33, 35, 36; — bisschoppelijke verordening over het inbrengen van de Waalsche en Dietsche boeken handelende over de H. Schrift (1203), I, 63; — bisschop Jan II van Rumigny staat den predikheeren toe te Luik een klooster te stichten tot verdediging van het geloof (6 Aug. 1220), I, 74-75; — bisschop Jan II van Rumigny beveelt aan zijne geestelijkheid de predikheeren als kettermeesters aan (Juli 1232), I, 87-88; — *sede vacante* worden de predikheeren door het kapittel als kettermeesters bevestigd (Mei 1238), I, 109-110; — al de Begijnen en kloosterzusters van het bisdom worden door paus Urbanus IV onder zijne bescherming genomen (7 Juli 1262), I, 132; — de prins-bisschop Jan I van Vlaanderen vaardigt synodale statuten uit over de vervolging der kettters en over de inquisiteurs in zijn bisdom (1 Maart 1288), I, 146-147; — de bisschop Thibaut de Bar geeft een ontwijkend antwoord aan koning Philips IV den Schoone, die hem tweemaal verzocht had de Tempelridders van zijn gebied te vervolgen (20 Jan. 1308), II, 60, 306; — de bisschop wordt door paus Clemens V gelast met het aanslaan van de bezittingen der Tempelridders (23 Juni 1312), II, 72; — bisschop Adolf van der Mark door paus Johannes XXII gelast met een onderzoek ten gunste der rechtgelooovige Begijnen van zijn bisdom (22 Juni 1324), II, 85-86; — bisschop Adolf van der Mark spreekt de Begijnen van St. Christoffel (te Luik), Tongeren, Maastricht, St. Truiden, Leuven, Tienen, Zoutleeuw, Diest, Borgloon, Hasselt en Aarschot vrij van ketterij (24 Oct. 1324), II, 86-88; — bisschop Adolf van der Mark spreekt de Begijnen van Roermond vrij van ketterij (1 Maart 1325), II, 88-89; — bisschop Adolf van der Mark verbiedt aan de Brabantsche ambtenaars de Begijnen van Zoutleeuw

in hunne goëderen te verontrusten (15 Jan. 1335), II, 301-303; — bisschop Adolf van der Mark verbiedt aan de priesters van zijn bisdom de gebanvloekten tweemaal gedurende de mis af te roepen, tenzij het ketters geldt (7 Oct. 1337), III, 13; — de secte der Geeselaars woedt in 't land van Luik (1349-1350), II, 97-98, 102-103, 122-124, 126; — de inquisiteur Jan de Boland, onder andere over het bisdom Luik aangesteld, wordt door keizer Karel IV ter uitroeiing der Beggarden en Begijnen krachtig ondersteund (17 Febr. 1373), I, 225-228; — de secte der Dansers woedt hevig te Luik en op andere plaatsen van het bisdom, maar wordt er door de geestelijkheid onderdrukt (Aug.-Nov. 1374), I, 231-236; II, 144-146, 148-149; III, 40-44; — de predikheer Hendrik Kaltyser, inquisiteur in de bisdommen Luik en Kamerijk, door hertog Philips van Bourgondië aan zijne ambtenaars aanbevolen (9 Nov. 1431), I, 323-324; — de bisschop Jan van Heinsberg vaardigt synodale statuten uit, waarbij de godslasteraars en de verguizers der kerkelijke overheden gebanvloekt en voor één jaar gebannen worden (29 Mei 1454?), III, 85-86; — Willem, bisschop van Doornik, door paus Paulus II met een onderzoek tegen de ketters der Leuvensche Hoogeschool en der omstreken gelast, wordt te gelyker tijd met inquisitoriale macht over geheel het bisdom Luik bekleed (5 Mei 1470), III, 165-167; — de bisschop Lodewijk van Bourbon vaardigt eene straf uit tegen het Karmelietenklooster van Luik dat den inquisiteur Hubertus Leonardi als regent weigert te erkennen (4 Juli 1472), III, 118-120; — de Luiksche karmeliet Hubertus Leonardi, inquisiteur in het bisdom Luik, treedt op tegen ketters van Nijvel (1472-1475), I, 443; — de predikheer Ægidius van Holland door paus Julius II over het bisdom Luik als inquisiteur aangesteld (8 Febr. 1505), I, 405; — de prinsbisschop Erardus van der Mark vaardigt tegen de godslasteraars straffen uit (18 Febr. 1507), I, 498-497.

Luik (*Liège, stad*). Tijdens eene kerkvergadering aldaar worden ketters ontdekt, waarvan één levend wordt verbrand, twee afzweren en de anderen 's nachts ontsnappen (1135), I, 30; — bisschop Alexander van Oeren houdt er eene algemeene synode (13 Maart 1166), II, 24, 27-28; — de verdachte priester Lambert le Bègue wordt er op bevel van den bisschop Radulphus van Zähringen in de St. Lambertuskerk aangehouden (c. 1175), II, 33, 34; — Lambert le Bègue, door den paus vrijgesproken, keert naar Luik terug en sterft aldaar (1177), II, 33, 35, 36; — het afbranden der St. Lambertuskerk beschouwd als eene straffe Gods (28 April 1185), II, 33, 34; — bisschop Jan II van Rumigny staat den predikheeren toe aldaar een klooster te stichten tot verdediging van het geloof (6 Aug. 1229), I, 74-75; — twee kanunniken der St. Maartenskerk te Luik, Sigerus van Brabant en Bernerus van Nijvel, worden door Simon du Val, inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk te Saint-Quentin ingedaagd (15 Juli 1277), maar vluchten naar Luik en ontsnappen aan de Inquisitie, I, 140-141; — hertog Jan I van Brabant beveelt zijnen onderzaten en ambtenaars de reizende Luiksche predikheeren (inquisiteurs?) te begunstigen (Aug. 1280), I, 144; — bisschop Adolf van der Mark vaardigt een reglement uit voor de Begijnen van St. Christoffel te Luik (3 Juli 1323), II, 88; — bisschop Adolf van der Mark spreekt de Begijnen van St. Christoffel vrij van ketterij (24 Oct. 1324), II, 86-88; — bisschop Adolf van der Mark vaardigt nog een reglement uit voor de

Begijnen van St. Christoffel (Sept. 1325), II, 88; — bisschop Adolf van der Mark vaardigt een nieuw reglement uit voor de Begijnen van St. Christoffel (23 April 1325), II, 88; — de Geeselaars komen uit Duitschland aldaar aan (c. 24 Juni 1349), II, 122; III, 20; — de Luikenaars volgen het voorbeeld der Duitsche Geeselaars en vertalen hunne liederen in het Waalsch (1349), II, 122-124; — ongeveer 180 Luiksche Geeselaars komen te Doornik aan (29 Aug. 1349), aangevoerd door eenen Luikschen predikheer, die er een kettersch sermoen predikt (30 Aug. 1349), [I, 190, 101-192]; II, 97, 102; III, 17-18; — de Luiksche predikheer met zijne bende te Valencijn (begin Sept. 1349), [I, 192]; II, 97-103; — de Dansers, van Keulen en Aken over Maastricht te Luik aangekomen (11 Sept. 1374), nemen er in aantal en in hevigheid toe (Sept.-Oct. 1374), I, 231-236; II, 144-146, 148-149; III, 40-44; — de samenzwering van de Dansers tegen de Luiksche geestelijkheid mislukt (einde Oct. 1374), I, 231-234; II, 144, 145, 149; III, 40-41; — duivelbezwingen aldaar (Oct.-Nov. 1374), I, 231-236; II, 144, 145-146, 148, 149; III, 40-42; — handschriften aan de hoofderk van Luik bij testament geschonken (20 Dec. 1360), II, 166-167; — de bisschop Lodewijk van Bourbon vaardigt eene straf uit tegen het Karmelietenklooster dezer stad, omdat het den inquisiteur Hubertus Leonardi als regent weigert te erkennen (4 Juli 1472), III, 118-120; — de Luiksche karmeliet Hubert Leonardi werkzaam als inquisiteur in het bisdom Luik (1472-1475), I, 443.

Lullier (P.), als plaatsvervanger van den procureur des konings bij het Parlement van Parijs, requireert in het geding, ontstaan tusschen het kapittel en de minderbroeders van Doornik ter oorzake van de kettersche preeken van broeder Jan Angeli (18 Nov. 1482), III, 124, 129.

Lupilce (?) (Jan). Zie JAN LUPILCE.

Lutae, Lutexsters, kettersche secte. In Vlaanderen en in Brabant, vóór en gelijktijdig met de Geeselaars, bij welke zij zich aansluiten (1349), I, 198; II, 133, 134; — schimpliedje tegen hen (14de eeuw), I, 198.

Lutkehns (Hermannus) Zie HERMAN LUTKEHNS.

Luxemburg (hertogdom). Aan den hertog beveelt keizer Karel IV den inquisiteur Jan de Boland ter uitroeiing der Beggarden en Begijnen aan (17 Febr. 1373), I, 225-228; — de adel van dit gewest wordt bij breve van paus Martinus V aangewakkerd om deel te nemen aan den kruistocht tegen de Husieten (1 Dec. 1423), II, 256-257.

Luxemburg (stad). Bernarius de Franckell, prior van het predikheerenklooster van Keulen en inquisiteur, bewerkt, op last van paus Alexander VI, de hervorming van het predikheerenklooster van Luxemburg (2-9 Juli 1502), III, 167-168.

Lyaucourt (Johannes de). Zie JAN DE LYAUCOURT.

M

Maarten Cornille, algemeen hertoglijk ontvanger van het graafschap Artois, vreest eene vervolging als ketter van de secte der Waldenzen en vlucht uit

Atrecht naar Parijs (c. 17 Juli 1460), I, 372, 373, 460; — wordt door de vicarissen-generaal ingedaagd, verschijnt niet en wordt bij verstek als Waldens in den kerkban gedaan (Aug. 1460), I, 375-376; — bekomt eene bul van paus Pius II (c. 14 Aug. 1460), I, 376, 378; — in Bourgondië aangehouden en aan den aartsbisschop van Besançon overgelaten (c. 14 Aug. 1460), I, 377-378; — Hugo Aubry (of Aimery) was in zijnen dienst, I, 383; — door de vicarissen-generaal te Atrecht eindelijk vrijgesproken (c. Jan. 1461), I, 387; — door den aartsbisschop van Besançon na onderzoek in vrijheid gesteld, keert naar Atrecht weder en wordt er terug in het bezit zijner goederen gesteld (c. 17 Febr. 1461), I, 390-391, 462.

Maarten Lepratre, door schepenen van Rijsel naar Atrecht gezonden, om van den inquisiteur te vernemen, of er ook te Rijsel Waldenzen zijn (1460), III, 113.

Maarten Malengré, kanunnik en officiaal van Amiens, wordt naar Atrecht ontboden om de Waldenzen te helpen onderzoeken (Aug. 1460), I, 377.

Maastricht (*Trajectum superius*, *Mosae Trajectum*). De deken van St. Servaas aldaar wordt, met andere geestelijken, door paus Clemens V met de vervolging der tempelridders in het aartsbisdom Keulen gelast (12 Aug. 1311), I, 161-163; — de Begijnen dier plaats door Adolf van der Mark, bisschop van Luik, vrijgesproken van ketterij (24 Oct. 1324), II, 86-88; — in die stad komen uit Duitschland, en in 't bijzonder uit Aken, de Dansers aan (c. Aug. 1374), I, 232, 233; II, 144, 145, 148; III, 40; — de magistraat verbiedt het dansen op straat of in de kerk, op straf van ballingschap, en laat het verder slechts toe onder bepaalde voorwaarden (18 Nov. 1374), III, 44; — de tweede Goeselaars rijzen aldaar op en, daar zij in verscheiden neringen de overhand hebben, stichten zij veel oneenigheid en sluiten de poorten vóór den bisschop van Luik (1400), I, 189-190; III, 49.

Mackes (Johannes). Zie JAN MACKES.

Mahieu de le Bosquielle. Zie MATTHAEUS DE LE BOSQUIELLE.

Mahiu de Lauvin. Zie MATTHAEUS VAN LAUWIN.

Mainarde (Caterine). Zie CATHARINA MAINARDE.

Maingonal (Bauduyn de). Zie BOUDEWIJN DE MAINGONAL.

Mainz (aartsbisdom). Jacobus Sprenger, prior van het predikheerenklooster van Keulen, tot inquisiteur in het aartsbisdom aangesteld (19 Juni 1481), III, 123; — de predikheeren Hendrik Institoris en Jacob Sprenger door paus Innocentius VIII als inquisiteurs in dat aartsbisdom bevestigd en tot het uitroeien der tooverij met nieuwe machten bekleed (5 Dec. 1484), I, 455-457; III, 144, 145.

Malbodium. Zie MAUBEUGE.

Malda (Jacobus de). Zie JACOB DE MALDA.

Malda (Johannes de). Zie JAN DE MALDA.

Malda (Nicolaus de). Zie NICOLAAS DE MALDA.

Malengré (Martin). Zie MAARTEN MALENGRÉ.

Malines. Zie MECHLEN.

Malkasin (Pieron). Zie PIETER MALKASIN.

Malleus maleficarum. De inquisiteurs Hendrik Institoris en Jacobus Sprenger laten eene notarieele acte opmaken over de goedkeuring door eenige professoren der godgeleerde Faculteit van Keulen aan hun werk gehecht (19 Mei 1487), III, 144-148.

Malvoisin (Johannes). Zie JAN MALVOISIN.

Mamarde [lees : *Mainarde*] (Catherine). Zie CATHARINA MAINARDE.

Manasses, smid, aanhanger van den ketter Tanchelm, wordt te Keulen door den aartsbisschop gevangen gehouden (c. 18 Mei 1112), I, 15, 17.

Manichaei, ook genoemd *Piphli* en *Populicani* (zie die woorden) (1157), I, 35-36; — in Vlaanderen (1162), I, 37-38; — te Atrecht en in Vlaanderen (1182-1183), I, 48.

Mande (Henricus). Zie HENDRIK MANDE.

Mannens (Jan). Zie JAN MANNENS.

Mantes. Noël Ferre van Amiens aldaar als Waldens verbrand (26 Aug. 1460), III, 111-112; — de vrouw van Noël Ferre, door het gerecht dezer plaats als Waldenze aangehouden en vervolgd, appeleert vóór het Parlement van Parijs, dat haar vrijspreekt (na 26 Aug. 1460), III, 111, 112.

Marcus Cornet, ketter in 't bisdom Kamerijk (?), waarover Carlier zijn oordeel geeft (vóór 23 Nov. 1472), 433-439.

Mare magnum, bul, waarbij paus Nicolaas de minderbroeders bevoorrecht, en die, van wege de geestelijkheid hevig verzet uitlokkend, in het koninkrijk Frankrijk niet aangenomen wordt (1482), III, 126, 127, 133; — door de minderbroeders van Doornik bij monde van hunnen medebroeder Le Gueu van den kansel afgekondigd (vasten van 1482), III, 127, 128; — de procureur des konings bij het Parlement van Parijs eischt, dat de minderbroeders van Doornik die bul produceeren (18 Nov. 1482), III, 129; — de minderbroeders van Doornik erkennen, dat die bul in het koninkrijk Frankrijk niet ontvankelijk was verklaard en herroepen ze vóór den volke (1 en 2 Maart 1483), III, 133, 135, 138.

Marescalli de Lerois (*van Zoutleeuw*) (Johannes). Zie JAN MARESCALLI DE LEROIS.

Margaretha, overste van het Begijnhof St. Catharina te Aalst, vermeld in de bul van paus Johannes XXII betreffende de goederen, die van dit Begijnhof werden vervreemd (7 Sept. 1317), III, 161-162.

Margaretha (*Margriet*), vrouw van Jan Raven, wegens haar niet ter kerk gaan vóór den magistraat van Utrecht ter verantwoording verschenen (1428), III, 74.

Margaretha Briselame gezeid *la Parquemièrre*, lichte vrouw te Atrecht, als ketterin van de secte der Waldenzen aangehouden en vervolgd (na 9 Mei 1460), I, 356; — door de geloofsrechters veroordeeld en te Atrecht verbrand (7 Juli 1460), I, 368-372; — door het Parlement van Parijs in hare eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Margaretha de Lousielle, ketterin te Doornik. Geschil tusschen den bisschop en den magistraat over hare uitlevering (13-15 Febr 1420), II, 243.

Margaretha (of Mariette) le Drue, alias *Baignine*, *Bayguine* of *Beghuinne de Doue*, ook gezeid *Blancminette* (en waarschijnlijk dezelfde als *Delespine* [lees: *de Beghine*], I, 467), lichte vrouw te Atrecht, als ketterin van de secte der Waldenzen aangehouden en vervolgd (na 25 Febr. 1460), I, 346, 347; — gepijnigd (kort na 5 April 1460), I, 467; — door het Parlement van Parijs in hare eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392. — Zie **MARIETTE LE DRUE**.

Margaretha le Hallière, als ketterin van de secte der Waldenzen te Bergen, gevangen en gebannen (1511-1512), I, 501.

Margaretha Porete (of Porrette), kettersche begijn uit Henegouwen, door Gwijde II, bisschop van Kamerijk, onderzocht, die haar kettersch boek te Valencijn laat verbranden (vóór 1305), I, 156, 157-158, 159; — maakt eene kettersche vertaling der H Schrift, II, 64-65; — deelt opnieuw een kettersch boek aan het volk mede, wordt gevat en door den Parijschen inquisiteur vervolgd (begin 1310), I, 155-160; — haar verdacht geschrift, op verzoek van den inquisiteur Willem van Parijs door geestelijken en godgeleerden der Hoogeschool te Parijs onderzocht, wordt kettersch bevonden (11 April 1310), II, 63-64; — vijf geestelijken, door den inquisiteur over haar geval geraadpleegd, verklaren, dat zij aan de wereldlijke overheid dient uitgeleverd te worden (9 Mei 1310), I, 155-157; II, 391; — bij inquisitoriaal vonnis als hervallen ketterin veroordeeld (31 Mei 1310) en op de *Place de Grève* te Parijs met haar kettersch boek verbrand (1 Juni 1310), I, 157-160; II, 64-65.

Margaretha sMoenx (of Smoenx), door schepenen van Gent veroordeeld tot eene bedevaart naar de drie koningen te Keulen, omdat zij een kettersch boek ter lezing heeft gegeven (25 Febr. 1354), II, 142.

Maria de Bervy, non van Robermont bij Luik, stelt zich aan 't hoofd van eene reformatie in haar klooster en komt daardoor in verdenking van ketterij (c. 1406), II, 193.

Maria de Bourghielle, weduwe van Jacob Becquet, III, 60 en 62 (wel dezelfde vrouw als diegene aangeduid als *Johanna Becquette*, dochter van Simon Becquet en zuster van Jacob Becquet, III, 58), woonachtig te Dowaaï; op eene geheime kettersche bijeenkomst door den magistraat dier stad aangehouden (25 Maart 1420), voor het geestelijk onderzoek aan den bisschop van Atrecht uitgeleverd en door dezen en den inquisiteur als berouwhebbende ketterin tot twaalf jaar opsluiting veroordeeld, te Atrecht door den bisschop en te Dowaaï door den inquisiteur bepredikt (9 en 10 Mei 1420), I, 299-302; III, 56-62.

Maria de Valentianas (van Valencijn?), schrijfster van een kettersch boek (c. 1400?), II, 188.

Maria Ducanech, ketterin te Kamerijk, door den bisschop van Kamerijk en den vicaris van den algemeenen inquisiteur vervolgd en tot herroeping, acht dagen opsluiting in haar huis, ettelijke bedevaarten en andere boetedoening veroordeeld, wil van dit vonnis vóór den aartsbisschop van Reims appelleeren, hetgeen een geding vóór 's konings Parlement te Parijs voor gevolg heeft, dat te haren gunste wordt beslist (30 Juni 1403), I, 261-264.

Maria le Blanco, ketterin van de secte der Waldenzen, te Bouvignes gevangen, gepijnigd en verbrand (1512-1517), I, 512.

Maria van Bourgondië, hertogin, gravin van Vlaanderen, enz. De gouverneur van Rijsel erkent, in haren naam, dat de goederen der in 1429 te Rijsel veroordeelde kettters niet werden verbeurdverklaard (na Febr. 1477), I, 315-316; III, 121-122.

Maria Vollaerts, te Gent wegens godslastering voor tien jaar gebannen (14 Aug. 1484), II, 280.

Mariette le Druë, gezeid *Bayguine*, door de vicarissen van den bisschop en door Pieter Lesbroussart, vicaris van den inquisiteur Roeland le Cozic, als Waldenze veroordeeld en, na beprediking, verbrand (9 Mei 1460), I, 351, 352-355; III, 89-91. — Zie **MARGARETHA LE DRUE**.

Markasin (Pieron). Zie **PIETER MALKASIN**.

Marlière (Hue). Zie **HUGO MARLIÈRE**.

Marlière (Jehan). Zie **JAN MARLIÈRE**.

Marques, bij Dowaaï; aldaar woont Gillis des Auniaux, die te Atrecht wegens ketterij terechtstaat (1420), III, 61.

Marques (Hottinus de). Zie **HOTTINUS DE MARQUES**.

Marsilius, Vlaamsche ketter, een van de leiders der Cataphrygae of Catharen, te Keulen verbrand (2 of 5 Aug. 1163), I, 40-44.

Martha, naam gegeven aan de oversten onder de Zusters van het gemeene leven, II, 153, 154, 155, 182, 183, 184.

Martine, huisvrouw van Pieter Prijsbier, te Brugge wegens lastering van God et Maria vijf maal gebrandmerkt, aan de kaak gesteld, de tong gekort en voor zes jaron uit Vlaanderen gebannen (25 Aug. 1484), I, 454.

Martini (Johannes). Zie **JAN MARTINI**.

Martins (Anthoine). Zie **ANTOON MARTINS**.

Martinus IV, paus, verwittigt de prelaten van Frankrijk, dat hij de inquisiteurs gemachtigd heeft de kettters en de hervallen joden in de kerken aan te houden (21 Oct. 1281), I, 1245.

Martinus V, paus, regelt de vervolging tegen Wicleff, Jan Hus, Hieronymus van Praag en al hunne aanhangers met de goedkeuring van het Algemeen Concilie van Constanz (22 Febr. 1418), I, 282-206; — stelt Jan, patriarch van Constantinopel, aan tot algemeenen commissaris tegen de aanhangers van Wicleff, Hus en andere kettters, die in deze hoedanigheid op het Algemeen Concilie van Constanz optreedt en het vonnis uitspreekt over den Doornikschen priester Nicolaas Serrurier (12 April 1418), II, 204-210; — ontvangt op het Algemeen Concilie te Constanz de aanklacht van den predikheer Matthaeus Grabow tegen de Broeders en Zusters van het gemeene leven (c. 1418), II, 216; — laat te Florence de herziening in beroep van het tegen Nicolaas Serrurier gevelde vonnis inleiden en beslissen (1418 — 11 Dec. 1419), II, 229-237; — vaardigt te Florence eene bul uit, waarbij hij de twee tegen

Nicolaas Serrurier uitgesproken veroordeelingen uitvoerbaar verklaart (6 Jan. 1420), II, 237-242; — in drie breven wenscht hij den bisschop, het kapittel en den magistraat van Doornik geluk over hunne krachtdadigheid tegen eenen ketter (Gillis Mersault?) (na 22 Juli 1423), II, 248-252; — gelast Willem IV van Challant, bisschop van Lausanne, en den inquisiteur Orric van Torrente den door hem aangehouden Nicolaas Serrurier als weerspanningen ketter te straffen (12 Nov. 1423), II, 252-253; — spoort door twee nieuwe breven Willem IV van Challant aan tot een krachtdadig handelen tegen Nicolaas Serrurier (na 12 Nov. 1423), II, 254-255; — verzoekt Amedeus, hertog van Savoyen, den bisschop van Lausanne bij te staan in het straffen van Nicolaas Serrurier (na 12 Nov. 1423), II, 256; — wakkert, in twee breven, den adel van Luxemburg en den graaf van Marche aan tot eenen kruistocht tegen de Hussieten (1 Dec. 1423), II, 256-257; — dringt bij den inquisiteur Orric van Torrente aan op een spoedig handelen tegen Nicolaas Serrurier (16 Maart 1424), II, 257-260; — beveelt den aartsbisschop van Besançon Theobaldus van Rougemont, de uitvoering van het vroeger tegen Nicolaas Serrurier uitgesproken vonnis ter harte te nemen, indien de inquisiteur zich aan die taak moest onttrekken (16 Maart 1424), II, 260-261; — richt eene breve aan den magistraat van Doornik om hem geluk te wenschen over zijne krachtdadigheid in het onderdrukken der ketterij (14 Dec. 1425), II, 307-308.

Martinus Porée, bisschop van Atrecht, eischt, voor het geestelijk onderzoek, achttien personen op, die onder de verdenking van ketterij door den magistraat van Dowai aangehouden werden, waarin deze toestemt (na 25 Maart 1420), I, 300-301; III, 59, 61, 109-110; — spreekt, met den inquisiteur Pieter Floure, het vonnis uit over de nabij Dowai aangehouden ketters en bepredikt ze te Atrecht (9 Mei 1420), I, 301, 302; III, 56, 57, 61, 109-110.

Marville (Regnart de). Zie REGNART DE MARVILLE.

Massinus, Doorniksche ketter, verkondigt allerlei dolingen en gekheden in den kerker der Inquisitie (vóór 23 Nov. 1472), I, 429-431.

Mastaing, bij Bouchain. Twee gebroeders dier plaats door den inquisiteur Robert verbrand (tusschen 17 Febr. en 2 Maart 1236), II, 42, 45.

Mathilde (Mehaus) Billarde, te Doornik, wegens lastering van de moeder Gods tot één jaar ballingschap, tentoonstelling en eene geldboete veroordeeld (1 April 1276), I, 130, 140; II, 301.

Matthaeus Clerici, minderbroeder van het klooster van Doornik, aanvaardt, namens zijn klooster, de overeenkomst gesloten met het kapittel van Doornik in de zaak van Jan Angeli (1 Maart 1483), III, 136.

Matthaeus (Mahien) de le Bosquielle, door den magistraat van Doornik gevangen als verdacht te behooren tot de secte der Waldenzen, wordt door het geestelijk hof opgedischt (17 Mei 1460), II, 263-264.

Matthaeus du Hamel (de Halmello), notaris, secretaris van den bisschop en kanunnik van Atrecht, helpt er de kettische secte der Waldenzen vervolgen (einde 1459 en begin 1460), I, 347; III, 91; — begeeft zich met de vicarissen, den inquisiteur en den advocaat Gillis le Flameng naar Brussel bij den hertog, van wien zij instructies krijgen (14 Aug. 1460), I, 376, 377-378; — draagt de

stukken van het proces van den heer van Beaufort, Jan Tacquet, Pieter du Carieulx en Hugo Aimery voor onderzoek naar Brussel, is op 12 Oct. 1560 te Atrecht terug en leest het tegen hen gevelde inquisitoriaal vonnis in het Fransch af (22 Oct. 1460), I, 379-380, 382; — door 't Parlement tot schadevergoeding veroordeeld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Matthaeus Grabow, Grabo of Grabon, predikheer, lector van het klooster te Groningen, geprotest in het klooster te Wismar, maakt de Broeders en Zusters van het gemeene leven verdacht (1417), II, 227, 228; — is op het punt ongelijk te krijgen van den Utrechtschen bisschop, maar gaat in beroep vóór het Algemeen Concilie, II, 227-229; — klaagt te Constanz op het Algemeen Concilie de Broeders en Zusters van het gemeene leven vóór paus Martinus V aan (c. 1418), II, 216-220; — zijne aanklacht wordt kettersch bevonden door Pieter d'Ailly, kardinaal van Kamerijk (c. 1418), II, 220-221, evenals door Johannes de Gerson, kanselier der Parijsche Hoogeschool (3 April 1418), II, 222-224; — hij wordt veroordeeld (31 Mei 1419) en herroept, II, 225, 226; — na een onderzoek in herziening van het vonnis, spreekt de kardinaal Antonius van Aquileja eene nieuwe en definitieve veroordeeling tegen hem uit (26 Mei 1419), II, 395, 397-411.

Matthaeus (Meus, Miewes) Lollaert, ketter, heeft in Holland en vooral te Gouda talrijke aanhangers (c. 1380), I, 248; — op aandringen van Geert Groote laat de bisschop zijn lijk ontgraven en te Utrecht verbranden (c. 1380), I, 248, 249, 250.

Matthaeus Mignot, ketter van 't bisdom Kamerijk (?), wordt door den inquisiteur vervolgd, die aan den deken Carlier zijn oordeel vraagt (vóór 23 Nov. 1472), I, 432-433.

Matthaeus Paille, advocaat te Beauquesne, neemt deel aan de kettervervolging der Atrechtsche Waldenzen (einde 1459-c. Jan. 1461), I, 353, 374, 380, 387, 388; — verhuist uit vrees naar Parijs (c. 1 Nov. 1462), I, 395-396; — wordt door Hugo Aimery vóór 't Parlement gedaagd (6 Jan. 1462), I, 396-397; — door het Parlement tot schadevergoeding veroordeeld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Matthaeus (Mees) Symonsz, door schepenen van Leiden wegens het afnemen en beledigen van een O. L. Vrouwenbeeld tot eene geldboete veroordeeld (1518), II, 312-313.

Matthaeus (Mahieu) Quedin, voortvluchtige ketter van Seclin, in het Rijselsche. Hertog Philips van Bourgondië beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1430), I, 313.

Matthaeus (Mahiu) van Lauwin (bij Dowaaï), ketter, te Péronne met zijne vrouw door den inquisiteur Robert verbrand (1235), II, 41, 43; — zijne zwangere dochter bekomt genade op voorspraak der koningin van Frankrijk (1235), II, 42, 43.

Matthaeus van Ysendike, zoon van Jan, ketter te Brugge gevangen (1420-1421), I, 299.

Matthias Capitoli, predikheer, tot inquisiteur in de bisdommen Amiens, Atrecht en Terenburg aangesteld (19 Nov. 1504), III, 155.

Matthias Sandrard, klerk, notaris van het geestelijk hof te Doornik, is getuige in eene acte behelzende afschriften van stukken van het kettergeding tegen Nicolaas Serrurier (23 Jan. 1422), II, 246.

Matthijs vander Eeke, te Gent wegens bespottling van het Heilig Sacrament voor vijftig jaar gebannen (3 Nov. 1492), II, 272-280.

Mattre (Guillame). Zie WILLEM MATTRE.

Maubouge (Malbodium), in Henegouwen. Ongeveer 200 Geeselaars dier stad te Doornik (27 Sept. 1349), [I, 193]; II, 99, 106.

Maupetit (Jacotin). Zie JACOB MAUPETIT.

Mauville (Jehan). Zie JAN MAUVILLE.

Maximiliaan van Oostenrijk, Roomsche koning, vaardigt te Brussel een edict uit, waarbij hij de inquisiteurs Hendrik Institoris en Jacob Sprenger onder zijne bescherming neemt (6 Nov. 1486), III, 144-145, 147-148; — stelt Michiel François, prior van het predikheerenklooster van Valencijn en inquisiteur, tot leermeester van zijnen zoon Philips den Schoone aan (1490), III, 123.

Maximiliaan van Oostenrijk, keizer; vaardigt, met aartshertog Karel, een plakkaat uit tegen de godslasteraars (19 Juni 1509), III, 158-159.

Mechelen (Malines). Aanmoedigingen van den magistraat van Leuven aan de aldaar verblijvende Geeselaars uit Mechelen (na 17 Aug. 1349), II, 114; — de magistraat schenkt levensmiddelen aan de aldaar zijnde Geeselaars uit Keulen en aan de Geeselaars te Rumpst (1349), II, 115; — de magistraat schrijft aan de Mechelsche Geeselaars te Sluis (1349 of 1350), II, 115; — de Mechelsche Geeselaars te Keulen (1349 of 1350), II, 115; — de Mechelsche Geeselaars overhandigen den bisschop van Kamerijk eenen brief, dien zij beweerden door Christus op het altaar der St. Pieterskerk te Jerusalem voor de Geeselaars neergelegd te zijn (1349 of 1350), II, 119; III, 21-23; — onderhandelingen van den magistraat met het geestelijk hof (?) van Kamerijk aangaande de Geeselaars (17 Maart 1350), II, 115; — de heer van Beaufort en Jan Tacquet, te Atrecht als Waldenzen veroordeeld, moeten onder andere geldboeten storten in den offerblok te Mechelen ten bate van den kruistocht tegen de Turken (22 Oct. 1460), I, 382, 383; — meester Jan Leonis verdedigt er, namens de overheid en de ingezetenen, enkele verdachte stellingen in zake van een kerkelijk interdict (vóór 23 Nov. 1472), I, 425-427; — Karel, graaf van Vlaanderen, vaardigt er zijn tweede plakkaat tegen de lasteraars van God en Maria uit (5 Jan. 1519), I, 516-517.

Meern (Lisabet vd.). Zie ELISABETH VANDER MEERN.

Mees Symonz. Zie MATTHAEUS SYMONSZ.

Mehaus Billarde. Zie MATHILDE BILLARDE.

Meineed. Hoe in het hertogdom Brabant beschouwd en behandeld (c. 1495). II, 283, 289-290.

Melior, kardinaal en legaat, geeft last tot het uitspreken van het kerkelijk interdict over de landen van Boudewijn IX, graaf van Vlaanderen (1196-1197), II, 37.

Melis (Amilius) van Assche, priester van het Utrechtsche bisdom, brengt naar Deventer de acte, de bisschoppelijke goedkeuring bevattende van de levenswijze der Broeders en Zusters van het gemeene leven (26 Aug. 1401), II, 191.

Menin (Jehan de). Zie JAN DE MENIN.

Mersau(1)t (Gillis, Gillet, Gillart). Zie GILLIS MERSAULT.

Mersman (Pieter de). Zie PIETER DE MERSMAN.

Méry (Simon de). Zie SIMON DE MÉRY.

Metz. De verzoende ketter Nicolaas Serrurier wordt veroordeeld om gedurende twee jaren in het augustijnerklooster aldaar tot het doen van boete opgesloten te blijven (12 April 1418), II, 205, 210, 255; — afschriften van de stukken van het proces van Nicolaas Serrurier voor die plaats bestemd (28 Jan. 1422), II, 243, 244.

Moulin Heerbrecht, gezeid **Zughere**, te Ieperen wegens lastering van Jezus en Maria veroordeeld tot de kaak, afkorting zijner tong en 7 jaren ballingschap (7 Febr. 1375), III, 45.

Meurin (Baudart) Zie BAUDART MEURIN.

Meurin (Bauduin). Zie BOUDEWIJN MEURIN.

Meus. Zie MATTHAEUS LOLLAERT.

Meyere (Lievin de). Zie LIEVEN DE MEYERE.

Meynaert, oude schoenmaker te Utrecht, wegens godslastering en heiligschennis door den magistraat tot de kaak en eeuwigdurende ballingschap veroordeeld (1442), III, 82-83.

Michiel, pauselijke legaat, houdt namens paus Celestinus III te Montpellier een concilie, waar maatregelen genomen worden tegen de ketteren (1195), I, 59.

Michiel Bailge, wegens lastering van Maria te Veurne tot verscheiden boetedoeningen en eene geldboete veroordeeld (1513), I, 504.

Michiel de Broda Theutonicali, instigator en promotor in het Algemeen Concilie van Constanz voor de kettergedingen der Wicleffieten en Hussieten (1418-1419), II, 232, 239.

Michiel Delhaye, geheeten *Mon Jardyn*, wollewever, geboortig van Doornik, te Leuven als ketter vervolgd door den Luikschen inquisiteur Hubert Leonardi (c. 17 Juli 1471), II, 268.

Michiel Dyaboli, baccalaureus in de godgeleerdheid, getuige in eene acte te Keulen (20 Sept. 1409), II, 197.

Michiel François (Francisci), predikheer van 't klooster van Rijsel, bisschop van Salubria, raadsheer en biechtvader van aartshertog Philips van Oostenrijk, later koning van Castille en Leon, tot prior van het klooster van Valencijn gekozen (na 6 Aug. 1482), III, 151; — prior van het predikheerenklooster van Valencijn, tot inquisiteur in het bisdom Kamerijk aangesteld (16 Nov. 1482), I, 487, 488; III, 123, 151; — als inquisiteur in het bisdom Kamerijk bevestigd (22 Oct. 1484), III, 140-141; — door Maximiliaan van Oostenrijk tot leermeester van zijnen zoon Philips den Schoone aangesteld (1490), III, 123; — op bevel van paus Alexander VI door den generaal der orde Joachim Turrian aangesteld tot algemeenen inquisiteur over Franche-Comté, de Nederlanden en al de landen van den aartshertog van Oostenrijk, zoon van den Roomschen koning (28 Juni 1493), I, 487, 488; III, 151, 152; — zijn dood (2 Juni 1502), I, 488.

Michiel (Miquiel) Havrelant, stadsbode van Rijsel, is den magistraat behulpzaam bij het handhaven der orde tijdens het geding en de terechtstelling van vijf ketters (30 Nov. en 1 Dec. 1429), III, 75; — werkzaam voor den magistraat tijdens de onderhandelingen met den hertog betreffende de verbeurdverklaring van de goederen der verbrande ketters (10-15 en 27-28 Dec. 1429, 2-13 Jan. 1430), III, 76.

Michiel le Dival, wegens *bougerie* te Brugge verbrand (1398), III, 48-49.

Michiel Minne, zoon van Jan, te Brugge wegens lastering tegen God en Maria aan de kaak gesteld, de tong doorboord en voor zes jaren uit Vlaanderen gebannen (18 Febr. 1491), I, 459.

Michiel Vermachtelt, pastoor der St. Nicolaaskerk te Gent, in wiens huis de predikheer Jacob Weyts wegens zekere sermoenen gevangen wordt gehouden (20 Sept.-17 Oct. 1481), II, 274-275, 276.

Middelburg. Willem III, graaf van Holland en Zeeland, neemt de veront-ruste Begijnen dier stad onder zijne bescherming (c. 1324-1325), I, 175.

Miwes. Zie MATTHAEUS LOLLAERT.

Mignot (Mathaeus). Zie MATTHAEUS MIGNOT.

Mil (Adriaan de). Zie ADRIAAN DE MIL.

Miloenberg (Johannes de). Zie JAN DE MILCENBERG.

Milot (Johannes). Zie JAN MILOT.

Minne (Michiel). Zie MICHIEL MINNE.

Moeseke (Lauken van). Zie LAUKEN VAN MOESEKE.

Mofflaines, bij Atrecht. Vergaderplaats van Waldenzen in het bosch aldaar (1460), III, 112.

Molnier (Jacques). Zie JACOB DE BAILLEUL.

Mon jardyn. Zie MICHIEL DELHAYE.

Mons. Zie BERGEN.

Mons (Johanne de). Zie JOHANNA DE MONS.

Mons Chasletensis. Zie KASSEL (*Kasselberg*).

Monstroel (Henry de). Zie HENDRIK DE MONSTROEL.

Monte (Johannes de). Zie JAN DE MONTE.

Monte (Lambertus de). Zie LAMBERT DE MONTE.

Mont-Saint-Aubert, bij Doornik, bedevaartplaats. De 250 Doorniksche boetelingen onder de leiding van den augustijn Robert gaan er heen (23 Sept. 1349), II, 99, 110; — groote toeloop aldaar van Geeselaars uit Henegouwen, soms 10,000 menschen te gelijk (Sept. 1349), II, 99, 110; — de 565 Doorniksche Geeselaars in het terugkeeren van hunnen tocht gaan er ook (11 Oct. 1349), II, 98, 104.

Montwimers (*Mons Guimari*) in Champagne, broeinest van ketterij (1145), I, 31, 32.

Morel (Piat). Zie PIAT MOREL.

Morinensis (*diocesis*). Zie TERENCEBURG (*bisdom*).

Mosae Trajectum. Zie MAASTRICHT.

Moucharde (Belotte). Zie BELOTTE MOUCHARDE.

Moyen (Jehan). Zie JAN MOYEN.

Muette (Flourens). Zie FLORENS MUETTE.

Mulert (Stephanus). Zie STEVEN MULERT.

Muris (Johannes de). Zie JAN DE MURIS.

Musiel (Johannes). Zie JAN MUSIEL.

N

Naarden. Splinter Wiggersz., uit die stad geboortig, te 's Gravenhage wegens godslastering door het Hof van Holland levenslang gebannen (2 Me 1503), II, 293-294.

Naarden (Nicolaus de). Zie NICOLAAS VAN NAARDEN.

Namen (*Namur, stad*). Uit die stad komen ongeveer 160 Geeselaars te Doornik aan (9 Sept. 1349), [I, 190, 193]; II, 99, 106; — in die stad en in hare omstreken predikt met grooten bijval de augustijn Nicolaas Serrurier en ontvangt allerlei geschenken van den magistraat (1412-1414), II, 204 noot; — inquisiteurs, door den hertog Philips van Bourgondië gezonden, worden er met een wijngeschenk door den magistraat vereerd (1436), I, 324.

Namen (*graafschap*). Twee vrouwen te Bouvignes en twee te Auvelais als Waldenzen gevangen en gebannen (1510-1512), I, 500.

Namur. Zie NAMEN.

Narcissus Phister, doctor in de godgeleerdheid, getuige in eene acte te Keulen (30 Sept. 1409), II, 197.

Nederlandsche vorsten. Voor hunne samenwerking met de geestelijkheid in de kettervervolgung, zie GODFRID MET DEN BAARD, hertog van Lotharingen; ADELA, gravin van Vlaanderen; ROBERT II en PHILIPS VAN DEN ETZAS, graven van Vlaanderen; JOHANNA VAN CONSTANTINOPEL, gravin van Vlaanderen; ROBERT VAN BETHUNE, graaf van Vlaanderen; HENDRIK I DE STRIJDLUSTIGE, JAN I, JAN II en JAN III, hertogen van Brabant; WILLEM III en ALBRECHT, graven van Holland en Zeeland; THIBAUT VAN BAR, prins-bisschop van Luik; PHILIPS VAN BOURGONDIE; KAREL V, koning en keizer, hertog, graaf, enz.

Neele van Goer. Zie CORNELIS VAN GOERLE.

Nepveu (Gille). Zie GILLIS (LE) NEPVEULT.

Nettalet (Gilles) Zie GILLIS NETTELET.

Nicasus, ketter, te Gent gevangen en voor onderzoek naar het geestelijk hof van Doornik gezonden (vóór 8 Nov. 1458), I, 337.

Nicasus Piedanus, klerk, notaris van het geestelijk hof te Doornik, is getuige in eene acte behelzende afschrift van stukken van het ketterge-ding tegen Nicolaas Serrurier (28 Jan. 1422), II, 246.

Nicolaas (Nicole de Gavrelle. Zie COLA DE GAVERELLE.

Nicolaas, bisschop van Kamerijk, veroordeelt den ketter Jonas (1152-1157), I, 34-35.

Nicolaas IV, paus, herhaalt de statuten tegen de kettters (23 Dec. 1288), I, 147; — ontvangt van de Fransche bisschoppen eene aanklacht tegen den prior der Parijsche predikheeren wegens misbruik van macht als bestendige inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk (1290-1291?), II, 300-301; — gelast den prior provinciaal der predikheeren in Frankrijk zes inquisiteurs in het koninkrijk aan te stellen (22 Juni 1290), I, 148.

Nicolaas V, paus, stelt den predikheer Roland le Cosic als inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk aan (10 April 1453), I, 334-335; — zijne bul *Mare magnum* door de minderbroeders te Doornik afgekondigd (vasten van 1482), III, 126-129.

Nicolaas, proost der St. Maartenskerk te Ieperen, wordt door den bisschop van Terenburg met de onderdrukking van ketttersche gewoonten in die stad en in haren omtrek gelast (14 Oct. 1270), I, 142-143.

Nicolaas a Fontanis II (des Fontaines), bisschop van Kamerijk, laat het lijk van den ketter Willem Cornelisz. te Antwerpen ontgraven en verbranden (c. 1252), I, 120-121.

Nicolaas Cotin, predikheer van het klooster van Rijsel, inquisiteur, III, 153, doet den Portugeeschen heremiet Gonzalve, gezeid *Alphonse*, te Rijsel als Turlupijn verbranden (16 Maart 1459), III, 88-89.

Nicolaas Cuper de Venroide, notaris van het geestelijk hof van Keulen, is getuige bij het opmaken van de acte over de goedkeuring door eenige professoren der godgeleerde Faculteit van Keulen aan den *Malleus maleficarum* gehecht (10 Mei 1487), III, 148.

Nicolaas bijgenaamd *de Abt (Abbas)*, te Brugge als opstandeling onthoofd (5 Juli 1485), III, 141.

Nicolaas de Malda, priester, licentiaat in de rechten, is getuige vóór het geestelijk hof van Doornik in eene acte behelzende afschrift van stukken van het kettergeding tegen Nicolaas Serrurier (28 Jan. 1422), II, 246.

Nicolaas de Sartis, oud-dienaar der Tempelridders in Henegouwen, op last van zijn meester naar Parijs gekomen om te onderzoeken wat er aldaar in het kettergeding gebeurde, wordt er ondervraagd door de inquisiteurs en vrijgelaten (22 Nov. 1309), II, 60-62.

Nicolaas Gonor, doctor in de godgeleerdheid, prior der predikheeren van Valenciën, neemt deel aan het onderzoek der bezetene zusters van Le Quesnoy, waarvan eene, Johanna Potière, door hem wordt bepredikt (23 Sept. 1491), I, 483-485.

Nicolaas (Colart) Gulant, voortvluchtige ketter uit het Rijselsche. Hertog Philips beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1430), I, 313.

Nicolaas Jacquier of Jacqueri(us), doctor in de godgeleerdheid, predikheer, wordt inquisiteur (c. 1450), I, 411; — staat in hoog aanzien bij hertog Philips van Bourgondië, III, 116, die hem belast met eene zending voor den Roomschen koning in Hongarije (1452), III, 239; — wordt een vurig begunstiger van de reformatie der predikheerenkloosters, nadat hij die voor zich zelve heeft aangenomen in het klooster van Rijsel (c. 1464), III, 116; — predikt te Doornik tijdens de vasten en daarna ook te Rijsel (1465), III, 115, 116; — onderzoekt te Rijsel zes Turlupijnen, waarvan één verbrand wordt (1465), I, 411; III, 115, 116; — wordt door het kapittel der predikheerenorde, te Haarlem gehouden, naar Bohemen gezonden tegen de Hussieten en blijft er meer dan één jaar (1466-1467), III, 115-116; — schrijft verscheiden werken tegen de ketters, III, 116; — is de schrijver van eene verhandeling over het uitwerpen der duivels, I, 411.

Nicolaas (Glaes) Jans Gherytsz. wegens zijn niet ter kerk gaan vóór den magistraat van Utrecht ter verantwoording verschenen en beboet (27 Aug. 1427), III, 74.

Nicolaas (Glais) Langbaert, door den magistraat van Brugge naar Gent gezonden wegens een geval van ketterij (6 Sept. 1462), I, 307.

Nicolaas le Cocq, pastoor der St. Margarethakerk te Doornik, getuige in de acte opgemaakt over de herroeping van de stellingen door den minderbroeder Jan Angeli te Doornik gepredikt (2 Maart 1483), III, 138.

Nicolaas Robaerts, gezeid *Gebrantwijnken*, te Antwerpen wegens het eten van vleesch in de vasten tijdelijk gebannen en tot eene bedevaart naar St. Pieters te Rome veroordeeld (31 Maart 1515), I, 505-506; — legt den magistraat een bewijschrift van zijne bedevaart over (19 Sept. 1517), I, 506.

Nicolaas Serrurier (Nicolaus Serrurarij), meester in de godgeleerdheid, augustijn uit het Luiksche bisdom, verblijvende in het Doorniksche klooster, II, 207, predikt met grooten bijval te Namen en in de omstreken en ontvangt allerlei geschenken van den magistraat aldaar (1412-1414), II, 204 noot; —

biedt zich met twee broeders zijner orde aan om tegen de talrijke ketters van de bisdommen Doornik, Atrecht, Kamerijk en Terenburg te prediken, maar verspreidt zelf ketterijen in zijne sermoenen (vóór 7 Mei 1416), II, 204-207; — wordt door den inquisiteur vervolgd en bij verstek veroordeeld, maar naderhand in het Augustijnerklooster te Doornik door den magistraat aangehouden en naar den bisschoppelijken kerker gebracht (7 Mei 1416), II, 190-200; — ziet af van het beroep, dat hij tegen zijne uitlevering aan den bisschop had geformuleerd (11 Mei 1416), II, 190, 200; — appelleert vóór het Algemeen Concilie te Constanz, herroept er zijne dolingen in het openbaar en wordt veroordeeld tot levenslange verbanning uit de bisdommen Doornik en Kamerijk en tien jaren verbanning uit het bisdom Parijs, mitsgaders, als boetedoening ter verzoening met de Kerk, tot twee jaren opsluiting in het Augustijnerklooster te Metz, alsmede tot verbranding van zijne ketterische leerstelsels (12 April 1418), II, 204-216, 231-232, 230-240; — de procurator der vier bedelorden appelleeren van dit vonnis bij paus Martinus V, die de herziening ervan opdraagt eerst aan den kardinaal van Verona, na diens dood aan den kardinaal van Venetië en ten slotte aan den kardinaal van Aquileja, welke laatste, na een nieuw onderzoek, te Florence het eindvonnis uitspreekt, waarbij het vonnis van Constanz wordt bevestigd (11 Dec. 1419), II, 229-237, 241-242; — paus Martinus V maakt de geestelijkheid en de inquisiteurs der gansche christenheid met de dubbele veroordeeling van Nicolaas Serrurier bekend en verklaart ze uitvoerbaar (6 Jan. 1420), II, 237-242; — te Doornik wordt eene notarieele acte opgesteld, een afschrift behelzende van de stukken van het geding (28 Jan. 1422), II, 243-247; — paus Martinus V beveelt den bisschop en den inquisiteur van Lausanne, die hem de aanhouding aldaar van Nicolaas Serrurier hebben gemeld, het tegen dezen uitgesproken vonnis ten uitvoer te brengen en, indien hij weerspanning blijkt te zijn, hem aan den wereldlijken arm uit te leveren (12 Nov. 1423), II, 252-253; — paus Martinus V dringt tweemaal bij den bisschop van Lausanne aan op een streng handelen tegen hem, als hervallen ketter (na 12 Nov. 1423), II, 254-255; — paus Martinus V verzoekt Amedeus, hertog van Savoye, den bisschop van Lausanne in het straffen van Nicolaas Serrurier bij te staan (na 12 Nov. 1423), II, 256; — paus Martinus V wakkert den inquisiteur van Lausanne tot een spoedig handelen aan (16 Maart 1424), II, 257-260; — paus Martinus V roept de tusschenkomt in van den aartsbisschop van Besançon, indien de inquisiteur van Lausanne zich in deze zaak aan zijnen plicht moest onttrekken (16 Maart 1424), II, 260-261.

Nicolaas van Naarden, priester te Amsterdam, wordt te Haarlem in de zaak van den ketter Edo betrokken en door de bisschoppelijke geloofsrechtars en den inquisiteur onderzocht en bepredikt, herroept zijne dwalingen en wordt tot boetedoeningen veroordeeld (2 April 1458), I, 337-340; III, 176.

Nicolaas van Péronne, predikheer, vicaris van den algemeenen inquisiteur in Frankrijk, is gemengd in een geschil over de vervolging der ketterische Maria Ducanech van Kamerijk (30 Juni 1403), I, 261-264.

Nicolaas Venne (of Vant?), magister in de godgeleerdheid, herhaaldelijk prior van het predikheerenklooster te Brugge, tot inquisiteur over geheel

Vlaanderen aangesteld (30 Juni 1503), III, 154; — sterft te Brugge (1505), I, 495, 496.

Nicolaas (Clais) Willemsz., gezeid *Clais quam gereden*, wegons belediging van het H. Sacrament te Leiden aan de kaak gesteld, de rechterhand afgehouden en levenslang gebannen (1444), II, 311.

Nicolaï of Nicolle (Gregorius). Zie GREGORIUS NICOLLE.

Nieuwpoort. Uit die stad komen ongeveer 80 Geeselaars te Doornik aan (13 Sept. 1340), [I, 193]; II, 99, 106.

Nijvel (Nivelles). 140 burgers en ridders dier stad als Geeselaars te Valenciën (1349), III, 19; — Aelis, ketterin van de secte der Waldenzen, aldaar op de pijnbank gelegd en uit Brabant gebannen (1459-1460), II, 265; — de Luiksche inquisiteur Hubertus Leonardi leidt er een onderzoek betreffende twee personen, door aldaar gevangenzittende ketters mede aangeklaagd (17-19 Juli 1471), I, 443; II, 268; — de inquisiteur Hubertus Leonardi weerlegt schriftelijk de dolingen van de ketters dier stad (c. 1471[-1475?]), I, 443.

Nivela (Johannes de). Zie JAN VAN NIJVEL.

Nivelles. Zie NIJVEL.

Noël Ferre, geboortig van Amiens, te Mantes als Waldens vervolgd, doet bekentenissen, onder andere over het in brand steken der stad Pernes; verklikt, als medeplichtigen, inwoners van Atrecht, Amiens, Parijs, Blois en elders, waaronder l'Abbé de peu de sens en zijne eigene vrouw, en wordt door het gerecht van Nantes veroordeeld en verbrand (26 Aug. 1360), III, 111-112; — de stukken van zijn proces worden naar Atrecht gezonden, III, 111, 112; — zijne vrouw, door het gerecht van Mantes gevangen, appelleert voor het Parlement van Parijs, dat haar vrijspreekt (na 26 Aug. 1460), III, 111, 112.

Norbertus (de heilige), roeit Tanchelm's ketterij te Antwerpen uit (begin der 12^e eeuw), I, 22-28; II, 3-6.

Notarissen der bisschoppen en der inquisiteurs. Eene bul van paus Innocentius III verklaart de acten nietig van de notarissen, die de ketters begunstigen (25 Maart 1198 of 1199), II, 37, 38; — maatregels van paus Alexander IV dienaangaande (13 Dec. 1255), I, 125, 127; — maatregels van paus Gregorius X (2^e) April 1273), I, 135, 137-138; — maatregels van den kardinaal en algemeen inquisiteur Johannes betreffende het opteekenen van de getuigenissen tegen de ketters (19 Mei 1273), I, 521-522; II, 392; — Willem van Beauvais, notaris der H. Roomsche Kerk, stelt te Ieperen eene acte op bevattende vier stukken over het inrichten van de vervolging tegen de Tempelridders (11 Oct. 1307), II, 53, 59; — notarissen stellen het proces-verbaal op over het onderzoek van Margaretha Porete's verdacht geschrift door de godgeleerden der Parijsche Hoogeschool (11 April 1310), II, 63; — notaris, die het vonnis van de ketterin Margaretha Porete opmaakt (31 Mei 1310), I, 157, 158; — eed van de notarissen der inquisiteurs door paus Clemens V met de goedkeuring van het Algemeen Concilie van Vienne geregeld (Nov. 1311), I, 163, 164, 166-167; — de priester Johannes

Martini, pauselijke en keizerlijke notaris, bevestigt de nauwkeurigheid van een afschrift van de acte opgemaakt over het gunstig onderzoek betreffende de Brusselsche Begijnen door de drie commissarissen van den bisschop van Kamerijk (8 dec. 1323), II, 82-83; — de pauselijke en keizerlijke notaris Ægidius Cauchely (Canthekiens?) van Cateau-Cambrésis stelt aldaar de bisschoppelijke acten op over het gunstig onderzoek betreffende de Antwerpsche en de Brusselsche Begijnen (23 Febr. 1324), I, 173, 174-175; II, 83, 85; — de keizerlijke notaris Jacob de Quarouble van Doornik stelt de acte op over het gunstig onderzoek betreffende de Begijnen van Brugge, Aardenburg, Damme en Gent (17 Mei 1328), I, 178, 180-181; — regeling van keizer Karel IV aangaande de notarissen der inquisiteurs in de Duitse landen en het formulier van hunnen eed door hem vastgesteld (17 Juni 1369), I, 214, 216-217; — de bisschoppelijke en keizerlijke notaris Rudolf de Rynach maakt een afschrift van de bul van 7 April 1374 van paus Gregorius XI betreffende het vervolgen van verdachten in de Duitse landen (30 Dec. 1374), I, 229, 230, 231; — notaris, die Geert Groote helpen zou in 't opteekenen van een kettersch sermoen (c. 1380), I, 239, 240; — notaris, die de bezwaren tegen de Gerardinen van Utrecht opteekent (c. 1394), [I, 252]; II, 184; — de notaris Wilhelmus Henrici, klerk van het Utrechtsche bisdom, stelt de acte op, waarbij vijf voornamen leden der orde van Windesheim instaan voor de rechtgeloofigheid van de Broeders van het gemeene leven (9 Maart 1395), II, 156-158; — de keizerlijke notaris Wilhelmus Henrici stelt eene acte op, waarbij hij de echtheid bevestigt van den hem voorgelegden bevelbrief van Frederik van Blankenheim, bisschop van Utrecht, ten gunste van de Broeders en Zusters van het gemeene leven (26 Aug. 1401), II, 190-192; — de keizerlijke notaris Simon van Pudorp, klerk van het Utrechtsche bisdom, maakt de acte op, waarbij de pauselijke inquisiteur Giselbertus van Utrecht, provinciaal der predikheeren, zijnen medebroeder Jacob van Soest tot inquisiteur aanstelt (30 Sept. 1409), II, 196, 197; — de pauselijke, keizerlijke en bisschoppelijke notaris Arnulphus de Poest maakt voor het geestelijk hof van Kamerijk het vonnis op van den Brusselschen Vrouwenbroeder Willem van Hildernissem (12 Juni 1411), I, 269, 270; — Johannes Guiardi, klerk uit het bisdom Poitiers, pauselijke en keizerlijke notaris voor de Fransche natie, en Antonius Guidonis, klerk van Avignon, pauselijke en keizerlijke notaris voor de Spaansche natie, stellen te Constanz eene acte op over het geding en de herroeping van Nicolaas Serrurier (12 April 1418), II, 206, 215-216, 244; — de pauselijke notaris Herman Lutkehns, klerk van Munster, maakt te Florence eene acte op over het geding in herziening van het tegen Matthæus Grabow uitgesproken vonnis en over zijne tweede veroordeeling (26 Mei 1419), II, 399, 410; — de pauselijke notaris Herman Lutkehns, klerk van Munster, maakt te Florence de acte over het geding in herziening van het tegen Nicolaas Serrurier uitgesproken vonnis en over de bekrachtiging van dat vonnis (11 Dec. 1419), II, 231, 236, 244; — Thomas Griaume, Johannes Milot, Simon Brotolli en Pieter Bonsin, pauselijke en keizerlijke notarissen van het bisschoppelijk hof van Doornik, maken aldaar, ten overstaan van getuigen, waaronder verscheiden notarissen, een afschrift van stukken van het geding van Nicolaas Serrurier (28 Jan. 1422), II, 246-247; — hertog Philips van Bourgondië neemt den inquisiteur

Willem Brunairt en diens notaris onder zijne bescherming (4 Sept. 1427), I, 305, 306; — de pauselijke notarissen Lodewijk le Cordier te Amiens en Pieter Brouwart, voor den Rijselschen magistraat werkzaam in de zaak van de verbeurdverklaring van de goederen der te Rijsel verbrande ketters (1430), II, 78-79; — de notaris Jan Hérenc te Rijsel werkzaam bij de terug-gave van de aangeslagen goederen van den als ketter verbranden Jan Desgoutières (1430), III, 80; — hertog Philips van Bourgondië neemt den inquisiteur Hendrik Kaltijser en diens notaris onder zijne bescherming (9 Nov. 1431); I, 323, 324; — de pauselijke en bisschoppelijke notaris Walrandus de Beaufremez maakt voor het geestelijk hof van Doornik het vonnis van vrijspraak op van den Spanschen koopman Jacob de Gommie van Brugge (19 Juni 1461), I, 362, 364; — de pauselijke en keizerlijke notaris Gerardus de Sanctis maakt een afschrift van het bisschoppelijk bevel, waarbij eene straf wordt uitgevaardigd tegen het karmelietenklooster van Luik, dat den inquisiteur Hubertus Leonardi als regent weigert te erkennen (4 Juli 1472), III, 120; — de pauselijke en keizerlijke notaris Hendrik Alexandri der godgeleerde Faculteit van Parijs stelt de acte op waarbij de Faculteit haar oordeel uitspreekt over de verdachte stellingen van den minderbroeder Jan Angeli (5 Febr. 1483), I, 450-451, 453; — Stephanus Ermetis, notaris van het kapittel van Doornik, geeft, bij het sluiten van de overeenkomst tusschen de minderbroeders en het kapittel van Doornik, lezing van den tekst dier overeenkomst, terwijl de notarissen Willem Griaume en Jan van Gauley eene acte opmaken over hare aanvaarding (1 Maart 1483), III, 134-137; — Osto de Atrio en Willem Griaume, pauselijke notarissen in het bisdom Doornik, stellen eene acte op over de herroeping van de kettersche stellingen van broeder Jan Angeli in de hoofdkerk te Doornik (2 Maart 1483), III, 137-139; — paus Innocentius VIII wil, dat Jan Gremper of een andere notaris de inquisiteurs Hendrik Institoris en Jacob Sprenger bijsta (5 Dec. 1484), I, 455, 456; — de notaris Ardoldus Kolich de Eusskirchen stelt te Keulen, voor de inquisiteurs Hendrik Institoris en Jacob Sprenger, eene acte op over de goedkeuring door eenige professoren van de godgeleerde Faculteit dier stad aan den *Malleus maleficarum* gehecht (19 Mei 1487), III, 144-148; — een notaris der godgeleerde Faculteit van Parijs stelt het oordeel op der Faculteit over de verdachte stellingen van den minderbroeder Jan Vitrier (2 Oct. 1498), I, 490; — de notaris Jacobus de Palude bevestigt de overeenstemming met het origineel van het afschrift van eene acte uitgaande van den officiaal van Doornik betreffende den gevangen priester Jaspas Fournier (5 Sept. 1517), II, 296; — Jacobus de Palude, subdiaken, notaris en deurwaarder van het geestelijk hof te Doornik, dagvaardt den magistraat dier stad om vóór het hof te verschijnen, buiten welks voorkennis Jaspas Fournier gevonnist werd (3 Nov. 1517), II, 297-299, 306.

Novo Lapide (Johannes de). Zie JAN DE NOVO LAPIDE.

Noyon (bisdom). De bisschop woont te Kamerijk het verbranden bij van meer dan twintig ketters onder de leiding van den inquisiteur Robert (17 Febr. 1236), II, 42-44.

O

Obry (Huguet). Zie HUGO AIMERY.

Ochsenfurt (Andreas de). Zie ANDREAS DE OCHSENFURT.

Ogimont (Jehan). Zie JAN OGMONT.

Olivier de le Deu(i)lle, schoenmaker, te Doornik na één inquisitoriaal onderzoek als ketter veroordeeld en bepredikt, en door den magistraat verbrand (16 Febr. 1430), I, 313; II, 309, 310.

Olyslagher, inquisiteur, onderzoekt te Utrecht Elisabeth Petersdr. en bevindt haar vrij van ketterij (vóór 28 April 1513), I, 504.

Om(m)aten (Johannes [ab]). Zie JAN (VAN) OMMATEN.

Orchies (stad en kasselrij). Kettersche mannen en vrouwen dier kasselrij te Doornik na een inquisitoriaal onderzoek bepredikt en twee hunner verbrand (16 Febr. 1430), I, 312; II, 309, 310; — aan zijne ambtenaren aldaar schrijft hertog Philips van Bourgondië maatregelen voor tegen twintig voortvluchtige ketters (11 Maart 1430), I, 312-314.

Orghet (Baudes). Zie BAUDES ORGHET.

Orghet (Johannes). Zie JAN ORGHET.

Orric van Torrente, predikheer en professor te Lausanne, inquisiteur o. a. in de bisdommen Lausanne en Besançon, krijgt van paus Martinus V bevel het tegen den ketter Nicolaas Serrurier uitgesproken vonnis ten uitvoer te brengen (12 Nov. 1423), II, 252-254; — krijgt van paus Martinus V een nieuw bevel tot een spoedig en krachtdadig handelen tegen den weerspannigen ketter Nicolaas Serrurier (16 Maart 1424), II, 257-261.

Oskin (Absalon). Zie ABSALON OSKIN.

Oste Ostz, promotor van het geestelijk hof van Doornik, eischt van den magistraat van Doornik de uitlevering aan het hof van vier personen als Waldenzen aangehouden (17 Mei 1460), II, 263-264.

Osto de Atrio, klerk, pauselijk notaris in het bisdom Doornik, onderteekeut de acte opgemaakt over de herroeping in de hoofdkerk te Doornik van de kettersche stellingen van broeder Jan Angeli (2 Maart 1483), III, 138.

Otto IV, Roomsche koning, keizer, belooft onder eede aan paus Innocentius III de ketterij uit te roeien (22 Maart 1209), I, 519; — schrift aan den bisschop van Turijn over de uitroeiing der ketterij in het keizerrijk (25 Maart 1210), I, 519-520.

Otto van Ziegenheim, aartsbisschop van Trier, vaardigt statuten uit tegen de navolgers van Wicleff, Hus en Hieronymus van Praag en tegen hunne begunstigers (1423), III, 65-66.

Oudaen (Jan van). Zie JAN (VAN) OUDAEN.

Oudburg, nevens Gent. Verordening tegen de begunstigers der tweede Geeselaars (18 Aug. 1400), II, 183-189.

Oudenaarde (*Audenarde*). Vandaar komen ongeveer 300 Geeselaars te Doornik aan (20 Sept. 1349), [I, 193]; II, 99, 106; — twee godslasteraars dezer plaats te Gent gebannen (20 Dec. 1480), II, 272; — Torreken van der Perre, wegens lastering van 't Heilig Sacrament gegeeseld en tot boetedoening in de processie veroordeeld (1517), I, 514-515.

Oudorp (*Symon de*). Zie SIMON DE OUDORP.

Overbach de Tremonia (*Rutgherus*). Zie RUTGER OVERBACH DE TREMONIA.

Overijsel. De Geeselaars aldaar in 't land van Vollenhove (1349), II, 135.

Oxford. Koning Hendrik II van Engeland, na een provinciaal concilie aldaar geraadpleegd te hebben, vervolgt en straft er kettters uit Vlaanderen afkomstig (winter van 1160-1161), I, 61; II, 7-9.

P

Paille (*Matheus*). Zie MATTHAEUS PAILLE.

Palude (*Jacobus de*). Zie JACOB DE PALUDE.

Pape (*Symoën de*). Zie SIMON DE PAPE.

Parent (*Bertrant*). Zie BERTRAND PARENT.

Parijs. De prior der predikheeren aldaar wordt door de Fransche bisschoppen bij paus Nicolaas IV aangeklaagd wegens misbruik van macht als bestendige inquisiteur in het koninkrijk (1290-1291?), II, 300-301; — ondervragingen van getuigen en verdachten aldaar door de inquisiteurs in zake de ketttersche Tempelridders (22 Nov. 1300 en later), II, 60-63; — het verdacht geschrift van de Henegouwsche begijn Margaretha Porete, waarvan het onderzoek door den inquisiteur Willem van Parijs aan geestelijken en godgeleerden aldaar werd opgedragen, wordt ketttersch bevonden (11 April 1310), II, 63-64; — de ketttersche begijn Margaretha Porete uit Henegouwen staat aldaar terecht en wordt er verbrand (1 Juni 1310), I, 155-160; II, 64-65, 391; — de godgeleerde Faculteit van Parijs spoort den koning aan tot het uitroeien der Geeselaars en zendt met diens goedkeuring Jan du Fayt bij den paus om dezen tot het veroordeelen der secte aan te zetten, hetgeen deze doet in een plechtig sermoen te Avignon (5 Oct. 1349), I, 125, 303; III, 28-38; — de godgeleerde Faculteit veroordeelt de Geeselaars (3 Nov. 1349), II, 113-114; — de godgeleerde Faculteit van Parijs zendt naar Doornik eenige afgevaardigden om de ketttersche sermoenen van zekere augustijnen aldaar te onderzoeken (na 12 Mei 1412), II, 198-199, 396; — inwoners dezer stad worden door Noël Ferre te Mantes als Waldenzen verklikt (vóór 26 Aug. 1460), III, 111-112; — de godgeleerde Faculteit van Parijs meldt aan het kapittel van Doornik hare veroordeeling van de ketttersche stellingen van broeder Jan Angeli (7 Febr. 1483), III, 129-130; — de minderbroeders van Doornik zien af van hun beroep van de veroordeeling, door de godgeleerde Faculteit van Parijs uitgesproken tegen de stellingen van broeder Jan Angeli (1 Maart 1483), III, 134. — Zie ook PARLEMENT VAN PARIJS.

Parisius (*Guillelmus de*). Zie WILLEM VAN PARIJS.

Parlement van Parijs. De zoon van Willem le Febvre wordt gedwongen af te zien van het door hem aan de vicarissen van den bisschop van Atrecht beteekende beroep tegen de indaging van zijnen vader als Waldens (Aug. 1460), I, 375; — de vrouw van Noël Ferre, door het gerecht van Mantes als Waldenze aangehouden en vervolgd, appelleert vóór het Parlement, dat haar vrijspreekt (na 26 Aug. 1460), III, 112; — het Parlement zendt naar Atrecht eenen deurwaarder, die, gekolpen door eene gewapende bende, den heer van Beaufort verlost en medeneemt naar Parijs, terwijl hij de vicarissen-generaal vóór het Hof daagt (16, 25 en 26 Jan. 1461), I, 389, 390; — de vicarissen-generaal verschijnen te Parijs (25 Febr. 1461), I, 390, 391; — het Parlement verklaart Jacob Maupetit van Atrecht onschuldig (April 1461), I, 391-392; — geding van den heer van Beaufort te Parijs (Juni 1461), I, 392-394; — dagvaarding te Parijs van de voornaamste vervolgers der Atrechtsche Waldenzen (6 Jan. 1462), I, 396-397; — het raadslid Jan Damoiseau brengt den magistraat van Atrecht koninklijke bevelen over aangaande de verbeurdverklaring van de goederen der in 1460 terechtgestelde Waldenzen (11 Oct. 1467), III, 115; — de rechters der Atrechtsche Waldenzen worden door Jan Angenot, afgevaardigd lid van het Parlement, te Atrecht gedagvaard om het tegen hen bij verstek uitgesproken vonnis te zien inschrijven (6 Nov. 1469), III, 116-118; — het geschil, hangende tusschen het kapittel en de minderbroeders van Doornik ter oorzaak van de kettersche sermoenen van broeder Jan Angeli, wordt vóór het Parlement in beroep gepleit (18 Nov. 1482), III, 124-129; — de minderbroeders van Doornik, ten einde de staking te bekomen van het proces, waarin zij met het kapittel van Doornik vóór het Parlement gewikkeld zijn, erkennen de rechten, die zij aan het kapittel betwistten (1-2 Maart 1483), III, 133-137; — tusschenkomst van het Parlement in de zaak der Waldenzen te Atrecht (1460-1491), I, 461-562; — zijn vonnis in die zaak (20 Mei 1491), I, 462-475, 476, 477-481; II, 392; — zijn commissaris met een deurwaarder naar Atrecht gezonden om het vonnis af te kondigen en ten uitvoer te brengen (10-18 Juli 1491), I, 476-483.

Paschalis II, paus, beveelt aan Jan, bisschop van Terenburg, de ketters van zijn bisdom niet te sparen (1100?), II, 2; — beveelt aan denzelfden eenen behoorlijken staat in zijn bisdom te verleenen aan broeder Lambertus, verzoenden ketter (4 April [1101?], II, 2; — hitst Robert II, graaf van Vlaanderen, tot het vervolgen der ketters op (21 Jan. 1102), I, 14-15.

Passagini, kettersche secte, door paus Lucius III op het concilie van Verona veroordeeld (4 Nov. 1184), I, 52, 54; — door paus Gregorius IX in den kerkban gedaan (c. 20 Aug. 1229), I, 75; — door paus Gregorius IX in den kerkban gedaan (25 Juni 1231), I, 76-78; — statuten door de wereldlijke overheid van Rome tegen hen uitgevaardigd en aanbevolen om overal nageleefd te worden (25 Juni 1231), I, 78-81; — door paus Julius II in den kerkban gedaan (1 Maart 1511), I, 500.

Passaris (Justaas). Zie JUSTAAS PASSARIS.

Patarini, Patareni, Paterini of Patrini, kettersche secte, op het derde algemeen concilie van Lateraan door paus Alexander III veroordeeld (19 Maart 1179), I, 46-47; II, 384; — te Atrecht en in Vlaanderen (1182-1183), I, 48;

— door paus Lucius III op het concilie van Verona veroordeeld (4 Nov. 1184), I, 52, 54; — om ze uit te roeien worden twee legaten door paus Innocentius III met bijzondere machten bekleed (1198), I, 59-60; — door keizer Frederik II in den rijkban gedaan (22 Nov. 1220), I, 70-71; — door paus Gregorius IX in den kerkban gedaan (20 Aug. 1229), I, 75; — door paus Gregorius IX opnieuw in den kerkban gedaan (25 Juni 1231), I, 76-78; — statuten door de wereldlijke overheid van Rome tegen hen uitgevaardigd en aanbevolen om overal nageleefd te worden (25 Juni 1231), I, 78-81; — keizer Frederik II herhaalt en verscherpt zijne wet van 22 Nov. 1220 tegen hen (22 Febr. 1232), I, 83-84; — in Vlaanderen (1234-1236), I, 97; — door broeder Robert vervolgd (c. 1233-1238), I, 112; — keizer Frederik II herhaalt zijne wet tegen hen (14 Mei 1238), I, 109; — door paus Julius II in den kerkban gedaan (1 Maart 1511), I, 500. — Zie ook CATHAREN.

Patrenostre. Zie HUGO AYMERY.

Patrini. Zie PATARINI.

Pat(t)ée (Catherine). Zie CATHARINA PATÉE.

Paulus II, paus, gelast Willem, bisschop van Doornik, met een onderzoek tegen de ketters, die sedert een viertal jaren in den schoot der Leuvenische Hoogeschool en in de omstreken hunne dolingen verspreiden (5 Mei 1410), III, 165-167.

Pauperes de Lugduno (Armen van Lyon), ook *Humiliati* genoemd, kettersche secte, door paus Lucius III op het concilie van Verona veroordeeld (4 Nov. 1184), I, 52, 54; — door paus Gregorius IX in den kerkban gedaan (c. 20 Aug. 1229), I, 75; — door paus Gregorius IX opnieuw in den kerkban gedaan (25 Juni 1231), I, 76-78; — statuten door de wereldlijke overheid van Rome tegen hen genomen en aanbevolen om overal nageleefd te worden (25 Juni 1231), I, 78-81; — worden *Waldensen* genoemd in eene acte van 12 April 1418, II, 204, 207; — door paus Julius II in den kerkban gedaan (1 Maart 1511), I, 500.

Pausen. Voor de maatregels door hen aangaande de kettervervolgving genomen, zie op hunne namen: LEO IX, GREGORIUS VII, PASCHALIS II, CALIXTUS II, INNOCENTIUS II, LUCIUS II, EUGENIUS III, ALEXANDER III, CALIXTUS III, LUCIUS III, CELESTINUS III, INNOCENTIUS III, HONORIUS III, GREGORIUS IX, INNOCENTIUS IV, ALEXANDER IV, URBANUS IV, CLEMENS IV, GREGORIUS X, MARTINUS IV, NICOLAAS IV, CLEMENS V, JOHANNES XXII, BENEDICTUS XII, CLEMENS VI, INNOCENTIUS VI, URBANUS V, GREGORIUS XI, URBANUS VI, BONIFACIUS IX, MARTINUS V, EUGENIUS IV, NICOLAAS V, PIUS II, PAULUS II, NICOLAAS I, SIXTUS IV, INNOCENTIUS VIII, ALEXANDER VI, JULIUS II en LEO X.

Pauwels van Hoolbeke, gezeid *Van der Mersch*, te Gent wegens godslastering tot vijftig jaar ballingschap veroordeeld (20 Dec. 1480), II, 272.

Pavonis (Stephanus). Zie STEPHANUS PAVONIS.

Payen de Beaufort. Zie COLART gezeid PAYEN, HERR VAN BEAUFFORT EN RANSART.

Payt (Coppin). Zie JACOB PEYT.

Peene (Lowis van). Zie **LODEWIJK VAN PEENE**.

Pelsken Zie **JUDAS**.

Pemonchiers, II, 112, 113, 141; III, 19. Zie **GESELAARS**.

Pernes. Volgens de bekentenissen van Noël Ferre werd deze stad door toedoen der Waldenzen in asch gelegd (vóór 26 Aug. 1460), III, 112.

Peronna (Nicolaus de). Zie **NICOLAAS VAN PÉRONNE**.

Péronne. De inquisiteur Robert laat er vijf ketters verbranden (1235), II, 41, 43; — vergaderplaats van Waldenzen in de nabijheid dier stad (1460), III, 112.

Perre (Torreken vander) Zie **TORREKEN VANDER PERRE**.

Perweis (heer van), trekt de tweede Geeselaars, die van Maastricht naar Visé afzakken, te gemoet en laat ze vatten (1400), III, 49.

Petrus. Zie onder **PIETER**.

Peyt (Coppin of Jacob). Zie **JACOB PEYT**.

Phillibert Bauchillart, secretaris van den graaf van Étampes, helpt de Waldenzen te Atrecht vervolgen (1460) en wordt er zeer om gelaakt, I, 461.

Philips, kanselier van Parijs, woont te Châlons-sur-Marne de verbranding van ketters bij, onder de leiding van den inquisiteur Robert (1235), II, 46.

Philips III, koning van Frankrijk, wordt door paus Gregorius X als vurige begunstiger der Inquisitie geloofd (20 April 1273), I, 135, 136; — verzoekt paus Gregorius X zes predikheeren als inquisiteurs in zijn koninkrijk te doen aanstellen (vóór 29 April 1273), I, 139.

Philips IV de Schoone, koning van Frankrijk, vaardigt een edict uit over de behandeling der ketters door zijne rechterlijke ambtenaren in overleg met de bisschoppelijke en pauselijke Inquisitie (15 Sept. 1298), II, 50-51, 306; — schrijft aan Robrecht van Bethune, graaf van Vlaanderen, over de aanstaande afschaffing der kottersche Tempelridders (26 Maart 1307), II, 51-52; — vaardigt een edict uit tot inrichting der vervolgingen tegen de Tempelridders (14 Sept. 1307), II, 52-53, 54-56; — stelt drie gevolmachtigden aan om met den inquisiteur Willem van Parijs de Tempelridders te vervolgen (20 Sept. 1307), II, 52-54; — ontvangt van Jan II, hertog van Brabant, eenen brief over de aanhouding der Tempelridders in zijne gewesten, met beslaglegging op hunne bezittingen (29 Nov. 1307), II, 59-60; — ontvangt eenen ontwijkenden brief van Thibaut van Bar, bisschop van Luik, over de vervolging der Tempelridders in zijne gewesten (29 Jan. 1308), II, 60, 396.

Philips VI van Valois, koning van Frankrijk, bekrachtigt het edict van Lodewijk IX (1228^f) tegen de ketters van zijn rijk (Nov. 1329), II, 89-90; — vaardigt een edict uit, waarbij hij aan al de rechterlijke ambtenaars van zijn rijk het naleven oplegt van de vroegere koninklijke edicten over de Inquisitie en de uitroeiing der ketterij (Nov. 1329), II, 90-92; — draagt aan broeder Jan du Fayt, van de godgeleerde Faculteit van Parijs, de taak op den paus over de Geeselaars volledig in te lichten, hetgeen deze doet in een plechtig sermoen te Avignon (5 Oct. 1349), III, 28-38; — ijvert tegen de

Geeselaars (1340), II, 98, 105, 118, 119, 126, 130, 131; III, 20-21; — geeft last overal in zijn rijk de Geeselaars te vatten (1349), II, 118, 119; III, 20-21; — vaardigt een edict uit tegen de Doorniksche Geeselaars (15 Febr. 1350), dat te Doornik wordt afgekondigd (20 Febr. 1350), II, 99, 110, 116-117.

Philips Arboisius, bisschop van Doornik, veroordeelt Jacob Clerici, verzoenden ketter, tot een jaar gevangenschap in den bisschopelijken kerker en verbanning uit zijn bisdom (3 Sept. 1355), II, 142-143.

Philips de Beaufort, oudste zoon van Colart, komt, daartoe door den koning gemachtigd met eenen deurwaarder van 't Parlement van Parijs naar Atrecht en, geholpen door zijne broeders Pieter, Raoul en Jacob de Habareq, verlost hij er zijnen vader uit den bisschoppelijken kerker (16-25 Jan. 1461), I, 389, 390, 461.

Philips de Sansuses, ridder, helpt de secte der Waldenzen te Atrecht vervolgen (Juli 1460), I, 372, 374, 386; — door 't Parlement tot schadevergoeding veroordeeld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 302.

Philips de Schoone, aartshertog van Oostenrijk, hertog, enz., later koning van Kastilië en Leon, krijgt tot leermeester Michiel François, prior van het predikheerenklooster van Valencijn en inquisiteur (1490), III, 123; — de predikheer Michiel François op bevel van paus Alexander VI tot algemeen inquisiteur in zijne landen aangesteld (28 Juni 1493), III, 151, 152; — geeft machtiging tot de hervorming van het predikheerenklooster van Luxemburg (2-9 Juli 1502), III, 168.

Philips Fremault, inwoner van Rijsel, getuigt, dat de goederen der in 1429 aldaar verbrande kettters niet werden verbeurd verklaard (na Febr. 1477), III, 122.

Philips van Bourgondië, hertog, graaf, enz., van de Nederlandsche gewesten. Zijn gouverneur van de kasselrijen Rijsel, Dowaaï en Orchies, door den magistraat van Dowaaï verzocht het beslag te heffen door zijn plaatsbekleeder gelegd op de goederen van de op 10 Mei 1420 aldaar verbrande kettters, willigt dit verzoek in, I, 300, 301; III, 60, 62, 109-111; — de hertog beveelt den pauselijken inquisiteur Willem Brunairt aan al de overheden zijner landen van Holland, Zeeland en Friesland aan (4 Sept. 1427), I, 305-306; — ontvangt te Brugge eene afvaardiging van den magistraat van Rijsel en van de baljuws en den adel der kasselrij Rijsel, die de vernietiging vraagt van de verbeurdverklaring van de goederen der aldaar verbrande kettters (2-13 Jan. 1430), III, 77-78; — gelast zijne ambtenaren twintig voortvluchtige kettters der kasselrij Rijsel op te sporen (11 Maart 1430), I, 312-314; — beslist ten gunste van den magistraat van Rijsel in diens verzet tegen de verbeurdverklaring van de goederen van den aldaar als ketter verbranden Walter le Maiuer (24 Maart 1430), I, 315-318; II, 121-122; — onderdrukt bloedig den optand der ketttersche (?) bewoners van Kassel en omstreken (1427-1431), I, 319; — beveelt den inquisiteur Hendrik Kaltyser aan al zijne ambtenaars in de bisdommen Luik en Kamerijk aan (9 Nov. 1431), I, 323-324; — zendt inquisiteurs naar Namen (1436), I, 324; — de bisschop Jan Germain van Chalon zwaait hem lof toe wegens zijne krachtdadigheid

in het vervolgen der ketters (2 Nov. 1451), I, 333-334; — belast den inquisiteur Nicolaas Jacquier en Pieter Vosque met eene zending voor den koning in Hongarije (1452), III, 239; — herstelt Jacob de Gommil in zijne eer, nadat hij te Doornik door den bisschop en den inquisiteur onplichtig aan ketterij verklaard werd en heft het op zijne goederen gelegde beslag (23 Juni 1460), I, 364-366; — zendt naar Atrecht zijnen biechtvader den bisschop van Salubria, predikheer, om er de secte der Waldenzen te helpen vervolgen (Juli 1460), I, 373, 374; — laat te Brussel door veel godgeleerden de zaak der Waldenzen onderzoeken (Aug. 1460), I, 376, 377-378; — zendt naar Atrecht zijnen eersten wapenbode Toison d'Or om er de zaak der Waldenzen te onderzoeken (14 Aug. 1460), I, 376, 378; — zendt Adriaan Collin, voorzitter van den Raad van Vlaanderen te Ieperen, naar Atrecht met dezelfde opdracht (12 Oct. 1460), I, 379, 380; — andere bijzonderheden over zijn aandeel in de vervolging der Waldenzen van Atrecht (c. 1 Nov. 1459-1460), I, 460-462; — wordt na zijnen dood door 't Parlement van Parijs tot schadevergoedingen wegens de zaak der Waldenzen van Atrecht veroordeeld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Philips van den Elzas, graaf van Vlaanderen, vervolgt krachtdadig de ketters zijner landen (1182-1183), I, 47-52, 60, 61; II, 36-37.

Philips van Marigny, bisschop van Kamerijk, staat den inquisiteur ter zijde in de zaak van de ketterin Margaretha Porete (vóór 31 Mei 1310), I, 156-157, 158, 159.

Phister (Narcissus). Zie NARCISSUS PHISTER.

Piat Morel, voortvluchtige ketter van Seclin, in het Rijselsche. Hertog Philips van Bourgondië beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1436), I, 313.

Picardie. Geeselaars uit de Dietsche landen komen tot aan de grenzen van dat gewest (Aug.-Sept. 1349), II, 118; III, 21; — de Geeselaars aldaar (vóór 5 Oct. 1349), III, 29, 33; — Jan Vassoris tot vicaris-generaal der predikheerenorde in deze provincie aangesteld (4 Juli 1486) en in die hoedanigheid bevestigd (10 Juni 1487 en 1 Febr. 1488), III, 143, 149.

Piedanas (Nicasius). Zie NICASIUS PIEDANAS.

Pierrotin du Carieux. Zie PIETER DU CARINULX.

Pieter, bisschop van Atrecht, wordt door paus Lucius III tot strenge kettervervolging aangespoord (4 Maart 1185), I, 56.

Pieter, bisschop van Kamerijk, wordt door paus Johannes XXII gelast met een onderzoek naar de levenswijze en de rechtgeloofigheid van de Begijnen van zijn bisdom (31 Dec. 1320), I, 170-172, 173; II, 301; III, 3-4, 5, 7, 162, 163-164; — gelast Godfried, abt van Vicogne, met het onderzoek omtrent de zeden en de rechtgeloofigheid van de Begijnen van Valenciën en andere plaatsen van zijn bisdom (Juli 1323 [of 1322?]), III, 4-5, 6-7; — de drie commissarissen, door hem aangesteld, spreken de Brusselsche Begijnen vrij van ketterij (8 Dec. 1323), II, 81-83; — bekrachtigt de vrij-

spraak van de Begijnen van Antwerpen, Brussel en sommige plaatsen in Vlaanderen (Dendermonde), door zijne commissarissen gedaan (23 Febr. 1324), I, 173-175; II, 83-85, 391; III, 6, 7, 163, 164; — keurt het reglement der Brusselsche Begijnen goed (23 Febr. 1324), II, 85.

Pieter, bisschop van Terenburg, beveelt den proost der St. Maartenskerk te Ieperen maatregels te nemen tot onderdrukking van kettersche gewoonten te Ieperen en in het omliggende (7 Juni 1235), I, 98-99.

Pieter, kardinaal van Venetië, door den paus gelast met het geding in herziening van het vonnis uitgesproken tegen den ketter Nicolaas Serrurier (1418 of 1419), II, 230, 233.

Pieter, priester, als aanhanger van Lambert le Bègue van zijn geestelijk ambt beroofd en uit het bisdom Luik gebannen (c. 1175-1177), II, 13, 14; — springt voor den gekerkerden Lambert le Bègue bij den paus in de bres (c. 1175-1177), II, 19-22; — Lambert verneemt te Troyes zijn overlijden (c. 1175-1177), II, 19, 22.

Pieter Aereus, wegens godslastering en slecht gedrag te Gent vervolgd; bezwarende getuigenissen tegen hem (28 Sept. 1515), I, 510-511; — door achepenen veroordeeld tot tentoonstelling, doorboring zijner tong en eene bedevaart naar St. Jacobs in Gallicie, waar hij een vol jaar moet verblijven (8 Oct. 1515), I, 511-512.

Pieter Becquet, professor in de godgeleerdheid, minderbroeder, vertegenwoordigt de minderbroeders van Doornik bij het sluiten van de overeenkomst met het kapittel dier stad in de zaak van Jan Angeli (1-2 Maart 1483), III, 135, 138.

Pieter Bonsin, klerk, pauselijk en keizerlijk notaris van het bisdom Doornik, behulpzaam bij het opmaken van een afschrift van de stukken van het kettergeding tegen Nicolaas Serrurier (28 Jan. 1422), II, 247.

Pieter (Piercot) Brassart, voortvluchtige ketter van Landas, nabij Orchies. Hertog Philips van Bourgondië beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1438), I, 313.

Pieter Brouwart, pauselijk notaris, werkzaam in de zaak van de verbeurdverklaring van de goederen der te Rijsel verbrande ketters (1430), III, 79.

Pieter Brunet, secretaris van den bisschop van Atrecht, wordt gelast met het opeischen van de achttien personen door den magistraat van Dowaaï op eene geheime kettersche bijeenkomst aangehouden (na 25 Maart 1420), III, 61.

Pieter Caulier, controleur der stad Atrecht, werkzaam in de zaak van de verbeurdverklaring van de goederen der verbrande Waldenzen (21 Juli 1460), III, 110.

Pieter Cauvet, procureur der stad Rijsel, door den magistraat naar Dewaaï en Amiens gezonden betreffende de verbeurdverklaring der goederen van verbrande ketters (7-15 Dec. 1429), III, 77; — teekent namens de stad beroep aan tegen de verbeurdverklaring van de goederen der verbrande ketters (1430), III, 78-79.

Pieter d'Ailly (*Petrus de Alliaco*), bisschop van Kamerijk, kardinaal, stelt te Brussel inquisiteurs aan om de overblijfsels van Bloemaardine's secte te onderdrukken (c. 1410), I, 266-267; — veroordeelt te Kamerijk, in samenwerking met den inquisiteur, den Brusselschen vrouwenbroeder Willem van Hildernissem met de dolingen van *Ægidius Cantor* en van de *Homines intelligentiae* (12 Juni 1411), I, 267-279; — veroordeelt de aanklacht van den predikheer Grabow tegen de Broeders en Zusters van het gemeene leven, voorgebracht op het Algemeen Concilie te Constanz (c. 1418), II, 220-221; — was de leermeester van Johannes de Gerson, kanselier der Hoogeschool van Parijs, II, 222.

Pieter Danabrouck, bij vonnis van den Raad van Vlaanderen wegens lastering van de Maagd Maria en van Christus in het baljuwschap Kortrijk aan de kaak gesteld, gegeeseld, de tong doorboord en uit Vlaanderen gebannen (1514-1515), I, 505.

Pieter d'Arvin, meester in de godgeleerdheid, eerste inquisiteur te Atrecht tegen de Albigenzen werkzaam (1238), III, 160.

Pieter de Bena, generaal der augustijnerorde, staat broeder Nicolaas Serurier te Constanz in de herroeping zijner ketterijen bij (12 April 1418), II, 210, 215.

Pieter de Mersman, te Gent wegens godslastering « in de mande » ten-toongesteld en tot vijftig jaren ballingschap veroordeeld (10 Nov. 1483), II, 277.

Pieter de Mirepoix, eerst bisschop van Montpellier, later van Kamerijk (1324-1326) en eindelijk van Bayeux, hardnekkig bestrijder der ketterij, III, 164.

Pieter de Rivo, godgeleerde, heeft te Leuven moeilijkheden met verdachte stellingen, waarover de algemeene inquisiteur, instemmende met het gevoelen van Pieter de Vauceil, zijn oordeel uitspreekt (28 Juni 1471), I, 423; III, xix.

Pieter (Piérart, Piérot) des Catoires, van Dowaaï, op eene geheime bijeenkomst door den magistraat dier stad aangehouden (25 Maart 1420), voor het geestelijk onderzoek aan den bisschop van Atrecht uitgeleverd en door dezen en den inquisiteur als hardnekkige ketter veroordeeld, te Atrecht door den bisschop en te Dowaaï door den inquisiteur bepredikt en door het wereldlijk gerecht aldaar verbrand (9 en 10 Mei 1420), I, 299-302; III, 56-62; — de verbeurdverklaring zijner goederen verbroken (na 10 Mei 1420), III, 62, 109-111.

Pieter de Vauceil, professor in de godgeleerdheid te Parijs, onderhoudt met Gillis Carlier eene briefwisseling over eene verdachte stelling aangaande de maagd Maria en St. Jan den Evangelist te Dowaaï en te Kamerijk gepredikt (c. 19 Juli 1466), I, 419-420; — bij zijn gevoelen in de zaak van den Leuvenschen godgeleerde Pieter de Rivo sluit de algemeene inquisiteur Roeland le Cozic zich aan (28 Juni 1471), I, 423.

Pieter dou Pret, wordt door den bisschop en den inquisiteur Pieter Floure als ketter veroordeeld en door het wereldlijk gerecht verbrand (3 Febr. 1416), I, 281.

Pieter (Pierrotin) du Carisulx, zeer rijke burger van Atrecht, als ketter van de secte der Waldenzen aangehouden (22 Juni 1460), I, 467; — door de vicarissen van den bisschop onderzocht (14 Aug.-Sept. 1460), I, 378; — bepredikt en verbrand (22 Oct. 1460), I, 379, 380, 381-382, 383, 384; — op verzoek van zijne erfgenamen spreekt het Parlement van Parijs tegen zijne rechters een vonnis van eereherstelling uit, waaraan deze zich onttrekken (6 Nov. 1469), III, 116-118; — wordt door het Parlement van Parijs op aandringen van zijnen neef Pieter in zijne eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Pieter du Hamel, aartsdiaken van Ostrevan, vicaris-generaal van den bisschop van Atrecht, vervolgt te Atrecht de kettersche secte der Waldenzen (einde 1459 en begin 1460), I, 347; — begeeft zich met de andere vicarissen, den inquisiteur en den advocaat Gillis le Flameng naar Brussel bij den hertog, van wien zij instructies krijgen (14 Aug. 1460), I, 376, 377-378; — wordt door paus Pius II met de vervolging der Waldenzen gelast (c. Aug.-Sept. 1460), I, 376-377, 378; — reist naar Parijs (17 Febr. 1461), waar hij door den heer van Beaufort vóór het Parlement werd gedaagd (25 Febr. 1461), en keert onverrichter zake terug, maar krijgt van den bisschop van Atrecht, die zich te Rome bevindt, last tot invrijheidstelling van Hugo Aimery, I, 390-391; — wordt door den teruggekeerden bisschop van Atrecht als vicaris-generaal afgezet (c. 1 Nov. 1461), I, 395, 396; — wordt ook door Hugo Aimery vóór 't Parlement gedaagd (6 Jan. 1462), I, 397; — door 't Parlement tot schadevergoeding veroordeeld (20 Mei 1491), I, 461-483; II, 392.

Pieter (Piérart) du Moliniel, vóór den magistraat van Doornik gedaagd om deelgenomen te hebben aan de onlusten, die voor doel hadden Jacob de Bléharies uit zijn gevangenis te verlossen (12 Febr. 1427), III, 70-71.

Pieter (Piérart) du Puch, voortvluchtige ketter van Rijsel. Hertog Philips van Bourgondië beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1430), I, 313.

Pieter (Piérart) Estequiel, voortvluchtige ketter van Rijsel. Hertog Philips van Bourgondië beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1430), I, 313.

Pieter Floure, predikheer, professor in de godgeleerdheid en pauselijke inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk (geestelijke provincie Reims), betoogt aan schepenen van Rijsel, dat er ketters in hunne stad schullen (13 Juli 1411), I, 279-280, 281; III, 49-50; — beschuldigt, in eene te Terenburg gehouden preek, zekere personen van Rijsel van ketterij (vóór 22 Aug. 1412), I, 280; III, 50; — wordt door den magistraat van Rijsel verzocht met zachtheid te handelen tegenover inwoners dier stad, wegens geloofszaken vóór hem gedaagd (16-17 Nov. 1415), I, 281; III, 50-51; — veroordeelt, in samenwerking met den bisschop, den lakenwerker Pieter dou Pret te Doornik als ketter, waarna deze verbrand wordt (3 Febr. 1416), I, 281; — neemt deel aan het kettergeding tegen Richard du Crocquet te Doornik, die wegens

zijn omgang met duivelskunstenaars veroordeeld wordt (17 en 20 Aug. 1417), II, 200, 201, 202; — vervolgt en veroordeelt te Doornik den ketterschen augustijn Nicolaas Serrurier, die in beroep gaat vóór het Concilie van Constanz (vóór 7 Mei 1416-vóór 12 April 1418), II, 199-200, 207, 231-232; — heeft in het kettergeding van Nicolaas Serrurier te Constanz zijnen procureur (12 April 1418), II, 206, 214; — bepredikt drie ketters te Rijsel (11 Juni 1418), I, 281-282; III, 55, 56; — houdt een sermoen te Atrecht bij den lijkdienst van den hertog van Bourgondië (13 Oct. 1419), I, 298; — vicaris van den algemeenen inquisiteur in Frankrijk Jan Polet (1413-1420), I, 299; — als algemeen inquisiteur werkzaam te St. Omaars (Jan. 1420), I, 299; — spreekt met den bisschop van Atrecht Martinus Porée het vonnis uit over zestien nabij Dowaaï aangehouden ketters (9 Mei 1420) en bepredikt de veroordeelden te Dowaaï (10 Mei 1420), I, 300, 301, 302; III, 57, 59-62, 109-110.

Pieter Grenée, doctor in de godgeleerdheid, predikheer van 't klooster van Rijsel (15de eeuw), III, 153.

Pieter Jonglet, raadsheer te Amiens, door den magistraat van Rijsel geraadpleegd over de verbeurdverklaring der goederen van verbrande ketters (einde 1429 of begin 1430), III, 79, 80.

Pieter Lambert, substituut van 's hertogen procureur te Rijsel, teekent beroep aan tegen de beslissing van den bisschop van Doornik, waarbij de terechtstelling van den ketterschen heremiet Gonzalve te Doornik, en niet te Rijsel, zou plaats hebben (1-2 Maart 1459), III, 86, 87.

Pieter le Broussart of Leabroussart (le Breusart, Leabloussart), predikheer, magister in de godgeleerdheid, vicaris in het bisdom Atrecht van den inquisiteur Roeland le Cozic, vervolgt te Atrecht, in samenwerking met de vicarissen-generaal en andere geestelijke en wereldlijke heeren, de secte der Waldenzen (c. 1 Nov. 1459-1460), I, 346, 347, 355-356, 373, 374, 386; — spreekt met de vicarissen-generaal van Atrecht het vonnis uit tegen Jan Tonnoy gezeld *l'Abbé de peu de sens*, Denisette Grenière, Belotte Moucharde, Johanna Dauvergne, Mariette le Drue en Johanna Griette, die als Waldenzen door hem worden bepredikt en aan het wereldlijk gerecht worden overgeleverd (9 Mei 1460), I, 351, 353-354; III, 89-91; — spreekt met de vicarissen-generaal van Atrecht het vonnis uit tegen Jacob de Bailloul, Coleta du Gey, Johanna Bayarde, Catharina Fourmette, Margaretha Brise-lame, Johanna Wissemante, Gillis de Blencourt, Jan du Bois en Cola de Gaverelle, die, na door hem bepredikt te zijn geweest, als Waldenzen aan het wereldlijk gerecht worden overgeleverd, behalve de twee laatstgenoemden, die tot levenslange opsluiting worden veroordeeld (7 Juli 1460), I, 368-372; — begeeft zich met de vicarissen-generaal en anderen naar Brussel bij den hertog van wien zij instructies krijgen (14 Aug. 1460), I, 376, 377-378; — leest het Latijnsche vonnis af, waarbij het geestelijk hof van Atrecht den heer van Beauffort, Jan Tacquet, Hugo Aimery en Pieter du Carieulx als Waldenzen veroordeelt, de drie eerstgenoemden tot verschillende straffen, den laatstgenoemde om aan het wereldlijk gerecht overgeleverd te worden (22 Oct. 1460), I, 379, 382-383; — door den magistraat van Rijsel verzocht

te zeggen, of er zich in deze stad Waldenzen en tovenaars bevinden (1460), [II, 266]; III, 113; — schimpdicht tegen hem en andere vervolgers der Waldenzen te Atrecht rondgestrooid (c. Jan. 1461), I, 387-389; — door Hugo Aimery vóór het Parlement gedaagd (6 Jan. 1462), I, 396, 397; — door Jan Angenot namens het Parlement van Parijs gedagvaard om het vonnis in zake de eereherstelling der Atrechtsche Waldenzen te zien inschrijven (6 Nov. 1469), III, 116-120; — genoemd in het vonnis, waarbij het Parlement van Parijs de Atrechtsche Waldenzen in hunne eer herstelt (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Pieter le Brun, geboortig van Nomain nabij Orchies. Zijne dochter en zijne weduwe worden te Dowaaï als tooverheksen verbrand (13 en 26 Juli 1446), III, 83, 84.

Pieter le Maire, voortvluchtige ketter van Annevelin, in het Rijselsche. Hertog Philips van Bourgondië beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1430), I, 313.

Pieter le Miquiel, lakenwerker te Dowaaï, door Charlotte le Brun betooverd en daarvan gestorven (vóór 13 Juli 1446), III, 83, 84.

Pieter Lenaert, te Gent voor den tijd van drie jaren gebannen om boter en eieren in de vasten gegeten te hebben (8 April 1475), I, 524.

Pieter le Secq, door den magistraat van Doornik gevangen als verdacht te behooren tot de secte der Waldenzen, wordt door het geestelijk hof opgeëischt (17 Mei 1460), II, 263-264.

Pieter le Poittre, vicaris van het klooster der minderbroeders van Doornik, aanvaardt, namens zijn klooster, de overeenkomst met het kapittel van Doornik in de zaak van Jan Angeli (1 Maart 1483), III, 136.

Pieter le Tainturier, bisschop van Bairuth, door Jan Angenot namens het Parlement van Parijs gedagvaard om het vonnis in zake de eereherstelling der Atrechtsche Waldenzen te zien inschrijven (6 Nov. 1469), III, 116-118.

Pieter Malkasin of **Markasin**, ketter, te Péronne met zijne vrouw door toedoen van den inquisiteur Robert verbrand (1235), II, 41, 43.

Pieter Pochon. Zie JAN POCHON.

Pieter Potrain, van Oudenaarde, te Gent wegens godslastering tot vijftig jaren ballingschap veroordeeld (20 Dec. 1480), II, 272.

Pieter Pryabier. Zie MARTINE.

Pieter Pyn, te Gent voor den tijd van drie jaren gebannen om boter en eieren in de vasten gegeten te hebben (8 April 1475), I, 524.

Pieter Rennuyt, te Gent voor den tijd van tien jaren gebannen wegens overspel en het eten van boter in de vasten (3 Febr. 1481), I, 524-525; III, 177.

Pieter Sybor, provinciaal der predikheerenorde, geeft machtiging tot de hervorming van het predikheerenklooster van Luxemburg (2-9 Juli 1502), III, 168.

Pieter Thuun, te Gent wegens godslastering voor vijftig jaar gebannen (2 Dec. 1483), II, 280.

Pieter van Corbeil, aartsbisschop van Sens, veroordeelt de kettische boeken van David van Dinant (1210), I, 64.

Pieter vander Eecken (*Petrus de Quercu*), begunstiger der Hussietische ketterijen, te Brugge als opstandeling onthoofd (5 Juli 1485), III, 141-143.

Pieter van Renenghes, kanunnik van St. Maarten te Ieperen, een der getuigen aldaar opgekomen in het huis van den burger Petrus de Celario tijdens het opmaken der notarieele acte, bevattende vier stukken regelende de behandeling der kettische Tempelridders (11 Oct. 1307), II, 53, 59.

Pieter van Ydegem Adriaansz., van Aalst, te Gent wegens godslastering tot vijftig jaren ballingschap veroordeeld (20 Dec. 1480), II, 272.

Pieter Vasque, door hertog Philips van Bourgondië met eene zending voor den Roomschen koning in Hongarije belast (1452), III, 239.

Pifil. Zie PIPHILI.

Pijnbank. Bepaling aangaande de samenwerking van bisschop en inquisiteur voor het pijnigen van verdachten, vervat in de statuten over de regeling der Inquisitie door paus Clemens V op het Algemeen Concilie van Vienne uitgevaardigd (Nov. 1311), I, 164, 165; — de Hollander Walter, hoofdman der Cellebroeders, te Keulen gepijnigd (1322), I, 172; — aantekeningen van den Doornickschen rechtsgeleerde Jan Boutillier († 1395) over de gevallen, waarin de tortuur mag aangewend worden, II, 185, 186-187; — Aelis als Waldenze te Nijvel gepijnigd (1450 of 1460), II, 265; — de meesten van de te Atrecht als Waldenzen vervolgte personen herhaalde malen vreeselijk gepijnigd (tusschen 1 Nov. 1459 en einde Dec. 1460), I, 346, 347, 351, 352, 355, 372, 370, 381, 384, 385, 386, 388, 394, 461, 463, 464-467, 469, 471; III, 98; — aanwending der tortuur bij Waldenzen (1460), III, 94, 97-98, 105; — den bisschop van Atrecht, zijnen ambtenaars en den inquisiteur wordt door het Parlement verboden in het vervolg te wreeide pijnigen tegen verdachten aan te wenden (20 Mei 1491), I, 463, 475, 481; II, 392; — de godslasteraar Splinter Wiggersz. te 's Gravenhage op de pijnbank gebracht (vóór 2 Mei 1503), II, 294; — de godslasteraar Gillis Bailly te Kortrijk gepijnigd (1509 of 1510), I, 497; — Maria le Blancq als Waldenze te Bouvignes tweemaal gepijnigd (tusschen 1512 en 1517), I, 512; — Lauken van Moeseke wegens lastering van het H. Sacrament te Brussel gepijnigd (18 Aug. 1518), I, 515.

Pinolis (*Raymundus de*). Zie RAYMUNDUS DE PINOLIS.

Piphili (*Pifil*), ook **Manichaël** geheeten, kettische secte. Maatregelen op een te Reims gehouden concilie tegen die kettische van Vlaanderen genomen (1157), I, 35-36; — *Piphili* in Frankrijk (nl. in Vlaanderen, Champagne, Bourgondië, enz.) (1235-1236), II, 47.

Pius II, paus, laat door den deken van Zinnik eene bul naar Atrecht brengen, waarbij hij den deken Gillis Carlier en den officiaal Gregorius Nicolle, beiden van Kamerijk, benevens de vicarissen-generaal van Atrecht

Pieter du Hamel en Jan Thieubault uitsluitend met de vervolging der Waldenzen gelast (c. Sept. 1460), I, 376-377, 378; — schenkt aan Hotin Loys, te Atrecht als Waldens in den kerkban gedaan, eene bul, waarbij hij opnieuw door Carlier en Nicolle moet onderzocht worden (c. Sept. 1461), I, 394, 395; — stelt den predikheer Roeland le Cosic als inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk aan (1462), I, 397-398.

Plancquielli (Johannes). Zie JAN PLANCQUIELLI.

Platiel, minderbroeder, predikt op de Grootte Markt te Doornik, vóórdt van wege den bisschop en de geestelijkheid eene proclamatie afgekondigd werd over de kettersche sermoenen van eenige augustijnen (12 Mei 1412), II, 199.

Pochon (Jehan) [ook Petrus]. Zie JAN POCHON.

Penitantes, II, 102, 103, 104, 105, 109, 110; **Penanchiers**, II, 112, 113, 141; **Penans, Pénans**, II, 117, 130, 131; **Pénitenciers**, II, 130; **Pénitens**, II, 122. Zie GRESLAARS.

Poest (Arnulphus de). Zie ARNULPHUS DE POEST.

Pointere (de). Zie JOOS BOONE.

Pol de Haestighe, volder te Ieperen, door de inquisiteurs van ketterij overtuigd, wordt aan den magistraat uitgeleverd en op diens bevel verbrand (18 Maart 1377), III, 45, 46.

Polet (Aleaume). Zie ALEAUME POLET.

Poletus (Johannes). Zie JAN POLET.

Polin Dupuy (of Dupuch), van Ennevelin, dienaar van Gillis des Auniaux, op eene geheime kettersche bijeenkomst door den magistraat van Dowaaï aangehouden (25 Maart 1420), voor het geestelijk onderzoek aan den bisschop van Atrecht uitgeleverd, door het geestelijk hof vrijgesproken (9 Mei 1420), III, 59, 61.

Popincourt (Jehan de). Zie JAN DE POPINCOURT.

Populicani. Zie PUBLICANI.

Porée (Martin). Zie MAARTEN PORÉE.

Porete of Porrette (Margaretha). Zie MARGARETHA PORETE.

Porten (Henricus ter). Zie HENDRIK TER PORTEN.

Porten (Johannes ter). Zie JAN TER PORTEN.

Pospo (Steven de). Zie STEVEN DE POSPO.

Potier (Jehans). Zie JAN POTIER.

Potière (Jehenne). Zie JOHANNA POTIÈRE.

Potrain (Pieter). Zie PIETER POTRAIN.

Povere (de). Zie JAN UTER WULGHEN.

Poy. Zie ANTOON MARTINS.

Pragnois (Pragoys), kettersche secte der Hussieten. De ketters van Dowaaï en Valenciën, die vóór het geestelijk hof te Atrecht terecht stonden en waarvan er zeven werden verbrand (9 en 10 Mei 1420), behoorden tot deze secte, I, 302; — hertog Philips van Bourgondië beveelt de aanhouding van twintig voortvluchtige ketters dezer secte uit de kasselrij Rijsel (11 Maart 1430), I, 313. — Zie ook HUSSIETEN.

Predikheeren, loochenen op vele plaatsen, in hunne preeken, de onbevleete ontvangenis der H. Maagd (1388), III, 47-48.

Pric [lees : Peit] (Jacobus). Zie JACOB PEYT.

Printemps Gay. Zie JOHANNA WISSEMANDE.

Prosst (Ector de). Zie HECTOR DE PROSST.

Publicani, of ook wel **Populicani**, gemeensame naam van de kettersche secte der *Manichaei*. Ketters van beider kunne uit Vlaanderen herkomstig, te Oxford in Engeland op het voorhoofd gebrandmerkt, met roeden gegeeseld, de stad uitgejaagd en van honger gestorven (winter van 1160-1161), I, 61; II, 7-8; — paus Alexander III, door koning Lodewijk VII over zijne zachtheid jegens deze ketters van Vlaanderen berispt (1162), verontschuldigt zich dienaangaande (11 Jan. 1163), I, 37-39; — op het derde Algemeen Concilie van Lateraan door paus Alexander III veroordeeld (19 Maart 1179), I, 46-47; II, 384; — in Vlaanderen vooral door graaf Philips van den Elzas en te Reims vervolgd (einde der 12de eeuw), I, 60-62.

Purgatoire, kamer in de gevangenis te Rijsel, waar de kettersche heremiet Gonzalve vóór zijne terechtstelling wordt bewaakt (16 Maart 1459), III, 88.

Pyn (Pieter). Zie PIETER PYN.

Q

Quaret (Wattier). Zie WALTER QUARET.

Quarouble (Jacobus gezeid de). Zie JACOB gezeid DE QUAROUBLE.

Quedin (Mahieu). Zie MATTHAEUS QUEDIN.

Quercu (Petrus de). Zie PIETER VANDER EECKEN.

Quinten Zouwen, pasteibakker, te Leuven wegens lastering van Maria veroordeeld tot boetedoening, doorboring zijner tong en een jaar gevangenzitting op water en brood (8 April 1502), I, 493; II, 302.

R

Raas Delarcq, *ensardeur* te Doornik, afgevaardigd voor het onderzoek betreffende de onlusten, die voor doel hadden Jacob de Bléharies uit de gevangenis te verlossen (1 Febr. 1427), III, 60.

Raas van Heede, vergezelt, met twee andere afgevaardigden van den magistraat van Leuven, den Luikschen inquisiteur Hubertus Leonardi naar Nijvel, om er een inquisitoriaal onderzoek in te stellen (17-19 Juli 1471), II, 268.

Radulphus, bisschop van Atrecht, krijgt van paus Innocentius III het bevel eenen verharden ketterschen priester in den kerker te werpen (19 April 1208), I, 63-64.

Radulphus, een welsprekende ketter, te Atrecht gekerkerd en verbrand (1182-1183), I, 47-48, 51.

Radulphus de Rivo, deken van Tongeren († 1403). Aanteekening uit zijne kronijk betreffende de Geeselaars van 1349-1350, II, 126; — is den Broeders en Zusters van het gemeene leven gunstig in een samengevat oordeel (1398), II, 176-181.

Radulphus van Zähringen, bisschop van Luik, vervolgt den verdachten priester Lambert le Bègue (c. 1175-1177), II, 12, 18-23, 32-35; — wordt door Calixtus III gelast Lambert le Bègue in vrijheid te stellen, opdat deze zich vóór den paus kunne komen verrechtvaardigen, en krijgt tevens bevel Lambert's aanhangers uit hunne ballingschap te laten terugkeeren (c. 1175-1177), II, 13-14; — geeft aan Lambert de vrijheid terug (?) (c. 1177), II, 33, 35.

Raisse (Jehan de). Zie JAN DE RAISSE.

Ramihrdus, ketter van Fransch-Vlaanderen, heeft talrijke aanhangers, vooral onder de wevers, I, 11, 12; — nabij Dowaal aangehouden en te Kamerijk als ketter verbrand (vóór 25 Maart 1077), I, 11-12, 638; — paus Gregorius VII houdt hem voor onschuldig en vraagt aan Joafredus, bisschop van Parijs, een onderzoek over zijne zaak (25 Maart 1077), I, 12; II, 1.

Randen (Lambertus de). Zie LAMBERT VAN RANDEN.

Raymundus de Pinellis, kanunnik van Doornik, wordt met twee andere geestelijken door den bisschop van Doornik gelast met een onderzoek aangaande de Begijnen van het bisdom en kwijt zich ten gunste van de Zusters van Brugge, Aardenburg, Damme en Gent van zijne taak (14 Mei 1328), I, 178-181; II, 391.

Raymundus Gosin, predikheer, magister in de godgeleerdheid, door paus Leo X als inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk aangesteld (14 Maart 1518), I, 515.

Raymundus van Savoye (de Sabaudia), kardinaal en legaat *a latere*, geeft machtiging tot de hervorming van het predikheerenklooster van Luxemburg (2-9 Juli 1502), III, 168.

Reghelinc (Joos). Zie JOOS REGHELINC.

Reginaldus, bisschop van Luik. Gerardus, bisschop van Atrecht, verbaast er zich over, dat de ketters, die hij heeft aangeklaagd, ongehinderd uit het bisdom Luik zijn mogen vertrekken, en zendt hem verlag over het te Atrecht ingestelde onderzoek betreffende de ketterij (Jan. 1025), I, 1-5; II, 384.

Regnart de Marville, minderbroeder van Verdun, die naar Doornik komt met eene boodschap van den officiaal en de vicarissen van den inquisiteur aan den magistraat over zekere ketters (9 Maart 1423), II, 248.

Reims (aartsbisdom). De aartsbisschop Samson houdt te Reims een concilie, waarop maatregelen getroffen worden tegen de ketters (1157), I, 35-36; — paus Alexander III spoort den aartsbisschop aan tot het uitroeien der ketterij (2 Juni 1170), I, 44-45; — de aartsbisschop Willem vervolgt ketters in Vlaanderen (einde 1182-1183), I, 47-52, 61-62; — de aartsbisschop Willem ontvangt van Stephanus, bisschop van Doornik, den raad, geen tweede interdict over Vlaanderen te werpen, wegens de verbreiding der ketterijen in dit graafschap (1196-1197), II, 37; — paus Gregorius IX schrijft aan den aartsbisschop en zijne suffraganen maatregels aangaande de kettervervolgving door de bisschoppen voor (1 Febr. 1234), I, 94-95; — paus Gregorius IX beveelt den predikheer-inquisiteur Robert de kettervervolgving aldaar te behartigen (23 Aug. 1235), I, 101-102; — de aartsbisschop Hendrik bekrachtigt eenen brief van Pieter, bisschop van Terenburg, aan Lambert, proost der St. Maartenskerk te Ieperen, over het onderdrukken van ketttersche gewoonten onder het volk van deze stad en het omliggende (Oct. 1235), I, 99; — de aartsbisschop Hendrik woont te Kamerijk de verbranding bij van meer dan twintig ketters onder de leiding van den inquisiteur Robert (17 Febr. 1236), I, 96-98, 104-105, 107; II, 42, 44, 385; — provinciaal concilie, te Reims gehouden, tegen de aanmatigingen van predikheeren en minderbroeders (Oct. 1287), I, 145-146; — een provinciaal concilie, te Reims gehouden, verklaart, dat de verharde gebanvloekten als ketters moeten vervolgd worden (15 Nov. 1301), en een nieuw provinciaal concilie, eveneens te Reims gehouden, verscherpt nog deze bepaling (28 Febr. 1303), I, 150; II, 391; — de aartsbisschop Robert neemt maatregelen voor een nieuw provinciaal concilie tegen de Tempelridders te Senlis te houden (28 Juli 1311), II, 65-66; — een provinciaal concilie, te Reims gehouden, neemt maatregelen tegen degenen, die schertsend van het geloof en de sacramenten spreken, en gelast de bisschoppen of hunne plaatsvervangers met een onderzoek naar de gebanvloekten en de ketters in elke parochie (28 April 1408), I, 266; II, 194.

Reims (stad). Paus Leo IX houdt er een concilie, waarop hij al de ketters met hunne aanhangers in den kerkban slaat (5 Oct. 1049), I, 8; — paus Eugenius III houdt er een concilie, waarop tegen de ketters en hunne aanhangers maatregelen genomen worden (21 Maart 1148), I, 33; II, 24, 28; — op een concilie, aldaar door den aartsbisschop Samson gehouden, worden maatregelen genomen tegen de ketters (1157), I, 35-36; — provinciaal concilie aldaar gehouden tegen de aanmatigingen van predikheeren en minderbroeders (Oct. 1287), I, 145-146; — een provinciaal concilie, aldaar gehouden, verklaart, dat de verharde gebanvloekten als ketters moeten vervolgd worden (15 Nov. 1301), en een nieuw provinciaal concilie, eveneens aldaar gehouden, verscherpt nog deze bepaling (28 Febr. 1303), I, 150; II, 391; — Geeselaars uit Rijsel, Doornik en de omstreken dringen tot daar door (Sept.-Dec. 1349), II, 118-119; III, 20-21; — een provinciaal concilie, aldaar gehouden, neemt maatregelen tegen degenen, die schertsend van het geloof

en de sacramenten spreken, gelast de bisschoppen of hunne plaatsvervangers met een onderzoek naar de gebanvloekten en de ketters in elke parochie (28 April 1406), I, 266; II, 194.

Reinaut, vidame van Pecquigny, wordt, met twee anderen, door den Franschen koning met eene volmacht bekleed in de zaak van de aanhouding en vervolging der Tempelridders (20 Sept. 1307), II, 52, 54.

Reinier (Rainerius), pauselijke legaat, mag het kerkelijk interdict uitroepen over de landen, waarvan de vorsten onwillig zouden zijn tot het straffen der ketters (1198), I, 59, 60.

Reinier van Drynen, pastoor te Zwolle, wordt door Geert Groote gewaarschuwd tegen de kettersche sermoenen door den augustijn Bartholomaeus (of Bertholdus) te Zwolle gepreekt (c. 1380), I, 239-240.

Remijs Wesselssoen, zakkendrager, door schepenen van Dordrecht wegens waarzeggerij tot eene openbare boetedoening in de processie veroordeeld (19 Oct. 1456), II, 311-312.

Renen. De Zusters van het gemeene leven aldaar door den inquisiteur Jacob van Soest verontrust (c. 1393-1394), II, 153, 154-155.

Renenghes (Petrus de). Zie PIETER VAN RENENGHES.

Renuyt (Pieter). Zie PIETER RENUYT.

Revogne, kasteel in het Luikerland, waar de verdachte priester Lambert le Bègue gekerkerd wordt en waaruit hij aan paus Calixtus III een smeek-schrift zendt (c. 1175-1177), II, 9, 11, 33, 35.

Richard du Crocquet, priester te Doornik, wegens zijnen omgang met duivelskunstenaars door den bisschop, in overleg met den inquisiteur Pieter Floure, tot eene bedevaart naar O. L. Vrouw te 's Hertogenbosch veroordeeld (17 Aug. 1417), II, 200-202; — de hem opgelegde bedevaart wordt verminderd tot eene bedevaart naar O. L. Vrouw op den Zavel te Brussel (20 Aug. 1417), II, 202-203; — hij ontvangt een getuigschrift over het volbrengen zijner bedevaart (22 Aug. 1417), II, 203.

Rijke (Joannes). Zie JAN RIJKE.

Rijsel (*Insulae, Lille, stad en kasselrij*), in 't graafschap Vlaanderen. De inquisiteur Robert houdt er verdachte kooplieden aan, die de markten bezochten (na 2 Maart 1236), II, 42, 45; — alle veertien dagen moeten de pastoors er op den predikstoel in de Romaansche moedertaal de bisschoppelijke statuten van Doornik tegen de ketters en de duivelskunstenaars afkondigen (13de eeuw), I, 149; — herhaling der bisschoppelijke statuten van Doornik tegen de ketters en de duivelskunstenaars (24 April 1341), I, 189; — Geeselaars uit de Dietsche landen aldaar (Aug.-Sept. 1349), [II, 118]; III, 21; — de 565 Doorniksche Geeselaars, door geestelijken vergezeld, trekken eerst naar Rijsel (7 Sept. 1349), [I, 190, 192-193]; II, 98, 103-104; — ongeveer 200 Rijselsche Geeselaars te Doornik (20 Sept. 1349), [I, 190, 193]; II, 99, 106; — Geeselaars uit die stad en de omstreken dringen door

tot aan Troyes in Champagne en tot aan Reims (Sept.-Dec. 1349), [II, 118-119]; III, 21; — de inquisiteur Pieter Floure, meester Thomas Vivart en de zegelbewaarder van het geestelijk hof van Doornik, betoogen aan schepenen van Rijsel, dat er ketters in hunne stad schuilen (13 Juli 1411), waarop er verscheiden aanhoudingen plaats grijpen, [I, 279-280, 281]; III, 49-50; — schepenen dezer stad begeeren van den bisschop en van den magistraat van Terenburg de waarheid te vernemen aangaande de beschuldiging van ketterij, door den inquisiteur tegen zekere personen van Rijsel in eene te Terenburg gehouden preek uitgesproken (22-25 Aug. 1412), [I, 280]; III, 50; — de magistraat zendt een zijner leden naar Doornik bij den inquisiteur, om hem tot zachtheid te stemmen jegens inwoners van Rijsel, wegens geloofszaken vóór hem gedaagd (16-17 Nov. 1415), [I, 281]; III, 50-51; — de inquisiteur Pieter Floure bepredikt er drie ketters, in bijzijn van den bisschop van Doornik en van raadsleden, ambtenaars en meer andere geestelijken en burgers van aanzien (11 Juni 1418), [I, 281-282]; III, 55, 56; — Walter le Maiuer gezeid *le Noleur*, Jan Desgoutières, Jan de Menin, Bertrand le Marcant en nog een vijfde persoon worden er als ketters verbrand (1 Dec. 1429), I, 311, 316; III, 74-80; — ketttersche mannen en vrouwen der kasselrij Rijsel te Doornik bepredikt en twee hunner, Willem Dubos en Olivier de le Deuille, verbrand (16 Febr. 1430), I, 312; — de magistraat, gesteund door de vier baljuws en den adel der kasselrij, verzet zich tegen de verbeurdverklaring van de goederen der aldaar verbrande ketters, die door den bisschop en den inquisiteur uitgesproken was, en verdedigt herhaaldelijk en krachtdadig zijn goed recht bij den hertog, alsook bij den paus (7 Dec. 1429-31 Maart 1430), I, 316-317; III, 76-80; — aan zijne ambtenaars aldaar schrijft hertog Philips van Bourgondië de aanhouding voor van twintig voortvluchtige Hussietische ketters uit het Rijselsche (11 Maart 1430), I, 312-314; — de hertog, met toestemming van den bisschop en den inquisiteur, beslist ten voordeele van den magistraat in diens geschil met de hertogelijke ambtenaren en de geloofsrechtters betreffende de verbeurdverklaring van de goederen der verbrande ketters (24 Maart 1430), I, 315-318; III, 80; — de magistraat verleent eene aalmoes aan den augustijn Jan Marlière, die vroeger ketterijen had moeten herroepen en zeven jaar lang te Atrecht gevangengezeten had (1451), [I, 329]; III, 85; — de predikheer Nicolaas Cottin, van het klooster dier stad, is er inquisiteur en treedt er op tegen den Portugeeschen heremiet Gonzalve (1450), I, 492; III, 89, 153; — de magistraat verzet er zich tegen, dat de terechtstelling van den kettterschen heremiet Gonzalve te Doornik zou geschieden, zooals de bisschop heeft beslist, waarop deze zijne beslissing intrekt (1-10 Maart 1459), III, 86-87; — de ketttersche heremiet Gonzalve, gezeid *Alphonse*, geboortig uit Portugal, door het geestelijk hof van Doornik veroordeeld, wordt naar Rijsel overgebracht (15 Maart 1459) en aldaar bepredikt en verbrand (16 Maart 1459), I, 341; III, 87-89; — schepenen verzoeken den magistraat van Atrecht om inlichtingen over het aanhouden van Waldenzen aldaar (3-4 Mei 1460), III, 89; — Catharina Patée aldaar wegens tooverij op drie verschillende dagen gemijterd en op een ladder tentoongesteld, en daarna levenslang gebannen (27 Oct. 1460), [II, 265-266]; III, 112; — de magistraat vraagt den inquisiteur te Atrecht, of er ook te Rijsel Waldenzen of tovenaars zijn (1460), [II, 266];

III, 113; — de inquisiteur Nicolaas Jacquier predikt aldaar (1465), III, 115, 116; — de magistraat onderhandelt met het geestelijk hof van Doornik om de te Rijsel gevangen, maar te Doornik onderzochte, ketters (een vijftal Turlupijnen) te Rijsel te doen beprediken (c. 7-11 Dec. 1465), hetgeen ten slotte geschiedt (11 Dec. 1465), terwijl een dier ketters wordt verbrand, I, 409-412; III, 113-115; — de inquisiteur Nicolaas Jacquier laat er zes Turlupijnen gevangennemen, waarvan er vijf herroepen en één wordt verbrand (1468), III, 115, 116; — een minderbroeder predikt er een verdacht sermoen en wordt deswege vervolgd (vóór 23 Nov. 1472), I, 436-438; — de gouverneur der stad, in naam der hertogin van Bourgondië, erkent, dat de goederen van de aldaar in 1429 veroordeelde ketters niet werden verbeurdverklaard (na Febr. 1477), I, 315-316; III, 121-122; — de predikheer Jan de Angulo (*du Coin*), van het klooster dier stad, is er inquisiteur (1479), I, 449, 492; III, 153; — de predikheer Michiel François, van het klooster dier stad, tot algemeenen inquisiteur in de Nederlanden aangesteld (28 Juni 1493), III, 151, 153; — de predikheer Jan Ferlin, van het klooster van Rijsel, tot inquisiteur in het bisdom Doornik aangesteld (13 Juni 1507), III, 156.

Rivo (Petrus de). Zie PIETER DE RIVO.

Rivo (Radulphus de). Zie RADULPHUS DE RIVO.

Robaerts (Claus). Zie NICOLAAS ROBAERTS.

Robermont (Robiamont), bij Luik. Klooster, waarvan enkele nonnen van ketterij verdacht worden, omdat zij tegen de simonie ijveren (c. 1406), II, 193-194.

Robert, aartsbisschop van Reims, gelast den bisschop van Soissons met de bijeenroeping van een nieuw provinciaal concilie te Senlis tot het vonnissen der Tempelridders (23 Juli 1311), II, 65-66.

Robert le Petit (bijgenaamd *Bougre*), III, xviii, predikheer en pauselijke inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk, is een bekeerde ketter, I, 96, 97, 111, 112; — eerst inquisiteur in Bourgondië, door den paus aangesteld te gelijk met den prior van Besançon en broeder Wallerius, wordt door paus Gregorius IX om zijne gelukkige werkdadigheid jegens de ketters geprezen en als inquisiteur in Frankrijk en in Vlaanderen bevestigd (19 April 1233), I, 90-93; — wordt opnieuw door paus Gregorius IX als inquisiteur in Frankrijk bevestigd (21 Aug. 1235), I, 100-101; — paus Gregorius IX beveelt hem als inquisiteur aan den aartsbisschop van Sens aan (22 Aug. 1235), II, 48-49; — paus Gregorius IX meldt hem zijne hernieuwde aanstelling als inquisiteur (23 Aug. 1235), I, 101-102; — hij legt eenen grooten ijver aan den dag in het vervolgen der ketters en verbrandt er te La Charité-sur-Loire, Châlons-sur-Marne, Péronne, Kamerijk, Dowai, Atrecht, Rijsel, Asq, Lers en Toufflers (1233-1236), I, 90, 91, 95-98, 103-107, 111, 112, 114; II, 41-43, 385; III, 1, 2-3; — hij vervolgt den Atrechtschen ketter Hendrik Hukedieu, I, 115-116; — zijne veel besproken laatste jaren en zijn dood, I, 111-113; — de verbeurdverklaring van de goederen van de te zijnen tijde verbrande ketters wordt door koning Lodewijk IX den Heilige gereguleerd (c. 1236), III, 1-2.

Robert II, graaf van Vlaanderen, wordt door paus Gregorius VII uitgenoodigd om Lambertus van Belle, ketterschen bisschop van Terenburg, te vervolgen (1083), I, 13-14; — wordt door paus Paschalis II gelukgewenscht wegens zijne strenge houding tegenover de ketters van het Kamerijksche en wordt verzocht de ketters alom te vervolgen (21 Jan. 1102), I, 14-15.

Robert, lector der Doorniksche Augustijnen, predikt te Doornik twee sermoenen tijdens de Geeselaarswoede om de gemoederen te bedaren (1 en 6 Sept. 1349), [I, 192]; II, 97, 103; — staat aan 't hoofd van meer dan 250 Doorniksche boetelingen, die eenigszins de Geeselaars nabootsen (12-23 Sept. 1319), II, 99, 109-110.

Robert, priester, als ketter te Atrecht verbrand (1172), I, 45.

Robert, subdiaken, spreekt uit dwang en schrik een valsch getuigenis tegen Lambert le Bègue (c. 1175-1177), II, 14-18.

Robert II Bricconnet, abt van St. Vaast en inquisiteur te Atrecht (1491), I, 487; — zijn dood (1497), I, 487.

Robert de le Galie, ketter te Rijsel door den inquisiteur Robert aangehouden, doch door toedoen der maagd Maria gespaard (na 2 Maart 1236), II, 45.

Robert de le Vacquerie, schepen van Rijsel, werkzaam in een onderzoek betreffende personen van slechten levenswandel (1429), III, 75.

Robert de Marquais, bastaard van Saneuses, plaatsbekleeder van den baljuw van Atrecht, neemt verscheiden der Atrechtsche Waldenzen in hechtenis (22-25 Juni 1460), I, 367-368; — wordt door Hugo Aimery vóór 't Parlement gedaagd (6 Jan. 1462), I, 367; — door Jan Angenot namens het Parlement van Parijs gedagvaard om het vonnis in zake de eereherstelling der Atrechtsche Waldenzen te zien inschrijven (6 Nov. 1469), III, 116-118; — wordt door het Parlement van Parijs tot allerlei schadevergoedingen veroordeeld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Robert le Jeune (le Joine), ridder, gouverneur van Atrecht, vervolgt er de secte der Waldenzen (1460), weshalve later de hertog van Bourgondië door het Parlement van Parijs tot allerlei schadevergoedingen wordt veroordeeld (20 Mei 1491), I, 460-483; II, 392.

Robert van Bethune, graaf van Vlaanderen, als leenman door den Franschen koning opgeroepen tegen de kettersche Tempelorde (26 Maart 1307), II, 51-52; — door paus Clemens V opgeroepen om in zijn graafschap de aangeslagen bezittingen der Tempelridders aan de St. Jansridders over te maken (16 Mei 1312), II, 70-72; — te Ieperen ziek (?) (c. 1321-1322?), III, 4.

Robert van Croy, bisschop van Kamerijk, de statuten van het Begijnhof van Dendermonde hernieuwend (6 Juli 1551), herinnert aan de lotgevallen der Begijnen in de XIV^{de} eeuw, III, 163-164.

Robert van Lauwin (bij Dowaal), ketter, te Péronne door den inquisiteur Robert verbrand (1235), II, 41, 43.

Robinet de Vaux, heremiet, geboortig van Hebuterne in Artois, wordt, tijdens het algemeen kapittel der predikheeren, als Waldens te Langres verbrand (c. 1 Nov. 1459), I, 346, 347.

Rocestock (Johannes). Zie JAN ROESTOCK.

Roddes (Simon de). Zie SIMON DE RODDES.

Roeland Boydin, klerk, notaris van het geestelijk hof te Doornik, is getuige in eene acte behelzende afschrift van stukken van het kettergeding tegen Nicolaas Serrurier (28 Jun. 1422), II, 246.

Roeland de Deckere, te Gent wegens godslastering voor drie jaar gebannen (14 Aug. 1481), II, 280.

Roeland le (of de) Cozie (Cosic, Conzic, le Corie [lees : le Cozie?]), door paus Nicolaas V als inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk aangesteld (10 April 1453), I, 334-335; — heeft als vicaris in 't bisdom Atrecht den predikheer Pieter le Broussart (1460), I, 368, 369, die, in samenwerking met de vicarissen van den bisschop, te Atrecht de veroordeeling uitspreekt van zes Waldenzen (9 Mei 1460), III, 89-91; — door paus Pius II als inquisiteur in Frankrijk aangesteld (1462), I, 397-398; — spreekt zijn oordeel uit in de zaak van Pieter de Rivo te Leuven (28 Juni 1471), I, 423.

Roermond (Euremonde). De Begijnen dier plaats door Adolf, bisschop van Luik, vrijgesproken van ketterij (1 Maart 1325), II, 88-89.

Roey (Hannin). Zie JAN ROEY.

Rogier, knecht van den heer van Beaufort, als ketter van de secte der Waldenzen te Atrecht aangehouden (25 Juni 1460), I, 367, 368; — onder eede van getuigen in vrijheid gesteld (16 Dec. 1460), I, 384, 386.

Ronvilla (Ada de). Zie ADA DE RONVILLE.

Rotry (Johannes). Zie JAN ROTRY.

Rouan (aartsbisdom). Paus Alexander III spoort den aartsbisschop aan tot het uitroelen der ketterij (2 Juni 1170), I, 44-45.

Roubaix (heer van), te Brugge vertoevende, wordt door den magistraat van Rijsel aangemaand tot verzet tegen de verbeurdverklaring van de goederen der in de Kasselrij Rijsel veroordeelde kettters (20-25 Dec. 1420), III, 76.

Royville (Henriet, Hennet de). Zie HENDRIK DE ROYVILLE.

Ruffault (Vincent). Zie VINCENT RUFFAULT.

Rumpst, dorp bij Mechelen. De zich aldaar bevindende Geeselaars ontvangen levensmiddelen van den Mechelschen magistraat (1349), II, 115.

Ruremonde. Zie ROERMOND.

Rutger (suster), voortvluchtige ketterin, te Utrecht voor vijf jaar gebannen (1427), I, 306.

Rutgerus Overhach de Tremonia, magister in de *artes* en baccalarius in de godgeleerdheid, getuige in eene acte te Keulen (30 Sept. 1409), II, 197, 396.

Ruusbroeck of Ruybrochius (Johannes). Zie JAN VAN RUUSBROEC.

Ruysch (Jaap). Zie **JACOB RUYSCH**.

Ryswick of Ryswyck (Hermannus van). Zie **HERMAN VAN RIJSWIJK**.

S

Sacquespée (Anthoine). Zie **ANTOON SACQUESPÉE**.

Sacrilegie. Hoe beschouwd en behandeld in het hertogdom Brabant (c. 1495), II, 283, 290-291.

Saint-Laurent, bij Luik. De abt dier plaats jaagt gedurende drie dagen eenen aanhanger van Lambert le Bègue achterna (c. 1175-1176), II, 15, 16.

Saint-Nicolas-de-Varengewille. Simon Becquet van Dowaaï wordt wegens ketterij tot eene bedevaart naar die plaats veroordeeld (9 Mei 1420), III, 60, 61.

Saksische provincie der predikheerenorde, I, 258, 509, 510.

Salubrio (de bisschop van), predikheer, doctor in de godgeleerdheid, biechtvader van hertog Philips van Bourgondië, door hem naar Atrecht gezonden om de secte der Waldenzen te helpen vervolgen (Juli 1460), I, 373, 374; — aldaar werkzaam (12-22 Oct. 1460), I, 380; — aangevallen in een te Atrecht rondgestrooid schimpdicht (c. Jan. 1461), I, 387, 388.

Salvavarilla (Guilielmus de). Zie **WILLEM DE SALVAVARILLA**.

Salzburg (aartsbisdom). De predikheeren Hendrik Institoris en Jacob Sprenger door paus Innocentius VIII als inquisiteurs in dat aartsbisdom aangesteld en tot het uitroeien der tooverij met nieuwe machten bekleed (5 Dec. 1484), I, 455 457; III, 144, 145.

Samson, aartsbisschop van Reims, houdt aldaar een concilie tegen de kettters (1157), I, 35.

Sanctis (Gerardus de). Zie **GERARDUS DE SANCTIS**.

Sancto Petro (Livinus de). Zie **LIEVEN DE SANCTO PETRO**.

Sandrard (Mathias). Zie **MATTHIAS SANDRARD**.

Saneuses (bastaard van). Zie **ROBERT DE MARQUAIS**.

Saneuses (heer van). Zie **PHILIPS, heer van SANEUSES**.

Santes (heer de), te Brugge werkzaam in de zaak van de verbeurdverklaring der goederen van Rijselsche kettters (2-13 Jan. 1430), III, 78, 79.

Sarrasin (Jehan). Zie **JAN SARRASIN**.

Sartis (Nicolaus de). Zie **NICOLAAS DE SARTIS**.

Scha(n)delant (Johannes gezeid). Zie **JAN SCHANDELANT**.

Scutken (Johannes). Zie **JAN SCUTKEN**.

Sebastiaan de Witte, predikheer, doctor in de godgeleerdheid, te Brugge inquisiteur (tusschen 1505 en 1526), I, 496; III, XIX.

Selles of Sellius (Henricus). Zie HENDRIK SELLE.

Selles, kasteel van den bisschop van Kamerijk, waar de Brusselsche vrouwenbroeder Willem van Hildernissem als veroordeelde ketter voor drie jaren in opgesloten wordt (12 Juni 1411), I, 269, 278; — waar de ketter Jacob Acarin van Chaussée-Notre-Dame voor drie jaren op water en brood gekerkerd wordt (3 Juli 1451), I, 330, 332; — waar de bezetene kloosterzuster Johanna Potiere van Le Quesnoy, tot levenslange opsluiting veroordeeld, wordt gekerkerd (23 Sept. 1491) en weldra sterft (c. 11 Nov. 1491), I, 486.

Senlis (Silvanectum). De aartsbisschop van Reims neemt maatregelen om er een provinciaal concilie tegen de Tempelridders te houden (23 Juli 1311), II, 65-66.

Sens (aartsbisdom). Paus Gregorius IX beveelt den predikheer-inquisiteur Robert de kettervervolging aldaar te behartigen (23 Aug. 1235), I, 101-102.

Serrurier (Nicole) of Serrurarij (Nicolaus). Zie NICOLAAS SERRURIER.

Servatius, priester, als aanhanger van Lambert le Bègue van zijn geestelijk ambt beroofd en uit het bisdom Luik gebannen (c. 1175-1177), II, 13-14.

Sigerus van Brabant, kanunnik der St. Maartenskerk te Luik, wordt met Bernerus van Nijvel door den inquisiteur Simon du Val als verdacht van ketterij te Saint-Quentin ingedaagd, maar vlucht naar Luik (15 Juli 1277), I, 140-141.

Sigismond, Roomsche koning, aan wien Jan van Alkmaar, geestelijke uit het Utrechtsche bisdom, eene copie zendt van zijn kettersch geschrift (vóór April 1418), I, 297; III, 51, 53.

Silvanectum. Zie SENLIS.

[Simon], deken der St. Lambertuskerk te Luik, die op verraderlijke wijze aan vijf aanhangers van Lambert le Bègue een valsch getuigenis tegen dezen afperst (c. 1175-1177), II, 15, 16-17.

Simon Becquet, broeder van Jacob Becquet, III, 61, woonachtig te Dowaaï, op eene geheime kettersche bijeenkomst door den magistraat dier stad aangehouden (25 Maart 1420), voor het geestelijk onderzoek aan den bisschop van Atrecht uitgeleverd en door dezen en den inquisiteur als berouwhebbende ketter veroordeeld tot drie maanden opsluiting op water en brood en tot eene bedevaart naar St. Nicolas de Varengeville veroordeeld, te Atrecht door den bisschop bepredikt en aldaar gevangengezet (9 Mei 1420), I, 299-302; III, 56-61.

Simon Becquet (de vrouw van). Zie JOHANNA ROSE.

Simon Bowehouw, aartsdiaken, promotor en instigator van den kardinaal van Aquileja te Florence in het geding in herziening van het vonnis uitgesproken tegen Nicolaas Serrurier (1419-1420), II, 230, 235, 241.

Simon Broccoli de Tornaco, klerk van het Kamerijksche bisdom, pauselijk en keizerlijk notaris van het bisdom Doornik, behulpzaam bij het opmaken van een afschrift van stukken van het kettergeding tegen Nicolaas Serrurier (28 Jan. 1422), II, 247.

Simon de Lande, inquisiteur, bekomt van den magistraat van Bergen de uitlevering van den ketter Jan Gillebert (23 Jan. 1430), I, 311; — bepredikt te Bergen den ketter Jan Gillebert en diens vrouw (18 Maart 1430), I, 314; — veroordeelt, in samenwerking met Jan, bisschop van Kamerijk, Johanna de Mons van Valencijn, die te Kamerijk onder de verdenking van ketterij gekerkerd was en zich vóór den afloop van haar proces verhing (1430), I, 318.

Simon de Méry, ketter, te Bergen door bisschop Hugo de Tolvis bepredikt (1396), I, 258.

Simon de Oudorp, klerk uit het Utrechtsche bisdom, keizerlijk notaris, maakt de acte op, waarbij Jacob van Soest tot inquisiteur over verscheiden bisdommen wordt aangesteld (30 Sept. 1409), II, 196, 197.

Simon de Pape, schipper, te Gent wegens wangedrag en godslastering tot vijftig jaar ballingschap veroordeeld (13 Nov. 1511), III, 159.

Simon de Roddes, priester, getuige in de acte opgemaakt over de herroeping van de stellingen van broeder Jan Angeli (2 Maart 1483), III, 138.

Simon du Val (de Valle), inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk, daagt twee gevluchte verdachten, kanunniken van Luik, te Saint-Quentin in (15 Juli 1277), I, 140-141.

Simonie. Nonnen van Robermont bij Luik ijveren er tegen en worden van ketterij verdacht (c. 1406), II, 193; — hoe de simonie c. 1405 in het hertogdom Brabant beschouwd en behandeld werd (c. 1495), II, 282, 287.

Simon Loues. Zie **LODEWIJK LOVES**.

Simon van St. Vaast, licentiaat in de rechten, kanunnik van Atrecht, helpt er de Waldenzen vervolgens (12-22 Oct. 1460), I, 380.

Sint-Omaars (St. Omer, St. Audomarus). Geeselaars uit de Dietsche landen aldaar (Aug.-Sept. 1349), II, 118; III, 21; — de predikheer Pieter Floure verblijft er als algemeene pauselijke inquisiteur (Jan. 1420), I, 299; — de inquisiteur Jan Vassoris is prior van het predikheerenklooster dezer stad (1479), III, 122; — een zoogezegde Grieksche ridder wordt er wegens ketterij aangehouden en door den inquisiteur Jan Vassoris en den officiaal van Terenburg tot afzwering veroordeeld (17 Sept. 1484), III, 139-140; — een predikheer, doctor in de godgeleerdheid en inquisiteur, preekt er de vasten (Maart 1502), III, 154; — de predikheer en inquisiteur Jan Vassoris sterft aldaar (18 Jan. 1508), I, 497.

Sint-Truiden (St-Trond). De Begijnen dier plaats door Adolf van der Mark, bisschop van Luik, vrijgesproken van ketterij (24 Oct. 1324), II, 86-88; — de Begijnen dier plaats krijgen een voorrecht van paus Clemens VI (21 Jan. 1343), II, 95-96.

Sint-Winoksbergen. Jacob Lain, deken der christenheid dier stad, kondigt er in de St. Maartenskerk het kerkelijk interdict over Vlaanderen af (Nov. 1327), III, 9.

Sixtus IV, paus, trekt partij voor de Gentsche predikheeren in hun geschil met den magistraat en schrijft hierover aan den deken en de pastoors en aan den magistraat (18 Febr. 1483), III, 130-132.

Sluis (*L'Ecluse*). Ongeveer 300 Geeselaars dier plaats te Doornik (17-23 Aug. 1349), I, 190, 191; II, 97, 102; — naderhand nog ongeveer 80 Geeselaars dier plaats te Doornik (12 Sept. 1349), I, 103; II, 98, 106; — nog ongeveer 250 Geeselaars uit die stad te Doornik (15 Sept. 1349), I, 193; II, 99, 106; — Mechelsche Geeselaars aldaar (1349 of 1350), II, 115.

sMoenx (*Mergriete*). Zie MARGARETHA sMOENX.

Soignies. Zie ZINNIK.

S. Issons, G., bisschop dezer stad, wordt door zijnen primaat van Reims gelast met de bijeenroeping van een nieuw provinciaal concilie tegen de Tempelridders te Senlis (23 Juli 1311), II, 65-66.

Soncaine (*Dyonisius*). Zie DENIJS SONCAINE.

Sortilogie. De priester Richard du Crocquet wegens zijnen omgang met duivelskunstenaars veroordeeld (17 Aug. 1417), II, 200-202; — hoe c. 1495 in het hertogdom Brabant beschouwd en behandeld, II, 283, 291-292.

Speronistae, kettische secte, door keizer Frederik II in den rijksban gedaan (22 Nov. 1220), I, 70-71; — door paus Gregorius IX in den kerkban gedaan (c. 20 Aug. 1229), I, 75; — door paus Gregorius IX opnieuw in den kerkban gedaan (25 Juni 1231), I, 76-78; — statuten door de wereldlijke overheid van Rome tegen hen uitgevaardigd en aanbevolen om overal nageleefd te worden (25 Juni 1231), I, 78-81; — door paus Julius II in den kerkban gedaan (1 Maart 1511), I, 500.

Splinter Wiggersz. van Naarden, door het Hof van Holland te 's Gravenhage wegens godslastering ter pijnbank gebracht en naderhand levenslang uit Holland, Zeeland en Friesland gebannen (2 Mei 1503), II, 293-294.

Sprenger (*Jacobus*). Zie JACOB SPRENGER.

Stakelweghe (*Hermannus of Johannes*). Zie HERMAN STAKELWEGGHE.

Steinic (*Jan*). Zie JAN STEINIC.

Stephanus, bisschop van Doornik, ontraadt het gebruik van het kerkelijk interdict in Vlaanderen wegens uitbreiding der ketterij in dit graafschap (1196-1197), II, 37.

Sto[phanus?], diaken, spreekt uit dwang en schrik een valsch getuigenis tegen Lambert le Bègue (c. 1175-1177), II, 14-18.

Steven (*Estévène*) de Blangy, officiaal te Amiens, door den magistraat van Rijsel geraadpleegd over de verbeurdverklaring der goederen van verbrande kettische (Dec. 1429 of begin 1430), III, 79.

Steven de Pospo van Eigen Brakel, kleinlijnwaadwever, te Leuven als ketter vervolgd door den Luikschen inquisiteur Hubertus Leonardi (Juli 1471) II, 268.

Steven Ermetis, priester, notaris en secretaris van het kapittel van Doornik, getuige bij het sluiten van de overeenkomst tusschen de minderbroeders en het kapittel van Doornik in de zaak van Jan Angeli, leest den tekst dier overeenkomst voor en vraagt acte over hare aanvaarding (1 Maart 1483), III, 135, 136.

Steven Mulert, getuige in eene acte van Windesheim bij Zwolle, opgesteld ten gunste van de Broeders van het gemeene leven (19 Maart 1395), II, 157, 158.

Steven Pavonis, priester, getuige bij het sluiten van de overeenkomst tusschen de minderbroeders en het kapittel van Doornik in de zaak van Jan Angeli (1 Maart 1483), III, 135.

Stitswerd (de kluisenaar van), wordt door twee predikheeren van Bremen (inquisiteurs) als ketter vervolgd en levenslang te Rottum (Groningen) in eenen onderaardschen kerker van zijn klooster opgesloten (1235), I, 102-103.

Straffen, waarmede de veroordeelde bedreigd wordt, ingeval hij zich aan eene zachtere straf niet onderwerpt : *sub pena perpetui carceris* te Doornik (3 Sept. 1355), II, 143; — *seur le jubet* te Ieperen (7 Febr. 1375), III, 45; — *sub pena perpetue incarcerationis* te Constanz (12 April 1418), II, 209; — ontwijding en uitlevering aan den wereldlijken arm te Constanz (12 April 1418), II, 200, 210; — *sub pena perpetue incarcerationis et alius juris penis* te Constanz (31 Mei 1419), II, 225; — *op sijn lijff* te Leiden (vóór 1440), II, 311; — *op sijn lijf* te Utrecht (1442), III, 83; — *op sijn lijf* te Utrecht (1444), III, 83; — *all up sijn lijff* te Leiden (1444), II, 311; — kerkban en andere straffen te Kamerijk (3 Juli 1451), I, 330, 333; — *sub pena mortis* te Haarlem (2 April 1458), I, 338, 340; — *up den pit* te Brugge (25 Aug. 1484), I, 454; — *up den pit* te Brugge (1 Sept. 1491), II, 279; — *uptie verbuernisse van sijn tonghe of gesmeden te worden* te 's Gravenhage (2 Mei 1503), II, 293, 294; — *op huere rechter handt* te Antwerpen (31 Maart 1515), I, 506; — *up u hooft* te Gent (8 Oct 1515), I, 511, 512; — *à peine de la hart* in Vlaanderen (30 Nov. 1517), I, 518, 514; — *op huer hand* te Antwerpen (20 Aug. 1519), I, 517, 518.

Stralen (Jacobus de). Zie JACOB DE STRALEN.

Suestriones of Swestriones, ketttersche Zusters. Zie ZUSTERS en BEGGARDEN. — Vgl. ook GEMEENE LEVEN (BROEDERS EN ZUSTERS VAN HET).

Susato (of ook Sweve) (Jacobus de). Zie JACOB VAN SOEST.

s-Wilden (Jehanneken). Zie JOHANNA S-WILDEN.

Sybor (Petrus). Zie PIETER SYBOR.

Symonsz. (Mees). Zie MATTHAEUS SYMONSZ.

Synoden. Zie CONCILIËN.

T

Tacquet (Jehan). Zie JAN TACQUET.

Taincture (Jehan). Zie JAN TINCTORIS.

Tanchelm (*Tanchelmus*, *Tankelmus*, *Tanchelinus*), predikt ketterijen (1112), II, 3, 6; — strooit zijne ketterijen in de kustlanden van het bisdom Utrecht

(1112), I, 15, 16; — zijne talrijke aanhangers vereeren hem met afgoderij, I, 16, 27; — zijne buitensporigheden, I, 17, 27; — wordt te Keulen met twee zijner aanhangers door den aartsbisschop Frederik gevangen genomen, waarover deze den dank ontvangt van het Utrechtsche kapittel (na 18 Mei 1112), I, 15-18; — zijne volgelingen te Ivoy (1112), I, 20; — omringd van drie duizend gewapende aanhangers, besmet hij Antwerpen en de omstreken en maakt er velen van de sacramenten afkeerig (begin der 12de eeuw), II, 3, 4, 5, 6; — zijne handelingen te Antwerpen en in Brabant, Zeeland en Vlaanderen tot zijnen dood (1115), I, 22-20; — de heilige Norbertus tracht te Antwerpen en in Brabant zijne volgelingen te bekeeren (eerste helft der 12de eeuw), I, 25, 27; — elf van zijne volgelingen te Keulen verbrand (2 of 5 Aug. 1163), I, 40, 41.

Tannor of Tannoy(e) (Jehan). Zie JAN TANNOY.

Tart (Jehan). Zie JAN TART.

Tassart Fourdin, van Wasiers bij Dowaaï, III, 61; op eene geheime kettersche bijeenkomst door den magistraat van Dowaaï aangehouden (25 Maart 1420), voor het geestelijk onderzoek aan den bisschop van Atrecht uitgeleverd en door dezen en den inquisiteur als berouwhebbende ketter tot vijftien jaar opsluiting op water en brood veroordeeld en tot verbranding van zijn kettersch boek, te Atrecht door den bisschop en te Dowaaï door den inquisiteur bepredikt (9 en 10 Mei 1420), I, 299-302; III, 56-62.

Tassart le Thérier, oude kleerkooper, te Atrecht wegens godslastering tot eene korte gevangenzitting op water en brood veroordeeld (6 Sept. 1498), III, 152-153.

Taverijen (Willem vander). Zie WILLEM VANDER TAVERIJEN.

Tempelridders (orde der). Philips IV de Schoone, koning van Frankrijk, maakt Robrecht, graaf van Vlaanderen, bekend met zijn inzicht om die kettersche orde bij den paus aan te klagen en roept hem als leenheer op (26 Maart 1307), II, 51-52; — de Fransche koning vaardigt twee bevelen uit tot inrichting der vervolgingen tegen de orde (14 en 20 Sept. 1307), II, 52-53, 54-56; — de pauselijke inquisiteur Willem van Parijs vaardigt een bevel uit, waarbij de inquisiteurs en predikheeren gemachtigd worden op te treden in het onderzoek der Tempelridders (22 Sept. 1307), II, 53, 56-57; — te Ieperen wordt eene notarieele acte opgesteld over de inrichting der vervolgingen tegen de orde (11 Oct. 1307), II, 52-59; — Jan II, hertog van Brabant, meldt aan koning Philips den Schoone, dat hij de Tempelridders in zijne gewesten heeft laten aanhouden en hunne bezittingen aanslaan (29 Nov. 1307), II, 59-60; — in de zaak van hunne vervolging neemt Thibaut van Bar, prins-bisschop van Luik, eene ontwijkende houding tegenover koning Philips den Schoone aan (29 Jan. 1308), II, 60, 396; — ondervragingen van getuigen en verdachten, waaronder talrijke Nederlandsche Tempelridders, door de inquisiteurs te Parijs (22 Nov. 1309 en later), II, 60-63; — de aartsbisschop van Reims vraagt aan den bisschop van Soissons de bijeenroeping te Senlis, op 10 Aug. 1311, van een nieuw provinciaal concilie tegen de orde (23 Juli 1311), II, 65-66; — de Tempelridders worden door paus Clemens V als kettters veroordeeld (12 Aug. 1311), I, 161-

163; — hunne veroordeeling door paus Clemens V met diens schikkingen betreffende hunne aangeslagen bezittingen (2 Mei 1312), II, 67-70; — paus Clemens V verzoekt den graaf van Vlaanderen Robrecht van Bethune hunne aangeslagen bezittingen aan de St. Jansorde over te maken (16 Mei 1312), II, 70-72; — paus Clemens V gelast den aartsbisschop van Keulen, de bisschoppen van Luik, Utrecht en Terenburg, den deken van Trier, enz., beslag te leggen op de bezittingen der orde (23 Juni 1312), II, 72.

Tenremonde (Jehan de). Zie JAN DE TENREMONDE.

Terenburg (*Thérouanne, bisdom, Morinensis diocesis*). Adela, gravin van Vlaanderen, wordt door paus Gregorius VII tegen Hubertus, aartsdiaken van Terenburg, gewaarschuwd, omdat deze vroeger door den pauselijke legaat Hugo (of Hubertus) te Montreuil openlijk kettersch werd verklaard (10 Nov. 1076), I, 10-11, 12-13; — de kettersche aartsdiaken Hubertus, bisschop geworden, wordt door paus Gregorius VII met strenge straffen bedreigd, ingeval hij zich niet onderwerpt (26 Maart 1080), I, 12-13; II, 391; — paus Gregorius VII noodigt Robert II, graaf van Vlaanderen, uit, den ketterschen bisschop Lambertus van Belle te vervolgen (1083), I, 13-14; — bisschop Jan ontvangt van paus Paschalis II het bevel de talrijke ketters van zijn bisdom niet te sparen (1100f), II, 2; — bisschop Jan ontvangt van paus Paschalis II de opdracht aan broeder Lambertus, verzoenden ketter, eenen behoorlijken staat in zijn bisdom te verleen (4 April 1101f), II, 2; — bisschop Pieter beveelt den proost der St. Maartenskerk te Ieperen maatregelen te nemen tot onderdrukking van kettersche gewoonten in de stad en in den omtrek (7 Juni 1235), I, 98-99; — bisschop Hendrik herhaalt het bevel van zijnen voorzaat Pieter over het onderdrukken van kettersche gewoonten te Ieperen en in de omstreken (14 Oct. 1279), I, 142-143; — de bisschop wordt door paus Clemens V gelast met het aanslaan van de bezittingen der Tempelridders (23 Juni 1312), II, 72; — bisschop Ingelram laat het lijk van den ketter Jacob Peyt ontgraven en verbranden (1329), I, 181-184; — de Geeselaars van Ieperen krijgen van de vicarissen van den bisschop de toelating tot het volbrengen van hunne boetedoening (vóór 24 Aug. 1349), III, 15-17; — schepenen van Rijsel begeeren van den bisschop de waarheid te vernemen aangaande de beschuldiging van ketterij, door den inquisiteur tegen zekere personen van Rijsel in eene te Terenburg gehouden preek uitgesproken (22-25 Aug. 1412), [I, 280]; III, 50; — in dat bisdom en in de omliggende veel geheime vergaderingen van ketters (vóór 7 Mei 1416), II, 204, 207; — Jacob van Hondighem, van het predikheerenklooster van Ieperen, tot onderinquisiteur in dit bisdom aangesteld (20 Jan. 1475), III, 120-121; — Jan Vassoris, prior van het predikheerenklooster van St. Omaars, als inquisiteur in dit bisdom bevestigd (17 Juni 1479), III, 122; — Jan Vassoris als inquisiteur opnieuw bevestigd (15 Juni 1480), III, 122; — de inquisiteur Jan Vassoris veroordeelt te St. Omaars, in samenwerking met den officiaal van Terenburg, eenen zoogezegden Griekschen ridder tot afzwering van zijne kettersche dolingen (17 Sept. 1484), III, 139-140; — Jan Vassoris als inquisiteur bevestigd (22 Oct. 1484), III, 141; — Jan Vassoris als inquisiteur bevestigd (4 Juli 1486), III, 143; — Jan Vassoris opnieuw tot inquisiteur aangesteld (10 Juni 1487), III, 149; — Jan Vassoris als inquisiteur bevestigd

(1 Febr. 1488), III, 149; — Jan Vassoris als inquisiteur bevestigd (29 Mei 1491), III, 150; — de predikheer Matthias Capitoli tot inquisiteur in dit bisdom aangesteld (19 Nov. 1504), III, 155.

Terenburg (*Thérouanne, stad*). In eene door den inquisiteur aldaar gehouden preek worden zekere personen van Rijsel beschuldigd van ketterij, waarover de Rijselsche magistraat aan den bisschop uitleggingen vraagt (22-25 Aug. 1412), [I, 280]; III, 50; — de Bretonsche karmeliet Thomas Conecte predikt er verdachte sermoenen (1428), I, 309.

Térouenne, Terrewane. Zie TERENBURG.

Tesquet (Jehan). Zie JAN TACQUET.

Texerans (wevers), kettters in Frankrijk (12de eeuw), I, 35. Zie KETTERSCHÉ WEVERS.

Theobaldi (Joannes). Zie JAN THIEUBAULT.

Theobaldus van Rougemont, aartsbisschop van Besançon, wordt door paus Martinus V aangewakkerd om, zoo noodig, in de zaak van den weerspannigen ketter Nicolaas Serrurier te Lausanne krachtdadig op te treden (16 Maart 1424), II, 260-261.

Theodoricus. Zie DIRDERIK.

Theodoricus de Bummell, professor der godgeleerde Faculteit van Keulen, hecht zijne goedkeuring aan zekere punten van den *Malleus maleficarum* (vóór 19 Mei 1487), III, 144, 147.

Theodoricus (Dirk), Vlaamsche ketter, een van de leiders der Cataphrygae of Catharen, te Keulen verbrand (2 of 5 Aug. 1163), I, 40-44; — vice-cureit van Haarlem, neemt deel aan de kettervervolging tegen Edo (of Epo) en Nicolaas van Naarden, die te Haarlem als kettters veroordeeld worden (2 April 1458), I, 338, 340.

Theoduinus, prins-bisschop van Luik, hitst den Franschen koning Hendrik I tegen de kettters Bruno van Angers en Berengarius van Tours op (c. 1050), I, 8-10.

Thérouanne. Zie TERENBURG.

Thérouenne. Zie TERENBURG.

Thibaut van Bar, prins-bisschop van Luik, antwoordt op twee brieven van den Franschen koning, dat de paus hem nog niets bevolen heeft betreffende de kettervervolging tegen de Tempelridders (29 Jan. 1308), II, 60, 396.

Thiboust, advocaat, verdedigt de minderbroeders van Doornik vóór het Parlement van Parijs in het geschil opgerezen tusschen hen en het kapittel van Doornik ter oorzake van de ketttersche preeken van broeder Jan Angeli (18 Nov. 1482), III, 124-126, 127-128, 129.

Thie(u)han(l)t, Thyebault (Jehan). Zie JAN THIEUBAULT.

Thoenken, monnik, wegens ketterij ontwijd en voor den tijd van tien jaren uit Brabant gebannen (1411), II, 198.

Thomas Conecte, Bretonsche karmeliet, predikt in Vlaanderen, Artois en de omliggende streken verdachte sermoenen (1428-1429) en wordt later te Rome verbrand (1433), I, 307-310; II, 262; III, 176.

Thomas de Scotia, professor der godgeleerde Faculteit van Keulen, hecht zijne goedkeuring aan den *Malleus maleficarum* (vóór 19 Mei 1487), III, 144, 146, 147.

Thomas Eriaume, wel dezelfde persoon als THOMAS GRIAUME (zie aldaar).

Thomas Foure of le Braconnier, bontwerker te Atrecht, als ketter van de secte der Waldenzen vervolgd (na 9 Mei 1460), I, 355; — in vrijheid gesteld (19 Dec. 1460), I, 384, 386; — door 't Parlement in zijne eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Thomas Griaume (of Eriaume ?), pauselijk en keizerlijk notaris van het bisdom Doornik, behulpzaam bij het opmaken van een afschrift van de stukken van het kettergeding tegen Nicolaas Serrurier (28 Jan. 1422), II, 246; — brengt eene boodschap van den bisschop van Doornik aan den magistraat over de aanstaande beprediking en verbranding van den ketter Gillis Mersault (20 Juli 1423), II, 306.

Thomas van Aquino (de heilige). Zijne besliste uitspraak over het dooden der ketters in de *Summa Theologiae* (vóór 1274), II, 50; — gelooft aan de mogelijkheid, dat duivels zich in menschengedaante vertoonen, III, 101.

Thomas van Dordrecht (de Dordraco), predikheer van het klooster van Utrecht, aangesteld tot inquisiteur in het bisdom Utrecht (13 Oct. 1484), III, 140; — aangesteld tot vicaris-generaal der orde in Holland en als inquisiteur bevestigd (27 Aug. 1490), III, 150.

Thomas Vivart, doctor in de godgeleerdheid, betoogt aan schepenen van Rijsel, dat er ketters in hunne stad schuilen (13 Juli 1411), III, 49-50.

Thomas Vuemel, voortvluchtige ketter van Rijsel. Hertog Philips van Bourgondië beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1430), I, 313.

T(h)ulin (Ghuillebert) of Thucin (Bertoul). Zie GILBERTUS THUOIN.

Thuun (Pieter). Zie PIETER THUUN.

Tielman (Tilermannus) Eckart, van Attendorn, licentiaat in de rechten, is den Broeders en Zusters van het gemeene leven gunstig in een samengevat oordeel (1398), II, 176-181.

Tienen (Tirlemont). De Begijnen dier plaats door Adolf van der Mark, bisschop van Luik, vrijgesproken van ketterij (24 Oct. 1324), II, 86-88; — de Begijnen van Zoutleeuw door den Luikschen bisschop beschermd in hunne goederen tegen de hertogelijke ambtenaars van Tienen (15 Jan. 1335), II, 301-302; — de Geeselaars dier plaats krijgen te Leuven wijn van den magistraat, omdat de Leuvensche Geeselaars er ook te Tienen hadden gehad (na 17 Aug. 1349), II, 114; — 120 Geeselaars uit die plaats te Doornik (15 Sept. 1349), [I, 193]; II, 98, 106.

Tinctoris (Johannes). Zie JAN TINCTORIS.

Tirlemont. Zie TIENEN.

Toison d'Or, eerste wapenbode van hertog Philips van Bourgondië en van de Guldenvliesorde, wordt door zijnen meester naar Atrecht gezonden om er de zaak der Waldenzen te onderzoeken (14 Aug. 1460), I, 376, 378; — roept de uitsluiting wegens ongelooft van den graaf van Nevers te Brugge af (8 Mei 1468), II, 266-267.

Tongeren (Tongres), in 't land van Luik. De Begijnen dier plaats door Adolf van der Mark, bisschop van Luik, vrijgesproken van ketterij (24 Oct. 1324), II, 86-88; — over Aken en Maastricht komen de Dansers aldaar aan (c. Aug. 1374), I, 238; II, 145; — deze stad sluit hare poorten voor de tweede Geeselaars (1400), II, 189-190; III, 49.

Tooneelvertooningen (godsdiensstige) over het H. Sacrament te Doornik. Reglement der schepenen dienaangaande (11 Juni 1408), II, 194-195.

Toorn van Meurs (Godfridus). Zie GODFRIED TOORN VAN MEURS.

Tooverij. Zie HEKSERIJ EN TOOVERIJ.

Torcundio (Johannes de). Zie JAN VAN TOURCOING.

Torial (Jaquemart). Zie JACOB TORIEL.

Torreken vander Perre, te Oudenaarde wegens lastering van het Heilig Sacrament gegeeseld en tot boetedoening in de processie veroordeeld (1517), I, 514-515.

Torrente (Orrius de). Zie ORRIC VAN TORRENTE.

Tors (Conradus gezeid). Zie KOENRAAD TORS.

Toufflers, bij Rijsel. De inquisiteur Robert laat er kettters aanhouden en verbranden of kerkeren (na 2 Maart 1236), II, 42, 45.

Toulouse. Een provinciaal concilie, aldaar gehouden, neemt maatregelen tegen de kettters (1119), II, 7.

Tournal. Zie DOORNIEK.

Tournay (heer de), te Brugge werkzaam in de zaak van de verbeurdverklaring der goederen van Rijselsche kettters (2-13 Jan. 1430), III, 78, 79.

Tours (aartsbisdom). Paus Alexander III spoort den aartsbisschop aan tot het uitroeien der ketterij (2 Juni 1170), I, 44-45.

Traielles (Caron des). Zie CARON D'ESTRAYELLES.

Trajectum superius of soms eenvoudig *Trajectum*. Zie MAASTRICHT.

Trecas. Zie TROYES.

Trier (Trèves, aartsbisdom). Vier kettters van Ivoy-Carignan door den aartsbisschop van Trier vervolgd (1112), I, 18-22; — ketttersche secten aldaar (1135), I, 31; — de aartsbisschop Hellinus veroordeelt den Brabantschen ketter Jonas als behoorende tot de secte der Catharen (1152-1157), I, 34, 35; — te Trier worden drie ketttersche groepen, verscheiden secten vormende, waaronder eene van wederdoopers, ontdekt en eene ketttersche vrouw,

Luckardis geheeten, wordt er verbrand (1231), I, 81-82; II, 40-41; — op eene te Trier gehouden synode treedt de aartsbisschop Diederik II tegen de heerschende ketterijen op en drie kettters worden er voorgebracht, waarvan een wordt verbrand (1231), I, 81-82; II, 39-41; — een provinciaal concilie, te Trier gehouden, neemt maatregelen tegen de kettters (21 Sept. 1238), I, 111; — een provinciaal concilie, te Trier gehouden, waarop aan Beggarden en andere verdachten het prediken verboden wordt (1277?), I, 141-142; — de aartsbisschop Boudewijn houdt te Trier een provinciaal concilie, waarop maatregelen genomen worden tegen de Beggarden en Apostels (28 April 1310), I, 154-155, 187-188, 630; — de aartsbisschop wordt, met andere prelaten, door paus Clemens V met de vervolging der Tempelridders in zijn geestelijk gebied gelast (12 Aug. 1311), I, 161-163; — de deken van Trier wordt door paus Clemens V gelast met het aanslaan van de bezittingen der Tempelridders (23 Juni 1312), II, 72; — de inquisiteur Jan de Boland, onder andere over dit aartsbisdom aangesteld, wordt door keizer Karel IV ter uitroeiing der Beggarden en Begijnen krachtig ondersteund (17 Febr. 1373), I, 225-228; — de aartsbisschop Otto van Ziegenheim vaardigt statuten uit tegen de navolgers van Wicief, Hus en Hieronymus van Praag en tegen hunne begunstigers (1423), III, 65-66; — paus Eugenius IV neemt de Cellebroeders en Vrijwillige Armen tegen de prelaten en inquisiteurs onder zijne bescherming (12 Mei 1431), I, 319-322; — Jacob Sprenger, prior van het predikheerenklooster van Keulen, tot inquisiteur in dit aartsbisdom aangesteld (19 Juni 1481), III, 123; — de predikheeren Hendrik Institoris en Jacob Sprenger, vroeger reeds tot inquisiteurs in de Deutsche landen (waaronder 't aartsbisdom Trier) aangesteld, worden door paus Innocentius VIII tot het uitroeien der tooverij met nieuwe machten bekleed (5 Dec. 1484), I, 455-457; III, 144, 145; — de kanselier van Trier woont de hervorming bij van het predikheerenklooster van Luxemburg door Bernarius de Franckell (2-9 Juli 1502), III, 168; — de predikheer Jacob van Hoogstraten als algemeen inquisiteur over dit aartsbisdom aangesteld (1510), I, 498-499.

Trier (*Trèves, stad*). Vier kettters van Ivoy-Carignan staan er vóór den aartsbisschop terecht (1112), I, 18-22; — door keizer Lotharius worden kettters aldaar verbrand (1135), I, 30, 31, 44, 638; — in deze stad worden drie ketttersche groepen, verscheiden secten vormende, waaronder eene van wederdoopers, ontdekt en eene ketttersche vrouw, Luckardis geheeten, wordt er verbrand (1231), I, 81-82; II, 40-41; — op eene aldaar gehouden synode treedt de aartsbisschop Diederik II op tegen de in het bisdom heerschende ketterijen en drie kettters worden er voorgebracht, waarvan één wordt verbrand (1231), I, 81-82; II, 39-41; — een aldaar gehouden provinciaal concilie neemt maatregelen tegen de kettters (21 Sept. 1238), I, 111; — een provinciaal concilie, aldaar gehouden, waarop aan Beggarden en andere verdachten het prediken verboden wordt (1277?), I, 141-142; — de aartsbisschop Boudewijn houdt er een concilie, waarop maatregelen genomen worden tegen de Beggarden en Apostels (28 April 1310), I, 154-155, 187-188, 630; — op een provinciaal concilie, aldaar gehouden, vaardigt de aartsbisschop Otto van Ziegenheim statuten uit tegen de navolgers van Wicief, Hus en Hieronymus van Praag en tegen hunne begunstigers (1423), III, 65-66.

Tripudiantes, Tripudiatores. Zie **DANSERS**.

Tristrand Deffontaines, raadsheer te Amiens, door den magistraat van Rijsel geraadpleegd over de verbeurdverklaring der goederen van verbrande kettters (Dec. 1429 of begin 1430), III, 79, 80.

Troyes (Treceae), in Champagne. Lambert le Bègue verneemt er het overlijden van zijnen aanhanger en beschermer Petrus (c. 1175-1177), II, 19-22; — Geeselaars uit Rijsel, Doornik en de omstreken dringen tot daar (Sept.-Dec. 1340), II, 118-119; III, 20-21.

Turlupijnen, ketttersche secte, in Frankrijk en in de Nederlanden (1373), I, 228; — de Portugeesche heremiet Gonzalve, gezeid *Alphonse*, te Rijsel als Turlupijn verbrand (16 Maart 1459), III, 87-89; — een vijftal aanhangers dezer secte te Rijsel bepredikt (11 Dec. 1465) en één hunner verbrand, I, 409-412; III, 113-116; — [de inquisiteur Nicolaas Jacqueri laat te Rijsel zes Turlupijnen gevangen nemen, waarvan er vijf afzweren en de zesde verbrand wordt (1468), III, 115, 116?]; — het spreekwoord: *C'est un enfant de Turlupin*, III, 116.

Turnout (Wilhelmus). Zie **WILLEM TURNOUT**.

Turriau (Joachim). Zie **JOACHIM TURRIAU**.

Tyasen (Goswinus). Zie **GOSWIN TYASEN**.

U

Udalricus Kridenviss van Esslingen, professor der godgeleerde Faculteit van Keulen, hecht zijne goedkeuring aan zekere punten van den *Malleus maleficarum* (vóór 19 Mei 1487), III, 144, 147.

Udelinus, oude vleeschhouwer van Luik, die onder bisschop Radulphus gelast was met het verkoopen van de geestelijke waardigheden (vóór 1175), II, 33.

Ummaten (Joannes). Zie **JAN VAN UMMATEN**.

Uphove (Hannekin van). Zie **JAN VAN UPHOVE**.

Urbanus IV, paus, neemt al de Begijnen en kloosterzusters van het Luiksche bisdom onder zijne bescherming (7 Juli 1262), I, 132; — beveelt den Luikschen deken de Begijnen en kloosterzusters van het bisdom tegen hunne vervolgers te beschermen (11 Juli 1262), I, 132.

Urbanus V, paus, beveelt den prelaten en inquisiteurs van het koninkrijk Frankrijk de uitroeiing der Beggarden en Begijnen aan (3 Sept. 1365), I, 205-206; — spoort de prelaten en regeerders der Duitsche landen tot het vervolgen der ketttersche Beggarden aan en beveelt hun zijnen inquisiteur Lodewijk de Caliga, predikheer, alsmede zijne andere kettermeesters en hunne vicarissen aan (15 April 1368), I, 206-208.

Urbanus VI, paus. Willem de Salvavarilla, cantor van Parijs en aartsdiaken van Brabant in het bisdom Luik, beveelt hem Geert Groote als prediker en inquisiteur warm aan (21 Oct. 1383), I, 250-251.

Urbino (J. A. de), onderteekeent een gecollationneerd afschrift van de bul van paus Paulus II aan Willem, bisschop van Doornik, betreffende de ketters der Leuvense Hoogeschool (5 Mei 1470), III, 167.

Ussitae. Zie **HUSSIETEN**.

Uteliminge (Jacob). Zie **JACOB UTELIEMINGE**.

Utrecht (bisdom). Het kapittel (*sede vacante*) bedankt den aartsbisschop van Keulen over de aanhouding van den ketter Tanchelm en van twee zijner aanhangers en dringt op hunne kastjding aan (kort na 18 Mei 1112), I, 15-18; — keizer Lotharius laat er ketters verbranden (1135), I, 30, 31, 44, 638; — bisschop Jan II van Zyrick vaardigt synodale statuten uit over de behandeling der ketters door zijne geestelijkheid (21 April 1293), I, 148-149; II, 391; — bisschop Guido van Avesnes vaardigt synodale statuten uit over de onderdrukking der ketterij (28 April 1310), I, 161; II, 391; — de bisschop wordt door paus Clemens V gelast met het aanslaan van de bezittingen der Tempelridders (23 Juni 1312), II, 72; — bisschop Frederik II van Zyrick vaardigt synodale statuten uit over de onderdrukking der ketterij met het oog op de statuten van paus Clemens V tegen de Beggarden en Begijnen (31 Maart 1318), I, 169-170; — bisschop Frederik II van Zyrick, gevolg gevende aan de bul van paus Clemens V, beveelt de uitroeiing der Begijnen in zijn bisdom en laat aan de rechtgeloofigen onder hen toe tot den Derden Regel van den heiligen Franciscus over te gaan, mits naleving van het reglement dat hij hun voorschrijft (6 Oct. 1318), II, 74-77; — een minderbroeder uit een aanzienlijk geslacht, op de aanklacht van den aartsdiaken van Utrecht aangehouden, door eenen predikheer-inquisiteur onderzocht en als ketter aan de wereldlijke macht overgeleverd en verbrand (1322), III, 5-6; — statuten verbiedende dat onderhoorigen der Utrechtsche kanunniken, 't zij geestelijken of leeken, door den bisschop of zijnen vicaris wegens ketterij vervolgd worden, tenzij met goedkeuring van het kapittel en in tegenwoordigheid van prelaten en kanunniken (c. 1345), I, 189-190; — bisschop Jan van Arkel vaardigt synodale statuten uit ter onderdrukking der ketterij (23 April 1353), I, 204; — bij synodale statuten verbiedt bisschop Jan van Arkel aan zijne geestelijkheid nog dooden te begraven met den hoed, de roede of het kleed der Geeselaars (13 Mei 1355), II, 142; — paus Gregorius XI beveelt den magister en den prior provinciaal der predikheerenorde vijf predikheeren als inquisiteurs in de Deutsche landen aan te stellen, o. a. voor dit bisdom (23 Juli 1372), I, 222-224; — bisschop Arend van Hoorn vermeldt de Dansers van 1374-1375 in eenen omzendbrief (31 Mei 1375), III, 45; — de kettersche augustijn Bartholomaeus (of Bertholdus) van Dordrecht wordt er op aandrigen van Geert Groote door het geestelijk hof veroordeeld (c. 1380), I, 239-240; — Geert Groote predikt er tegen de ketters en de onzedelijkheid der geestelijken (c. 1380), I, 249-250; — op aandrigen van Geert Groote laat de bisschop Floris van Wevelinhoven er het lijk van den ketter Matthaëus ontgraven en verbranden (c. 1380), I, 248, 249, 250; — de Gerardinen worden er

verontrust door den inquisiteur Jacob van Soest (c. 1393-1394), II, 153-156, en door den inquisiteur Eylard Schoneveld (c. 1394), I, 251-252; II, 181-184; — paus Bonifacius IX bekrachtigt de bul van 23 Juli 1372 van paus Gregorius XI betreffende de aanstelling en de machten van vijf inquisiteurs in de Duitsche landen, o. a. voor dit bisdom (1 Dec. 1395), I, 256; — Everardus Foec, deken der St. Salvatorskerk te Utrecht, geeft tegen den inquisiteur een gunstig oordeel over de Broeders en Zusters (einde 1397?), II, 159-166; — verweerschrift van denzelfde ten gunste dier Zusters of Begijnen tegen de sermoenen en schriften van eenen harer vijanden, waarschijnlijk den inquisiteur (einde 1397?), II, 167-169; — Arnold, abt van Dikningen, geeft een gunstig oordeel over de levenswijze der Broeders en Zusters van het gemeene leven (24 Dec. 1397), II, 172-176; — eenige Nederlandsche en andere godgeleerden der geestelijke provincie Keulen laten zich, in een samengevat oordeel, gunstig uit over de levenswijze der Beggarden en der Broeders en Zusters van het gemeene leven (1398), II, 176-181; — de Nederlandsche inquisiteur weerlegt het gunstig oordeel der godgeleerden van de Keulsche provincie over de levenswijze der Broeders en Zusters van het gemeene leven (na 1398), II, 181-185; — bisschop Frederik van Blankenheim keurt de inrichting en de levenswijze der Broeders en Zusters van het gemeene leven goed (30 April 1401), II, 190-193; — in dit bisdom en in zes andere wordt Jacob van Soest tot inquisiteur aangesteld (30 Sept. 1409), II, 196-197; — de predikheer Matthaeus Grabow, door het geestelijk hof bijna veroordeeld wegens zijne aanklacht tegen de Broeders en Zusters van het gemeene leven, gaat vóór het Algemeen Concilie in beroep (1417), II, 227-229; — Jan van Alkmaar, geestelijke uit dit bisdom, zweert vóór het Algemeen Concilie van Constanz zijn kettersch geschrift af (April 1418), [I, 297]; III, 51-55; — de predikheer Grabow veroordeeld en uit de provincie Keulen en het bisdom Utrecht gebannen wegens zijne valsche aanklacht op het Concilie te Constanz (31 Mei 1419), II, 225; — de inquisiteur Willem Brunairt, door den paus en den bisschop gemachtigd de ketters in geheel het bisdom te vervolgen, wordt daartoe door hertog Philips van Bourgondië bij al zijne ambtenaars van Holland, Zeeland en Friesland aanbevolen (4 Sept. 1427), I, 305-306; — Coman Claesz te Utrecht als ketter verbrand (1441), I, 324; — de magistraat van Utrecht verzoekt den bisschop, dat hij den predikheer Herman van Dortmunden door den inquisiteur of den officiaal zou laten aanhouden en onderzoeken (23 Febr. 1478), I, 447-448; II, 391; — zekere geestelijken geven er zich voor inquisiteurs uit (1482), I, 453; — de predikheer Thomas van Dordrecht, van het klooster van Utrecht, tot inquisiteur in het bisdom aangesteld (13 Oct. 1484), III, 140; — de predikheer Jan van Ommaten is er inquisiteur (1495), I, 489; — de predikheer Jan van Ommaten tot inquisiteur in dit bisdom aangesteld (10 Juni 1498), III, 152; — de predikheer Wouter preekt te Utrecht kettersche sermoenen, die hij, vóór den bisschop Frederik van Baden ter verantwoording gesteld, herroept (1510), I, 498; — Elisabeth Petersdr. gedurende meer dan achttien weken te Utrecht gevangen en door de geloofs-onderzoekers vrijgesproken (28 April 1513), I, 504.

Utrecht (stad). Op aandringen van Geert Groote laat de bisschop Floris van Wevelinchoven er het lijk van den ketter Matthaeus ontgraven en ver-

branden (c. 1380), I, 248, 249, 250; — de Zusters van het gemeene leven aldaar door den inquisiteur Jacob van Soest verontrust (c. 1393-1394), II, 153-155; — de inquisiteur Eylard Schoneveld vervolgt de Zusters aldaar (c. 1394), I, 251-252; II, 181-184; — Everardus Foec, deken der St. Salvatorskerk aldaar, geeft tegen den inquisiteur een gunstig oordeel over de Broeders en Zusters (einde 1397?), II, 159-166; — verweerschrift van Everardus Foec ten gunste der Zusters of Begijnen tegen de sermoenen en schriften van eenen harer vijanden, waarschijnlijk den inquisiteur (einde 1397?), II, 167-169; — de predikheer Matthaëus Grabow, door het geestelijk hof aldaar bijna veroordeeld wegens zijne aanklacht tegen de Broeders en Zusters van het gemeene leven, gaat vóór het Algemeen Concilie in beroep (1417), II, 227-229; — Frederik Vredericsoen wegens godslastering op een ladder tentoongesteld en voor vijf jaar gebannen (1426), I, 304-305; — verscheiden personen wegens hun niet ter kerk gaan vóór den magistraat ter verantwoording geroepen (1427), III, 74; — vier vrouwen, die weigerden ter kerk te gaan en voortvluchtig zijn, voor vijf jaar gebannen (1427), I, 306; — de magistraat bepaalt eene boete voor ieder, die niet wekelijks ter kerke gaat (17 April 1428), III, 73; — de oude schoenmaker Meynaert aldaar door den magistraat, wegens godslastering en heiligschennis, tot de kaak en eeuwigdurende ballingschap veroordeeld (1442), III, 82-83; — Gijsbert Hermansz aldaar door den magistraat wegens diefstal en heiligschennis tot eeuwigdurende ballingschap veroordeeld (1444), III, 83; — de magistraat verzoekt den bisschop, dat hij den predikheer Herman van Dortmunden door den inquisiteur of den officiaal zou laten aanhouden en onderzoeken, zooals hij zelf doen zal met de vrouw, die door gezegden predikheer op kettische wijze werd verpleegd (23 Febr. 1478), I, 447-448; II, 391; — de predikheer Thomas van Dordrecht, van het klooster dier stad, aangesteld tot inquisiteur in het bisdom Utrecht (13 Oct. 1484), III, 140; — de predikheer Jan (van Oudaen?), van het klooster dier stad, tot inquisiteur aangesteld (13 Oct. 1484), III, 140; — Jan van Ommaten, prior van het predikheerenklooster dier stad, is inquisiteur (1495), I, 489; — de predikheer Wouter herroopt er zijne kettische sermoenen (1510), I, 498; — Elisabeth Petersdr. gedurende meer dan achttien weken aldaar gevangen en door de geloofsonderzoekers vrijgesproken (28 April 1513), I, 504.

Uutenhove (Jan). Zie JAN UTENHOVE.

V

Vad (Johannes gezeid). Zie JAN gezeid VAD.

Vaernewije (Christiaan van). Zie CHRISTIAAN VAN VAERNEWIJG.

Valdois. Zie WALDENZEN.

Valenciennes. Zie VALENCIJN.

Valencijn (Valenciennes), in het graafschap Henegouwen. Boudewijn, de zoon van den ketter Pieron Malkasin, vlucht naar die stad, maar wordt er aangehouden (1235), II, 41-42, 43; — bisschop Gwijde van Kamerijk († 1305) laat

aldaar een kettersch boek van de Henegouwsche Begijn Margaretha Porete verbranden, I, 156, 157-158, 159; — Godfried, abt van Vicogne, door Pieter, bisschop van Kamerijk, met een onderzoek omtrent de rechtgeloovigheid van de Begijnen van die plaats gelast (Juli 1323 [of 1322?]), velt een gunstig oordeel over hen (5 Aug. 1322 [of 1323?]), III, 4-5, 6-7; — een Luiksche predikheer, die met ongeveer 180 Geeselaars uit Luik naar Doornik gekomen was en er een kettersch sermoeen had gehouden, trekt met zijne bende naar Valencijs, waar hij evenzoo handelt, maar tegenstand van wege de geestelijkheid ontmoet (begin Sept. 1349), [I, 190, 192]; II, 97, 103; — ongeveer 450 Geeselaars uit Valencijs te Doornik (3 Oct. 1349), [I, 190, 193]; II, 99, 106; — op één dag zijn er aldaar 300 Geeselaars uit Dordrecht, 300 uit Gent, 250 ridders uit Brugge, 89 geestelijken uit Condé en 140, zoowel burgers als ridders, uit Nijvel (1349), III, 19; — Maria de Valentianas (*van Valencijs?*), schrijfster van een kettersch boek (c. 1400?), II, 188; — aldaar woont Gilbertus Thuoin (of Thulin), de hoofdman der ketters van Dowaaï (1420), I, 300, 302; III, 59, 61; — Johanna de Mons, van Valencijs, door den Kamerijkschen bisschop Jan en den inquisiteur Simon de Lande te Kamerijk vervolgd en gekerkerd, hangt zich op en wordt als ketterin in ongewijde aarde begraven (1430), I, 318-319; — de inquisiteur Jan de l'Abbaye vervolgt er Jacob Charlon en Willem Delamotte, voor welken laatste een geschil ontstaat tusschen den magistraat en het geestelijk hof van Kamerijk (vóór 21 Mei 1447-19 Febr. 1448), I, 326-327; — de karmeliet Hubertus Leonardi predikt er verdachte stellingen (1459), I, 342-345; — de Kamerijksche minderbroeder Denijs Soncaine predikt er twee verdachte sermoenen, die hij er op bevel der vicarissen-generaal van Kamerijk openbaar herroept (na 25 Aug. 1463), I, 398-409; — Michiel Francisci, predikheer van het klooster van Rijsel en prior van het predikheerenklooster van Valencijs, III, 151, tot inquisiteur in het bisdom Kamerijk aangesteld (16 Nov. 1482), III, 123.

Valentianas (Maria de). Zie MARIA DE VALENTIANAS.

Valle (Symon de). Zie SIMON DU VAL.

van der Mersch. Zie PAUWELS VAN HOOLBEKE.

Vant (Nicolaus). Zie NICOLAAS VENNE.

Varenis (Joannes de). Zie JAN VAN VARENNES.

Vasque (Piètre). Zie PIETER VASQUE.

Vassoris (Johannes). Zie JAN VASSORIS.

Vastina (Johannes de). Zie JAN DE WASTINIA.

Vaucello (Petrus de). Zie PIETER DE VAUCHEL.

Vaudetar, advocaat, verdedigt vóór het Parlement van Parijs de wettigheid van het verbod, waarbij het kapittel van Doornik, wegens de kettersche sermoenen van broeder Jan Angeli, aan de minderbroeders van Doornik het recht ontzeide in het vervolg nog te prediken (18 Nov. 1482), III, 124, 126-127, 128.

Vaux (Robinet de). Zie ROBINET DE VAUX.

Vavry (Jennein de). Zie JAN DE BA(I)RY.

Venboct (Jacobus). Zie JACOB VENBOCT.

Venne (Nicolaus). Zie NICOLAAS VENNE.

Verbeurdverklaring der goederen van ketters : van de hervallen kettersche priesters, ten proffjite van de kerk die zij bedienen, volgens het decreet door paus Lucius III op het concilie van Verona uitgevaardigd (4 Nov. 1184), I, 54-55, 57; — voorgeschreven door het concilie van Montpellier (1195), I, 59; — voorgeschreven door paus Innocentius III (1198), I, 59-60; — voorgeschreven door eene bul van paus Innocentius III tegen degenen, die de ketters begunstigen (25 Maart 1198 of 1199), II, 37-38; — broeder Robert heeft volmacht om de goederen der ketters verbeurd te verklaren (1235-1236), II, 47-48; — koning Lodewijk IX de Heilige reglementeert de verbeurdverklaring der goederen van de ten tijde van broeder Robert verbrande ketters (c. 1236), III, 1-2; — van toepassing in het Noorden van het koninkrijk Frankrijk (c. 1280), I, 143; — de Fransche koning Philips IV de Schoone geeft instructies betreffende het aanslaan van de bezittingen der Tempelridders (14 Sept. 1307), II, 53, 56, 57-58; — Jan II, hertog van Brabant, schrijft aan den Franschen koning, dat bij de bezittingen der Tempelridders heeft laten aanslaan (29 Nov. 1307), II, 59; — paus Clemens V beslist, dat de goederen der Tempelridders aan de St. Jansridders zullen overgaan (2 Mei 1312), II, 67-70; — paus Clemens V beveelt den graaf van Vlaanderen de goederen der Tempelorde aan de St. Jansridders over te geven (16 Mei 1312), II, 63, 70-71; — paus Clemens V beveelt aan de bisschoppen van Metz, Toul, Terenburg, Keulen, Luik en Utrecht en aan enkele dekens, beslag te leggen op de goederen der Tempelridders (23 Juni 1312), II, 63, 72; — paus Johannes XXII beveelt den cantor der O. L. Vrouwenkerk te Dendermonde aan het Begijnhof dier stad de goederen te doen terugkeeren, die er van werden vervreemd (13 Jan. 1317), III, 160-161; — zelfde bevel aan den cantor der O. L. Vrouwenkerk te Antwerpen betreffende de goederen van het Begijnhof van Aalst (7 Sept. 1317), II, 161-162; — paus Johannes XXII neemt de Begijnen van het hertogdom Brabant met hunne bezittingen onder zijne bescherming (21 Mei 1319), II, 78-79, 396; — Adolf van der Mark, bisschop van Luik, verbiedt de Begijnen van zijn bisdom in hunne goederen te verontrusten (24 Oct. 1324), II, 86-88; — zelfde verbod betreffende de Begijnen van Roermond (1 Maart 1325), II, 88-89; — Adolf van der Mark, bisschop van Luik, gebiedt aan zijne geestelijkheid den banvloek uit te spreken tegen de hertogelijke ambtenaren van Tienen, die de Begijnen van Zoutleeuw in hunne goederen verontrusten (15 Jan. 1335), II, 301-303; — paus Clemens VI beveelt den cantor der St. Gudulakerk te Brussel aan de infirmerie van het Begijnhof van Dendermonde de goederen te doen terugkeeren, die er van werden vervreemd (23 Jan. 1346), III, 165; — het gekruik van de verbeurdverklarde goederen der kettersche Beggarden en Begijnen in de Duitsche landen door keizer Karel IV geregeld (17 Juni 1369), I, 218-221; II, 391; — de keizerlijke regeling van het gebruik der verbeurdverklarde goederen van de kettersche Beggarden en Begijnen door paus Gregorius XI goedgekeurd (9 Juni 1371), I, 221-222; II, 391; — volgens

de *Somme rural* van Jehan Boutillier († 1395) zijn de goederen der ketters verbeurd en kunnen noch aan hunne kinderen noch aan anderen overgaan, II, 185, 187; — door paus Martinus IV op het Algemeen Concilie van Constanz voorgeschreven voor de personen, die, ofschoon niet door de Kerk veroordeeld, nochtans als ketters gestorven zijn (22 Febr. 1418), I, 283, 286; — de verbeurdverklaarde goederen van de op 10 Mei 1420 te Dowaaï verbrande ketters keeren, door toedoen van den magistraat, aan de wettige erfgenamen terug, I, 300, 301; III, 60, 62, 109-111; — de magistraat van Rijsel verzet zich tegen de verbeurdverklaring der goederen van Walter le Maiuer en de andere veroordeelde ketters, die door den bisschop en den inquisiteur van Doornik uitgesproken was (7 Dec. 1429-24 Maart 1430), [I, 281, 282]; III, 76-80; — beslissing van hertog Philips van Bourgondië, waarbij de verbeurdverklaring van de goederen der te Rijsel verbrande ketters nietig wordt verklaard (24 Maart 1430), [I, 281, 282], 315-318; — verbeurdverklaring mag niet geschieden te Bergen (1430), I, 311; — de magistraat van Valencijn verzet zich tegen de verbeurdverklaring, door den Kamerijkschen bisschop Jan en den inquisiteur Simon de Lande uitgesproken betreffende de goederen van de als ketterin gestorven Johanna de Mons (1430), I, 318; — verbeurdverklaring van de goederen der veroordeelde Atrechtsche Waldenzen (9 Mei 1460), I, 351, 354; III, 90, 91; — de goederen van Denisette Grenière, te Dowaaï als Waldenze verbrand, niet verbeurdverklaard, ter wille van de privileges der stad (na 9 Mei 1460), III, 92-93; — opheffing door hertog Philips van Bourgondië van het beslag gelegd op de goederen van Jacob de Gommie, eerst als ketter veroordeeld, daarna in zijne eer hersteld (23 Juni 1460), I, 365-366; — verbeurdverklaring der goederen van veroordeelde Atrechtsche Waldenzen (7 Juli 1460), I, 368, 370; — de goederen van den verbranden ketter Pieter du Carieulx te Atrecht en bate van den vorst verbeurdverklaard, tegen de vrijheden van de stad in (22 Oct. 1460), I, 379, 384; — de magistraat van Atrecht onderhandelt met het Parlement van Parijs over het verbeurdverklaren van de goederen der in 1460-1461 veroordeelde Waldenzen (11 Oct. 1467), III, 115; — het vonnis van eereherstelling, door het Parlement uitgesproken tegen de rechters der Atrechtsche Waldenzen, beveelt de teruggave der verbeurdverklaarde goederen (6 Nov. 1469), III, 117-118; — de gouverneur van Rijsel, in naam der hertogin van Bourgondië, erkent, dat de goederen der in 1429 te Rijsel veroordeelde ketters niet werden verbeurdverklaard (na Febr. 1477), I, 315-316; III, 121-122; — te St. Omaars worden de goederen van eenen zoogezegden Griekschen ridder, niettegenstaande het verzet van den inquisiteur en den officiaal van Terenburg, die hem wegens ketterij vervolgen, door den hertogelijken procureur aangeslagen (vóór 17 Sept. 1484), III, 139; — teruggave van de goederen der Atrechtsche Waldenzen bij vonnis van het Parlement van Parijs (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392; — in Brabant verbeuren de ongeloofige kinderen het goed hunner ouders (c. 1495), II, 281, 285; — verbeurdverklaring der goederen van Herman van Rijswijck, te 's Gravenhage verbrand (14 Dec. 1512), I, 502.

Verbranding (openbare) van kettersch schriften : van het kettersch boek (vertaling van de H. Schrift (?), II, 64-65) der Henegouwsche begijn Mar-

garetha Porete eerst te Valencijn (vóór 1305), later nogeens te Parijs (1 Juni 1310), I, 156, 157-158, 159; — van die van den augustijn Nicolaas Serrurier te Constanz (12 April 1418), II, 206, 215; — van het kettersch geschrift van Jan van Alkmaar, geestelijke uit het Utrechtsche bisdom, vóór het Algemeen Concilie te Constanz (April 1418), [I, 297]; III, 51, 55; — van de boeken in het bezit gevonden van Tassart Fourdin, Gillis des Auniaux en Catharina Mainarde, ketters van Dowaaï door het geestelijk hof van Atrecht veroordeeld (9 en 10 Mei 1420), III, 56, 58, 59, 60, 61; — van de kettersche boeken van meester Herman van Rijswijk te 's Gravenhage (14 Dec. 1512), I, 508.

Verdachtmaking der geestelijkheid door de ketters : door de Geeselaars (1349), II, 123; — door de Dansers (1374), II, 144, 145-146; — door de kettersche sermoenen van den augustijn Nicolaas Serrurier in het bisdom Doornik en in de omliggende bisdommen (vóór 7 Mei 1416), II, 205, 208-213.

Vergengon. Zie JOHANNA GRIETTE.

Vermachtelt (Michiel). Zie MICHEL VERMACHTELT.

Verdun. De officiaal en de vicarissen van den inquisiteur dier stad zenden met eenen minderbroeder eene boodschap aan den magistraat van Doornik over zekere ketters (9 Maart 1423), II, 248.

Verona. Paus Lucius III vaardigt, op een aldaar gehouden concilie, een decreet uit, waarbij hij alle kettersche secten veroordeelt (4 Nov. 1184), I, 52-55, 56-58.

Vertrijck, bij Leuven. De ketter Judas, gezegd *Pelaken*, wordt er door den Leuvenschen magistraat gezocht (11 Juni 1428), I, 306-307.

Verzoende ketters : ketters uit Italië te Atrecht (einde Dec.-Jan. 1025), I, 2-5; II, 384; — broeder Lambertus in 't bisdom Terenburg (c. 1101), II, 2; — twee te Luik (1135), I, 30; — Jacob Clerici te Doornik (3 Sept. 1355), II, 142-143; — de Brusselsche Vrouwenbroeder Willem van Hildernissem te Kamerijk (12 Juni 1411), I, 267-279; — de priester Richard du Crocquet te Doornik (17 Aug. 1417), II, 200-203; — de augustijn Nicolaas Serrurier te Constanz (12 April 1418), II, 205, 209; — de priester Jan van Alkmaar te Constanz (April 1418), [I, 297]; III, 51-55; — de predikheer Mattheus Grabow te Constanz (kort na 31 Mei 1419), II, 225-229; — Jan de Hiellin, uit het bisdom Doornik (22 April 1431), III, 80-82; — Jacob Acarin te Kamerijk (3 Juli 1451), I, 330-333; — de priester Nicolaas van Naarden en Epo (of Edo) te Haarlem (2 April 1458), I, 338, 339-340; — de minderbroeder Denijs Soncaine te Valencijn (na 25 Aug. 1463), I, 398, 404-409.

Vespertilio (= *vledermuis*), bijnaam van eenen hoofdman van ketters? (vóór 7 Mei 1416), II, 204, 207.

Veurne. Michiel Bailge wegens lastering van Maria aldaar tot verscheiden boetedoeningen en eene geldboete veroordeeld (1513), I, 504.

Victor Clementis, predikheer, professor in de godgeleerdheid, vicaris van den pauselijken inquisiteur in 't koninkrijk Frankrijk, spreekt te Doornik met de vicarissen van den bisschop een vonnis uit, waarbij Jacob de Gommiel onschuldig aan ketterij wordt verklaard (19 Juni 1460), I, 361-364.

Vielbeke (Joos). Zie JOOS VIELBEKE.

Vienne. Paus Clemens V houdt er een concilie tegen de ketters (Beggarden en Begijnen) (Nov. 1311), I, 163-169; III, 163; en veroordeelt er de Tempelridders (2 Mei 1312), II, 67-70.

Viterbo. Bul van paus Innocentius III aan de geestelijke en wereldlijke bevolking dier stad over het behandelen van degenen, die de ketters begunstigen (25 Maart 1198 of 1199), II, 37-38; — nieuwe en strengere wetten van paus Innocentius III tegen de ketters dier stad (Sept. 1207), II, 38.

Vitrarius (Johannes). Zie JAN VITRIER.

Vitriaco (Jacobus de). Zie JACOB DE VITRIACO.

Vitrier (Jan). Zie JAN VITRIER.

Vitry (Jacob van). Zie JACOB DE VITRIACO.

Vivart (Thomas). Zie THOMAS VIVART.

Vilvoorde. De deken der christenheid van Brussel wordt door den commissaris van den bisschop van Kamerijk gelast de Begijnen van Vilvoorde, die zich aan de afschaffingsbul van paus Clemens V niet hadden willen onderwerpen, met de Kerk te verzoenen (25 Nov. 1319), II, 79-80.

Vincent Blahuer, voortvluchtige ketter van Landas, nabij Orchies. Hertog Philips van Bourgondië beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1430), I, 313.

Vincent de Castro Novo, generaal der predikheerenorde, geeft machtiging tot de hervorming van het predikheerenklooster van Luxemburg (2-9 Juli 1502), III, 168.

Vincent Ruffault, inwoner van Rijsel, getuigt, dat de goederen der in 1429 aldaar verbrande ketters niet werden verbeurdverklaard (na Febr. 1477), III, 122.

Visé (Visetum). De tweede Geeselaars komen van Maastricht naar die plaats, waar de heer van Perwez ze laat vatten (1400), II, 189-190; III, 49.

Vlaanderen (graafschap). Graaf Robert II door paus Paschalis II gelukgewenscht over het vervolgen van ketters in zijne gewesten (21 Jan. 1102), I, 14-15; — Tanchelm aldaar (c. 1113-1114), I, 26, 28, 29; — ketters van beider kunne, *Publicani* genoemd en uit Vlaanderen herkomstig, worden te Oxford uitgeroeid (winter van 1160-1161), I, 61; II, 7-8; — paus Alexander III, door Lodewijk VII, koning van Frankrijk, over zijne zachtheid jegens de ketters (*Populicani*) van Vlaanderen berispt (1162), verontschuldigt zich dienaangaande (11 Jan. 1163), I, 37-39; — elf ketters van beider kunne uit Vlaanderen, overblijfsels van Tanchelm's secte, te Keulen verbrand (2 of 5 Aug. 1163), I, 40-44; — ketters door graaf Philips van den Elzas alom vervolgd (1182-1183), I, 47-52, 60-61; II, 36-37; — verbreiding van machtige ketterijen onder den goddeloozen graaf Boudewijn IX (1196-1197), II, 37; — *Piphili* aldaar (12de eeuw), I, 35; — de predikheer Robert door paus Gregorius IX als inquisiteur aangesteld ter uitroeiing der ketterij, die zich in onderscheiden gewesten van Frankrijk en over geheel Vlaanderen heeft verspreid (10 April 1233), I, 90-93; — de inquisiteur Robert vervolgt en

verbrandt ketters te Dowaaï, Rijsel, Asq, Lers en Touffiers (1235-1236), I, 95-98; 103, 104-105, 106-107; II, 41-42, 44-48, 385; III, 1, 2-3; — de Franche koning Philips IV de Schoone zet graaf Robrecht van Bethune aan om de Tempelridders in zijn graafschap te vervolgen (26 Maart 1307), II, 51-52, — paus Clemens V verzoekt den graaf van Vlaanderen Robrecht van Bethune de bezittingen der veroordeelde Tempelridders aan de St. Jansridders over te maken (16 Mei 1312), II, 70-72; — de vrijspraak van de Begijnen van Dendermonde en van sommige andere plaatsen van Vlaanderen, door de commissarissen van Pieter, bisschop van Kamerijk, gedaan, wordt door dezen laatste bekrachtigd (23 Febr. 1324), III, 6-7, 163-164; — de Begijnen van Brugge, Aardenburg, Damme en Gent door de commissarissen van den bisschop van Doornik vrijgesproken van ketterij (14 Mei 1328), I, 178-181; II, 391; — wegens het over Vlaanderen uitgesproken kerkelijk interdict, keert Jacob Peyt, hoofdman der Vlaamsche opstandelingen, zijne woede ook tegen de West-Vlaamsche geestelijkheid en wordt na zijnen dood op bevel van Ingelram, bisschop van Terenburg, en van de naburige prelaten ontgraven en als ketter verbrand (1326-1329), I, 181-184; III, 8-10; — de secte der Geeselaars is er aan 't woeden (1349-1350), I, [190-191, 193], 195, 196, 198-199; II, 96-102, 104, 106, 108, 111-112, 115-118, 120-121, 125, 131-133; III, 13-17, 19-21, 29, 33; — Geeselaars uit Vlaanderen in het Noorden van Frankrijk (Aug.-Sept. 1349), [II, 118]; III, 20-21; — eene bende van ongeveer 20 vrouwen uit Vlaanderen komt zich te Doornik geeselen (21 Sept. 1349), [I, 193]; II, 99, 106; — paus Gregorius XI beveelt den kerkprelaten een onderzoek naar zekere verdachte secten in te stellen (7 April 1374), I, 228-231; — de Dansers te Gent en elders in het graafschap (1374), II, 146-148, 149; — paus Gregorius XI neemt zekere verdachte secten van dit gewest tegen de prelaten en inquisiteurs, die hen ten onrechte vervolgen, onder zijne bescherming (2 Dec. 1377), I, 237-238; — paus Bonifacius IX laat over de Beggarden en Begijnen door de kerkprelaten van Vlaanderen een onderzoek instellen (7 Jan. 1394), I, 254-256; — zes ketters te Dowaaï verbrand en negen andere aldaar op verschillende wijze gestraft, na een onderzoek door den bisschop van Atrecht en den inquisiteur gedaan (10 Mei 1420), I, 299-303; III, 56-62; — Jacob le Phlon staat, wegens lastering van Maria, te Dowaaï terecht (4 April 1426), III, 66; — de Bretonsche karmeliet Thomas Conecte predikt er verdachte sermoenen (1428-1429), I, 307-309; III, 176; — verscheiden ketters te Rijsel bepredikt en vijf hunner, waaronder Walter le Maiuer, Jan Desgoutières, Jan de Menin en Bertrand le Marcant, verbrand (1 Dec. 1429), I, 311, 316; III, 74-75; — paus Eugenius IV neemt de Cellebroeders of Vrijwillige Armen tegen de bisschoppen en inquisiteurs onder zijne bescherming (12 Mei 1431), 319-322; — Charlotte le Brun en hare moeder Johanna Hacharde te Dowaaï als tooverheksen verbrand (13 en 26 Juli 1446), III, 83, 84; — de portugeesche heremiet Gonzalve, gezeid *Alphonse*, te Rijsel als Turlupijn verbrand (16 Maart 1459), I, 341; III, 86-89; — Catharina Patée te Rijsel als tooverheks drie dagen gemijterd en op een ladder tentoongesteld en levenslang gebannen (27 Oct. 1460), II, 265-266; III, 112; — vier of vijf Turlupijnen te Rijsel bepredikt, waarvan één verbrand (Sept. [of Dec.?] 1465), I, 409-412; III, 113-116; — verscheiden ketters te Rijsel bepredikt (11 Dec. 1465), III, 113-116; — vijf

Turlupijnen herroepen te Rijsel en een zesde wordt verbrand (1468), III, 115-116?; — de ketterijen der Hussieten en Wicleffieten verbreiden er zich, vooral onder de opstandelingen (1485), III, 141, 142-143; — Jan Vassoris als vicaris-generaal der predikheerenorde in Picardië en een gedeelte van Vlaanderen bevestigd (1 Febr. 1488), III, 149; — de predikheer Nicolaas Venne tot inquisiteur over geheel Vlaanderen aangesteld (30 Juni 1508), III, 154; — Pieter Danebrouck, bij vonnis van den Raad van Vlaanderen wegens lastering van de maagd Maria en Christus te Kortrijk aan de kaak gesteld, gegeeseld, de tong doorboord en uit Vlaanderen gebannen (1514-1515), I, 505; — Karel, graaf van Vlaanderen, vaardigt een plakkaat uit tegen de lasteraars van God, Maria en de heiligen (30 Nov. 1517), I, 513-514; — Karel, graaf van Vlaanderen, verzacht zijn plakkaat van 30 Nov. 1517 tegen de godslasteraars (5 Jan. 1519), I, 516-517.

Vollaerts (Marie). Zie MARIA VOLLAERTS.

Vollenhove, in Overijssel. Geeselaars aldaar (1349?), II, 135.

Voluntariae paupertatis pauperes. Zie WILGE ARMEN.

Vorsten. Voor hunne samenwerking met de geestelijkheid en de inquisiteurs in de kettervervolgving, zie DUITSCHE KEIZERS, FRANSCHE KONINGEN EN NEDERLANDSCHE VORSTEN.

Vortborch (Johannes de). Zie JAN VAN VORTBORCH.

Vrederic Vredericsson. Zie FREDERIK VREDERICSSON.

Vrije Geesten. Zie LIBERI SPIRITUS.

Vuemel (Thomas). Zie THOMAS VUEMEL.

Vuurproef, als onderzoeksmiddel voorgeschreven door den aartsbisschop Samson in de statuten van het Concilie van Reims (1157), I, 35, 36; — te Atrecht (1172), I, 45; — de Luiksche priester Lambert le Bâgue biedt aan zich door de vuurproef (*judicium, examinatio ferri candentis*) van de beschuldiging van ketterij te zuiveren (c. 1175-1177), II, 9, 11, 18-19, 22; — te Atrecht en elders in Vlaanderen (1182-1183), I, 48, 49, 50; — twaalf verdachten te Ieperen door de vuurproef gered (1183), I, 48; — te Kamerijk (c. 1217), I, 69.

W

Wael (Johannes). Zie JAN (DE) WAEL.

Walcheren (Walacra, 't eiland). Tanchelm strooit er zijne ketterij (vóór 1115), I, 27.

Waldenzen (Valdenses, Valdois, Vauldoys), soms genoemd PAUPERES DE LUGDUNO (*Armen van Lyon*) en HUMILIATI (zie die woorden), ketterische secte: door paus Innocentius III vervolgd (1198), I, 59-60; — door keizer Otto IV vervolgd (1210), I, 519-520; — zeer talrijk (c. 1241), I, 114; — reeds op het Algemeen Concilie van Vienne (1312) veroordeeld, en als dusdanig vermeld in eene acte van 12 April 1418, II, 207; — Aelis, vrouw van de secte der Waldenzen, te Nijvel op de pijnbank gelegd en uit Brabant

gebannen (1459-1460), II, 265; — groote vervolgingen tegen die secte te Atrecht en in de omstreken (einde 1459-60-Jan. 1462), I, 345-361, 367-397; III, 89-109; — schepenen van Rijsel vragen den magistraat van Atrecht om inlichtingen over het aanhouden van Waldenzen aldaar (3-4 Mei 1460), III, 89; — zes Waldenzen, te Atrecht door het geestelijk hof veroordeeld, één ervan, Denisette Grenière, te Dowaaï en de overigen te Atrecht verbrand (9 Mei 1460), I, 350-356; III, 89-92; — de goederen van Denisette Grenière niet verbeurdverklaard (na 9 Mei 1460), III, 92-93; — de Waldenzen van Atrecht klagen anderen van Doornik als medeplichtigen in de *wauderie* aan en vier dezer, deswege aangehouden, worden door den magistraat aan het geestelijk hof uitgeleverd (17 Mei 1460), II, 263-264; — breedvoerig verhoog ter verrechtvaardiging van de terechtstelling der eerste groep Atrechtsche Waldenzen (tusschen 9 Mei en 7 Juli 1460), III, 93-100; — negen Waldenzen te Atrecht door het geestelijk hof veroordeeld, waarna zeven hunner verbrand (7 Juli 1460), I, 368-372; — de magistraat van Atrecht onderzoekt te Dowaaï, of de verbeurdverklaring der goederen voor de aldaar in 1420 verbrande ketters van toepassing was geweest, waarbij het tegendeel blijkt (21 Juli 1460), III, 109-111; — Noël Ferre, van Amiens, te Mantes als Waldens verbrand (26 Aug. 1460), nadat hij vele personen van Atrecht, Amiens, Parijs, Blois, enz. als medeplichtigen had aangeklaagd, daaronder ook zijne vrouw, die, te Mantes aangehouden, door het Parlement van Parijs terug in vrijheid wordt gesteld, III, 111-112; — de magistraat van Rijsel vraagt den inquisiteur te Atrecht, of er ook te Rijsel Waldenzen zijn (1460), III, 113; — schepenen van Atrecht komen niet tusschen in de aldaar in 1460-1461 tegen de Waldenzen gevoerde gedingen en laten de verbeurdverklaring hunner goederen geschieden, waarover later met het Parlement van Parijs onderhandeld wordt (11 Oct. 1467), III, 115; — de rechters der Atrechtsche Waldenzen, door Jan Angenot namens het Parlement van Parijs gedagvaard om het tegen hen bij verstek uitgesproken vonnis van eereherstelling te zien inschrijven, verschijnen niet (6 Nov. 1460), III, 116-118; — de Doorniksche kanunnik Jan Tinctoris laat (te Brugge?) eene Fransche omwerking drukken van zijne Latijnsche verhandeling tegen de Waldenzen (c. 1477), II, 269-272; — de in 1460 veroordeelde Atrechtsche Waldenzen door het Parlement van Parijs in hunne eer hersteld (20 Mei 1491), I, 462-475; II, 392; — plechtigheden van de eereherstelling der Atrechtsche Waldenzen (10-18 Juli 1491), I, 476-483; — de magistraat van Atrecht verbiedt in het vervolg nog iemand van *waulderie* te beschuldigen op straf van doorboring der tong en verbanning (1491), III, 151; — *vauldoysie* als scheldnaam te Gent (1491), II, 380; — twee vrouwen te Bouvignes en twee andere te Auvélais, in het graafschap Namen, als *wadoises* gebannen (1510-1512), I, 500; — Margaretha le Hallière te Bergen als *vauldoise* gevangen en gebannen (1511-1512), I, 501; — Maria le Blancq te Bouvignes als *wauldoise* gevangen, gepijnigd en verbrand (tusschen 1512 en 1517), I, 512.

Walram, aartsbisschop van Keulen, beveelt aan zijne géestelijkheid zonder mededoogen tegen de Beggarden en Zusters en hunne begunstigers te werk te gaan (6 Maart 1335), III, 12-13; — herhaalt zijne statuten en die van zijnen voorzaat Hendrik I van Virnenburg tegen de Beggarden en Zusters

en neemt strenge maatregelen ingeval van te groote zachtmoedigheid van den inquisiteur (1 Oct. 1335), I, 184-185.

Walrandus de Bauffremez, klerk, notaris van den bisschop van Doornik stelt de acte op, waarbij de Spaansche koopman Jacob de Gommiel door het geestelijk hof vrijgesproken wordt van ketterij (19 Juni 1460), I, 362-364.

Walter, een Hollander, hoofdman der Lollarden of Fratricellen, wordt te Keulen gevangen en verbrand (1322), I, 172-173.

Walter Kerling(er) of Herlinger, professor in de godgeleerdheid, predikheer, hofkapelaan, door paus Urbanus V tot inquisiteur in de Duitse landen aangesteld (c. 15 April 1368), I, 202, 207, 210, 211, 218, 219; — wordt ter vervolging der Beggarden, Begijnen en andere ketters in de Duitse landen door keizer Karel IV ondersteund (9, 10 en 17 Juni 1369), I, 208-221; — onderwerpt aan paus Gregorius XI de wet van keizer Karel IV over het gebruik der verbeurdverklaarde goederen der Beggarden en Begijnen, welke wet's pausen goedkeuring wegdraagt (7 Juni 1371), I, 221-222; II, 391; — sterft te Erfurt (1373), I, 202.

Walter (Watiers), bisschop van Doornik, woont te Kamerijk de verbranding bij van twintig ketters, door den inquisiteur Robert veroordeeld (17 Febr. 1236), I, 96, 97-98, 104-105, 107; II, 42, 44, 385.

Walter (Wattier) le Maiuer, gezeid *le Noteur*, bij vonnis van den bisschop en den inquisiteur van Doornik als ketter veroordeeld en zijne goederen verbeurdverklaard, waarna door het wereldlijk gerecht te Rijsel verbrand (1 Dec. 1429), I, 311, 316; III, 74-76; — de magistraat van Rijsel verzet zich tegen de verbeurdverklaring zijner goederen (22 Dec. 1429), III, 76.

Walter (Wattier) Queret, wordt wegens lastering tegen God en zijne moeder te Doornik levenslang gebannen (25 Mei 1420), I, 298.

Warnerus, als aanhanger van Lambert le Bègue van zijn geestelijk ambt beroofd en uit het bisdom Luik gebannen (c. 1175-1177), II, 13, 14.

Waders, nabij Dowaaï. Aldaar wonen Tassart Fourdin, Jan Fourdin en diens vrouw, die te Atrecht wegens ketterij terechtstaan (1420), III, 61.

Waterproef, te Atrecht en elders in Vlaanderen (1182-1183), I, 48, 49, 50.

Wat(t)ier(s). Zie onder **WALTER**.

Wauckiers (Johannes). Zie **JAN WAUCKIERS**.

Wavrin (vrouw de), door den magistraat van Rijsel uitgenoodigd zich te laten vertegenwoordigen op de vergadering belegd met de baljuws en den adel der kasselrij wegens de verbeurdverklaring der goederen van verbrande ketters (20 Dec. 1429), III, 79.

Wazo, bisschop van Luik, schrijft eenen verdraagzamen brief aan den bisschop van Châlons over de behandeling der ketters (c. 1048), I, 6-8.

Wedericus, priester, als aanhanger van Lambert le Bègue van zijn geestelijk ambt beroofd en uit het bisdom Luik gebannen (c. 1175-1177), II, 13, 14.

Wendelmoet van Abcouwe, begijn, wegens haar niet ter kerk gaan vóór den magistraat van Utrecht ter verantwoording verschenen (1427), III, 74.

Werborch (Johannes de). Zie JAN VAN VORTBORCH.

Wereldlijk gerecht in zake ketterij : decreet van paus Lucius III op het concilie van Verona (4 Nov. 1184), I, 52-55, 56-58; — bul van Innocentius III (25 Maart 1198 of 1199), [I, 60]; II, 37-38, 391; — wet uitgevaardigd op het vierde concilie van Lateraan (30 Nov. 1215), I, 68-68; — kroningswet van keizer Frederik II (22 Nov. 1220), I, 70-71; — edict van koning Lodewijk IX (1228?), II, 38-39; — bepaling opgenomen in den landsvrede van Wittenberg (Juli 1230), I, 75-76; — beslissing van Hendrik, zoon van Frederik II (2 Juni 1231), I, 76; — statuten van Gregorius IX (25 Juni 1231), I, 76-78; — wet van den senator Annibaldus te Rome ([25 Juni?] 1231), I, 78-80; — herhaling door keizer Frederik II van zijne wet van 22 Nov. 1220 (22 Febr. 1232), I, 83-84; — wet van keizer Frederik II (Maart 1232), I, 84-86; — herhaling door keizer Frederik II van zijne wet van Maart 1232 (14 Mei 1238), I, 107; — andere wet van keizer Frederik II (14 Mei 1238), I, 107-109; — tweede herhaling door keizer Frederik II van zijne wetten van 22 Nov. 1220 en 22 Febr. 1232 (14 Mei 1238), I, 100; — tweede herhaling door keizer Frederik II van zijne wetten van Maart 1232 en 14 Mei 1238 (26 Juni 1238), I, 110; — nieuwe herhaling door keizer Frederik II van zijne drie wetten van 14 Mei 1238 (22 Febr. 1239), I, 113; — aantekeningen in *Li livres de justice et de piet* (c. 1260), I, 130-131; — bepalingen voorkomende in de *Etallemens de Saint Louis* (c. 1270), I, 134-135; — aantekeningen van Philippe de Beaumanoir (c. 1280), I, 143; — edict van koning Philips IV den Schoone (15 Sept. 1298), II, 50-51, 396; — nieuw edict van koning Philips IV den Schoone in de zaak der Tempelridders (14 Sept. 1307), II, 52-56; — edict van koning Lodewijk X le Hutin (5 Dec. 1315), II, 72; — edicten van koning Philips VI van Valois (Nov. 1329), II, 89-90, 90-92; — wet van keizer Karel IV (10 Juni 1369), I, 210-214; — bevel van keizer Karel IV (17 Juni 1369), I, 214-217; — wet van keizer Karel IV (17 Juni 1369), I, 218-221; II, 391; — bevel van keizer Karel IV (17 Febr. 1373), I, 225-228; — aantekeningen der *Somme Rural* van Jehan Boutillier († 1395), II, 185-188; — bevel van Albrecht, graaf van Holland en Zeeland (7 Jan. 1404), I, 264-265; — bevel van hertog Philips van Bourgondië (4 Sept. 1427), I, 305-306; — bevel van hertog Philips van Bourgondië (11 Maart 1430), I, 312-314; — beslissing van hertog Philips van Bourgondië (24 Maart 1430), I, 315-318; — bevel van hertog Philips van Bourgondië (9 Nov. 1431), I, 323-324; — aantekeningen van Willem vander Taverijen (c. 1495), II, 280-289.

Wermbold van Buscop, kapelaan, rector van het St. Ceciliaconvent te Utrecht, vriend van Geert Groote, beschermt de devote Zusters van Utrecht tegen den inquisiteur Eylard Schoneveld (c. 1393-1394), I, 251-252; — beschermt de Zusters van Renen en andere plaatsen tegen den inquisiteur Jacob van Soest (c. 1393-1394), II, 153-155.

Werner Key(e)nkamp van Lochem, rector der school van Kampen, vriend van Geert Groote en diens bondgenoot tegen den ketterschen augustijn Bartholomaëus (of Bertholdus) en zijne beschermers de schepenen van

Kampen, wordt deswege door deze laatsten voor tien jaren uit die stad gebannen (c. 1380), I, 242-245, 246, 247; — als prior van Nieuwlicht (bij Hoorn) verdedigt hij, met vier andere voorname leden der orde van Windesheim, de Broeders van het gemeene leven tegen de verdachtmaking van ketterij (19 Maart 1395), II, 156-158.

Wesalia (Johannes de). Zie JAN VAN WESEL.

Wessel Gansfort, van Groningen, vreesst, dat hij door den inquisiteur Jacob Sprenger zal vervolgd worden (6 April 1479), I, 448-449.

Wesselssoen (Remijs). Zie REMIJS WESSELSOEN.

Weyts (Jacob). Zie JACOB WETTS.

Wicleffieten (Wicleffstae), aanhangers van den Engelschen ketter John Wicleff of Wycliff. Deze hoofdman vindt volgelingen in de Beggarden en Fratricellen van de provinciën Maagdenburg en Bremen, de Rijnstreek, Holland en Brabant (1372), I, 235; — de dolingen van Nicolaas Serrurier staan met hunne ketterijen in verband (1416), II, 208, 209, 212, 213, 214, 231, 232, 240, 255; — tegen hen treedt Johannes, patriarch van Constantinopel, als algemeene pauselijke commissaris op het Algemeen Concilie van Constanz op (12 April 1418), II, 204, 207, 209; — Jan van Alkmaar, geestelijke uit het bisdom Utrecht, door het Algemeen Concilie van Constanz gedwongen tot herroeping van zijn kettersch geschrift, moet ook al de dolingen van Wicleff, Hus en andere veroordeelde kettters afzweren (April 1418), I, 297; III, 51, 54; — op eene synode, te Keulen gehouden, vaardigt de aartsbisschop Diederik statuten tegen hen uit (22 April 1423), I, 303-304; — Otto van Ziegenheim, aartsbisschop van Trier, vaardigt statuten uit tegen de aanhangers van Wicleff, Hus en Hieronymus van Praag en tegen hunne begunstigers (1423), III, 65-66; — de ketterijen van Wicleff verbreden zich in Vlaanderen, vooral onder de opstandelingen (1435), III, 141, 142-143; — de Wicleffieten worden door paus Julius II in den kerkban gedaan (1 Maart 1511), I, 500.

Wiggersz. (Splinter). Zie SPLINTER WIGGERSZ.

Wijgand van Francfort, predikheer, aanwezig bij de hervorming van het predikheerenklooster van Luxemburg door Bernarius de Franckell (2-9 Juli 1502), III, 168.

Wilde (Henricus). Zie HENDRIK WILDE.

Wilge Armen (Voluntariae paupertatis pauperes), kettersche secte in de Duitsche landen, op bevel van keizer Karel IV vervolgd (9 Juni 1369), I, 208-210; — in Duitschland, Brabant en Vlaanderen door paus Eugenius IV tegen de prelaten en inquisiteurs onder zijne bescherming genomen (12 Mei 1431), I, 319-322.

Willebant (Willermus). Zie WILLEM WILLEBAULT.

Willeken Lippens, van Oudenaarde, te Gent wegens godslastering tot vijftig jaren ballinschap veroordeeld (20 Dec. 1480), II, 272.

Willem, kardinaal en aartsbisschop van Reims, vervolgt veel ketters in Vlaanderen (einde 1182-1183), I, 47-52, 61-62.

Willem, aartsbisschop van Reims, krijgt van Stephanus, bisschop van Doornik, den raad geen tweede interdict over Vlaanderen uit te spreken, wegens de verbreiding der ketterijen in dit graafschap (1196-1197), II, 37.

Willem, bisschop van Doornik, wordt door paus Johannes XXII gelast met een onderzoek betreffende de levenswijze en de rechtgeloofigheid van de Begijnen van zijn geestelijk gebied (31 Dec. 1320), I, 170-171; II, 391; — draagt het onderzoek aangaande de Begijnen van het bisdom op aan drie commissarissen, die hunne taak ten gunste der Zusters van Brugge, Aardenburg, Damme en Gent volbrengen (14 Mei 1328), I, 178-181; II, 391; — wordt door paus Paulus II gelast met een onderzoek tegen de ketters, die sedert een viertal jaren in den schoot der Leuvensche Hoogeschool en in de omstreken hunne dolingen verspreiden, en wordt daartoe met inquisitoriale machten voor geheel het bisdom Luik bekleed, terwijl de inquisiteur der geestelijke provincie Keulen hem geenszins mag dwarsboomen en de voorrechten der Hoogeschool in dezen van geener waarde zullen zijn (5 Mei 1470), III, 165-167.

Willem III, graaf van Holland en Zeeland, neemt de Begijnen van Zierikzee en van Middelburg onder zijne bescherming (c. 1324-1325), I, 175.

Willem Adeline. Zijn proces (Dec. 1453) vermeld (1460), III, 103.

Wil(le)man (Jacques). Zie JACOB GILLEMAN.

Willem Brunairt, predikheer, pauselijke inquisiteur, door den bisschop van Utrecht in zijn geestelijk gebied en door hertog Philips van Bourgondië in zijne landen van Holland, Zeeland en Friesland aanbevolen (4 Sept. 1427), I, 305-306.

Willem Chenier, gardiaan van de minderbroeders van Doornik, aanvaardt, namens zijn klooster, de overeenkomst gesloten met het kapittel van Doornik in de zaak van Jan Angeli (1 Maart 1483), III, 135-136.

Willem Cornelisz., ketter, begint zijne dolingen te Antwerpen te zaaien (c. 1241), I, 113-114; — aldaar kanunnik zijnde, laat hij zijne prebende uit geveinsde opoffering varen, I, 120; — hij verkondigt zeer stoute ketterijen, I, 120; — drie dagen na zijne begrafenis in de O. L. Vrouwenkerk te Antwerpen wordt zijn graf open gevonden (1248), I, 120; — vier jaren later laat de bisschop van Kamerijk zijn lijk, als dat van eenen ketter, ontgraven en verbranden (c. 1252), I, 120-121.

Willem de Berry, plaatsbekleeder van den baljuw van Amiens, helpt de secte der Waldenzen te Atrecht vervolgen (16 Juli-22 Oct. 1460), I, 372, 374, 378, 379; — wordt door Hugo Aimery vóór 't Parlement gedaagd (6 Jan. 1462), I, 397; — zijne erfgenamen door 't Parlement tot schadevergoeding veroordeeld (20 Mei 1491), I, 462-483; II, 392.

Willem (Willame, Willemet) Delamotte, onder de verdenking van ketterij te Valencijn door den inquisiteur Jan de l'Abbaye vervolgd (vóór 21 Mei 1447-19 Febr. 1448), I, 326-327.

Willem de Salvavarilla, cantor van Parijs en aartsdiaken van Brabant in het bisdom Luik, krijgt eenen brief van Geert Grootte over zijne sermoenen te Utrecht tegen de ketters en de onzedelijkheid der geestelijken (c. 1380), I, 248, 249; — beveelt Geert Grootte als prediker en inquisiteur bij paus Urbanus VI warm aan (21 Oct. 1383), I, 250-251.

Willem du Bos, ketter te Doornik. Onderhandelingen van den inquisiteur met den magistraat over zijne beprediking en verbranding (15 Febr. 1430), II, 309; — verbrand (16 Febr. 1430), II, 310.

Willem Duyker Yabrantsz., door schepenen van Leiden wegens godslastering veroordeeld tot herroeping, eene bedevaart naar den paus en eene geldboete (vóór 1440), II, 310-311.

Willem Fievet, minderbroeder van het klooster van Doornik, aanvaardt, namens zijn klooster, de overeenkomst gesloten met het kapittel van Doornik in de zaak van Jan Angeli (1 Maart 1483), III, 136.

Willem (Gillot) Flament, voortvluchtige ketter van Avelin, in het Rijselsche. Hertog Philips van Bourgondië beveelt zijne aanhouding (11 Maart 1430), I, 313.

Willem Griaume, klerk van het aartsbisdom Rouaan, pauselijke notaris van het bisdom Doornik, stelt de acte op van de overeenkomst gesloten tusschen de minderbroeders en het kapittel van Doornik in de zaak van Jan Angeli (1 Maart 1483), III, 134-137; — stelt de acte op over de herroeping van de stellingen van broeder Jan Angeli in de hoofdkerk te Doornik (2 Maart 1483), III, 137-139.

Willem Henrici, klerk van het Utrechtsche bisdom, keizerlijke notaris, stelt te Windesheim bij Zwolle eene acte op ten gunste van de Broeders van het gemeene leven (19 Maart 1395), II, 156-158; — stelt te Deventer eene acte op over het bevelschrift van den Utrechtschen bisschop Frederik van Blankenheim van 30 April 1401, dat de levenswijze van de Broeders en Zusters van het gemeene leven goedkeurde (26 Aug. 1401), II, 190-193.

Willem Lancrin (of Lancry?) of Lencoin, tapijtwerker, woonachtig te Dowaaï, III, 60, 61; op eene geheime ketttersche bijeenkomst door den magistraat dier stad aangehouden (25 Maart 1420), voor het geestelijk onderzoek aan den bisschop van Atrecht uitgeleverd en door dezen en den inquisiteur als berouwhebbende ketter tot vijftien jaren opsluiting veroordeeld, te Atrecht door den bisschop en te Dowaaï door den inquisiteur bepredikt (9 en 10 Mei 1420), I, 299-302; III, 56-62.

Willem le Febvre, zeer rijke burger en schepen van Atrecht, vreest als ketter van de secte der Waldenzen vervolgd te worden en vlucht uit de stad naar Parijs (17 Juli 1460), I, 372, 373; — wordt door de vicarissen-generaal ingedaagd, verschijnt niet en wordt in den kerkban geslagen (Aug. 1460), I, 375, 376, 387; — wordt, na een nieuw inquisitoriaal onderzoek te Atrecht en eene consultatie van godgeleerden en prelaten te Parijs, aldaar door den aartsbisschop van Reims vrijgesproken (c. Juli-Aug. 1461), I, 394-395;

— wordt gemachtigd tegen de vicarissen-generaal van den bisschop van Atrecht een geding tot eereherstelling en schadevergoeding in te stellen (c. Sept. 1461), I, 304, 395.

Willem le Febvre, zoon van den voorgaande, gaat, vergezeld van eenen notaris van Parijs en van eenige vrienden, vóór den vicaris-generaal van Atrecht Jan Pochon beroep aanteekenen tegen de indaging zijns vaders, vlucht daarna te paard, wordt achterhaald en wordt gedwongen dit beroep te verzaken (Aug. 1460), I, 375-376.

Willem Lencoin. Zie WILLEM LANCRIN.

Willem Mattre, plaatsbekleeder van den gouverneur van Dowaaï, neemt, bijgestaan door hertogelijke en stedelijke ambtenaars van Dowaaï, achttien kettters gevangen, die eene geheime bijeenkomst hielden te Grain Noury nabij Dowaaï (25 Maart 1420), III, 59-60, 109-110; — heft, op bevel van den grafelijken gouverneur Hugo de Lannoy, het beslag op, dat hij had gelegd op de goederen van de op 9 Mei 1420 te Atrecht veroordeelde kettters van Dowaaï, I, 300, 301; III, 60, 62, 110-111.

Willemsz. (Clais). Zie NICOLAAS WILLEMSZ.

Willem Turnout, predikheer, doctor in de godgeleerdheid, vicaris-generaal der orde in Brabant en prior van verscheiden kloosters, inquisiteur, sterft te 's Hertogenbosch (12 Oct. 1490), III, 150.

Willem van Aken (*Wilhelmus de Aquisgrano*) predikheer, aanwezig bij de hervorming van het klooster van Luxemburg (2-9 Juli 1502), III, 168.

Willem van Beauvais (*Guillelmus de Belvaco*), pauselijke notaris in het bisdom Terenburg, stelt te Ieperen eene acte op, bevattende vier stukken over de regeling der vervolging tegen de Tempelridders (11 Oct. 1307), II, 53-54, 59.

Willem IV van Challant, bisschop van Lausanne, wordt door drie achtereenvolgende breven van paus Martinus V aangespoord om tegen den weerspannigen ketter Nicolaas Serrurier krachtdadig te handelen (12 Nov. 1423 en later), II, 252-255.

Willem vander Taverijen, schrijft een *Boeck vander loopende practycken der Raidecameren van Brabant* (1495), II, 280-292, 395.

Willem van Gennep, aartsbisschop van Keulen, beveelt aan zijne geestelijkheid den kerkelijken ban uit te spreken tegen de geestelijken, aanhangers der Geeselaars (15 April 1353), I, 202-203; — herhaalt de veroordeelingen zijner voorzaten Hendrik I van Virnenburg en Walram tegen de Beggarden en Zusters (25 Febr. 1357), I, 205; — beveelt, op straf van den banvloek, dat de nieuwverschenen Geeselaars zich binnen de zeven dagen onderwerpen, en roept de hulp van den wereldlijken arm in om de secte te onderdrukken (1357), III, 38-39.

Willem van Hildernissem, Brusselsche vrouwenbroeder en ketter van de secte van Ægidius Cantor en van de *Homines intelligentiae*, wordt door den bisschop en den inquisiteur van Kamerijk veroordeeld tot herroeping te

Kamerijk en te Brussel, tot eene kanonieke boetedoening, tot drie jaren opsluiting in het kasteel van Selles en tot verdere verblijfhouding in een klooster zijner orde (12 Juni 1411), I, 267-279; — lijst der kettersche dolingen, die hij herriep, I, 271-278.

Willem van Lochem, magister in de *artes*, baccalarius in de godgeleerdheid, gezant der Hoogeschool van Parijs op het Algemeen Concilie te Constanz, onderscheidt er zich onder de Nederlanders, die ijverden tegen Matthaëus Grabow en ten voordeele der Broeders en Zusters van het gemeene leven (1418-1419), II, 228, 229.

Willem van Parijs (*Gulielmus de Parisius*), predikheer, kapelaan van den paus, biechtvader van den Franschen koning en algemeene pauselijke inquisiteur in het koninkrijk Frankrijk, stelt een onderzoek in over de kettersche Tempelridders en roept den wereldlijken arm van den Franschen koning tegen hen in, waarop deze laatste een edict uitvaardigt, dat de vervolgingen tegen hen regelt (14 Sept. 1307), II, 52-53, 54-56; — vaardigt een bevel uit, gericht tot de inquisiteurs en broeders der predikheeren, om als zijne gevolmachtigden op te treden in het onderzoek der kettersche Tempelridders (22 Sept. 1307), II, 53, 56-57; — leidt de vervolging van de Henegouwsche begijn Margaretha Porete te Parijs, laat haar verdacht geschrift door geestelijken en godgeleerden aldaar onderzoeken, en spreekt, nadat dit kettersch bevonden was (11 April 1310), het vonnis tegen haar uit (31 Mei 1310), I, 155-160; II, 63-64.

Willem Willebault, getuige in de acte opgemaakt over de herroeping van de stellingen van broeder Jan Angeli te Doornik (2 maart 1483), III, 138.

Windesheim, klooster bij Zwolle. Aldaar wordt eene notarieele acte ten gunste der Broeders van het gemeene leven opgesteld (19 Maart 1395), II, 156-158.

Wintzen (*Christianus*) *de Eusskirchen*. Zie **CHRISTAAN WINTZEN DE EUSSKIRCHEN**.

Wissemande (*Johanna*). Zie **JOHANNA WISSEMANDE**.

Witte (*Sebastianus de*). Zie **SEBASTIAAN DE WITTE**.

Wondrichem. De augustijn Bartholomaeus (of Bertholdus) van Dordrecht predikt er kettersche sermoenen (c. 1380), I, 240, 241.

Wouter (*Gualterus*), predikheer, wegens kettersche sermoenen door den bisschop van Utrecht vervolgd, herroept te Utrecht (1510), I, 498.

Wulghen (*Jan uuter*). Zie **JAN UUTER WULGHEN**.

Y

Ydegem (*Pieter van*). Zie **PIETER VAN YDEGEM**.

Ypres. Zie **IEPEREN**.

Ysendike (*Mattheus van*). Zie **MATTHAEUS VAN YSENDIKE**.

Z

Zeeland (graafschap). Willem, graaf van Holland en Zeeland, neemt de Begijnen van Zierikzee en van Middelburg onder zijne bescherming (c. 1324-1325), I, 175; — meer dan 120 Geeselaars, meestal Zeeuwen en Hollanders, te Londen (c. 29 Sept. 1340), II, 121; — Albrecht, graaf van Holland en Zeeland, beveelt den inquisiteur Eylard Schoneveld bij al de overheden zijner landen aan (7 Jan. 1404), I, 264-265; — de inquisiteur Willem Brunairt wordt door hertog Philips van Bourgondië aan al de overheden van Zeeland aanbevolen (4 Sept. 1427), I, 305-306; — Splinter Wiggersz. van Naarden wegens godslastering door het Hof van Holland uit Holland, Zeeland en Friesland gebannen (2 Mei 1503), II, 293-294.

Zierikzee. Willem III, graaf van Holland en Zeeland, neemt de verontruste Begijnen dier stad onder zijne bescherming (c. 1324-1325), I, 175.

Zinnik (Soignies), in het hertogdom Brabant. Jacob Acarin wordt er, wegens lastering van Maria, in de kerk bepredikt (10 Juli 1451), I, 330, 332; II, 84-85; — de deken dier stad brengt uit Rome naar Atrecht eene bul van paus Pius II over de zaak der Waldenzen (na 14 Aug. 1460), I, 376, 378.

Zoemeren (Henricus). Zie HENDRIK (VAN) ZOEMEREN.

Zomere (Jacob de). Zie JACOB DE ZOMERE.

Zondagrust. Lambert le Bègue's opvatting daarover (1175-1177), II, 25, 29.

Zoutleeuw (Léau). De Begijnen dier plaats door Adolf van der Mark, bisschop van Luik, vrijgesproken van ketterij (24 Oct. 1324), II, 86-88, en door hem in hunne goederen beschermd tegen de hertogelijke ambtenaars van Tienen (15 Jan. 1335), II, 301-303.

Zouwen (Quintinus). Zie QUINTEN ZOUWEN.

Zughere. Zie MEULIN HEERBRECHT.

Zusters (Sustr(i)ones, Conventswestern). Walram, aartsbisschop van Keulen, beveelt aan de geestelijken van zijn gebied zonder mededoogen tegen de Beggarden en Zusters en hunne begunstigers te werk te gaan (6 Maart 1335), III, 12-13; — Walram, aartsbisschop van Keulen, herhaalt zijne verordeningen en die van zijnen voorzaat Hendrik I van Virnenburg tegen de Beggarden en Zusters en neemt strenge maatregelen ingeval van te groote zachtmoedigheid van den inquisiteur (1 Oct. 1335), I, 184-185; — Willem van Gennep, aartsbisschop van Keulen, herhaalt tegen de Beggarden en Zusters de veroordeelingen zijner voorzaten Hendrik I van Virnenburg en Walram, die tegen de kettters veel verschrikkelijke gedingen gevoerd hebben (25 Febr. 1357), I, 205, 523-524; — keizer Karel IV beveelt aan de geestelijke en wereldlijke overheden de Beggarden, Begijnen en Zusters in de Duitsche landen te vervolgen (9 Juni 1360), I, 208-210; — worden door paus Bonifacius IX opnieuw aan de Inquisitie overgeleverd (31 Jan. 1366), I, 256-257. — Zie verder ook BEGGARDEN en BEGJNEN.

Zusters (*Swestriones*). Zie GEMEENE LEVEN (BROEDERS EN ZUSTERS VAN HET).

Zutfen. Jan van Ommaten, prior van het predikheerenklooster dier stad (1495), I, 480, tot inquisiteur in het bisdom Utrecht aangesteld (10 Juni 1498), III, 152.

Zwolle, in de heerlijkheid Overijssel. De augustijn Bartholomaeus (of Bertholdus) van Dordrecht predikt er verdachte sermoenen (c. 1380), I, 239-241, 245-246, 248; — Wessel Gansfort vreest er voor kettervervolging vanwege den inquisiteur Jacob Sprenger (9 April 1479), I, 448-449.

EINDE VAN HET DERDE DEEL.

3 2044 058 232 810

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

APR - 1 1969 ILL

2415307

~~OCT 27 1969 ILL~~

~~2640560~~

~~FEB 6 1970 ILL~~

32810713

WILSON
D FEB 16 2003
BOOK DUE
CANCELLED

